ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 1er SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9697 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9697

Սիրելի Շաւիւր,

Հայ ժողովուրդը չատ կը սիրէ տարեդարձները, յոբելեաններ։ Թուականներու գլուխ ունի յիշելու համար, գնահատելու համար ու երբեմն ճանչնալու համար իր մարդիկը իր մեծերը, գրականութեան իր վարպետները, երաժշտութեան իր անմոռաց վարդապետը։ Երբեմն ալ պէտք ունի անոնց մահուան որպէսզի վիճակի թէ ինչ էին անոնք։

Դուն չես սիրեր այսպիսի ձեւականութիւնները եւ հաւանաբար դժգոհ ալ ըլլաս որ այսօր՝ Յառաջ քեզի թիւը մը կը նուիրէ։ Աւոր համար ալ նախապէս կարծէք չուներ։ Այսպէս ըրած էին նաեւ քու ֆրանսացի գործընկերդ, անցեալ տարի, քահիէ տէ Սէզոնի մէջ։

Թերեւս ես հաւանաբար որ քեզմով կը գրագի հայրենիքը, յապաղումով։ ԸՍ – ինչքա՞ն յապաղումով։ Եւ ո՞ւր էին այս տարիքը, երբ անոնց կարօտն ունէիր։ Ինչո՞ւ կուգան հիմա, երբ այլեւս հեռու ես իրենցմէ, վարժուած նոր աշխարհի մը։ Օրեր եւ տարիներ եկաք, ահաւասիկ մարդիկ՝ հին եւ նոր բարեկամներ, որոնք կուգան խանդարելու քու առանձնութիւնդ։

Չարի եղաւ որ 60 տարեկան ըլլաս, որպէսզի մարդիկ «առիթ» մը ունենան ու քեզ գտնեն։ Կարգան ու վերլուծեն քեզ, աւելի քան 30 տարիներ եկաք։ Փորձեն մտնել «Նահանջ»ին մէջ՝ երբ գրած եաս անկէ, սիրեն Նէնէթը՝ զոր գրած մոռցած եաս, հոն փնտռեն քեզ, զոր գրած կորնցուցած եաս։

×

«Նահանջը» որ իրրեւ թերթօն հրատարակուեցաւ առաջին անգամ այս թերթին մէջ 1929ին, դայթակղութիւն ալ առեղծեց։ Դեռ չէին վարժուած այդքան երջանկութեան։ Ինքնատիպ ոճ, յանդուգն պատկերներ, հեղնական սրամտութիւն։ Յաճի՛ւ «Յառաջ»ի հիմնադրին, որ գիտցաւ գիմադրել հանրային կարծիքին ու պարտադրել վէպը։ Վաննի գիտցաւ որ արժէքները միշտ կը պարտադրուին։

«Նահանջը առանց երգի» եզակի վէպ չէ, բացառիկ դասական հանգամանքներով։ Նախ յղացման թուականը՝ 1929, հեղինակին տարիքը՝ 26։ Դեռ նոր հասած Սկիւտարէն, առաջին ամիսներուն իսկ զգալ եւ այդքան հարազատութեամբ տալ տպչնագ մը, զոր կը գրայ այսօր, արտասահմանի մէջ ապրած ոճրագործ մը, մեծագոյն արժէքն է հեղինակին։ Եւ ոչ ոք կրնայ աւելի լաւ հասկնալ, աւելի լաւ զգալ այն կեանքը, որ ապրած է «Նահանջ»ին հերոսը, փիլիսոփան, քան իրեն չափուղ բոլոր փիլիսոփաները, որոնք ունեցած են Նէնէթը։ Բայց պիտի, ի վերջոյ, թէ «կուգայ տպագրեցնել մը, երբ ալ կ'ուզեմ ըսել այդ որ մեր արիւնին եւ ոսկորին մէջ է եւ որ չի թարգմանուիր։ Որովհետեւ մայրենի լեզուն է որ բառերուն տալ այն աննկեղծ ու պարզ շեշտը, որ բնաւ մտածում չի պահանջեր։ Եւ որուն երբ կը խօսի, պէտք չէ մտածէ։ Նոյն իսկ ինչո՞ւ Փիէռ ըսաւ մեղմածայն, երբ կրնար միայն ինֆզինֆին համար։— գիտեմ ես էեզի, իմմին Նէնինէթս···»։

Այս կանխահասութեան վրայ կ'աւելնայ նաեւ մը ուրիշ այլապէս ինքնատիպ արժանիքներ, որոնցմէ ամէնէն փոքրը չի նուազը։ Այս իւմուրը, որ ուրիշ բան քան սրճարանի ժամն սրամտութիւնը, նոյնպէս հաղորդական է հայ հեղինակներու մօտ։

Սուր դիտողութեան տէր, իրատես ու դրագէտ, սրամիտ նրբութեամբ եւ հեղնանքով, Շահնուր էջեր ունի, որոնք անմոռանալի կը մնան։ Յիշեցէք այն տեսարանը, զոր կը նկարագրէ երբ Փիէռ Նէնէթին հետ եւ իր երկու ընկերները, դրան առջեւ, կը նըստին ու կը ճաշեն չկարդացուած հայկէն թերթը դեռին փռելով։ Բայց ինչ փոյթ, «կիրակի օրուան խմբագրականը միշտ այլասերման վտանգին վրայ դրուած կ'ըլլայ»։ Տարիներ եկաք կիրակին պիտի չբաւէր եւ երկուշաբթի ալ, երբեմն ե-ռեքշաբթի ալ այլասերման վտանգի դէմ պիտի դրուէր խմբագրականը։

Տխուր բանաստեղծութիւն մը յան-դուգն իրապաշտութեան մը մէջ քօղար-կուած, դառն հեղնանք մը ժպտուն սրամտութեան մը ետին եւ անխուսափելի «Նահանջը, առանց երգի», զոր դեռ կ'ապրի լպրծուն պողոտաներու վրայ քալող ու մաշող Հայութիւն մը···։

×

Շատ տարիներու, սիրելի Շահնուր։

ԱՐՓԻԿ ԱԼԻՄՇԱՀ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ ԵՒ ՅԱՌԱՋ

Յառաջ, այսօր կը տօնէ Շահան Շահնուրի 60 ամեակը, իր ամբողջ թիւը նուիրելով անոր։

Երբ Հայրենիքը այսօր կը գրագի Շահնուրի գրականութեամբ, պատրաստակ առնելով ծննդեան թուական մը եւ հեղինակին տողերուն մէջ փնտռելով «Սովետական» Հայրենիքին պանծացումը, երբ Միջին Արեւելքի հայ մամուլը վերջին տարիներուն սկսաւ գրագիլ Շահնուրով, «Յառաջ» որ երէկ (1929) առաջինը եղած էր ծանօթացնելու Շահան Շահնուրի անունն ու գրականութիւնը, ուզեց իր բացառիկ թիւով ըսել թէ տէր կը մնայ իր երէկուան կարծիքին եւ այսօր ուրիշներ ալ իրեն կը հետեւին։

×

Մեր անտիպ յօդուածներու կողքին, այսօրուան թիւին մէջ հրատարակած ենք

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ եւ ԱՆՐԻ ԹՈՄԱ

Հ ո լ Լ ի վ ի դի դարաստանին մէջ, երբ ֆրանսացի գրագէտը այցելութեան գացած էր իր գրչեղբօր

նաեւ արտատպում մը «Սովետական Գրականութիւն» ամսաթերթէն եւ երկու ֆրանսերէն գրութիւններ որոնց հեղինակները՝ Անրի Թոմա եւ Ժան Ֆոլէն չեն ճանչնար Շահան Շահնուրը, բայց սի-րած ու գնահատած են Արմէն Լիւսկինը։ Այս յօդուածները արտատպած ենք Ֆրանսական Քահիէ տէ Սէզոն պարբերաթերթէն, որ անցեալ ամառ իր մէկ թիւին կէսը նուիրած էր Արմէն Լիւսկինի։

ԷՋ ՄԸ ՆԱՀԱՆՋԷՆ

... Քանի մը օրէն հրապարակ կ'ելլէր Սուրէնին առաջին հատորը։ Մե՜ծ, շա՜տ մեծ երջանկութիւն մըն էր այս, Պետրոսին համար։ Նոյն ցեղին, նոյն սերունդին զաւակներն էին։ Գրեթէ նոյն կեանքն էին ապրած։ Նոյն յոյսերը, հիասթափութիւնները ու ցաւերը կազմած էին զիրենք։ Պետրոսի այնպէս կը թուէր թէ Սուրէնին բերնով ի՞նք է որ պիտի խօսէր։ Ինչե՜ր, ինչե՜ր չկային ըսելիք։ Սուրէն արդեօք որքան լաւ պիտի պատկերացնէր Փարիզ նետուած հայ տղոց կեանքը։ Ահա այս մեծ հրճուանքով է որ գնաց իր ընկերոջ։ Կ'ուզէր մանաւանդ խօսիլ, խօսիլ անոր, բա՛ց սրտով։ Նոյնպէս բաց սրտով Սուրէն զինքը ընդունեցաւ։ Բայց երբ դարակէն հանելով գըրքին վերջին փորձերը դրաւ իր առջեւ···

Գիրքը պիտի հրատարակուէր փրանսերէն։

Իրենց խօսքը բնաւ չկար։

Սուրէն դիւրաւ ըմբռնեց Պետրոսի լռութիւնը եւ ըսաւ·

— Ամէն գրագէտ սնապարծ է եւ յաւակնոտ։ Միայն թէ ամէն գրագէտ չի խոստովանիր։ Իսկ ես կ'ըսեմ բարձրաձայն, որովհետեւ մտածումս թելադրած չունի։ Ես ուժ մըն եմ — գոնէ այդ հաւատը ունիմ — ուժ մը որ կ'ուզէ գործել։ Մեր մէջ գետին չկայ· շարժում կայ։ Գործունէութեան դաշտ չկայ։ Պատճառները գիտ չեն հետաքրքրեր։ Ես կամ, եւ միայն ե՛ս։ Պէտք է որ ապրիմ եւ երիտասարդի աւիւնս արժեցնեմ։ Յոյսերով կարելի չէ գիտ օրօրել· տեսայ ինձմէ առաջ եկող Հայերը, որոնք միշտ սպասեցին լաւագոյն օրերու եւ այդ յոյսով ծերացան։ Իմ արուեստս չուզեր սպասել ոչ մէկ վաղորդայնի։ Չեմ ուզեր ամբաստանել Հայը, բայց ան ալ գիտ ամբաստանելու իրաւունք չունի։ Կ'ուզեմ խօսիլ, եւ բնական է որ խօսքս ուղղեմ անոնց որոնք լսելու ատեն եւ փափաք ունին։ Հայը ոչ մէկն ունի, ոչ միւսը։ Իսկ դո՛ւն, սիրելի Պետրոս – Փիէռ, դուն եւ ֆեզի պէսները ի՛մ ըսածներս պիտի հասկընաք։ Այդ կը բաւէ ինձի։

— Այո՛, ըսաւ Պետրոս, իրաւունք ունիս· միայն թէ կը մոռնաս որ «կարօտ» բառին ֆրանսերէնը չկայ··· «կարօտ»ը չկայ···։

— Ճիշդ է, գիտեմ այդ բառին համարժէքը ֆրանսերէն լեզուին մէջ գոյութիւն չունի։ Բայց բառ մը պակաս է եղեր· ի՛նչ կ'արժէ···

Պետրոս սկսաւ սանդուխները իջնել ծանր քայլերով, գլխարկը ձեռքին մէջ ճօճանակ՝ եւ մինչեւ կորսուիլը ըսաւ·

— Գրածներդ ոչ մէկ Հայու կրնան խօսիլ, որքան ատեն որ անոնց մէջ «կարօտ» բառը չկայ··· Այո՛, մի խնդար, որովհետեւ միայն այդ չէ որ թերի է· դուն արդէն գիտես, բայց քող որ յիշեցնեմ թէ ֆրանսերէնը գոյութիւն չունի նաեւ «մա՛յր» բառին, «հա՛յ» բառին, «ափսոս» բառին···։ Ֆրանսերէնը չկայ՝ մեր «գաղթական»ին, մեր «որբ»ին···։

Շ· ՇԱՀՆՈՒՐ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՕԳՆԵԼ ՎԻԷԹՆԱՄԻ

ԱՅՍ Է ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ֆրանսական յայտարարութիւնը ժպտուն ձգած է բոլորը եւ ընդհանուր կարծիքն այն է որ Ֆրանսա ի վիճակի չէ լուծելու Վիէթնամի հարցը։

Ուոշինկթընի Արտաքին նախարարութեան մէջ ոչ մէկ խօսք կ'ըսուի այս մասին, բայց յստակ է որ տը Կոլի ըրածը պնդասեղանի նոր հարուած մը կը նկատուի եւ հանդիպում չի կրնար ընդունուիլ։ Կը նկատուի նաեւ որ տը Կոլ երբեք առիթ չի փախցներ Ամերիկացիները խայթելու, մանաւանդ երբ անոնք դժուարութեան մէջ են։

Լոնտոնի մէջ պարմանք կը տիրէ, իսկ Մոսկուա կը պահէ թէ տը Կոլ ասպարէզ կը կարդայ Միացեալ Նահանգներուն։ Իզվեստիա կը գրէ· «Մէկն ալ կը պնդէ, որ Ֆրանսական միջամտութիւնը չատ կը նմանի ամերիկացի գինակիցին յետոյդին տրուած աջակցի մը», իսկ Մոսկուայի ձայնասփիւռը կը չեշտէ·— Տը Կոլի յայտարարութիւնը աւելի քան քննադատելի է։

Գալով Վիէթնամի, կառավարութեան պաշտօնական բանբերը յայտարարեց թէ յայտարարութիւնը կը նկատուի իբրեւ «տը Կոլի անձնական կարծիքը եւ ոչ մէկ բան աւելի»։

Պապը նոր կոչ մը ըրած է Վիէթնամցիներուն եւ կը չեշտէ թէ պէտք է վերահաստատել փոխադարձ եւ եղբայրական համերաշխութիւնը։

Սայկոնի մէջ կը թուի թէ Նհու, որ Տիէմի վարչակարգին «քաղաքական ուղղը» կը նկատուի, կացութեան տէրն է։ Ծանօթ է որ Քապոթ Լոճ իրեն հաւասար խօսակից մը գտած է Նհուի մէջ, որ ի պատասխան ամերիկացի դեսպանին, յայտնած է թէ ճիշդ է որ ամերիկեան օժանդակութիւնը կարեւոր է, բայց ի վերջոյ կրնան հրաժարիլ անկէ եթէ Ամերիկա չարունակէ չհասկնալ որ կառավարութեան պայքարը պատահականութիւն դէմ չէ, այլ կրօնական պիտակին տակ պահուած համայնավար գործակալներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՈՔ ԵՒ ՀՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ ընդդիմացած են անգլեամերիկեան բանաձեւին, որ ներկայացուած էր Ապահովութեան Խորհուրդին առջեւ միջին ճամբայ մը գտնելու համար Սուրիոյ եւ Իսրայէլի տագնապին մէջ։

ԽՐՈՒՇՉեւի չրջապտոյտը Եուկոսլաւիոյ մէջ վերջ կը գտնէ։ Առջի օր ճառի մը ընթացքին Թիթօ դատապարտեց Չինաստանի արկածախնդրական տեսակէտները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարները խօսակցութիւն մը պիտի ունենան Սեպտեմբեր 17ին, Փարիզ։ Քանի՞ապպիայի մէջ ուր կը հանդստանայ Աթենաուր, հինգ ժամ խօսակցութիւն ունեցած է իր յաջորդին՝ Էրհարտին հետ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի մէջ ընտրական նոր օրէնք մը քուէարկուած է որ կը հաստատէ «ամրապնդուած համեմատական» ի դրութիւն մը։

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ դահլիճը հրաժարած է։

ՊԵԼԺ ՄԸ որ տասը տարի համայնավար Չինաստան անցուցած է Հոնք-Քոնկ հասած է առջի օր, չին կնոջը եւ երեք զաւակներուն հետ։ Յայտնած է թէ քաղաքական ու նիւթական պատճառներով Չինաստան մնացած էր եւ քաղաքական յուսախաբութեան պատճառաւ է որ կը հեռանայ անկէ։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ վարչապետը՝ Լեւի Էշքոլ յայտարարած է անգլիական չարաթաթերթի մը որ Իսրայէլ պատրաստ է վերնասուդ հատուցում վճարել արաբ գաղթականներուն։

ՆԱՀԱՆՋԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Լսած եմ որ դուլասանքը չէք սիրեր ու կ'արհամարհէք պոռոտախօսները: Աւետաի մարդ էք, «վա՛յ ձեղի» ձեր իսկ խօսքերով: Գրութեանս մէջ պիտի սպրդին անկասկած դուլասանքներ ու թերեւս պոռոտախօսութիւններ, վա՛յ ինծի: Եթեսնեւէհինգ տարի առաջ դրեցիք «Նահանջը առանց երգի»ն: Երեսունեւհինգ տարիէ ի վեր, ահա, կը նահանջենք երգելով: Երեւոյթը պաշտօնականացնելու ձեւ մը: Երգը բնախօսական պահանջ մըն է Հայուն համար: Ուղղահայեաց կամ հորիզոնական գրութեան մէջ, այլ խօսքով՝ երկնցած կամ կանդնած վիճակի մէջ, Հայը կը սիրէ երգել: Հաւանաբար այս մէկը վրիպած է ձեր ուշադրութե – նէն: Բայց դանք կարեւորին,— Նահանջին, որ երգով կամ առանց երգի՝ մաս կը կազմէ մեր առօրեային: Ու նկատելով որ իմ ըսածս կրկնութիւնը կ'ըլլայ մեր հանապազօրեայ հառաչներուն, որոնք արեւէ գաղտնիք չունին ձեղի համար, ահա ներփակ գրութիւն մը, ձեր անունին հասցէագրուած, ձեր դիրքին առընչու – թեամբ:

« Ցարդելի Պարոն, — նոյն սերունդին չենք պատկանիր ու մեր ապրումները եւ հոգեկան տուայտանքները հաւանաբար կը տարբերին: Դուք կը պատկանիք այն սերունդին, որ Փարիզ հասած օրն իսկ «Շաքըլէէն շանժէ ընելով» կը փութար Հայոց եկեղեցին: Շանժէ ընել չդիտցողները քալելով կ'երթային:

Մենք տարբեր ենք ձեր վէպին դպրոցական Հայերէն, դէթ երեւոյթով: Շաքը – լէէն շանժէ չենք ըներ, այլ ինքնաչարժ – ներու արագընթաց դնացքով կը վայե – լենք Փարիզը եկեղեցիէն հեռացնող սա – լատեակներուն վրայ: Գպրոցական չենք, մեզմէ ոմանք հոս բուսած, ոմանք հոս արմատ արձակած: Դժգոհ ըլլալու պատճառ չունինք: «Ժան Կուժոնի եկեղեցին պարպուեր է թէ ոչ, կամ Պոլիս մեկնող նամակներու թիւը պակսեր է կամ հայ մայրեր լացեր են տեղ մը», իմչ փոյթ մեզի: Մեր մտահոգութեան առանցքը այլ չէ հիմա, այլ··· Մոսկուայի համաձայնագրին չստորագրուիլը Ֆրանսայի կողմէ: Վաղը ուրիշ մտահոգութիւններ: Մենք քաղաքացի ենք սիքըզըն հոս կամ այլուր, ոչ հայմաթլոս: Նկնկթներու կառարդանքը հրապուրիչ է մեզի համար եւս, բայց մեզ չի տանիր կորստեան, որուն վրան ունին ձեր հերոսները: Մեր սերունդին փլէնները քարի պէս տոկուն են: Պարզ զուգադիպութեամբ մը՝ իմ անունս ալ Սուրէն է, ինչպէս է ձեր հերոսներէն մէկուն անունը: Ինչպէս անոր, ինծի եւս պատահած է դինովիլ բարեկամներու չրջանակին մէջ, բայց այն տարբերութեամբ, որ արբեցումի էօֆրիֆ պահերուն, պէտք չեմ տեսած Սաղմոս կամ երեմիական արտասանելու Հայութեան ճակատագրին վրայ: Ու դժուար է ինծի հասկնալ որ ձեր հերոսը, այդպիսի ուրախ դինովութեան մը պահուն, երբ չեն պակսիր խօսակցութեան արդիական նիւթեր, դատաստանի կը մտնէ Աբդար կամ Գապիկ թաղաւորներուն սխալները մատնանշելով, վրէժխնդրական ըղդայումներ կ'արտայայտէ անոնց հասցէին կամ հանդէպ հայ դեկավարներուն, իբրեւ պատասխանատուներու:

Հայութեան այս տարապայման ճակատագիրը մութ կէտ մըն է դեռ ինծի համար: Հաւանաբար կ'ակնարկուի անցեալի ջարդերուն: Ծանօթ եմ այդ անցեալին: Լիսէի մէջ սորվեցայ Աբդար եւ Գապիկ թաղաւորներուն պատմութիւնը, յետոյ ուսումնասիրեցի մեր պապերուն յաղող կամ անյաղող գործերը: Բայց ընդունեցէք որ բոլոր այս աշխատանքները դինիի աղդեցութեամբ ստեղծուած հոգեխռով մթնոլորտի մը մէջ կատարուելիք բաներ չեն:

Աբդի երիտասարդութեան խօսքով՝ ձեր հերոսները դուարճանալ չեն գիտեր: Փարիզ կը պտուին, լոյսի աշխարհի մէջ, դինին ունին ու նկնկթներ, ու դարձեալ դժգոհ են: Թոյլ տուէք ըսելու թէ մեր սերունդը, այսինքն պղու–ճին հազնող – ներս, ժամանակավրէպ կը գտնենք ձեր հերոսներուն ապրելակերպն ու մտածելակերպը, բոլորովին հինցած, բանդագուշանք դարձած: Ամէն պարագայի տակ՝ ինքնատիպ է վէպը, թէեւ այլեւս հին, հերոսները չինական աւանդավէպերու կախարդներուն նման: Եթէ ֆիլմի վերածուի, մեծ յաջողութիւն կ'ունենայ: Բայց լաւ է որ չվերածուի, ապա թէ ոչ Պոլը եւ Թոնին կը խնդան՝ ի տես այդ կերպարներուն: Թոնին եւ Պոլը իմ մտերիմ բարեկամներս են: Միսսին ճու–պոխ մտիկ կ'ընենք եւ չուինկ–կրմ կը ծամենք:

Ցարդելի՛ Պարոն, կը ներէք որ գրութիւնս քննադատական նկարագիր ստացաւ: Այդ չէր նպատակս, այլ ձեղի պարզ հնարհաւորական նամակ մը գրել էր մեծ հօրս մղումով:

Մեծ հայրս ըսաւ, որ դուք մեծ գրող մըն էք: Ես միայն ձեր «Նահանջը» կարդացած եմ, գրդուած մկկ ընկերոջս կողմէ, որ ձեր դիրքին առաջին էջը գոյ ըրած՝ կ'արտասանէր սիւրփրիզ–փարթի – ներու մէջ: Իմ կարդիս՝ սիրեցի ձեր ոճը եւ եզական նկարագրութիւնները: Կը հասկնաք թէ ի՛նչ ըսել կ'ուզեմ: Թէպէտ ծագումով Հայ եմ, բայց հոս ծնած եւ մեծցած ըլլալով, կ'ախորժիմ այդպիսի նկարագրութիւններէ: Ու քանի որ խոստովանութիւններու մէջ մտայ, վերջա – ցնելու համար աւելցնեմ որ Նէնէթ մըն ալ ես եմ ճանչցած եւ մտաւիր եմ դերքոյկով մը տալու այդ պատմութիւնը, ձեւական այն տարբերութեամբ որ հե – րոսներս պղու–ճին պիտի կրեն ու պինո – վութեան պահերու մէջ հիւանդապին պոռթկումներ պիտի չունենան: «Հայը ամուլ է, անծին, անպտուղ» ըսող հերոսներ պիտի չըլլան, այլ պիտի հասկըցնեն Նէնէթներուն թէ Հայը ամուլ չէ, անծին չէ, անպտուղ չէ: Հասկնալի է, չէ՞»:

×

Ձգդում մը՝ վերջացնելէ առաջ այս յօդուածը:

Սերունդի մը ներկայացուցիչը, այո – տեղ, կը խօսի պինք նախորդող սերունդի մը մասին, որ կ'երեւի Նահանջը վէպին մէջ: Ձեւով նամակ մըն է, որ պրուած չէս գտներ: Լա՛ւ պիտէ, թէ՛ նկարչի աչքերովդ եւ թէ ներքին աչքերովդ: Վա – լէրին է, փօլ վալէրին:

— Բանաստե՞ղծը:

— Բանաստեղծ, գրադէտ, փիլիսոփայ, բայց ամէնէն կարեւորը՝ այդ մարդն է որ քաջութիւնը եւ ուժը ունեցած է 20 տարի լռելու··· տող մը չգրելու: 20 տարի՛, 20 տարի:

Ուշ առեն, ուզեց որ ընկերանամ իրեն: Գիրք մը պիտի տար, որպէսզի գրել սորվիմ, կարդալ սորվիմ:

Ձամբան.

— Ի՞նչ կը գծես, կը գրես, հարցուց:

— Փարիզի առնիքները կը գծեմ՝ սենեակիս վեցերորդ յարկի նեղ պատուհա – նէն դիտուած··· ակադեմիայի մոռել – ներ: Քանի մը չարաթէ ի վեր սկսած եմ նաեւ··· գրել:

Երկու քայլի մէջ, պահ մը կեցաւ եւ ամենայն լրջութեամբ, խիստ նայուած – քով մը հասակս չափեց···: Ապա աչքերը անուշցան: Եղբայրացաւ: Որոշ խանդա – ղաստանք մը կար իր խօսքերուն մէջ:

Այնքա՞ն հեռու է այդ չրջանը: Ալ մանրամասն չեմ յիշեր, միայն մնացած է ներաչխարհիս մէջ աղուոր յիշատակ մը:

Շահնուրի մասին լսած էի խիստ խօսքեր, «Մենք»եան չրջանէն մնացած վէճերու արձագանգներ:

Այդ բոլորէն ոչինչ ազդած էր վրաս: Եւ երբ խօսեցայ իրեն, այդ իրիկունը, այդ հարազատ վերաբերումէն եաքը, խնդացի:

— Բարդէն, ըսաւ, ամէն ինչ հասկցար, սորվէ, դիտէ եւ ձգէ որ կաշաղակները ասոր անոր միսը ուտեն··· կ'ուզեմ որ նակատ սենեակդ տեսնել:

— Անկարելի է, ըսի:

Խնդաց:

— Ի՞նչ է, ազջի՞կ պահած ես վերնայարկը:

— Ո՛չ, ո՛չ: Հինգերորդ յարկէն վեր՝ սանդուխը կը վերջանայ, յետոյ բարձրանալու համար ներկարարի սանդուխ մը ունիմ, դժուար է քեզի համար···:

— Վաղը ժամը 3ին եկուր ինծի ըսաւ, միսսին երթանք սա պահուրտած երգիչ – տատարդութիւնդ տեսնենք: Վաղը ձա – տամ դիրքդ, դիչեր բարի:

Միշա համով էր իր ներկայութիւնը: Բացառիկ հիւմուրով մը կը մօտենար ամէն ինչի: Իր ընտրութիւնները կամ խոհեմ ձեւը կատակ էր թէ լուրջ՝ միտք չունէր պիտի հասկնայի: Գրականութեան, արուեստի բոլոր հարցերէն ու նորութիւններէն տեղեակ էր, կը հետեւէր շատ մօտէն:

×

Շահնուրին սենեակը մաքուր էր, կարգի ու կանոն կար ամէն տեղ: Հոն պատպարող, խիստ:

Երբ տեսաւ դիտելս, աչքերուս խոյզարկումը,

— Մարդ իր զարուն ու ներկայիս չնայ պէտք է զուգընթաց քալէ, ըսաւ:

Մաքուր շապիկ, փողկապ, զգեստներ, սափրուած, մազերը կարուած:

SUR ARMEN LUBIN

J'ai connu Armen Lubin alors qu'il habitait un petit hôtel de la rue Bréa, au temps de son poème, *L'O*, et qu'il vit vraiment la prostituée rapporter au bureau de l'hôtel cet O qui s'était décroché de l'enseigne à lettres ternies.

Armen vécut son enfance en Turquie. A côté de son œuvre en français, n'écrivit-il pas plusieurs ouvrages en langue arménienne ? Je l'ai vu à Paris accort et bienveillant ; je l'ai pourtant aperçu assez dur avec certains de ses compatriotes auxquels il lui arrivait de faire des reproches amers dont j'ignore encore la teneur.

D'une santé déjà précaire qui devait s'aggraver par la suite, et pour conserver une relative liberté, Armen se livrait au métier en chambre de retoucheur de photographies. Il s'agissait, pour une part, de femmes nues dont il remontait les poitrines qui ne s'afaissaient d'ailleurs que légèrement, ce qui rendait l'ouvrage d'autant plus délicat. Il s'agissait, d'autre part, de vareuses militaires qui, à l'époque, dans la majorité des armes, laissaient beaucoup à désirer dans leur coupe et leur fini. La vareuse omnibus fournie par le photographe y suppléait : celle-ci, de belle allure, s'adaptait, se laçant par derrière, à toutes les corpulences. Bien entendu, elle ne portait aucun insigne de fonction ou de grade. Il échoyait donc à Armen Lubin d'inscrire minutieusement sur les clichés les doubles barres en biais des caporaux, à moins que ce ne fût une lyre, des haches croisées, une bicyclette, une locomotive. Dessiner la locomotive restait le travail le plus cher payé, c'est-à-dire trois francs d'alors la pièce, un insigne de peu d'importance pouvait descendre au-dessous du franc.

C'est à Constantinople même qu'Armen Lubin avait passé une partie de son enfance. Il se rappelait le marchand de têtes de moutons et sa mélopée. Il entendit les poèmes du dernier des sultans lus par un héraut à cheval aux carrefours de la ville ; il s'agissait, je crois, de vers célébrant de prétendues victoires et qui n'étaient guère bons. A des temps plus anciens seulement, les sultans avaient écrit de valables chants.

Armen Lubin écrit de merveilleux poèmes, des choses rares et essentielles sur la vie de sanatorium qu'il a dû mener des années, qu'il reste obligé de mener encore bien qu'heureusement, il puisse faire de temps à autre quelques apparitions à Paris.

Personne mieux que lui n'a dit cette vision profonde, intense, du monde que garde le malade immobilisé :

La terre vaste ne pouvant se suffire
Il a fallu un plafond dessus et qui chavire

Dans son apport essentiel à la poésie française d'aujourd'hui, Armen Lubin m'apparaît avec un sens plénier de grandeur, de rigueur poétique.

JEAN FOLLAIN.

ՄՈՆՓԱՌՆԱՍԻ ՕՐԵՐԷՆ

Պատերազմէն առաջ՝ 1937ի չրջանին Մոնփառնաս, Ռոն–Փուէն սրճարանը, առէպ Շահնուրին կը սպասէինք, Ց. Կոստանդեան բանաստեղծը եւ ես:

Իր անբաժանելի զաւազանն ի ձեռին, կը մտնէր ներս, ակնոցներուն տակէ հեղնոտ նայուածքով մը, չրթունքները սեղմած, զուսպ քմծիծաղով մը, մեր կացութիւնը կը հարցնէր··· կատակով:

Այնքան ալ կարեւորութիւն չէր տար Մոնփառնասեան մեր ապրած կեանքին:

— Սխալ է, կ'ըսէր, խղունջի պէս ձեր պատեանին մէջ քաչուած՝ հեռուէն դի – տել կեանքը:

Կեանքը··· պանդոկ է, սանդուխէն վեր եկլել ոտքով, դեռնուղին առնել՝ տեղ մը երթալու համար, դնել··· լուալ տալ մեր աղտոտ լաթերը, ճաչարան երթալ ուտել, մասնակցիլ բոլոր տարապարհիկ աչխատանքներուն:

— Առանց երազի, կ'ըսէր Ցարութ, առանց զեղեցկութեան ու սիրոյ՝ չարժէր ապրիլ այս կեանքը:

Աչքերը կը փայլէին Շահնուրին:

— Ծօ՛, կը կորչէր բանաստեղծին խօսքը՝ ծխիկ մը վառելով: Նախ, այս մերկ պոռնիկը (կեանքը) պէտք է դիտել, հասկընալ ու սիրել, ոտքին մատներէն մինչեւ գլուխը տեսնել, զգալ··· յետոյ գրել անոր մասին, նկարագրել ինչ որ ունի աղուոր:

Կը խնդար դիտելով դիս, որ տակաւին նոր սկսած էի Փարիզի կեանքս:

Նոր սկսած էի մօտենալ գրագէտնե – րուն, նկարչութիւն ուսանիլ Կռանտ Շոմիչերի մէջ, ու գրել:

— Հանի՛ սա տետրակդ, կ'ըսէր, տեսնենք թէ ի՛նչքան ա՛ռ ու վախ կայ:

Կը քաչուէի «Նահանջը առանց երգի»ի հեղինակէն: Լաւ կը հասկնար դիս, ազ – նիւ համակրանք մը ունէր մեզի հանդէպ: Գիտէր իր բարձունքէն վար իջնել եւ պարզ մարդու մը վերաբերում ստեղծել, կլիմայ մը ուր զէթ մենք, այդ օրերուն, ինչպէս անօթի ու ծարաւներ, կը փնտրէինք իր ներկայութիւնը:

Դժուարահամ էր, զուսպ իր գաղտնութիւններուն մէջ: Կը քննադատէր արե – ւելքի լրագրող պոռոտախօսները:

«Պճեղ մը սրտի» հեղինակը կը խնդար դրագէտներուն եւ նորավէպ գրողներուն վրայ, աւելցնելով.— Որքան տաեն որ երանգներն ու լեարդը հիւանդ են, պարպուած չեն, ոչինչ կրնան տալ տեւական: Գրելը, տպա՛ք, չարժիլ է, գործել է, ու կը ժպտէր եղբայրօրէն:

Ուրբաթ իրիկուն մը.

— Այդ անկիւնի մարդը գիտե՞ս թէ ո՛վ է:

Գլխու չարժումով մը ո՛չ ըսի:

— Ներկայիս, եւ ասկէ շատ առաջ եւ ասկէ շատ հեռուներն ալ եթէ երթաս, անոր պէս մեծ մարդ եւ անճնաւորութիւն չես գտներ: Լա՛ւ գիտէ, թէ՛ նկարչի աչքերովդ եւ թէ ներքին աչքերովդ: Վա – լէրին է, փօլ վալէրին:

— Բանաստե՞ղծը:

— Բանաստեղծ, գրագէտ, փիլիսոփայ, բայց ամէնէն կարեւորը՝ այդ մարդն է որ քաջութիւնը եւ ուժը ունեցած է 20 տարի լռելու··· տող մը չգրելու: 20 տարի՛, 20 տարի:

Ուշ առեն, ուզեց որ ընկերանամ իրեն: Գիրք մը պիտի տար, որպէսզի գրել սորվիմ, կարդալ սորվիմ:

Ձամբան.

— Ի՞նչ կը գծես, կը գրես, հարցուց:

— Փարիզի առնիքները կը գծեմ՝ սենեակիս վեցերորդ յարկի նեղ պատուհա – նէն դիտուած··· ակադեմիայի մոռել – ներ: Քանի մը չարաթէ ի վեր սկսած եմ նաեւ··· գրել:

Երկու քայլի մէջ, պահ մը կեցաւ եւ ամենայն լրջութեամբ, խիստ նայուած – քով մը հասակս չափեց···: Ապա աչքերը անուշցան: Եղբայրացաւ: Որոշ խանդաղաստանք մը կար իր խօսքերուն մէջ:

Այնքա՞ն հեռու է այդ չրջանը: Ալ մանրամասն չեմ յիշեր, միայն մնացած է ներաչխարհիս մէջ աղուոր յիշատակ մը:

Շահնուրի մասին լսած էի խիստ խօսքեր, «Մենք»եան չրջանէն մնացած վէճերու արձագանգներ:

Այդ բոլորէն ոչինչ ազդած էր վրաս: Եւ երբ խօսեցայ իրեն, այդ իրիկունը, այդ հարազատ վերաբերումէն եաքը, խնդացի:

— Բարդէն, ըսաւ, ամէն ինչ հասկցար, սորվէ, դիտէ եւ ձգէ որ կաշաղակները ասոր անոր միսը ուտեն··· կ'ուզեմ որ նակատ սենեակդ տեսնել:

— Անկարելի է, ըսի:

Խնդաց:

— Ի՞նչ է, ազջի՞կ պահած ես վերնայարկը:

— Ո՛չ, ո՛չ: Հինգերորդ յարկէն վեր՝ սանդուխը կը վերջանայ, յետոյ բարձրանալու համար ներկարարի սանդուխ մը ունիմ, դժուար է քեզի համար···:

— Վաղը ժամը 3ին եկուր ինծի ըսաւ, միսսին երթանք սա պահուրտած երգիչ – տատարդութիւնդ տեսնենք: Վաղը ձատամ դիրքդ, դիչեր բարի:

Միշա համով էր իր ներկայութիւնը: Բացառիկ հիւմուրով մը կը մօտենար ամէն ինչի: Իր ընտրութիւնները կամ խոհեմ ձեւը կատակ էր թէ լուրջ՝ միտք չունէր պիտի հասկնայի: Գրականութեան, արուեստի բոլոր հարցերէն ու նորութիւններէն տեղեակ էր, կը հետեւէր շատ մօտէն:

×

Շահնուրին սենեակը մաքուր էր, կարգի ու կանոն կար ամէն տեղ: Հոն պատպարող, խիստ:

Երբ տեսաւ դիտելս, աչքերուս խոյզարկումը,

— Մարդ իր զարուն ու ներկայիս չնայ պէտք է զուգընթաց քալէ, ըսաւ:

Մաքուր շապիկ, փողկապ, զգեստներ, սափրուած, մազերը կարուած:

LES IMAGES VÉRIDIQUES

A l'époque où je m'adonnais à ce genre indéfinissable, *la chronique de poésie*, et dans deux revues à la fois, il m'est bien arrivé de dire un mot, en passant, d'Armen Lubin, mais rien qui pût donner idée de ce qu'était ce poète pour moi. Ce n'était pas possible, il m'aurait fallu revenir de trop loin. Et si je trouve à présent le genre de la chronique de poésie forcément trompeur, c'est à cause d'impossibilités comme celle-là. Le pari mutuel, la Bourse, les sports peuvent faire l'objet d'une chronique, mais cela, qui refuse et oublie le temps, qui parle comme d'hier et de toujours... Il faudrait pourtant essayer de marquer sa place, me disais-je, alors que je m'appliquais à « situer » tel quart de faux prophète par rapport aux « grands courants »... Je ne voyais alors qu'une solution, et qui m'aurait soustrait au travail de juger sans preuves, pour me jeter dans une obscure aventure, dans ce rêve d'une *Biographia litteraria* telle que Coleridge en a donné un exemple, histoire des rapports d'un esprit avec la poésie et la vie, s'entre-détruisant, dans un progrès qui nous rend enfin muets à jamais.

Je sortais ; c'était l'automne, le soir ; je rencontrais un ami, et si je dis ami, en voici le signe : il disait tout à coup, comme la pluie nous arrêtait sous un porche :

Quand reviennent, porteurs de lances,
Les novembre pluvieux,
Un chien savant, chien immense,
Fait des comptes mystérieux.
Il compte, il compte, il recommence,
Tous les chagrins s'appellent absence,
Tous les chagrins porteurs de lances.

Moi aussi, je savais par cœur ces vers qui sont dans *Le Passager clandestin*, et d'autres du même poète. Qu'une voix d'ailleurs puisse ainsi se mêler à la vie de telle soirée de pluie noire, substituer ses images à celles de la réalité sans nier celle-ci, bien au contraire — en la confirmant dans le « *compte mystérieux* », on ne peut s'en expliquer qu'avec celui à qui l'expérience, l'angoisse d'être comme déserté par les mots, et par le monde à travers eux.

L'idée du poète comme rebelle éternellement en quête d'une fissure aux quatre murs du réel n'est jamais apparue qu'à défaut de la poésie même. Celle-ci est le contraire d'une fuite : le poète fait face les yeux ouverts aux choses immobiles ou folles.

Ainsi proposé moi j'accepte le corbeau,
Et si
Le glaive éclaire, il n'ouvre pas ma
prison,

il est permis de songer que le poète en le nommant, en le créant, a pris le parti de ce glaive qui ne semble manié par aucun ange.

Ainsi proposé,moi j'admets le glaive nu.

Il ne s'agit pas ici, malgré le titre du poème (*Voyance ou presque*), de ce que le bon Rolland de Renéville nommait l'expérience poétique. Il s'agit de la vie, durement apprise, de la Salpêtrière à Bidart le Maudit, et qui ne peut pas plus être dite poétique que prosaïque. La poésie, elle, est affaire de mots, d'images, façon de traiter le langage qui le dégourdit, le tire du rêve abstrait où l'usage pratique le tient plongé. Le réveille, non pour chanter, faire le beau, mais *être vrai*, d'une vérité singulière... Voici un homme exclu par la maladie d'une société ou, bien portant, la vie était déjà difficie, le voici immobilisé sur le matelas des sanas de l'Assistance publique, seul mais non isolé, obsédé au contraire par la présence des misères humaines... Et les souvenirs, invraisemblablement disparates, — le veilleur de nuit que l'enfant écoutait crier les heures dans la ruelle de Stamboul, la rue Vavin au printemps, et le patriarche œcuménique, et cet écureuil hier... Lui-même, présent et lointain à la fois, celui qu'on transporte sur une civière d'un bâtiment à un autre, par une nuit d'entre hiver et printemps. Le pas des brancardiers fait vaciller les constellations, et dans son extrême faiblsse, l'homme ne distingue plus son propre balancement de ce roulis du ciel. Ainsi naît l'une de ces images qui se substituent à la réalité sans la fausser : entre le ciel nocturne et la détresse du gisant, l'unité s'est faite, pour se rompre et se refaire à chaque mot du poème comme à chaque pas des porteurs (*Transfert nocturne*). Certes, l'infirme ne se relèvera pas guéri à cause du poème (*Les brancardiers se baissent et ramassent leur part*), cependant, puisque c'est lui le poète, on ne peut pas dire que rien n'est changé en lui par cette intervention de la parole. C'est ici, je crois, qu'il faut revenir sur la *vérité singulière*. La poésie d'Armen Lubin exclut la tricherie. L'éloquence, la logique, une certaine musique des mots peuvent tricher, mais non ces images à l'état natif, c'est-à-dire non passées au rang de métaphores, inexplicablement justes:

Tous ils portent la capote de l'Assistance,
La capote taillée dans de vastes
rouspétances.

Souvent à peine images, simples notations dont le seul rapprochement parvient à exprimer un destin.

... un échafaudage barrait la fenêtre,
L'année d'après ce fut la pluie.

Une fantaisie, une bizarrerie, non moins vraies, interviennent parfois, ou une réflexion, une *réponse*, qui efface afin de tout reprendre à un commencement insaisissable.

— Mais malheureux
Q'aviez-vous donc de si grave à me dire
Pour avoir pratiqué un trou dans le mur?

— Ceci : comme j'ai pensé dans le temps,
Je repense.

Dans des poèmes récents, l'imagination rejoint les figures des rêves, qui sont une autre expérience :

O les graves ouvrières nuitamment
requises
Pour la démolition lente de notre double
Devant l'entrée haute !

×

L'infirme a quitté sa civière ; il a sa chambre, l'isolement, une place pour les livres. Mais l'homme est debout, précairement debout, dans un monde encore plus difficile que celui où il était gisant. Les vagues de la mer sur les rochers ne le feront certes pas s'écrier : *Il faut tenter de vivre !* Les vagues, le ciel et

Mille étoiles en un seul souffle,

tout cela comme au premier jour, est-ce possible ! Mais ce n'est pas la tentation du silence qui l'emporte, ce serait plutôt l'étonnement.

Les mots, c'est rien, ça marche devant,
Une forêt vient derrière,

disait-il déjà dans *Sainte-Patience*. *Les mots, c'est rien*, mais c'est derrière eux que la forêt vient, derrière eux transparents à tout ce qui n'apparaît que là, non seulement lorsque

La boîte à outils devenait visible
au sommet de l'Ararat,

mais lorsque surgit le monde burlesque, douloureux, *tout le trafalgar*, quoi, et jusqu'à ce jour lointain où *jeune proscrit, il essaya quelque chose. Il essaya de venger la débâcle de dix-neuf cent vingt-deux en en faisant une âapre tragédie en français. Oui, il fit cela, il l'avoue.* Je n'ai rien dit de l'humour de Lubin, de sa prose où les incidentes sont autant de trouvailles, de cette songerie critique aux pires moments *entre deux bâtiments qui étaient peut-être deux dépendances, car chaque chose dépendait d'une autre chose également frissonnante.* Qui tracera le juste tableau de la poésie française au milieu de notre siècle rencontrera nécessairement cet *étranger*, au foyer même de cette poésie, qu'il attise, et qui éclaire son sourire.

HENRI THOMAS.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

(60 ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ)

Աստանդական արուեստագէտ սերնդի ամենափայլուն դէմքերից մէկն է Շահան Շահնուրը (Շահնուր Քերեսթէճեան)։ Պոլսում թողնելով մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը, նա ոտք է դնում երիտասարդութեան սեմը, Փարիզում, 1922 թուականին։ Ծնողքները չէին կարող ապահովել նրա ծախքերը, այլապէս լուսանկարչական խանութի՝ աշխատանքի մանելու փոխարէն, ուսումնառութեան Շահնուրը, Պոլսի Պէրպէրեան վարժարանի փայլուն սանը, կ'ընդունուէր Ֆրանսիական օրեւէ համալսարան։

Փարիզեան կեանքը, սակայն, նուազ դիտելիքներ չտուեց ինքնուսուցմամբ զարգացող դրագէտին։ Իսկական գրողի խառնուածքը, հասարակական հարցերը ճիշդ ըմբռնելու եւ ճիշդ կողմնորոշուելու ընդունակութիւնը, սուր դիտողականութիւնը, հիմարի զգացողութիւնը նրան նետեցին գրական յորձանքի մէջ, եւ նա՝ ռէալիստը, կեանքից վերցրեց նրա ճշմարիտ պատկերը ու վերարտադրեց դեղարուեստական գոյներով։

Շահան Շահնուրը սփիւռքահայ առաջնին գրողն էր, որ հասկացաւ գաղթականութեան հիմնական հարցը, հայապահպանման հարցը, որը գաղթաշխարհի գոյատեւման միակ խարիսխն է, մինչեւ որ գայ հայրենադարձութեան աւետաբեր նաւը։

Ֆրանսիայի կենցաղը, Ֆրանսիական համակեցութեան կանոնները, բարոյականն ըմբռնումներն ու ապականիչ միջավայրը կատաղի չարժումով ոչ միայն չէին թողնում հայերին հայ մնալ, այլեւ ձուլում, օտարացնում էին դաւառացուն ու գործազուրկին։

Այն պատուանդանը, որի վրայ բարձրանալու էր հայապահպանման կիսանդրին, մեսրոպեան լեզուն էր եւ սէրը հայրենիքի հանդէպ։ Իսկ ի՞նչ էր կատարում Հայկազեան լեզուի հետ, ինչպէս էր պնահատում սէրը հայրենիքի հանդէպ։ Այս հարցերին նուիրեց Շահնուրը իր անդրանիկ վիպակը՝ «Նահանջը առանց երգի»։ Գեղարուեստական վարպետութեամբ նա իր վիպակում ցոյց տուեց հետզհետէ մայրենին կորցնող, օտարութեան քառսում լկտուող հայ եւ բիառասարդի կերպարը, ցոյց տուեց մօր հասցէն ու աղօթքը մոռացող «հերոսներին»։ Եւրոպական խառնիճաղանճի յարձակումներին կը դիմանա՞ր արդեօք անկազմակերպ գաղթահայութիւնը, թէ նահանջելու էր առանց դիմադրութեան։ Այո, նահանջելու էր, որովհետեւ հայրենասիրութիւնը հալածւում էր։

Եւ ահա «նահանջը հոգիներու վրայ» պատմող առաքինին վրայ սա նահանջը, կը ջնջէ, կը ձուլէ, կ'անհետացնէ ամէն բան... Եւ կը կազմուի ահեղ պանդուռտը անոնց, որոնք կը նահանջեն ու այդ մեծ հոսանքին մէջ կը քալեն, կը տանին միւսներն ալ, ցանցառ բացառութիւններ ալ։ Կը նահանջեն, ծնողք, որդի, քեռի, փեսայ, կը նահանջեն բարք, ըմբռնում, բարոյական սէր։ Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն։ Եւ մենք դեռ կը նահանջենք բանիւ եւ գործով, կամայ եւ ակամայ, դիտաւորութեամբ եւ անգիտաւորութեամբ, մեղա՛յ, մեղա՛յ Աբրահամին»։

Շահան Շահնուրի երկրորդ գիրքը «Յարալէզներու դաւաճանութիւնը» գործերիկ պատմուածքների մի ժողովածու է, որտեղ, անառարակոյս, նոյն ցաւոտ հարցը, ձուլման հարցը չէր կարող հիմնական դաշտափար չդառնալ։ Բայց պատմուածքներում Շահնուրը հակիրճ սրամիտ պատկերներով ու դարձուածքներով դատափետում է նաեւ յղփացած Եւրոպան, ապատակներ հասցնում նրա չքաւորած դէմքին, թքակոծում նրա չուայտութիւնը։

«Այս Եւրոպացիները արտաքուստ զարդարուած են եւ պճնազարդ (ճիճիլի-պի-ճիլի), բայց եթէ իրենց փէչը վեր առնես՝ քիթիդ դուրը վար կ'իյնայ»։

Իսկ այն միջավա՞յրը, որտեղ ապրում է «մաքուր արիւնով» եկած հայ տղան։

« ... Անվերջանալի չարք մը արտառոց գործարաններու, դէշ փողոցներու, մին-

(Շար.ը կարդալ 4րդ էջ)

Թոմանթիմը մեզի չերթար, սխալ է, կոտնաւուր։

Լիբանանցուն պարտէզէն անցանք դէպի Օսէոն։ Երբ Կռէկուար տիւ Թուռ, իր ընակած փողոցս հասանք, խնդաց.

— Այս փողոցը, ըսաւ, երկար մազեր անցցողներուն, բանաստեղծներուն, ոռանթիքներուն կը վայելէ... Ընտրե՛լ, ան ինչ ընտրելու մէջ է... Միւսէ եւ Նապլէս... նայինք ձեր վերջը ի՞նչ պիտի ըլլայ։

Նեղ ու խոնաւ սանդուխներէն բարձրանք վեր, հինգերորդ յարկը, սանդուխին աջելեւ կեցաւ, նեղ ու անկուած սանդուխը վենքը զարմացուց, անկարելի կը հասկնայ Շահնուրի արտայայտութիւնները։ Շրթունքը սեղմած, հետեւեցաւ ինծի։ Աթոռ մը առաւ, նստաւ, պինց չոլջը, նկարներս, անկանոն չարտուած գիրքերս, պատերը եւ ըսաւ.

— Այս չուլը, Հայու գործուածք է... Շրջիկիով, պատռած լաթի երիզներով, նիգիւած եւ...

— Մեծ մայրս Ցուներատան գործած էր։

— Չուլ... չուլ, Հայութիւն, ներ — Ֆուած երիզներ, աշխարհի զանազան հոգիներու գոյները առած, սեղմուած ասանձին ցանցերու մէջ։ Ցուսանկն, Պոլսեցն, Արեւելքէն Փարիզ, Ցեղերորդ յարկի մը պատին դամուած, Ցրջիւ գործ կամ նկար, մանկութիւնդ, Ցնձ մայրդ կ'ոգեկոչեն։ Քանի այս չուլը հոս է, դուն անոր պէս Հայ կը մնաս...։

Սկսայ կարդալ գրութիւնս, սենեակիս կեանքը, ղզայական այն չունչը, որ իրականութեան հետ որեւէ կապ չունէր։ Շահնուրի մօտ ղզայի գրութեանս տակրութիւնը, խեղճութիւնը, որքան յառաջ կ'երթայի ընթերցումիս մէջ՝ իր լռութիւնը կը նեղէր զիս։ Ընդհատեցի, նայեցայ իրեն։

— Տկար է, ըսի, կը կարծէի թէ ներկայանալի էր։

— Ականջ մի կախեր ներքին դատապարտութիւններուդ՝ երբ կը կարդաս։ Կարդա՛, չարունակէ։ Ես կամ ուրիշ մը պէտք չէ ազդէ, տիրանայ քեզի։ Դուն տարբեր ես, դուն պէտք է փնտռես եւ դտնես Բարպէնը։ Աչքատե՛, չարունակէ՛, տո — կա՛։ Միայն թէ գրածիդ մէջ... սա լուսնին դէմ կենալդ պատուհանիդ առջեւ, անոր հետ խօսիլդ կապ չունի նիւթիդ հետ։ Լուսինը սենեակիդ պատերուն հետ կապ չունի։ Լաւ նայէ, ներս անդամ չի կրնար նայիլ...։ Ուրեմն ճիշդ չէ, սխալ է, անտեղի։

Քիչ եաքը.

— Քանի՞ տարեկան ես, Բարսէն։

— Քսանեւ...

— Երբ յիսունը անցնիս... այն ատեն գրածդ անդամ մըն ալ կարդա։

— Տարիքի եւ փորձառութեան խնդիրներ...։

— Ամէն ինչ ընտրութեան հարց է, ու մանաւանդ լեզուի, ոճի, պարզութեան։ Ըստ իս պէտք է նախ վարժարանի ու վարդապետի լեզուդ մոռնաս կամ սրբագրես, ինչ որ մեր օրերուն հետ, մեր նոր լեզուին հետ կապ չունի։ Գրելը ամէնէն դժուարին արուեստն է։ Լեզուն անհատն է։ Նկարիչ եղիր գրած ժամանակդ, գոյն արիւնիդ պոռթկումները, ասկէ անկէ եկած անձնական ներքին մղումները, նիւթէդ դուրս մի ելլեր։ Գրէ՛ պատռէ, վերսկսէ՛, մաքրէ՛։ Նիւթդ չատ աղուոր է։ Սա պատերուն մէջ դիր ուսանող նկարիչ մը, բամամպէրի տուփը, ալքոլի բոցերով սուրճ եփէլդ, բիւզով ապուր պատրաստելդ, եւ անոնց քով դիր ներ — կերդ, վրձիններդ, կոտրած սեղանդ, տէօշէկդ կարմիր բառըլաժին վրայ փռած։ Աղքա՞տ ես, թէ սանդուխդ վեր նեղ դուռդ ներս չէ մտած մահճակալ մը, քու տղամիդ մէջ դիր ուսանողներու վիճակը։ Եւ ընթերցողը եթէ հոգի եւ սիրտ ունի, եթէ կը զգայ, այն ատեն յաջողած ես։ Լուսին կը հոտի գրութիւնդ, վենեսիկեան ա՞ր ու վախ։ Ադամականներդ ճամբէ։ Նկարէ՛ գրիչովդ, մի բացատրեր, մի փիլիսոփայեր, մի յուզուիր, մի լար, մի չարաղրեր։ — Պատմէ...։

ԲԱՐԳԻՆ ՊՈՏՈՍԵԱՆ

չեւ նաւահանգստի զղուելի անկիւնները, կապելաններու կեանքը եւ անհատնում տողանցումը բոլերու: Զղուանք, զըզ – ուանք... »:

Իսկ եւրոպացու վերաբերմո՞ւնքը: Կատարեալ անտարբերութիւն, սառնու – թիւն, անմարդկայնութիւն:

— Տղայ մը պակաս է եղեր, որո՞ւն հոգն է, հաչիւ բռնողն ո՞վ է: Ո՞վ պիտի պայ հոս, մարդ պիտի փնտռէ. Ջմեռ – նիս... Այսչափ մարդ Ջարդեցին, այս – չափ մարդ զարկին, այսչափ անմեղի ա– րիւն մտան, ո՞վ՝ որի... »:

Շահնուրը տիրապետում է նիւթին: Նրա ռէալիստական ոճը չի ընդունում այլ զրելաձեւ, բացի պարզութիւնից: « Ո, վսեմ զեղեցկութիւնը ձեւին, ըմ– բռնելի, հասկնալի եւ պարզ ձեւին »: Նրա դիպուկ խօսքերը, կերպարները հո– դեկանօրէն զարգացնող վիպական եւ ըստ նիւթին կառուցուածքը նրա տաղանդի բնորոշիչներն են: «Մէկ տեսակ տեղ – ծագործութիւն կայ, պարզ ձեւին տեղ– ծագործումը » — գրում է նա « Աղատն Կոմիտաս » ակնարկում:

Գրական ուղղութիւնների նկատմամբ Շահնուրը զիտողի դերում չէ, նրա հայեացքները պատկանում են քննադա – տական ռէալիզմին, և այդ տեսանկիւնից էլ նա խարազանում է զրականութեան մէջ ռավիճեան զպրոցը, որը կեանքն ընդ– դունում է այնպէս, ինչպէս կայ, իր բո– լոր ձեւերով եւ առաջադրում է ապրել ամէն բանով, առանց վատի ու լաւի խտրականութեան, առանց նրա ճանաչո– ղական արժէքը գնահատելու, առանց դաստիարակչական նշանակութիւն տա– լու:

Քննադատելով դադայիստներին եւ զերիրապաշտութիւնը, աւտոմատիզմն ու թելադրապաշտութիւնը (դիկտէ), Շահ – նուրը ցոյց է տալիս այդ ուղղութիւննե– րի անանկութիւնը: Այո, անանկ են այդ զպրոցները, որովհետեւ նրանք յորդո – րում են զրել առանց մտածելու, թե – լադրում են արձանագրել, ինչ որ զրչի ծայրին է հասնում ըստ բախտի, նոյնիսկ խենթի եւ մանուկների զրչից բխած ա– մէն ինչը, այսինքն ուշադրութիւնը բե – ւեռել մարդու ենթագիտակցութեան վը– րայ:

Շահնուրի սուր ծաղրից չեն խուսա – փում ֆրէյդիզմն ու երազներ չարազրող փսիխոլոժիզմը, որոնք մարդու հոգեվեր– լուծութեան մէջ տեսնում են սեռային բնազդներն ու սանձարձակ երազանքնե– րը: Իսկ լրագրային վիպասանութիւնը, որը փաստագրութիւնից այն կողմ չի անցնում, Շահնուրը համարում է ստեղ– ծագործական երեւակայութիւնից զըր – կուած զրականութիւն, որտեղ վէպը մի մեծածաւալ ակնարկ է, անյոյզ, զեղա – զիտական համոյք պատճառելու անըն – դունակ: Գրողը փաստերի (վաւերագրե– րի) միջից պէտք է զանազանի օգտագոր– ծելին անօգտագործելիից, ճշմարիտը ճշմարտանմանից, եւ երբ զրականութիւ– նը օգտակար չէ ժողովրդին եւ չի ար– տացոլում ժողովրդի իղձերն ու ցանկու– թիւնները, ապա ուրեմն մնում է խաղ, բառերի կուտակախաղ:

Գրականութեան ակունքը կեանքն է: « կեանքէն, անկէ եւ միայն անկէ է, որ պիտի մեկնի զրականութիւնը... պէտք է միշտ կռթնիլ իրականութեան, կռթնիլ կեանքին »:

Եւրոպական նորելուկ ուղղութիննե – րը, որոնք յետպատերազմեան չհոգին զրականութեան մէջ, ինչպէս նախատեսում էր Շահնուրը, զրեթէ հե– տեւորդներ չունեցան հայ իրականու – թեան մէջ, որտեղ աճում ու զարգացում էր «ազգայնամոլ զրականութիւն մը, եւ քիչ մը սէմպոլիզմ», քանի որ դեռ հայ տաղիկը աւետարանով էր սնուում, իսկ պսակիկը՝ հայրենի զաւառի վերյուշնե – րով:

Շահնուրը առաջին սիւրեալահայ քըն – նադատներից էր, որ տեսաւ ազգայնա – մոլ զրականութեան վնասները եւ ճակ – կեց զայն:

« Այն Հայը, որ քիչ թէ չատ բանիմաց է, պիտի խորչի ազգայնական զրիչներէն եւ անոնց մեծաբարբառ պոռոտախօսու – թիւններէն »:

Շահնուրի առողջութիւնը լուսանկար – չական մուէթ ու խոնաւ խցիկներում սկը– սել էր քայքայուել:

Շահնուրի զործերի մի մասը՝ «Նա – հանջը առանց երգի» եւ մի քանի պատ– մուածքները մի հատորով լոյս ընծայեց

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայա– նի Բ. խումբի տղաքը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն.—

ՓԱՐԻԶ.— կայանէն կը մեկնին Սեպ– տեմբեր 4ի երեկոյեան եւ Փարիզ կը հասնին հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6,29ին, կառ տը Լիոն:

ԼԻՈՆ.— Խումբը կը մեկնի չորեքշաբ– թի առաւօտ (Սեպտ. 4) եւ Լիոն կը հաս– նի ժամը 9ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խումբը կը մեկնի Լիոնի խումբին հետ եւ Մարսէյլ կը հասնի ժա– մը 14,30ին, չորեքշաբթի:

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌ

կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ»

Հեղինակ
ԺԱՆ – ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԻԱՆ
(Ուզուներեան)

Իրագործում՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

Երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերդութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դերը պիտի կատարէ Սաամի Ռեպօ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը պնդղին վրայ: Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

Հայաստանի պետական հրատարակչու – թիւնը 1962 թուականին: Պարզ է, որ Շահնուրի նման տաղանդաւոր ու բեղ – նաւոր զրողը ունի շատ զործեր, որոնք դրուած են սիւրեալահայ մամուլի էջե – րում: Շահնուրը զրել է նաեւ ֆրանսե– րէն, Արմէն Լիւբէն ծածկանունով, չա– փածոյ եւ արձակ, եւ արժանացել է մըր– ցանակի: « Լը Փասաժէ Քլանտեսթէն » (1946), «Սէնթ – Փասխանս» (1951) եւ «Թրանսֆէր Նոքթիւռն» (1956) զրքերը մեծ ընդունելութիւն գտան ֆրանսիացի ընթերցողների կողմից:

Երկարատեւ հիւանդութիւնը չի ընկճել Շահնուրին, հակիւ ապաքինած՝ նա ջերմօրէն կապուել է իր ժողովրդի եւ հայրենիքի հետ, որի յառաջդիմութեան, բարգաւաճման ճշմարիտ հաւատացեալն է:

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԾԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանաւնութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (Բանաստեղծութիւն)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՏ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ զրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովան– դակութեամբ, կարդ մը քլիչէներով:

1963 տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին:

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն:

1964էն սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը:

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք ֆրանսայի համար: Ամերիկա 5 տոլար:

Դիմել Ցառաջի խմբագրատան հաս– ցէով, (միշտ Ցառաջ զրել հասցէին վը– րայ., եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Զրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ)—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ա– համպրա:

ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միւչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միւչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱԿԱՌՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	14 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	8 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	17 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Աբովեան Պռոշեան, Պարոնեան)	5 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	7·50 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· լաթակազմ	5 Ֆր.
ՄԻՒՌ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը ետրից եկաւ· 296 էջ·	3 Ֆր.
ԱՐԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան (անգլ·) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3·85 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· Երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·50 Ֆր.
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· լաթակազմ	16 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· լաթկզմ·	10 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵՆԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱԼՈՒՅՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· — Հատը 0·30 Ֆ·

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 3 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9698

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9698

ՕՐՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆԴԱՐՏ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ՍԱՅԿՈՆԻ ՄԷՋ

ՏՐՈՂԱՆՑԻ ԱՄԲՈՂՋ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Կը թուի թէ կառավարութիւնը կրցած է գլուխ հանել ծանր տագնապը որ ծագած էր ասկէ երեք ամիս առաջ Պուատաքաններու հարցին առթիւ :

Ներկայիս վհնուորները պարպած են կառոյները եւ քաղաքը կրնայ շունչ մը պատերազմական վիճակ ապրող քաղաք մը պատկերը :

Դէպերու կարծիքն այն է որ իշխանութիւնները կը դիտակցին թէ վտանգաւոր պահը անցած է եւ վարչակարգը ամրացած է կրկին : Նախակրթարաններ վերաբացուած են, բայց լիսէները փակ կը մնան : Եթէ վտանգն անցած է թէ ոչ, սակայն թէ ուրախութիւն կը պարզ երկրին մէջ : Ժողովուրդը կը պահէ իր մտահոգ վիճակը եւ ամէն բան մերժողաբար չի տեսներ :

Կիրակի օր կառավարութիւնը տողանգը իր կամակերպած էր, երիտասարդութիւնը համաձայնած էր թէ Ամերիկա քաղաքին եւ լուռ ժողովուրդ մը, քէչ մը անտարբեր դիտած է :

Ըստ նուիրատու Փրէս մամուլի ամերիկեան գործակալութեան, Քապոթ Լոճ նոր հանդիպում մը պիտի ունենայ Նախագահ Տիէմի հետ : Յարդ իրենց տեսակցութեանց ընդհատումը աւելի խորացած է Ուշինկթընի եւ Սայկոնի միջեւ եղած խրամատը : Կարծ մը ըսուցման համաձայն ըսուած էր թէ Ամերիկա պիտի միջոցներ կրնայ ձեռք առնել վիճակի դէմ, բայց ի պատասխան այս «պատնիշներուն» Նհու անմիջապէս պատասխանած էր.— « Եթէ Ամերիկա ուժ գործածէն, նոյն ձեւով կը պատասխանենք», աւելի ճկուն, նախագահ Տիէմ ձայնասփիւռ յայտարարու մը մէջ ըսած էր.— Եթէ ամերիկեան մամուլը շարունակէ պահել հանրային կարծիքը այն դաղափարով որ ամերիկեան մեթոտները պէտք է գործածուին վիճէթ – Նամի մէջ, իր յարաբերութիւնները այս երկրին եւ թէ բոլոր երկիրներուն հետ կրնան վտանգուիլ :

Ուշինկթընի եւ Փարիզի մէջ ուրիշ շրջաններ ալ չէին կ'ընդունիր առջի օր : Կարծուեր էր թէ Նհու ընտանիքը կրնայ քաղաքական բեմէն : Նախագահ Տիէմի ամենաղօր հարսը կրնայ հեռանալ երկրէն եւ ճամբորդութիւն մը ընել Քանատա : Գալով ամուսնոյն՝ Նհուի կրնայ քաղաքական խորհրդատուէն» ուրիշ դեսպան մը կոչուիլ : Կ'ըսուի նաեւ թէ Նհուի մէկ ուրիշ եղբայրը կրնայ հրաժարիլ քէչ մը չափաւորականութեան, որպէսզի որ որոշ պատասխանատուութիւն կը վերապրուի իրեն Հիւէի համալսարանի մէջ :

×

Ամերիկեան կը հաղորդեն որ կայ Պըրմա, մէկը այն երկու դիւանագէտներէ որոնք 1951ին «պատուիրեալն ընտրած էին » դէպի Հնդ· Միութիւն, մեռած է : Այս լուրը հեռագրով մը տրուած է անգլիացի փախստականին մօրը եւ հաղորդուած նաեւ ձայնասփիւռէն :

ՊԸՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՖԱՆԵԱՆ

ՆՈՐ ԳԼԵՏՈՆ ՄԸ ԵԻՍ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

Գրաւս Զ· Պապը երեք նոր կարդինալ – ներ նշանակած է Տիեզերական Ժողովի յաջորդումի յանձնախումբին, որոնց – մէկին է՝ կարդինալ Գրիգոր – Պեդրոս Պըրդինալ Աղաճանեան :

Ի՞ՆՉ ԿԸ ԳՐԵՆ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

Երկ Խթիքլալ թուրք շաբաթաթերթը կը հրատարակէ հայերէն բազմաթիւ թերթերու անուններու խմբական *քլիչէ* մը, ցոյց տալու համար «ազգայնասէր եւ նուիրականութեանց տէր Թուրքերուն » թէ Հայերը, թէեւ «թիւով փոքր հա – մայնիք մը, կը հրատարակեն բազմաթիւ օրաթերթեր, շաբաթաթերթեր, ամսա – թերթեր եւ տարեգիրքեր»,եւ այս առ – թիւ կ'աւելցնէ ·—

Այս հայերէն թերթերը մեր երկրին ամէ մը հայ փոքրամասնութեան հրա – տարակչական ձեռնարկներն են, կավ – ոօշ, Մարմարա, Ժամանակ, Արշալ : *Ա – նոնց մէջ 18 եւ 23, նոյնիսկ 55 տարիներէ ի վեր հրատարակուողներ կան : Մի կարծէք թէ բոլորը տասնօք են : Անոնք որ կը տեսնէք նկարին մէջ, մեր ձեռքը ան – ցածներն են միայն :*

Ասոնցմէ դուրս կան օրաթերթեր, շա – բաթաթերթեր, ամսաթերթեր, –տարե – դերք եւ ուրիշներ : Զողրաֆիոն Լիսէսիի տարեգիրքը, *Եահիպուլէ Հայոց Հիւան – դանոցին* գրպանի Օրացոյցը, *կիսամ – սեայ* Գուլիսը, Նոր Դար *չաբաթաթերթ – թը*, Պարտէզ *ամսաթերթը* (կայ նաեւ Պարտէզ *տարեգիրքը*), Սան, Ս· Փրկիչ, Շողակաթ եւն· *ամսաթերթերը :*

Այդքան թերթերը ցոյց կուտան թէ պղտիկ փոքրամասնութեան հաւաքակա – նութիւն մը, ի՛նչպէս կ'աշխատի իր պա – զտիարները եւ դատերը տարածելու հա – մար : Այնպէս որ, այսօր 99 տո հարիւր իսլամ մեծամասնութիւնը երբ 55 տարե – կան օրաթերթ չունի, իսլամին 500 տա – րիներէ ի վեր իրրեւ մայրաքաղաք ծա – ռայող այս գեղեցիկ Իսթանպուլին մէջ 1908էն ի վեր հրատարակուող հայերէն ժամանակ օրաթերթը կրնայ պոյութիւն ունենալ :

Եթէ իսլամ թուրք ժողովուրդը չար – բունայ իր թմբիրէն եւ իրեն պատկանող բերք եւ հանդէսները ապրեցնելու ջանք ի գործ չդնէ, իրաւապէս մեզի պատկա – նող այս երկիրը գործնապէս գաղթավայր պիտի դառնայ :

Հայ, յոյն, հրեայ ընկերվարական, հակայեղաշրջական, մասոն հարիւրա – ւոր թերթերու դէմ գոյութիւն ունեցող 3 – 5 թուրք թերթերն ու հանդէսները ապրեցնենք : Այս չրջանը գաղափարի եւ մտածումի պայքարին ամէնէն աւելի զո – րացած չրջանն է : Առանց թերթի, հան – դէսի եւ գիրքի կարելի չէ իսլամի դատը պաշտպանել :

Փոքրամասնութեան պատկանող քանի մը հոգիի կողմէ տարիներով իրենց լե – զուներով հրատարակուած այդ թերթերը մեզի բարի օրինակ պէտք է ըլլան : Ա – նոնց այդ աշխատասիրութիւններէն, ջանքերէն եւ զոհողութիւններէն ստիպ – ուած ենք օրինակ առնել »:

Այս առթիւ *Մարմարա* դիտել կուտայ·

— Ով գիտէ քանի քանի թուրք հայրե – նակիցներ երբ կարդացին վերի տողե – րը, երանի՛ տուին մեզի : Եւ թերեւս ալ պտնուեցան քանի քանիներ, որոնք որո – շեցին քալել մեր ճամբէն, հարիւրին հա – րիւր հաւատալով վերի տողերուն մէջ կատարուած արտայայտութիւններուն :

Առած մը ունինք,— Ուղտը ինչ կը մը – տածէ, ուղտապանը ինչ կը մտածէ :

Մինչ մենք ամէն օր կը զգանք ըն – թերցասիրութեան պակասը մեր մէջ եւ ամէն օր կը պանպատինք թէ Պոլսոյ մէջ Հայերս մեր բնակչութեան թիւին համե – մատ քիչ հայերէն կը կարդանք, ահաւա – սիկ կը պտնուի թուրք պաշտօնակից մը, որ մեզ օրինակ ցոյց կուտայ, իրրեւ ըն – թերցասէր ժողովուրդ : Թէ որքան ճիշդ այդ պնդումները, քննելու իսկ պէտք չկայ : երբ մեր ակնարկը նետենք « Ենի Խթիքլալ»ի հրատարակած քլիչէին վը – րայ, կը տեսնենք անմիջապէս իրական պատկերը :

Հայերէնի անտեղեակ ոեւէ ընթերցող, դիտելով այդ նկարը եւ համրելով հոն տեսնուած անուններէն, կ'ունենայ այն տպաւորութիւնը թէ նուազագոյն 12 թերթ կամ հանդէս կը հրատարակուի Պոլսոյ մէջ :

Այդ թերթերուն մաս կը կազմեն, ըստ նկարին, Ա· Բ· Գ·ի թերթը, Հառաչանքի կամուրջ թերթը, Սիրտը թերթը, Եկեղեցին սրբավայր է թերթը, եւ տակաւին այդ թերթերէն դուրս կը հրատարակուին եղեր նաեւ··· Զողրաֆիոն լի – սէսիի Տարեգիրքը, եւն·, եւն· :

Ինչպէս կը տեսնուի, մեր պաշտօնա – կիցը, «Ենի Խթիքլալ», մասնաւոր ճիպ մը ունի, արդար ճիպ մը, որպէս զի իր ընթերցողներէ կարենայ համոզել թէ փոքրաթիւ հայ համայնք մը մեծ թիւով թերթեր կրնայ ապրեցնել՝ չնորհիւ իր ընթերցասիրութեան :

Անշուշտ չատ ուրախ եւ հպարտ պիտի ըլլայինք եթէ իրականութիւն ըլլային այդ խօսքերը :

«Ենի Խթիքլալ» յիշած է կարդ մը հանդէսներու անուններ, որոնց մեծա – մասնութիւնը դժբախտաբար անունով միայն գոյութիւն ունին այսօր, եւ հա – կառակ իրենց ամսաթերթ կամ հանդէս կոչումին՝ տարին հազիւ թէ մէկ կամ երկու թիւ լոյս կը տեսնէ :

Իրաւ է թէ հայ համայնքը այսօր կ'ապրեցնէ երկու օրաթերթ, ոչ աւելի սակայն : Եւ եթէ նկատի ունենանք ա – նոնց տպաքանակը եւ Պոլսահայե – րու ընդհանուր թիւը, կը տեսնենք թէ այնքան ալ ափոփարար չէ պատկերը հայ դիրքին ի հաշիւ :

Մենք կը կարծենք թէ «Ենի Խթիքլալ» քիչ մը աւելի իրատես, քիչ մը աւելի նուազ սխալած պիտի ըլլար՝ երբ իրրեւ օրինակ ցոյց տար մեր յոյն հայրենա – կիցները, որոնք մեզմէ աւելի լաւ ըն – թերցողներ են եւ աւելի կապուած՝ ի – րենց թերթերուն :

Ամէն պարագայի տակ, չատ պոհ պի – տի ըլլայինք՝ եթէ այդ ներկայացումը ըլլար առանց բռնապետական ճիպի, իրա – կան գոյներով, իրական վիճակով : Այդ պարագային, հայերէն լեզուի ծանօթ ոեւէ անձ այդքան պիտի չծիծաղէր , երբ տեսնէր «Ենի Խթիքլալ»ի կողմէ հրատարակուած լուսանկարը ուր··· թերթոններու անուններն անգամ ցոյց տրուած են իրրեւ թերթի անուններ :

«Ենի Խթիքլալ» կրնայ իրեն յատուկ նկատումներով դովել հայ ընթերցասի – րութիւնը, նոյնիսկ կրնայ օրինակելի նկատել զայն, բայց մենք իրրեւ հայ եւ իրրեւ իրականութեան գիտակից հայ , պարտաւոր ենք խոստովանիլ թէ մենք , տարբեր ժողովուրդները օրինակ ունե – նալով մեր առջեւ, բաւարար եւ նոյնիսկ գոհացուցիչ չենք նկատեր մեր ժողո – վուրդին ընթերցասիրութիւնը : Մենք ալ մեր կարգին ստիպուած ենք օրինակ առ – նել ուրիշներէ :

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Պուէնոս Այրէսի մեր պաշտօնակիցը , *Արմենիա*, Օգոստոս մէկի թիւով, Բ· Է– ջին վրայ, վեց սիւնակ լայնքով, փոած է այս փառաւոր վարժարանին պատկերը :

Պատկառելի շէնք մը, երկու յարկ, արդիական ճարտարապետութեամբ , լայն պատուհաններով :

Երեսուն տարի է, գաղութը ունէր արդէն Խրիմեան վարժարան մը : Բայց մեր հայրենակիցները ուզեցին տիպար կրթական հիմնարկութեան մը ձեւը տալ իրենց Խրիմեան վարժարանին, ու բարձրացուցին այս նոր շէնքը :

« Այսօր, կը գրէ *Արմենիա*, Վալէնթին Ալսինեայի Ջաւարեան Մարզադաշտին օդասուն վայրին մէջ այլեւս իրականութիւն դարձած է բաղձացուած երկյար – կանի շէնքը, իր լուսաւոր դասարաններ – րով եւ առողջապահական ու կրթական ամէն յարմարութիւններով »:

Այս Խրիմեան վարժարանը, հոծ աշակերտութեամբ, նախակրթարան մըն է դեռ : Կազմուած է մարմին մը, որ « այժմէն նախապատրաստական աշխատանքներ կը կատարէ՝ ոչ հեռաւոր օր մը զայն վերածելու համար միջնակարգի : Այս նպատակով ալ, նորաշէն դպրոցին պաշտօնական բացումին առթիւ, որոշ – ուած է նաեւ հիմնաքարը դնել կառուց – ուելիք նոր շէնքի մը, որ պիտի ծառայէ բարձր կրթական հաստատութեան մը,— *Խրիմեան միջնակարգ վարժարանին»*:

Հանդարտ քաղաքի մը մէջ կառուցուած այս վարժարանը օժտուած է դասարանային առաձին բաժանումներով , մանկապարտէզով եւ տիպար խաղավայրով մը :

Ահաւասիկ ձեռնարկ մը, որով, ինչպէս սովորութիւն է Հայաստանի մէջ, Հայրաւ· Ամերիկան մրցումի կը հրաւիրէ Հիւս· Ամերիկան: Տարիքը փոքր է Հայրաւ· Ամերիկայի հայ գաղութին: Բայց նակով ալ փոքր: Բայց ահա մրցադաշտը մտնէ աժդահաբեան խաղուածքով , հսկայ վարժարան մը նետած Տորֆ Անգեղեան իր ուսին : Տարիքով մեծ, հայրաւ – նակով մեծ՝ ի՞նչ պիտի պատասխանէ Հիւս· Ամերիկան, — պիտի ընդունի՞ մրցման հրաւէրը :

Տարիքով մեծ, հանակով մեծ, հսկով մեծ՝ Հիւս· Ամերիկայի Հայութիւնը պիտի շարունակէ՞ ինքզինք խաբել կիրակնօրեայ իր վարժոցներով, ծաղկոց – ներով եւ ··· խմբոցներով :

Հարուստներով բնակուած արուարձան մը չէ Ալսինեան, ուր կառուցուած է այս տիպար հաստատութիւնը, ինչպէս կը գրէ Վարդան Գէորգեան՝ նորաշէն վարժարանին բացման առթիւ, այլ կը հաշ – ուէ տնտեսական համեստ պայմաններու մէջ գտնուող նուիրեալներու բազմու – թիւն մը, որ ասպարէզ կը կարդայ փարթամ Հիւսիսի :

Դժուարութիւնները, զորս ցոյց պիտի տայ Հիւսիսը՝ իրրեւ առարկութիւն, ուր Հարա՛ւն ալ , — թերեւս աւելի՛ո՛ւ :

Ընդհակառակն, հարստութիւնը, որ մեծագոյն լծակն է նման ձեռնարկներու յաջողութեան, Հիւսիսը կը դնէ բարեբախտ դիրքի մը մէջ: Բայց եթէ այդ բարեբախտութեամբն իսկ Հիւսիսը շարունակէ մնալ միշտ ամուլ, եւ պատմական ձեռնարկ մը կատարելու անկարո – ղութեան մէջ, օր մը պիտի հարցուի թէ ա՞յնքան արմատ արձակած է, Հայոց հոգիներուն մէջ, երկրին երբեմնի *բի – լիֆներու* (նպաստամատոյց) միսիոնա – րական վարդապետութիւնը , որ, ազգա – յին – բաղաքական ամէն հեռանկար մոռցած՝ կը սիրեն օրօրուիլ նպաստաբաշ – խութեան երանութիւններով :

Այդ տխուր կացութեան մէջ՝ դուրսը, թերեւս, ստեղծուին նոր տեսակի *բի – լիֆներ*, հայ մշակոյթի եւ հայ լեզուի նպաստ ղրկելու համար հոն, ուրկէ նիւ – թական նպաստ կը ղրկուէր դուրսը :

··· Պռավո՛, Պուէնոս Այրէսցիներ , պռավո՛, օրինակ տուիք նախանձ գրգռելու աստիճան գեղեցիկ, հպարտու – թիւն պատճառելու աստիճան ծափահա – րելի, պատմական դառնալու աստիճան մեծարժէք :

ԱՐԱՋ

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

Տարիներէ ի վեր հայկական Սփիւռքի մամուլը կը դրէ հայ գրքի ներկայ անմխիթար վիճակի մասին, նկատի ունե – նալով անոր սպառումին չնչին քանակը:

Ըսած ենք չատ անգամներ թէ հայ գիրքը արտասահմանի մէջ տաղնապալի չրջան մը կը բոլորէ: Ընդհանրապէս գիրք փնտռող, դնող ու կարդացող չկայ, այդ պատճառով ալ իր նուազապոյնին ի – ջած է գիրքերու լոյս ընծայումը:

Ուրիչ չատ մը գաղութներու կարգին, Հարաւային Ամերիկայի Հայութիւնն ալ այդ տեսակէտէն կը գտնուի աննախան – ձելի վիճակի մը մէջ, ուր հրատարակուած գիրքերու եւ ընթերցողներու թիւը հեռու է մխիթարական ըլլալէ:

Ընթերցասիրութեան պակասի այս համատարած պատկերին առջեւ, հայ գրողին ուրիչ բան չի մնար, եթէ ոչ գաղթիլ գրելէ, իսկ լաւագոյն պարագային՝ ձեռագիրներ դիզել իր դարակին մէջ, օր մը ցեցերու կեր դարձնելու համար զանոնք՝ որոնց մէջ հեղինակը գրած է իր մտածումը, իր ապրումները, իր սիրտն ու հոգին:

Հայ գրքի եւ գրողի կացութեան այս պատկերը ստուերագծելէ ետք անտես պէտք չէ առնենք նաեւ ուրիչ պարագայ մը:

Եթէ ճիշդ է որ բաղձալի չափով ընթերցողներ չկան, ճիշդ է նաեւ այն՝ որ գոյութիւն ունեցող սահմանափակ թուով գրասէրներուն համար ալ բաւարար քանակութեամբ այլազան, օգտակար եւ իրենց բովանդակութեամբ ու դինով մտածելի հրատարակութեանց պակասը զգա – լի է:

Հայաստանէն սկսեալ մինչեւ արտա – սահմանի այլազան վայրերուն մէջ, ամէն տարի կը հրատարակուին արժէքաւոր գիրքեր՝ չատ մը անարժէքներու կարգին, բայց իրարմէ մեծ հեռաւորութիւններով անջատ երկիրներու մէջ ապրող ընթերցողը հնարաւորութիւն չունի դանոնք ճարելու տեղւոյն վրայ եւ այս կամ այն պատճառով, հոգն ալ չանձն չառներ գիմելու հրատարակիչին կամ հեղինակին՝ մինչեւ Հայաստան, Պէյրութ կամ Թեհրան:

Մեր կարգ մը գաղութներուն մէջ գոյութիւն չունին նաեւ գրավաճառանոց – ներ, որոնք իրենց կարգին կը նպաստեն գիրքերու սպառումին:

Ասոնք ալ պատճառ մըն են, որ հայ գիրքը չկարդան նոյնիսկ այն քիչերը՝ որոնք կարդալու որոշ փափաք մը ունին:

Մենք, որ չաճախ կը խօսինք ու կը գրենք հայ գրականութեան եւ մշակոյթի մասին, անհրաժեշտ է որ մեր վերացականն դատումները եւ արտայայտած սէրը հայ լեզուի ու մշակոյթի մասին, գործնականացնենք, երկինքէն իջեցնենք գետին՝ իրապէս ծառայելու համար անոնց:

Այս մտահոգութիւններէն առաջնոր – դուած, քանիցս խօսած ենք «Հայ Գրքի Բարեկամներ»ու մասին, բայց իրական – նութենէն ոչինչ փոխուած է եւ ամէն խօսք, ամէն թելադրութիւն ու կարծիք մնացած են «ձայն բարբառոյ յանա – պատի»:

Հայ գրքի ներկայ անմխիթար վիճակը արժանի է ամէն ուշադրութեան եւ անօգուտ չէ, որ ամէն դիտակից Հայ որ նախանձախնդիր է օտար ափերու վրայ նոր սերունդի հայեցի նկարագրին պահպանման, խորհրդածէ ինքն իր մէջ այդ մասին, իր կարգին բանով մը օգտակար ըլլալու համար:

Ասկէ առաջ ընդգծած ենք կարգ մը միջոցներ, որոնք հայ գրքի տարածման նուիրուած որեւէ կազմակերպութեան կողմէ կրնան ընդդիմութիւն եւ օգտակար արդիւնք տալ՝

Ա) Հետեւիլ Հայաստանի եւ գաղութ – ներու մէջ լոյս ընծայուած հրատարա – կութեանց եւ անոնցմէ ընտրանօք գնել որոշ քանակութեամբ, բան մը որ նիւ – թական անմիջական միջոցներու չի կարօտիր, կարելի է ստանալ, դոնէ արտասահմանի մէջ, չաճախ ապառիկ, կը բաւէ որ դիմող մարմինը վստահութիւն ներշնչէ հեղինակին կամ հրատարակչին:

Բ) Գոյացնել հիմնադրամ մը, նուիրատուութիւններով ու նաեւ ծախուած գիրքերէն որոշ չահաբաժին մը դանձելով:

Գ) Կազմակերպութեան հիմնադրամը կրնայ ծառայել երկու գլխաւոր նպատակի, ինչպէս գիրքերու գնումին եւ հեղինակներու ըլլալիք որոշ փոխատուութեան, դիւրացնելու համար անոնց երկերուն հրատարակութիւը:

Դ) Կազմակերպել գիրքերու փոխանա – կութիւն գրատուներու եւ հեղինակներու հետ, գրամի փոխադրութեան եւ այլ կարգի դժուարութիւններէ խուսափելու համար:

Ե) Ունենալ պատուակալ անդամներ, որոնք գրամական չօշափելի նուիրատուութիւն մը ընեն եւ կամ մեկենաս դառնան հեղինակի մը գործին:

Զ) Հայ գրքի համեստ տպաքանակը նկատի ունենալով, ի հարկին որոշ նիւթական զոհողութիւն յանձն առնել աժան գիրք արամադրելու համար ընթերցողին:

Է) Գիրքերու սպառումին համար «Հայ Մշակոյթի Օր»ը յայտարարել «Հայ Գրքի Օր» եւ աարքել գիրքերու ցուցահանդէս մէկ ամիս տեւողութեամբ:

Ընդունելով այս թելադրութիւնները, չենք ուզեր ծանրանալ մանրամասնութեանց վրայ եւ ոչ ալ մեր առաջարկները կը նկատենք անվիճելի:

Մեր նպատակն է ընթերցասէր աղգա – յիններու ուշադրութիւնը հրաւիրել հայ գրքին սպառնացող վտանգին վրայ, որպէսզի միջոցներ ձեռք առնուին յօդուտ մեր լեզուին ու մշակոյթին, որ միաժամանակ պիտի ըլլայ յօդուտ նոր սերունդի հայեցի կրթութեան եւ դաստիարակութեան:

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱԲԱՐ ԳԻՐՔԸ

Ե՞րբ է տպագրուել հայերէն առաջին աշխարհաբար գիրքը, ո՞րն է այդ գիրքը: Այս հարցին մարդիկ ամենատարբեր պատասխաններն են տալիս:

Մատենադարանի ցուցասրահում այսօր կարելի է տեսնել մի փոքր, իսկական դրպանի գրքոյկ, որի վերնագիրն է՝ « Արհեստ համարողութեան », տպուած է Մարսէյլում, 1675 թուականին:

Ցառաջաբանից իմանում ենք, որ գիրքը թարգմանութիւն է, նուիրուած է թուաբանութեանն ու հաշուապահութեանը եւ տպագրուած է աշխարհիկ լեզուով՝ հայ վաճառականների համար:

Թերթում ենք գիրքը, կարդում համարողութեան «արհեստի» սկիզբը. «Համարողութիւնը մին արհեստ մի է, որ թիւ գրելու ճանապարհ կ'ուսուցանէ, այս – ինքն՝ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0: Առաջինն կու նշանակէ մէկ: Երկրորդն կու նշանակէ երկուք: Երրորդն կու նշանակէ երեք... » եւայլն, ապա չարունակ – ւում է. «Իսկ տասներորդն, որ գիրօ կ'ասուի թէպէտ ինքն–ինքն մին իմին չի նշանակեր, բայց երբ որ այլ գրերին հետ կը գրուի, էնտոնց համարքն կ'աւելցնէ»:

Սա այն ժամանակի աշխարհիկ կամ աշխարհաբար հայերէնն է, որ հասկա – նալի է եղել թէ՛ ազուլեցի ու կեսարեցի, թէ՛ ջուղայեցի ու պոլսեցի հայ վաճա – ռականներին: Այդ լեզուով է գրուած ողջ գրքոյկը եւ միայն փոքրիկ յառաջաբանն ու վերջաբանն են հին սովորութեան համաձայն գրաբար չարադրուած:

Իսկ գրքոյկը փոքրածաւալ է արուել այն նպատակով, որ վաճառականը կարողանայ գայն գրպանում տանել իր հեռաւոր ճանապարհորդութիւնների ժամանակ:

Գրքոյկը հաւանաբար թարգմանուել է իտալերէնից, բայց դա չէ կարեւորը, այլ այն, թէ ո՞վ է թարգմանիչը, ո՞վ է մշակել առաջին աշխարհաբար գրքի լեզուն: Թարգմանողի մասին գրքի մէջ չի – չատակութիւն չկայ: Սակայն այդ ժամանակներում չատ յայտնի թարգմանիչ էր լեզուաբան Յովհաննէս Հոլովը, որը լատիներէնից եւ իտալերէնից մի չարք գրքեր է թարգմանել գրաբար, որոնք այդ տարիներին տպագրուել են Վենետիկում, Հռոմում, Մարսէյլում: Ցայտնի է նաեւ, որ Հոլովն է գրել վերը յիշուած «Պարզաբանութիւն» աշխարհաբար գիրքը: Իսկ երբ այդ գրքի լեզուն համեմատում ենք « Արհեստ համարողութեան »ի լեզուի հետ, նկատում ենք, որ երկու գիրքն էլ միեւնոյն մարդու աշխատանքի արդիւնքն են. չատ նման են այդ գրքերի լեզուական եւ ոճական ձեւերն ու արտայայտութիւնները: Պատմութիւնից յայտնի է, որ 1674–75 թուականներին Յովհաննէս Հոլովը գտնուել է Մարսէյլում եւ այնտեղ ի թիս այլ գործերի, թարգմանութիւններ է կատարել ու գրքեր հեղինակել: Այդ ժամանակ էլ Մարսէյլի հայկական տպարանը հրատարակել է Հոլովի գրած եւ թարգմանած (գրաբար) ուրիշ գրքեր: Նոյն տպարանի պատուէրով էլ, Յովհաննէս Հոլովը աշխարհաբար է թարգմանում այս թուաբանական գիրքը, որն, ի դէպ, նաեւ հայերէնն առաջին մաթեմաթիկական ապագիր գիրքն է:

Հրատարակութեան նախաձեռնողը եղել է տպագրապետ Սողոմոն Լեւոնեանը՝ հռչակաւոր Ոսկան Երեւանցու քեռորդին, գրաչարը՝ հայ հին տպագրութեան անխոնջ մշակ Մատթէոս Վահանեցին:

Պէտք է ասել, որ այսօր «Արհեստ համարողութեան»ը չատ հազուագիւտ գիրք է, ողջ Խորհ. Միութեան մէջ եղած մեկ օրինակը պահւում է Մաշտոցի անուան Մատենադարանում:

Եւ այսպէս, առաջին աշխարհաբար տպագիր գիրքը ոչ թէ «Պարզաբանութիւն»ն է, այլ «Արհեստ համարողութեան»ը: Ուշադրութիւն է գրաւում այն, որ այս գրքերի մէջ գերապատուութիւն չէ տրուած արեւելահայ կամ արեւմտահայ լեզուական միջոցներին: Յովհաննէս Հոլովը հայ աշխարհաբար լեզուի արեւմտահայ եւ արեւելահայ ճիւղերը օգտագործել է համահաւասար եւ մեծ հմտութեամբ: Ստացուել է ոչ արեւմտահայ եւ ոչ էլ արեւելահայ լեզու, այլ ուղղակի՝ հայ աշխարհաբար:

Այդպիսով, Հայոց աշխարհիկ գրական լեզուն՝ աշխարհաբարը, որ սկսել է սկզբնաւորուել չատ հին չրջանում եւ ձեւաւորում է ստացել 17րդ դարի մէջ, տպագրութեան լեզու է դարձել արդէն 1675ին, այսինքն՝ 288 տարի մեզանից առաջ:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԽԱՓՇԻԿԵԱՆ ԱՌԱՍՆԵՐ

—o—

— Երբ պտուղ կ'ուտես, երախտագիտութեամբ յիշէ անոր ծառը տնկողը:

— Կաթիլ մը անձրեւը հեղեղի սկիզբ կրնայ դառնալ:

— Ձանճ սպանելու համար սուրդ մի մերկացներ:

— Որքան ալ լուսս ածուխը, սպիտակ չըլլար:

— Լաւ մակուկավարը մեծ ալիքներէն ալ չի վախնար:

— Ծիծեռնակը փոքր է, բայց հազար մղոն կրնայ թռչիլ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋԸ

ՄԵԾ ԸՂՋԱԽՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

—o—

Ռուսները, ըստ իրենց ասածի, բառի համար ձեռքը գրպանն են տանում: Սայաթ–Նովան, աշխարհիս բոլոր մեծ բանաստեղծների նման, բառի համար իր գրպանը չի խառնում: Բայց չատ ու չատ բանաստեղծներից նրան տարբերւում եւ իր աղդակից Նարեկացուն է մտահոգում այն մանրամասնութիւնը, որ սա ոչ այնքան բառը է գտնում, որքան ճարում է միեւնոյն բառ–զգացմունքի համանիշ – ները:

Իր սիրոյ ուժգնութիւնը ցոյց տալու համար Քուչակը «խոչ եար»ին ասում է. «Հնչեղ եմ ի քո դիմաց, դինչ կակաղն ի դէմ առենու» (այսինքն՝ ես քո դիմաց ինձ այնպէս եմ զգում, ինչպէս կակաղ մարդը դատարանի դիմաց): Այս խօսքն աւելի կը վայելէր Սայաթ–Նովային՝ նրկատի առնելով սրա խառնուածքն ու սիրոյ բնոյթը: Բայց Սայաթ–Նովան կապ (այսինքն՝ չփոթահար ու անվստահ) է միայն ներքնապէս, ինքն իր մէջ: Երդելիս կամ դրելիս այդ կաչկանդութիւնից նից ոչ միայն հետք չի մնում, այլեւ նոյն այդ կակազը, ինչպէս ասում են, բլբուլ է կտրում: Այստեղից էլ՝ իրեն բլբուլ–սոխակի հետ համեմատելու այն բազմաթիւ օրինակները, որոնք մի քիչ աւելի են, քան արեւելեան բանաստեղծութեան սովորական շաբլոնը:

×

Դժուար, բայց անկարելի չէ ժամանակաչրջանի մարմնաւոր տէրերին հոգով չենթարկուելը, որ արել են բոլոր ժամանակների, բոլոր իսկական բանաստեղծները: Բայց անկարելի է չենթարկուել ժամանակին իրեն, որովհետեւ նա այն օդն է, որ չշնչել կարող են միայն մեռեալ ծնուածները: Եւ ամէն ժամանակաչրջան ունի կոնկրէտ, միայն իրեն յատուկ հարկադրանքներ ու պահանջներ կշռանդանքներ ու արդելքներ եւ, վերջապէս, ճաշակ ու ախորժակ, որոնք, ճիշդ է, անցողիկ – գնայուն են (որով – հետեւ մասնայատկութիւնն են միայն տուեալ ժամանակաչրջանի եւ պիտի չփոխանցուեն յետագային), սակայն պարտադիր են մ՛այդ ժամանակաչրջանում: Եւ ապագայ սերունդների համար մեծ են մնում այն բանաստեղծները միայն, ովքեր աւելի քիչ են հիմնւում այդ անցո – ղիկ–գնայունի վրայ, այսինքն՝ մ՛այն մասնայատկութիւնների վրայ, որոնք տուեալ ժամանակաչրջանինն են ու չեն լինելու ապագայում: «Աստծուն՝ Աստծուն, կեսարինը՝ կեսարին», — ասում է ծանօթ առածը, որի ճշմարտութիւնը դեռեւս չի հերքուած: Ուստի եւ՝ մեծ են մնում միայն նրանք եւ մեծ են մնում այնչափով, որչափով մեծ է «աստծուն» տուած նրանց բաժինը (այսինքն՝ յաւերժողին, ապագայում յարատեւողին կատարածը) եւ որչափով փոքր է «կեսարին» տուածը (այսինքն՝ տուեալ ժամանակաչրջանի անցողիկ մասնայատկութեան լրացածը):

Սայաթ–Նովան էլ, ինչպէս բոլոր ժամանակների բոլոր բանաստեղծները, ունէր իր որոշակի կաչկանդանքները, որոնք նրա ժամանակինն էին: Նա էլ պիտի տար «կեսարինը՝ կեսարին» այսինքն՝ ենթարկուէր իր ժամանակաչրջանի այն պահանջին, որ այսօր մեզ թւում է այդ ժամանակաչրջանի անցողիկ–գնայունը, մինչդեռ այն ժամանակ օրերի հրամայական էր:

Սայաթ–Նովայի ունեցած կաչկանդանքներից մէկը հէնց այն զովքն է, աւելի ճիշդ՝ զովերգութեան այն եղանակը, որ այսօր խանդարում է մեզ՝ բանաստեղծին մեր ժամանակակիցը համարելու, մեր զգացումների անվերապահ արտայայտիչը ընդունելու համարմի մէջ:

Եւ եթէ ինչ–որ տեղ Սայաթ–Նովան անհաւատարիմ է ինքն իրեն, ապա հէնց այդ զովքի մէջ: Ու եթէ Սայաթ–Նովան բանդակագործի իր ձեռքերը բանեցրել է բրուտագործի պէս, այսինքն՝ դիմել է կազապարի եւ «չարխ»ի օգնութեան, ապա դրա հետքերը երեւում են զարմանալի չափով հէնց այդ զովերգութեան մէջ:

Եւ իսկապէս էլ. իր սիրածի «քարիփնի» աննկելիս է, որ չաճախ նա խօսում է ոչ թէ իր լեզուից, այլ ուրիշի բերանով՝ չուրթերով իր անուանի եւ անանուն այլ նախորդների, որոնք առեղծուածել են ոչ միայն հայերէն, պարբերգներն ու վրացերէն, այլ (եւ առաջին հերթին) նաեւ արաբերէն ու պարսկերէն: Իր սիրածի զովքն անելիս է, որ սիրահարի չափ չքեղ նրա երեւակայութիւնը սկսում է կազմահարել այնպիսի համեմատութիւններ, այնպիսի մակդիրներ ու պատկերներ, որոնք կերտուած են թանկ նիւթերից, բայց մաշուած են վաղուց, պարզ են, բայց փոչոտուած:

Եւ այստեղ պիտի չմոռանալ այն վճռական հանգամանքն էլ, որ Սայաթ–Նովան՝ ըստ էութեան լինելով զարմանալի բանաստեղծ՝ բնաւ էլ բանաստեղծ չէր ըստ պաշտօնի եւ կենցաղի:

ԳԱՐՈՑ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 6)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Ամբրեւներու ժամանակ Մարմարիկ գե-
ղին ջուրը կ'առատանայ, հետեւաբար
Սեւան - Հրազդան ջրաելեկտրակայաննե-
րուն ցանցը եւս աշխուժութիւն ցոյց կու
տայ՝ արտադրելով անհրաժեշտ քանա-
կութեամբ ելեկտրական ուժ:

Սակայն, նոյն ցանցին մէջ պահան-
ջուած աշխուժութիւնը պահպանելու հա-
մար՝ պէտք է «պարապ գործեն, կարգ մը
ջրաելեկտրակայաններ, ինչ որ կը նշա-
նակէ Սեւան լիճին մէկ վայրկեանի մէջ
3.2 խորանարդ մեթր ջուր սպառել: Կան-
խելու համար այդ պարագան, Հայաս-
տանի ելեկտրական ուժի արտադրութեան
վարչութիւնը կարգադրած է որ ջրաելեկ-
տրակայանները գործեն համաժամ դրու-
թեամբ, որպէսզի մասամբ խնայուի ջու-
րը: Աւոր իրրեւ հետեւանք՝ Սեւան լի-
ճին ջուրը բարձրացած է 53 սանթիմեթր:

ԲԱՅՕԹԵԱՑ ՀԱՄԵՐԳ

Երբ կ'անցնիք Երեւանի օփերային հրա-
պարակէն կամ պուրակին սուսերախիտ
ծառուղիներէն, կը զրէ երեւան թերթը
(22 Օգոստ.) չաթիուան բոլոր օրերուն
եւ օրուան բոլոր ժամերուն, սովորաբար
կը տեսնէք հազարաւոր մարդիկ, — նբա-
տարաններ զրաւած են կենսաթոշակ բա-
ժնող տարիքոտ Երեւանցիներ, տատիկ-
ներ ու պապիկներ՝ իրենց թոռներուն
հետ, ինչպէս եւ ճեմող երիտասարդ զոյ-
գեր:

Կատարեալ անդորրութեան վայր:

Այս անդորրութիւնը խանդարուեցաւ,
վերջերս, նոր կարգադրութեամբ մը:

Օփերային ճակատը դետեղուած են
բարձրախօսներ, որոնք պարի եղանակ -
ներ կը սփռեն, եւ լուսարձակներ, որոնք
լոյսով կ'ողողեն ամբողջ հրապարակը:
Հրապարակին վրայ պատրաստուած է
բեմ մը, ուր կը բարձրանան երիտասարդ
արուեստագէտներ՝ ըստ յայտագրի:

— Բարի երեկոյ եւ նոր բարի ծանօ -
թութիւններ:

Այս խօսքերով կը բացուի երեկոն:
Ցետոյ զուարթ քանի մը բառեր: Եւ ահա
բեմ կը բարձրանան երիտասարդ զրոյ-
ներ, որոնք կը ներկայացուին ժողո -
վուրդին: Կը յաջորդեն արտասանութիւն-
ներ՝ հեղինակներուն կողմէ: Ցետոյ
համերգ մը: Բազմութիւնը երբեմն կը
տանի մինչեւ հինգ-վեց հազարի: Դար-
ձեալ արտասանութիւններ, քառեակներ
նուիրուած՝ ի փառս ղեղեցիկ Երեւանի,
յորդուն՝ սիրոյ եւ երջանկութեան զգա -
յումներով, ու վերջապէս երգիծական
մանրապատումներ: Ամէնէն եաքը՝ նուա-
զախումբը եւ կը սկսին պարերը:

Այս երեկոները կամակերպուեցան նա-
խաձեռնութեամբ Սպանդարեան թաղա -
մասի մշակութային յանձնաժողովին, ան-
դորրութեան պահը աւելի հաճելի անցը-
նելու նպատակով: Արդարեւ ձեռնարկը
չատ դնահատուեցաւ, մասնաւորաբար
անոր համար որ ամրան եղանակին՝ ե-
րեւանի երիտասարդութիւնը կը նախըն-
տրէր, փոխանակ նստելու փակ դահլիճ-
ներու մէջ, հաւաքուիլ զբօսայղիներու
մէջ, քաղաքին հրապարակներուն վրայ,
բաց երկնքի տակ, հաճելի եւ օդառկար
անցընելու համար երեկոն, եւ այսպէս
հաղարաւոր երիտասարդ կը կորուէր
փողոցէն:

ԼԻՃԸ ԼԵՐԱՆ ՎՐԱՅ

Պատմական Գեղարդասարէն դէպի ա-
րեւելք կ'երկարի Ազմատանի լեռնաշղթա -
քան՝ իր բազմաթիւ մեծ ու փոքր գա-
գաթներով, ղեառերով, հովիտներով ու
թաւշանման մարդագետիններով: Դէպի
երկնքի կապոյտը մխրճուած թամբաձեւ
Ուչ-Թափայի, Կարմիր սապատի եւ Պա-
ռաւասարի կատարներուն վրայ միշտ
նստած կը մնայ սպիտակ ձիւնը: Անոնց
ստորոտը, անծայրածիր հարթ տարա -
ծութեան մը վրայ, սփռուած են ալպեան
դեղատեսիլ արօտավայրեր: Երփներանգ
ծաղիկներէն՝ մերթ կարմիր, մերթ դե-
ղին ու կանանչ գոյն մը կը ստանայ Ազ-
մաղանի հարթավայրը: Ամենուրեք դան-
դակ առուակներ, զուլալ ու քրքջան առ-
ուակներ: Այնքան մօտ է երկինքը, որ
կը թուի թէ ձեռքդ պարզես՝ կը հասնի
պատառին: Այնտեղ լեռներու բարձր
կատարներուն կը փաթթուին ամպերը,
կը պարպեն ջուրի իրենց անսպառ պա-
շարը, կը թեթեւնան ու կը հեռանան:

Այնտեղ, կ'ըսես, երկիրը կը ձուլուի
լազուարթ երկնակամարին հետ:

Բնութեան դեղեցկութիւնն աւելի կա -
տարեալ կը դառնայ լիճով մը, որ կա-
պո՞յտ է, կապո՞յտ, չատ կապոյտ: Թա-
փանցիկ, վճիտ ու մաքուր են լիճին պաղ
ջուրերը, որոնք կը ծառայեն իրրեւ հա-
յելի երկնքի: Այս ջուրերը կը ղրաւեն
10–12 հեկտար տարածութիւն:

Դարեր չարունակ, այս լիճը սեփակա-
նութիւնն էր Գեղարդի վանականներուն:
Մինչեւ այժմ, տեղացիները զայն կը կո-
չեն «վանքին լիճը»: Եկեղեցիին սպասա-
ւորները այս լիճին մէջ կ'ամբարէին եր-
կինքի պարգեւած ձիւնին եւ Աստուծոյ
անձրեւին ջուրերը, յետոյ ծախելու հա-
մար աշխատաւոր դիւղացիներուն:

Հիմա փոխուած են ժամանակները:
Այժմ լիճին եւ Ազմատանի ալպեան վար-
քամ արօտավայրերէն կ'օդտուին հան -
րային անտեսութիւնները եւ անասնա -
պահական ագարակներու վարիչները:

Այս ամառ, տեղւոյն վրայ քննութեան
մը իրրեւ եղրակացութիւն՝ որոշուեցաւ
ընդարձակել այս լիճը եւ կապտել ան-
հնազանդ ջուրերը: Երբ երաշտ է տարին,
ու բնութիւնը կը զլանայ անձրեւի կա -
թիլն իսկ, կը ճաթռտի հողը եւ խոտը կը
պակսի: Ինչո՞ւ, սակայն, միչտ բնու -
թենէն խնդրել իր բարիքը, երբ կարելի
է լիճին մէջ հաւաքել լեռնային ջուրերու
անսպառ պաշար մը, ոռոգելու համար ա-
րօտավայրերը:

Սկսած են արդէն աշխատանքները:
Լիճը երեք կողմերուն վրայ ունի բնական
ամուր պատնէշներ, լեռ ու բլուր: Զոր-
րորդ կողմը, որ արեւմտեան ափը կը
կազմէ, մէկ քիլոմեթր երկարութեամբ
կառուցուեցաւ արհեստական հողաթումբ
մը, որ 14 մեթր բարձր, թանձրութիւնը՝
խարիսխէն 70 մեթր, գագաթէն՝ 5 մեթր:
Պատնէշին լճահայեաց երեսը, համապա-
տասխան թեքութեամբ, սկսած են սա -
լապատել եւ ամրացնել:

Ասկէ զատ, լիճէն դէպի մօտակայ
Շահբուլաղի աղբիւրները՝ փորուած է
ջրանցք մը չորս քիլոմեթր երկարու -
թեամբ: Շնորհիւ այդ ջրանցքին, մթնո-
լորտային նպաստաւոր պայմաններէն ան-
կախ՝ ջրամբարի տեղ ծառայող լիճը
կը ստանայ մշտահոս աղբիւրներու ջու -
րը: Միաժամանակ ջրաբաշխ առուներ կը
պատրաստուին: Լիճէն դէպի հարաւ՝
խողովակներով ջուր կը մատակարարուի
արօտավայրերուն:

Այս լիճը կը դտնուի ծովին մակերեսէն
3000 մեթր բարձրութեան վրայ: Երբ աշ-
խատութիւնները –վերջնական դալ տարի
գարնանամուտին՝ լիճը պիտի ունենայ
25 հեկտար տարածութիւն ու կ'ամբարէ
մէկ միլիոն 200 հազար խորանարդ մեթր
ջուր: Այս պաշարին կարեւոր մէկ մասը
պիտի օդտագործուի անասուններուն հա-
մար իրրեւ խմելու ջուր, նոյնքան կա -
րեւոր մաս մը ոռոգելու համար Արտա-
շատի, Էջմիածնի, Աբովեանի շրջաննե -
րուն արօտավայրերը, իսկ մաս մըն ալ
պիտի հոսեցուի դէպի Գեղարդ, Գողթ,
Գառնի դիւղերը, ինչպէս եւ ոռոգման
համար շրջանին հանրային տնտեսու -
թեանց հացահատիկի արտերուն, խաղո-
ղի այդիներուն, ծխախոտի դաչտերուն
ու բանջարանոցներուն:

Ցոյս կայ որ յառաջիկայ տարիներու
ընթացքին՝ լիճին պաշարը աւելցուի
հինգ-վեց անգամ, հաւաքելով մինչեւ
եօթը միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Այդ
պարագային, կը դառնայ նաեւ ճկնաբու-
ծական կեդրոն մը: Ծանօթ է որ իշխան
եւ կարմրախայտ կոչուած ձուկերը կը
բազմանան բացառաբար պաղ ջուրերու
մէջ:

Վերջապէս բարձրաբերձ լեռներուն
դիրկը ծուարած Ազմատանի լիճը կը
դառնայ նոյնպէս Հայաստանի բնութեան
դեղատեսիլ անկիւններէն մէկը:

ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ ՆՈՒՊԱՐ

Ինչպէս հաղորդեցինք, Ֆրնեւի մէջ իր
մահկանացուն կնքած է Զարեհ Պէյ Նու-
պար, պատուակալ նախագահ Հ. Բ. Ը.
Միութեան, որուն հիմնադիրն էր իր
հայրը:

Հանդուցեալը կրտսեր որդին էր Պօղոս
Նուպար փաչայի, նախագահ Ազդ. Պատ-
ուիրակութեան: Միւս եղբայրներն էին
Ասաքել փաչա եւ Վահրամ Պէյ, որոնք
մեռան վերջին տարիներս Եւրոպայի մէջ:

Երեք եղբայրներն ալ չհետեւեցան ի-
րենց հօր եւ մեծ հօր՝ Նուպար փաչայի
օրինակին՝ նուիրուելու համար ազգային-
քաղաքական պատասխանատու աշխա -
տանքներու: Նախ Ասաքել փաչա, յետոյ
ալ Զարեհ Պէյ իրենց անունը տուին բա-
րեգործականին՝ իրրեւ պատուակալ նա-
խագահ, ի յիշատակ իրենց հօր:

Զարեհ Պէյ զիտութեան մարդ էր պե -
րազանցօրէն քան հանրային գործունէու-
թեան: Գիտութեան մէջ ալ մասնագի -
տութիւն էր դարձուցած բարձր ուսոդու-
թիւնը (մաթեմաթիք սիմֆերիէօր): Այս
ճիւղին մասին չուրջ երկու տասնեակ
տարի առաջ հրատարակեց Ֆրանսերէն
առուար հատոր մը, զուտ մասնագիտա -
կան:

Վերջին տարիներուն հեռացած էր փա-
րիզէն եւ կ'ապրէր Ֆրնեւի, բոլորովին
առանձնացած հայկական շրջանակներէն:

Բարեգործականի վերջին տպաւորին
աոթիւ չատ յեղյեղուեցաւ իր անունը:
Ընդդիմադիր երկու կողմերն ալ ուզեցին
օդտագործել իր անունը՝ ի նպաստ ի -
րենց դատին:

Կը ձգէ աղնիւ եւ բարի մարդու անուն
մը:

×

Զարեհ Պէյի յուղարկաւորութիւնը տե-
ղի ունեցաւ Օգոստ. 24ին, Ֆրնեւի անկ-
լիքան եկեղեցւոյ մէջ: Ներկայ եղած է
բացի ընտանիքէն (ողբացեալին երկու
աղջիկներն ու քոյրը) նաեւ հայ եւ օտար
հասարակութիւն մը: Արարողութեան
նախագահած է Կաթող. Պատուիրակ՝
Սերովբէ Արք., իր կողքին ունենալով՝
Լոնտոնի առաջնորդը՝ Պսակ Արք.:

Սերովբէ Արք. ողեկոչած է Նուպար
պերդատանի բարեսիրական եւ ազգային
գործունէութիւնը, յուղիչ քարոզով մը:
Սկն-Ժորժ դերեզմանատան մէջ, ուր փո-
խադրուած է ողբացեալին մարմինը,
դամբանական մը խօսած է Տոքթ. Պէօ -
յիւքեան՝ յանուն Հ. Բ. Ը. Մ.ի Եւրո-
պայի Ցանձնաժողովին եւ Գալուստ
Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան:

Խօսած է նաեւ Պ. Փիլիպոսեան, նա -
խագահը Հայ Բարեգործ. Ընդհանուր
Միութեան Ֆրնեւի մասնաժողովին, որ
յիշած է Զարեհ Պէյի գործունէութիւնը
1956էն ի վեր, երբ ան կը հաստատուէր:
Ֆրնեւ: Ցանուն Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա-
մերիկայի ալ կեդրոնին, խօսած է Պ.
Սարգիս Քիւրքճեան, Լոնտոնէն:

ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (218)

ԵՐԷՏԶԻ ՊՕՍՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

Գարասօ էֆէնտին ստիպուեցաւ երեւ-
նալ բեմին վրայ:

Աղաղակները վայրկեանապէս լռեցին
եւ սրահը խորունկ լռութեան մը մէջ
ընկղմեցաւ:

Գարասօ էֆէնտին հետապիրը ձեռքը,
խոնարհական նայուածք մը պտըտցնելով
սրահին վրայ.

— Հայրենակիցնե՛ր, ըսաւ, լսեցէ՛ք,
ահա կը կարդամ հետապիրը:

Եւ սկսաւ կարդալ:

Նուէլ մոնչիճեան մը փրթաւ յանկարծ.
Գարասօ էֆէնտին չէր կրնար չարունա-
կել ընթերցումը:

Վերջապէս, իւրաքանչիւր բառին ընդ-
միջուելով, կարդաց լմնցուց հետապիրը:

Մարտ 31ի դէպքը կը դուժէր, քանի
մը տողերու մէջ, որոնք սակայն կը բա-
ւէին պարզելու կացութիւնը:

— Հայրենակիցնե՛ր, չարունակեց Գա-
րասօ էֆէնտին, Սահմանադրութիւնը վը-
տանգի մէջ է, մեր եղբայրներուն արիւ-
նի հեղեղներուն մէջ խեղդել կ'ուզուի
Աղատութիւնը...:

Անհկարագրելի էր յուզումը. սրահը
կը տատանէր, երկսեռ բազմութիւնը կը
մռնչէր.

— Դէպի Պոլի՛ս, դէպի Պոլի՛ս...:

Ուրիշներ կը զոչէին.

— Անկա՛ր դաւաճանը...:

Ուրիշ աղաղակներ.

— Դէպի Եըլտը՛ղ, դէպի Եըլտը՛ղ:

Բազմութեան մէջէն կը լսուէր խումբ
մը կիներու ձիչը.

— Ազգին դահի՛ճը, անմեղ մանուկներ
որբացուց, կիներ այրիացուց, բռնաւո՛ -
րը, մարդասպա՛նը...:

Ուրիշ խումբ մը կ'աղաղակէր.

— Ի՞նչ կեցեր ենք, հապօ՛ն, փու -
թա՛նք, վազե՛նք օդնութեան, փրկե՛նք
Սահմանադրութիւնը:

Եւ Գարասօ էֆէնտին, այնքան յու -
զումնալից տեսարանի մը հանդէպ, ապ-
շահար, դուր կը սպասէր որ հանդար -
տութիւնը վերահաստատուէր ալեկոծեալ
սրահին մէջ:

Ցուզումը քիչ մը մեղմացած, հանդար-
տութիւնը վերադարձած էր սրահին մէջ,
երբ յանկարծ, բեմին վրայ երեւցաւ եր-
կրորդ առենախօսը, հարիւրապետ մը,
Միութեան եւ Ցառաջդիմութեան կոմի-
տէին աչքառու անդամներէն, որ ռազ -
մաչունչ հրաւէրով մը բոցավառեց բազ -
մութիւնը:

Հարիւրապետին յաջորդեցին ուրիչ
բանախօսներ, որոնք Պոլսոյ յետաչրջա -
կան չարժումը խեղդելու համար Սելա -
նիկի սահմանադրասէր ժողովուրդին եւ
Բ. ու Գ. զօրաբանակներուն լուսամիտ
հրամանատարներուն հայրենասիրութեա-
նը կոչ ըրին:

Եւ այս դիչերային հաւաքոյթը տեւեց
մինչեւ կէս դիչեր, հապա կարելի եղաւ
ցրուել ամբոխը, որ ճառերէն ելեկտրա -
կանացած եւ թափօր կազմելով փողոց -
ներուն մէջէն կ'անցնէր զոչելով.

— Դէպի Պոլի՛ս, դէպի Եըլտը՛ղ, աբ-
թընցէ՛ք, Սելանիկցիներ Սահմանադրու-
թիւնը վտանգի մէջ է, ելէ՛ք, զէ՛նք ա -
ռէք հայրենակիցնե՛ր...:

Թափօրը կանգ կ'առնէր դլխաւոր պո-
ղոտաներուն դլուխները, կառավարական
պալատին առջեւ:

Մինչեւ առաւտ նոյն թափօրը, նոյն ա-
դաղակները:

Ապրիլ 1ին, առաւտան դէմ, լուրը տա-
րածուած էր արդէն եւ հասած Սելանիկի
մէկ ծայրէն միւսը:

Քաղաքին ու չրջականերու զօրանոցնե-
րէն խումբ խումբ, քարափի գլխուղը կը
խուժէին սպանները:

Գոյժը առմբի մը պէս պայթած էր
ժողովուրդին ականջին, եւ դինուորական
աչխարհը ցնցուած էր:

Առաւօնէ մինչեւ իրիկուն եւ ամբողջ
գիչերը, գլխուին սրահը լեցուած էր
սպաներով:

Այս սպանները երկար վիճաբանութիւն-
ներէ ետք, միաձայնութեամբ որոչեցին
արչաւել մայրաքաղաքին վրայ, պատժել
յեղափոխականներուն պարադլուխները,
նոյնիսկ եթէ Ազգային Համիտ ըլլար ա -
սոնց պետը:

Շրջակայ դաւառներու, դաւառակներու
եւ գիւղախումբերու կեդրոններէն սրատա-
չարժ, յուղիչ ու ցնցող հեռագիրներ կը
տեղային կեդրոնական կոմիտէի գլխուղը,
գրեթէ բոլորը՝ սպաներէ ստորագրուած:
Առաւօնէ մինչեւ իրիկուն եւ իրիկուընէ
մինչեւ առաւս, ամբողջ գիչերը հեռագիր
հեռագրի վրայ տեղաց, Սելանիկը ջնա -
ղրղոռուած, կամաւոր գինուորութիւն մը
կազմակերպելու պատրաստակամութիւնը
ցոյց կուտար:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբի տղաքը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն.—

ՓԱՐԻԶ.— կայանէն կը մեկնին Սեպտեմբեր 4ի երեկոյեան եւ Փարիզ կը հասնին հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6,29ին, կառ. տը Լիոն:

ԼԻՈՆ.— Խումբը կը մեկնի չորեքշաբթի առաւօտ (Սեպտ. 4) եւ Լիոն կը հասնի ժամը 9ին:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խումբը կը մեկնի Լիոնի խումբին հետ եւ Մարսէյլ կը հասնի ժամը 14,30ին, չորեքշաբթի:

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Առլէն Փափազեան այս տարի եւս մէկական տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Պէյրութի «Սուրբէն Խանա – միրեան» եւ Յունաստանի «Սոֆիա եւ Լեւան Յակոբեան» վարժարաններուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խ.ի Տէսինի Ազգ. դպրոցի Կրթ. Մարմինը փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստացած է Լիոնէն Տէր եւ Տիկին Քարաքիւլահանէ 40 Ֆր. նուէր Տէսինի Ազգ. դպրոցին ,տասը Ֆր. Տէսինի Ֆ. Կ. Խ.ի մանուհիւղին, Տիկին Վարսենիկ Պատմաճեանի (Տէսին) եւ Տիկին Հայկուհի Օհանեանի (Պոլիս) կըսկծալի մահերուն առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Որակեալ բանուորուհիներ եւ ձեռնարկուներ (անթրըփրընէօր) *հագուստի եւ անսամպլի համար, պէլ սեռի*

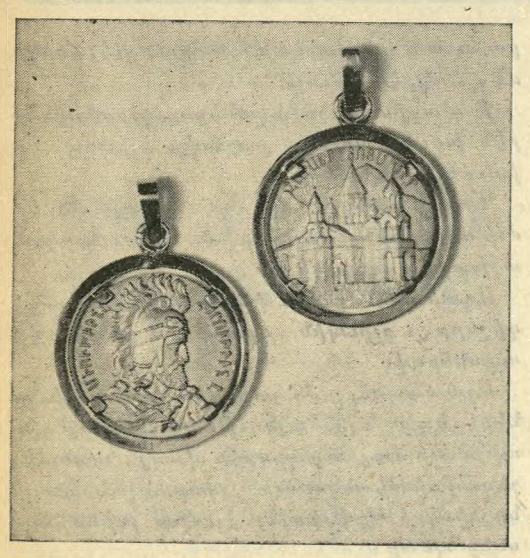
ANN CAROL
117, Rue d'Aboukir, PARIS (2e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ *կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:*

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՐԸ

Կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ»

Հեղինակ
ԺԱՆ – ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
(Ուզուպեան)

Իրագործում՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

Երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերգութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դերը պիտի կատարէ Սատի Ռեպօ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաճալի համեմատութիւններով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոն.— Ֆր. Կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 *տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ զրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովանդակութեամբ, կարդ մը գլուխներով:*

1963 *տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին:*

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն:

1964էն սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը:

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր Ֆրանք Ֆրանսայի համար: Ամերիկա 5 տոլար:

Դիմել Յառաջի խմբագրատան հասցէով, (միշտ Յառաջ ղրել հասցէին վրայ., եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ).—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանաճանչութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միճէ	1/4	սիւճակ
ՀՈՒԴԵՀԱՆԴԻՍՏ	20 Ֆ.	միճէ	1/8	սիւճակ
ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓԱԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒՔ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծառայով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան:

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ.—
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MERCREDI 4 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

ՅԱՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9699

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9699

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԵՆԸՏԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ՏԸ ԿՈԼԻ ՀԵՏ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԽՕՍԵՑԱՒ ՎԻԼԻՖ-ՆԱՄԻ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Քենըտի կարգ մը չհեղինակ յայտարարութիւններ ըրաւ ամերիկեան պատկերասփիւռէն, Վիլիֆ – Նամի մա – սին: Ձեչտեց թէ Միացեալ Նահանգները դիւա տրամադիր են չարունակելու ի – րենց օժանդակութիւնը Տիէմի կառավա – րութեան, բայց ըստ իրեն, այդ կառա – վարութիւնը վերջին երկու ամիսներուն կորնցուց ժողովուրդին հետ շփումը: Պատասխանները դէմ ձեռք առնուած միջոցները չատ ձախուձէր էին եւ, ասել – ցուցած է Քենըտի, «չենք կարծեր որ յաջողին ձեւը ըլլայ պատերազմ չհաւ – րու: Չեմ կարծեր որ, եթէ բացառիկ ճիգ չ'ընտրուի Վիլիֆնամի կառավարու – թեան կողմէ, պատերազմը չհային: Ինչ որ Ջոր· ը կոլ կ'ըսէ պէտք է լսուի եւ ծանրի կ'ընենք իր տեսակէտները: Բայց ինչ որ որոշ անհամբերութիւն կը պատ – ճառէ Ամերիկացիներուն, իրատ ստա – նալն է, այդ բեռը ուժ տարի կրելէ եւ – րկար: Հրականին մէջ ինչ որ կը մաղթենք տանալ, օժանդակութիւն մըն է, իսկա – պէս օժանդակութիւն մը: Ջոր· ը կոլ պէտք չէ: Մեր բարեկամն է, ես – պէս բարեկամ մը: Երբեմն դժուա – րութիւններ կամ մեր միջեւ, բայց մեր ընտանիքին առարկայ չէ: Համաձայն եմ անոնց հետ որոնք կ'ըսեն թէ պէտք է հետանանք Վիէթնամէն: Կը խորհիմ թէ Ջոր· ը կոլի— իր ընդհա – տեսակէտներուն արտայայտութիւ – նէ է, բայց բան մը չի ներկայացներ ջնող եւ տնտեսական օգնութեան ծը – րու ալ չունի »:

Նախագահ Քենըտի ապա կոչ մը ը – րած է արտասահմանի որպէսզի քիչ մը աւելի օժանդակութիւն տրուի այն պայ – քարին որ կը մղուի Վիէթնամի մէջ, ամերիկեան թշնամիին դէմ: Նախա – գահ հաստատեց « Միացեալ Նահանգ – ները մտադիր են կատարելու իրենց պա – տասխանատուութիւնները »:

×

Սայկոնի մէջ Տիէմ խիստ ապստամբու – թիւն մը ըրաւ Միացեալ Նահանգներուն: Պատճառը որ կոլի յայտարարութիւնը Վիէթնամի բոլոր հոսանքներուն նիւթ տրամադրած է խօսելու:

ԱԶԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՐՈՒՇՉեւի եուկոսլաւեան ճամբար – ութիւնը որ տասը օր տեւած էր վերջ – նաւ առջի օր: Այս այցելութիւնը ա – րդի եղած է որ Թիթոյի վարկը ամրա – նդուի: Առաջին առթիւ կը նկատուի որ եուկոսլաւիոյ ղեկավարը փաստաբա – ր եղած է ոչ – յանձնառու երկիրներ – ուն, Արուչչեւի հետ իր խօսակցու – թեանց ընթացքին: Որ եւ է հարց չէ ե – ղած որ եուկոսլաւիա «Քոմէքոնի» (ա – միկեան հասարակաց չուկայ) անդա – մ ըլլայ:

ՔՈՒՐԱՇեի մէջ չատ մեծ զժգոհու – թիւն կայ իրենց հետեւանք ամերիկեան ապրանքին յեռաճգելու փաքիստանի օ – դանակելու համաձայնագրին ստորա – գրութիւնը: Ըստ Լիտըր թերթը կը գրէ թէ ապրանքի առաջինն է այն միջոց – ներուն զոր Ամերիկա որոշած է ձեռք առնելու համար փաքիստանին որ պետական ծրագրի Զինաստանի մօտենալէ:

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ յայտարարեց թէ (1964 – ին պտմական որոշում մը անչրջելի պի – տի դարձնէ մեր ընկերվարութիւնը» : Ոչ մէկ ճշդում տրուած է այս առընչու – թեամբ:

ՊԱՊԸ կոչ մը ըրած է աշխարհական – ներուն որպէսզի օգնեն կղերին որ «այ – սօր անբաւարար է»: Պօղոս Զ· Ֆրասքա – թի Մայր Տաճարէն ըրած այս կոչին մէջ, չեշտած է·— «Աշխարհականներու ժամն է »:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ բանակցութիւններ պիտի տանի Պուլկարիոյ հետ որպէսզի վերա – հաստատէ դիւանագիտական յարաբերու – թիւնները այդ երկրին հետ եւ կարգա – դրէ առևտրական հարցերը:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱ իշխանուհին որ կինն է եուկոսլաւիոյ նախկին թագաւոր՝ Պետ· րոս Բ·ի փորձեց անձնասպան ըլլալ վե – նետիկի մէջ, ուր կ'ապրէր մօրը հետ: Իշխանուհին եւ մայրը ամուսնական միչտ դժբախտ կեանք մը ունեցած են եւ իշխանուհին չատ կը տառապէր Պետրոս Բ·էն զատ ապրելուն համար: Այս վեր – ջինը անմիջապէս փութացած է մահա – ճունի մէջ ինկած կնոջը քով, բայց բը – ժիշկները չատ յոյս չունին իշխանուհիին կեանքը փրկելու:

ԲԱՆԱԿՈՒՄ

ՎԵՐՋԻՆ ՋԵԿՈՒՅՈՒՄ

Երկուշաբթի, 19 Օգոստոս·— *Կառավա – ուեցաւ բանակումի երկրորդ գիշա – պատրոյը: Այս մէկուն կը մասնակցէին չուրջ վաթսուն բանակողներ: Առտուան ժամը 8·30ին օթոքառը ճամբայ ելաւ բանակավայրէն եւ առաջին անգամ կանգ առաւ Լիւսոն, ֆրանսական ակադեմիա – յին հիմնադիր կարդինալին՝ Րիչըլիօ – յի անունով հռչակ չահած քաղաքը: Լիւսոնի մեծ եկեղեցին ու գուարթ տեսի – րը այցելելէ ետք՝ խումբը չարունակեց ճամբան դէպի Րոշէլ: Լա Րոշէլի մէջ օթոքարով պտոյտ մը նախ, յետոյ՝ գարձեալ օթոքառով բանակողները այ – ցելեցին պատերազմական գործողութիւն – ներու թատերաբեմ գարձած Լա Րոշէլի նաւամատոյցը: Ամբողջ օրը տղաքը հոգ անցուցին իրենց ժամանակը եւ դիշերը ուրախ կանչերով վերադարձան բանա – կավայր:*

Երեքշաբթի, 20 Օգոստոս·— *Դասա – խօսութիւն: Օրուան նիստը կը չօշափէր հայ գրականութեան չրջանները, սկսե – լով Գողթան երգերէն ու հասնելով մին – չեւ մեր օրերը, Սիփիւռքի գրականու – թիւն, եւ Սովետահայ գրականութիւն անուններով ձեռք բերուած արդիւնքնե – րը: Այս դասախօսութեան ընթացքին յիշատակուած իւրաքանչիւր չրջանի յատկանչական կողմերը վեր առնուեցան եւ տրուեցան անունները ներկայացուց – չական դէմքերուն, Վահագնի նուիրուած երգէն մինչեւ Ս· Մեսրոպ, Նարեկացի ու Շնորհալի, Սայաթ – Նովա եւ Քու – չակ, մինչեւ Դուրեան, Զօհրապ, Վա – րուժան, Օշական ու Զարենց:*

Նոյն օրը նիւթ գարձան նաեւ Մուսա – տաղի հերոսամարտը, այդ հերոսամար – տէն բխած Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսալե – ռան քառասուն օրերը» եւ հայկական բանակի կազմութիւնը: Տրուեցաւ իւ – րաքանչիւրին չարժառիթը, գործունէու – թիւնը եւ ձեռք բերած արդիւնքը, ապ – դային ու միջազգային տեսակէտներով:

Չորեքշաբթի, 21 Օգոստոս·— *Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի վարչութեան կողմէ ընկեր Օննիկ Ալթունեանին պարտակա – նութիւն տրուած էր առանձին առիթ մը ստեղծել բանակումին մէջ եւ բացատրել Նոր Սերունդի ծրագիրը: Չորեքշաբթի, ընկեր Օննիկ կատարեց իր պարտակա – նութիւնը, պարզելով Նոր Սերունդի կազմութեան պատմութիւնը եւ բացատրե – լով անոր ծրագրին հետապնդած նպա – տակները:*

Բանակողները այդ առիթով հարցում – ներ ուղղեցին ընկեր Օննիկին եւ բա – ցատրութիւններ ստացան:

Ուրբաթ, 23 Օգոստոս·— *Դասախօ – սութեանց չարքին չարունակութիւնը: Նիւթ՝ Անթիլիասի վանքը, Նչան Փա – լանճեան ճեմարանը եւ «Բազին» ամսա – թերթը: Տրուեցան նախ երեք այս հաս – տատութիւններուն պատմութիւնը, իրենց սկզբնական թուականներէն մինչեւ մեր օրերը, եւ չեշտը դրուեցաւ արտասահ – մանի մէջ անոնց վիճակուած դերերուն վրայ: — Մեր տեղական պահանջքնե – րուն գոհացում տալու համար, ըսաւ դասախօսը, պիտի պահենք ու տպրեցը – նենք մեր տեղական եկեղեցիները, դըպ – րոցներն ու թերթերը: Բայց այս ամէնքը վարող պաշտօնեաները իրենք այդ մեծ հաստատութիւնները պիտի տան մեղի, անոնք պիտի տան մեղի վաղուան մեր ե – կեղեցականը, ուսուցիչը, խմբագիրը, դրողը: Ու ճիշդ այդ պատճառով իւրա – քանչիւր գաղութ իր տեղական հաստա – տութիւններուն տէր կանդնելով հան – դերձ, բոլոր գաղութները պէտք է միա – նան եւ իրենց հաւաքական զուրգուրան – քին առարկայ դարձնեն նոր եկեղեցիներ պատրաստող, նոր մտաւորականներ հաս – ցընող եւ դրական նոր սերունդի մը հե – տամուտ այդ երեք կեդրոնները »:*

Երկուշաբթի, 26 Օգոստոս·— *Նախորդ դասախօսութեան նիւթին՝ Անթիլիասի, ճեմարանի եւ «Բազին» ամսաթերթի մա – սին կարդ մը Նոր Սերնդականներու կող – մէ նոր հարցումներ ուղղուած էին անց – նող օրերու ընթացքին: Այդ եւ անմիջա – կանօրէն եղած եւ նոյն նիւթերուն վերա – բերող ուրիչ հարցումներու պոհացում տալէ ետք՝ մէկտեղ դրուեցաւ վէճի հե – տեւեալ նիւթը ·—*

Ներկայ պայմաններուն մէջ, Սփիւռքը օգտակա՞ր երեւոյթ մըն է մեր կեանքին մէջ, թէ վնասակար:

Այս վէճին ընթացքին մէկ առ մէկ ու չահեկան մանրամասնութիւններով քըն – նութեան ենթարկուեցան մեր հայրենիքի եւ Սփիւռքի քաղաքական պայմանները, պատմական, լեզուական եւ դրական խնդիրները, որոնցմէ հանուած օրինակ – ներուն վրայ յայտնուեցան թեր ու դէմ կարծիքները, եզրակացնելով որ հայկա – կան Սփիւռքը, մեր պայմաններուն մէջ, անհրաժեշտ ուժ մըն է, որուն պէտք է աւելի ուժ տալ:

Չորեքշաբթի, 28 Օգոստոս·— *Բանա – կումի վարչութիւնը որոշած էր դիշեր մը առիթ տալ տղոց, որ երթան ու դիշե – րով պարտին ու տեսնեն քաղաքը: Օգա – փոխութեան ամբողջ չրջաններէն լաւա – գոյն օրը անցնող Չորեքչաբթին՝ ըլլալով՝ այդ որոշումը գործադրուեցաւ նոյն օ – րը: Ընթրիքէն ետք, երկու օթոքառներով բանակողները մեկնեցան քաղաք եւ մին – չեւ կէս գիշեր մնացին հոն, վերադար – ձին իրենց հետ բերելով ծովափնեայ եւ լուսողող Սապլը տ'Օլոնի գիշերային հը – մայքն ու հաճոյքը:*

Հինգշաբթի, 29 Օգոստոս·— *Բանա – կումի վերջին դասախօսութիւնը, որ*

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ Կ'ԵՐԹԱՅ

Առաջին յետաձգումէ մը ետք, կը հաստատուի որ Ամենայն Հայոց Կաթո – ղիկոսը Վազգէն Ա· Երուսաղէմ կ'երթայ Հոկտեմբեր վեցին, նոյն առաքելու – թեամբ: Կաթ· Պատուիրակ Սերովբէ Արք· Երուսաղէմ պիտի մեկնի նոյն օրե – րուն:

կ'ընդդրկէր Հայաստանի Հանրապետու – թեան անկումէն (1921 , Դեկտ· 2) մին – չեւ Յուլիս 10 երկարող ժամանակաշրջը – ջանի անցուդարձերը :— Կառավարու – թեան փոխանցում: Ցեղկոմ: Սահմռկե – ցուցիչ օրեր: Զերբակալութիւններ, ըս – պանեու աքսոր ու գնդակահարութիւն – ներ: Ժողովրդական ապստամբութիւն ու Փետրուար 18: Փրկութեան կոմիտէ: Ապրիլ 2ին անկում ու նահանջ: Բաչ – գոնի, Դարալագեազ, Զանգեզուր ու Տաթեւի համառումարը: Ապա Մեղրի ու Յուլիս 10, երբ նահանջող ժողովուրդը անցաւ Արաքս գետը ու մտաւ Պարսկաս – տան:

Այս դէպքերուն հետ զուգընթացաբար վեր առնուեցան կարեւոր դէմքերուն կա – տարած կարեւոր գործերը:

Շաբաթ, 31 Օգոստոս· — *Փակման հանդէս·— Ամբողջ ամիս մը երկու և – ռաջոյնները բանակումին վրայ ծա – ծանելէ ետք, այսօր բանակումի փակ – ման հանդէսին՝ պաշտօնական չուքով մը եւ բոլոր բանակողներու ներկայութեան վար առնուեցան անոնք:*

Այս առիթով, բանակումի ընդհ· վա – րիչ ընկ· Ն· Նիկողոսեան խօսքը Նոր Սերնդականներուն ուղղելով , ըսաւ ·—

« Բանակումի պատմութեան վրայ տա – րի մը եւս աւելցուցինք, եւ լաւ տարի մը, խանդավառ ու արդիւնաւոր: Հնա – րաւոր բոլոր միջոցները ի գործ գրինք , որպէսզի Նոր Սերնդականները առաւելա – գոյն չափով մը օգտուին այս թանկա – գին առիթէն: Եռապօյնը վար կ'առնուի այսօր, բայց գայն վար առնելով բանա – կումին միայն վերջ մը գրած կ'ըլլանք եւ ոչ թէ տիրող ոգին: Այսօր կը մեկնինք ասկէ, բայց մենք վստահ ենք, որ իւրա – քանչիւր երիտասարդ, իր գացած տեղը պիտի տարածէ այն չունչը, գոր մեր պատմութիւնը, լեզուն, գրականութիւ – նը, երգերն ու պարերը ստեղծեցին հոս: Այս չունչն ու ոգին են, որ մեր բանա – կումը կ'անջատեն ուրիչ բանակումնե – րէ: Պահեցէք այս չունչը եւ այս ոգին:

Ապա ընկեր Նիկողոսեան խօսքը տը – ուաւ Պ· Սնապեանին ·—

« Երբ բանակումի առաջին օրերուն կը բարձրացնէինք եռապօյնը, կ'որոչէինք այնպիսի կեանք մը ապրիլ, որ անոր չուքին հայկական հոգի մը վերածուի այս բանակավայրը: Կրնանք ըսել թէ յաջողեցանք մեր որոշումին մէջ: Ուսա – ցանք, սորվեցանք, երգեցինք, պարե – ցինք , արտասանեցինք, հարցումներ ուղղեցինք ու պատասխաններ ստա – ցանք : Ու հիմա ինծի կը թուի թէ այս ամէնքը տեղի կ'ունենային, ըսելու հա – մար նոր սերունդին, թէ այս դրօշակին տեղը հոս չէ: Կրնայ մեր սերունդը չտա – նել գայն Հայաստան, մեր զաւակները , մեր թոռները բախտ չունենան գայն Հա – յաստան փոխարդելու, բայց ամէն ոք պէտք է դիտնայ թէ եռապօյնին տեղը հայրենի հողն է, հայրենի երկիրը: Մեր դոյութեան խմաստը այս պէտք է ըլլայ եւ մեր պայքարը իր թափը պէտք է առ – նէ այդ հեռանկարէն »:

Երբ կ'իջնէին եռապօյնները , Նոր Սե – րընդականները յաջորդաբար երգեցին «Մարսէյեզը» եւ «Մշակ բանուորը » :

ԲԱՆԱԿՈՂ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

ՔՈՎԸՆՏԻ ՅՈՒՇԱԾՈՒՄՆԵՐ

Սիրով հետեւեցայ Շ. Նարդունիի «Է»ական եւ ... էահաճոյ վիճաբա–կութիւններուն : Անկշտում ախորժով ճաշակեցի զանոնք : Զայգեցայ սակայն : Ի՞նչպէս զոհանալ «սիւնական»ի (ճգնա–ւոր) չաբաթական երեքուկէս ... սիւ–նակով, այն ալ, ամէն մեղքիս վրայ, թերթօնով մը կորաւ թերթաւ : Ինչո՞ւ երեքուկէս եւ ոչ՝ եօթը սիւնակ, յարմա–րելով «է»ին, մեր այրուբենի եօթներորդ տառին, որ էատարրն է արդէն տառավէ–ճին :

Հաւանօրէն, «Յառաջ»ի ընթերցողնե–րուն մշտադատ դասը, (միշտ դատող, յաճախ դատապարտող, երբեմն դատա–փետող), մասնագիտական, ուրեմն եւ դժուարամարս գոնէ քրտնաջան այս պրպտումները եւ նորոգիչ ոռոգումնե–րը : Ենթադրութիւնս ձրի չէ :

Առ ի քաւելոյ դմեզս Շաւարշայ , պէս–պիսելու համար ալ նիւթեղ , հիւթեղ , համակ համ ու եղ ... համադամը , իր–րեւ փոխ – բերան՝ տտորեւ կուտամ փունջ մը յուշեր, դրչի խաղերով դու–նաւոր :

Թէեւ սնունդ չկայ հոն, բայց բոլորո–վին սո ... ամէջ՝ անճահ ու անչահ ալ չեն : Հում թէ անհամ նիւթ՝ ոմանց հե–ճուկքին, ուրիշներու ... հաճոյքին :

Տաներկու տարեկան էի, երբ, առա–ջին անգամ, նշանակելի դործով մը մուտք դործեցի մեր դրական աշխարհը : « Մուտք դործեցի»ս առէք բառացի : Ի–մա՛ ոտք կոխեցի՝ մտայ : Հմտանալու , խելամուտ ըլլալու մտօք : Թէեւ կապ մը կայ մուտքին եւ հմուտին միջեւ, բայց այդ կապը կարճ չէ, ճամբայ կայ խօսք–կապէն նաթօտ : « Նշանակելի դործ»ը իմ ձեռագիծ ինքնադործութիւնս չէր, քեր–թողաբանուած կամ արձակ : Թէդրիկի տարեցոյցն էր պարզապէս, ուղեկիրք՝ որ պիտի ընտելացնէր զիս ընտրեալնե–րու եւ անոնց հատընտիրներուն հետ :

Պատկերնե՛ր, պատկերներ: Կեցայ պատկառ : Անուններ, լիաբուռ տիտ–զոսներ, մեծահանճար իմացականու–թիւններու տողանցք, Յափշտակուեցայ , տարուեցայ : Մանկապատանիի անմիջա–կան տպաւորութիւնս այն եղաւ, որ հարթ միջակութիւն չէր հայկական իրա–կանութիւնը : Կարկառուն անտառներ ալ կային հոն, բարձրաբերձ ծառերով, ամ–բողջնդ կաղնիներով հոծ ու ճոխ, ու ճոխացայ, ճխացայ :

Ուշ դրաւեց «Թէդրիկ» անունը տա–բօրինակ : Գրանուն է կամչուա՝ քամչուա , բսի ես ինծի : «Եւագրված», օտարոտի , առնուազն խառնածին տեսք ունէր բա–որ : Ի՞նչ կը նշանակէ արդեօք : Ես , ճոխ աղբիւր , իմ ճոխիկ ջուրովս նիհար՝ ան–ճար ու անկար էի զայն յստակելու , ըս–տուգաբանելու ստուգիս :

Ուշս դրաւեց , մանաւանդ , տարեցոյ–ցին վերնագիրը՝ «Ամէնուն» : Տճեւ ա–դուցուած փողկապի պէս անախորժ և – կաւ աչքիս : Իմ դիտցածս ամենէն , ամե–նուն էր : Դրսեկ հմտութեան արդասիք չէր իմ դիտցածս : Աչքի վարժութեան կը պարտէի զայն : Նեղացայ, սրտնեղե–ցայ, ինչպէս կը սրտնեղիմ մինչեւ հի–մա, ամէն անդամ որ կը հանդիպիմ ուղ–ղագրական ... խոցերու՝ սրախաղ ու սրտկեղ : («Սրտխաղ»ը Շ. Նարդունիի կերտն է : «Սրտկեղ»ը, սրտին կեղ հաս–ցընող, հին բառն է նոր վէրքին) :

Գացի դտայ հայերէնի ուսուցիչս Թա–դէոս Տէտէեանը, որ «Ամէնուն Տարե–ցոյցը՝ փոխ տուած էր ինծի : Մանա–դէտ բանասէր չէր Մաղնիսայի ամերիկ–եան վարժարանին երիտասարդ այս դա–սատուն , Մարզուանի Անաթոլեայէն վը–կայեալ : Բայց, սրտով՝ սերտ սերտած էր մեր մայրենիքը, զոր կ'աւանդէր խանդաղատ սիրով : Խանդով եւ խանդա–վառութեամբ : Ինք էր, որ Թրքախօսի Թրքասերած իմ լեզուիս Թափեց յորդ ու առատ, անարատ՝ քաղցր քաղցուն դա–րաղրամ մեր բարբառին :

— « Ամէնուն»ը սխալագրութիւն է, ը–սի կարճ ու հատու, ուրիշին սխալը զը–տած ըլլալու վարժապետակա՞ն բաւարա–րութեամբ :

Ժպտեցաւ : Գոհ՝ հետաքրքիր բծա–խնդրութենէս կամ վճռաչէշտ ելոյթէս :

— Երկատեսակ է «ամէն»ի հոլովումը, պատասխանեց : Ամենէն ալ կը գրուի, ամէնէն, ամէնուն ալ :

Յուսախաբ եղայ որձեւիդ այս պա–տասխանէն : Տարիներով ամենէն հոլո–վեր էի ամենուն : Ամէնուները սրբապիղծ կը թուէր ինծի : Նայուածքս կը կարա–տէր : Կը կռտացնէր ուղղագրական ... ջիղս՝ ի բնէ կամ «ի հաւէ» ժառանգ : Ընտելը ընտիր է միշտ : Հեշտ չէ հաշտը–ւիլ ընտելէն՝ ընտանիէն տարբեր ձեւի հետ : Զտարուբերեցայ, չարունակեցի այլամերժաբար ամենէն գրել ամենուն :

Անցայ Իմիրի Մեսրոպեան վարժարա–նը : Սարգիս Ամատեան կը կոչուէր մեր ուսուցիչը , ազդահռչակ գրաբարագէտ՝ ըստ Մալխասի (յուշերուն) : Ջայ քեր–կան, գրաբարով լեցուած , գերագահ դիրք կը մենաշնորհէր այս լեզուին :

— Առանց գրաբարի դիտութեան , ան–կարելի է տիրապետել հայերէնին : Գրա–բարը՝ հիմնաքար , առանց որուն չի դի–մանար՝ կը փլի, նոր ճարտարապետ –ուած՝ կիսաւարտ չենքը, որ կը կոչուի աշխարհաբար :

Պահածոյ այս յանկերդը, ի դէպս եւ յանդէպս, կը հանէր, կը կրկնէր : Այս դիծով, լռելեայն, կ'ուրանար ինքնու–րոյն գոյութիւնը աշխարհաբարին, որ , վերջիվերջոյ, կը դառնար հլու հպատա–կը, արբանեակ լուսընկակը լուսարձակ գրաբարին :

Մեր մաղթանքը այն էր, որ մեր արդի լեզուն պէտք է թռչի իր սեփական թե–ւերով՝ առանց կաշկանդի : Ջմերժելով հանդերձ մայրութիւնը հին լեզուին, ո–րուն պարտի որդիական սէր ու դորով , որուն լոյսին, խորհուրդին դիմէ՝ երբ պէտք դայ ինք, եւ ինք միայն : Որով–հետեւ, մեր կարծիքով, մայր դեռէն երկճղած դետ էր ան, որ կը հեռանայ , կը հեռանայ, լեռ ու ձոր կը կորչ ինք – նաղլուխ : Եւ չէր օժանդակ դետակ , մայր դետին մէջ ամալարապին թափ – ուող, ընկլուզուող :

Աչխարհաբարի ազատագրումին եւ ընդհանրացումին համար ամենէն չատ նպաստ բերող թարգմանիչներու որբա–նին՝ իսմիրի մէջ, մեր դասարանը չէր կրնար հանդուրժել անչուչտ գրաբարին սանձահատոր բռնակալութեան եւ աչ – խարհաբարին դարպասող՝ ատորին ատըր–կութեան :

Մեր վարժապետին քարացած ըմբռը–նումին եւ թերաւարժներուս չենթար – կուղ կեցուածքին խուլ ու դաղտամար–տիկ այս անհաչտութիւնը կը չեչտուէր , ի մասնաւորի, երբ առաջմարտիկ՝ «ան–միջական»դրականութիւնն էր ուսումնա–սիրութեան առարկան : «Նոր սերնդա–կան»՝ նորածագ դրադէտներ, որոնք նոր ու թարմ աւիւն ու աւիշ կը ներմուծէին դրական անարիւն մեր կեանքին, թափ ու թռիչք տալով անոր, սակաւ բացառու – թեամբ աղը պակաս՝ ... կէս – դրադէտ կը պիտակուէին Ս. Ամատեանի կողմէ : Ինչո՞ւ : Որովհետեւ իրենց բառերը , բառակերտումները, ոճը եւ դարձուած–ները կը մատնէին, իրը թէ, իրենց պա – նիր – հաց՝ կիսատ ծանօթութիւնը դրա–բարի «ոսկեղէն կանոններուն »:

Ոսկեղէ՞ն կանոններ :

Չկինք ախորժեր մեր նախընտիր բա – նատեղծներուն եւ արձակագիրներուն հասցէին ուղղուած այս սլաքոմներէն : Իրաւ է, ամէն հեղինակ գատ բառարան , գատ քերականութիւն էր ինքնին : Բայց ինչո՞ւ աչխարհաբարն ալ չունենար դո – նէ «արձաթեղէն» իր կանոնները հանրա–պարտադիր : Իր «սահմանադրութիւն »ը բառարանային եւ քերականական, որ հողն ու ենթահողը պիտի կազմէր իր անկախութեան :

Ջըլա՞յ թէ հետեւցնէք այս բոլորէն թէ միահամուռ սիրոյ կապերով չկինք բոլո–րեր տ...արիքէն , չ...արիքէն կոխ – ուած մեր ալեփառ դասատուն, հայա – բոյր ու համբոյր, եւ անհունօրէն ներ – կուս :

Թափառայածումներ են ատոնք : Շ..ե–ղումներ, ղ...եղումներ : Հետեւները գա–ցի : Ըսելիքս սա էր որ, օրին մկկը , հարց տուի Ա. Ամատեանին, թէ «Ամէ–նուն»ը դասակա՞ն հոլովում է, եւ կամ անոճ նորաձեւութիւն :

— Ամենէն, ամենուն, ըսաւ անմիջա – պէս, առանց տատանումի, առանց տա – տամսումի : Ամէնէն, ամէնուն սխալ ու սխալ անատակոյս : Ոամկօրէն, խո – տելի ... կոխոտելի ...

Որովհետեւ, դրաբարի մէջ, եւայլն եւայլն, գրոս մտիկ չըրի :

Պատանիի ընկալչութեանս մէջ պլիս խոր խարսխուած էր ամենէնի բացա–ձակ՝ անելկատեակ ուղղագրութիւնը : Այնքան խոր, որ չխորտկեցայ, կամ ան–լրջդ գտայ նոյն հարցումը կրկնել «վար–դապետ»ին :

ԼԵՒՈՆ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՈՌՅՈՒԱԾ ՎԱՆՔԵՐ

Գիւղին վրայ չատ բարձրէն իչխող բլ–լուր մը, որու վրայ վանք մը, ժայռի պոյն, ժայռերու հետ ձուլուած: Ջան – պակատուն մը կը վկայէ անոր վանք մը ըլլալը : Հետունէն կարելի է դիտել գայն, բայց անոր մօտենալու փափաք մը ան – պայման կ'ունենայ մէկը , որովհետեւ հակառակ ժայռի գոյն գոյութիւն մը ունենալուն, խորհրդաւոր հրապոյր մըն ալ ունի :

Քանի անգամ դիւղացի աղջիկներուն հարցուցի այդքան բարձր դիրքի վրայ կառուցուած այդ վանքին մասին, եւ բոլորին ալ պատասխանը եղաւ պարզ բառ մը .— Եկեղեցի :

Կարծես արեւը անոր գանգակատունէն կը ծագէր՝ երկար չուք մը ձգելով դիւ – ղին վրայ : Բայց ո՞վ կառուցած է գայն, ի՞նչպէս կառուցած է, ե՞րբ կառուց–ած են եւ ի՞նչպէս կոփած անոր քարերը : Այս հարցումները կը պաչարեն վանքը դիտողները :

— Ուրկէ՞ կը բարձրանաք այդ եկե – ղեցին, հարցուցի դիւղացիի մը :

Մարդը մատը երկարեց դէպի բլուր, դիւ – դակ դիծեր դծեց պարապին մէջ ու բաւ.

— Այդ ժայռերուն մէջ նեղ ճամբայ մը կայ, եթէ ծայրը բռնես՝ կը հասնիս վանք :

×

Առաւօտ մը վանք բարձրանալու որո–չում տուինք : Պտիկ խումբով ճամբայ ինկանք : Գիւղացիին ցոյց տուած ճամ–բայէն հազիւ քանի մը քայլ բարձա–ցած, մոգլցելու պէտք զդացինք :

Ժայռի ու տատասկի խառնուրդ արա–հետ մը : Պահ մը վանքը կորսնցուցինք տեսողութենէն, սակայն ճամբան «թե–լը» կտրել խոհեմութիւն չէր :

Ժայռերուն մէջ բուսած թզենիի մը չուքին կարճ դադար մը առինք: Աւետա–րանի թզենիին չէր նմաներ: Խումբը օ–տուեցաւ սակայն :

Թէեւս բռնող ու բարձրացող աղջիկը « եւ դառնանք » ըսաւ : Աչքերովս զա–ռիվերն ու զառիվարը չափեցի ու ճամ–

ՄԵԾ ՂՂՋԱԽՈՐՆ ՈՒ ԲԵՋԱՐԱԾՔ

Նա չգիտէր էլ, թէ ինչ ասել է դրա – սեղան, էլ ո՞ւր մնաց թէ աչխատասեն – եակ : Իր խաղերից չատ քչերը նա դրած կը լինի նոյնիսկ ծնկի վրայ : Գերազան – գապէս նա յօրինել է մտքի մէջ, առանց գպչէս նա յօրինել է մտքի մէջ, առանց թուղթ ու գրչի, յանպատրաստից, ան – սպասելի առթիներով, մէջլիսներում, հանդիսատեսների սպասողական հայ – եացքների տակ, մրցումների ժամանակ, իր մրցակիցներին տեղն ու տեղը պա – տասխանելու ստիպուածութեամբ : Աւե – լացրէք եւ այն, ինչ չատ յաճախ էք մո–ռանում. նա ոչ միայն դրելու փոխարէն յօրինում էր, այլեւ յօրինում էր երգելու համար եւ հետն էլ պիտի նուագէր : Այս ամէնն անելու համար պէտք էր (Գ. Ախ–վերդեանի արտայայտութեամբ) լինել « հանճարեղ յանկարծալսօս», եւ այն էլ խորանարդուած չափով՝ միաժամանակ թէ՛ բանաստեղծելիս, թէ՛ երգելիս, թէ՛ նուագելիս : Սեղմուած այս եռակի կաչ–

Նա չի գովում, որ դրանով դիւր գայ իր սիրած կնոջը : Նրան չայանի չէ ան–դէպ «պատերազմական գործիքի», որ այն «պատերազմական գործիքի», որ ունի «Սարգսած է Ֆրանսիայում» դրո–մը եւ կոչւում է կոմպլիմենտ : Եթէ կո–ղէք՝ ըստ էութեան նա ոչ թէ գովում է, այլ խօսում : Իսկ խօսում է, որովհե–տեւ... սիրում է : Եւ իր սիրածի հետ անվերջ խօսելու այս պահանջն է լուսե–րեք լեզուով ու երեքից աւելի անգամ:

Լսենք նրա միայն մէկ ձէրը.

Եա՛ ինծի կորցըրէք, եա՛ մի բան արէք, Խփեցէ՛ք, մէ տեղս մի ընշան արէք, Թէգուզ է՛ստու համար բարապան արէք Զի՛մ կըշտանում գոզալի հետ խօսալով:

Եւ խօսում է : Ու նրա խօսքի կէսը գոյ–է : Եւ այստեղ հետաքրքրական է մի հան–դամանք, որ դալիս է Սայաթ–Նովայի բուն անհատականութիւնից՝ այս դէպ–քում ոչ թէ բանաստեղծ· խառնուած–առումով, այլ մարդկային բնաւորու–թեան սովորական իմաստով: Եթէ իր սիրածի գովքն է այն տեղը, որտեղ նա նմանուում է ու չատ էլ նոյնանում իր նախորդներին, ապա նոյն այդ գովքով նա տարբերւում է բոլոր այդ գովերգող–ներից :

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 7)

ՎՃՆՏՆԳ ՊՕՐԱՆԸ

ՀԱՅՈՑ ՀՎՀՅՈՒՆ ՆԱՀ ՀՈՒՑՈՒ

Մեր հայ կրտսեր գրչակիցները – հասկանալի ձգտումով մը, ամեն առիթ կ՚օգտագործեն՝ ինքզինքնին ներկայացնելու համար, ցուցադրելու համար իրենց գրական ստեղծագործությունները, որոնք, ցավոք սրտի, շատ հազվադեպ կը տեսնեն լույս աշխարհ։ Ինչ որ ալ ըլլան պատճառները, ինչ որ ալ ըլլան հանգամանքները, որոնք կ՚արգելեն մեր երիտասարդ գրչակիցներուն՝ հրատարակելու իրենց գործերը, ամենամեծ պատճառը, ամենամեծ հանգամանքը, որ կ՚արգելէ մեր երիտասարդ գրչակիցներուն՝ հրատարակելու իրենց գործերը, անշուշտ ֆինանսական դժվարությունն է։ Ֆինանսական դժվարությունը, որ ամենուրեք կը գոյություն ունենա, մեր ազգային կյանքին մեջ ավելի մեծ չափեր կ՚ընդունի, ավելի ահռելի կերպարանք կ՚առնե։

Այրի Տիկին Աննիկ Գազանճեան, Օր. Լուսի Գազանճեան, խոր ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն և հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

յետ երկարատեւ հիւանդութեան :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 5) առաւօտ ժամը 10·15ին :

Հաւաքուիլ Քոլոմպի վերեմանատուն – նը՝ Ռիւ Սըռիզէ : Հաղորդակցութեան միջոց 163 թիւ հանրակառքը Փոռթ Շամփեռէէն եւ իջնել վերեմանատունը :

Մահագդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Պ. Աբրահամ Ճինճեան, Տոքթ. եւ Տիկին Ռուբէն Ճինճեան եւ զաւակները՝ Մէշէլ եւ Ֆրանսուա, Տէր եւ Տիկին Ֆրանց Վան Լով եւ զաւակը՝ Էրիք, Այրի Տիկին Վահունի եւ զաւակները, Ճինճեան, Սահաթճեան, Պարսամեան, Թաչէր, Խաքէնքեր, Մունեէօ եւ Վան Լով ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՄԱՐԿՐԻԹ ՃԻՆՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ Սահաթճեան)

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 1ին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 5), ժամը 10·30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Մէնիլ – Լը – Ռուայի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ :

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի, ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Թէրզեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սէֆէֆ, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց տարաբախտ ծնողքին՝

ԱՐԱՄ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆՈՑՇ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առթիւ : Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ
ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զարուհի Թումասեան (Կառտան), Տէր եւ Տիկին Յ. Թումասեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ն. Զաքարեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յ. Թումասեան եւ զաւակները (Պիվէռ), Տէր եւ Տիկին Կ. Անթառամեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժան Անթառամեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լիւսիէն Մօրիք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Վարդանեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գինոսեան եւ զաւակները (Կառտան) չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին

ԹՈՐՈՍ ԹՈՒՄԱՍԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ եւ կը ծանուցանեն թէ քառասունքի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 9) առաւօտեան ժամը 10ին Կառտանի եկեղեցւոյ մէջ : Կը պատարագէ գերապայծառ Յովհ. Ծ. Վ. Զուհճեան :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆՈՒԷՐ

Իրենց թոռնիկին Աննայի ծննդեան ուրախ առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ս. Թորոս – եան յիսուն ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան եւ քառասուն ֆր. «Հայաստան» Թերթին : (Մտանալ «Յառաջ»էն) :

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբի տղաքը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն.—

ՓԱՐԻԶ.— կայանէն կը մեկնին Սեպտեմբեր 4ի երեկոյեան եւ Փարիզ կը հասնին հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6,29ին, կառ տը Լիոն :

ԼԻՈՆ.— Խումբը կը մեկնի չորեքշաբթի առաւօտ (Սեպտ. 4) եւ Լիոն կը հասնի ժամը 9ին :

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խումբը կը մեկնի Լիոնի խումբին հետ եւ Մարսէյլ կը հասնի ժամը 14,30ին, չորեքշաբթի :

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՐ

Կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ»

Հեղինակ
ԺԱՆ – ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԻԱՆ
(Ուզուեեան)

Իրագործուած՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

Երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերգութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դէրը պիտի կատարէ Սաթի Ռեպօ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմալի համեմատութիւններով :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 *տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ զրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովանդակութեամբ, կարդ մը գլուխներով :*

1963 *տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին :*

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն :

1964էն սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ *կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը :*

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք ֆրանսայի համար : Ամերիկա 5 տոլար :

Դիմել Յառաջի խմբագրատան հասցէով, (միշտ Յառաջ ղրել հասցէին վրա յ., եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ).—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ *կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :*

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խուճի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ – Սարսէլ «Վարդան» ենթահոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին : Կարեւոր օրակարգ : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ Ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միջեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միջեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱԽԱԿՑՈՒԹԻԻՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻԻՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծանօթագրու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծագիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Արուեան Պռոչեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՔ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 էջ· *լ/կազմ·*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՁՈՒԼ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
5
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
5 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ԴՐ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9700

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9700

ԽՕՍՔԸ

ՎԷՐՔԻՆ ԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կանոնաւոր հայերէն դիտնալու խնդիրը՝ նոր սերունդին համար, ոչ քմայք է, ոչ ալ ազգասիրական մարմաջ :

Իրենց ապագան իսկ այդ կը պահանջէ : Ինչո՞ւ որ կը դիտնան հայ — պանիր հայերէնով մը, հայրիկին եւ մայրիկին հետ խեղդնալու, կամ պատահաբար կաթիլ մը կաթելու համար, ի վերջոյ չարաչար ոտքի ղրկուած :

Կորսուած ժամանակը եթա չի դառնար : Մանաւանդ անոնց համար որ արդար յաւակնութիւններ ունին, — ասպարէզ նետուիլ, դիրքեր գրաւել, հանրային կեանք վարել : Մինչեւ անդամ ճառ խօսիլ կամ թերթ խմբագրել :

Որ առեն մէկ ակնարկութիւնը յարդ վայելած է, այս կամ այն միջավայրին, ասպարէզին մէջ :

Յարական իշխանութեան տակ, երբ հայկական դպրոցները կը փակուէին, ձուլումը փութացնելու համար, ունեցած սերունդ մը որ ահազին աւերը դորձեց մայրենի լեզուի անդաստանին մէջ : Ճանակալութեան հարթիչ գլանը տրորեց անոր գլուխն ու սիրտը, եւ լեզուն ալ — քաղաքացի, աղճատուեցաւ չարաչար : Մարդիկ հասարակ բառերու հայերէնն անդամ չէրցան որոշել, եւ իրենց յատուկ բառարան մը չէնեցին, որ դժբախտաբար «ի գործու է» մինչեւ այսօր :

Ճակատին չենք խօսիր թուրք — թաթարական խառնիճաղանճի մասին, որ չատ հնոտները պիտի տանէր մեզ :

Այսեղ, Ֆրանսայի մէջ, եւ աւելի անդին, ովկիանոսի ափերուն վրայ, ո՞վ կը փակէ մեր ճամբան, բաց ի միջավայրի հրապոյրներէն, այլ մանաւանդ մեր քնքնամտութենէն :

Եթէ հարկ ըլլար վէրքին արմատը գտնել հոգեբանական կամ պիտական գետնի վրայ, պիտի հանէինք հետեւեալ եզրակացութեան ,—

Նոր սերունդը «նայում է իր մայրենի լեզուի վրայ ինչպէս մի կոտրած ամանի վրայ, ինչպէս իր մաշված չորի վրայ » (Գր· Արծրունի· 1876) :

Ուրիշ խօսքով , ան կորնչուացած է քանկագին գիտելիք մը ,— ազգային հոգատարութիւնը : Այսինքն, ստորադաս համարելով իր ժողովուրդը, անոր հին — նոյն արժէքներն ալ կը նկատէ «ի միջի այլոց բաներ » :

Ճակատին չուկայիկ հոգեբանութիւն մըն ալ, — Հայերէ՞ն, ի՞նչ բանի կը ծառայէ :

Անշուշտ բոլորը մէկ չուրով չենք լար : Բայց, կարդ մը լուսաւոր երեւոյթներ չեն կրնար պատկել պատկերին սեւութիւնը :

Եւ, դժբախտաբար, մեր նորահաս սերունդները աւելի բացասական դեր կը կատարեն այս ճամբուն վրայ, քան երիտասարդները :

Մինչ կը սպասուէր որ անոնք մէկ ժեստով կամ կամքով արթնցնէին ցեղասպան հալարտութիւնը, ընդհակառակն , իրենց անձնական օրինակովն իսկ ճամբայ կը տանէին այլասերումը, ձուլումը փութացնելու :

Գացէք ժամուն դուռը կամ որ եւ է հանդէսի, — եւ պիտի կրնաք չափել վէրքին խորութիւնը :

Աչք մը նետեցէք անոնց զրաղարանները կամ կարդացած գիրքերուն վրայ, եւ ձեր գլուխն լոյս պիտի ցաթի, եթէ պատահաբար հանդիպիք որեւէ հայերէն հրատարակութեան :

Եւ այս վարդապետ մանկամարդուհի — նոյնը սահմանուած են ընտանիքներ կազմելու, — սերունդին տեւականութիւնը ապահովելու ...

Բաղդատեցէք այս պատկերը այն մարդուն հետ, որ կ'ըսէր թէ հայ աղջիկներ պետք կը նետուէին, չտաճկնալու համար ...

Ի հարկէ, տաճկնալու խնդիր չունինք այստեղ :

Բայց, ի՞նչ օգուտ, երբ հոգեկան կապերը կը փրթին հեռուհեռ, սրընթաց եւ անդարմանելի : Երբ չափահաս կաթ երիտասարդ մայրը ֆրանսերէն կամ անգլերէն կը ճոռոզէ իր զաւկին հետ : Երբ հայերէն որեւէ հրատարակութիւն ոչ իսկ չրթունքի նեղկի մը արժէքն ունի մեր վաւրուան աղջիկներուն համար :

Այդ աղջիկներուն համար իսկ բարիք մը պիտի չըլլա՞ր , եթէ երբեմն քաշէինք իրենց մազերէն :

Թող չվիրաւորուին մեր սեւաչուխ մանկամարդուհիները :

Աղջիկներուն վարդով անդամ մի զարներ, ըսած է բանաստեղծը : Եւ սակայն , վէրքը այնքան խոր է որ — համաստարած եւ յարաճուն օտարացում — կնամեծար եւ յարգանք պահանջները լինքնին ջուրը կ'իյնան :

Շ·

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ ՀՈՎՈՒԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Խորհ· Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ յարաբերութեանց համար չատ նպաստաւոր պայմաններու տակ տեղի ունեցող Խրուշչեւի եւ Թիթոյի այս տարուան հանդիպումը, երկու դեկավարներու եօթներորդ պաշօնական չփումն է 1954էն ի վեր :

Այս հանդիպումներու չարքին առաջինը, խորհրդային վարչապետի ըսածին նման ,այն էր, որ նպատակ ունէր Խորհ· Միութեան եւ Եուկոսլաւիոյ միջեւ լարուածութիւնը մեղմացնելով երկու երկիրներու յարաբերութիւնները վերադարձնել եւ տեղի ունեցած էր Խրուշչեւի նախաձեռնութեամբ ...

Ինչպէս յայտնի է, Եուկոսլաւիա Կոմինֆորմէն հեռացած էր 1958 Յունիսին :

Երկու դեկավարներու 1955ի հանդիպումը թէեւ դրական բայց, սահմանափակ արդիւնքներ տուած էր :

Գրեթէ տարի մը ետք, 1956 Յունիսին, մառեչալ Թիթօ Խրուշչեւի այցելութիւնը փոխադարձած եւ գացած էր Մոսկուա : Երկու երկիրներու յարաբերու – թեանց բարելաւման ճիպը՝ այդ անդամ ալ քիչ մը յառաջացած էր :

Բայց, Խրուշչեւ արագ գործերը սիրող մարդ է : Նոյն տարուան Սեպտեմբերին կրկին այցելած էր Պելկրատ, ընկերակցութեամբ խումբ մը փորձագէտներու եւ տեսարաններու : Այդ անդամ ալ իրենց յարաբերութեանց չերմաչափը քանի մը դիծ բարձրացած էր :

Նոյն տարուան (1956) Հոկտեմբերին , հունգարական յեղափոխութիւնը նոր ստուեր ձգած էր այդ յարաբերութեանց վրայ : Պաղութիւն մը յառաջ եկած էր : Բայց, ամպերը չուտով անհետացած էին եւ 1957 Օգոստոսին, Խրուշչեւ եւ Թիթօ չորրորդ անդամ ըլլալով հանդիպում ունեցած էին, բայց, «չէզոք» հողի վրայ, Ռումանիոյ մէջ :

Խրուշչեւ անկէ ետք ալ յամառօրէն չարունակած էր փախստականը համայնավարական փարախը դարձնելու ճիպը :

Այսուհանդերձ , 1957 Նոյեմբերին մինչ ամբողջ աշխարհի Համայնավար կուսակցութիւնները Մոսկուայի մէջ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան քառասնամեակը տօնած էին, մառեչալ Թիթօ մերժած էր անձամբ այդ տօնակատարութեանց ներկայ գտնուելու պատէրը, նախընտրելով Մոսկուա ղրկել իր երկու մտերիմ գործակիցները՝ Ռանքօվիչ եւ Քարտէլի :

Սակայն, վերջին երկուքը մերժած էին ստորագրել «Տասնըերկուքներու Յայտարարութիւնը » , որ ուղղուած էր Եուկոսլաւ Համայնավարներու Լիկային դէմ (այսպէս կը կոչուի Եուկոսլաւիոյ Համայնավար կուսակցութիւնը) եւ որ միաժամանակ, միշտ դէպի ձախ հակող չինացի համայնավար դեկավարներու հետ դաղափարաբանական հաչտութեան փորձ մըն էր :

Այսպէս, նոր պայքար մը սկսած էր մէկ կողմէ ռուս եւ այլ համայնավար – ներու եւ միւս կողմէ՝ եուկոսլաւ վերջա – քննականներու (ռեվիզիոնիստ) միջեւ :

« 81 Համայնավար կուսակցութեանց 1960ի յայտարարութիւնը չինացի դա – ւանապաշտներու պահանջին վրայ, մասնաւոր խստութեամբ կը քննադատէր եուկոսլաւ վերաքննականութիւնը :

Սակայն, ասիկա արդելք չէր եղած որ մառեչալ Թիթօ նոյն տարին, Նիւ Եորքի մէջ հանդիպում ունենար Խրուշչեւի հետ, ՄԱԿի Ընդհանուր Ժողովի ընթացքին :

Խորհրդ· Միութեան նախագահ Լէոն· Բրեժնեւ 1962ին պաշտօնապէս այցելած էր Եուկոսլաւիա : Ասիկա Խրուշչեւի երկրորդ ճիպն էր՝ երկու երկիրներու միջեւ դաղափարաբանական ու քաղաքական – կան լարուածութիւնը մեղմացնելու համար : Այս ճիպը ամբողջացած էր մառեչալ Թիթոյի Մոսկուա այցելութեամբ՝ չալ 1962 Դեկտեմբերին, երբ Գերագոյն Խորհուրդին առջեւ խօսած ալ էր : Խրուշչեւ այն առեն Եուկոսլաւիան ճանչցած էր իրրեւ ընկերվարական երկիր :

Ներկայիս, Մոսկուա – Պելկրատ սիրաբանութիւնը կը չարունակուի՝ մեծ յաւ պատճառելով չին համայնավարներուն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼՆԱՒՒՐ Փարիզ կուգայ Սեպտեմբեր 21ին եւ 22ին հրաժեշտի այցե – լութիւն մը տալու նախագահ տը Կոլի : Ծանօթ է որ ծերունի վարչապետը իր պաշտօնը էհրարտի կը փոխանձէ քանի մը չաբաթէն :

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ խորհուրդին առ – ջեւ, Խորհ· Միութիւնը վէթօն դրաւ անդլեւամերիկեան բանաձեւին որ դատապարտումը կ'ուղէր «ձրի ոճիրին » որով երկու հրեայ ապարակապան սպան – նուած էին :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ճամբաներուն վրայ կատ – ղի արկածի հետեւանքով 124 մեռեալ եւ 1848 վիրաւորներ եղած են վերջին չաբթուան զանգուածային վերադարձին առթիւ :

ԱԼԱՊԱՄԱՑԻ մէջ (Մ· Նահանգներ) սեւ կին մը եւ սպիտակամորթ այր մը ամուսնացած են դաղտնաբար :

ԷՏՈՒԱՐ ՓԷՍՈՆ, ծանօթ վիպասանը յանկարծամահ եղած է առջի օր : Ծնած էր 1896ին : Ծովուն դրադէտը կը նկատուէր , իր գիրքերուն մեծ մասը նուիրուած ըլլալով ծովուն :

ԻՐԱՔԵԻՍՈՒԻԱ որոշած են տնտեսական եւ դինուորական յանձնախումբերու միութիւն մը կազմել : Առնոց նպատակն է «ճակատագրի պայքարը» մղել Իսրայէլի դէմ :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐ, Սարաւաք եւ Սապահ անկախ են Օգոստոս 31էն ի վեր :

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հիւսէյն թագաւորը փարիզ պիտի դայ Սեպտեմբեր 9էն 15 եւ ընդունուի նախագահ տը Կոլի կողմէ :

ԱԼՃԵՐԻՈՅ մէջ, այս կիրակի 7 միլիոն քաղաքացիներ «այո» կամ «ոչ» պիտի պատասխանեն Սահմանադրութեան որ հանրաքուէի կը դրուի եւ կը նուիրա – դործէ Ալժ – Ազատ· ճակատի (ԼՖ ԷԼ ԷՆ) դերազանցութիւնը :

ՆԱՍՐ Պաղատատ կ'երթայ Հոկտեմբեր – բին : Ներկայիս արձակուրդի մէջ է Ա – դեքսանդրիա :

ԹՈՒՆՈՒԶԻՆ կը հաղորդեն թէ Պեն Պելլա Պուրկիպան Ալժէ հրաւիրած է :

ԱՆԳԱՐԱՑԻՆ կը հաղորդեն թէ Թուրքիա ոչ մէկ ձեւով կ'օդնէ Իրաքցիներուն Քիւրտերուն դէմ հալածանքին մէջ : Արտաքին նախարարը չէչտած է թէ նման լուրեր կը տարածուին վարկաբեկելու համար Թուրքիան :

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ Ազգքանտրա նախկին թագուհին եղած է մահաքունէն : Բժիշկները կը յայտարարեն թէ վտանգը անցուցած է : Ամուսինը միշտ մօտն է :

ՉՕՐ· ՎԱՆԻԻՔՍԷՄի դատավարութիւնը սկսաւ առջի օր : Այս պինուորականը 2 տարի առաջ ձերբակալուած էր իրրեւ անդամ դաղտնի բանակի : Միշտ հերքած է : Ամէնէն փայլուն անցեալ ունեցող պինուորականն է :

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ

ՔՈՎԸՆՏԻ ՅՈՒՇԱԾՈՒՄՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«Վարդապետ»ը Իզմիրի Առաջնորդ Եզիչէ Արքեպ. Դուրեանն էր, մատենա-պրութեան մեր դասատուն: Շաբաթը երկու անգամ կ'այցելէր վարժարան: Աւանդական չքախումբով: Համր ու յամրը քայլերով, կարծես չորսդին օրհնելով:

Ս. Սահակեանսի չրջափակը նայող ընդարձակ սրահ մը յատկացուած էր իր դասերուն: Կ'աւանդէր եօթներորդ եւ ութերորդ դասարանի աշակերտներուն համախումբ: Ուսուցիչներ ալ յաճախ կը նստէին մեր քով, իբրեւ ունկնդիր, չրջապիւռ իր համբաւէն համայուած:

Քաղցրաքաղցր յիշատակ մը պահած եմ այն պահէն, որուն առարկան մեր հին դրականութիւնն էր: Նախ՝ կենսա-դրութիւն մատենագիրներու, ղեկավրում՝ իւրաքանչիւր հեղինակի վաստակին մայր գիծերուն: Ցետոյ՝ հատուածներ անոնց գործերէն, զորս կը կարդար երկիւղած հանդարտութեամբ, մաքրամաքուր առողանութեամբ: Կը մեկնաբանէր դանոնք, բառերը կը առուգաբանէր, խրթին ոճերը պերճախիւս աչխարհաբարի կը վերածէր: Հուսկ՝ կը վերանար: Բանասիրութիւնը կը թողուր, բանաս-տեղծութեան կ'երթար: Մեր դրական պատմութիւնը դինք կը տանէր մեր դը-ժրնդակ պատմութեան, զոր կ'երգէր մեկնոյշ, «հովուական սրինգ»ի պէս քաղցրալուր, եկեղեցական մեղեդիի պէս հոգեչունչ: Կ'ուռճանար մեր միտքը: Իսկ մեր պարման հոգին Հայութեամբ կը ճոխանար, Հայ ծնած ըլլալու երանու-թեամբ կը լիանար:

Այդ դա՛սը: Երջանի՛կ օրեր, երա՛զ օ-րեր: Դաս չէր, պաշտամունք էր: Ո՛ր-քան կ'ըղձամ հիմա, կոխոտելով դարն ու ձորը անցած կէս – դարին, պահիկ մը վերապրիլ երազ այդ պահը զոհարա-փայլ մեր լեզուին:

Հաստատ սովորութիւն էր Մեսրոպեա-նի մէջ, ամէն դասի աւարտին, այլեւ այլ հարցումներ ուղղել ուսուցչին, ա-ւանդուած նիւթին առնչուն ինչ մը չէ: Տեսակ մը «հարցաքննութիւն», որուն ընթացքին մեզմէ ոմանք «Սրբազան, Հայր Սուրբ» տիտղոսեր էին վերագրա-ւոր մեր դասատուն: «Վարժապետ, Պա-պան» կոչող ցանցառներ ալ (մեր ծածկա-բանութեամբ՝ կախուածներ կամ կախ-չալվարներ...) ցանցառ չէին եղած: Քաղցր, հայրական, հայկական ժպիտով մը վերջ տուաւ ձախաւեր՝ այլընդայլոյ մակդիրներուն.

— Այսուհետեւ վարժարանի չրջափա-կին մէջ, կը փափաքիմ, որ վարդապետ միայն յորջորջէք զիս, որ վարժապետի եղբայրակիցն է արդէն, քանի վարդա-պետութիւն մը չէ ստեղծագործած:

Ընդառաջ գացինք իր բաղձանքին: Միայն թէ, մեր մէջ, վարդապետ չէր անոր մակդիրը: Իրմէ ճառագայթող հա-ւատաքով դինեղէն՝ Սուրբ Մեսրոպ կը կոչէինք զինք: Փաղաքչօրէն, խոնարհա-բար, երկիւղածօրէն: Եւ՝ հպարտու-թեամբ: Իր բերնով Սուրբ Մեսրոպն էր, որ կը խօսէր: Եւ կը հոսէր դրա՛խտ մեր երկրին «քաղցր բխումն աղբերաց»:

Այսքան մը ընդլայնում ճնշումն էր ա-նուշ յուշերուս: Գանձ հիմա դառնա-նուշներուն: Անցան տարիներ, որոնց բո-թացքին Թուրքի լեզուին օձաբորը լեզ-ուակները լզեցին՝ լզմզեցին, մատամբ կիզեցին՝ կիսախեղդ ըրին արդէն իսկ պռատ՝ կիսատ հայերէնս: Եկաւ հասաւ 1915ը:

Եւ՝ աթ...սորը, ձորն ու սորը: Ասոր թաթ...առը զիս առաւ տարաւ ու նետեց հայկական Տաւրոս, լերկ ու մերկ կիրճ մը՝ Թաչ – Տուրմա՛ղ կոչուած՝ ահա-զարհուր իր ժիրքին համաբ: Կայաններ-բէն մէկն էր ասիկա, զերմանական փա-պուղային չինութեան: 1916ի վերջերը, լեռնիակ այդ արզելակայանը եկաւ զը-տաւ զիս ... «Ամէնուն»ը, «Ամէնուն Տարեցոյց»ներու հեղինակ Թէոդիկ: Գրող մը, որ... «Գրողի ծոց»ը կ'ապաս-տանէր, հալածանքի ... գրոհէն սար-սափահար:

Վեց ամիս սենեակակից ապրեցանք: Տարիէ մը աւելի ալ՝ գրկից: Տխուր-ա-նուշ յուշերս ունիմ այդ կեանքէն, զորս օր մը «դիրի կը բերեմ», ի յիշատակ տարաբախտ Թէոդիկի, որուն դերեզմա-նը, աւա՛ղ, հարթ գետին է հիմա:

Բողանդիէն չեղեր՝ փախեր էր մեր կողմը, չնորհիւ երկաթուղային հայ պաշտօնեաներու կազմակերպ անձնադո-հութեան: Նոյն կառախումբով՝ զատ կառախուցով տարադիր Զաւէն Պատ-րիարք մերժեր էր իրեն հետեւիլ: Հիաց-մունքի խօսքեր ունէր իր փրկիչներուն հասցէին: Կը զարմանար, որ ինք, հա-մեստ զրող, օրերով մատնաւոր դուրդու-բանքի եւ մեծարանքի առարկայ եղած էր նաեւ Պէյլէմեճիկի մէջ, ամէնո՛ւն կողմէ:

— Եղբա՛յր, այս որքա՛ն ծաւալուն սիրով ճանչցուեր եմ մեր հայրենակից-ներէն, կ'ըսէր՝ կը հրճուէր: Ո՞վ ըսաւ, թէ մեր ժողովուրդը անտարբեր է դիրի իր մշակներուն հանդէպ: Սուտ է, սուտ:

Երկար խօսակցութիւններ կ'ունենա-յինք, մանաւանդ դիչերները: Դիչերուան պաշարող մութին կը վերապահէր իր մտերմասացութիւնները: Պոլսեւոյ հա-յերէն էր իր լեզուն, երբեմն խառն, յա-ճախ պատկերուն: «Գիչերաբանական ա-սուլիս» կը կոչէր ցայգային մեր զրոյց-ցութիւնները: Իրականին մէջ, սակայն, ասողը ինք, լսողը ես էի: Ինչե՛ր, ի՛նչ բաներ, լուրջ ու անլուրջ ի՛նչ պատմու-թիւններ չպատմեց մեր խուցին չորս պատերուն մէջ: Օր մը հարցուցի.

— Ի՞նչպէս սորվեցար հայերէնը, ի՞նչպէս տիրացար մեր լեզուին:

Ափիբերան՝ ապշաբեկ մնացի, երբ չնաչխարհիկ իր մեթոտը յայտնեց: (Որքա՛ն հետաքրքրական պիտի ըլլար ի-մանալ մեր հայագէտներէն, թէ ի՛նչպէս իւրացուցին մեր մայրենիքը):

— Պարզ է, ըսաւ, հայերէն բառարա-նը ամբողջովին դոց ըրի:

Կատակ չէր, լրջօրէն կը խօսէր: Այս ինչ արտառոց եղանակ, թանձր ու խճող: Զըսի սակայն իրեն, իր դիւրազգածու-թիւնը չտեղելու փափկանկատութեամբ.

— Հասկնալի է, ուրեմն, թէ, ինչո՛ւ, մշակուած զրութիւններդ, անոճ ու ան-համ վաղնջաբանութիւններով ... հեծ-եալ, կը հեծեն՝ կը հեծեծեն ու կը հիւ-ծին հեղձիկ:

Մունջ հարս կը ձեւանայի, սակաւուք կ'արտայայտուէի ես: Ինքնաղուսով՝ ա-մէն անգամուն կարճ կը կապէի, նախ-դրալով որ մեծ հաճոյք էր Թէոդիկին՝ պարպել տոպրակը իր կեանքին: Ինձմէ քառորդ դար մը աւելի ապրած, ապ-րումներով ճոխ անցեալ մը ունէր ան, եւ մեր երկուքին ալ սփոփանքն էր տարուիլ անցեալով, տանելու համար անտանելի ներկան: Զուարճաբան, ճար-տար պատմիչ էր: Ի փոխարէնն, ես ալ լաւ լսող՝ հ...լու ունկնդիր էի, բառ չփախցնող, բերանաբաց՝ անընդմիջող տեսակէն: Օր մը, սակայն, ի դէպ ընդ-հատեցի իր խօսքը.

— Ինչո՞ւ «Ամէնուն» պիտակեցիր տա-րեցոյցներդ, մինչ ամենուն կ'ուղղա-դրենք առհասարակ: Կը յիշեմ Նահապե-տի տարեցոյցին «զրոյց»ը, որ... զրիր չունեցաւ: Քու եղական «ամէնուն»դ ալ, նմանօրէն եւ վստահօրէն, հետեւորդ պիտի չունենայ, պիտի մնայ ... «եղա ...ձի», մենաւոր ու զլխիկոր:

— Պռաւո՛, Լեւոնիկ, իմ աղուորի՛կ լուսաղբար»ս, ըսաւ: Հաւնեցայ եղա ... ձի...ուդ: Ուրկի՞ զտար միտկուկ այդ ձիաւորը, կամ առանձին այդ ... ձին: Ուրախ եմ, որ հարցասէր ես: — Լո՛ւ, լո՛ւ, կեցցե՛ս: Լու չես կենար, կը հետաքրքրուիս: Գիտե՞ս, թէ լեզուի մէջ, մանր – մունր լուեր ուղտի չափ... ու-տիչ են առէպ: Ուրիշներ ալ նոյն հար-ցումը ուղղած են ինծի: Լեզուական կամ բանասիրական ամէն դժուարութեան կամ տատամսումի դիմաց՝ կը զիմէի Ե-զիչէ Արքեպ. Դուրեանին: Իր դուռը իմ առջիս աղուօրէն կը թողուր բաց, բա-ցատրութիւններ՝ լուծումներ կուտար, յաճախ զրաւոր, երբեմն բերանացի: «Ամէնուն»ն ալ իր թելադրութիւնով ուղղագրած եմ: Կը յիշեմ իր «դաս»ը.

— «Ի»ով կը զրես «ամէն»ը: Ապա ու-բեմն մի՛ կնճռոտեր, հոլովէ՛ ամէնուն, ամէնէն: Գրաբար չէ՛ զործածած լե-զուդ: Աչխարհաբար է: Աչխարհաբարին վէմ քարը՝ զոյաքարը պարզութիւն, պայծառութիւն, դիւրութիւն՝ դիւրիմա-ցութիւն է:

Տաւրոսի տարտարոսին մէջ, տարտա-րոսային այն օրերուն, Մեսրոպեանի մեր վարդապետին վճիռը կարօտով, յուղ-մով, անցեալատենչ վերապրումով կը լսէի Թէոդիկի բերնէն:

Նոյն զղացումներով կը բերեմ՝ կ'ար-ձանագրեմ այդ պատուէրը, Աբգէնեան պատգամներուն առընթեր:

Հա՞րկ է աւելցնել, թէ անկէ ի վեր, անվաւեր էր իմ աչքիս՝ ամենուն զրե-լաձեւը: Սրտաբեկ բայց վճռակամ ... բեկեցի իմ սորվածն ու... սորվածը: Եւ, անդառնալի կերպով իւրացուցի ա-մէնէնը: Այլամերժօրէն «յաճախեցի» զայն՝ իմ զրութիւններուս մէջ, Հայու չմարող ... յամառութեամբ:

Եկուր տես որ, իմ զրութիւններուս տուն ու տեղ տուողն էր «եչպպչեան» Յուսաբեր, որ ամէն անգամ, առանց յղդնելու ... հոգաց: Ձիշդ ինծի պէս, հայկական չմարող յամառութեամբ, իմ «է» տառս... տարաբ բերաբ, տարութ-բեց ու ջրբեց ... Եւ զի աւազանին մէջ: Չեմ բողոքեր: Կը յայտարարեմ մի-այն ի լուր... ամէնուն, թէ «է»ական եմ ես, հոգեւին եւ էովին ... էպպչա:

ԼԵՒՈՆ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԵՀԱՓԱՌ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԴԱՇՏԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ամրան այս եղանակին, եռուն աչխա-տանքի լծուած է ամբողջ Հայաստանը: Ճարտարարուեստը առաջնութիւնը տը-ւած է զիւղատնտեսութեան: Գիւղա-ցիները դաշտ թափած են եւ չտեր կը զիշերեն բացօթեայ, սարերու վրայ, արտերու մէջ: Իչխանութիւնները, ան-սովոր խանդավառութիւն մը ստեղծելու համար, զօրաչարժի ենթարկած են բո-լոր զրադէտները, մտաւորականները եւ արուեստագէտները, ու զանոնք զրկած դէպի զիւղատնտեսական աչխատանքի ճակատ: Միւս կողմէ, այս դաշտային կեանքին հետեւելու համար, երեւանի թերթերը թղթակիցներ զրկած են դէպի դաշտ:

Այժմ այդ թղթակցութիւններով լեց-ուած են թերթերը: Ցաճախ երկար սիւ-նակներ լեցուած: Կը հետեւինք այդ թղթակցութեանց, քաղելու համար հա-յրենի բնութեան պատկերներ, զիւղական նկարագրութիւններ: Կը հետեւինք նոյն-իսկ թղթակիցներու եւ զիւղացիներու խօսակցութեանց, քաղելու համար բա-րառային ոճեր եւ բառեր:

Այս մէկը զեղեցիկ նկարագրութիւն մըն է Վայոց Ձորէն, ստորագրութեամբ երկու թղթակիցներու,— Վ. Ցարու-թիւնեան եւ Թ. Մարկոսեան:

ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԸ

Վայոց Ձորը սրագագաթ լեռներու տունն է: Այստեղ կուգան կը հաւաք-ուին ձորերը, մէկը միւսէն քիչ հեռու, բայց մէկը միւսին նման: Ժայռը ժայռին մէջք կուտայ, հազարամեակներ տեւելու համար:

Մարդու ոտքը հետք ձգած է այստեղ, այնքան կանուխ՝ որքան մարդը ինքն ե-րեւցեր է աչխարհի վրայ: Եւ մարդը իր հոգւոյն վեհութիւնն ստացած է լեռնե-րէն, որոնք կոփեր են զինք հազարաւոր տարիներէ ի վեր: Դարեր ու դարեր հոգ-մածած ապրեր է այս ձորերուն մէջ, մերթ քարայծի պէս թառեր է ժայռերու զլխին, ու մերթ պաշարումներու հետ-եանքով, ժայռերէն համբերութեամբ, հանդուրժեր է ծարաւին: Եւ տոկացեր է, երազեր որ օր մը ապահով հաստատ-ուի ձորերուն մէջ կամ կանանչ սարա-հարթերու վրայ:

Եւ մարդն վար իջաւ իր ծերպերէն: Հիմա ցուցանակ է փակցուցած իր վէմ քարը՝ զոյաքարը պարզութիւն, պայծառութիւն, դիւրութիւն՝ դիւրիմա-ցութիւն է:

Տաւրոսի տարտարոսին մէջ, տարտա-րոսային այն օրերուն, Մեսրոպեանի մեր վարդապետին վճիռը կարօտով, յուղ-մով, անցեալատենչ վերապրումով կը լսէի Թէոդիկի բերնէն:

Նոյն զղացումներով կը բերեմ՝ կ'ար-ձանագրեմ այդ պատուէրը, Աբգէնեան պատգամներուն առընթեր:

Հա՞րկ է աւելցնել, թէ անկէ ի վեր, անվաւեր էր իմ աչքիս՝ ամենուն զրե-լաձեւը: Սրտաբեկ բայց վճռակամ ... բեկեցի իմ սորվածն ու... սորվածը: Եւ, անդառնալի կերպով իւրացուցի ա-մէնէնը: Այլամերժօրէն «յաճախեցի» զայն՝ իմ զրութիւններուս մէջ, Հայու չմարող ... յամառութեամբ:

Եկուր տես որ, իմ զրութիւններուս տուն ու տեղ տուողն էր «եչպպչեան» Յուսաբեր, որ ամէն անգամ, առանց յղդնելու ... հոգաց: Ձիշդ ինծի պէս, հայկական չմարող յամառութեամբ, իմ «է» տառս... տարաբ բերաբ, տարութ-բեց ու ջրբեց ... Եւ զի աւազանին մէջ: Չեմ բողոքեր: Կը յայտարարեմ մի-այն ի լուր... ամէնուն, թէ «է»ական եմ ես, հոգեւին եւ էովին ... էպպչա:

ԼԵՒՈՆ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՁԱՒՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Այս փարատոհսայինն ճչմարտութիւնը հաստատուում է նրանով, որ բնաւ էլ ֆոմփլիման չանող այս ռամիկը իր դո-վարանութեան մէջ նրբամիտ ու բարե-կիրթ է ամէն մի բարձրաչխարհիկ տելի-ֆա կամ ճէնթլմէն կոչուածից ոչ պակաս: Նա ունի մի ներքին ամօթխածութիւն, որ ամէնից առաջ բնաւորութիւն է եւ ապա բխում է իր ա՛յն մոզական սիրուց, որի մէջ ամէն ինչ կայ, բացի մարմնա-կանից, ա՛յն սիրուց, որ աւելի պաչտա-մունք է, քան տենչանք ու եթէ տենչանք է, ապա խաղաղ ջերմ է տուիանքից: Այս պատճառով էլ իր սիրածի նոյնիսկ մարմ-նեղութեան մէջ Սայաթ-Նովան նման է անմեղ – երագկոտ պատանու եւ ոչ եր-բեք հասուն ու փորձուած տղամարդու: Այս պատճառով էլ նա տեսնում է իր սի-րածի մարմնի այն մասերը, որոնք ոչ թէ տեսակարարն են սեռի, այլ յայտարարն են զեղեցկութեան: Ուստի եւ ինչքա՞ն ուղիք աչք ու յօնք, մազեր ու մատներ, երես ու խալ, ճակատ ու մէջք, բայց ո՛չ սրունք ու զիստ, ապրդ ու կոնք: Միակ բացառութիւնը կուրծքն է, այն էլ իր մեղմացուած ծոց հոմանիչի զերազատ-ութեամբ: Սակայն նոյնիսկ կարճատես ընթերցողն էլ չի կարող չնկատել, որ այս ծոցը, նախ, յիշեցում է անհամեմատ քիչ, քան նրա մօտիկ ու հեռու միւս հարե-ւանները, եւ ապա՝ այս ծոցը անուշ հո-տերի ու զգլխիչ բուրմունքների արձա-կարան է աւելի, քան հեչտանքի զաղտ-նարան («Ծոցիտ մէչըն վարթ, մանիչակ, սընտուլ ու սուսան իս չինի, քու տէրըն բաղչն ի՞նչ կունէ, հուտըն ռեհան իս չինի»): Իսկ ծոցը նոնների կամ չամ-ների հետ նմանեցնելն ուղղակի այնքան է աւանդական, որ այդ «նոներն ու չա-մամները» պարզապէս պատրաստի էլի-շէներ են, որ բանաստեղծը վերցնում է պոէզիայի դռնքաց պահեստից ու դնում իր պատկերազրութեան զրքում՝ իբրեւ իլլիւսթրասիոն զարդանկար եւ ո՛չ աւե-լի: Սայաթ-Նովայի այս մանայատակու-թիւնն առաւել ակնյայտ ու աներկբայելի կը զառնայ, եթէ ծոցի նրա զովերզու-թիւնը բաղդատելու բերէք Սաադիի կամ Հաֆըզի, Քուչակի կամ Յովնաթանի հա-մապատասխան տողերին եւ Սայաթ-Նո-վայի պատանեկան անմեղ երազկոտու-թեան զիմաց տեսնէք փորձուած ու վա-յելած տղամարդուն, սրա տենչանքի յանդիման՝ նրանց հեչտանքը, սրա չիկ-նանքի զէմ՝ նրանց ինքնագոհ կարմրա-տակումը, սրա չուարուն ժպիտին հա-կառակ՝ նրանց ինքնավստահ ու երբեմն էլ հեթանոսաբար կոպիտ ծիծաղը:

Զէ՛, ուրիչ է Սայաթ-Նովան:

Սիրոյ բոլոր կարելի հնարաւորութիւն-ներից նրանը ոչ թէ վայելքն է (էլ չա-սած՝ մարմնականը), այլ նախավայել-քը՝ նոյնքան հեռու էպիկուրականութիւ-նից, որքան եւ պաղ պլատոնականու-թիւնից:

Նա ինքն այլ բան չէ, քան ֆայրդ Սէր, բայց նրա «Սիրոյ դաւթար»ի մէջ էրոսը ոչ միայն չի բնակուել, այլ նո-իսկ չի էլ օթեւանել: Նա էվֆեմէականու-թիւն չի խաղում, չէ՛: Ինքը ռամիկ, վը-թիւն չի խաղում, չէ՛: Ինքը ռամիկ, վը-բացերն աւելի դիպուկ բառով՝ բաց զլեխի, իր սիրոը ազնուական է՝ սր-երկդիմի բառի ամբողջ տարողութեամբ:

Առանց էժան բառախաղութեան՝ նա խառնուածքի ի բնէ բարեխառն է այն-պէս, որ հոգեւոր զոհերկութեան համար չունի տեղ, այլ եւ սողանցք: Բնաւորա-թեան այս գիծը չըլան կը կոպմի, եթէ վերյիչենք, որ ուրիչ էր ոչ միայն Սա-յաթ-Նովան, այլ եւ իր սիրածը: Ինքն է ընդգծում այս միտքը եւ ընդգծում թէ կարմիր թանաքով, այլ սեփական սրտի արեամբ –(«Շատ մարդ կոչ, թէ եար ունիմ, դուն ո՛ւրիշ եար իս, զոլի՛»):

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար. – 8)

պատմութեան վրայ եւ կը փայփայէ իր անցեալը՝ աւերակներուն վրայ կառուցանելով իր նոր աշխարհը :

Կ'անցնինք նորաչէն գիւղերէ : Ճամբաները կան կը պատապատ, խճուղիներ կան գիւղէ գիւղ, եւ այլ գիւղեր այլ գիւղերու կողքին : Սարերու եւ ժայռերու մէջ հող փռած են մարդիկ, որոնք կը փորձեն մերթ ընդ մարդիկ, որոնք կը փորձեն մերթ ընդ միշտ հարթավայրերու բերքին ու բարիքին հետ, ջուրին եւ արեւին հետ :

Կը թուի թէ մէկ – երկու տասնամեայ պատմութիւն ունին այս գիւղերը : Նոր են տուները : Կարծես մեր օրերը եւ նոր չէզոք են վայոց Ձորի խորութիւնը – նոր, սրբել անհետացնելու համար հին օրերու տափակ կտորներուն ու դեռեւս փոր պատերը, կառուցանելու համար նոր : Այստեղ ձորերը հարուստ են լոյս ու, երկինքը՝ կապոյտով : Վայոց Ձորի բնակութիւնը կ'ուզէ հարստանալ նաեւ լիներով ու լճակներով : Հինաւուրց Արփա գետին ջուրերը պատնէշի մէջ պիտի առնուին ու լիճը լիճին ջուր պիտի տայ, ու փապուղիներով պիտի հասցնէ մինչեւ Սեւան :

ՀՈՂԸ ԿԸ ԾԻՄԱՂԻ

Թամանային մոլորեր չուարեր է այս ձորերուն ու լեռներուն մէջ : Տեղ մը արտ կարմրեր է եւ ցորենի հունձքին սկսեր է արդէն, իսկ ուրիշ տեղ մը ա – ժառ գետ նոր է բերեր իր ջերմութիւնը : Տեղ մը կարմրեր է խնձորը, իսկ ուրիշ տեղ մը կանանչ է դեռ, — Մայիս է կարծես, գիւթանքով եւ գեփիւռի խաղերով կենդանի ամիս : Այնտեղ նոր են գալեր մասրենիներուն բողբոջները, ու ընտակ թերթիկները կը ժպտին անցորդին : Աւելի վեր՝ ձիւն կայ սարերուն վրայ : Սարուրտն, այստեղ, գարնան գրկին մէջ նստած, կը նայի Վայոց Ձորի ամառնային աշխատանքներուն :

Այսպէս իրարմէ կը տարբերին Արենին ու Գեղուիվանքը, Մարմիրոն ու Եղէգնաձորը :

Արեւային զոյներու տարափոխիկ խաղով զարդարուած են էլփինի լեռները : Մեր ճամբորդութեան առաջին կայանը : Այստեղ կը սկսինք ճանչնալ Վայոց Ձորի աշխատասէր ու բարի գիւղացիները :

Երեկոյ է :

Կալին մէջ կանգնած՝ քամհար մեքենայով ցորեն կը մաքրէ Աւետիս Մուղոյեան : Ետքը ցորենի հսկայ դիզեր :

— Ինչո՞ւ մինակ կ'աշխատիք :

— Գիւղը մարդ չմնաց, ամէնքն ալ հունձքի գային սարը :

Ցորեն ու ցորենը հասունցած են, հընձաւոր կ'ուզեն : Մեծ ու փոքր զարձած են հետեղ, համակ աւիւն : Այնտեղ ուր կը հանի հնձուորին ձեռքը, ծերպերուն վրայ ամած փունջ մը խոտ ալ կը խառնէ ցորենի դիզերուն :

«Արաբաները» կոչուած վայրը, որ գիւղէն վեր կ'իյնայ, սարահարթերու եւ թեք հողամասերու վրայ, կ'ամին ծխախոտի փարթամ տունկերը, դեռ խնամքի կարօտ : Այնտեղ կ'աշխատին կիներ, որոնք ընդունակ չեն մանզաղ բռնելու : Թամամ Անդրէասեանն ու Մաղիկ Ցաղոբեանը, երկու պատկառելի կիներ, կը ջրեն, կը խնամեն ծխախոտը, որպէսզի Էլփինցին եւս կատարէ իր խոստումը : Ով որ հիւր կուգայ Էլփին, ով որ առողջ է եւ կենսախինդ, չի կրնար նստիլ ան – տարբեր, թեկուզ օտարական՝ կը մաս – նակցի գաշտային աշխատանքներուն :

Արաբաներէն վեր, լեռնալանջերուն վրայ կը փռուին ցորենի դեղին, ոսկե – ծուփ արտերը : Տարիներ առաջ կարելի չէր այս հողերէն սառնալ այնքան բերք որքան սերմնցուն, ապարդիւն կը մնար հողագործին ծոյլ քրտինքը : Հիմա էլ – փինցին այս դաշտերու մէկ հեկտարէն աւելի քան քսան ցենտնէր ցորեն կը ըս – տանայ, եւ ի՞նչ ցորեն, — ընտիր տեսակի « դելֆի » ցորեն : Իսկ ձորաբերանի հարթութիւններէն՝ մինչեւ 25–30 ցենտներ :

Լերան սառորուը կ'աշխատի քաղաքը (անգլերէն՝ fruffայն),— մեքենայ որ կը հնձէ կամ կը քաղէ : Գարի է ցանուած այստեղ : Ու Ե. Զոհրաբեան ձեռքի նրբանման կ'ընէ վարորդին, որ մօտենայ եւ վերցնէ բերքը :

Դարձեալ ճանապարհ դէպի Զիլա :

Այստեղ աւարտած է խոտհունձը : Կալին մէջ հսկայական դէզեր : Դաշտին մէջ կը հռնդայ քաղաքի մեքենան : Ո՞վ կը հաւատար երբ, քանի մը տարի առաջ, ըսուէր թէ գիւղատնտեսական մեքենաներ պիտի բարձրանան այս սարերուն վրայ, Վայոց Ձորի ջուրերուն վէվէոցին պիտի խառնեն իրենց չհնդալից երգը :

Երբ ուրիշ տեղեր մարդիկ կը պատրաստեն խոտհունձը, ցորեն կ'ամբարէ Արենին : Ցորենով լեցուած են արդէն կալերը, չեմարանները եւ դեռ մաս մը կը մնայ արտերուն մէջ : Մինչ ամանք կանխահասութեան պատճառներ կ'որոճան, կը ժպտի Գուիտոն Սիմոնեան՝ մէկ թեւը կանթ չինած մէկ կողին, միւսով կալի փոշին սրբելով երեսէն, ու ցոյց կուտայ աշխատանքի կշռոյթը : Այդ օրերուն ոչ ոք կայ գիւղին մէջ որ նստի անգործ :

Կարելի՞ բան է որ անգործ նստի մէկը՝ այս սարերուն վրայ,— մերկ, ցանցառ, ժանկի գոյն լեռներու գլխին, փոքրիկ սարահարթերու եւ Արփա գետին ժայռերէն ափերուն վրայ՝ հող են դեռ մարդիկ, քանդեր են ապարները հայ առաջնալու համար, եւ անգո՞րծ նստին : Այն – պէս կը թուի քեզի թէ մարդ արարածը կարիտան է ձգեր ժայռերուն վրայ գարնան, ամրան եւ աշնան գոյներով : Հապա թէ դանես ցանքի տարածութիւն մը, որ երկու հեկտար կազմէ : Եւ այդ փոքր կտորները վարեր, ցաներ են եւ հայ կը

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՃՈՐՃ ՄԱՐՏԻԿԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

1963 – 1964 ուսումնական տարեշրջանին կրթական նոր օճախ մը եւս իր դուռները պիտի բանայ՝ հայեցի ու տոհմիկ դաստիարակութիւն ջամբելու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանին անմիջական հովանիին ներքեւ գըտնուղ Անթիլիասի, ճէլ էլ Տիպի եւ շրջակայից հայ պատանիներու :

Արդէն դպրութիւն ունէր համեստ մանկապարտէզ – նախակրթարան մը , Մեսրոպեան անունով : Սակայն, երբ 1956 թուականին Դպրեվանքը Պիքֆայա փոխադրուեցաւ , մանկապարտէզ – նախակրթարանը լինքնաբերաբար դադրեցաւ, նկատի ունենալով որ իր ուսուցչական կազմը գլխաւորաբար բաղկացած էր Ս. Աթոռոս մխաբաններէն եւ Դպրեվանքի բարձրագոյն կարգի աբեղայ – սարկաւագներէն :

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական ընտրութեան օրը, 5 Մայիս 1963, Լիբանանի թեմի Ազգ. Իշխանութիւնը ի պատիւ նորընտիր Հայրապետ Տ. Տ. Խորէն Ա. Կաթողիկոսին չքեղ հացկերոյթ մը սարքեց Պէյրութի Ֆենիսիա պանդոկին մէջ :

Հացկերոյթի ընթացքին, որուն կը մասնակցէին թեմակալ առաջնորդները , կաթողիկոսական ընտրութեան պատգամաւորները, Ազգ. Ընդհ. Ժողովոյ անդամները, Լիբանանի Ազգ. Իշխանութեանց ներկայացուցիչները եւ այլ հրաւիրեալները, խօսք առաւ Ա.ՆԶԱՏԻ նահանն այժմ՝ լեցնելով ամբարները աւելի քան ո՛րեւէ տարի :

ՉԱՌԻԹԱՓ

Ոլոր – մոլոր, ճամբաները կը սողան դէպի գետաբերանը, յետոյ կը բարձրանան սար ու կ'անհետանան ձորերուն մէջ : Դէպի սար տանող ճամբաներով կը հասնինք Չառիթափ :

Այստեղ իրենց աշխատանքը միացուցած են Գէօմուր, Գեաբուդ, Ախտա, Զորագիւղ եւ Չառիթափի գիւղերը, խոտամշակութեան համար :

Ցետոյ երբ կ'անցնինք Մարտիրոս գիւղը, կարծես այստեղ ժամադրուած ըլլային Վայոց Ձորի ծոյլերը : Ո՞ւր չկայ ծոյլ, բայց Մարտիրոս գիւղը լեցուն է ծոյլերով : Առաւօտուն հախ 15 – 20 հոգի դաշտ կ'երթայ խոտհունձի, ու ճաշուր կ'երթան խոտ մուրալ Չառիթափէն ու դեռափէն :

խագաղ եւ մեծանուն բարերար Ճորճ Մարտիկեան եւ, չնորհաւորելէ եւ նորընտիր Հայրապետը, փոխան խնդակցութեան քան հազար տոլար դրաւ Նորին Վեհափառութեան տրամադրութեան տակ, որպէսզի իր սրտին խօսող բարի նպատակի մը յատկացնէ զայն :

Նորընտիր Կաթողիկոսը, իր օրհնութեան խօսքին մէջ, չնորհակալութիւն յայտնելէ եւ զբերարին, յայտարարեց թէ այդ դրամարը ամբողջութեամբ պիտի յատկացնէր Անթիլիասի մէջ տիպար մանկապարտէզ – նախակրթարանի մը չինութեան , որուն անհրաժեշտութիւնը այլեւս հրամայական դարձած էր : Ներ – կայ հրաւիրեալները որոտընդոստ ծափահարութիւններով իրենց ուրախութիւնը եւ գնահատանքը յայտնեցին Վեհափառ Կաթողիկոսի այս որոշման համար, որով կ'ապահովուէր ազգային դաստիարակութիւնը Անթիլիասի եւ չրջակայից մեր մանուկներուն համար եւս :

Ընտրութեան եւ օծման յաջորդող խնդակատ օրերը հաղիւ լրացած, Վեհ. Կաթողիկոսը միջոցներ ձեռք առաւ եւ , պատկան մարմիններու ու վստահելի անձերու հետ չփումներ հաստատելէ ետք , վարժարանի կառուցումը յանձնեց ճարտարապետ Պ. Գէորգ Գարամբրա – ճեանի, որ փութով գործի ձեռնարկեց եւ սկսաւ վարժարանի կառուցման աշխատանքներուն :

Այս դպրոցը պիտի կոչուի Ազգային Մարտիկեան Վարժարան :

Աւարտած են արդէն մանկապարտէզի մեծ սրահին, նախակրթարանի վեց օգտուն դասարաններուն, տեսչարանի եւ այլ յարակից չինութեանց աշխատանքները, արդի մանկավարժութեան բոլոր պայմանները լրացնող առաւելութիւններով : Շուտով կը ձեռնարկուի նաեւ ներքին սարքաւորման եւ ընդարձակ բակի յարդարման : Ամէն միջոց ձեռք առնուած է, որ յառաջիկայ Հոկտեմբեր 1–ին վարժարանը պատրաստ ըլլայ ընդունելու իր սաները, որոնց թիւը արդէն իսկ հասած է հարիւրի եւ պիտի աճի տարուէ տարի :

Մարտիկեան վարժարանը, որ կը գըտնուի Կաթողիկոսարանի չրջափակին մէջ, պիտի ունենայ իր առանձին մուտքը , որով մեր փոքրիկները պիտի վայելեն լիակատար ազատութիւն խաղերու եւ զբօսանքներու միջոցին՝ վանական մթնոլորտի մէջ :

Մ. Աթոռոս Վեհ. Հայրապետը անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առած է վարժապետները օժտելու համար վարժ եւ փորձառու ուսուցչական կազմով մը : Մարտիկեան վարժարանը պիտի մնայ Դպրեվանքի տեսչութեան վերին հսկողութեան տակ :

ՄԵՍՐՈՊ ԱԲԵՂԱՑ

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԷՏԸԶԻ ՊՕՍՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

— Ինչ կրնանք ընել, ընկերնե՛ր, ա – ռաջին Շէվքէթ փաշա, լուրերը հակառակ են, մեր որսորդ վաչտերէն ծա – նուցած է կ'ըսուի ապստամբութիւնը :

— Ուրեմն, ընդմիջեց դնդապետը, պէտք է մենք այսօրուընէ չարժինք պէտք է անմիջապէս արշաւենք մայրաքաղաքին դիմաց եւ կարգի բերենք մեր որսորդ վաչտերը, որոնք անտարակոյս մոլորած ըլլալու են :

— Մոռցա՞ն իրենց ուխտը, դոչեց հաւատարիմ մը : Սահմանադրութեան վերականգնումին :

— Ընկերնե՛ր, առարկեց Շէվքէթ փաշա, ինչպէս քիչ առաջ դիտել տուի , այս պահուս կը գտնուինք, տարտամ, անորոշ կացութեան մը առջեւ, մայրաքաղաքէն վաւերական տեղեկութիւններ կը պակսին, հեռագրական թելերը կտրուած ըլլալու են, կամ թերեւս, կեղրոնէն արգիլուած, իրերու այս վիճակին մէջ, մեզի ի՞նչ կը մնայ ընել :

— Աբշաւանք մը կազմակերպել, զին – ուորական արշաւանք մը, դոչեց սպանեղէն մէկը, ի՞նչ, եթէ, Տէր մի արասցէ, օրերով չստանանք լուր մը, եւ եթէ , այդ օրերուն մէջ, անիծեալ, դաւաճան յեղափոխականները յաջողին ջնջել Սահմանադրութիւնը ...

— Սահմանադրութիւնը չի ջնջուիր , բողոքեցին սպանները :

— Անշուշտ չարունակեց սպան, եթէ մենք աճապարենք օգնութեան հասնիլ եւ ապստամբ զայն :

— Ի՞նչ կ'ըսէք հիմա, ընկերներ, հարցուց Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, ի՞նչ ը – նենք, խօսեցէք, ահա ես պատրաստ եմ գործադրելու սպայակոյտին որոշումնը – րը :

— Եւ մենք կ'ուխտենք հնազանդիլ ձեր հրամաններուն, փաշա, դառացին բոլոր սպանները :

Յանդուգնութիւնը կ'աւելնար երթալով :

— Ընկերներ, կրկնեց Շէվքէթ փաշա, մտիկ ըրէք, խնդիրը չատ լուրջ է, նախ մտածենք միջոց մը գտնել հաղորդակցութեան, մայրաքաղաքին մէջ այս պահուս ով գիտէ ինչեր տեղի կ'ունենան . կացութիւնը նախ ճշնենք, յետոյ ձեռք առնենք զինուորական գործողութիւնները, չէ՞ :

— Սակայն, առարկեց դնդապետ մը , հրամանատար փաշա, այսպիսի պարագաներու մէջ, մէկ րոպէն համարժէք է մէկ չարթուան, ժամանակը թանկագին է , դէպքերը կը խուժեն. կը գահավիժեն, մենք հոս ժամալաճառ կ'ըլլանք . անդին, Օսմանեան Գորհրդարանին թաղդիմը թերեւս կը կատարուի, երիտասարդ Թուրքերուն մարմինները թերեւս կը քաշկռտուին փողոցներուն մէջ , հան, Ապաիւլ Համիտի սուրը կը գործէ, եւ մենք հոս, մինչեւ ե՞րբ պիտի նստէինք, անգործ, անչարժ, անտարբեր. ասիկա վատութիւններուն վատթարագոյնը չէ՞, ոճիր մը չէ՞, Աղգին դէմ, Հայրենիքին դէմ, Սահմանադրութեան դէմ ...

Գնդապետին հրաշունչ խօսքերը վերարձածեցին բոլոր անթեղուած կայծերը, եւ զինուորական գլխուի սրտին պահ մը ռազմադաշտի մը պատկերը պարեց :

Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, ապպզպեղ մօրուքը ձեռքին մէջ, եւ թափանցող աչքերը դեռին սեւեռած կը խոկար, մինչ սպանները , վհատաչուք ու խորհրդաւոր դիրքի մը մէջ, ակնարկով կը խօսակցէին .

— Խօսեցէք, հրամանատար փաշա , չարունակեց գնդապետը, ձեր հրամանին կը սպասէ զօրարանակը ... :

— Ես յայտարարեցի քիչ առաջ, յարեց Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, ամէն վայրկեան պատրաստ եմ գործադրելու սպայակոյտին որոշումները, բաւական է որ նախապէս ճշդուի կացութիւնը :

— Ի՞նչպէս , ընդմիջեցին մէկ քանի սպաներ, ի՞նչպէս պիտի ճշդուի կացութիւնը, քանի որ հաղորդակցութիւնը խզուած է մայրաքաղաքին հետ :

— Ձիշդ այդ պարագան է որ կ'ուզէի բացատրել, չարունակեց Շէվքէթ փաշա, ես ալ ձեզի պէս, կը խորհիմ արշաւանք մը կազմակերպել Կ. Պոլսոյ վրայ, սակայն, ձեզի կը հարցնեմ, զէնքի ընկերները, քանի վաշտ պէտք է դըրկենք. մէ՞կ, երկո՞ւ, երե՞ք, տա՞սը, քսա՞ն ... :

Սպաները լուռ եւ մեմամ մտիկ կ'ընէին , առանց ընդհատելու հրամանատարը .

— Ընկերներ, չարունակեց Շէվքէթ փաշա, ես կը վախնամ թէ ապստամբութիւնը խիստ վտանգաւոր համեմատութիւններ առած չըլլայ. եթէ, Տէր մի արասցէ, մայրաքաղաքին բոլոր զօրանոցները Սահմանադրութեան դէմ ընդվզած են, այն ատեն, ի՞նչ պիտի ընենք :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

Այրի Տիկին Աննիկ Գազանճեան, Օր. Լուսի Գազանճեան, խոր ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն և հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 5) առաւօտ ժամը 10·15ին։

Հաւաքուիլ Քոլոմպի վերելմանատուն՝ նը՝ Ռիւ Սըռիզէ։ Հաղորդակցութեան միջոց 163 թիւ հանրակառքը փոռթ Շամփեռէէն եւ իջնել վերելմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ռըպէ Թէրզեան եւ ընտանեկանները, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Սէյէֆ, ինչպէս նաեւ բոլոր պարտէզները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց տարաբախտ ծնողքին՝

ԱՐԱՄ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆՈՑՇ ԹԷՐԶԵԱՆԻ

եղերական մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

×

Այրի Տիկին Զարուհի Թումասեան (Կառտան), Տէր եւ Տիկին Յ. Թումասեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Ն. Զաքարեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Յ. Թումասեան եւ զաւակները (Պիվէռ), Տէր եւ Տիկին Կ. Անթառամեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Ժան Անթառամեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Լիւսիէն Մօրիք (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Յ. Վարդանեան (Մարսէյլ), Տէր եւ Տիկին Գինոսեան եւ զաւակները (Կառտան), կը ծանուցանեն թէ քահանայական հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս երկուշաբթի (Սեպտ. 9) առաւօտեան ժամը 10ին Կառտանի եկեղեցւոյ մէջ։ Կը պատարագէ ղերապայծառ Յովհ. Ծ. Վ. Զուհաճեան։

ԹՈՐՈՍ ԹՈՒՄԱՍԵԱՆԻ

յիշատակին։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գերյարգելի Տէր Միքայէլ Ծ. Վ. Մումճեան, Այրի Տիկին Մարի Մումճեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Տաքէսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժան Մումճեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Մումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Մումճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Մումճեան եւ զաւակը եւ չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր ա-նոնց որոնք անձամբ, պրաւոր կամ ծաղկեպակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց հօրեղբօրորդւոյն, ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՅԱԿՈԲ ՄՈՒՄՃԵԱՆ
(Մարաշցի)

մահուան առթիւ։

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ

Կապոյտ Խաչի օդափոխութեան կայանի Բ. խումբի տղաքը կը վերադառնան հետեւեալ թուականներուն.—

ՓԱՐԻԶ.— Կայանէն կը մեկնին Սեպտեմբեր 4ի երեկոյեան եւ Փարիզ կը հասնին հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6,29ին, կառ տը Լիոն։

ԼԻՈՆ.— Խումբը կը մեկնի չորեքշաբթի առաւօտ (Սեպտ. 4) եւ Լիոն կը հասնի ժամը 9ին։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Խումբը կը մեկնի Լիոնի խումբին հետ եւ Մարսէյլ կը հասնի ժամը 14,30ին, չորեքշաբթի։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. շաբաթ պիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գավալայէն (Ցունաստան), Անդրանիկ Յակոբեան կը փնտռէ իր մայրը՝ Ալթունեւ երկու եղբայրները՝ Մուշեղ եւ Նարէկ Յակոբեան, բնիկ Սեբաստիոյ կէս-մէրկ գիւղէն, կորսուած 1915ի ապրիլին։ Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն դրել հետեւեալ հասցէին.— Անդրանիկ Յակոբեան, Բաթօն 20, Գավալա, Ցունաստան։

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝	Շրջանակով
200 Ն. Ֆ.	300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԵԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միջնեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միջնեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ընդունուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան։

ԾԱՌԱՉ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (Բանաստեղծութիւն)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՐ

Կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ԶՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ»

Հեղինակ

ԺԱՆ – ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

(Ուզուներեան)

Իրագործում՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

Երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերգութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դերը պիտի կատարէ Սաւէ Ռեպօ։

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ – Սարսէլ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմալի համեմատութիւններով։

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն։ Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· — Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 6 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9701 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9701

«ՓՈՐԴ ՓԱՄՓՈՒՇՏՈՎ ԿԸ ԼԵՑՆԵՄ...»

Մարպելը բնորոշէ է ինքնին եւ պէք չունէք միտք յղնեցնելու՝ անդ – րադառնալու համար անմիջապէս, թէ ինչին եաեւ ... Թուրքը կայ :

– « Փորդ փամփուշտով կը լեցնեմ» : Տնտարանը կը ներկայացնէ Թուրքիոյ անդրանիկ կուսակցութեան՝ «Հայլք»ի հին ժողովը, ուր խնդրոյ առարկայ է մարզպետութեան մը տարբերու, — ընդհանուր անվտանգութեան պաշտօնական լուրերու, «հինգերորդ զօրասիւնի դեր կը կատարեն կուսակցու – թեան մէջ եւ բանդիչ գործունէութեան դատ են » :

Այն օրէն ասդին, երբ Ինէօնիւ մենա – ձր գրաւու «Հայլք» կուսակցութեան գլխ եւ յաղողեցաւ մեկուսացնել Քասըմ Կիւրքի եւ Ալնի Տողանի նման հեղինա – կան վարիչներ, պառակտումը եւ ներ – քին անհանդուրժողութիւնը անխուսա – փելի դարձան :

Երկրի ներքին կեանքին մէջ գոյու – թիւն ունեցող միջկուսակցական պայքարը՝ գլխաւոր պատճառներէն մէկն է, ան – շուշտ, ընդհանուր անիշխանութեան : Ասկայն Ինէօնիւի անզօրութեան հիմնա – կան պատճառը՝ նոյնինքն «Հայլք»ի ներ – կուսակցական տագնապն է :

Մայիս 20 – 21ի պետական հարուա – ծքէն եաք, երբ գնդապետ Թալաթ Այ – դընը ու իր զործակիցները յանձնուե – ցան զինուորական դատարաններու , յարցաքննութիւններէն պարզուեցաւ՝ որ յեղափոխութիւնը լոկ Ատալէթականներ – ու համակիր զինուորականներու կամ ատենաբար զժգոհ տարրերու զործ եղած է :

Պզտակի Ինէօնիւի չրջանակին մաս – նակցող տարրերէ եւ «Հայլք»եան դէմքեր՝ զրաւելի կամ ծածուկ միջոցներով օժան – դակած էին ըմբոստութեան զեկավարնե – րուն, տեղեկութիւններ հաղորդելով եւ բարոյական քաջալերութիւն ընծա – յելով :

Ինչպէս դիտել տուած էինք ա – ռաջ, Ինէօնիւ կը հետապնդէ «դանդա – ղութեան» քաղաքականութիւնը, որպէս – զի զինուորական ատեաններէն՝ մէկ կող – մէ, ու քաղաքային ոստիկանութենէ՝ միւս կողմէ, ժամանակ ունենան «կծիկը թաթխելու», վարպետորէն եաեւէ զործող տարրերը քողազերծելով ...

Պետութիւնները խորացնելով նաեւ «Հայլք»ի ներքին ճակատներուն վրայ, զգան իշխանութիւնը այժմ կը մաք – սագործէ կուսակցական չարքերը :

Յունիսի սկիզբ, «հինգերորդ զօրա – սիւնի» զործիչները փնտռելու իրենց փոյթին մէջ՝ «Հայլք»ի մաս կազմող երեսփոխաններ ալ ցարձակում զործած են, ի մէջ այ – լոց, քննեան ենթկնկիւնի վրայ :

Տպագրութիւնները տալով ձեռնար – կած ժողքզործումի աշխատանքնե – րուն մասին, էմին Փաքսիւթ պաշտօնա – կան կը հաստատէ՝ թէ ժխտական տար – րեր քաղաքերութիւն կը զտնեն նոյնինքն զանգուածներէ, եւ կ'ակնարկէ իր ընկե – րներուն :

Ան վերջին է, որ, պերճախօս ընդ – դիմադրութեամբ մը ծառանալով ամբաստանու – թեան դէմ, կը չեշտէ .

— « Դուք, ընդհանուր կեդրոնը, կեդ – րոնական մարմիններ էք : Պէտք է վար առնել ձեր ձեռնարկները. ձեր շահուն համար՝ մեզի թոյլ տալով ստեղծել կ'ուզէք, մեզ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՌՈՊԷՌ ՇՈՒՄԱՆ

— ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՌԱՔԵԱԼԸ —

ՄԵՌԱՒ

ՅՈՒԶՈՒՄ ԲՈՎԱՆԴԱԿ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ

Վերջին չաբաթներուն վիճակը չատ ծանրացած էր եւ ոչ մէկ յոյս կար փըր – կելու կեանքը այն մարդուն՝ որ կեանք տուաւ Եւրոպայի :

Ռոպէռ Շուման ծնած է 1886ին Լոռէն դիւղացի ընտանիքի մը մէջ : Կանուխէն նուիրուած էր փաստաբանական ասպա – րէզին եւ լիսանսէն եաք տոքթորան ալ ընելով արձանագրուած էր Մէսի փաս – տաբանական կաճառը :

Քաղաքական կեանքի մէջ նետուած է 1919ին թեկնածու ներկայանալով եւ Մոզէլի երեսփոխան ընտրուելով : 1928– ին Ալզաս–Լոռէնի յանձնախումբին նա – խադահ կը նշանակուի Ժողովրդարանին մէջ եւ այդ պաշտօնը կը պահէ մինչեւ 1936, այդ միջոցին անդամակցած է դե – մոկրատ ժողովրդական չարժումին : Պատերազմին ձերբակալուած է կեսթա – փոյի կողմէ եւ Գերմանիա աքսորուած, բայց փախած է 1942ին եւ «ազատ զօսի» անցած :

1945 Հոկտեմբեր 21ին Լորէնցիները դինք կրկին Ազգ· Ժողով կը դրկեն իրրեւ իրենց երեսփոխանը : Այդ օրէն կը սկսի իրեն համար քաղաքական չատ բեղուն զործունէութիւն մը : Ելմտական յանձ – նախումբի նախագահ, էլմտական նախա – բար կը նշանակուի 1946 Յունիսին , վարչապետ՝ 1947ին եւ 1948ին, Արտա – քին նախարար 1948էն 1953, Արդարու – թեան նախարար 1955ին եւ 1956ին : 1958ին Սթրազպուրկի մէջ Եւրոպական Ժողովին նախագահ կ'ընտրուի : Առոդ – ջական պատճառներով պիտի հրաժարէր այդ պաշտօնէն 1960ին :

Այդ թուականէն ի վեր քաչուած կեանք մը կ'ապրէր Մէսի մօտ՝ Շագէլի իր կալուածը : Հոն էր որ 1961 Յուն – ուար 4ին, կ'իյնար իր տան մօտ ճամբու վրայ իր ամենօրեայ պտոյտին ընթաց – քին՝ եւ ամբողջ դիւեր մը կը մնար, տե – ղատարափ անձրեւի մը տակ : Այդ ար –

կածէն եաք ինքզինքը երբեք պիտի չդտնէր :

Ռոպէռ Շուման պատմական անփոխա – րինելի դեր մը խաղացած է վերջին պա – տերազմի վաղորդայնին երկու կարեւոր զործերով՝ Ֆրանքֆուրթեան· հաչտու – թիւնը եւ Պողպատ – Ածուխ փուլը որ կոչուեցաւ նոյնիսկ Շուման փուլը : Ա – կէ մեկնեցաւ Հասարակաց Շուկան :

Երբ այս մահուան լուրը ստացած են քաղաքական բոլոր դէմքերը, բոլոր հո – սանքները հիացման եւ յարդանքի ի – րենց արտայայտութիւնը չեն սակարկած : Առաջին առթիւ նախագահ ոը կոլ յայ – տարարած է.— Ցանուն երկրին, յար – դանք կը մատուցանեմ այն բարձր դի – տակցութեան որով ծառայեց անոր եւ այն մեծ օժանդակութեանը զոր բերաւ Եւրոպայի զաղափարին եւ անոր կազմակեր – պութեան աշխատանքին :

Ծերակոյտի նախագահը՝ կասթան Մո – նէրվիլ չէչտած է թէ անոր զործը օրինակ մը եղած է :

Վիէնան Օսիոլ.— Մեծ հանրապետա – կան մը մեռաւ, յայտարարած է, մինչ Ժան Մունէ որ «Ածուխ – Պողպատ» Մի – ութեան նախագահն է կը չէչտէ թէ զա – րուս մեծագոյն դէմքերէն մէկն էր :

Կի Մոլէ.— Մեծ վարչապետ մը եղաւ որուն հանդիսատ քաղաքութիւնը եւ պայ – ծառատեսութիւնը թոյլ տուին վերջին պատերազմին վաղորդայնին որ կրկին կառուցանուի Ֆրանսան եւ անոր տայ ա – մէնէն արդիւնաւէտ զործիքը իր արտա – քին ազդեցութեան՝ Եւրոպայի կառու – ցումը : Այսօր Եւրոպայի ճշմարիտ բա – րեկամները սգաւոր են :

Արտասահմանի մէջ ալ դնահատանքի ու յուզի արտայայտութիւնները պակաս չեն : Յատկացական հեռագիր մը դրկած է Պօդոս Զ· Պապը, յայտնելով թէ կ'աղօ – թէ ողբացեալին յաւիտենական հանգիս – տին համար :

ԱՏԼՆԱՒԻԼԸ հեռագրած է ոը կոլի չէչտելով — ֆրանսական պետական մեծ դէմքին — բարեկամս Ռոպէռ Շուման — մահը մեծ ցաւ պատճառեց : Զեղի եւ ֆրանսացի ժողովուրդին կը ներկայա – յնեմ անկեղծ ցաւակցութիւնները : Ֆը – րանսան եւ Եւրոպան պատմութեան չա – փանիշով մարդ մը կորսնցուցին : Գեր – մանի ժողովուրդը երախտագիտութեամբ կը խոնարհի Ռոպէռ Շումանի յիշատա – կին առջեւ :

ՔԵՆԸԼՏԻ.— Ռոպէռ Շուման հեռանը – թուրք քաղաքակրթութեան խորհրդա – նիշները :

Ու տակաւին ծա՛յրն ենք ծրարոց :

Քանի կ'անցնին ամիսներն ու տարի – ները, ա՛նքան աւելի կը չեշտուին կիր – քերը : Պէտք է նկատի ունենալ, թէ մին – չեւ 1961՝ պէմ բանակը պառակտուած չէր ու ամէն ցնցում ձեւով մը կը պար – տըկուէր :

Մենաերէսի կառափնատը եւ «Դեմոկ – րատ» կուսակցութեան դէմ չղթայա – զերծուած հալածանքը մեկնակէտ դար – ձան խոր ու անդարմանելի անհատակցո – ղութիւններու, եւ այսօր՝ արդէն խոկ ծանրօրէն մտահոդիչ կացութիւն կը տի – րէ ներքին ճակատներու վրայ :

Ինէօնիւ հին «ազուէսպիէռեան » կը վստահի, ներքին թէ արտաքին կեան – քի մէջ որոշ նախաձեռնութեանց լծուե – լով : — Մոսկուայի հետ լեզու դանելու փորձերը՝ մէկ կողմէ, եւ ներքին մար – զերու վրայ իր թափանցումի ճիդերը՝ միւս կողմէ, կը միտին ազդու ուչացնե – լու եւ հանրային ուչադրութիւնը կեդրո – նացնելու «ազգային միութեան» ստե – պողութեան վրայ :

Հեռաւո՛ր ու անմատչելի երազ...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

կապակից ցոյց կուտաք դէպքերուն»...

Ապա, տեսնելով որ «ղրպարտիչ»ը ամ – պիոնէն կ'իջնէ ու կուզայ դէպի իր ա – թոռը, կը յարձակի անոր վրայ, եւ կը սպառնայ.

— « Փորդ փամփուշտով կը լեցնեմ»..

Երեսփոխան ընկերներու միջամտու – թեամբ, կարելի կ'ըլլայ կանխել ծայրա – յեղութիւնները :

Առանց ատոր ալ, սակայն, երեւոյթ – ները եւ խօսքերը չէն դադրիր «ողի» մը արտայայտելէ : Ու մտահոդիչը այդ է արդէն :

Ճիշդ քառասուն տարուան պատմու – թիւն մը ունի Թուրքիոյ հանրապետու – թիւնը, եւ «Հայլք»ը ամէնէն « հասուն » կուսակցութիւնն է... « ժողովրդավար» կարդերուն :

Սակայն, խակութիւնը փաստի չի կա – րծուիր :

Ընկերային բարեշրջումի որեւէ նշան չկայ տակաւին երկրի մը մէջ, որ կը յաւակնի սերտնդնե՛ր պատրաստած ըլ – լալ եւ յառաջդիմութիւններ իրագործել :

Նոյն Թուրքն է, — հին Օսմանցին , քիչ մը աւելի յաւակնոտ, ու չատ աւելի անձնատուր՝ վայրենի բնազդներու :

Սպանութիւն, սպառնալիք, ծեծ, դա – չոյն, փամփուշտ ..., — ահաւասիկ

կարներու հասկացողութիւնը կը միացը – նէր իրականութեանց : Ազատ մարդոց բարեկամն էր : Ռոպէռ Շուման Ֆրան – սայի, Եւրոպայի եւ աշխարհի քաղաքա – ցին էր :

ՍՓԱՓ.— Հետը աշխատիլ ադնիւ եւ մեծ հաճոյք մըն էր : Միասին պայքարե – ցանք իսկական միացեալ Եւրոպայի մը համար : Իրեն կը պարտինք մեծ մասամբ Եւրոպայի Ժողովուրդը եւ Պողպատ – Ա· ծուխ Միութիւնը : Իր մղումով Ֆրանսա առաջնակարգ դեր մը խաղաց Եւրոպայի կառուցման համար :

ՍԻՆԵԻ.— Շումանի մահը մեծ ցաւ կը պատճառէ : Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար սուգի այս մեծ պահուն, յուզու – մով եւ յարգանքով կը խոնարհիմ մեծ եւ անմոռանալի ողբացեալ բարեկամին առջեւ :

×

Ռոպէռ Շումանի յուղարկաւորու – թիւնը պիտի կատարուի Շաբաթ առաւօտ Մէսի Մայր Տաճարին մէջ : Ռոպէռ Շու – ման կը հանդչի իր լոռէնական անկողնին վրայ, ձեռքերը միացած ու վարդաբան մը ձեռքը : Իր անարին վրայ 1950ի թը – ւականը կրող նամակ մը կայ, ձեռագիր որու մէջ, նախկին վարչապետը կը չեշ – տէ թէ չատ պարզ յուղարկաւորութիւն մը կ'ուզէ, ոչ ծաղիկ , ոչ ծաղկեպսակ եւ մանաւանդ ոչ մէկ դամբանական , այս դամբանական բառը երկու անդամ ստորդծած է : Կը թելադրէ փոխան ծաղ – կեպսակի նուէրներ ընել բարեպաչտ կամ բարեսիրական հաստատութեանց :

×

Յուլիս 29ի իր յայտարարութեանց ընթացքին , նախագահ ոը կոլ խօսելով համայնավար աշխարհի ծոցը զոյութիւն ունեցող պաղպաղարաիսնութեանց , սը – րամատութիւն ընելով, կ'ըսէր· « Այնքան կայ (իմա՛ պաղպաղարաքանութիւն) ցոր – չափ Եւրոպայի հայր եւ քիչ բան ըսել չէ» : Այսօր կը չեչտուի թէ նախագահը չէ ակնարկած Շումանի, որ պատմու – թեան մէջ պիտի մնայ «Եւրոպայի հայ – րը » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒԻՑԷՐ օդանաւային ընկերութեան՝ մէկ ֆառավէլը որ Ցիւրիխ – Հոռմ պիծը կ'ընէ պայթեցաւ օդին մէջ, առջի օր երբ նոր կը բարձրանար Ցիւրիխի օդակայա – նէն : Ութսուն մեռեալ կայ : Հաւանական չի նկատուիր որ պատճառը դոնուի , նկատի առնելով ոչ մէկ բան մնացած է օդանաւէն : Անկարելի չի նկատուիր որ ռումբ մը պայթած ըլլայ :

ԻՍՐԱՑԷԼ չատ դոհ է Ապահովութեան Խորհուրդի նիստին , որովհետեւ , ըստ իրեն , խորհրդային վէթօն ապացոյցը տուաւ արաբական կղզիացման : Ազգայ – նական ընդդիմադիր Հերութ կուսակ – ցութիւնը սակայն խորհրդարանի նիստ կը պահանջէ քննադատելու համար կա – ռավարութեան «կրաւորական» դիրքը Ա – րաբներու նկատմամբ :

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ Ուսթաշի ութ ահաբե – կիչներ ձերբակալուած են : Ասոնք Ա. – ւրստրալիա ներդաղթած էին եւ զաղտնի մուտք զործած են Եուկոսլաւիա զէնքե – րով եւ պայթուցիկներով :

ՃԵՐՄԱԿ ՈՒՍԱՆՈՂԸ որ սեւ աղջկան մը հետ ամուսնացած էր առջի օր, ար – տաքսուեցաւ Ճէորճիայի համալսարանէն իր կնոջը հետ : Կրնան զատարան քա չ – ուիլ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ Արխանճելսք նաւը ար – կածի մը հետեւանքով երկու տուն տա – պալեց Վոսփորի եզերքը : Երկու Թուր – քեր մեռան : Արկածը տեղի ունեցած է մչուշի պատճառաւ :

ՀԻՄԱ ՍԿՍԱՆ... ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՋԱՐԴԵԼ

Ա.

Գրպանի դիրք մը, փոքր՝ ծաւալով, ծանր՝ իր բովանդակութեամբ, պաշտօնական ու դիւանական թուղթերու հարստութեամբ :

« Սնարի դիրք » կը կոչեն Ֆրանսա – ցիները այսպիսի հրատարակութիւն մը : Այսինքն դիրք մը՝ որ արժանի է կար – գացուելու ամէն օր, ամէն ժամ :

Սնարի դիրք մըն է, ուրեմն, այն հա – տորիկը, զոր պատրաստուած են Ե. Սարգսեան եւ Ռ. Սահակեան : Հորդոր – ը՝ Հայ ժողովրդի ճոր շրջանի պատ – մութեան Նենգափոխումը թուրք պատ – մագրութեան մէջ»(*) Ամէնը 96 էջ :

Դեռ նոր լոյս տեսաւ այս հատորիկը, Երեւանի մէջ : Կ՝արժէ որ կարդայ ա – մէն Հայ, կարդայ եւ զոց սորվի : Վա – րընդի մեր նորագոյն շրջանի պատմու – թիւնն է այս մատենիկը : Տխո՜ւր պատ – մութիւն :

Որքան ալ տխուր, աւելի տխուր պիտի ըլլայ դիտել այդ պատմութեան մոռ – ցումը : Ի՞նչ խօսք որ Թշնամին, իր կարգին, կը խեղաթիւրէ, նենգամտօրէն կ՝եղծէ իրողութիւնները : Այս պայման – ներուն տակ, մեղի կը մնայ ողջունել Երեւանի այս երկու հեղինակները, ո – րոնք կ՝աշխատին ներկայացնել Թուրք կոչուած հարեւանին իրական դիմագի – ծը,— փոյթ չէ քունէն նոր արթնցողի մը պէս : Երկար տարիներ, ու մանա – ւանդ կսկծալի՛ տարիներ, խնամութիւն ընելէ ետք «աւազակային պետութեան » հետ՝ խորհրդային պետութիւնը կ՝սր – թընայ յանկարծ ու թոյլ կուտայ որ պատմուի թէ Թուրքերը ի՛նչպէս «կը նենգափոխեն » ժամանակակից դէպք – րու արձանագրութիւնը :

Այս հրատարակութեան մէջ ամէնէն հետաքրքրական մասը այն է, ուր խոր – հրդային պատմագրութիւնը կը հրաժա – րի այն ամբաստանութենէն թէ Դաշնակ – ցականները էին որ պատճառ դարձան հայկեթրքական պատերազմին, կ՝ընդու – նի վերջապէս թէ Թուրքերը չատ կա – նո՛ւխ տեսած էին իրենց ռազմական պատրաստութիւնները՝ յարձակելու հա – մար Հայաստանի վրայ : Թէ ի՛նչ նպա – տակով կատարուեցաւ այդ յարձակու – մը, պիտի կարդաք այս հատորիկին մէջ : Կուտանք ամփոփում մը :

Այս փոքրիկ դիրքը կը բաժնենք եր – կու մասի .

Ա.— Ներածական մաս մը, ուր ցոյց կը տրուի Թրքական շովինիզմին ճամբը, թիւրքիզմին եւ ելլելը , այն աստիճան որ Հայաստան աշխարհին պատմական դոյութիւնն ալ կ՝ուրանան հեռաւոր Ա – թայէն եկած այս քոչուորները :

Բ.— Միջին մաս մը, ուր կը ներկա – յացուին ազգասպանութեան առաջին փորձերը, զորս կատարեցին Թուրքերը առաջին աշխարհամարտին ընթացքին՝ հաստատելու համար թէ հայ ժողովուրդ ալ չկայ :

Գ.— Վերջին մասը, հոն ուր կը ճըշ – դուի թէ ի՛նչ կը հետապնդէինԹուրքերը՝ յարձակելով արեւելեան Հայաստանի վրայ, բնաջնջելէ ետք արեւմտեան Հա – յութիւնը :

1.

« Յետպատերազմեան տարիներուն , կը դրեն երկու հեղինակները, Թուրքիայում լոյս է տեսել մի ստուար գրականութիւն Թուրքիայի նոր եւ, յատկապէս, նորա – գոյն շրջանի պատմութեան հարցերի վե – րաբերեալ : Այդ պատմական գրականու – թեան հիմնական ուղղութիւնը Թուրքիզ – մըն է, որը նպատակ ունի իդէալականա – ցնել Թուրքիայի պատմութիւնը, ամէն կերպ դունապարզել այն՝ կանդ չառնե – լով անցեալի հանրայայտ փաստերի , պատմական իրականութեան մխիթարնա – ւոր ազատագման եւ բացայայտ կեղծման առաջ » :

Արդարեւ Թուրք հաւաքական եսին դերաճումը (խէերթրոֆի) այնպիսի չա – փերու հասաւ, ժամանակ մը, որ էրթողրուլին Թոռները մրցումի ելան՝ յայտա – րարելու համար թէ « գոյութիւն ունէին իրենք··· յաւիտենականութենէն առաջ եւ գոյութիւն պիտի ունենան յաւիտե – նականութենէն ալ ետքը» , եւ իրենց լե – զուն կ՝անուանէին ··· «արեւ – լեզու» :

Մատենիկին հեղինակները, Ե. Սար – գսեան եւ Ռ. Սահակեան, կը կարծեն , սակայն, թէ Թրքական «ես»ին այս բոր – բոքումը, «Թուրքիզմի մոլի շովինիստա – կան դաղափարախօսութիւնը ձեւաւոր – ուած արտայայտուեց 30ական Թուականնե – րի սկզբներին, երբ Աթաթուրքի նա – խաձեռնութեամբ եւ անմիջական դեկա – վարութեամբ՝ 1931 Թուականին հիմնա – դրուեց Թուրքիայի Պատմութեան Ընկե – րութիւնը » :

Թուականի տեսակէտով՝ անհրաժեշտ է փոքրիկ սրբագրութիւն մը, ինչպէս կը հաստատեն, մեր մէջ, Զարեւանդի ու – սումնասիրութիւնները, զորս, կը թուի թէ, տեսած չեն Երեւանի հեղինակները : Բայց ճիշդ է թէ վայելելով Թուրք կա – ռավարութեան աջակցութիւնը, նոյն Ընկերութիւնը իր հրատարակած քառատա – սոր Պատմութեան մէջ դրաւ Թուրքիզ – մին դաղափարախօսութիւնը, որ կը դա – ւանի թէ աշխարհի հնագոյն ժողովուրդն են Թուրքերը, անոնց չնորհիւ է որ քա – ղաքակրթութիւնը տարածուած է աշ – խարհի վրայ, անոնք են որ ծնունդ տը – ւեր են մեծ ու փոքր պետութիւններու : Արդարեւ , Թրքական հանրապետութեան պատմութեան նուիրուած Դ. հատորին սկիզբը այսպէս կը մեծաբանեն Թուրք « պատմաբանները » :—

« Մարդկութեան պատմութեան մէջ երբեք դոյութիւն չէ ունեցած ցեղ մը , որ ստեղծած ըլլայ բազմաթիւ եւ մեծ պետութիւններ, որքան ստեղծած են Թուրքերը : Թուրքերն են որ հիմնած են Ասիոյ եւ Եւրոպայի իշխանութեանց , թագաւորութեանց եւ կայսրութեանց մեծ մասը » :

Նման անապարձութիւն կարելի է լսել Թուրքիոյ մէջ, մէկ ալ··· յիմարանոց – ներու մէջ : « Քէղ մեկալոմանի?» պիտի ըսէր Ֆրանսացին :

« Ո՞ւմ յայտնի չէ, կը դրեն մեր երկու հեղինակները, որ Օսմանեան Թուրքերը առաջին անդամ երեւցան Փոքր Ասիոյ մէջ միայն ԺԳ. դարուն մէջ, 30ական Թուականներուն : Կարլ Մարքս, «Ժա – մանակագրական Քաղուածքներուն» մէջ, խօսելով 1231 Թուականի դէպքերուն մասին, կը դրէ· « Համարեա միեւնոյն ժամանակ Թուրք – Օսմանների հորդան մուտք է գործում փոքր Ասիա , որտեղ նրանք ամէնից առաջ հիմնում են կարա – Հիսարի աւազակային պետութիւնը » :

Եւ մեր երկու հեղինակները կը չարու – նակեն ···

« Հարկ չկայ այստեղ հանգամանօրէն չարագրելու թէ ի՛նչպէս այդ աւազակա – յին պետութիւնը յետագայում ԺԴ.-ԺԷ. դարերի ընթացքում , հրի ու սրի մատ – նելով բազմաթիւ երկիրներ, վերջ դնե – լով մի շարք ժողովուրդներու բազմա – դարեան պետականութեանը, տարածուեց Փոքր Ասիայում, Անդրկովկասում, Բալ – կաններում , Հիւս. Աֆրիկայում, արա – բական Թերակղզում : Որքան էլ Թուրք յետադիմական պատմաբանները ճգնեն « ապացուցել » Թուրք ազգի «ներդրու – մը » համաշխարհային քաղաքակրթու – թեան մէջ , նրանք ի վիճակի չեն հեր – քելու այն հանրայայտ ճշմարտութիւնը , որ Թուրքական նուաճումների հետեւան – քով զգալի չափով կասեցուեց օսմ. բըռ – նապետութեան դաժան լծի տակ ընկած ժողովուրդների պատմական զարգացու – մը : Հէնց պատմական այս իրողութիւնը քաղաքականել նպատակով է որ Թուրք պատմաբանները, ենթափոխելով փաս – տերը, խեղաթիւրում են օսմ. Թուրքիա – յի կողմից նուաճուած երկրների ժողո – վուրդների պատմութիւնը » :

Թուրքերու ՝դրչական աշխարհակա – լաթեան» մէջ կարեւոր տեղ մը կը դրա – ւէ հայկական հարցը ,— պատմաբան , քաղաքական գործիչ, դպրոցական ու – սուցիչ, ամէն Թուրք «հետազօտութիւն – ներ » կը կատարէ, պատմութիւնը սրբա – գրելու կ՝ելլէ, Հայոց պատմութիւնն ու մշակոյթը նսեմացնելու փորձեր կ՝ընէ՝ արդարացնելով կամ պաշտպանելով ջար – դի քաղաքականութիւնն անդամ, յայ – տարարելու համար ի վերջոյ .

— Էրմենիսթան եոճ :

Այդ տեսակէտը հաստատելու համար է որ ձեմալ Քուեայ հրատարակած է գիրք մը· « Գարապէէիր էրմենիսթանը ևա՞ոդ եոճ էքթի», տպ· Պոլիս, 1956: Վեր – ջապէս նո՛ւն տրամաբանութեամբ ճամ – բայ ելած է Լատտ Ուրաս, որ կը գրէ· « Թարիխտէ էրմենիլէր վէ էրմէնի մէսէ – լէսի», տպ· Անդարա, 1950 :

Աւելցուցէք այս մատենագրին վրայ Քեամիլ փաշային մինչեւ Թալէաթ փա – շա, Զիյա Կէօք Ալփէն մինչեւ Թալիթ Կէօքչիլիկին, Թուրք քաղաքական կամ դինուորական գործիչներու յուշերը , հետազօտութիւնները եւ տեսութիւննե – րը, որոնց մէտ բանին նոյնն է միտ· րը, որոնց միտ բանին նոյնն է միտ·

— Վերցնել հայկական խոչընդոտը , ջարդելով ժողովուրդը եւ խորտակելով պատմութիւնը :

Այժմ տեսնենք թէ, ջարդերէն ետքը, ի՞նչ միջոցներու կը դիմեն խորտակելու համար նաեւ պատմութիւնը :

X.

(*) Հայպետհրատ, Երեւան, 1963:

ԾԱՆՕԹԱՆՔ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Պոլսահայութիւնը իբրեւ պաղեստինի ղանդուած կ՝ապրի եւ կը չնչէ առանձնա – յատուկ պայմաններու տակ :

Այդ առանձնայատկութիւնը կը սահ – մանաւորուի տեղական մեկուսացումով : Մինչ Սփիւռքի հայ բոլոր գաղութները ազատ են իրենց փոխյարաբերութիւննե – րուն մէջ, Պոլսահայութիւնը ամփոփ – ուած է իր կեդրոնին մէջ: Ինքնամեկու – սացումի սահմանափակ ծիրին մէջ, Պոլսահայութիւնը չէ կրցած մեծ նուա – ճումներ իրագործել համայնական եւ մը – չակութային կեանքի մէջ, այլ ինքնա – պարտադիր կերպով տեղքայլ ըրեր է , պահելու համար փառաւոր անցեալի մը ժառանգութիւնը :

Այս պարագիծին մէջ, 30 – 40 տարի – ներ յետոյ միայն, կը հանդիպինք որոշ անհատական արժէքներու, որոնք բար – բացած են չնորհիւ իրենց բացառիկ կա – նասիրութեան եւ տաղանդին :

Պոլսահայութիւնը ունի իր պատրաս – քը, որ ի հոդեբոս ենթակայ է էջմիածնի: Քաղաքին տարբեր թաղերն մէջ կան մօտ 35 եկեղեցիներ : Իւրաքանչիւր թաղ ունի իր թաղային խորհուրդը, որուն պարտականութիւնն է հոգալ եկեղեցի – ներու եւ անոնց կից դպրոցներու ծախ – քերը :

Թաղային խորհուրդները , ըստ թաղի բնակչութեան քանակին, կը բաղկանան մինչեւ տասնըմէկ թաղականներէ , որոնք դի քաղաքականութիւնն անդամ, յայ – տարարելու համար ի վերջոյ .

— Էրմենիսթան եոճ :

Այդ տեսակէտը հաստատելու համար է որ ձեմալ Քուեայ հրատարակած է գիրք մը· « Գարապէէիր էրմենիսթանը ևա՞ոդ եոճ էքթի», տպ· Պոլիս, 1956: Վեր – ջապէս նո՛ւն տրամաբանութեամբ ճամ – բայ ելած է Լատտ Ուրաս, որ կը գրէ· « Թարիխտէ էրմենիլէր վէ էրմէնի մէսէ – լէսի», տպ· Անդարա, 1950 :

Աւելցուցէք այս մատենագրին վրայ Քեամիլ փաշային մինչեւ Թալէաթ փա – շա, Զիյա Կէօք Ալփէն մինչեւ Թալիթ Կէօքչիլիկին, Թուրք քաղաքական կամ դինուորական գործիչներու յուշերը , հետազօտութիւնները եւ տեսութիւննե – րը, որոնց միտ բանին նոյնն է միտ· րը, որոնց միտ բանին նոյնն է միտ·

— Վերցնել հայկական խոչընդոտը , ջարդելով ժողովուրդը եւ խորտակելով պատմութիւնը :

Այժմ տեսնենք թէ, ջարդերէն ետքը, ի՞նչ միջոցներու կը դիմեն խորտակելու համար նաեւ պատմութիւնը :

X.

(*) Հայպետհրատ, Երեւան, 1963:

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ՔՂՋԱԻՈՐՆ ՈՒ ԲԵՋԱՐԱԾԸ

Կարող էինք լինչ–որ յատուկ «ուրիչու – թիւն» չնորհել այդ կնոջը, որովհետեւ ամէն մի սիրած էլ իր սիրածի աչքին ու – րիշ է թւում բնականաբար : Կարող էինք, եթէ չատ –ուշացումով չհամանայինք թէ ո՞վ է եղել այդ սիրածը իրականում : Սայաթ–Նովան, ինչպէս նշուել է արդէն, դերմանացի մայատերիզբներին է նման այն բանով, որ նրանց պէս ինքն էլ սըր – բապղծութիւն է համարում իր սիրածի նոյնիսկ անունն ասելը : Բայց··· ինչպէս որ միջնադարեան հաւատաւոր ու տիրա – պաս նկարիչներից ոմանք չեն կարողացել խուսափել մեծ դայթակղութիւնից՝ ի դէմս Աստուածամօր սրբապատկերի յա – ւերժացնելով իրենց իրական սիրածի դի – մանկարը, ճիշդ այսպէս Սայաթ–Նովան էլ չի կարողացել սերունդներին չհետաքրքիր սիրածի անունը : Եւ կատակել է նոյն – քան թաքուն ձեւով՝ մի ծածկագրու – թեամբ, որ անվերծանելի մնաց ամբողջ 180 տարի :

Բանաստեղծի «կտակը» բացուած է այլեւս· երկու բանաստեղծութեան մէջ իր «Նազաչ · Նազանու» անունն է դրել՝ ու թէ տառերով, այլ այդ տառերի այլ – բենական անուններով, եւ հիմա մենք դիտենք ոչ միայն նրա սիրածի անունը (Անի– Աննա) , այլեւ՝ թէ ո՞վ էր նա : Միաժամանակ եւ արքայադուստր , եւ արքայադայր : Այսինքն՝ տառապանքի անօթի եւ անյագութեան բոյն : Բայց նա– եւ ակնածանքի յարուցիչ եւ երկիւղա – ծութեան հրահրիչ : կարճ ու կարուկ՝ սրբութիւն : Ուստի եւ Սայաթ – Նովան ոչ միայն ժուժկալ , այլեւ պարկեշտ է սրբի չափ, եւ այս քանով էլ նրա տաք սէրը նման է այն սառցասարներին (այս – պէրկ) , որոնց 1/8 մասն է միայն երե – ւում, իսկ վիթխարի զանգուածը թաղ – ուած – ծածկուած է ովկիանոսում :

« Աչխարհին չուաք անող» նրա եարից (կարծես թէ բանաստեղծին այնքան ցաւ եւ տանջանք պատճառելու համար եւ հակառակ բանաստեղծի ցանկութեան ու կամքի) վրէժ է լուծում աստուածներից միայն մէկը՝ բանաստեղծութեան քննա – խնդիր աստուածը, բայց ··· դրանով իսկ ոչ միայն նրան է պատժում , այլեւ վնասում է, դժբախտաբար, բանաստեղ – ծին ու մեզ էլ :

Բանաստեղծութեան Աստուծու այդ պատիժը արտայայտուում է խիստ իւ – րատեսակ կենդանութիւնից է դրկուում նա, ով նկարագրուած է «տաղար բարթ յանդով», համեմատուած է տաղար բանի հետ, դերադասուած է մէկ ուրիշ տաղար բանից ու դովաբանուած «տաղար հա – րիւր » անդամ :

Եւ իսկապէս էլ հակառակ բանաստեղ – ծի նոյնիսկ հանճարեղ չանքերի՝ մենք այդ կնոջը չենք տեսնում ամբողջապէս : Մենք ունինք, բանաստեղծի բառերով ասած, այդ դեղեցկուհու «իրեք հարուր վացան ու վեց անդամը» համեմատ – ուած : Սակայն մենք տեսնում ենք այդ անդամներին առանձին առանձին եւ թէ որոնց ամբողջութիւնը: Ու «նաչըչքարին մաթ չինող» այդ դեղեցկուհուն ոչ մի ընթերցող — « Նաղըչքար» այսօր էլ չի կարող նկարել, այլ այսօր՝ բոլորովին այլ մի պատճառով: Չի կարող, որովհե – տեւ ··· չի տեսնում նրան: Եւ այս է զարմանալին: Ու եթէ հաստատենք, որ Սայաթ – Նովա կոչուած դեղանկարչի մէջ հզօր է թէ երփնագիրը եւ թէ' դը – ծանկարը, ապա այդ զարմանալին կը դառնայ նաեւ անհասկանալի : Ուրեմն ի՞նչ է պակասում՝ բանաստեղծութեան աստծու քմահաճ կամքով :

Այդ դովք – նկարագրերի մէջ պակա – սում է անհատականութիւնը , առանց որի չքեղ երփնագիրն ու անթերի դծա – նկար էլ իրարից խառնում են այնպէս , ինչպէս դեղեցկուհին բանաստեղծից առ – երեւոյթ՝ անհասկանալի, բայց նր – քուստ՝ անչուշտ պատճառաբանուած :

Այո, «Բեմուրվաթ»ի դովք ու նկարա – գրութիւնը չատ ու չատ բանով անհատա – կան չէ, այլ ընդհանրական, եւ այս է Սայաթ – Նովայական ամենազօր տա – ղանդին միակ տկարացուցիչ դադանա – կը, որ ջլատում է նրա հուժկու կա – ռուցուածքը եւ յղփախախտումներ յա – ռաջ բերում՝ ճիշդ է, երկու հարիւր տարի յետոյ: Այստեղ ամէնից առաջ մե – ղաւոր են բանաստեղծական այն չափնե – ու ձեւերը, որոնք վաղուց կանոնացուած էին՝ ամէն չեղում եւ խոտարում սարեցնելով « Հաւատոյ հանդամանքը» կամ «Շարեաթը» վերաիմաստաւորելու « դիւրինութեանը » :

Սայեաթ – Նովայի «Մեղք»ի կէսն էլ պիտի դնել դեղեցիկ վին նրա սիրածի : Եւ ահա թէ ինչու :

Շէյքսպիրն իր սոնետներից մէկում ա – սում է .

Իմ աչքն ու իմ սիրտը վաղուց են
մարտնչում ,
Նրանք բեզ են ուզում բաժան – բաժան
անել ,
Մինչ իմ աչքը անվերջ բու պատկերն է
տեսնում
Սիրտըս ցանկանում է իր մէջ սիրողը
տանել :

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(Շար· 9)

...տրա տարին անգամ մը կ'ընտրուին թա...
...ղաքի քուէարկութեամբ :
...թաղային խորհուրդները կը կազմեն
...ղաքային բարեգործական յանձնախում...
...ր :
...թաղային խորհուրդներու եւ յարակից
...մարքներու հասոյթները կը դոյանան
...ոլական (համայնքին պատկանող) կալ...
...ածներու մատակարարութեամբ եւ
...ատեսլապէս ժողովրդային ինքնարուխ
...նչերով :
...թէթէ ամէն թաղ ունի իր դպրոցը :
...թէթէ երկու լիսէներ (11 ամեայ վարժա...
...ռաններ) մին՝ Եսայեանը՝ աղջկանց
...համար, միւսը՝ կեդրոնականը : Վիէն...
...այի Մխիթարեաններն ալ լիսէ մը ու...
...նի :
...Լիսէներու չրջանաւարտները, պատա...
...ած քննութենէ մը յետոյ, կրնան յաճա...
...ել համալսարան : Կան վեց երկրորդա...
...ան վարժարաններ (ութնամեայ) եւ եր...
...ու տասնեակ է ուելի նախակրթարան...
...ար (հնգամեայ) :
...Բոլոր դպրոցները կը դործեն կրթական
...արպրին համաձայն եւ բոլոր դպրոցնե...
...ում մէջ թուրքերէնի եւ օտար լեզուն...
...ու առընթեր կը դասաւանդուի հայերէն
...լալու եւ գրականութիւն :
...Տաբերիու տարի առաջ հիմնուած է
...պրիվանքը՝ լիսէի մակարդակով : Հոն
...ուանին մօտ 150 աշակերտներ , որոնք
...ված են Անատոլուի դանազան հայարը...
...նակ վայրերէն :
...Գալֆայեան եւ Գարակէօզեան որբա...
...ոցները իրրեւ նախակրթարաններ կը
...արունակեն իրենց դոյութիւնը :
...Պոլսոյ համայնքի մէջ ակնառու է
...փոքառու դաստիարակներու պակասը :
...երէք տարի առաջ կազմուեցաւ «Ու...
...ուցչաց Միութիւնը», որ կոչուած է
...ամ չնորհակալ դեր մը կատարելու կըր...
...թական ասպարէզին մէջ : Այս Միութիւ...
...ը կը հետապնդէ երկու նպատակ, մին՝
...ուցչական ասպարէզը. նախանձելի
...ինակի բարձրացնել եւ տարեց ուսու...
...չիներու հանդստեան թոշակ ապահովել,
...իսկ՝ հրատարակել նոր դասագրքեր ,
...գիական մեթոտներով :
...Արդէն մանկապարտէզի աշակերտու...
...եան սեփականութիւնը դարձած է օճ...
...ան տպագրութեամբ բազմադոյն դա...
...ղիրք մը, օրինակելի եւ առինքնող
...ովանդակութեամբ : Նոյնպէս՝ երաժըշ...
...ական դասագիրք մը՝ հեղինակու...
...եամբ երիտասարդ դաշնակահար Շա...
...ան Արծրունիի :
...Երաժշտական մարզին ցայտուն ներ...
...այացուիչներէն է ութսունամեայ երա...
...ժիշտ Խոսր Մանասը, իրրեւ բազմար...
...ին վարիչ, դասախօս եւ երգահան :
...Դաշնակահար եւ երգահան Գոհարիկ
...ազարոսեանը ծանօթ անձնաւորութիւն
...է Սոբ Գրդային Հայաստանի երաժշտական
...շրջանակներուն, ինչպէս նաեւ եւ ամե...
...ին երաժշտական ըմբերուն՝ իր յա...
...ախակի հանդէսներով :
...Ներկայիս խորհրդային Հայաստանի պետական երգչախումբի գլխաւոր խմբավար Յովհ. Չէքիչեանը մինչեւ իր հայրենիք վերադարձը բազմարդիւն դործունէութիւն ծաւալեր է Պոլսոյ մէջ, իրրեւ վարիչ Չէքիչեան երգչախումբի եւ իրրեւ պեդադուեստական դե-կավար՝ Պոլսոյ պետական օպերայի :

Ալիս Մանուկեանը եւ Ալիս Քիթապճեանը (սոփրանոներ), Նուրհան Ռուշանը (պարիթոն), Ժիրայր Զարքճեանը (պաս), Յակոբ Թօփուզեանը, Պետրոս Գուլումճեանը եւ Նուպար Պայվերդեան-նը (թենորներ), ծանօթ անուններ են որպէս մենակատար կամ խմբերգիչ 1958ին հիմնուած Պոլսոյ պետական օպերայի կազմին մէջ :

Երգչուհի Գոհարիկ Տիրատուրեանը , երգահան Բարսեղ Աթմաճեանը, Վահան, Վարդան, Վարուժան Ալանեան եղբայրները եւ Պերճ Մինասեան կազմը ևած քառեակը, ինչպէս նաեւ Ժիրայր Ալանեանի կրկնակ քառեակը , ցարդ աչքառու աշխատանք տարած են :

Անահիտ Փափազեան երկար տարիներէ ծառայում է Անդարայի պետական օփերային, որպէս մեներգչուհի :

1945էն ասդին, երբ Թոյլատրուեցան հայերէն լեզուով ներկայացումները, նոր թափ եւ կենսունակութիւն ստացաւ թատերական չարժումը : Բեմադրուեցան դործերը հայ եւ օտար միջազդային համբաւ ունեցող հեղինակներու , ինչպէս Ժ. Պարոնեան, Շիրվանզատէ, Մոլիէռ , Շէյքսփիր, Զեխով, Սթայնպէկ, Սարոյեան եւ այլն : Սկզբնական խանդավառութեան չրջանին կազմուեցան հինդ ինքնագործ խումբեր, որոնք մի քանի տարի ուշադրաւ յաջողութիւններ արձանագրելէ վերջ, մէկ առ մէկ կազմալուծուեցան սեփական բեմի չդոյութեան , նիւթական պատճառներով :

Ալիք Արդումանեանը, Թորդոմ Սը-պատեանը, Էդ. եւ Սիսի Երեցեան, Պերճ Ֆազլեան, Գէորդ Գապառաճեան, Սիբարփի Աճէմեան եւ Զարուհի Տէյիրմէնճեանը եղան ցայտուն դէմքերը բեմական կեանքին :

Գէորդ Գապառաճեանը, որ միաժամանակ կը տիրապետէ Ֆրանսերէնն եւ անգլերէնն լեզուներուն, ցարդ անընդմէջ կը չարունակէ իր թատերական դործունէութիւնը, որպէս բեմադիր դերուսոյց եւ դերակատար ուսանողական միութիւն-ներու թատերախումբերուն : Գապառաճեանը վերջերս դէր ստանձնեց նաեւ Պոլիս ժամանող Ֆրանսական ընկերութեան մը դարձուցած ժապաւէնին մէջ :

ԽԱԶԻԿ ԱՄԻՐԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՇԵՐԿՈՑ Հ. ԱՃԱՌԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Երեւանի համալսարանին մեծ դահլիճին մէջ, վերջերս, տեղի ունեցաւ յուշերեկոյ մը, Հրաչեայ Աճառեանի նուիրուած, մեծանուն հայագէտին ու լեզուաբանին մահուան տասնամեակին առթիւ , նախաձեռնութեամբ բանասիրութեան եւ դիտութեանց ուսումնարաններու վարչութեանց :

Համալսարանին տեսուչը, Վահէ Նալբանդեան, բացման խօսքին վերջաւորութեան՝ հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս յարդել վաստակաբեկ լեզուաբանին յիշատակը :

Գիտութեանց ակադեմիայի թղթակից-անդամ Է. Աղայեան, որ աշակերտած է Աճառեանի , ներկայացուց վարպետին կեանքը եւ այն կոթողական դործերը , որոնք կը մնան իրրեւ արժէքաւոր նը-պաստ մը համաչխարհային լեզուաբա-նութեան մէջ :

Վրաստանի դիտութեանց ակադեմիա-յին կողմէ խօսեցաւ Ա. Զիկոբաւա, ներ-կայացնելով Աճառեանը իրրեւ լաղերէնի հետազօտութեան հեղինակ : Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիային կողմէ՝ Լ. Մելիքսէթ – Բէկ, նիւթ ունենալով «Հր. Աճառեանը եւ Սայաթ Նովայի հարցը » , որ նոր լոյս կը սփռէ լեզուաբանութեան եւ սայաթ – նովագիտութեան վրայ :

Խօսեցան նաեւ փրոֆէսէօրներ Հ. Բարսեղեան (Հր. Աճառեանը Հայոց լեզուի պատմութեան ուսուցանող), Գ. Սեւակ եւ Գ. Զահուկեան, Աչոտ Յով-հաննէսեան, Մօրուս Հասրաթեան եւ Ս. Բարխուդարեան :

ԲԺՇԿ. ՆՈՐ ՍԱՐՔԱԻՈՐՈՒՄՆԵՐ

Հայաստանի բժշկական բոլոր հաստատութիւնները օրէ օր կը հարստանան նոր սարքաւորումներով : Երեւանի բժշկական ուսումնարանի վիրաբուժական ամպիոնը վերջերս օժտուեցաւ պատկերասփիւռի դործիքով մը, որ կարելիութիւն կ'ընծայէ ուսանողներուն, նստած իրենց դա-սարաններուն մէջ, դիտել վիրաբուժա-կան դործողութիւնը որ կը կատարուի վիրաբուժական սրահին մէջ, ու միաժա-մանակ լսել դասախօսութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ ամպիոնէն :

Այս սարքաւորումը առաջինն է ամ-բողջ Անդրկովկասի մէջ :

Պատկերասփիւռին առաւելութիւնն այն է որ դործողութեան կրնան հետեւիլ բազմաթիւ ուսանողներ , առանց նեղու-թիւն պատճառելու վիրաբոյժներուն : Երկրորդ, պատկերասփիւռով կարելի է նաեւ նկարահանել, որով վիրաբոյժը դործողութենէն ետքը կրնայ լրիւ բացա-տրել կատարուած վերահասումը : Բը-ժշկական մանկավարժական այս բաժնին մէջ ծանօթ են Փրոֆ. Գէորգեան, Ար-մէն Մինասեան, Էմմա Մարտիկեան եւ ուրիշներ :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՀԱՆՈՑ

Պետական Հրատարակչականը լոյս ընծայեց «Հայկական Խոհանոց» խորագրով դիրք մը : Տանտիկիններուն համար կա-րեւոր հատոր մը, որ կը սորվեցնէ հա-մեղ եւ առողջապահութեան տեսակէտով լիարժէք կերակուրներ պատրաստել :

Գիրքին մէջ կը ներկայացուին 500 տե-սակ կերակուրներ, վարպետ խոհարար-ներու դուցմունքով :

Խոհարարական տարազներու կամ բա-ցատրութեանց մասին իր լայն օժանդա-կութիւնը ցոյց տուած է դիտութեանց ակադեմիային լեզուաբանական բաժա-նումը : Կերակուրներու հայերէն անուն-ները ճշդելու աշխատանքին մասնակցած են Փրոֆ. Սուրէն Երեմեան, Արարատ Ղարիբեան, Գուրգէն Սեւակ, Էդ. Աղայեան (Հայ – Բոյժ եւս սկսած է հրատա-րակել յօդուածաշարք մը կերակուրներու հայերէն անուններուն ու պատմութեան մասին) :

ՆԱՅԻՐԻ ՎԱՃԱՌԱՆԻՇՈՎ ՄԱՏԱՆԻ ԵՒ ՁԵՌԲԻ ԺԱՄԱՑՈՑՑ

Երեւանի ոսկերչական դործարանը կ'արտադրէ «Նայիրի » վաճառանիշով « կափարիչաւոր մատանիներ » եւ « ա-պարանջան-ժամացոյցներ » (ձեռքի ժա-մացոյց) :

Գործարանին ճարտարապետ վարիչն է Ռոբերտ Նաւասարդեան : Այս ճարտարա-պետն է որ ստեղծած է «կափարիչաւոր մատանի-ժամացոյցի» ձեւ մը : Այս ձեւի ժամացոյցներուն ոսկեայ պատեանը կը կշռէ եօթը կրամ, որու վրայ ակատ կոչ-ուած սեւ թանկագին քար մը :

Գործարանին վարպետն է Լեւոն Բե-քարեան, որու դդքին կը դործեն ոսկե-րիչներ Մելքոն Զարդարեան եւ Ժորա Նաւասարդեան :

Այս չնորհալի արհեստաւորները ամէն փորձ կը կատարեն՝ բարձրացնելու հա-մար ժամացոյցին պատեանի որակը :

Գործարանը կ'արտադրէ նաեւ «Նայի-րի» կանացի ապարանջան – ժամացոյցնե-րու նոր պատեաններ : Ատոնց արտաքին տեսքը չատ դեղեցիկ է, կափարիչին եւ շրջանակին մէկ մասը երկու կողմերուն ա-դուցուած են ոչ նուազ թանկարժէք 16 քարեր : Նման ժամացոյցները չուկայ հան-ուեցան Մարտ. Մխիթեան մէջ առաջին անդամ :

Գործարանը ծրագրած է նաեւ հրատա-րակ հանել ձեռքի կանացի նոր չրջանակներ եւ մատանիներ : Այս նոր մատանիին տրուած է «ռուսական մատանի» անու-նը : Մատանիին քարին երիզները երկու չրջանակ ունին, որոնց մէջ դրուած են կարմիր քարեր :

ԿԱՐԴԱՑԻՔ ՏԱՐԱԾԵՑԻՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (221)

ԵՐԷՏՉԻ ՊՕՍՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

— Երբեք չեմ կրնար երեւակայել, ծպտեցեց դնդապետ մը, թէ մեր սպա-նները համաձիա զանուած կամ մասնակ-ցած ըլլան այդ հայրենադաւ ապստամ-բութեան :

— Սպանե՞րը, անկարելի է ատիկա, ձայնց Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, հա-մարակ զօրքերու դործ է ասիկա. խեղ-ճերը, ինկած են ծուղակը .

— Քանի որ դուք ալ կը խորհիք թէ ան-պատեանները չեն կրնար մասնակցած ըլլալ, դիտել տուաւ սպայ մը, եւ քանի որ կը կարծէք թէ հասարակ զօրքերու դործ է այդ ապստամբութիւնը, ինչո՞ւ տակաւին կը վարանիք ուրեմն, փաչա :

— Չեմ վարանիր, երբեք, բողոքեց Շէվքէթ փաչա, ընդհակառակն, ես կը փափաքիմ լուրջ արշաւանք մը կազմա-կերպել, եւ սակայն, նախապէս պէտք է տեղեկանալ իրականութեան, պէտք է դիտնալ թէ այս պահուս ինչ վիճակի մէջ է մայրաքաղաքը , թէ՝ Խորհրդարանը կանո՞ւն է, եւ թէ սահմանադրական կառավարութիւնը կրցա՞ծ է արդեօք խեղդել ապստամբութիւնը. նախ այս կէ-տերը ճշդենք, յետոյ չարժման մէջ դը-նենք մեր զօրաբանակը :

— Ո՛չ, միայն Գ.ը, դոչեց դնդապետ մը, նոյնպէս Բ. Զօրաբանակը, հրամա-նատար փաչա .

— Շատ աղէկ, յարեց Շէվքէթ փաչա, երկու զօրաբանակները չարժման մէջ դնելէ առաջ, ընդհերներ, ես կը պնդեմ թէ պէտք է ամէն դնով, ստոյդ դաղա-փար մը կազմենք Պոլսոյ կացութեան վրայ, չէ՞ :

— Ո՛չ, հրամանատար փաչա, ո՛չ, բողոքեց սպայ մը, մենք պէտք է են-թադրենք թէ ապստամբութիւնը ծաւա-լած է մայրաքաղաքի բոլոր զօրանոցնե-րուն մէջ եւ թէ՝ յեղաշրջականները բա-ցարձակ տէրը դարձած են կացութեան :

— Ցոռեահասութիւնը, ընդմիջեց ուրիշ սպայ մը, մանաւանդ այսպիսի տագնա-պալից վայրկեաններու մէջ, միակ ապա-հով ճամբան է, որ դէպի ստոյդ յաղ-թանակներ կ'առաջնորդէ ... :

Խանդավառ ծափերով ընդմիջուեցան այս սպային վերջին խօսքերը :

— Այո, այո, միահամուռ դոչեցին , դէպի Պոլիս, Բ. եւ Գ. զօրաբանակները միասին ...

— Մեզի պիտի հետեւին տասնեակ հա-զարներ, կամաւոր դինուորներէն, զոռաց ուրիչ սպայ մը, անոնք որ ուխտեցին իր-ենց արիւնի մինչեւ վերջին կաթիլը թափել Ազատութեան համար :

— Եաշասըն Հիւրրիյէթ, մռնչեցին բո-լոր սպաները .

— Եաշասըն Օրտու, զոռաց Մահմուտ Շէվքէթ փաչա :

Եւ դինուորական դլխարկին ձեղունները թնդացին :

Յուզումնալից էր տեսարանը :

Մահմուտ Շէվքէթ փաչա, սպայակոյ-տին դառնալով .

— Ընկերներ, ըսաւ, քանի որ այսպէս է, եւ քանի որ Պոլսէն դեռ լուր մը չա-դինք, ի՞նչ կ'ըսէք, չարժման մէջ դը-նե՞նք բանակը .

— Այո, այո, հրամանատար փաչա, կրկնեցին բոլոր ժողովականները :

Գլխարկի սրահին անկիւններէն խուռ ա-ղաղակներ լսուեցան .

— Կեցցէ Մահմուտ Շէվքէթ փաչա :

Յանկարծ, սպայակոյտին մէջէն, թըն-դանօթաձիգ հարիւրապետ մը, ցցուեցաւ Շէվքէթ փաչային դէմ, եւ յարձակիր չարժուածքով մը :

— Մեր սիրեցեալ հրամանատար փա-չա, դոչեց յուզուած դէմքով մը, ահա , հոս, այս նուիրական վայրին մէջ, իմ պաշտելի սուրիս եւ իմ սուրբ ամուսնու-թեանս՝ Նիբեահիս վրայ կ'երդնում, ե-թէ մինչեւ վաղը, բանակը չարժման մէջ չղնենք, դժբախտաբար պիտի ստիպուիմ ընդվզիլ դինուորական կարգապահու-թեան դէմ, եւ եթէ նոյնիսկ այդ պատ-ճառով հրացանի բռնուիմ, վաղը, կա-նուխ, ես իմ դունդիս հրեւանիներով ու դինուորներովը պիտի մեկնիմ ... :

— Օ՛, օ՛, բացագանչեցին բոլոր սպա-նները, հրամանատար փաչա, կ'աղաչենք, վերջ մը դրէք այս յուզումներուն , բա-ժակը լեցուած է, կը յորդէ ... :

Նոյն պահուն, հեռագրատան ցրուիչ – ներէն երիտասարդ մը ներս մտաւ, մօ-տեցաւ Մահմուտ Շէվքէթ փաչային , հեռադիր մը յանձնեց ու մեկնեցաւ :

Շէվքէթ փաչա բացաւ ու մէկ չունչով լափեց զայն : Ցետոյ, դառնալով սպա-ներուն, որոնք իրեն չուռած էին :

— Ընկերներ, ըսաւ յուզուած դէմքով մը, արդէն չատ ուշ է, ճակատագրական րոպէն հնչեց, այսօրուընէ պէտք է մեկ-նինք, այո, այսօրուընէ :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար.)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դադրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ 35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 ֆ.:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԻՓ.— Խմբագրատունը նամակ ունի Հայկազուն Վրդ. Կարապետեան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Գրիգոր Զարգարեանց եւ Պ. Գասպար Վարդազարեանց կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Սեպտ. 8, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ,

ԼԵՒՈՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆՑԻ

մահուան քառասունքին:

Կը հրաւիրուին հանդուցեալին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Աղքատախնամի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկին Աբշալոյս Սարգիսեան, ողբ. Տէր եւ Տիկին Արամ Թէրզեանի մահուան քառասունքին առթիւ 40 Ֆրանք, Պ. Յարութիւն Բիլիճեան, նոյն առթիւ 25,

×

Տիկին Վերոնիկ Զարգարեան (Քանէն) հարիւր, Տիկին Ֆրէնկեան (Եկեղեցւոյ միջոցաւ) յիսուն, Տիկին Աբիսկէօֆ յիսուն, Պ. Ժիրայր Զիլինկիրեան (Եկեղեցւոյ միջոցաւ) յիսուն, Պ. Աւետիս Լուսպարոնեան, ողբ. Եփրեմ Թեւանեանի մահուան առթիւ երեսուն, Պ. Շնորհք Մխքայէլեան (Փուաթիէ) Աստուածած – նայ առթիւ, իր քրոջ՝ Տիկին Տիրուհի Մխքայէլեանի ապաքինման համար քսան, Պ. Թուխլաճեան քսան, Օր. Գոհար Շահրիկեան (Ամերիկայէն) տասը, Պ. Կէօ – դիւրեան Գառնիկ հինգ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՐԲ. Միութեան Սէնթ Ան – թուանի մասնաճիւղի անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, հայրենակից Նշան Նաճարեանի ապարա – կը: Խիստ կարեւոր է անդամներու ներկայութիւնը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին.—

ա) Մէջին տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար:

բ) Աչք մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար:

ԱՆԶԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւղեր մինչեւ լոյս, Ճրդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

×

Ազգատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Մոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիէրի չքեղ սրահին մէջ:

ՑԵՏԱՋՈՒՄԱԾ

Հ. Բ. Ը. Մ. Փարիզի Տիկնանց Յանձնախումբին հիմնարկութեան Գ. տարեդարձին առթիւ յառաջիկայ Հոկտ. մէկին համար յայտարարուած հանդէսը յետաձգուած է, Միութեան պատուակալ նախադահ եւ Երոպայի կեդր. Յանձնախոդովի նախադահ ՋԱՐԱՀ ՊԷՑ ՆՈՒՊԱՐԻ մահուան եւ Տիկնանց Յանձնախումբի ժրաջան անդամուհի Տիկին Արամ Թէրզեանի արկածալից կորուստին պատճառով, իբրեւ սուգի արտայայտութիւն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գավալայէն (Յունաստան), Անդրանիկ Յակոբեան կը փնտռէ իր մայրը՝ Ալթուն եւ երկու եղբայրները՝ Մուշեղ եւ Նարպէյ Յակոբեան, բնիկ Սեբաստիոյ կէ – մէրկէ գիւղէն, կորսուած 1915ի աղէտին: Կը խնդրուի տեղեկութիւն ունեցողներէն դրել հետեւեալ հասցէին.— Անդրանիկ Յակոբեան, Բաարօն 20, Գավալա, Յու – նաստան:

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ՞ր, բաներ՞ր, ի՞նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ: Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծառայով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմանագրութեան համար դիմել վարչութեան:

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

Imprimerie Speciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՐԸ

Կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ»

Հեղինակ
ԺԱՆ – ԺԱՔ ՎԱՐՈՒԺԱՆ
(Ուզուեեան)

Իրագործուի՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

Երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերդութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դերը պիտի կատարէ Սաոի Ռեպօ:

Հ. Յ. Դ.

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ – Սարսէլ «Վարդան» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին: Կարեւոր օրակարգ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արժանաւորել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմալի համեմատութիւններով:

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

ԲԱՄԲԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՇԱԲԱԹ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
7 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9702 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 39e ANNÉE — N° 9702

ԱՅՍ ԱՄՍՈՒԱՆ

ՄԵՐ ՀՈԳԵՐԸ ՄԵԶԻ ԿԸ ԲԱՒԵՆ

—o—

Ահա նորէն աշուն :

Այս այն եղանակն է ուր գիւղացին կ'ամբարէ ամբան բերքը, իրեն եւ բոլոր տէն համար : Եւ կը պատրաստուի նոր գարնան ու ցանքին, ինչպէս ամէն տարի :

Աշխատանքի հետզհետէ աւելի ամփոփուելու, քանի որ աշուն է, եւ ապա ձմեռ :

Գիւղացի չմնաց մեր աշխարհացրիւ ժողովուրդին մէջ, եթէ չհաշուենք Միացեալ Նահանգներու կարգ մը շրջանները :

Դարձեալ ոչ միայն ցիրուցան տարա – գիր, այլեւ «քաղքցի», միջաղգային իմաստով :

Երբեմն գիւղացին բանուոր է այսօր, տարածութեան մէջ : Եւ կամ արհեստաւոր ու առեւտրական :

Ցետոյ կան մտաւորները, — անոնք որ կը նուիրին ազատ արուեստներու :

Աշուն է նաեւ ատոնց համար : Շրջանափոխութիւնը, ամառնային յողնութիւնին ետքէն կամ արձակուրդներէն վերջ :

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ ամառը ծառայ կազդուրուելու ոչ միայն մարմնով, այլեւ ժառով :

Ուրեմն, արդար է քիչ մը աշխուժացած — գրեթէ սպասել աշնան — վերամուտ — մը – տարի թէ հանրային գործունէութեան դէմ : Ոչ միայն կեդրոնացեալ, չինարար աշխատանք, այլեւ վերանորոգիչ, քըն – նական ոգի :

Մանաւանդ որ, ահա նորէն կը գտնը – ենք խորապէս վրդովիչ հեռանկարի մը առջեւ :

Նորէն մութ խաչուղիներ կը բացուին ամբողջ մարդկութեան, հետեւաբար եւ մեզի համար : Աւելին թէ անկին :

Որքան փոքր եւ անճար, այնքան աւելի ենթակայ փորձութեան : Աչխարհի բոլոր ճամբաներուն վրայ : Նոյնիսկ հայ – կեանքին մէջ :

Ոչ վայրերան կանչեր, ոչ ալ չռնդալից եւ աւեւտրեր դուշակութիւններ :

Գարշապէս նոր փորձ մը լրջութեան եւ ինքնամփոփ, տակուն եւ յարատեւ աչ – խատանքի :

Երբ հակայական ուժեր ասպարէզ կը նորան փոխադրձաբար, սասակացնե – լով պինդ չնարչուը եւ ուրիչ չարաչուք պատրաստութիւնները, արդէն զանգ մը հնչած կ'ըլլայ փոքր ժողովուրդներուն համար :

Այդ զանգը մարտակոչ մը չէ անշուշտ : Կը նշանակէ նաեւ կոչ –արթնու – թեան եւ խմաստութեան .

— Ինչ ընել որ ոտքի տակ չերթանք : Այս հոգը ունէինք երէկ : Վաղը կըր – նանք ունենալ շատ աւելի ահաւոր անա – կնկալներով :

Ուրեմն պիտի ըլլանք արթուն եւ կո – րովանք, մեր ներքին ուժերը եթէ ոչ բազմապատկելու, գոնէ անվթար, ա – զատ պահելու համար :

Գարշապները կը պահանջեն օրուան պահքերը դառել սեփական աչքերով : Ոչ թէ ուրիշներու աչքերով, եւ ոչ թէ փոխ տրուած ակնոցներով, որոնք դուռ կը բանան սը – տահկէ մարդկանցներու :

Գարշապները կը թելադրեն զգուշա – նալ այն բոլոր արարքներէն որ կրնան դիւրաշրջել դաշտութիւններու ինքնապաշտպանութեան կորովը : Կամ եղբայր եղբօր դէմ հանել : Կամ թիւրիմացութիւնները տանել մեր բնակած երկիրներուն մէջ : Մեր հոգերը մեզի կը բաւեն :

Ինչո՞ւ մտահոգութեամբ տոգորուած են մեր շարքերը եւ ուղեկիցները :

Ասոր համար ալ, կը ջանան նոր նը – պատակներ կատարել, երիտասարդաց – ման ճամբով :

Նոյն մտահոգութենէն չեն կրնար խու – սափիլ միջանկեալ կամ «բոլորտիքեան »

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ԽԻՍՏ ԼԵԶՈՒ ԿԸ ԳՈՐԾԱԾԵՆ

—o—

ԽԶՈՒՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ

—o—

Աննախընթաց կը նկատուի այն դիմում մը զոր Ժողովրդական Չինաստան ըրած է առջի օր, բողոքելով քոյր երկրի մը՝ Խորհ· Միութեան դէմ : Արդարեւ Մոսկուայի չին դեսպանը Արտ· Նախարարութեան դիմած էր բողոքելու համար թշնամական այն ցոյցին դէմ որ տեղի ունեցած էր իր դեսպանատան առջեւ, չէշտելով թէ երաշխաւորութիւններ կ'ուզէ որ «նման միջադէպեր պիտի չպատահին » :

Միւս կողմէ Նոր Չինաստան մամուլի գործակալութիւնը սկսած է գրուել չի – նական քսան հազար տառերէ բաղկացած յօդուած մը որ առաջինն է չարքի մը, ի պատասխան խորհրդային կեդրոնական կոմիտէին Յուլիս 14 թուակիր նամակին : Այս յօդուածին մէջ, Չինացիները կը չէշտեն թէ Խորհ· Միութիւնը իրենց տարակարծութիւնը տարած է խզումի սահմանը, կ'ամբաստանեն խորհրդային դեկավարները որ միջադէպեր կը ստեղ – ծեն չին – խորհրդային սահմանին վրայ, առանց բնորոշելու այդ միջադէպերուն բնոյթը : Նոյն յօդուածին համաձայն Խորհ· Միութիւնը նահանջական քայլ – քականութիւն մը կը վարէ : 1956ին , կ'ըսեն Չինացիք, Խորհ· Միութիւնը տեղի պիտի տար Հունգարիոյ մէջ եթէ Չինացիները չըլլային : Յօդուածին մէջ Ռուսերը կ'ամբաստանուին նաեւ որ ազդամոլութեան մէջ լինկած են Լեհաստանի հետ իրենց յարաբերութեանց մէջ, յետոյ պատմականը կ'ընէ չին – խորհրդային տարակարծութեան 1960էն ի վեր : Չինացիները կը յայտնեն նաեւ թէ Խրուշչեւ, 1959 Հոկտեմբերին, առաջարկած էր որ համաձնաժողովները ճանչնան Ֆորմոզան (ազգ· Չինաստան) :

Այս լարուած մթնոլորտին վրայ եթէ աւելցնենք անդլիագիր թերթի մը յայտնութիւնը, աւելի եւս կը չէշտուի թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները օրէ օր կը վատթարանան :

Արդարեւ, ըստ Հոնք – Քոնքի Սաուս Զայնա Մոռնինկ Փոսթ թերթին որ կ'ապաւինի համաձնաժողով Չինաստանէն է – կողներու յայտարարութեանց, չին իշ – խանութիւնները 90·000 երիտասարդներ ղրկած են Պիքինկի դաւառը որպէսզի մասնակցին պաշտպանողական չինու – թեանց կառուցման չին – խորհրդային սահմանին երկայնքին :

—o—

հոսանքները, անկախ կոչուին թէ չէզոք :

Անոնք ալ, իրենց կարգին, կրնան կըռուան կամ չեզոքան հանդիսանալ դանդաղ հանրօգուտ կազմակերպութեանց , համաձայն իրենց ընկերային եւ քաղաքական դաւանանքին :

Հրաշք մը պիտի ըլլար, եթէ նոյն լեռնակուտակ հոգերուն ծանրութեան տակ, սթափիլին նաեւ անոնք որ երեսուն տարիէ ի վեր օրը իրիկուն կ'ընեն, փոս մը եւ տապանաքար մը փնտռելով Դաշնակցութեան համար :

Վաթսուն տարուան պատմութիւնը կ'ապացուցանէ թէ այդ կարգի բոլոր դաւերն ու խուժանավարութիւնները ծառայած են միայն թշնամին խնդացնելու :

1950 Շ·

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԱՏԵԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

—o—

"ԱՅԴ ՎԵՐՏԷՕՆԸ ԽԵՂՃԻՆ ՄԷԿՆ Է"

ԿԸՍԷ ՋՕՐ· ՎԱՆԻՒՔՍԷՄ

—o—

Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին առջեւ կը չարունակուի Ջօր· Վանիւքսէմի դատավարութիւնը :

Ծանօթ է որ այս բարձրաստիճան պինուորականը երկու տարի է բանտարկուած է որովհետեւ դաշտնի բանակի ամբաս – տանեալներէն մէկը յայտարարած էր թէ Գաղտնի Բանակի անդամ է՝ «Վէրտէօնց» ծածկանունին տակ : Ջօրավարը միշտ հերքած է , բայց ցարդ բանտը մնացած էր եւ աղբիւրներն ալ արտաքսուած էին Պատուոյ Լեգէոնին պատկանող վարժարանէն :

Ջօր· Վանիւքսէմ բացառիկ դէմք մըն է : Ամէնէն փայլուն պինուորական – ներէն մէկը ֆրանսական բանակին : Ա – մէնէն չատ չգանչան ստացած սպան, վերջապէս բացառիկ դէմք մըն է : Երկու հոգի՝ ժէնժամպր եւ գնդ· տը Պլիւբեռ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴԱՐԱՁԻՆ կը հաղորդեն թէ Մամա – քի դատարանը եօթը մահավճիռ արձա – կած է : Ասոնց մէջ է Թալաթ Այտէմիր :

ՍԱՁԿՈՆԻՆ հասած լուրերը այն տը – պաւորութիւնը կը թողուն թէ կարելի պիտի ըլլայ մէջին ճամբայ մը գտնել : Տիէմ յայտարարած է .— «Նախագահա – կան պաչտօնս միայն 1966ին կը վերջա – նայ » : Իսկ եղբայրը՝ Նհու յայտարա – րած է .— «Չեմ նախատեսեր պաչտօնս ձգել բայի այն պարագային երբ Ամերի – կայի եւ Վիէթնամի համախոհութիւնը պահանջէ :

ԻՍՐԱՅԵԼԻ մէջ պիւղատնտեսութեան նախարարը՝ Մոչէ Տայան հրաժարած է իր պաչտօնէն տարակարծութիւններ ու – նենալով վարչապետ Էշքոլի հետ :

ԲՐԻՍԹԻՆ ԲԻԼԸՐ որու մասին չատ խօսուեցաւ վերջերս Անգլիոյ մէջ եւ ո – րու պատճառաւ նախարար մը հրաժարե – ցաւ եւ բժիշկ մը անձնասպան եղաւ, ձերբակալուեցաւ առջի օր կեղծ վկայու – թեան համար :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ նախարարական նոր բարեփոխումներ տեղի ունեցած են : Արտաքին նախարար նշանակուած է Պուտեֆլիքա, իսկ Ֆերհաթ Ապպաս «ժո – ղովուրդին թշնամին» կ'որակուի ծաղրա – նկարներու մէջ որոնք ողողած են քա – ղաքին պատերը, հանրաքուէին նախօր – եակին :

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ – ՊԵՐԼԻՆԻ քաղաքապե – տը՝ Վիլի Պրանտ յայտարարեց թէ տը – րամադիր են չփոխ տեղծելու Արեւել – եան – Պերլինի ներկայացուցիչի մը հետ :

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ Խորհրդա – րանին պատասխան փոխ – նախագահը Մոսկուայէն վերադարձին անդրադար – ձած է այն խօսակցութեանց ղորս ունե – ցած է Խրուչչեւի եւ Կրոմիքոյի հետ : Իր կարծիքով Լհրարաի դահլիճը պիտի կարենայ դրական քաղաքականութիւն մը վարել Արեւելեան Պլոքին նկատմամբ :

ԱԼԱՊԱՄԱՅԻ մէջ ծանր միջադէպեր պատահած են, միշտ ցեղային հարցերու առթիւ : Մէկ մեռեալ եւ տասնեակ մը վիրաւորներ կան :

ԾԽԱԽՈՏԻ գործածութիւնը օրէ օր կը ծաւալի Ֆրանսայի մէջ : 1962ին, ծխողները երեք միլիառ ֆրանքի դլանիկ ծը – խած են : Ամէնէն չատ ապառում ունե – ցողը՝ կօլուազն է :

ըսած են թէ Վանիւքսէմ Մայր Հայրե – նիքի չարժումին պետն էր , յետագային սակայն եւ առած են իրենց յայտարա – րութիւնները զանազան բացատրութիւն – ներ տալով այն պայմաններուն մասին ո – րոնց մէջ ըրած են նման խոստովանու – թիւններ :

Ամէն պարագայի մէջ, Ջօր· Վանիւ – քսէմ չատ լաւ տպաւորութիւն կը դոր – ծէ : Հպարտ, ուղիղ, պարկեչտ պինուո – րականի տիպար մը կը թուի ըլլալ որ դատավարութեան ԲՆդհատին պիտի չվա – րանի յայտարարելէ թէ «այդ Վէրտէօնը արդէն խեղճուկրակին մէկն է »:

Ջօրավարին չէշտը քաղաքավար է , բայց խիստ .— «Այդ մարդը, Վէրտէօնը խեղճուկրակին մէկն է : Բան մը չէ ը – րած : Ճիշդ է որ եթէ չփման մէջ մտած ըլլայի, եթէ կարծած ըլլայի որ կարո – ղութիւնն ու բարոյական իրաւունքն ու – նիմ (չեմ դիտեր ինչ մտամոլորտով) նետուելու այդ ձեռնարկին մէջ (ԽՄԲ· Կ'ակնարկէ Գաղտնի Բանակ Կամակեր – պութեան), բաւական հաւանականու – թիւն կայ որ այսօր, այս ամբաստանեալ – ներու պոմսը չըլլայի» : Ուրիչ խօսքով , պինուորականը ըսել կ'ուզէ թէ եթէ Մայր Հայրենիքի մէջ, Գաղտնի Բանակի պետը ինք ըլլար՝ Գաղտնի Բանակը յաջողած կ'ըլլար եւ քանի որ չէ յաջողած ուրեմն ինք անոր պետը չէ :

Եւ Վանիւքսէմ միշտ նոյն չէշտով , խիստ եւ հպարտ կը յայտարարէ .— «Իմ պաչտօնիս վարկը որոշ խորչում կուտայ ինծի բացատրելու ըսի – ըսուներու վրայ... ոչ ճչմարտութիւնը ոչ ալ ար – դարութիւնը ձեղի թոյլ կուտան որ պիտ պահէք հոս » :

Երրորդ նիստին պատկառելի վկաներ կը ներկայանան : Նախկին նախարար , երեսփոխան Մաքս Լըժէօն կը յայտա – րարէ թէ ամբաստանեալը միշտ պնահա – տած է իր անկեղծ նկարագրին համար : Ջօր· Վանիւքսէմ երբեք չէ ծածկած իր զղացումները եւ խոր դիտակցութիւնն ունի կարգապահութեան : Եւ Լըժէօն կը չարունակէ «ոքանչելի ռազմիկ մը է – գալ, վարչակարգը միշտ յարգող քաղա – քացի մը : Զախակողմեան, հանրապետա – կան, պաչտօնի մէջ երբեք չէ յայտնած իր քաղաքական կարծիքները » :

Նախկին նախարարին կը յաջորդէ մա – ռեչալ տը Լաթրի այրին .— «երկու ան – գամ, Ջօր· Վանիւքսէմ ամուսնոյս հրամանին տակ պտնուած է , նախ Ֆը – րանսական առաջին բանակին, ապա՝ Հնդկաչինի : Ջօրավար տը Լաթրի մառե – չալներէն մէկն էր » :

Ջօր· Ալճէ, Գերմանիոյ Ֆրանսական ուժերու նախկին հրամանատարն է : Իր յայտարարութիւնը չատ յուղիչ է .— « Ես ուզեցի հոս գալ, որովհետեւ իմ վկայութիւնս կը պարտիմ այն մեծ պին – ուորականին որ ծառայեց իմ հրամանին տակ, կռիւի այդ ընկերոջ որուն անմե – ղութիւնը պայծառ է : Վանիւքսէմ յան – ցաւոր չէ եւ բարեկամութիւնս չէ որ կը մղէ այս յայտարարութիւնը ընելու, ճչմարտութիւնն է : Վանիւքսէմ եթէ դեր մը խաղացած ըլլար Գաղտնի Բա – նակին մէջ, չէր հերքեր : Ես երաչխաւոր եմ Վանիւքսէմի » :

Դատը պիտի վերջանայ Շաբաթ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՀԻՆ ՎԷՊ ՄԸ...

ՈՐ ՄԻՇՏ ՆՈՐ Է

ՅԱԽԵՐԺԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

ԽՄԲ.— Երբ թուրք «պատմաբաններ – քը» ամէն ջանք կը թափեն հաստատե – լու համար թէ Հայաստան կոչուած եր – կիրը « աշխարհագրութենէն մնացած յիշողութիւն մըն է միայն », թէ թու – րանական ցեղեր կ'ապրէին այնտեղ՝ Հա – յերէն առաջ, ի պատասխան՝ կը ներկա – յացնենք այս յօդուածը, մասնագիտա – կան աշխատութիւն : Այսպիսի աշխա – տութիւններով պէտք է ճանչցնել մեր պատմական իրաւունքները, հողային եւ բաղաքակրթական, թէ հայ ոճր սերուն – դին եւ թէ օտարներուն : Թուրքերը կը գործեն,— ի՞նչ կ'ըսենք մենք մեր դա – տին համար ·—

— « Ի՞նչ բաղաքական դատ, *պիտի ը – սեն «իրատեսները»: Սահմանին մէկ կողմը՝ աւերակ ու գերեզման, ուր առ յաւէ՞տ կը ննջէ մեր ժողովուրդի կէսը: Սահմանին միւս կողմը՝ պատմութեան ամէնէն զարհուրելի ոճրագործը դրեր է միւս կէսի կրծքին: Հայկական Հարց չկայ» ···

*Այսպէս խորհողները ծանօթ չեն Հա – յոց Պատմութեան՝ գրաւոր թէ սեպա – գրային: Ծանօթ չեն հայ ժողովուրդի արմատներու անմեռ բնոյթին: Հայ ազգը սկիզբ է առեր մարդկութեան հետ· ա – նոր հետ ալ վերջ պիտի գտնէ· ոչ առաջ: Ուրիշ ազգեր կրնան մահանալ վաղա – ժամ· ոչ՝ Հայը:

Սումերական վաղնջական արձանա – գրութիւն մը, որ կը վերաբերի աշխար – հի ստեղծագործութեան եւ անդր – ջրհե – ղեղեան շրջանին, կ'աւանդէ թէ աշխար – հի առաջին թագաւորները կ'իշխէին Հայքի մէջ (անունը կը գրուի ՀԱ–Ա–ԳԻ, կ'արտասանուի Հայաբի· կրճատուած եղած է Հայք(*): Բաբելոնեան Հայքը կը դանուէր երկրի հարաւ. մասին՝ Սումե – րիի մէջ, Պարսից Ծոցի ափին : Զենք դիտեր թէ Հայկը ասկէ՞ է որ յետագա – յին մեկնեցաւ Հայաստան, ինչպէս կ'ը – սէ մեր ազգային աւանդութիւնը· բայց, աւելի քան հաւանական է: Պարսից Ծո – ցըն ալ ըլլալու է մեր դիւցազներգու – թեանց եղեգնուտ ծովը, վահագնին ծը – նունդ տուող :

Հայաքի լոյսի քաղաք էր եւ կեդրոն : Ծովեզերեայ վաճառաշահ «պեառ – թիւն »՝ որ համբաւաւոր էր նաեւ իր աստուածաբանութեան եւ դիտութեան դպրանոցով : Սումերի քուրմ – բժիշկ – ները (ախտահան) կը պարծենային, թէ էրիդիւի եւ Հայաբի մէջ են առացած իրենց կրթութիւնը : Ցետ ջրհեղեղեան հնագոյն չրջանին (3250 Ն· Ք·) պատ – կանող դիւցանաւէպի մը բեկորները կը պատմեն մեզի Բաբելոնեան Հայքի նը – ւաճումն ու կործանումը՝ Ուրուքի թա – գաւոր Լուգալ Բանդայի ձեռքով: Այս աղէտէն ետքն է, հաւանաբար, որ Հայկ իր ժողովուրդով գաղթեց հիւսիս, եւ վերջնապէս հաստատուեցաւ անկէ ի վեր իր անունով կոչուող բարձրաւանդակին վրայ: Սումերեան օրհներգութեան բե – կորի մը մէջ ալ՝ կայ ազօտ ակնարկու – թիւն մը, թէ Հայաբիի ատտուածը «մեկ – ներեցաւ դէպի բարձր սարահարթերը»···

Վերոյիշեալ դիւցազնաւէպէն կը տեղե – կանանք նաեւ, որ Բաբելոնիա այն ատեն չրջապատուած էր երեք երկիրներով, ո – րոնց դէմ Սումերեան վէհապետները անընդհատ պատերազմ կը մղէին: Ասոնք էին «հարաւ – Արեւելքի մէջ՝ Էլամը , Հիւսիսի մէջ՝ Տիտաննումը» (**): Ա՛յս է բաբելասորական արձանագրութիւննե – րուն մէջ հազարամեակներու ընթացքին մերթ ընդ մերթ յիշուած «երկիր (Հ)ար – մանի»ի առաջին յիշատակութիւնը(***):

Հայերն ու Արմէնները, ուրեմն, կային ի սկզբանէ: Կային իբրեւ կազմակերպը – ւած եւ քաղաքակիրթ ընկերութիւն եւ քաղաքական միութիւն՝ աշխարհի այդ մասին մէջ, չրհեղեղէն առաջ, չրհեղեղէն վերջ: Կային եւ եղան, փոփոխական բախտով, ամբողջ հինգ հազար տարի :

Այսպէս կը խորհի՛մ, ու յանկարծ հինգհազարամեայ հայ պատմութեան արձագանգները կը սկսին հնչել ցեղային յիշողութեանս մէջ: Ահաւասիկ Նարամ Սինը, աքքադեան աշխարհակալ, որ Լու – գալ – Բանդայէն հազար տարի ետք կը պարծենայ թէ պարսութեան մատնեց եւ, վերջնապէս, կործանեց Արմանին , եւ իր հսկայական արձանը կը բարձրա – ցընէ ապազայ Տիգրանակերտի հիւսիսը, Արմանիի սրտին մէջ: Այսօր ալ կան , հաւաքուած՝ իրենց սեփական հողին վը – րայ, իրենց սրբազան լերան չուքին տակ,— պարտուած , տասանորդուած , հպատակ, բայց գո՛յ եւ կանգուն:Բոնու – թեան սէրը՝ իրենց հոգիներուն մէջ : Կրնա՞յ ըլլալ այս փաստերէն աւելի հաս – տատուն դրաւական՝ մեր իրաւական պա – հանջներուն, այլ խօսքով՝ բաղաքական դատին համար:

Ահաւասի՛կ Հատեան Սուրբլը եւ Ա – ռաքեատանեան Սարդոնը, որ Նարամ – Սինէն հազար եւ հազար հինգ հարիւր տարիներ ետքը, կը յոխորտան թէ վերջ տուին Հայաստանին եւ Ուրարտուին :

Ահաւասիկ Պարսից Դարեհը, որ ան – կախ Արմենեան կը վերածէ վասսալի եւ Աքեմենեան կայսրութեան նահանգներէն մէկուն :

Ահաւասիկ եւ Հռոմայեցի Անտոնիոսը, Դարեհէն հինգ հարիւր տարի ետք, որ չղթայի կը զարնէ Արտաւազդը եւ նուէր կը տանի Կղէոպատրային եւ իր կտրած գլխներուն վրայ կը պարծենայ « Հա – յաստան պարտեալ»ով :

Ահաւասի՛կ Պարթեւներն ու Բիւզան – դացիք, Սասանեաններն ու Արաբները : Եւ, վերջապէս, Թուրք – Թաթարական վոհմակները, դայլի ծնունդ Տուղրիլ , Ձենգիզ, Հուլագու, Թիմուր, Սելիմ , Համիդ ու Թալէաթ: Հայաստան պարտ – եալ, Հայաստան ղեռնեալ, Հայաստան բնաջնջեալ :

Եւ նոյնքան յանկարծ ու անսպասելի , լիաթոք քրքիջ մը կը փրթի մէջէն , ան – վըրդով եւ հաւատաւոր Հայուն քրքիջը, նետուած՝ այն բոլոր ողբալի – ամբարտաւաններու երեսին, որոնք հազարեակ – ներու ընթացքին նորէն ու նորէն քա – ղեցին Հայաբին ու Հայասան ու Հայաս – տանը, եւ որոնցմէ այսօր պժուարն – թեռնլի խաղերով ծածկուած քանի մը ա – դի՛ւս եւ խեցի՛ կը մնայ ···

Ճակատագիրը մը՝ որ վերապահուած է դեռ կենդանի եւ անպատիժ մնացած մեր միւս գահիճներուն ալ, մինչ Հայաստա – նը պիտի ապրի՛, աշխատի՛, ստեղծա – գործէ՛:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔԱԼԱՆԹԱՐ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

ԾԱՆՕԹԱՆԱՆՔ ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

(Բ· եւ վերջին մաս)

Թրքական չարժանկարի մէջ, իբրեւ բեմադիր կը դործեն Ա· Ալեանաքը եւ Նչան Թաչերեանը: Իսկ Նուպար Թէր – զեան անունը ծանօթ է նաեւ թուրք հա – սարակութեան որպէս չարժանկարի դե – րասան :

Բեմական չարժումին չնորհիւ մի քանի դրողներ փորձեցին թատերգական սեռը, որոնց մէջ յաջողութիւն դտան Պոլսոյ հայ արդի կեանքը ցոլացնող իրապաչտ դործերով այժմ արժանթինարնակ Վ· Ա – ճէմեանը իր երեք թատերգութիւններով՝ « Պատուհանը բաց չեն թողուր », «Ներ – սէն եւ դուրսէն», «Ամէն մարդ իր թուղթը ունի», Վ· Ս· Ծովակի « Շըղ – թան», Ատրինէ Տատրեանի «Այսպէս մեծցան անոնք», Ռ· Հատտէճեանի « Կեանքի մը երեք կիրակիները» եւ Ց· Սրապեանի մէկ փոխադրութիւնը՝ «Փե – սաս բանաստեղծ է»:

1945էն յետոյ յառաջդիմասէր եւ դե – դարեւոտասէր լիսէական եւ համալսա – րանական երիտասարդներ հիմը դրին ուսանողական միութիւններու :

Այսօր տասնէ աւելի Սանուց Մխու – թիւններ չատ օդտակար եւ դովելի աչ – խատանք կը տանին համայնքին մչակու – թային կեանքին բարդաւաճման համար :

Այս միութիւններուն մէջ կը կազմա – կերպուին դասախոսութիւններ, կը տըր – ուին բանախոսութիւններ՝ երաժչտական դրական, բժչկական, դիտական, ըն – կերային եւ այլ նիւթերու չուրջ դրողնե – րու, արուեստադէտներու եւ համալսա – րանական երիտասարդներու կողմէ :

Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը որ պարբերաբար կը հրատարակէ «Սանդ – կան որակաւոր դործունէութեամբ :

Կեդրոն· Սանուց Միութիւնը, որ ու – նէր իր պաչտօնաթերթը՝ «Հանդէս Մ – չակոյթի»ն, դարկ տուած է նկարչական դուգահանդէսներու, խրախուսելու հա – մար Պոլսոյ հայ նկարիչները իրենց պա – դասման ճանապարհին :

Աբամեան Սանուց Միութիւնը 1957ին լոյս ընծայեց « Համալնապատկեր հան – րապետական չրջանի Պոլսահայ դրակա – նութեան» 340 էջնոց ուչադրաւ հատո – րը, ուր ամփոփուած են չուրջ վաթսուն դրողներու գործերէն նմոյչներ: Նոյն Միութիւնը յաջորդաբար լոյս ընծայեց հինդ դիրքեր, հիմը դնելով հրատարակ – չականի մը :

Եսայեան Ս· Միութիւնը լոյս ընծայած է երեք թարգմանական գործեր եւ մի – ժամանակ յորելեար Ց· Մնձուրի «Կո – պոյա Լոյս» պատմուածքներու արժէքա – ւոր հատորը :

Իոլոր Սանուց Միութիւնները առանձ – կամ նուազ օդտակար աչխատանք կը տանին եւ անուրանալի է յառաջդիմա – չէր տարրերու կատարած գործը այդ մի – ութիւններուն մէջ , ըլլայ անոնց անմի – ջական չրջապատին , ըլլայ համայնքին ընդհանուր մչակութային եւ գեղար – ուեստական վերելքին ի նպաստ :

Պոլսոյ մէջ կը հրատարակուին երկու օրաթերթեր՝ Ժամանակ եւ Մարմարա , Արշաւ եւ Կավռոշ չաբաթաթերթերը , Փռոլիս թատերական եւ չարժանկարի կիսամեան, Պատրիարքարանի Նողկար պարբերաթերթերը, «Ս· Փրկիչ» ամսա – թերթը՝ իրրեւ օրկան Ազգ· Հիւանդա – նոցի, բժչկապետական նիւթերով՝ իսմ – բագրութեամբ Հերմինէ Սինանեանի :

Մօտաւորապէս 5 ամիս է սկսաւ հր – րատարակուիլ «Նոր Դար» չաբաթաթեր – թը 16 էջերով, խմբագրութեամբ Ց· Մ – նանեան — Վ· Պիլէոեան զոյգին, յա – Սինէն հազար եւ հազար հինգ հարիւր տարիներ ետքը, կը յոխորտան թէ վերջ տուին Հայաստանին եւ Ուրարտուին :

Ահաւասիկ Պարսից Դարեհը, որ ան – կախ Արմենեան կը վերածէ վասսալի եւ Աքեմենեան կայսրութեան նահանգներէն մէկուն :

Ահաւասիկ եւ Հռոմայեցի Անտոնիոսը, Դարեհէն հինգ հարիւր տարի ետք, որ չղթայի կը զարնէ Արտաւազդը եւ նուէր կը տանի Կղէոպատրային եւ իր կտրած գլխներուն վրայ կը պարծենայ « Հա – յաստան պարտեալ»ով :

Ահաւասի՛կ Պարթեւներն ու Բիւզան – դացիք, Սասանեաններն ու Արաբները : Եւ, վերջապէս, Թուրք – Թաթարական վոհմակները, դայլի ծնունդ Տուղրիլ , Ձենգիզ, Հուլագու, Թիմուր, Սելիմ , Համիդ ու Թալէաթ: Հայաստան պարտ – եալ, Հայաստան ղեռնեալ, Հայաստան բնաջնջեալ :

Եւ նոյնքան յանկարծ ու անսպասելի , լիաթոք քրքիջ մը կը փրթի մէջէն , ան – վըրդով եւ հաւատաւոր Հայուն քրքիջը, նետուած՝ այն բոլոր ողբալի – ամբարտաւաններու երեսին, որոնք հազարեակ – ներու ընթացքին նորէն ու նորէն քա – ղեցին Հայաբին ու Հայասան ու Հայաս – տանը, եւ որոնցմէ այսօր պժուարն – թեռնլի խաղերով ծածկուած քանի մը ա – դի՛ւս եւ խեցի՛ կը մնայ ···

Ճակատագիրը մը՝ որ վերապահուած է դեռ կենդանի եւ անպատիժ մնացած մեր միւս գահիճներուն ալ, մինչ Հայաստա – նը պիտի ապրի՛, աշխատի՛, ստեղծա – գործէ՛:

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ՔԱԼԱՆԹԱՐ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

(*) Այս արձանագրութեան մէկ տար – բերակը կ'ըսէ, թէ յիշեալ թագաւորնե – րը կ'իշխէին Հայաքի դրացի Էրիդուի մէջ , բայց տարբերութիւն չըներ: Էրի – դու ալ Ուրարտական ազգանուն է :

(**) Այս ալ մեր խորենացիին Տիտանն է ապացոյց մը եւս, որ հիմնական կէ – տերու մէջ լաւատեղեակ եւ արժանահա – ւատ է խորենացին :

(***) Հոս տեղը չէ զրաղելու Հայերու եւ Արմենիներու առաջնութեան հարցով՝ Հայկ· բարձրաւանդակին վրայ: Մէկ բան ստոյգ է, — հայ ժողովուրդի ծագման եւ կազմութեան մասին ընթացիկ տեսու – թիւնները, Հայերու ծագման եւ ցեղա – յին կազմութեան մասին, պէտք է վերա – բընութեան ենթարկուին :

ՄԵԾ ԸՂՋԱԽՈՐՆ ՈՒ ԲԵԶԱՐԱԾԸ

Սայաթ Նովան էլ է ապրել այս ղա – ղումը եւ նոյն բանն է ասել իր ապրեէյ – ջանական երգերից մէկում՝ Շէյքսպիրի վստահ խօսքը վերածելով ցանկութեան· « Գուցիմ սիրտս շանց տաս, տեսքըտ ամէն մարդ հա՛ կու տեսնի»:

Շէյքսպիրն իր Սոնետը վերջացնում է այսպէս ·

Ու վաղուց են նրանից իրենց գանձը կիսել ,
Հայացքին՝ հայացքը, սրտին սիրտն է հասել :

Այս նոյնը չի ասել ու չէր էլ կարող ասել Սայաթ – Նովան, որովհետեւ նրա « Թագաւոր եարը », նրա «Սուլթան ու Խանը» պատկանել է այն տէրերի թուին, որոնք (նոյն Շէյքսպիրի խօսքով ասած) «իրենց գործերի հետ չեն ծանօթացնում ծառաներին»: Ուրեմն եւ աչքերի եւ սրտի չէյքսպիրեան այս վէճն էլ Սայաթ – Նովայի մօտ լուծում չի ստացել աչքե – րըն աչքեր են տեսել, տեսել միայն ար – տաքին գեղեցկութիւն, բայց ոչ սիրտ ու հոգի, բայց ոչ ներքին գեղեցկութիւն :

Սայաթ – Նովայի գեղեցկուհին, այս տեսակէտից, մեզ համար համարեա մի տերրա ինկոգնիտա է՝ մի անծանօթ աչ – խարհ: Ու եթէ անծանօթ է այդ աչխար – հը մեզ, ապա մեղանից էլ առաջ անծա – նօթ է հէնց բանաստեղծին: Իսկ Սայաթ – Նովան այն բանաստեղծներից չէ, որոնք կարող են էժանանալ՝ իրենց էիմացածը դրելու ասպիճան՝ ու չի դրել նա իր չի – մացածը: Եւ չի դովերդել նա իր սիրածի ներքին գեղեցկութիւնը : Նրան «սիրտը չանց չտուեց» իր «նազանի»ն՝ այդ մեծ համրը: Եւ այդ համրութիւնը փոխան – ցուեց Սայաթ – Նովային, որ ըլըուլի պէս այնքան երգելով նրա արտաքին գե – ղեցկութիւնը, ոչինչ չի ասում նրա ներ – քին գեղեցկութեան մասին: Իսկ առանց ներքին գեղեցկութեան, ինչպէս յայտնի է, չի կարող ամբողջանալ ու չի էլ ամ – բողջանում նաեւ արտաքին գեղեցկու – թիւնը :

Այսպիսին է ահա նրա «ուրիչ եարը»՝ իր պատուով ու պատժուածութեամբ :

Հակառակ իր խորունկ ցանկութեան ու խորին ջանքերի, հակառակ գեղանկար – չական իր բոլոր միջոցների օգտագործ – ման՝ մենք, ինչպէս համաձայնեցինք , չենք տեսնում նրա գեղեցկուհուն , այն գեղեցկուհուն , որի մանաւանդ ներքին գեղեցկութիւնից անմասն ենք: Նոյն այդ ժամանակ բանաստեղծը ոչնչով չի նկա – րագրում իրեն : Միայն մէկ անգամ , ա – զդըբէյջանական բանաստեղծութիւննե – րից մէկում, նա իր պատկերին մակդիր է դարձնում խաս ածականը՝ դա միաժա – մանակ մակադրելով իր ցեղին եւ աս – տըծուն.

Խաս արար չեն խաս պատկերն խաս տրուեց Սայաթին խաս, Նովային խաս , ցեղըն խաս :

Թէեւ այս խաս միակ վերադիրը ըստ էութեան ոչինչ չի ասում (մանաւանդ մի բանաստեղծութեան մէջ, որ կառուց – ուած է այս խասի չարունակական կրկ – նութիւնների վրայ), այսուհանդերձ , մենք Սայաթ – Նովայի ոչ թէ պատ – կերացնում, այլ տեսնում ենք եւ տես – նում այնքան կենդանի ու չօչափելի , որքան դեռատի աղջիկը՝ իր սիրած չար – ժանկարի հերոսին: Եւ այս խաս մակդի – րը՝ իր միանդամեան օգտագործմամբ՝ դառնում է այն բնորոչ որակը, որով մեր մէջ է տպաւորում բանաստեղծի կերպարը :

Անջնջելի եւ չխոնացող՝ կերպարը : Այնքան անջնջելի եւ չխոնացող , որ հաւատում ես մեր օրերում էլ բանաստեղծու – հու անկեղծութիւնը, երբ սա երկու հա – րիւր տարի յետոյ էլ բացայայտում է իր եւ իր պեռների թաքուն երազանքը՝ դի – մելով Սայաթ – Նովային· «ամէն պղինձ արտում թաքուն ջեղ պէս սիրտար է ուզում» (Ս· Կապուտիկեան):

Ու եթէ իր գեղեցկուհուն դովերդելիս նա աւելի նման է անմեղ – երազկոտ պա – տանու, ապա իր սիրոյ եւ տառապանքի արտայայտութեան ժամանակ նա մեր – առջեւ է կանգնում իրրեւ հասուն ու փոր – ձուած, նոյնիսկ զերհասուն ու բաղմա – փորձ մի տղամարդ, երազկոտ – անձուկ պատանուց պահելով նրա միայն մէկ յատկանիչը՝ արմանալի անկեղծութի – ւնը : Եւ այդ զարմանալի անկեղծութիւնն է, որ նրան տալիս է նոյնքան զարմա – լի մեր կենդանութիւն՝ պահելով միա – ժամ, զարձնելով մի իսկ ժամանակներ:

Իսկ անկեղծ լինում են միայն նրանք, ովքեր թաքցնելու բան չունեն , ովքեր բացուելուց վախ չունեն , ովքեր իրենց հոգեստան մէջ չունեն այն անկիւնները , որտեղ աղբն են կուտակելով պահում :

Ճիշդ այսպէս էլ մերկութիւնից խու – սափում են տղեղները , մինչդեռ նոյն այդ մերկութիւնն է գեղեցկութեան գ – յաճեւերից մէկը, թերեւս ամենագե – ղանը :

Այս հոդեբանութիւնն է հէնց, որ գո – նում է Սայաթ – Նովային ինչպէս կնո – ջը, այնպէս էլ բանաստեղծութեան վե – րջը :

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(10 Շար·)

ռալիմասէր աշխատակիցներու ակով – ընթերցանքի քայլ յառաջդիմելու ձըգտումով եւ դարուն ներկայացնելու ձեւ – մանկական ամսագիր : « Պարտէզ » մանկական ամսագիրը կը հրատարակուի Բ. Թեւեան, Ա. Տատեան, Արմենուհի Իօղէր խմբ. – կազմութեամբ եւ մանկավարժական արդի մօտեցումով, գունաւոր եւ պատկերազարդ :

Բ. Թեւեանի «Երջանիկ» տարեգիրքը 35 տարիներու կանոնաւոր հրատարակութեամբ եւ հետզհետէ ճոխացող իր բովանդակութեամբ ծանօթ է ամբողջ սփիւռքի հայ մտաւորականութեան :

Ճառասուն տարիներու ընթացքին Պոլսոյ հայ գրականութիւնն անցած է զանազան փուլերէ : Առաջին քսան տարի – ներուն այդ գրականութիւնը տառապեցաւ ներքին հակասութիւններով , սխալ – ներով, թիւրիմացութիւններով եւ տա – նուժներով :

Այդ շրջանը կը բնորոշէ 19րդ դարու ազանդիզմի դրոշմով , ձեւապաշտական ոգեւորութեամբ , անկումա – յին գերիրապաշտութեան ժամանակա – կր հոսանքով եւ արուեստունակ գերա – պատութեամբ :

Այդ շրջանէն պէտք է զնահատանքով յիշել Հայկանուշ Մատքի « Հայ Կին » կեանսեան, որ ջահակիրը եղաւ ֆեմի – նիզմի պայքարին, իր շուրջը հաւաքելով կին գրողներու խանդավառ հոյլ մը :

1940ին էր որ սկսաւ իրապաշտ ուժեղ , հիմնական եւ տոկուն շարժում մը՝ գըլ – խաւորութեամբ Ա. Ալէքսանեանի, Ա. – յոյ փեհլիվանեանի եւ այլ յառաջադէմ գրողներու :

Այս առողջարար շարժումն էր, որ իր շուրջ հաւաքեց բոլոր նոր իրապաշտ գրողները, որոնք գրոչակակիրները հանդիսացան խիղախութեան, նորու – թեան, ժողովրդային պահանջներուն համընթաց քայլերու հաւատքով, ընկե – րային հարցերու բարդ հանգոյցները լուծելու ձգտումով եւ խոր մարդասի – րութեամբ :

Նորերը ստեղծեցին սեփական կամ խմբական մամուլ, տրամադրելով իրենց ասոնցմէ վաստակին մեծ մասը :

Պատկեր գրականութեան եւ ար – ուեստի», «Աշխատանք», «Պատկեր» , « Նոր Օր», «Ճառագայթ», «Այսօր », « Դպրի լոյս » չարաթաթերթերն ու ամ – սագրերը այդ առողջ շարժումին մղիչ ոյժերն ու կառոյցները եղան :

Այդ շրջանի գլխաւոր գործոններն ու աշխատակիցները եղան՝ Ա. Ալէքսան – եան, Արամ փեհլիվանեան, Ս. Ֆ. Զան – ոյ, Գ. Սեւան, Կ. Ճանճիկեան, Ե. Կո – պիկեան, Յ. Մնձուրի , Վ. Կոմիտեան , Զարենց Տատեան, Զահրատ, Վ. Պի – շիկեան, Ե. Ազատեան, Հայկազուն Գա – լուստեան, Անուշ Իօղէր, Օ. Ծերէնեան եւ յետպատերազմեան Վ. Գարակէօզեան, Մ. Մարկոսեան, Ն. Գարաթինեան եւ Ա. – ցին Ճանեան :

Իրապաշտ ու մարդասիրական առողջ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԶԱՐԹՈՒՑԻԶՆԵՐԸ

Ժամացոյց չինող գործարանը տեն – դաղին կ'աշխատի : Երեւան այցելողնե – րը, իրրեւ յիշատակ, Երեւանեան զար – թուցիչներ կը բերեն արտասահման : Ի – կապէս սիրուն են այս ժամացոյցները : «Երեւան» թերթը կը գրէ (28 Օգս.) թէ մեծ քանակութեամբ ապսպրանքներ կ'ըլ – լան Ռումանիայէն, Յունաստանէն , Պուլկարիայէն, Քուպայէն , Անգլիա – յէն, Հոլանտայէն, կիպրոսէն, Իտալիա – յէն, Դանիայէն , եւ դեռ բազմաթիւ այլ երկիրներէ : Ժամացոյցի գործարանը այս տարի 256·000 նման ժամացոյց պըր – կած է արտասահման : Այս տարի Ռու – մանիա ապսպրած է 108·000 ժամացոյց , մինչեւ այժմ պրկուած է 73·000 : Քուպա պրկուած է 35·000 : Թունուզ՝ 5000 : Թուրքիա պիտի պրկուի 3000 : Իրան ա – պըսպրած է նուազող ժամացոյցներ :

ՎԱՐՈՒԺԱՆԻ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Երեւանի մշակութային հիմնարկու – թեանց մէջ այցելուներու ուշադրութիւ – նը կը գրաւէ գրականութեան եւ արուես – տի Թանգարանը : Այս հիմնարկութիւնն էր, որ հայ թատրոնէն 2000ամեակին նը – ւիրեց մնայուն ցուցահանդէս մը, հայ գրողներուն նուիրեց յիշատակի ցուցա – հանդէս մը : Թանգարանը դարձած է արդէն հայագիտական կեդրոն մը : Եթէ Մատենադարանին մէջ հաւաքուած են հայ հոգեւոր մշակոյթին դանձերը՝ ա – մենահին ժամանակներէն մինչեւ ԺԹ. դար, միւս կողմէ Թանգարանին մէջ հա – ւաքուած են ԺԹ. եւ Ի. դարերու հայ գրականութեան, երաժշտութեան եւ թա – տերական գործունէութեան յիշատակնե – րը : Այս ձեւով Թանգարանը կը հանդի – սանայ Մատենադարանին չարունակու – թիւնը : Սիփւռքէն եւ Խորհ. Միութեան խորերէն, նորանոր նիւթեր կը հասնին ամէն օր, Աբովեանի, Տէրեանի, Զարեն – ցի, լեզուաբան Լէոն Մսիրեանի, բանա – հաւաք Զիթունիի, բանաստեղծ Սիաման –

չունչով մշակուեցան բոլոր գրական սե – ռերը՝ բանաստեղծութիւն, պատմուածք, վէպ, թարգմանութիւն : Լոյս տեսան ա – ւելի քան երեսուն հատորներ :

Մեր հիմնական նպատակը եղաւ սերմ գծերով, համառօտ եւ ամփոփ ակնարկ մը նետել Պոլսոյ հայ համայնական , գրական, գեղարուեստական գործունէ – ութեան վրայ :

Բազմադան փուլերէ անցած Պոլսոյ հայ գրական շարժումը շահեկան երե – ւոյթ է եւ արժանի է լուրջ քննարկման :

ՅԱԶԻԿ ԱՄԻՐԵԱՆ

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ռումանիոյ Ակադեմիայի միջուկային բնաւիւթութեան հիմնարկութեան կողմէ պատրաստուած է պատկերասփիւռի սարք մը, որուն միջոցաւ կարելի է տեսնել չո – զարձակումներ կատարուած միջավայրի մը մէջ տեղի ունեցող երեւոյթները :

×

Մոսկուայի համալսարանին մաս կազ – մող խումբ մը կենսաբաններ եւ բնա – գէտներ չինեցին էլեկտրոնիք գործիք մը, որով կարելի է 15 ժամ առաջ նա – խատեսել փոթորիկ մը : Իրրեւ օրինակ ծառայած է ծովամայրի լողական գը – րութիւնը, որ ենթաձայներու միջոցով կրցած է դուշակել փոթորիկը :

×

Ըստ կարգ մը մասնագէտներու հաշիւ – ներուն, 1980 – 2000 թուականներուն Փանամայի ջրանցքէն պիտի անցնին այնքան մեծ թիւով նաւեր, որ անհրա – ժեշտ պիտի ըլլայ նոր ջրանցք մը կա – ռուցումը : Կը նախատեսուի այս ջրանց – քը չինել այժմ դոյութիւն ունեցող ջը – րանցքին մօտերը : Շինութեան համար պիտի օգտագործուին հիւլէական պայ – թումները, ինչ որ երկու անգամ պիտի նուազեցնէ ծախքերը :

×

Միացեալ Նահանգներու մէջ փորձուե – ցաւ անասուններու կերը աւելի երկար ժամանակ թարմ պահելու եղանակ մը : Այս եղանակին համաձայն անասունին կերը (խոտ) գրուեցաւ կերպընկալ (փը – լաստիկ) պարկերու մէջ, ուր ան մնաց 9 ամիս նոյն թարմ վիճակին մէջ : Աւելի մեծ քանակութիւններու համար, կերի մեծ դէզեր (մինչեւ հարիւն թոն) ծած – կուեցան կերպընկալ թերթերով, որոնց եզերքները թաղուեցան հողին մէջ , նոյնպէս սիլոզացման փոսերը ծածկուե – ցան կերպընկալով :

×

Գերմանիոյ մէջ չինուեցաւ ապակիի թելերէ պատրաստուած թուղթ մը : Ա – նոր հաստութիւնը 0·0003 միլիմեթր է (մազի թելէն 17 անգամ աւելի բարակ) : Այս թուղթը կը դիմանայ թթուներու ներգործութեան եւ մինչեւ վեց հարիւր աստիճան ջերմութեան : Ան կ'օգտա – գործուի էլեկտրոնիկ ճարտարարուեստի մէջ, իրրեւ մեկուսացուցիչ, ինչպէս նաեւ քիմիական ճարտարարուեստի մէջ :

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱԻԱՏՔԻ ՀԱՐՑԸ ԱՐԴԻ ԸՆԿԵՐՈՒ – ԹԵԱՆ ՄԷՋ, գրեց Արտակ Աբգ· Մա – նուկեան, տպարան «Մուտերն», (Թեհ – րան) :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (222)

ԵՐԿՆՔԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

— Ինչ կայ, ինչ կայ, հրամանա – տար փաչա, ինչ կը գրէ, ամէն կողմէ շարժումներու տարափ մը տեղայ :

— Ահա հեռագիրը, պատասխանեց Ֆէ – րիք Մահմուտ Շեվկէթ փաշա, Պոլսոյ զօրքին կոր ...

— Ինչպէս ...

— Երեսուսարդ Թուրքերու, չարունա – կեալ Ձերիքը նոյն Թօնով ու խառն դէմ – քով մը, երեսփոխաններու, նախարար – ներու, բոլոր պատասխաններու ու սահ – մանադրականներուն կոտորածը ...

Իգ·

Ազատութեան բանակին յառաջապահ դունդը մեկնած էր արդէն առաջին կա – ռախումբով, Հազարապետ Շեվկի պէյին հրամանատարութեան տակ 18րդ նշանա – ձիգ վաշտը, նաեւ Հայտար պէյի հրա – մանատարութեան տակ ժանտարմայի վաշտ մը : Այս կառախումբին մէջ կը գտնուէր Ազատութեան Նահատակ սպա – յակոյտի հազարապետներէն Մուխթար պէյը :

Ասոնք Զաթալճա հասած էին արդէն , երբ յաջորդաբար ժամանեցին բանակին միւս վաշտերը, եւ այսպէս, մէկ քանի օրուան մէջ, Բ. եւ Գ. զօրաբանակներու դունդերէն եւ Րումէլիի կամաւորներէն տասնեակ հազարներով զինուորներ կը հասնէին կառախումբերով եւ կը բանա – կէին Զաթալճա, Քիւչիւք Զէքմէճէ, Սան Սթէֆանօ :

Այդ երկու սարսուռները ապրող ըն – թերցողներուս աւելորդ էր պատմել մանրամասնութիւնները· սակայն մեր ժամանակակից պատմութեան ցայտուն դրուագներէն բլլալով Մարտ 31ի դէպ – քը, եւ իր հետեւանքները , չհեկանու – թենէ դուրկ չենք դտներ դետեղել հոս Թերթերու քաղուածքներէն, որոնք օրը օրին հրատարակուեցան :

Ահա թէ ինչպէս կը պատմէ Մանզումէի էֆէնտիի, դրագիտուհի Անայիսի վերաբեր – եալ : Մինչեւ այժմ հայ դրողներու եւ արուեստագէտներու ձեռագիրները, ո – րոնք կը պահուին Թանգարանին մէջ , կը հասնին մինչեւ կէս միլիոն :

Այս ձեռագիրներու հիման վրայ, ժա – մանակակից դրողներու գործերուն դի – տական հրատարակութեանց պիտի ձեռ – նարկուի յառաջիկային : Արեւմտահայ դրողներու ձեռագիրները չատ փոքր թիւ մը կը կազմէին, վերջերս մեծապէս ա – ւելցաւ անոնց թիւը :

Նոր ստացուած ձեռագիրներուն մէջ հետաքրքրութեան արժանի է բանաս – տեղծ Դանիէլ Վարուժանի դիւանը , զոր Ամերիկայէն Երեւան գրկած է բանաս – տեղծին աղջիկը, Տիկին Վերոն Սաֆրաս – եան :

Այս դիւանը կը բաղկանայ բազմաթիւ ձեռագիրներէ , բանաստեղծին ինքնա – գրութիւններէն, «Սարսուռներ» հատո – րին քերթուածներուն տարբերակներէն , որոնք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայա – ցնեն Վարուժանի գործերուն գիտական հրատարակութեան համար : Այդ սեւա – գրութիւններէն իւրաքանչիւրը կը կրէ գրութեան թուականը եւ վայրը, օգտա – կար՝ ամէն մէկ քերթուածի ստեղծա – գործական պատմութեան տեսակէտով :

Վարուժանի դիւանին մէջ յայտնու – թիւն մը եղաւ, մինչեւ այժմ բանասի – րութեան եւս անծանօթ, սկզբնական չրջանի գործ մը, Ծաղկեփունջ կամ Բրգնիկցիի մը նուագները, քերթուածնե – րու ժողովածու մը, որ պատրաստուեր է հրատարակութեան համար, բայց չէ լոյս տեսած՝ թրքական գրաքննութեան կողմէ արգիլուելուն ստացուած չըլլա – լով :

Բանասիրական մեծ արժէք կը ներ – կայացնէ նաեւ բանաստեղծին նամակա – նին : Դիւանին մաս կը կազմեն Վարու – ժանի գրած բոլոր նամակները, ուղ – ղուածները, ինչպէս եւ ժամանակին՝ իր գրչի ընկերներէն ստացուած նամակնե – րը :

Թանգարանը ստացած է նաեւ Նորայր Բիւզանդացիի, ձեռագիր գործերուն , ծովանկարիչ Այվազովսկիի եւ Կ. Եղ – եանցի նամակներուն պատճէն – նկար – ները : Մոսկուայի Մատենադարանէն՝ Բրիւսովի դիւանին մաս կազմող նամակ – ներու պատճէն – նկարներ, որոնք կը պատկանին Վ. Տէրեանի, Պ. Մակինց – եանի, Կ. Միքայէլեանի, Մ. Շահինեա – նի, Ա. Զօպանեանի եւ այլոց : Այս նա – մակներէն չատեր կապ ունին Բրիւսովի կազմած « Հայ բանաստեղծութեան» եւ Մ. Գորկիի կազմած « Հայ Գրականու – թիւն » ժողովածուներուն հետ : Թան – զարանը դիմած է նաեւ Խորհ. Միու – թեան բոլոր Մատենադարաններուն , խնդրելով որ պատճէն – նկարներ ղրկեն Ա. Պատկանեանի, Մ. Ազաբէկեանի, Ղ. Ալիշանի, Մ. Մամուրեանի, Գ. Ախ – վերդեանի եւ ԺԹ. դարու այլ գործիչ – ներու նամակներէն :

օր իր բանակատեղին՝ Այթէֆանոյի կողմէն ջոկատներ ղրկած էր արդէն դէպ ի Մաքրիքէօյ, ինչպէս նաեւ Մաքրիքէօ – յի եւ Քեազըտհանէի միջեւ գտնուող տեղերը :

Կամաւորները, հեծելազօրքը, ոտա – կան – զինուորները գրաւած գրուած էին այդ երկու տեղերուն միջեւ՝ այլեւայլ կողմեր : Հեծելազօր յառաջապահներ Ուրբաթ օր կէսօրէն ետք Քեազըտհանէի միւս կողմի բարձունքները յառաջացած էին արդէն : Իսկ բուն բանակը իր հա – մախմբման կեդրոնէն յառաջացած էր չիտակ գծով՝ Քեազըտհանէի ուղղու – թեամբ :

Ձախ թեւը կը տարածուէր դէպի հով – տին խորը : Կեդրոնը քալեց Սիլիհտարի եւ Ալիքէյքէօյի ճամբով, խիտ չարքով , եւ ձորին վրայէն անցնելով, ձախ թեւին հետ Թաթավլայի բարձունքներուն ուղ – ղութեամբ դէպի Շիչլի եւ Եըլտըզ տա – բածութեան : Յառաջխաղացութիւնը ըս – կըսաւ գիշերուան ժամը իննէն քիչ ա – ռաջ : Ժամը տասնին քաղաք մտած էին արդէն առաջին ջոկատները : Գործողու – թիւնները կատարուեցան կատարեալ կարգաւորութեամբ եւ ամէն կէտերէն ալ մխեւնոյն առեն :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար·)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դապրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ	35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ֆ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ԿԱՑԱՆԻՆ

Տիկին Զպուճեան (Փարիզ) 30 Ֆր., Պ. Եսայեան (Փարիզ) 10, Տիկին Վ. Զիւրիկեանեան հարիւր, Պ. Ս. Սապոն – ճեան (Փարիզ) երկու հարիւր, եւ 15 քիլօ խաղող, 17 քիլօ ծիրան և դեղձ եւ երկու քիլօ չաքարեղէն։ Տէր եւ Տիկին Աբմենակ Չաքարեան (Մարսէյլ) հարիւր Ֆր. եւ երկու քիլօ չաքարեղէն։ Կ. Խ. Տէսինի մասնաճիւղ յիսուն Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարապետեան (Տէսին) 10 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբեան (Տէսին) քսան, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պառաւեան (Տէ – սին) տասը, Պ. Թոլմասեան (Փարիզ) 19 ծրար պիսքիւի, հինգ ծրար փէն տէ– փիս, վեց ծրար չաքարեղէն։ Պ. Գր. Պօղոսեան (Պանեէօ – Քաչան) 30 Ֆր., Պ. Լեւոն Պէրպէրեան (Անիէռ) 10, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ժամկոչեան 20 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Որբերու Օգն. Մարմինը շնորհակալ – լութեամբ առացած է Տէր եւ Տիկին Հ. Պահճէճեանէ յիսուն Ֆր. իրենց հօր եւ մօր Տէր եւ Տիկին Յովհաննէսեանի հո – գեհանդստին առթիւ։ Տիկին Զելվէյեա– նէ՝ քսան Ֆր. ուխտի մը առթիւ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ՛ը, բաներ՛ը, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ։ Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

R.T.F.

Շաբաթ, Սեպտ. 7, ժամը 21ին

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՐԸ

կը ներկայացնէ

« LES EAUX DEROBEES »

«ԶՈՒՐ ԳՈՂՈՒԻՆԻ»

Հեղինակ
ԺԱՆ – ԺԱՒՔ ՎԱՐՈՒԻԱՆ
(Ուզուեեան)

Իրագործում՝ ՌՈԺԷ ՔԱՀԱՆ

երաժշտութիւն՝ ԺՈԶԷՖ ՔՈՍՄԱ

Թատերգութեան հերոսն է Ֆրանսա ծնած հայ երիտասարդ մը, որու դերը պիտի կատարէ Սաաի Ռեպօ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, ճրդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ։

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա։

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերի չքեղ սրահին մէջ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արճանագրել փափա– գող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին։

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսում– նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա– նուկին հոգին, մխիթը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազ – ձալի համեմատութիւններով։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԱՀԱՐԲ. Մխիթեան Սէնթ Ան – թուանի մասնաճիւղի անդամական ժո – ղովը այս կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, հայրենակից Նշան Նամարեանի ապարա – կը։ Խիստ կարեւոր է անդամներու ներ – կայութիւնը։

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒԻՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ԿՕՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշ– խատելու համար կ'ուզուին.—

ա) *Մէջին տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու հա – մար։*

բ) *Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար։*

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան։

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

—o—

Հ. Յ. Դ. Առնուվիլ – Սարսէլ «Վար– դան» հնթակոմիտէն ժողովի կը հրաւի– րէ այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկա– յութիւնը պարտաւորիչ է։

Ինչպէս նաեւ Տիկին Զելվէեանէ քսան Ֆր. ուխտի մը առթիւ։

ՓԱՐԻԶ.— *Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, զունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Արուեան Պռօչեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒՐ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ծորից եկաւ. 296 *էջ.*	5 Ֆր.
ԱԲԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անդլ.*) 18 *զունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 *էջ. լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լաթկազմ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդրելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՆ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

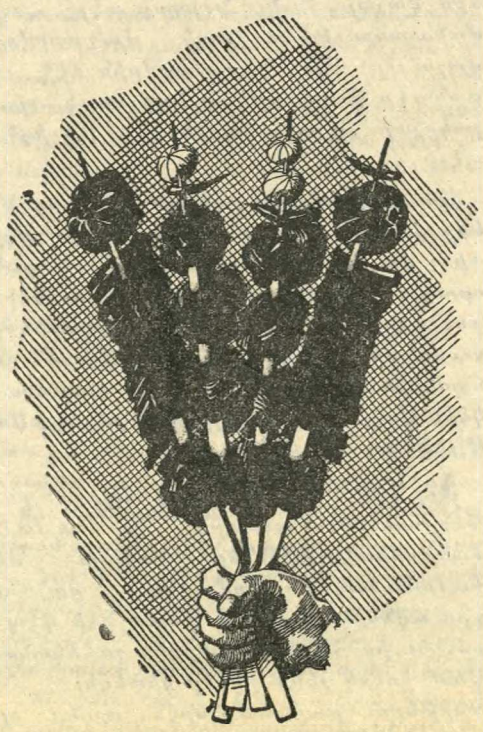
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	40 Ֆ.	միջէւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միջէւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմանագրութեան համար դիմել վարչութեան։

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԻԱՆԵՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES
4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ԱՐՄԱՒԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
8
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
8 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9703

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9703

ՄՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Նոր չէ ցաւը։ Ո՛չ ալ տեղական է։ Համատարած տագնապի մատնուած է հայերէն գիրքը Սփիւռքի մէջ։ Մամուլը ահազանգ կը հնչեցնէ տարիներէ ի վեր։

Միայն Եւրոպայի եւ Ամերիկաներու հայկական գաղութներուն մէջ չէ, որ հայերէն գրքի վաճառքը կտրուկ նուազ դարձած է հայերէն գիրքը կարդացողներու թիւը։

Նոյն երեւոյթը սկսած է մտահոգիչ չափեր առնել նաեւ Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ — Լիբանան, Սուրիա, Եգիպտոս, Իրան —, ուր ա՛յնքան գրավոր ունինք բազմահազար աշակերտներ — ապրող, որոնք մանկապարտէզէն սկսեալ հայերէն կը սորվին։

Եթէ արեւմուտքի քաղաքակիրթ երկիրներուն մէջ ծնած եւ օտար դպրոցներու մէջ ուսում առած մեր տղաքն ու աղջիկները հայերէն չեն կարդար, պատճառը հասկնալի է եւ որոշ չափով արդարանալի։

Ցեղական լեզուն մայրենի լեզու դարձած է անոնց համար։ Անոնք ո՛չ միայն Արեւմտեան տառերով գրուած գիրք կամ գիրքեր չեն կարդար, պարզ այն պատճառով, որ հայկական դպրոց չեն գացած եւ հայերէնը չինարէնի պէս լեզու մըն է իրենց համար, այլ աւելի դիւրընթեռնելի եւ աւելի հաճելի կը դառնան տեղական օտար լեզուով հրատարակութիւնները։

Ճիշդ աւելին։ Անոնք յաճախ դիմանալով տանջալից խօսակցական լեզուն, զոր սորված են իրենց տան մէջ՝ չնորհիւ դիտաւորեալ հայ ծնողքներու, կը նախընտրեն ի դէպ հետ տեղական լեզուով արտայայտուիլ։ կարծէք աւելի մտերմիկ եւ աւելի հարազատ կը դառնան այդ ձեւը։

Յուսալի է նկատել նաեւ, որ հայկական դպրոց յաճախող աշակերտները չեն «տիպապետեր» մեր ոսկեղինիկ լեզուին այնպէս ինչպէս փափաքելի էր։ Պատճառն այն է, որ անոնք մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի առաջին դասարան — որը տեղական դպրոցներուն մէջ անցուցած են։ Ցետոյ բոլոր դասերը տեղական լեզուով կ'աւանդուին։ Հայերէնին համար սահմանափակ պահեր միայն յատկացուած են։

Դպրոցը աւարտելէն վերջ ասոնք ալ ընթերցող չեն դառնար հայերէն գրքի ու թերթի։

Եւրոպայի ու Ամերիկայի մեր դաստիարակութիւններուն համար բնական ու սովորական դարձած այս երեւոյթը այժմ սկսած է գրաւել նաեւ արեւելքի մեր հայաշատ գաղութները։

Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի մեր դպրոցասէր գործիչները պարբերաբար արձագանգ կը դառնան հայ գրքի տագնապին, ու հետզհետէ կը սպառնայ լայն համբաւութիւններ առնել։

Գրասէր, ընթերցասէր ազգի անուն տրուած ենք։

Գիրքմպէրկի գիւտէն առաջին օրերուն եղած ենք։

Հայ մամուլը անդուլ անդադար բանած է գիրքի աշխարհի, վէպերու, Գոլիէն Թիֆլիզ, Հնդկաստանէն մինչեւ Ամերիկա, չորսուկէս դարէ ի վեր տպագրելով անթիւ անհամար ամէն տեսակ գրքեր, երկերէն դուրս։

Վէպեր, վիէննա, երուսաղէմ մին — ու այսօր անվհատ կը չարունակեն հրատարակչական գործը, սակայն օրէ օր աճող սահմանափակ կերպով։

Մեր ընթերցասէրի համբաւը պիտի նահանջ, երբ ըսենք թէ 100 — 150 տարի առաջ հրատարակուած գրքեր տակաւին անվաճառ կը մնան այդ վանքերուն մէջ։

Ճիշդ է ցաւը։ Խոր են պատճառները։

ՀՐԱՆՏ — ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ՌՈՒՍԻԱ ԿԸ ԳԱՂԹԵՆ

Մոսկուա — Փեքինի տարակարծութիւնը օրէ օր աւելի կը ծաւալի, սկզբնական չրջանին զուտ գաղափարական դեմքինէն անցած է արդէն բուռն վէճերու։ Ներ — կայիս ամէն առաւօտ մէկը միւսը կը գրպարտէ զանազան մեղքերով, երկուքն ալ կոթնելով Մարքս–Լենինեան վարդապետութեան վրայ եւ միւսը մեղադրելով որ.. լենինարար չի գործեր։

Այսօր Փեքինն է որ կ'ըսէ թէ Չինաստան դաւ մը սարքած էր Սինքիանկի դաւառին մէջ, որ հարուստ է ուրանիւմ — մոլ եւ միջադէպեր ստեղծած է իրենց հասարակաց սահմանին երկայնքին 1960–ին։

Փեքինի ձայնասփիւռը կ'աւելցնէ թէ Խրուշչեւ անխորհուրդ դիմումներ ըրած էր որուն նպատակն էր Չինաստանը դնել Մոսկ. Մխութեան դինուորական հակակշռին տակ։ Ձայնասփիւռը չի ճշդեր սակայն թէ ի՞նչ է այս դիմումներուն բնոյթը։ Չինարէն լեզուով հաղորդումով մը, Փեքինի ձայնասփիւռը կը յայտարարէ թէ Ռուսերը տասնեակ հազարաւոր Չին–նացիներ ընդունած է խորհրդային հողամասին վրայ, նպատակ ունենալով տապալել Սինքեանկի վարչակարգը։

Հարկ է ճշդել թէ Մոսկ. Մխութեան եւ Չինաստանի միջեւ սահմանները երբեք չեն ճշդուած եւ չատ մը տակաւ հարցեր մնացած են երկու երկիրներու միջեւ այդ չրջանին համար։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին խումբ մը երիտասարդ ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ, Պէյրութէն։

1.— Օր. Խաչերէսեան, Պէյրութի հայ աւետարանական վարժարան։

2.— Մաոի Թուրքիկեան, Պուրճ–Համուտի Մեսրոպեան վարժարան։

3.— Ալիս Պէրպէրեան, Սահակեան վարժարան։

4.— Նուպար Զարխուտեան, Մ. Պօղոս վարժարան։

5.— Պ. Գրիգոր Շահինեան, Նշան Փալանճեան ճեմարան։

Բոլորն ալ Ֆրանսերէնի ուսուցիչ – ուսուցչուհի, հրաւիրուած են, ինչպէս ա–մէն տարի խմբական ձեւով կը հրաւիրուին, մէկ ամիս հետեւելու Սեւրի Մանկավարժական Ուսումնարանի Միջազգային կեդրոնի դասընթացքներուն։ Ճամբու ծախքը կ'ապահովէ Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւնը, մնացեալը՝ Փը–րանսական կառավարութիւնը։

Մեր այցելուներէն տեղեկացանք թէ այս տարուան խումբը ունի 11 ուսուցիչ–ուսուցչուհի Սուրիայէն եւ Լիբանանէն, երեք՝ Պարսկաստանէն, չորս՝ Պոլսէն, մէկ՝ Մարսէյլի Աշարատ Ցղութեան քոյրերէն, կիպրոսէն եւ մէկ ալ Եթովպիայէն։

Իրենց ուսուցչական ասպարէզէն զատ՝ պ. պ. Նուպար Զարխուտեան եւ Գրիգոր Շահինեան ծանօթ են նաեւ իրենց գրականութիւններով, առանձին հատորով թէ մամուլի մէջ։

×

Տէր եւ Տիկին Ոսկան Արզումանեան, Պէյրութէն։

Պ. Վահէ Սէթեան, Պէյրութէն։

Անդրանիկի Սուրը

ՀԱՅՈՑ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍ ՉՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս առաւօտ, երբ կորած բախտիդ դուռը բացուեց լուռ,
Համբուրեցի խենթացած յոյսով՝ դուռդ, Անդրանի՛կ.
Քար լըռութեան պատեանից ելաւ անունդ, ինչպէս թուր,
Ների՛ր որ շատ երկարեց մեր այս լուռը, Անդրանի՛կ։

Բայց աչքովըս ես տեսայ՝ թանգարանդ երբ բացին,
Եօթը բաջեր ներս գալով՝ գրկախարկները հանեցին,
Եւ ծերացած շըրթներով համբուրեցին ապակին,
Այն շղարշը, որի տակ դըրուեց թուրդ, Անդրանի՛կ։

Եօթն էլ դեռ լի վըրէժով՝ բաջերդ էին ծերացած,
Վար կըռացան ու լացով համբուրեցին վերացած.
Յակոբ, Թորգոմ ու Սամուէլ, ու մայրերն այս fո փըրկած,
Որոնց Թուրքից ետ խլեց դալար թուրդ, Անդրանի՛կ։

Այսպէս եկան, ծովացան, դարձրին գաղտնիքն յայտնի ծով,
Թանգարանը սըրբացաւ fո արծուենի պատկերով,
Թըւաց թէ դուրս նայեցիր լեռնակարօտ աչքերով,
Ու ձիւն դառաւ Մասիսին սուրբ համբոյրդ, Անդրանի՛կ։

... Ամա՛ն, փախէ՛ք, գալիս է ազրայիլը էրմանի,
Թողէ՛ք թուփ ու թուփխանաև, վրրէն գիւլլա չի բանի.
Ձըչում էին Թուրքերը, փախչում սարից Սասունի.
Հազար տեղով դու թուրքին առար բուռդ, Անդրանի՛կ։

Գառների պէս մորթըւող մոլորուածներն հայ ցեղիս,
Հանուող աչքերն հայ մանկանց, մորթուածներն հայ ցեղիս,
Քեզ թրմատեաց դարձրին կոտրած ներն հայ ցեղիս,
Որ կայծակեց հայ վրրէժ՝ անմեղ թուրդդ, Անդրանի՛կ։

— Քիչ եմ, բայց հայ՝ մըրրնչում, թրոչում էիր սարէ սար,
Քո անունն էլ լըսելիս՝ փախչում էր թուրքն այսահար.
Հայ ազգն էիր դու փըրկում՝ Հայոց սըրով այս արդար,
Դու, իմ Հայոց եօթներորդ Սասնոյ ծուռդ, Անդրանի՛կ։

Ուր դու էիր յայտնըւում, Հայոց լացն էր ծիծաղում,
Հայ մանկիկներ մորթոտող թուրքի մայրըն էր դաղում.
Վաթսուն հայդուկ fո գրնդով՝ թուրքի մի զօրք էր թաղում.
Դրժոխքից էր փըրկըւում մայրդ, fոյդդ, Անդրանի՛կ։

Ու սըրբացած fո սուրն էլ թանգարանուեց յոյսերով,
Ո՛վ եօթներորդ Սասնոյ ծուռ, թուր–կայծակի լոյսերով.
Մասիս կ'ելնենք թոռներդդ, կամ թոռներդդ fո սիրով
Որ ծովանայ Մասիսով ազգ – աղրիւրդդ, Անդրանի՛կ։

... Քո տանջըւած աճիւնն էլ օտար հողում չենք թողնի,
Կոմիտասի պէս fեզ էլ կը բերենք հողն հայրենի.
Քեզ կը թաղենք արծուեբոյն բարձունքներում Սասունի,
Տուն կը բերէ Մասիսն էլ լոկ այս թուրդդ, Անդրանի՛կ ...

Ահա՛ դառել գիւնուորդդ՝ ես fո սուրն եմ համբուրում.
Արարատի մայր յոյսով՝ fո անունն եմ համբուրում,
Ես հայ ազգու վահագնեայ անշէջ հուրն եմ համբուրում,
Հայ ազգն իմfն է յաւիտեան անշէջ հուրդդ, Անդրանի՛կ։

Յունիս 26, 1963

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՇԻՐԱԶ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՉՈՒԹԻՒՆ

Հոգշ. Տ. Տ. Մեսրոպ, Մաշտոց, եզնիկ եւ Կորիւն արեղաները վարդապետ ձեռնադրուեցան

Կիրակի Սեպտ. 1, Կաթողիկոսարանի Պլըֆթայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ներկայութեամբ տառապ թեմուով հաւատացեալներու, Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Տրէն Ա. աթողիկոս, Ս. Պատարագի ընթացքին, «Հայր Մեր»էն առաջ, տպաւորիչ արարողութեամբ, Ատեանի չորս կողմերուն վրայ, Արեւելք, Արեւմուտք, Հիւսիս եւ Հարաւ, Վարդապետական չորս աստիճանները տուաւ Մեսրոպ Արեղայ Աչճեանի, Մաշտոց արեղայ Ցոփեանի, եզնիկ Արեղայ Բալայեանի եւ Կորիւն Արեղայ Գոճապապեանի, որոնք աւարտած էին իրենց Վարդապետական թեկները։

Խարտուիլակն էր Գարեգին Ծ. Վրդ. Սարգիսեան։ Պատարագիչն էր՝ կիպրա–հայոց Թեմի կաթ. Փոխանորդ Երուանդ Վրդ. Աբէլեան։

Արարողութենէն ետք, Վեհափառ Հայրապետը նորընծաներուն տուաւ հարկ եղած ցուցմունքները, Վարդապետական աստիճանի յաջող գործադրութեան համար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ՀԻՆ ՎԷՊ ՄԸ...

ՈՐ ՄԻՇՏ ՆՈՐ Է

ԱՐՍԷՆԸ ԱՐՍԷՆԻՆ ԴԷՄ

Քաջք ընդ քաջս ելեալ...
ԵՂԻՇԷ

Զ.

Մանկանա՛լ, քաղցրանա՛լ, արբենա՛լ է վերյիշել պատահաւաքութիւնը, իսկ եւ իսկ այդեւոն, զոր կը կատարէինք խը – բախճանական ձեւով, երբ կը զրկէինք ծառերը կնիկ մը զրկելու պէս, կը չոլ– լուէինք բունն ի վեր, կը նստէինք ճէյ – բան ճիւղի մը վրայ ձիաւորեալ, ու սա– կառը կախած մեր վիզէն կամ ձախ թե – ւէն՝ երկու մատներով կը մկրատէինք կարմիր օղերը, — դուք ըսէք՝ կեռաս : Մենք այսպէս կը կթէինք կեռասենինե – րը :

Երբ գործդ լմնցուցած՝ վար կ'իջնես ծառէն եւ պահ մը կը նայիս եռաս, յան– կարծ կը տեսնես որ մոռցեր ես քաղել երկու ազուոր հատիկներ, կրակի կտոր, որոնք աչուկ կ'ընեն քեզի կամ կը քըր – քջան կ'ըսես : Կը չուլլուիս, կրկին կը բարձրանաս վեր :

Այդպէս եւ կը բարձրանաս հայ լեզ – ուին ծառը ու բառ կը քաղես, կթոցդ կը լեցնես ... ամէնով : Ցետոյ կ'իջնես վար, կը թափես քաղածոյ հարստութիւ– նըդ, կը պարպես սակառդ, կ'ըսես թէ լրացուցիր գործդ, բայց յանկարծ կը նշմարես որ բառ մը եւս կը թպրտայ մաքիդ մէկ անկիւնը, ինչպէս կեռասի երկու հատիկ՝ սաղարթուածքին մէջ կոր– ռսուած մոռցուած :

Ահա թէ ինչո՛ւ այս վերաքաղը կամ վերաղարձը :

Ըսելու համար Հ. Արսէն Ղազիկեա – նին, — որ ձեռագրական վկայութեանց կը կոթնի՝ փոյթ չէ թէ «աղուաչ» արե– զանների ընդօրինակութիւն, — թէ ծի – ծաղելի է ուղղագրական կանոն հռչակել հին զարերու ընդօրինակութիւնները : Դեռ նոր կարդացի ուսումնասիրութիւն մը, որ կը փորձէր բացատրութիւն տալ Շէյքսփիրի կարգ մը խրթնութեանց մա– սին՝ ցոյց տալով նաեւ ուղղագրական տարբերութիւններ կամ սխալներ, եւ խորհի՛ր թէ այնքան ալ հին չէ Շէյքսպ – փիրը, որքան մեր մատենագրութիւնը :

Ըսելու համար Հ. Արսէն Բագրատու – նիին, — որ երից Վարդապետաց օրի – նակով՝ կ'ընդունի ամէն դրչութիւնն ալ, ամեն դրչութիւնն ալ,— թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ վկայութիւնը, զոր կը բերէ նոյն բառին հոլովաձեւի տարբե – րութեան մասին, մանաւանդ երբ խորթ է իր հետազբոտութիւնը հանդիպ աշխար – հաբարին :

Ըսելու համար Հ. Վարդան Հացունիին, — որ ... չախ – չախ մը կը փնտռէ հայ լեզուի հնչաբանական աւերակներուն մէջ՝ հոլովելով ամէն – ամենէն,— թէ տարադէպ է պահանջը՝ զոր կը ներկա – յացնէ ձայնաւորի մը ամանակը ական – ջով չափելու մասին, մանաւանդ երբ դիտենք թէ վէմի նիւթ է տառերու լը – ծորդութեան հարցն իսկ :

Օ՛, եթէ հաւատարիմ գործիք մը ըլ– լար ականջը, պիտի չունենայինք աս – պետ, ճարտասան եւ նման անղամատեալ բառեր, զորս քերականութիւնը կը ժող– վէ կը դնէ հափլոլոժիի դասակարգութեան տակ, փոյթ չէ թէ հափլոլոժիան բռնաբա– րէ էքիմոլոժիան : Մի՞թէ ականջն է որ լեզուն կ'առաջնորդէ ուր որ ուզէ ,— պահ մը թողունք եօթներորդ տառը , առնենք առաջինը՝ որ Հաճոյ է Աստու – ծոյ եւ Ադամի : Եթէ «ուղղականին այն ինչ տառերն, որեւէ յաւելուածի ժամա– նակ, փոխոխման կ'ենթարկուին՝ հնչա – բանական տիրական պահանջմամբ մը» , ո՞վ է որ անսասան կը պահէ Աստուծոյ հաճոյ տառը կամ կորուսման կը դատա– պարտէ՝ գերան ու քերան բառերուն հո– լովման մէջ :

Իմ վերապահութիւնս պատրուակ մը չէ ուրանալու ականջին նպաստը, — չկա՛յ լեզու՝ առանց ականջի : Մանա – ւանդ ծանօթ է թէ ամէն լեզուի մէջ՝ խօսողը դրողէն գերակշիռ է թուապէս :

Բայց մեկնելով այս իրողութիւններէն՝ պնդել թէ լեզուն ձայն է միայն եւ ոչ երբեք պատկեր, կը նշանակէ ուրանալ մտածումը յաւերժացնելու պայմանը , որ գոյութիւն ունի մարդոց մօտ եւ կը բացակայի կենդանիներու մօտ : Ջմոռնալ նաեւ միւս իրողութիւնը թէ լեզուներու նիւթական տարրը (դիր) հետզհետէ կը դառնայ գերակշիռ , մինչ կը նահանջէ ձայնական տարրը (տառ) :

Ապացոյց՝ մեր տպիտութիւնը հայկա – կան չէշտադրութեան մասին, կանուխ սկսած ըլլալով տեղատուութիւնը : Այն– քան որ «յերկարութիւն եւ սղութիւն ա– մանակի յատոդանելն» Բագրատունի կը համարի «բռնական յարմարանք եւ հայ – հայթանք ըստ հելլենականին, որ ի մերս ոչ հաւասի» : Պարզապէս հետեւողու – թիւն Թրակացիի : « Թէպէտեւ ի մեզ է փոքր մի երկար թուի քան զե, բայց ոչ չափին ճիշդ ամանակաւ » :

Այդ « փոքրն » ալ, որու կը կոթնի Հ. Վարդան Հացունի, չոլիացած է չա – տո՞նց :

Բառերու մէջ՝ մէկ ձայնորդ, (դասա– կան տարադով՝ բաղաձայն), եւ մէկ ձայնաւոր կը միանան ու կը կազմեն մէկ վանկ : Մէկ ձայնաւոր եւ աւելի ձայ – նորդ միանալով կը կազմեն դարձեալ վանկ, բայց այս անգամ կը կոչուի փա– դառութիւն՝ դասական տարադով : Ար – տասանութեան ժամանակ՝ բոլոր այս վանկերը չեն հնչուիր հաւասար ձայնաս– տիճանով, այլ՝ ոմանք ցած, ոմանք բարձր, ուրեմն ստեղծելով ձայնական ջրվէժ, ձայնադաշնութիւն (էօֆոնի), որ հին ատեն ունէր նաեւ իր միսթիֆ ա – ւանդութիւնները , (երբայեցիները մաս– նաւոր կանոններ ունէին Եհովայի ան – ուան առոդանութեան համար) :

Ի՞նչ մնացած է, այսօր, այդ բոլորէն :

Պարզ է պատասխանը.— Ուղղախօսու– թիւնը իր տեղը տուած է ուղղագրու – թեան :

Գիրն է որ կը վարէ ձայնը :

Ահա թէ ինչո՛ւ ամէն բառը ուղղագրա– կան առարկայ միայն կրնայ ըլլալ, եւ ոչ երբեք ուղղախօսական : Ամէն կը հնչուի ամէն, նոյնիսկ եթէ գրուի ամեն եւ հո– լովուի ամենէն :

Ու չի կրնար պահանջուիլ դասական ձայնախաղ, որովհետեւ բառը նոր բառ է : Աչխարհաբարեան ժառանգութիւն : Մեր մատենագրութեան մէջ սկսաւ խա – գալ մասնաւորաբար Միջին Դարէն աս – դին :

×

Նախապէս կարծուեցաւ թէ ամէն բառն էր եւ ամէն կը կարդացուէր ամ երկտա– ռը, պատճուով գրուած՝ մեր ոսկեդարեան ժառանգութեանց մէջ : Հ. Աբիստակէս Վարդանեան, ներչնչուելով Հ. Աբսէն Այտընեանէ, հաստատեց թէ բոլոր այդ համառօտուած ձեւերը պէտք է կարդալ ամենայն եւ գրել ամենայն :

Ամէն ոսկեդարեան չէ, ըսաւ :

Նկելքս չի հասնիր, ասկայն, թէ բոլոր այն բարգութիւնները, միշտ ոսկեդար – եան, որոնք կամուած են ամենա սկզբո– նավանկերով, (Հ. Աբիստակէս «նախա – դիր մասնիկ» կ'անուանէ այդ երեք վան– կերը), ո՞ւր նետած են ամենայն բառին վերջին վանկը : Մէկ կողմ թողլով ամէն բառով կազմուած գերադրական բար – դութիւնները, որոնք յետամնաց են (ոսկեդարը գերադրական չունի կամ այլ կերպ կը կազմէ), առնենք ամենագէտ , ամենազօր, ամենակալ բառերը, որոնք ոսկեդարեան են, ի՞նչ է ասոնց առաջին բառը :

Նման բարգութեանց մէջ զրաբարը կը պահանջէ երկրորդ բառը գործածել միշտ բայանուն, աչխարհաբարը՝ ածական , ինչ որ իմաստի մեծ տարբերութիւն կը ստեղծէ : Այսպէս, ամենագէտ զրաբար կը նշանակէ ամենայն (բան) գիտէ, իսկ աչխարհաբար՝ ամէնէն (աւելի) գի – տող : Պէտք չէ՞ հետեւցնել թէ ամենայն հասակ երկարած է, բուն հասակով՝ ա– մէն :

Ե. դարը, ուրեմն, ունէր ամենայն եւ ամէն : Բայց հայրն էր երկրորդը :

Այս հաստատումը կը դիւրացնէ բառին ուղղագրութեան ստուգումը : Ջայնի հարց չկայ, քերականական օրէ՛նքն է որ կը խօսի.— Բառավերջի Ն տառէն առաջ Ե չի գրուիր , այլ Է կը գրուի : Ինչպէս պարէն, ժապաւէն եւ ամէն :

Այժմ խօսքը տանք երբորդ Արսէնին , — եռամեծ քերականագէտ, ախոյեան աչխարհաբարի, հեղինակ մեր արդի լեզուին քերականութեան :

Հ. Արսէն Այտընեան նախ կը խօսի ա– մէն բառին ուղղագրութեան մասին եւ կը գրէ. « Հիմակուան առենս յամախեալ եւ ամանց սովորական եղած սխալագիրները հետեւեալն են, որ հասարակօրէն նա – նաձայն բառի մ'ուղղագրութենէն առած կուգան» : Ու կուտայ ցանկ մը, ուր կը գտնենք.—

Ամեն (սխալ) եւ ամէն (ուղիղ) :

Ցետոյ կ'աւելցնէ : «Կան որ ամէն բա– ռին ուղղագրութիւնն եչով ուզած են հաստատել, զրաբար ամենայնէն կրճատ– ուած համարելով : Ցայտնի է ասոր հա – կառակ, որ ամենայն բառին արմատն է ամէն՝ նաեւ հին լեզուին մէջ, եւ փո – խոխման կանոնով է գիրն եչի դարձած է» (Քննական Քերականութիւն աշխար – հաբար կամ արդի հայերէն լեզուի, էջ 345) : Կամ «որովհետեւ ամենայնին ար– մատն է այս բառը (ամէն), անտարակոյ– սօրէն բուն հին ձեւն էր՝ ամկին մէջ պահուած» (Նախաշաւիղ, էջ 64) :

Կը զարմանամ թէ ի՛նչպէս «ամկին մէջ պահուած» այս բառը կրնայ ոսկե – դարեան բարգութիւններ կազմել, երբ նոյնինքն Այտընեան կ'արգիլէ ամենա սկզբնաբառը ամուսնացնել ոչ ոսկեդար– եան բառի մը հետ, ինչպէս ամենապրե– տիկ, զոր կը համարի խոտելի (Քնն. էջ 28, տես եւ Զալըխեան – Այտընեան, էջ 184) :

Գարագաշեան եւս «յեռնապոյն հեղի – նակաց գործ եւ ոամկօրէն» կը համարի ամէն բարգութիւն, որ կը կամուի ա– մենա մասնիկն որեւիցէ ածականի բա – կիզբը կցելով» : Ընդհակառակն, « բա հնագոյն եւ ընտրելագոյն մատենագրաց, ամենա կամ ամէն մասնիկը, որ ամենայն բառին համառօտաբանը կամ մէկ մասնիկն է, բայանուններու վերայ կը գրուի, եւ ամէն քան կամ ամենը կը նշանակի , ոչ թէ ամէնէն աւելի կամ գերազանց: կամ ըսենք՝ յունարէն փանտոս բառին կը համապատասխանէ, ոչ թէ բարս գե – բաղրական մասնական» (Դպրութիւն կամ Նոր Քերականութիւն հայերէն, 1880, էջ 179) :

Բառին հոլովման դալով,— մեր վէմն բուն նիւթը ,— Հ. Այտընեան կը հրա – հանդ.—

Ամէն – ամէնէն :

Եռամեծ քերականագէտը, հայ լեզուի ախոյեանը ա՛յս ձեւ կը հոլովէ ամէնը, առանց ձայնափոխութեան, որովհետեւ են վերջացող բառերը, աչխարհաբարի մէջ, ձայնափոխութիւն չեն կատարեր երբեք :

Օրէնքը օրէնք է :

Ջեռագրերի չի հետեւիր : Ջայնափոխու– թեան բռնագործիկ կանոն չի դներ :

Բայց ...

Ամէն ի՞նչպէս կ'ըլլայ ամէնէն եւ ա– մէնուն :

Բառը, հոլովման մէջ, եչի փոխէ է տառը կամ ոչ, ի՞նչպէս ամէնէն կ'ըլլայ, եւ ոչ ամէնէ :

Ջիս չի դոհացներ, ուրեմն, նոյնիսկ իմ դաչնակիցս , Հ. Աբսէն Այտընեան :

Ցաջորդ ու վերջին յօդուածով՝ կռիւ մը եւ իր լուծումը :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ
ԾՆՆԴԵԱՆ 250 ԱՄԵԱԿԸ

ՄԵԾ ԸՂՋԱԻՈՐՆ ՈՒ ԲԵՋԱՐԱԾԸ

Անգլիացի Պերնարտ Շօն՝ աչքի առաջ ունենալով ճշմարիտ ու անխոտան բա – նաստեղծներին՝ նկատում է, որ սրանք «բարձրաճայն խօսում են իրենք իրենց հետ, իսկ աչխարհն ականջ է դնում » : Անգլիացի խմաստուն ծերուկից երկու հարիւր տարի առաջ այսպէս էր ապ – րում հայ անփորձ երիտասարդ Սայաթ – Նովան : Միայն այսպէս, որովհետեւ այլ կերպ չէր կարող, որովհետեւ այդ էր իր դոյակերպը, իր ներքին ապրելաձեւը :

Ըստ որում սա չի ցուցադրում իր ան– ձը մեր առջեւ, այլ ուղղակի անձնաստուր է լինում մեզ, մեր հինդ զգայարաննե – րին : Այս անելու համար յարկաւոր է ունենալ մի վեցերորդ զգայարան, որ խակապէս էլ ունի :

Հէնց այս վեցերորդ զգայարանի չը – նորհիւ է նա յաղթայարում անյաղթա– յարելին՝ իր այն ներքին ամօթխածու – թիւնը, որ անկեղծութեան հակառակ է– րեսն է կարծես, բայց (եւ այս է զարմա– նալին) ամենեւին էլ չի խանգարում սը– բան՝ խօսելու ազատ ու անկաշկանդ , ասելու ամենայն ինչ եւ ամենայն անսքո– ղութեամբ, բնաւ չամաչելով իր ամենա– նուիրականը ամենեցուն ի տես դնելուց :

Այլ կերպ ասած՝ միշտ էլ ներծ կոպիտ կրքից, սիրածի հանդէպ միշտ էլ աս – պետօրէն կոճկուած ու հաւաք՝ ներք – նապէս նա բոլորովին բաց ու արձակ է . ոչ մի կոճակ եւ ոչ էլ նոյնիսկ մի դիւ – րաբաց ճարմանդ :

Ու եթէ մենք պատկերացում իսկ չու – նենք նրա միշտ փակ ու խուփ սիրածի ներքին դեղեցկութեան մասին, ապա մենք միշտ շրջապատուած ենք բանաս – տեղծի ներքին դեղեցկութեամբ, ապրում ենք այդ դեղեցկութեան մէջ :

Եւ այստեղ ես յիշում փիզիկա կոչուած եւ լիրիկա ատուածի տարբերակիչ ու տե– սակարար մասնահատկութիւններից մէ – կը՝ այն, որ փիզիկայում վատ հաղոր – դիչներն են երկար պահում ջերմութիւ – նը, մինչդեռ լիրիկայում՝ ճիշդ հակա – ռակը. որքան լաւ հաղորդիչ է բանաս – տեղծի նեարդային համակարգը, նոյն – քան էլ երկարատեւ է նրանով անցնող ջերմութիւնը :

Եւ այստեղ ես դիտակցում, թէ մարդ միշտ չէ, որ մէջն դնում է իր հոգին : Մինչդեռ Սայաթ – Նովան, ընդհակա – ռակն, հաղուագիւտ դէպքերում է մի – այն, որ չի դնում իր հոգին : Մ՛տապէս դերադրդիռ է նրա հոգեղէն դրութիւնը, ու եթէ ունենում է բաւարար հանգստի վայրակ, ապա դա երբեք չի մտածենում թմրութեան :

Իր զգայնութեամբ Սայաթ – Նովան նման է այն զանգակաձեւ ծաղկին, որ մի ճառագայթից կարող է բացուել եւ մի տառւերից դոցուել :

Եւ լեցուն է նա որքան կարմիրի պէս. ամենաթեթեւ մի հպում եւ... դուրս է ժայթքում նրա ողջ պարունակութիւնը :

Գիտենք այդ պարունակութեան անու – նըն էլ՝ Սէրը :

Եւ նրա համար այդ Սէրը մի զգացում չէ միայն, թեկուզ եւ հզօր զգացում, որ փոքրատառով գրուի :

Նրա մարմինը չէ, որ իր մէջ կրում է այդ Սէրը : Սէրն է , որ իր վրայ կրում է նրա մարմինը :

Ու եթէ ամէն մի իսկական բանաս – տեղծ ինքնին մի մեծ կամ փոքր մոլո – րակ է, ապա Սայաթ – Նովայի համար Սէրն է այդ մոլորակի մագնիսական դաշտն ու ձգողութեան օրէնքը, միաժա– մանակ՝ նրա միակ առանցքն ու երկու բեւեռը :

Աւելի իրատես հայեացքով դիտած՝ Սէրը նրա համար Ապրելու հոմանիշ է , կեանքի կրկներեւոյթ է եւ միաժամանակ.

Եւ միաժամանակ՝ պատուհաս :

Եւ միաժամանակ՝ ճակատագիր :

Նա Սիրոյ խաչակիրն է՝ օրինակով այն եւրոպական ասպետների, որոնք երկինք անցան եւ արիւն հեղեցին՝ «Տիրոջ դի – րեզման ազատելու համար» :

Եւ միաժամանակ՝ նա Սիրոյ խաչակի– րըն է՝ «Տիրոջ օրինակով», այսինքն՝ Սիրոյ խաչէին դամուածը, Սիրոյ խաչ կրողը :

Որովհետեւ Սէրն ու Տառապանքը նրա համար այն մեծութիւններն են, որոնց առջեւ ամէն տեղատրութիւններից զումարը չի փոք – րանում :

Որովհետեւ ի ծնէ նա հետը «մի հնա – մի քարդահ էր բերի» (մանուածք – հիւսուածքի մի այնպիսի դաղդահ կամ տորք), որի գործուածքը չունի երեսնի ու անիսա, «խամ ու ճաս» երեսնե – տարբերութիւն, ըստ որում այդ երես – ներից մէկը Սէրն է, միւսը՝ Տառապան – քը :

Ուստի եւ՝ նրա Սիրոյն հաղորդութիւնը հաւատարազօր է նրա Տառապանքի բա– խմանը :

Ուստի եւ՝ նրա մեծ Սէրն ու Տառա – պանքը ոչ միայն ժամադրուած են , այլ եւ համադրուած :

Որովհետեւ ժամադրուած չէին Սէրն ու Սէրը ...

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ

(11 եւ վերջ)

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԹԱՂՈՒԵՑԱՒ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

«Փունջ» թերթի խմբագիր Հ. Ս. Ա. – ցանեան կը գրէ 1872 Յունուար 29ին. «Անցեալ կիւրակէ առաւօտուն Իւսկիւ – տարի բոլոր հայաբնակ թաղերէն երկու ամէն կարգի ազգայնոց խուռն բազ – մութիւն դէպի ԵՂՆԻմահալլէ թաղը կը դիմէր եւ կ'երթար կը խառնուէր տեղ – տոյն յուղեալ եւ ամբոխեալ ազգայնոց հետ :

Ի՞նչ էր այս դումարման եւ յուզման պատճառը.— մեծատան մը հարսան – եաց չքեղ հանդէսը տեսնելո՞ւ կ'երթային. – ո՛չ. հարուստ եւ ազնուական իշխան , դէյ, էֆէնտի՞ մը դիմաւորելու կը փու – թային.— ո՛չ. կոյր բախտին յաջող – ածովք եւ ժառանգական ճոխութեամբ համբաւեալ անձի մը յուղարկաւորու – թեան մեծաձախ հանդէսը դիտելո՞ւ կը խռնէին.— ո՛չ, ո՛չ, այլ երիտասարդի մը պատուոյ դաշտին վերջին յար – գանք մը մատուցանելու համար կը հա – ւախմբուէին :

Ժամը 8ն էր, դաշտը դուրս ելաւ եէ – նիճաղլէի չէ թէ նշանաւոր, այլ մէկ անուշ փողոցէն, չէ թէ հոյակապ, այլ պարզ ու անպաճոյճ տունէ մը : Առջեւէն կ'երթային նուագածուաց երկու խում – բեր, որոնք երբեմն տխուր կը նուագէ – ին : Հարիւրաւոր քահանայք, վարդա – պետք, եպիսկոպոսունք, արքեպիսկոպո – սունք եւ պատրիարք չէյլին, այլ միայն Սեբաստիոյ Գեր. Տ. Յովհաննէս Ս. Աբգ – եպիսկոպոսն , ԵՂՆԻմահալլէի քահանա – յից դասն եւ Սեբաստիայէի թաղէն քահա – նայ մը. ասոնցմէ զատ երդեցիկ ման – կանց երկար շարք մը, բայց անթիւ էր յուղարկաւորաց բազմութիւնը եւ մեծ մասը ուսեալ ու պատուաւոր երիտա – սարդք: եկեղեցին Սեբաստիոյ Սրբոյն Տ. Գրիգորիսեանցը՝ արժանապատիւ Տ. Յովհ քահանայ Փէշլիվանեան եւ ուրիշ քանի մը ուսումնական երիտասարդք պատշաճ դամբանականներ խօսեցան :

Հանգուցեալ երիտասարդն էր Պետրոս Դուրեան, որուն աղքատիկ ընտանեաց : Այս անունը սեղանաւորաց, վաճառակա – նաց եւ այս կարգի ամէն անձանց անծա – նօթ էր, բայց ծանօթագոյն է բանասի – րաց:

Բանաստեղծ մըն էր Դուրեան :

Գրական ասպարէզին մէջ կը վայլէր նա եւ յաղթական ձակատամարտներ կու – տար աղքատութեան դէմ սքանչելի եր – եսախնամութեամբ , սակայն անագորոյն մահը կարի չուտ հասաւ եւ դժնդակ հարուածով մը կործանեց զանի, կործա – նեց իր ընտանեաց մէկ երեւելի ապաս – տանարանը եւ ի մեծ վիշտ համակեց բո – լոր իր բարեկամներն ու ծանօթները :

Դժուարեամբ կը լսենք թէ Իւսկիւտա – րի Ս. Նշան թաղի Ընթերցասիրաց պատ· ընկերութիւնը մտադիր է այս վաղամե – ռիկ բանաստեղծին երկասիրութիւնները փունջ կազմել եւ տպագրութեամբ ի լոյս ածել :

Դարձեալ կ'իմանամք թէ խումբ մը ե – րիտասարդք ալ որոշած են հանդանա – կութիւն մը բնել եւ արձան կանգնել ի յիշատակ տարաբախտ հանգուցելոյն » (Փունջ, Կ. Պ. 1872 թ· 707) :

Հ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՎԱՆՔԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

Ինչպէս հայկական միւս վանքերը , այնպէս էլ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենա – փրկչեան Վանքը , իր հիմնման օրից , հաւաքել , պահել ու պահպանել է հայե – րէն ձրչագիր դրքեր , որոնք այսօր մաս են կազմում հայ ժողովրդի ունեցած շուրջ 25 հազար ձեռագիր գանձերի :

Թէեւ այժմ Հայաստանից դուրս գո – յութիւն ունի հոծ Հայութիւն, հայ ժո – ղովրդի դէմով անցած համաչխարհային առաջին պատերազմի Ապրիլեան օրերի հետեւանքով, սակայն Նոր Ջուղան որ – պէս Սփիւռքի հայաչատ կենդրոն եղել է «Արտասահմանեան Հայաստան» եւ մին – չեւ այսօր էլ պահել է իր այդ հանգա – մանքը, որովհետեւ արտասահմանի հայ – կական ամենահին դաղութներից մէկն է :

Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան Վան – քը, որպէս մխիթարեան կենդրոն եւ հայ դպրութեան ծառայող հաստատու – թիւն, մանաւանդ մինչեւ առաջին տպա – րանի հաստատումը՝ այսինքն Մաշ – տոց կեսարացու առաջնորդութիւնից ա – ռաջ, ինչպէս եւ յետոյ, ունեցել է դրը – չագիր դրքեր, որոնք բերուել են դաղ – թող ժողովրդի հետ եւ դնուել հայ վա – ճառականների կողմից Հայաստանի դա – նագան քաղաքներից :

Վերոյիշեալ դրքերից բացի, տեղի միաբանականներն ու հոգեւորականները թէ՛ վանքից նեղս եւ թէ՛ վանքից դուրս՝ Նոր Ջուղայի երկու տասնեակ եկեղեցի – ների մութ ու խոնաւ սենեակներում, մո – մի ու ձէթի պլպլան լոյսի առաջ նստած, դրել ու ընդօրինակել են բազմաթիւ դիր – քեր , որոնք այսօր ցրուած են աշխարհի դանագան վայրերում :

Դժբախտաբար մինչեւ այժմ, որեւէ մէկը չի դբաղուել դրչութեան այդ դըպ – րոցների ձեռագրերի ցանկերը կազմելու աշխատանքով, եթէ այդ ուղղութեամբ աշխատանք եւս տարուել է ծանօթ չէ մեզ· բայց այդուհանդերձ վստահ ենք որ Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան վան – քում եւ 8 թաղերի մէւս եկեղեցիներում ընդօրինակուած դրքերի թիւը ապահո – վարար անց պէտք է լինի մի քանի հա – րիւրից :

Նոր Ջուղայի ներկայ մատենադարանի հիմքը, պէտք է դրուած ընդունենք, Հա – յերի Նոր Ջուղայում հաստատուելու եւ վանքի հիմնադրութեան հետ միասին : Այդ օրերում թէ ինչքան է եղել այդ ձեռագրերի թիւը, դժուար է մեզ ճշդել այսօր, որովհետեւ 17 եւ 18րդ դարերի հարատահարման ու բռնութեանց մի քա – նի հոսանքները, Ջուղայի բնակչութեան հասցրել են ծայրայեղօրէն աննպաստ վիճակի, որով ունեցած ձեռագիր գան – ձերը ձեռքից – ձեռք անցնելով, ցրուել են՝ ընկել հեռաւոր քաղաքներ կամ մատնուել կոլտեան :

Վանքի ունեցած ձեռագիրների կորստ – եան մասին աւելի լայն դաղափար տա – լու համար, ստորեւ առաջ ենք բերում այդ առթիւ Ս. Ամենափրկչեան Վանքի , այդ օրերի առաջնորդ՝ Մկրտիչ Եպիսկո – պոսի 1785 թ. Սեպտեմբեր 21ին դրած մի դրութիւնը, ուղղուած Աստրախանի իշխան Ջուղայեցի Մկրտում Գալստեա – նին թէ՝

« Տեղիդ Առաջնորդ Յովսէփ վարդա – պետն, երկու անգամ գիր էր դրկել, գր – րում էր եանի հատոր գիրք ուզեցէլ , Սրբազանն կարծում էր Ջուղայ կամ վան – ը էլ էնայ, որ ինչ գիրք ուզենանիք ճարվի, պիտի լսած լինէք , որ Ազատ – խանի ժամանակին գրէրն դիտրն 300 դեան բաղաբի աթարներն եւ բարութ – շինողն են առոտէլ» (ՊԱՏՄ· ՆՈՐ–ՋՈՒ – ՂԱՅԻ, Բ· հատ· էջ 16) :

Ըստ վերոյիշեալ վկայութեան վանքն ու Նոր Ջուղայի հաստատուելէ ու ջերմ քրիստոսասէր ժողովուրդը ունեցել են մեծ թիւով դրքեր, որոնք լիդրերով վա – ճառուել են աթթարներին (բուրաւա – ճառներին), ի մասնաւորի Ազատ խանի ժամանակ, այսինքն 1750 – 60ական թը – ւերին, երբ Իրանի արքայական գահի չուրջ, ուժեղ պայքար էր տարուում Քէ – րիմխան Զանդի, Ալիմարդանխանի եւ Ա – զատխանի միջեւ :

Համաձայն Նոր Ջուղայի, պատմագիր՝ Յարութիւն Տէր Յովհաննէսի վկայու – թեան (անդ, էջ 17) մինչեւ 1840ական թուերը, Վանքում եղած դրչագիր դրքե – րի համար չի եղել մի առանձին պահես – տատեղ, այլ ցրուած են եղել զանազան սենեակներում, դուրկ որեւէ ցուցակից: 1842 թուից յետոյ միայն, երբ Ս. Ամե – նափրկչեան Վանքի Առաջնորդ է Նչա – նակւում Յովհաննէս Եպիսկոպոս Սու – րէնեանը, նրա ջանքերի շնորհիւ հաւաք – ւում են բոլոր ձեռագրերը, ցուցակագր – ւում եւ դրւում նոր պատրաստուած յա – տուկ դարակների մէջ, ապա 1844 թուին սեղանատան մի մասը անջատելով կցում են Առաջնորդարանին դարձնելով այն ձեռագրերի պահեստատեղ – մատենա – դարան :

Վանքի ունեցած ձեռագրերը, այս դր – բատարան – մատենադարանում դնում են մինչեւ 1905 – 1906 թուերը, երբ Նոր Ջուղայի պատմագիր՝ Յարութիւն Տէր Յովհաննէսի որդին՝ Թադէոս Յովհան – եանը, իր հօր յիշատակին, Ս. Ամենա – փրկչեան վանքի դիմաց, հիւսիսային կողմում կառուցում է երեք սրահից եւ երկու փոքր սենեակից բաղկացած, մի – յարկ բայց դեղեցիկ մի շէնք, որից յե – տոյ դրադարան – մատենադարանը փո – խադրուում է վերոյիշեալ շէնքը :

Այս շէնքում բացի դրքերից նոյն ժա – մանակում տեղաւորուում են վանքի ունեցած իւղանկարչ նկարները, վերածե – լով այն թանդարան – մատենադարանի , ինչպէս եւ դրադարանի :

Այստեղ մեր խօսքը մասնաւորելով , միայն ձեռագիր դրքերի ու մատենադա – րանի մասին, ասենք որ, թէեւ Ջուղայի պատմագիրը դրում է թէ մինչեւ Յով – հաննէս Սուրէնեանի առաջնորդութիւնը վանքի դրքերը, որեւէ ցուցակ չեն ունե – ցել, բայց ներկայում մեր ձեռքի տակ եղած մի ցուցակից երեւում է, որ 1833 թուին եղել է մի ցուցակ որի վերնադի – րըն է·

« Յամի Տ(եառ)ն 1833 յաբսե(ան)ն յունվարի 1· Ա(ա)ջն(ո)րդ Յոհաննէս արբեպ(իսկոպ)ոս սկիզբն արարի ի տու – մար արկանել զամ(ենայն) մնացե(ա)լ ի կապուտից անհարազատից միաբանից գրեանսն գրատան ս(ր)բ(ո)յ Ամենա – փրկչի »:

Համաձայն մեզ հասած այս առաջին դրացուցակի, վանքը 1833 թուին ունե – ցել է 135 հատոր դիրք, որոնք ցուցա – կագրուած են այբբենական կարգով , սոյն դրքերից 92ը եղել են ձեռագիր, 29ը տպագիր· իսկ մնացեալ 14ի ձեռագիր կամ տպագիր լինելը յիշատակուած չէ :

Այս դրքերի երկրորդ ցուցակը կազմը – ւել է 1853 թուին, Տփխիսեցի Գալուստ Վարդանեան Շերմազանեանցի ձեռքով , ուր ցուցակագրուած են 250 հատոր դիրք, որոնցից մէկ օրինակ ձեռագիր նը – ւէր է ստացել նոյն ազա Գալուստը :

Համաձայն Յ. Անասեանի Հայկ· Մա – տենագիտութեան (Երեւան 1959 թ· էջ 81, թիւ 37), Գալուստ Շերմազանեանը սոյն դրքերից ցուցակագրել է միայն 208 հատորը :

Յետագայում Ամենափրկչեան վանքի ձեռագրերը ցուցակագրել են՝ Մեսրոպ Տէր Մովսիսեանը՝ 626 հատոր (Հայ Մա – տենագիտութիւն, էջ 82, թիւ 46), եւ Ս· Տէր Աւետիսեան՝ 581 հատոր, (նոյն, էջ 85, թիւ 77) : Դժբախտաբար վերոյիշ – եալ ղոյդ ցուցակագրութեանց թուական – ները յիշատակուած չեն :

Լ· Գ· ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԿԱՐԴԱՑԵԼՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՂՆԴԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

ԱՌԱՋԻՆ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Շաբաթ առտուս, առաջին հրացանա – կոթիւնը սկսաւ Տավուտ Փաշայի դո – րանոցէն, ուր հեծելազօրքեր կան եւ որ իմքինէ Գաւուխ դուրսը՝ դաշտին մէջ – տեղ կը դտնուի : Այդ զինուորներուն մէկ մասը բան սովորութեան, Սէլամլըկի ա – շարդութեան դացած էր Ուրբաթ օր : Վերադարձին, ազատութեան բանակին հետեւակազօրքը որ արդէն առաջ անցած էր, արդելք եղաւ անոր քաղաքէն դուրս գալուն եւ զօրանոց վերադառնալուն : Տավուտ Փաշայի հեծելազօրքը՝ կարճա – տեւ ընդհարում մը ունենալէ ետքը իր դէմ ելլող հետեւակազօրքին հետ, ետ դարձաւ, պատերազմական պաշտօնա – տուն : Այս տեղի զինուորները՝ իրենց արժանաւորութիւնը վիրաւորուած ըզ – դալով, իրենց հրացանները առին, եւ ա – ռանց ականջ կախելու իրենց հրամանա – տարներուն, վազեցին դէպի Խորհնէ Գա – ւուխ կողմը, իրենց անցքին վրայ սար – սափի մատնելով ժողովուրդը, եւ իրենց միացնելով ուրիշ զօրանոցներու զին – ուորներ : Նկատի չէին առներ տասով թէ զօրանոցները այդպէս պարպելով , ան – զօրութիւնը կրնար խանգարուիլ եւ խռովութիւններ առաջ կուգային : Բայց բոլոր այդ զինուորները պիտի չկրնային Տավուտ Փաշայի զօրանոցը ձեռք ձգել , վասնզի միւս կողմէ նոր ուժեր հասած եկած էին : Զօրանոցը քիչ ետք անձնա – տուր եղաւ, երբ արդէն վեց անդամ թըն – դանօթ պարպուած էր իրեն դէմ :

Թէ առանց պետի զինուորները բան մը չեն արժեր, այդ ճշմարտութիւնը անդամ մըն ալ հաստատուեցաւ թէ այդ եւ թէ առջի օրուան միւս բոլոր ընդհարումնե – րով :

ԲԱՆԱԿԻՆ ՄՈՒՏՔԸ ԲԵՐԱ

Մինչ դումարտակներու մէկ մասը կը յառաջանար կատարեալ կարգապահու – թեամբ Շիշլիի մեծ պողոտայէն եւ Եըլ – մազ տանող ուրիշ ճամբաներէ, ուրիշ մաս մըն ալ կ'իջնէր դէպի Բերա, թրամ – վէյի ճամբէն վար իջնողները՝ առին զին – ուորական վարժարանի ուսանողները , որոնք միշտ Ազատութեան ի նպաստ չարժեցան այս դժբախտ դէպքերու ըն – թացքին: Այդ երիտասարդները, որոնց մէջ, նոյնիսկ 18 տարու պատանիներ կան, դմայլելի հայրենասիրութեան մը ապացոյցը տուին, եւ Ազատութեան բա – նակի զինուորներուն հետ քալեցին :

Այս վերջինները մեծ մասամբ կը բաղ – կանային Րումէլիի ոստիկան զինուորնե – րէ եւ սպաներէ : Երբ չատ կանուխէն Բե – րա ժամանեցին, բոլոր այս զինուորները ինչպէս եւ սպաները ցրուեցան ամէն կողմ : Մանաւանդ՝ փողոցներուն մէջ պտըտելով , կարգապահութեան հսկե – ցին, եւ կասկածելի երեւոյթով մարդիկը հարցուփորձեցին եւ ձերբակալեցին Զին – ուորական վարժարանի ուսանողները մասնաւորապէս , պատերազմի յատուկ « խաքի » զոյնով համազգեստ հագած , դեսպանատուններու առջեւ կեցան : Բե – րայի, ինչպէս նաեւ Սէլանիկի ժան – տարմներն ալ միացան անոնց :

Զինուորները ուրիկէ որ անցնէին երկ – սեռ ամէն ազգի ժողովուրդէն ջերմ ծա – փահարութիւններով կ'ընդունուէին : Ա – մէն ոք պատուհաններէ թաշկինակ կը չարժէր , եւ կեցցէ կը դոչէր :

ԿՈՒԻՒ ԹԱՇ – ԳԸՇԼԱՑԻ ՇՈՒՐՋԸ

Շաբաթ առտուան ժամը 10·30ին սկը – սաւ յարձակումը Թաշ · Գըշլայի զօրա – նոցին վրայ : Զօրանոցին զինուորներէն մաս մը զինաթափ եղած, անձնատուր եղաւ, մինչ մնացած մասը բուռն դիմա – դրութիւն մը ընելու պատրաստուեցաւ : Բայց երբ թնդանօթներ արձակուեցան զօրանոցին վրայ, որ մասամբ վնասուե – ցաւ, ներսի զինուորներն ալ անձնատուր եղան :

Կ'ըսուի թէ ատենք զէնք պարպած են նաեւ Րումէլիի զինուորներու կողմէ դա – ցած պատուիրակներուն վրայ ալ: Փա – խըստական զինուորները, որոնք մօտա – կայ տուներուն մէջ ապաստանած էին , շարունակեցին մահացու կրակ մը տեղալ ապատարբ բանակին վրայ :

ԹԱՔՍԻՄԻ ԶՕՐԱՆՈՑԸ

Աբշալոյսին, թնդանօթները կը դոռա – յին եւ նորաձեւ Մավզէրները կը պայ – թէին Թաքսիմի դեղեցիկ զօրանոցին չուրջը : Մոլեգին պայքար մը սկսած էր : Կռիւի սկզբնաւորութեանը , կարե – լի չէր եղած զանազանել բարեկամն ու թշնամին եւ նոյնիսկ սխալմամբ զէն – դակներ արձակուած էին ընկերներու վը – րայ :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

(Շար·)

Տէր եւ Տիկին Ոսկան Շիրվանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն արկածալի մահը իրենց զաւկին եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿԱԶ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

որ տեղի ունեցաւ Նիս, Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 3:

Յուղարկաւորութիւնը այս Երեքշաբթի ժամը 15ին, հաւաքուիլ իր բնակարանը, 11պիս, Ռիւ Շառլ Քալմիւս, Ժանթիյի:

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՆՈՒԷՐ

Մարսէյլէն ընկ. Յակոբ Հայցազործ եան խմբագրատուն իր այցելութեան առթիւ 10ական ֆրանք նուիրեց «Յառաջ»ին եւ «Հայ – Բոյժ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աննիկ Գազանճեան, Օր. Լուսի Գազանճեան չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, դրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél.: OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կառարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաճալի համեմատութիւններով:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին.—

ա) *Միջին տարիքի կին մը՝ նկարչին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար:*

բ) *Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար:*

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցաւական	3

Առաքման ծախքը պնդողին վրայ: Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ 35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

Ինչպէս նաեւ Տիկին Զէլվէեանէ քսան Ֆր. ուխտի մը առթիւ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Երեքշաբթի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆրանսայի չորրորդ շրջանի 22րդ պատգամաւորական ժողովը պիտի գումարուի Սեպտ. 14 եւ 15ին, կառաւանի մէջ, Օթել – Ռեսթորան, Սէն Ռօքի սրահը:

Ա. նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մարսէյլէն առնել կառաւանի օթօքարը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

×

Աղքատախնամ տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերի չքեղ սրահին մէջ:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանաւորութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	կարքը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միճչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միճչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծանուցով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան:

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է.... ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք.... ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր: Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղաներկեր, պատի զեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը:

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ:

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
10
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
10 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

ՅԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9704

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9704

ՅԴ ԽՕՍՔԸ

ՀՈԳԵՐ ՈՒՆԻՆՔ ԱՄԷՆ ՏԵՂ

Երբ կ'ըսենք.— Մեր հոգերը մեզի կը ցաւեցնեն, պարզապէս տարբերական պարտաճանաչութիւն մը կը յիշեցնենք :

Որդեաբեւ, կացութիւնը այնքան պլոկ է որ, իրաւունք չունինք թարթա – փելու : Ծուլանալու կամ յոխորտալու :

Հոգերը մէկ տեսակ չեն : Ոչ ալ յա – տակ միայն այս կամ այն պատճառին :

Կեդրոնը Եւրոպան համարելով, բոլոր պատճառները մօտաւոր կամ հեռաւոր, մեր պատճառներ ունինք իրենց աչքերը ջուր բանալու : Ամփոփուելու : Ինքնա – պաշտպանութեան միջոցները խորհելու :

Ինքնապաշտպանութիւն՝ չատ պարզ ի – մաստով մը, — համախմբել, ամրապնդել մեր պիտանի ուժերը : Թոյլ չտալ որ նոր ճեղքեր բացուին : Դուռները ամուր փակել՝ զանազան արկածախնդրութեանց առջեւ :

Մենք պէտք չունինք հին կամ նոր լե – ման քարոզներ լսելու : Ոչ ալ ղլխիվայր նետուելու, յանուն այս կամ այն գաղափարին :

Երեւանը ինքն ալ չի կրնար պահանջել որ « ռեւոլուցիոն – ինտերնացիոնալ » նախաձօռքերուն հետեւինք :

Նոյն իսկ եթէ էջմիածնի բերնով խօ – սին, հարազատ ձայն մը չէ որ կը լսենք, այլ վարձու տրուած, թխածոյ ձայնա – գիր մը :

Եթէ այսքանը միայն ըմբռնէինք, ա – րդէն առաջ Երեւանն ու էջմիածինը չը – նշանակած պիտի ըլլային : Ամէն պա – տճառի մէջ, պիտի փրկուէին անախորժ ստուգութենէ մը :

Եթէ միայն բարձրաստիճան կոչուած դէմքը հասկնար այս պարագան, ապա – գային ոսկեհատ կոնդակ մը կրնար ըս – կսել Ամենայն Հայոց կաթողիկոսին :

Ծանրակշիռ տաղնապի մը կամ փոթո – րիկի մը առեն, հայրենիքին հանդէպ մեր պատասխանատուութիւնը կատարած կ'ըլլանք պարզապէս անոր դոյութիւնը կամ ապա – հովութիւնը :

Մեզ որ, Երեւանը ինք մեզ ապատ կը զգէ հետապնդելու մեր քաղաքական ուղղութիւնները (ամբողջացում հայրենի դարձնելու) :

– Դա դիպլոմատիական հարց է, ը – սած էր այն առենուան արտաքին նա – խարար, քաղաքագէտ Ս. Կարապետեան :

Տակաւին երկչոտ թերթերը կը ծանու – ցանէին թէ Մ. Մուրթիւնը պիտի պա – հանջէ Ազգաժողովէն՝ Ուզպեկիստանն ու Թուրքմենիստանն ալ անդամ ընդունել, որպէս առանձին միաւորներ :

Իսկ Հայաստա՞նը, — ինչպէս կը բա – ցատրէր հանդուգնօրէն ընկերվարական հարցը, Մարքսէ Սանպա, պատմական ակնարկով մը (1895 – 96) :

Ամփոփունք այս օրուան նիւթին վը – րայ :

Ընդհանուր հոգերուն հետ, իւրաքան – չիւր զարգացման պիտի վարչական ինքնուրոյնութիւն, որուն համաձայն պիտի վարէ իր գործերը :

Գործերը կան, որոնց վարչական կարգաւորումը թոյլ չի տար չատ լայն ինքնակ. բարմութիւն առանձնաչնորհ – ներ կը վայելենք Մէջին Արեւելքի մէջ : Ներքին տարաձայնութիւններ ալ կրնան ծագիլ, եթէ թեթեւամիտ կամ տգէտ ձեռքեր փորձուին : Ճիշդ նոյնպէս ինչպէս որ անպակաս են զա – նազան խլրտումներ :

Ո՛րքան օղակներ պրկուեցան, վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին :

Ազատ կարգերը անխախտ կը մնան ա – րեւմտեան Եւրոպայի մէջ, ինչպէս ա – մերիկեան ցամաքին վրայ :

Բայց, ահա կը տեսնենք,— այդ եր – կիրներուն մէջ ալ հետապնդումներ կը կատարուին յանուն ապահովութեան : Կաշկանդումներ՝ որոնք ամէնէն առաջ ուղղուած են եկեղեցիներու դէմ :

Ոչինչ կը կորսնցնենք, եթէ միայն մեր հոգերով զբաղինք, փոխանակ ցրուելու մեր ուժերը :

Շա՞տ է այսքան մը «սրբազան եսա – սիրութիւն», անճար ժողովուրդի մը համար :

1950, Սեպտեմբեր Շ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ

ՔԱՊԻԼՅԻՆԵՐԸ ՁԵՌՆՊԱՀ ՄՆԱՑԻՆ

Անկախ Ալժերիոյ առաջին հանրաքո – ւէն տեղի ունեցաւ կիրակի օր : Քուէար – կութեան եօթը հազար գրասենեակները բացած էին իրենց դուռները 19 տարե – կանէն սկսեալ բոլոր Ալժերացիներուն առջեւ : Ցարդ արդիւնքները յայտնի չեն, բայց բացորոշ մէկ կէտ կայ այն է Քա – պիլիոյ չրջանին ձեռնպահութիւնը :

Ալժէի մէջ քուէարկողներու թիւը նոյն թուին ունէր ամբողջ օրը մինչ ընդդի – մութեան նշաններ երեւցած են Քապիլիոյ մէջ : Ասիկա ըսել չէ սակայն թէ ար – դիւնքը «փառաւոր յաղթանակ» մը չըլ – լայ Պէն Պելլայի համար :

Քապիլիոյ Միչըլէ չրջանին մէջ քուէ – արկութեան դրասենեակը յայտնած է թէ 4520 արձանագրուածներու վրայ, տասը հոգի ներկայացած են ինչ որ կը նշանա – կէ թէ քաղաքական գեհենի վրայ ճախո – ղութիւն մըն է : Թիզի Ուզուի չրջանին մէջ պատերազմն վրայ արձանագրութիւն – ները թիզուած են.— « կեցցէ՛ Ընկերվա – րական Ուժերու Ճակատը», «անկցի մե – նատիրութիւնը», «կեցցէ՛ ապատութիւ – նը» : Երբ Ֆիկառոյի թղթակիցը կը հար – ցընէ երիտասարդ տղոց թէ ինչո՞ւ չեն քուէարկած, մէկը կը պատասխանէ.— « չենք ուզեր երաշխաւոր ըլլալ մէկ մար – դու քաղաքականութեան : Աչխատանք չունինք, ոչ մէկ բան եղած է Քապիլիոյ համար : Նոյնիսկ ապրելնականացնելիք բան չկայ հոս : Ֆրանսայէն կը վերա – դառնամ, ամբողջ խնայողութիւններս դացին : Այրիներուն եւ անկարներուն թոշակները չեն վճարուիր » : Ուրիշ մը կ'աւելցնէ « տուառներու մէջ կիները սկսած էին քուէարկել, յետոյ հրահան – գը հասաւ» : Ասկէ աւելի բացատրու – թիւն չի տրուիր այդ հրահանգին ազ – բիւրին եւ բնոյթին վրայ :

Ի վերջոյ պարզուեցաւ թէ Միչըլէի 11·791 քուէարկողներու վրայ քուէա – տուի ներկայացած էին «այո» կամ «ոչ» ըսելու համար Պէն Պելլայի ներկայա – ցուցած Սահմանադրութեան :

Մինչ այս է Ալժերիոյ պատկերը, աք – սորուած Պելքասէմ Քրիմը, որ Ջուիյե – րիա կը գտնուի յայտարարած է թէ կը մերժէ «ֆաչիստ մենատիրութեան մը մեղսակիցը ըլլալ » : Ծանօթ է որ Քրիմ պետն էր այն պատուիրակութեան որ Էվիանի բանակցութիւնները վարեց : Այսօր, յուսախար, հրաժարած է նաեւ երեսփոխանի իր աթոռէն : Պելքասէմ Քրիմ կը յայտարարէ նաեւ թէ Ալժերիոյ ներկայ կացութիւնը որ երկիրը կը դնէ բռնի ուժի նոր հարուածի մը առջեւ կը ստիպէ ազգը որ հրաժարի :

ՕՐ ԸՍ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ ԱՌ ԵՐԵՒԱՆ

«Ես իմ անուշ Հայաստանի
արեւահամ բառն եմ սիրում » :

Ե. ՉԱՐԵՆՑ

Ա.

Քսաներեքերիզ տարի առաջ, Երեւանի օրուան վարչածեւին զոհ, Ֆառասնամեայ տարաբախտ Զարեհցը՝ յետ մահու ալ բախտ չունի ··· իր երկերուն Երեւան – եան հրատարակութեանց մէջ :

Ի՛ր եւ ամէ՛ն Հայու «անուշ Հայաս – տանի» նուիրած երգը, հայրենասիրութիւն, հայրենասիրութեան ամէնէն փոխանցիկ զգացումով շարադրուած, բանաստեղ – ծին ամէնէն ժողովրդական գրութիւնն է : Դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ իսկ այդ հայրենի գովքին յաջորդական տը – պագրութիւնները անթերի չեն, ոչ ալ գերծ կամայ թէ ակամայ վրիպակներէ :

Դպրոցական « Մայրենի Գրականու – թիւն » դասագիրքը թէ ակադեմական լիակատար «երկերի ժողովածու»ն, պետական, պատասխանատու եւ պաշտօ – նական հրատարակութիւն, առաջինը՝ յապաւած է, երկրորդը՝ բառափոխած Զարեհցի բնագիրը :

Դասագրքի միջադէպը թարմ է, խոր է եւ հանրածանօթ :

Երեւանի դպրոցներու Ը. դասարանի համար, «Հայպետուսմանկվարատ»ի լոյս ընծայած դասագրքին մէջ (էջ 120) ան – հետացած է բանաստեղծութեան եզրա – փակիչ տողը՝

«Որպէս անհաս փառքի ճամբայ,
Ես իմ Մասիս սարն եմ սիրում » :

Եւ անոր փոխարէն աշակերտները կը սորվին ու կը կրկնեն, երրորդ հառեա – կին վերջին տողը՝

«Էլի՛ ես որը ու արնավառ
Իմ Հայաստան հարն եմ սիրում » :

Ինչո՞ւ : Խոստովանելի կամ ո՛չ, ի՞նչ պատճառով :

Քանի մը ամիս առաջ, բնագիրը այդ – պէս կտրատողները, այդ գրական ոճի – րը գործողները անարգութեան սիւնին գամեց Վաղարշակ Նորենց :

Դպրոցներու այցելութեան մը ընթաց – քին ականատես եւ ականջալուր ան – թաֆութելի եղելութեան, Զարեհցի գրչեղ – բայր ու սեւ օրին ընկերը չվարանեցաւ իր բուռն ընդվզումը եւ բողոքը հրապա – րակաւ յայտնել, Երեւանի «Գրական Թերթ»ի խմբագրութեան ուղղելով ամ – բաստանական նամակ մը (տես Ցառաջ, 8 Փետրուար 1963) : Ան ճակատաբաց կը հարցնէր թէ «ի՞նչ իրաւունքով եւ ի՞նչ նկատառումով է կատարուած այդ աղա – ւաղումը» : Նոյն շաբաթաթերթին մէջ, « Հայպետուսմանկհրատ»ի վարիչը՝ Նո – րենցին եւ ամէնուն բթին խնդալով, պաշտօնապէս կը յայտարարէր թէ «յիշ – եալ սխալը չի կատարուել որեւէ նկա – տառումով, այլ միայն սրբագրական վը – րիպում է» (տես Ցառաջ, 13 Փետրուար 1963) :

Եթէ եղածը «միայն» վրիպում կամ վրիպակ է, ինչո՞ւ չէ ճշդուած հատորին վերջաւորութեան՝ «նկատուած վրի – պակներ» ընկալեալ նօթագրութեամբ :

Մայրենի գրականութեան դասագիրք մը, հայրենի մշակոյթի աղօթագիրք է :

Եթէ օր մը Հայաստանի մէջ, եկեղե – ցապետական հրատարակութեամբ աղո – թագիրք տպուի, եւ «Հայր Մեր»էն դուրս ձգուի «գիաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր» տողը, ուրեմն ըսողը պիտի ըսէ եւ հաւատացող պիտի ըլլայ թէ եղածը «մի ինչ որ» անմեղ վրի – պա՞կ է :

Ո՛չ, դասագիրքը շարադրող «ընկեր – ներ » Թ. Ջուհարեան եւ Վ. Եսայեան, պետական հրատարակչականի վարիչ «ընկեր» Ս. Նազարեան, օրաթերթի շա – րադրութեան եւ հրատարակութեան ա – մենօրեայ փորձառութեամբ գիտեմք «սրբագրական վրիպում »ի արդարանա – լին եւ անարդարանալին : Մանաւանդ երբ հատորի մը շարադրութիւնը, սրբա – գրութիւնը եւ տպագրութիւնը կը կա – տարուին «կոլլեգեալ» ճնշութեամբ, քանի մը զոյգ աչքերով եւ ոչ թէ երկու անմեղ աչքերով :

Գրագէտը եւ գրական գործը «պար – տիական » յապաւում չեն վերցներ : Եւ եթէ արուեստագէտին կեանքը կտրել մէ՛կ արուեստ է, արուեստի գործը կտրա – տել եօ՛թն արուեստ է :

Վաղարշակ Նորենցի պայծառ հարցու – մին՝ « Հայպետուսմանկհրատ »ի տուած մթին պատասխանը այնքան պոչաւոր էր եւ պոչը այնքան դուրս, որ վրան չկո – խած կարելի չէր անցնել մեր ···· երկ – րորդ խօսքին առ Երեւան :

ՇԱՀԷՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՕՐ. ՎԱՆԻԿՄԷՄ ապատ արձակուե – ցաւ առջի օր, նկատի առնելով որ կա – րելի չեղաւ հաստատել թէ իսկապէս ինք է՝ Գաղտնի Բանակի Վերահսկօնը : Ջօրավարը յայտարարեց թէ ամէն բանէ առաջ վինուորական է, ուրեմն հրամանի կը սպասէ :

ՊՐԱԶԻԼԻ մէջ հսկայ հրդեհ մը ծագած է առջի օր որ մեծ ապէտ մը եղած է : 250 հոգի ողջ – ողջ այրած են, 500 վի – րաւոր կայ եւ 300·000 հոգի առանց ա – պաստանի մնացած են : Համաճարակի վախ կայ :

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ընկերային կացութիւ – նը միշտ ծանր է : Կը թուի թէ սպանա – կան կառավարութիւնը կը ձգէ որ կա – ցութիւնը փտի :

ԼՈՆՏՈՆԷն հասած լուրի մը համաձայն քրտական անկախ պետութիւն մը հիմնը – ւած է Իրաքի մէջ, բայց այս լուրը ցարդ չէ հաստատուած :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ հեռատեսիլի չորս մի – լիոն պործիքներ կան : Մէկ տարուան մէջ 916 հազար պործիքներ աւելցած են : Ջայնասփիւռի պործիքներուն թիւը, սա – կայն, սկսած է պակսիլ :

ԵՄԷՆԻ հանրապետութիւնը բողոք մը ներկայացուցած է Արաբական Լիկային որուն մէջ կը չեշտէ թէ բրիտանական հրասայլեր կրակ բացած են եմէնեան դիւղերու վրայ :

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ լրագրողները պործադուլ պիտի ընեն բողոքելու համար այն մի – ջոցներուն դէմ որոնք կը սահմանափա – կեն մամուլի ազատութիւնը : Մէկ ամիս ալ իրենց թեւին վրայ սեւ երիզ մը պի – տի կրեն :

ԱՅՍՕՐ

ԿԱՐԴԱՅԷՔ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ-ՏԻՄԱ ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ

ԿԻՆԸ

Հին բայց միշտ նոր սիրային յա – ւիտենական պատմութիւնը :

ԱԶԳԱԿԱՆԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐԸ

Ժողովուրդին մէջ ընդհանրապէս ազ – գականական կապ յատկանշող բառերէն չատերը սխալ առումով կը գործածուին, մասնաւորաբար խնամիական կապերով ազգականութիւն հաստատուած ընտա – նիքներու միջեւ :

Ներկայ յօդուածով պիտի ջանանք ւս – բաքանչիւր բառին գործածութեան եղա – նակը մատնանշել իրենց ճշդրիտ իմաս – տով, եւ ցոյց տալ այն սխալները, ո – րոնք տգիտութեան կամ երբեմն ան – փութութեան հետեւանքով կը գործած – ուին :

1.— Զաւակ մը իր ծնողքին կ'ըսէ — Հայր, մայր, կամ հայրիկ, մայրիկ (փաղաքշական իմաստով) : Իր հօրը եւ մօրը ծնողքին՝ մեծ հայր, պապ, տատ, հաւ = մեծ մայր, մամ, հանի : Պապին հօրը՝ ջոջպապ, մամին հօրը՝ ապոմամ (յունարէն) :

2.— Մնողքները իրենց զաւակներուն երախաներուն կ'ըսեն՝ քոռ, Թոռնիկ, իսկ Թոռան զաւկին՝ Թոռնորդի կամ ծոռ : Շատ քիչեր միայն բախտը կ'ունենան ի – րենց Թոռան Թոռը տեսնելու :

3.— Եթէ անհարազատութիւն դոյու – թիւն ունենայ զաւակներու եւ ծնողքնե – րու միջեւ .

ա) Հորթ հայրը կը կոչուի հօրու, յօ – քայ կամ կիսահայր :

բ) Հորթ մայրը՝ մօրու, կիսամայր :

գ) Հորթ զաւակը՝ ուրջու :

դ) Հորթ աղջիկը՝ ուրջուհի :

ե) Անհարազատ եղբայր եւ քոյրեր ի – րարու նկատմամբ խորթ կը կոչուին :

4.— Զաւակները իրարու կ'ըսեն եղ – բայր, քոյր, կամ փաղաքշական իմաս – տով՝ աղբարիկ (փոխանակ եղբայրիկ ը – սելու) եւ քոյրիկ :

5.— Զաւակ մը իր հօր եղբօրը եւ քե – րոջը կ'ըսէ հօրեղբայր, հօրաքոյր, իսկ մօր եղբօրը եւ քրոջը՝ մօրեղբայր (քե – ռի), մօրաքոյր :

6.— Մնողքի մը աղջիկ զաւակը եթէ ա – մուսնանայ երիտասարդի մը հետ, այդ երիտասարդը փեսայ կը կոչուի աղջկան ծնողքին կողմէ : Իսկ ամուսնացած աղ – ջկան քոյրը եւ եղբայրը իրենց քրոջը ամուսնոյն կ'ըսեն բեռայր (այսինքն քե – րոջը այրը, ամուսինը), երբե՛ք բեռհայր (քեռ = քոյր, եւ հայր, որ քրոջը հայ – րը կը նշանակէ, որով իր ալ հայրը կ'ըլլայ :

7.— Իսկ ծնողքի մը երիտասարդ զա – ւակը երբ աղջկան մը հետ ամուսնանայ, տղուն ծնողքը զայն կը կոչեն հարս – բոյրիկ :

8.— Ամուսնացած երիտասարդ մը իր կնոջ հօրը կ'ըսէ աներ, մօրը՝ զոքանչ, եղբօրը՝ աներձագ, քրոջը՝ բենի : Իսկ երկու երիտասարդներ երբ երկու քո – յերու հետ ամուսնանան, իրարու կ'ըսեն բեռնեկալ :

9.— Ամուսնացած կին մը իր ամուս – նոյն մօրը կ'ըսէ՝ կեսուր, հօրը՝ կես – րայր, քրոջը՝ տալ, եղբօրը՝ տագր :

Երկու եղբայրներու կիներն ալ իրարու կ'ըսեն ներ :

Զոքանչ մայր, աներհայր երբ ըսուի, կը նշանակէ մարդու մը կնոջ մեծ – մայ – րը եւ մեծ – հայրը, իսկ կեսուր հայր, կեսուր մայր՝ հարսի մը ամուսնոյն մօրը հայրը եւ մօրը մայրը կը նշանակէ, այ – սինքն ամուսնացած մարդուն մեծ – հայ – րը եւ մեծ – մայրը :

Ցաճախ հանդիպած ենք երիտասարդ – ներու, որոնք իրենց աներոջ եւ զոքան – չին կ'ըսեն կեսուր հայրս եւ կեսուր մայրս : Ի՞նչ կը նշանակէ երբ այսպէս կոչեն զանոնք, պարզապէս՝ իրենց մեծ հայրը եւ մեծ մայրը, որովհետեւ կնկան կեսուրը իրենց մայրն է եւ կեսրայրը՝ իրենց հայրը դարձեալ : Իսկ անոնց հայ – րերը կ'ըլլան իրենց իսկ մեծ հայրերը եւ մեծ մայրերը :

Հարսեր ալ կան, որոնք նոյն սխալը կը գործեն՝ իրենց ամուսնոյն հօրը եւ մօրը զոքանչ մայր, զոքանչ հայր ըսելով : Այդ ձեւով կը նշանակէ իրենց մեծ մայրը եւ մեծ հայրը, տրուած ըլլալով որ ի – րենց ամուսիններուն զոքանչը իրենց մայրն է եւ զոքանչին հայրը՝ իրենց մեծ հայրը :

Ահա հոս է որ ընդհանրապէս մեծա – գոյն սխալները կը գործուին :

10.— Երկու ընտանիքներ, երբ իրա – րու աղջիկ տան կամ իրարմէ աղջիկ առ – նեն, այս երկու ընտանիքները իրարու խնամի կ'ըլլան : Ազգականական կապ հաստատելու կոչուած այս բառը հոմա – նիչ ունի նաեւ եւ՝ թայրաքռտ, որ հե – ռաւոր աղգական կը նշանակէ :

11.— Զաւակները իրենց մօրեղբօր կնոջ կ'ըսեն բեռկին (քեռիին կինը), հօ – րեղբօր կնոջ՝ նաճուկ կամ հարսնուկ : (Հարսնուկ կը նշանակէ նաեւ վայրի խաչխաչ) :

Հօրաքրոջ կամ մօրաքրոջ ամուսիննե – րըն ալ կը կոչեն յաճախ՝ բեռայր :

12.— Երախայ մը երբ մկրտուի, զայն դրկող անձը կը կոչուի կնքահայր, կինը՝ կնքամայր : Իսկ նորապսակներուն վկան, որ խաչ կը բռնէ պսակի առեն, կը կոչ – ուի զարձեալ կնքահայր, կինն ալ՝ կընք – քամայր : Հին առեն կ'ըսէին՝ խաչեղ – բայր :

13.— Երբ մայր մը իր զաւկէն զատ ուրիշ երախայի մըն ալ կաթ տայ, այդ երկու փոքրերը իրարու կաթնեղբայր կ'ըլլան : Իսկ երուսաղէմ գացող եւ Ս. Ցարութեան եկեղեցիի մէջ Լոյսը առ – նողներն ալ՝ լուսեղբայր :

Ահա ասոնք են ազգականական կապ ցուցնող բառերը, որոնք ճիշդ տեղին պէտք է գործածուին ամէնուն կողմէ, ծիծաղելի չդառնալու համար խօսակցու – թեան միջոցին :

Ս. ՊԱԼԵԱՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻ

ՎԱՆՔԻՆ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վանքի ունեցած դրքերի դրացուցակ – ներէն երբորդը, աւելի կանոնաւոր հի – մունքներով եւ օրուայ Առաջնորդ՝ Գրի – գորիս Արքեպ. Ցովհաննիսեանի կարգա – դրութեամբ կազմուել է 1873 թուին, վանքի միաբան Մանուէլ աւագ սարկա – ւագ Ժամկոչեանի (Ալեքսանդրապոլսե – ցի) կողմէ, ուր զրանցուած են 305 անուն գիրք, այբբենական կարգով :

Զորրորդը՝ որ է ներկայի ցուցակը, գրուել է 1893 թուին, Տէր Եսայի Ցով – հաննիսեանի ձեռքով, երբ գրանցուել է 308 հատոր գիրք : Ցետագայում Եղնիկ վարդապետ Երկարակեցեանի ժամանակ՝ 1910ական թուերին, նոր նուէր ստաց – ուած գրքերով թիւը բարձրացել է 388 հատորի :

Այդ օրերում Եղնիկ վարդապետի ջան – քերի շնորհիւ, երբ մատենադարանի վե – րահսկիչ է նշանակուել, Նոր Զուղայի բոլոր եկեղեցիներում գտնուող ձեռա – գրերը փոխադրուել են Ս. Ամենափրկչ – եան Վանք, բացառութեամբ մի քանիսի եւ առանձին ցուցակագրուելով մացրուել են ընդհանուր տումարի մէջ : Այս նոր գրքերի ստացումով, ձեռագրերի թիւը այդ օրերում բարձրացել է 592 հատորի :

Ինչպէս ասուեց, մատենադարանի չէն – քի կառուցումից անմիջապէս յետոյ գո – յութեան է կոչուել նաեւ Թանգարանը, բայց ոչ ներկայի իմաստով : Այդ Թան – գարան – մատենադարանում այցելունե – րի համար ստորագրութեան մատեան է դրուել սկսեալ 1921 թուից, որի առաջին ստորագրողներն եղել են՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին դես – պան՝ Իշխան Յովսէփ Արղութեանն ու Հայաստանի Հանրապետութեան Պարս – կաստանի միսիայի Տեղեկատու Բիւրոյի վարիչ՝ Գէորգ Մատէոսեանը, 1921 թուի Յունուար 26ին :

1930 – 33 թուերը մի անոմոռանալի շրջան են Զուղայի վանքի համար, որ դալիս են յեղաշրջելու Թանգարան–մա – տենադարանի մինչ այդ ունեցած վիճա – կը :

1930ին մեծ արուեստագէտ – նկարիչ՝ Սարգիս Խաչատրեանը Սպահան է գա – լիս տեղի արքայական հին պալատների որմնանկարներն ուսումնասիրելու եւ ար – տանկարելու համար : Այս այցելութեան ժամանակ, նրա խորհրդով եւ օրուայ Համայնական Խորհրդի որոշումով, հիմ – նովին բարեփոխւում եւ ճոխացւում է Թանգարանը, Զուղայի եկեղեցիներից հաւաքւում են հին ու արժէքաւոր նկար – ներ, եկեղեցական Թանկարժէք զգեստ – ներ եւ նորոգուելով ու յարմարեցուելով դրւում են Թանգարան : Այս աշխատանք – ներին իրենց բոլորանուէրը ուժերով օգ – նում ու սատար են հանդիսանում հան – դուցեալներ՝ Ստեփան Հանանեանն ու Մարտիրոս Աբգարեանը :

Մինչեւ 1930ական թուերը, այսինքն Թանգարանի կանոնաւորումը, վանքի դրադարանում ունեցած տպագիր գրքե – րըն եւս, որ գտնւում էին սոյն չէնքում, անջատուելով փոխադրւում են առաջնոր – դարանի նախկին չէնքը եւ Պ. Երուանդ Հայրապետեանի աջակցութեամբ ցուցա – կագրուելով, դասաւորւում են յատուկ դարակների մէջ ուր մնում են մինչեւ այսօր : Վանքի գրադարանի գրքերի քա – նակը հասնում է չուրջ 10.000ի : Մեծ քա – նակ կազմում հին հրատարակութիւնները : Գրադարանն ունի հայերէն հազուագիւտ գրքեր ինչպէս՝ «Ազդարար» (երկու օրի – նակ) «Չարանց Վարք», հայերէն լեզ – ուով տպագրուած Ցակոբ Մեղապարթի 1513 թուի գրքերից «Պատարագատետր», «Ուրբաթագիրք», « Կիպրիանոս » եւ այլ հայերէն, պարսկերէն, ռուսերէն, եւ եւրոպական լեզուներով գրքեր :

Ներկայիս Ս. Ամենափրկչեան վանքի մատենադարանը, ինչպէս ասացինք, տեղաւորուած է Թանգարանի չէնքում, (մինչ իրականում Թանգարանն է, որ գտնւում է մատենադարանի չէնքում), ունի 683 հատոր ձեռագիր գիրք, — ո – րոնցից միայն մի քանիսը պահոցում, — գտնւում են կնքեալ պահարաններում եւ պահւում են ապահով վիճակում :

Սոյն ձեռագրերից 123ը գրուել են նոր Զուղայում, 359ի գրչութեան վայրն ան – յայտ է, իսկ մնացեալները՝ 201 հատոր, գրուել են՝ Ս. Էջմիածնում, Երուսաղ – մում, Կ. Պոլսում, Հնդկաստանում եւ Հայաստանի զանազան վանքերում ու քա – ղաքներում, ինչպէս եւ այլ վայրերում :

Ձեռագրերից 649ի նիւթը թուղթ է, իսկ 34ինը մագաղաթ, մագաղաթներից ամենահինը, որ միաժամանակ եւ մա – տենադարանի ամենահին ձեռագիրն է, թիւ 422 աւետարանն է, ունի 32,5×28 սմ. մեծութիւն, գրուել է Ժ-րդ դարում Մեսրոպեան երկաթագրերով : Փոքր – գիր մագաղաթ գրքերից յիշատակելի է թիւ 493 ձեռագիրը աւետարանը, ունի նուրբ մագաղաթ, գեղեցիկ բոլորագիր ձեռագիր, փոքրագիր ծաւալ 10,5×7,5× 5,5 սմ. գրուել է Նոր Զուղայում 1660 թուին : Ընդհանուր առմամբ Զուղայում գրուած գրքերն ունեն բոլորագիր սա – ռեր եւ գրուած են աւելի մաքուր ու խը – նամքով, որոնց գեղեցիկ մի նմոյշը վե – րոյիչեալ աւետարանն է :

Ծաւալի տեսակէտից եւս մատենադա – րանի գրքերը բազմատեսակ են, ամենա – մեծ գիրքը կարելի է հաշուել թիւ 578 ձեռագիրը՝ «Ցայսմաւուրք», 48×36 սմ. եւ ամենափոքրը՝ թիւ 617 ձեռագիրը՝ « Ժամագիրք », 8×6,5×2,5 սմ. ծաւալ ներով :

Վերոյիշեալ մագաղաթներից 26ը Աւե – տարան են, 3ը՝ Շարակնոց, երկուքը՝ Ցայսմաւուրք, իսկ մէկական օրինակ՝

ՑԱՐՁԱԿՈՒՄ ԹԱՇ ԳՐՇԼԱՑԻ ՎՐԱՑ

Նոյն օրը, կէս օրէն ետք, ժամը ու – թին, Թաշըըլայի մէջ մնացած պինուր – ները եւ սպաները դարձեալ ըմբոստա – ցան : Ասոր վրայ գնդապետը տեղապետ – գոյն վրայ, եւ չատ մը պինուրներ զարնուեցան :

Հազարաւոր ամբոխ մը վազած էր ա – սերանը դիտելու, բայց թնդանօթի պար – թիւններէն եւ հրացանի ձայներէն խու – ճապուճապ մատնուեցաւ : Իր փախուստի մէ – ջոցին չատերու ոտքը անցաւ գնդակին, եւ գիրն կտրուած հետաքրքրու – թիւնէն : Շատեր ծանրապէս վիրաւորուե – ցան, եւ մէկ քանին մեռան : Հետզհե – թելերը չհասկցած գործաւոր մը գնդա – կաւ չարժական սանդուխին հետ, որուն վրայ կը գտնուէր :

ՄԱՋՔԱՆ ԵՒ ԹՆԴԱՆՕԹԱՐԱՆԸ

Զօրանոցի մը մէջէն ընդդիմութիւն աւելի դիւրին է քան դուրսէն յարձա – կումը, երբ թնդանօթ չկայ գործին մէջ : Բայց հակառակ պարագային, երբ երբ դուրսէն թնդանօթ գործածուի, դործը կը փոխուի : Այս պատճառով Բումէլիի պինուրները, ամէնէն առաջ Նչան Թաշ գտնուող Մաջքայի գնդի մթերանոցը գրաւելով, թնդանօթներն ալ գրաւեցին :

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (224)

ԵՐԷՏԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Ժամը 12·30ին, թնդանօթի ռումբ մը գնաց ինկաւ հրչէջ զօրաց մեծ հրապա – րակին վրայ, որ զօրանոցէն երկու հա – րիւր մեթր հեռու կը գտնուի, եւ որ պաշտպանուած էր ազատարար նետաձիգ զօրաց խիտ չարքով մը : Ատոր վրայ ան – միջապէս ազատարար զինուորներուն կողմէ թնդանօթ ուղղուեցաւ զէպի զօ – բանոց, եւ ահագին ռումբը գնաց թըն – դաղին խորտակել անոր մէկ պատուհա – նը : Քաջարի հրետաձիգները իրենց դոր – ծը չարունակեցին յաջողութեամբ : Զօ – բանոցին կողմէ զիմադրութիւնը սկսաւ տկարանալ, բայց զարձեալ բաւական զօրաւոր էր՝ ստանկ յարձակումի մը զէմ դնելու համար :

Մինչ այս մինչ այն, ազատութեան զինուորները Թաքսիմի հրապարակին ա – րեւելեան կողմը գտնուող անաւարտ չէնքի բարձր դիրքը զրաւելով, բուռն կրակ կը տեղային : Չինուորական 17 տարու ուսանող մը կը վարէր այդ հրա – տանաճգութիւնը : Թալիմհանէի հրապա – րակը չրջապատող ձորերուն մէջ ազա – տական զինուորներ համախմբուած ըլ – լալով, կամաց կամաց զօրանոցին կողմէ յառաջացան : Իրենց հետ ունէին թնդա – նօթ մը : Իրենց կողմէ հողին խորդու – բորդութիւններէն կ'օգտուէին : Քիչ մը անդին ալ, զարձեալ ազատարար զին – ուորները կէս չրջանակ մը կազմած էին : Զախ թեւին վրայ, Բանկալթիի պողո – տային կողմէն երկու լեռնային թնդա – նօթներ կ'ուղղէին զէպի զօրանոցին հա – րաւային կողմը :

Մօտակայ տան մը պատուհանն ալ զի – տարանի տեղ կը ծառայէր : Գնդակներու անձրեւը կը տեղար թէ զօրանոցէն եւ թէ զօրանոցին վրայ : Բայց ընդդիմութիւն – ները աստիճանաբար կը տկարանային : Ժամը 2ի մօտ, զօրանոցէն առաջին փա – խստականները դուրս կ'ելլէին, ան – միջապէս զինաթափ ըլլալով : Կրակը կը դադրի, եւ Բումէլիի անվկանդ քաջ զինուորները վերջապէս զօրանոցին քով կը յառաջանան : Կէս օրին մօտ արդէն յաղթանակը տարուած էր :

Բայց Թաքսիմի զօրանոցին զինուորնե – րը, երած էին այնպիսի խաբէութիւն մը, որ պատերազմական վիճակներու մէջ երբեք տեղի ունեցած չէր : Առաջին առթիւ կարճատեւ ընդդիմութենէ մը ետք, հաշտութեան դրօշը պարզեցին, եւ « Կեցցէ Ազատութիւն» գոչեցին : Եւ երբ ազատարար զինուորները մօտեցան զօրանոցին, Սուլթան Համիտի զինուոր – ները իրենց խոստումը զրժելով, զարձ – եալ տաք զնդակահարութեան մը սկսան ազատարար զինուորներուն վրայ :

Այսպէս, այս զօրանոցի ընդհարումի առեն, այս վերջիններէն մէկ քանի տաս – նեակ կորուստներ ունեցան զժբախտա – բար, մին սպայ· բայց ի վերջոյ յաջո – ղեցան նուաճել խաբեբայ զինուորնե – րը : Զօրանոցին մէկ քանի պատուհաննե – րը խորտակուեցան ռումբէն :

Նախապէս Բումէլիի զինուորները սոս – կալի զնդակահարութեան մը ենթար – կուած, ահեղուեցան զեհերը՝ երեսի վը – րայ պառկիլ բաւական առեն, մինչեւ որ թնդանօթներն ալ հասան եւ իրենց դոր – ձը զիւրացուցին : Այս ընդհարումին ա – ռեն, Թաքսիմի պողոտային վրայ հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած ըլլալով, հայ ծերունի մը զնդակահար եղաւ, իսկ անգլիական թերթի մը թղթակիցը, երբ կը չանար «քօտաքէֆ» ընել առեարանը, վիզէն վիրաւորուեցաւ :

Գատարագ, ժամագիրք (սաղմոսով ու տնտեսոյցով) եւ Սաղմոս :

Վանքի 683 ձեռագիրներից 479ը հին եւ ժամագրատում նուէր ստացուած ձեռագրեր են, իսկ 204 հատորը հաւաքուել են գիւղերի միւս եկեղեցիներից :

Ձեռագրերը բովանդակութեան տեսա – կից եւս, ինչպէս գրչութեանց վայրեր, բաղմատեսակ են, ամբողջապէս ու – շադրութեան 234 անուն, որը դժուար է ճշգրիտ համարել, քանի որ գրքերի վերնագրերը տարբեր անուններով են գրուած մինչ նոյն բովանդակութիւնն ունեն. օրինակ մի գիրք գրուած է « Սաղմոս մեկնիչ », եւ անցել է Մ. տաւի ներքոյ, իսկ մի ուրիշը, որ նոյն բովանդակութիւնն ունի, վերնագիրն է « Մեկնիչ Սաղմոսաց – Դաւթի», սա էլ անցել է Մ. տաւի ներքոյ եւ դարձել մի այլ անուն :

Որպէսզի խուսափենք անճշտութիւններից, այստեղ առաջ ենք բերում այն գրքերի անունները միայն, որոնց թիւը հինգ օրինակից պակաս չէ :

Գրքերի ամենամեծ թիւը կազմում են Աւետարանները՝ երկու հարիւր օրինակ, յետոյ գալիս են Մաշտոցները 42 օրինակ, ապա Ճայմաուրքը՝ 39 օրինակ, Շարակնոցը՝ 24 օրինակ, Մեկնութիւն աւետարանների (մասնակի եւ ամբողջական), մարգարէական Թղթ – երի եւ այլն 25 օրինակ, պատմագրքեր՝ 17 օրինակ, Ճաշոց 13 օրինակ, Ժամա – գիրք 13 օրինակ, Շարակնոց 12 օրինակ, Գանձ եւ Գանձարան 12 օրինակ, Ճառընտիր 11 օրինակ, տնտեսական կանոնագրքեր տասը օրինակ, Սաղմոս վեց օրինակ, Մեկնութիւն սաղմոսի հինգ օրինակ, Բառգիրք հինգ օրինակ եւայլն :

Պատմագրքերից առանձնապէս յիշատակութեան արժանի են՝ «Պատմութիւն Ալեքսանդրի Մակեդոնացւոյ», « Պատմութիւն Մահմետի », « Պատմութիւն Վանից Հաղբատայ», Պատմութիւն Պարսից» (Սեբէոս երէցի Հաբերկրիբեցւոյ) եւայլն :

Կանոնագրքերից յիշատակելի է թիւ 131 «Կանոնագիրք»ը գրուած 1098 թուին (փրկչական), որի պատկերահանուած էկն լրիւ օրինակը 1955 – 56 թուերին ուշադրութեց Մ. Էմմիածին :

Մէկ – երկուական օրինակ գրքերից յիշատակելի են՝ «Բժշկարան» (երկուական օրինակ՝ համառօտ եւ ընդարձակ), « Դատաստանագիրք » Մխիթար Գոշի, (երկու օրինակ, ընդօրինակուած 14րդ եւ 15րդ դարերում), «Եղիշէի պատմագիր եւ Խորենացի» (1675 թ. Ն. Ջուղա) . բացի սրանցից կան այլ արժէքաւոր գրքեր, որոնցից առանձնապէս յիշատակելի է մէկ օրինակ թիւ 600 գիրքը, որ «Գուշ – ման» հայերէն գրաբար լրիւ թարգմանութիւն է, գրուած նոտարագրով մաքուր եւ խնամքով ԺԸ. դարում :

Ձեռագրերից ոմանք ունեն չատ նուրբ ու գեղեցիկ մանրանկարներ, խորաններ, տարազանկարներ, լուսանցքազարդեր, տակաւ եւ այլ զանազան գոյներով, որոնք մեծ մասամբ վերջին մանրամասնութիւններուն, որոնք եթէ չըլլային՝ անկարելի պիտի ըլլար հայկական եւ ամբողջական պատմութիւն մը կազմել :

Արդ, ահա թէ ինչպէս տեղեկացայ այդ մանրամասնութիւններուն. — 1847 Մարտ 12ին, Լաֆիթ փողոցին մէջ կատարեալ խաղաղ աղղարարութիւն մը, որ կարասիներու եւ հագուստիւտ ճոխ առարկաներու վաճառում մը կը ծանուցանէր : Այս վաճառումը տեղի կ'ունենար յետ մահու : Ծանուցումին մէջ յիշատակուած չէր մեռնող անձին անունը, բայց վաճառումը տեղի պիտի ունենար ամսոյն 16ին, կէսօրէն սկսեալ մինչեւ ժամը 5, տ'Անթէն փողոցի թիւ 9 չէն – քին մէջ :

Ծանուցումին մէջ գրուած էր նաեւ թէ կարելի էր ամսոյն 13ին եւ 14ին այցելել չէնքը եւ տեսնել ծախուելիք առարկաները :

Ես միշտ սիրող մը եղած եմ հազուա – դիւտ առարկաներու : Միտքս դրի առի – թը չփախցնել , եթէ ոչ դնելու, գոնէ տեսնելու համար :

Յաջորդ օրը գացի տ'Անթէն փողոց , թիւ 9 :

Կանուխ էր եւ սակայն յարկաբաժնին մէջ արդէն իսկ կային այցելուներ եւ նոյնիսկ այցելուհիներ, որոնք թէպէտ թաւիշէ գլեստ հագած էին, եւ որոնց վայելուչ կեսակառքերը դրան առջեւ կը սպասէին, բայց զարմանքով, նոյնիսկ հիացումով կը դիտէին իրենց աչքին առջեւ պարզուած պերճանքը :

Ետքը հասկցայ այս զարմանքին եւ հիացումին պատճառը, վասն զի ես ալ քննելով դիւրաւ հասկցայ թէ բարձր դասու պոռնիկի մը յարկաբաժինը կը գտնուէի : Արդ, եթէ կայ բան մը, զոր աչխարհիկ կիներ կը փափաքին տեսնել, — եւ հոն աչխարհիկ կիներ կային, — առանին կեանքն է այն կիներուն, որոնց կառքերն ու ծառաները կը նախանձեն իրենցինը , որոնք իրենց պէս եւ իրենց գոլ օթեակներ ունին Օփերայի եւ Թէատր տէ զ'Իթալիէնի մէջ եւ որոնք իրենց պեղեցկութեան, գոհարեղէններուն եւ զայթակղութիւններուն լիրբ ու խրոխտ փարթամութիւնը կը ցուցադրեն փարիզի մէջ :

Այն՝ որուն բնակարանին մէջ կը գտնուէի, մեռած էր : Ուստի ամէնէն առաջինի կիները կրնային մինչեւ անոր սենեակը մտնել : Մահը այս չքեղ կոյանոցին օդը մաքրազործած էր, եւ յետոյ, եթէ պէտք ըլլար, սա արդարացումը ունէին թէ վաճառումի մը եկած էին, առանց գիտնալու թէ որուն բնակարանը կուտային : Ծանուցումներ կարդացած էին եւ անոնց մէջ խոստացուած առարկաները տեսնել եւ առաջուընէ իրենց ընտրութիւնը ընել կ'ուզէին.— ասկէ աւելի պարզ բան չկար : Ասիկա արդէն մը չէր սա – կայն որ այդ բոլոր հրաչալիքներուն մէջ չկրնայէին հետքը պոռնիկի մը կեանքին, որուն վրայ անշուշտ տարօրինակ պատմութիւններ լսած էին :

Դժբախտաբար գաղտնիքները դիւցուհիին հետ մեռած էին եւ այցելուները, իրենց բոլոր բարի կամեցողութեան հակառակ, մահուընէ ետք ծախուելիք առարկաները միայն տեսան, եւ վարձակալուհիին աղջութեանը առեն ծախուածներէն ոչինչ գտան :

Մնաց որ ծախու առնելիք չատ առարկաներ կային : Կարասիները հիանալի էին,— վարդագոյն փայտէ կահեր, Սեւրի եւ չինական անօթներ, Սաքսի արձանիկներ, անդուս, թաւիշ ու ժանեակ : Բան մը պակաս չէր :

Յարկաբաժնին մէջ պտըտեցայ, ինձմէ առաջ եկող հետաքրքիր ազնուական կիներուն հետեւելով : Անոնք մտան պարսկական կերպասով զարդարուած սենեակ մը եւ ես ալ պիտի մտնէի երբ դրեթէ իսկոյն դուրս ելան ժպտելով եւ որպէս թէ ամչնալով այդ նոր հետաքրքրութենէն : Ուստի ալ աւելի փափաքեցայ այդ սենեակը մտնել : Արդուզարդի սենեակն էր, ուր զարդարանքի ամէն մանրամասնութիւններ կային եւ առանց մէջ հանդուցեալին չքայլութիւնը իր բարձրաղոյն կէտին հասած կ'երեւար :

(Շար.)

ԳՈՅՆԵՐԸ ԵՒ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ

—o—

Հոլանտացի Փրոֆ. Լիւշէր հնարեց գոյներով նկարագիրը ճշդելու մեթոտ մը, որ վիճակագրութեան չի կոթնիր, այլ գիտական հիմերու վրայ դրուած է եւ արդէն իսկ կ'օգտագործուի Ջուիցերիոյ մէջ, երկար տարիներու փորձար – կութենէ ետք :

Անկախ անհատին զարգացումէն եւ ապրած միջավայրէն, գոյներու նախա – սիրութիւնը ցոյց կուտայ նկարագիրը եւ խառնուածքը : Մեր կամ մանուկ, հի – ւանդ թէ առողջ, քաղաքակիրթ թէ վայ – րենի, բնազդական ձեւով մը կը հա – կադրէն գոյներուն. անոնց հանդէպ կը դգան առաւել կամ նուազ քաչողութիւն կամ առելութիւն :

«Գոյներու փորձը» հաւասարապէս օգ – տակար է ընկերաբանին, մանկավարժին, բժիչկին : Երեւան կը հանէ հոգեկան եւ մարմնական վիճակները :

Փրոֆ. Լիւշէր կատարելագործեց իր մեթոտը երկու ձեւով : Փոքր փորձը, որ բաւական տեղեկութիւն կուտայ անձի ներքին աչխարհին մասին, եւ մեծ փոր – ձը, որ կը կատարուի դարմանատան մէջ, հիմնուած են 75 տարբեր գոյներու վը – րայ եւ չատ անգամ երեւան կը բերեն ենթակային իսկ անծանօթ նկարագրի դիծեր : Գոյներու ընտրութիւնը կը կա – տարուի խորանարդներու վրայ . անոնց միջոցաւ ճշդրտօրէն կը հաչուեն հոգե – կան գործունէութեան օրէնքները :

Գոյներու հանդէպ մեր նախընտրու – թիւնը կը ցոլացնէ մեր կենսական ուժն ու յարաբերութիւնները արտաքին աչ – խարհին հետ :

Ստորեւ կը ներկայացնենք գոյներու նչանակութիւնը հոգեկան մարդի մէջ :

Գորշը կը սիրեն վերապահ, խոհեմ ան – ձեր, որոնք զերծ են կիրքերէ, չեն ձայ – նակցիր ուրիչներու , ուղղակի չեն գոր – ծեր, այլ կը գործեն քովնտի միջոցնե – րով : Գորշը կ'ատեն անոնք, որ ապրելու, ամէն ղգայնութիւն ճանչնալու ծարաւը ունին, ամէն բանի կը խառնուին :

Կապոյտը կը սիրեն ղգայուն, սիրոյ ծարաւի անձեր, որոնք միչտ պէտք ու – նին զօրավիդի. կը յանձնուին իրենց ըղ – գացումներուն : Հաղորդական են : Ձեն սիրեր կապոյտը անոնք, որ միչտ տէր են իրենց անձին եւ ղգացումներուն : Ան – համբեր են, չեն ուղեր միանալ ուրիչ – ներու, անկայուն են, չեն կրնար կեդ – րոնանալ :

Կանաչի նախասիրութիւնը նչան է հաս – տատ ու վճռական նկարագրի : Ձայն կը սիրեն անոնք, որ չեն ուղեր ազդեցու – թեան տակ մնալ, կը պաչտպանեն ու կը զօրացնեն իրենց անհատականութիւնը : Կանաչը չեն սիրեր անոնք, որ տատամ – սոտ են, խուսափողական վերաբերում ունին եւ փոփոխութիւն կ'ուզեն :

Կարմիրը զօրութեան գոյնն է, որ կը նախընտրեն անոնք, որ բուռն յուղում – ներու ենթակայ են. կոուազան եւ յար – ձակող են. ուժգնօրէն կ'ուզեն բան մը : Կարմիրը չեն սիրեր անձարակ, չիս – թած, տկար, վչճերչ վախցող մարդիկ, որոնք միչտ ապատան մը կը փնտռեն :

Դեղինը կը սիրեն լաւատես եւ ուղղա – միտ անձեր. նոր նպատակներ ունին միչտ եւ ապատել գիտեն : Դեղինը կ'ա – տեն այն անձերը, որոնք չեն կրնար ինք – նամփոփուիլ, կեդրոնանալ եւ միչտ պէտք ունին պաչտպանութեան :

Մանիշակագոյնը կը սիրեն անոնք, որ ոչ մէկ բանի կրնան կապուիլ, խոհե – մաբար չատ առաջ չեն երթար իրենց բա – րեկամութիւններուն մէջ : Մեծախօսիկ եւ փառասէր են : Այս գոյնը կ'ատեն ա – նոնք, որ քնադատող ոգի ունին, անո – րոչութեան մէջ չեն մնար :

Սրճագոյնը կը սիրեն անոնք, որ նիւ – թական տիրացումի կը ցանկան, կ'ուզեն ընտանենալ ամէնուն հետ, ապահով կը դգան զանգուածին մէջ : Սրճագոյնը կ'ա – տեն անոնք, որ կը սիրեն առանձինն գործել, չխառնուիլ զանգուածին, քանա – կէն աւելի կը փնտռեն որակը :

«Ս. Փ.»

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

—o—

Ուսումնական նոր չրջանի մօտալուտ մուտքէն առաջ, Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը, արդար դոհունակութեամբ կը հաղորդէ , անցեալ ընթացքին առատ եւ առոգ հունձքը :

Կրթութեան նախարարութիւնը նոր վճիռով, ուսումներու ծրագիրներուն բարեփոխման նախագիծին համաձայն , 1962–1963ի չրջանի աւարտման՝ Պաքալորէայի առաջին մասին հետ կապուած վկայականը ջնջած է, պահելով սակայն քննութիւնը, իբր աչակերտի հասունութեան յարացոյց քննութիւն մը, կարեւոր նկատելով անցնելու համար երկրորդական Ուսման վերջին դասարանը, որուն աւարտումին՝ Պաքալորէայի տիտղոսաւոր կարելի էր ղառնալ միայն :

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ա. դասարանի 10 աչակերտները ներկայացած են հասունութեան յարացոյց պետական այս քննութեան, եւ փայլուն յաջողութիւն ձեռք բերած հետեւեալները.— Արիս Ադամեան, Ժիլպէր Խաչատուրեան, Պատրիկ Գասպարեան, Ալէն Սէֆէրեան, Աշոտ Գասպեան :

Պրէվէի քննութիւններուն՝ ներկայացած են Գ. դասարանի 14 աչակերտները, ո – րոնցմէ հետեւեալ 11ը յաջողած են.—

Պետրոս Օհանեան, Դանիէլ Սանեեան, Կարօ Փէրրէն, Յարութիւն Եսայեան, Ժիրայր Գիւրճեան, Հաճի Վահրամեան, Գէորգ Հաճի–Յակոբեան, Ժիրայր Մէրճեանեան, Ժիրայր Իշխանեան, Պատրիկ Պիպէրեան, Լիւսիէն Ալթունեան :

Ուսումնական յաջողութիւններու այս պերճախօս վիճակագրութիւնը նոր փաստ մըն է Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի փայլուն առաքելութեան եւ աննահանջ յաջողութեան :

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ԾԱՌԱՋ»Ը

«ԾԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Ա.

Իմ կարծիքս այն է թէ անձեր առեղ – ծելու համար պէտք է չատ ուսումնասիրած ըլլալ մարդիկը, ինչպէս որ լեզու մը խօսելու համար պէտք է լրջօրէն սորված ըլլալ զայն :

Չնաբելու տարիքը չունենալով տակաւին , պատմելով կը զոհանամ :

Ուստի կը հրաւիրեմ ընթերցողը որ համոզուի թէ իրական է այս պատմութիւնը, որուն բոլոր անձերը , դիւցազներ , նաեւիէն զատ, կ'ապրին դեռ :

Մնաց որ, այստեղ հաւաքած իրողութիւնները վկաները կան փարիզի մէջ, որոնք կրնան հաստատել զանոնք, եթէ իմ վկայութիւնս բաւական չըլլայ : Մասնաւոր պարագայի մը բերմամբ, միայն ես կրնայի գրի առնել այս իրողութիւնները, վասն զի միայն ես տեղեկացած եմ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արժանադրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմաճալի համեմատութիւններով :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Société Tricots, demande façonniers en toutes Jauges 3 à 16. Mailles retournées Jauge 7 à 10. Entrepreneurs de montage.
ԳՐԵԼ՝
SOFRATEX
4, Rue Lincoln, PARIS (8e)
ELY. 81-45

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախոհրերդոյական Միութեան Ֆըրանսայի չրջանի 22րդ պատգամաւորական ժողովը պիտի գումարուի Սեպտ. 14 եւ 15ին, կառտանի մէջ, Օքել – Ռէսթորան, Սէն Ռօքի սրահը :

Ա. նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին : Մարսէյլէն առնել կառտանի օթօքառը :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձնախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւնները նկատի ունենալ հետեւեալ թուականները .—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, յուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանագործ եւ փորագրիչներու գործերուն :

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16) :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեւնպաստակ վաճառք» :

Յառաջիկային պիտի տրուին մանրամասնութիւններ :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշխատելու համար կ'ուզուին .—

ա) *Մէջէն տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու համար :*

բ) *Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար :*

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ .

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՞նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիի ցասման	3

Առաքման ծախքը պնդին վրայ : Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմաններն են .—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ 35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ. :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Շաբաթ-Կիրակի, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ : Կարեւոր օրակարգ :

ԼԻՈՆ,— Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա :

×

Ազգասիրական տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերի չքեղ սրահին մէջ :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 *տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ պրակ, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովանդակութեամբ, կարդ մը քլիչէներով :*

1963 *տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին :*

Այս երկու հատորները պիտի պրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն :

1964էն սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը :

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր Ֆրանք Ֆրանսայի համար : Ամերիկա 5 տոլար :

Դիմել Յառաջի խմբագրատան հասցէով, (միշտ Յառաջ պրել հասցէին վերայ·, եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ) .—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալեզներու Դաւանաւանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ	Ինչպէս տեսայ Հայաստանը (*սպառած*)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՃԱՐ	40 Ֆ·	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՐՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԼՈՅՍԸ ԳՈՅՆ Է···· ԳՈՅՆԸ ԼՈՅՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՅՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՅՆ ՏՈՒԷ՛Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ՛Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ՛Ք – ՆԵՐԿԷ՛Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e
Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի զեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

IMPRIMERIE SPECIALE DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՄԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
11 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39e ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9705 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9705

ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ ԽՕՍՔԸ

ՏԱԳՆԱՊԸ ԿԸ ԾԱՆՐԱՆԱՅ

Թուրքիոյ ներքին տագնապը ոչ միայն չի՛ դադրիր, այլեւ կը սպառնայ հետզհետէ աւելի ծանրանալ :

Մայիս 20 – 21ի յեղափոխական չարչարանքը, որ երկրորդ տպաւորութիւնն էր 1960 փետրուար 22ի ապստամբութեան, նոր անգամ մը եւս տպաւորացանելու թէ՛ անկարելի – իմաէթի վարչաձեւը աւելի վատ է քան պայար – Մենտէրէսինը :

Պայար, Անդարայի եւ Իզմիրի պէս քաղաքներու մէջ կարեւոր թիւ մը կազմին օրուան իշխանութենէն զըժգոհները : Ժամանակաւոր պաշար – տարրերը : Ժամանակաւոր պաշար – վիճակ յայտարարուած էր այդ եւ քաղաքներուն մէջ, մինչեւ Օգոստոս : Սակայն կացութիւնը ծանրացած ըլլալ ազգային ժողովը երկու ամիս եւս պաշարման վիճակը :

Պատպանութեան նախարար Իլհամի համար այս երկարաձգումը արդարացնելու համար խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ եւս հանուած են զաղտնի խմբակցութիւններ «հարուածողական» եւ «համակրական» անուններով , ինչպէս նաեւ ձախակողմեան խմբակներ , որոնք ծը – րագրած էին բանէն փախցնել պնդա – պետ Ճալէթ Այտէմիրն ու ընկերները : Այդ խմբի պաշտպանողականը բաղմա – կողմանի կը ցրուէին եւ կը ձգտէին տապալել վարչաձեւը :

Նոր ձերբակալութիւններ կատարուած Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ : Կը հաստատ – ուի պաշտօնապէս, որ Մայիս 20–21ի ապստամբութիւնը «չատ աւելի լայնածաւալ տարողութիւն» ունէր :

Նոյնիսկ պատերազմական ատեաններ գործունեան դատելու համար այդ շրջանի հեղինակներն ու մեղսակիցներ – :

Զօրաքի թիւ մէկ ատեանին առջեւ կանգնեցան 151 ամբաստանեալներ : Պաշտպան վիճակի թիւ 2 ատեանը դատեց զօրքերի զինուորական վարժարանի 18 ուսանողները : Իսկ թիւ 3 ատեանին պիտի դատուին նոր ձերբակալ – ուած վաճառուող մարդիկ, որոնց ինքնաշէն զէնքերը պաղտնի կը պահուի :

Թիւ մէկ ատեանը տուաւ արդէն իր որոշումը : Մահուան դատապարտուեցան զինուորականներ , — չարժման պնդապետ Այտէմիր, հազարապետ Ալի Կիւճալ եւ Ֆէթհի Կիւրսէլ, սեղակալներ Էրօլ Տինճէր եւ Իհ – սան Գաչ, պնդապետները Ճէվատ Քըրճա եւ Թահսին Տէնիզ : Ընդհանուր դատախազ պահանջած էր 29 հոգու համար :

Զինեան բանտարկութեան դատապարտեցան 29 հոգի, բազմաթիւ ուրիշներ ալ տասնեւհինգ տարուան : Ազատազրեցան 45 հոգի, որոնց չարքին նախկին Ալփասլան Թիւրքէշ, որ ա՛յնքան խոստացնել տուաւ իր վրայ 1960 Նոյեմբերին ի վեր, երբեւ դլխաւորը «14»–ական :

Վերջ կրնայ խառն դահլիճի երեք կուսակցութեանց նախարարները պատակ – ուած են : «Եէնի Թիւրքիյէ» եւ դիւդա – լար կուսակցութիւն կ՛ամբաստանեն Մենտէրէսի ներքին նախարարը, որ կոդմ – ուածով չափազանց մարդ – ուածներ տեղաւորէ վարչական պատաս – խանատու պաշտօնատանց մէջ :

Ազգային պաշտպանութեան նախարարն եւ Զինուած ոյժերու միջամտութեան եւ խիստ կերպով դնդապետ Այտէմիր, հազարապետ Ալի Կիւճալ եւ Ֆէթհի Կիւրսէլ պնդապետները ձերբակալ – ուելու պիտի դատուին նոր ձերբակալ – ուած վաճառուող մարդիկ, որոնց ինքնաշէն զէնքերը պաղտնի կը պահուի :

Ամէն մէկ ատեանը տուաւ արդէն իր որոշումը : Մահուան դատապարտուեցան զինուորականներ , — չարժման պ

ՎՃՆՏՆԵՑ

ԳՈՒՈՒՄՈՑ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՎԱՏՈ ՆԿԱ ԱՅՆՄԱՆ ՁԱՐԻՆ

— o —

Թեպետ ամառ, ժամը 9·30ին, Իրեվան ժամանելու վրայ մեզի հետ չէին ուզեր խօսիլ։ Ամէն անգամ որ հարցում կ՚ընէինք, կ՚ըսէին՝ «Ձեզի հետ չենք խօսիր, դուք ռուսական լրագրի թղթակից էք»։ Ինչպէս կ՚երեւի, ռուսական լրագրի թղթակիցներ շատ անգամ ստեր գրած են Հայաստանի մասին, ուստի ամէն մարդ կ՚ուզէ զգուշանալ։ Ես ալ ռուսական լրագրի թղթակից եմ, բայց ռուսական լրագրի համար ոչ մէկ տող գրած եմ Հայաստանի մասին, ուստի ինծի հետ խօսեցան։

Ինչպէս ամէն տեղ, այնպէս ալ Հայաստանի մէջ ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը կարդայ ուրիշը։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը գրեն ուրիշները։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը խօսին ուրիշները։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը մտածեն ուրիշները։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը մտածեն ինք իր մասին։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը մտածեն ինք իր մասին ուրիշները։ Ամէն մարդ կ՚ուզէ գիտնալ, թէ ինչ կը մտածեն ինք իր մասին ուրիշները, եւ ինչ կը մտածեն ուրիշները ինք իր մասին

Ֆրանսայի կը մնայ Կիլիկիա : Հայերը կը ծառայեն երկու պետութեանց մէջեւ : Ֆը – րանսա պատնէշ մը կը քաշէ Ռուսիոյ դէմ Մերձերկրական, Անգլիա կը պահէ դէպի Միջերկրական, Միջագետքի մէջ եւ չուզե – նար սահմանակից ըլլալ ռուս հոզամա – սիմանակիցութեան : Մտածել որ 250·000 Հայեր կը մնային անգիտակ սոյն հա – մաձայնութեան : Մտածել որ 250·000 Հայեր կը ծառայէին ռուս բանակին մէջ, ռուս բանակին կովկասի ճակատին վրայ : Հպինակը մոռցած է յիշելու յարին տե – սակութիւնը Ֆրանսական դեսպան Փա – ռոլինի հետ : « Հայերուն մէկ մասը կը մնայ մեր տիրապետութեան ներքեւ , միւս մասը ձեր հովանիին տակ, ասիկա դէմ – ուրին հարց մըն է, չգիտեմ ի՞նչպէս լուծելու է» : Երկու պետութեանց քա – ղաքականութիւնը հաչտ ընթանալու էր միևնոյն ժողովուրդին համար, մինչդեռ վարչաձեւերը կը տարբերէին միասե – ռական Ռուսիոյ եւ հանրապետական Ֆրանսայի մէջ :

Գօրս Նուպար Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանատան մէջ կը տեսնուի Փիքոյի եւ Սայքսի հետ, կը համաձայնի հայկա – կան լեգէոն մը տրամադրել եւ Ֆրանսա բնակարութիւն պիտի տար Կիլիկիոյ : 1) կամաւորական լեգէոնը պիտի կռուէր միայն Թուրքերուն դէմ Պաղեստինի , Սուրիոյ եւ Փոքր Ասիոյ մէջ· 2) Ֆրան – սա իր պաշտպանութեան տակ ինքնավա – րութիւն պիտի հաստատէր Կիլիկիոյ մէջ· 3) Գօրս փաշա պիտի հեռագրէր Առա – քել Նուպարի, թէ « հայկական բաղ – ձանքները » գոհացում պիտի գտնէին զաշնագրէն եառ, ուստի քաջալերելու էր մեծ թիւով Հայեր կամաւոր գինուո – րագրուելու :

Թուսիա դաշնագրով ապահոված ըլ – լալով Գալիսը, Նեղուցները եւ հայկա – կան նահանգները, պէտք չունէր այլեւս կամաւորական գունդերուն : Ասելին՝ Թուսիա կը տիրանար « առանց Հայի Հա – յաստանին» եւ 1916 Յունիս 6ի օրէնքով կը հիմնուէր եփրատեան Քոզաք հոզա – մաը՝ տրամադրուելու համար ռուս գիւղացիներու :

Ռուս յեղափոխութիւնը կը փոխէ հիմ – նապէս կացութիւնը (1917 Փետրուար 28) նոր փուլի մէջ կը մտնէ Կովկասի չրջանը եւ հայկական հարցը : Վրացի – ները կը վայելեն Գերմաններու պաշտ – պանութիւնը : Թուրքերը կը յառաջանան Պաքում եւ իրենց դէմ կը գտնեն Գեր – մաններ, որոնց նպատակն է ազատ պա – հել քարիւղի ճամբան : Սթալին կը դրէր· Գերմանիա պաշտօնապէս ճանչնալու է, թէ վրաստանի, Հայաստանի, Ազրպէյ – ճանի հարցը Ռուսիայ ներքին գործն է» :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(4 Շար.)

(*) Ա· Բ· եւ Գ· յօդուածները տես՝ «Ցառաջ»՝ Օգոստ· 27, 28, 29:

ՀԱՅԵՐԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն 19 Օգոստոս թուականով կը գրեն ·—

Մեր երկարամեայ հոզեւոր հովիւ Արժ· Տ· Հայկազուն Ա· քահանայ կա – րապետեան, որ ժամանակէ մը ի վեր Պոլիս կը գտնուէր, անցեալ չաբթու Շը – նորհք Պատրիարքի հրամանաւ մասնա – ւոր առաքելութեամբ Գայսէրի եկած ըլ – լալով, Ս· Աստուածածնի վերափոխման տօնին առթիւ երէկ հանդիսաւոր Պատա – րագ մատոյց քաղաքիս Ս· Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ :

Գայսէրիի բարեպաշտ ժողովուրդը որ Տէր Հօր մեկնումին հետեւանքով երկու ամիսէ ի վեր զրկուած էր կրօնական ա – րարողութիւններէ, առաւօտեան ժամը հինգէն սկսեալ տաճարը լեցուցած էր : Ժամը 6·30ին սկսաւ ժամերգութիւնը , մասնակցութեամբ տասնեակ մը դպիր – ներու եւ սարկաւագութեամբ Դպրեվան – քի երկու տարի առաջուան չրջանա – ւարտներէն Սարգիս Տուրուհեանի եւ իր չորս դպրոցակից ընկերներուն :

Պատարագիչ Տ· Հայկազուն քհնյ· «Հայր Մեր»ի ժամանակ բնաբան առնե – լով « Այսուհետեւ երանիցեն ինձ ամե – նայն ազգք» հատուածք խօսեցաւ Թուր – քերէն լեզուով աւուր պատշաճի դեղեցիկ քարոզ մը, Ս· Աստուածածնի մասին :

Ցետոյ, հաղորդեց Ս· Պատրիարք Չօր միջոցաւ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին, Վաղդէն Ա· Կաթողիկոսի օրհնութիւնները եւ բարեմաղթութիւն – ներ ըրաւ Ս· Էջմիածնի Գահակալին եւ Թուրքիոյ Պատրիարքին համար, որոնց մասնակցեցաւ ժողովուրդը « Ամէննե – րով» :

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ Խա – ղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւ – նը եւ առանց կրօնական խորհուրդի ծառայութեան շուրջ մատոյց քաղաքիս Ս· Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ :

Գայսէրիի բարեպաշտ ժողովուրդը որ Տէր Հօր մեկնումին հետեւանքով երկու ամիսէ ի վեր զրկուած էր կրօնական ա – րարողութիւններէ, առաւօտեան ժամը հինգէն սկսեալ տաճարը լեցուցած էր : Ժամը 6·30ին սկսաւ ժամերգութիւնը , մասնակցութեամբ տասնեակ մը դպիր – ներու եւ սարկաւագութեամբ Դպրեվան – քի երկու տարի առաջուան չրջանա – ւարտներէն Սարգիս Տուրուհեանի եւ իր չորս դպրոցակից ընկերներուն :

Պատարագիչ Տ· Հայկազուն քհնյ· «Հայր Մեր»ի ժամանակ բնաբան առնե – լով « Այսուհետեւ երանիցեն ինձ ամե – նայն ազգք» հատուածք խօսեցաւ Թուր – քերէն լեզուով աւուր պատշաճի դեղեցիկ քարոզ մը, Ս· Աստուածածնի մասին :

Ցետոյ, հաղորդեց Ս· Պատրիարք Չօր միջոցաւ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին, Վաղդէն Ա· Կաթողիկոսի օրհնութիւնները եւ բարեմաղթութիւն – ներ ըրաւ Ս· Էջմիածնի Գահակալին եւ Թուրքիոյ Պատրիարքին համար, որոնց մասնակցեցաւ ժողովուրդը « Ամէննե – րով» :

Պատարագէն վերջ տեղի ունեցաւ Խա – ղողօրհնէքի աւանդական արարողութիւ – նը եւ առանց կրօնական խորհուրդի բաժնուեցաւ բոլորին հարիւր քիլոյէ ա – ւելի խաղող որ բերուած էր ուխտաւոր – ներու կողմէ :

Ժամերգութենէն վերջ , Տէր Հայրը կատարեց Մկրտութիւնը երեք երախանե – րու, որոնք ամէնքն ալ կոչուեցան ՄԱ – ՍԻՍ :

ՊԵՇԻԿԹԱՇԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ 125ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Պոլսոյ Պէշիկթաշի Գիւտ Գօտւոյ Ս· Աստուածածնին եկեղեցւոյ հիմնարկու – թեան 125րդ տարեդաձի եւ անուան տօ – նին առթիւ, կրօնական եւ աչխարհիկ փայլուն հանդիսութիւններ կատարուած են : Ամեն· Շնորհք Պատրիարք պեղեցիկ քարոզ մը խօսած եւ բացատրած է օր – ուան տօներուն խմաստը :

Եկեղեցւոյ հիմնադիր բարեյիչատակ կարապետ Ամիրա Պալեանի եւ բարերա – րաց համար կատարուած է հոգեհանգստ – եան պաշտօն :

Նուիրուած 13 ոչխարներով 1500 կաոր մատաղ պատրաստուած եւ բաժնուած է ժողովուրդին :

ԲՈՒՐՈՒՄՆԱՒԷՏ ԿՂԶԻՆ՝ ՆՈՍՍԻ-ՊԷ

Հնդկաց ովկիանոսին մէջ, առանձնա – չնորհեալ անհամար կղզեակներ կան , որ թեամբ իրական դրախտներ են կարծես : թեամբ իրական դրախտներ են կարծես : Այդ կղզեակներէն մէկն ալ՝ Մատակաս – քարէն հազիւ քսան քիլոմեթր հեռու դա – նուղ հռչակաւոր բուրումնաւէտ կղզին՝ Նոսսի – Պէն է : Եւ իսկապէս, իր անու – նը իրականութենէն հեռու չէ բնաւ : Ա – րեւադարձային աքանչելի բոյսերու՝ փալմա – ռոզաներու եւ իլանկ – իլանկ – ներու արբեցուցիչ բոյրերը կ'ելեխէին ա – մէն դի եւ կը չրջապատեն այցելուն՝ հազիւ ոտքը դրած այդ օրհնեալ հողին վրայ :

Հակառակ անոր որ Նոսսի – Պէն ունի բարձրասլաց եւ հրաբխային պայթում – ներու հետեւանքով վայրի ու լերկ լեռ – ներ, այսուհանդերձ, իր մէջ կան ան – տառուտ բլուրներով բազմաթիւ սարա – հարթներ եւ կանաչի ու գոյներու մէջ խեղդուած դաչտադետիններ :

Հնդկաց ովկիանոսին խորը կորսուած այս դրախտին մէջ կ'ապրին՝ մօտաւորա – պէս 26 հազար բնակիչներ,— բնիկներ եւ սպիտակամորթներ (Ֆրանսացիներ) : Գլխաւոր բնակչութիւնը հանդիսացող բնիկները, որ փոլինեզիացիներու եւ Հի – մալայացիներու խառնուրդ Սաքալա – վա ցեղին կը պատկանին, կը կառավար – ուին թագաւորի մը կողմէ : Այսօրուան թագաւորը 70 տարու բարեսիրտ եւ հա – մակրելի ծերունի մըն է եւ կը կոչուի Ամանտա – Աթրիանթաօ – Մալիս – պի – նաօ :

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ԲԱՐՔԵՐ ՈՒ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Նոսսի – Պէի պարզունակ բնակիչնե – րը, ազգագրական տեսակէտէ մասնաւոր չահեկանութիւն կը ներկայացնեն իրենց հնադարեան ու տարօրինակ սովորոյթ – ներով : Ամէնէն չահեկաններէն մէկը « Ֆանթին» է, որ տեղական բարբառով կը նչանակէ արբագան, նուիրական : Այս անունը կը տրուի այն բոլոր բաներուն , որ Սաքալավաներուն անթափանցելի , տարօրինակ եւ զերբնական կը թուին : Ֆանթին սուրբ եւ անբռնաբարելի է ա – նոնց համար եւ պէտք է ամէն զոհողու – թեան զնով ամէն պարագայի յարգել : Այնքան արմատացած է ան պղտիկներու եւ մեծերու մօտ, որ ամենաբարձր իչխա – նաւորէն մինչեւ ամենայահին քաղաքա – ցին երբեք չեն բռնաբարեր զայն : Սա – կայն, Ֆանթիին հանդէպ այս յարգանքը Սաքալավաներու կեանքին մէջ բաւական դժուարութիւններ կը ստեղծէ :

Անոնց համոզումով , բոլոր լիճերը Ֆանթի են եւ կարելի չէ ոչ ձուկ որսալ եւ ոչ ալ նաւակ իջեցնել անոնց մէջ : Բայց, նոխազներն ալ նուիրական կը նկատուին եւ ատոր համար արգիլուած է զանոնք մորթել : Այսպէսով անոնք այն – քան բազմացած են, որ վտանգաւոր դարձած են կղզիի գալարիքին համար :

Ֆանթիի տզղեցութենէն զերծ չեն ժա – ռանգութիւններն ալ : Ընտանիքներ կան, որ սերունդներէ ի վեր չեն կրնար բաժ – նել մէկ քանի հարիւր ոսկիի հասնող ժառանգութիւններ , որովհետեւ Ֆան – թիացած են անոնք :

Այս Ֆանթիէն ամէնէն չատ տուժողը Նոսսի – Պէի այժմու թագաւորն է, որ ոչ միայն չի կրնար մտնել պալատ, հոն գործուած սպանութեան մը հետեւան – քով Ֆանթի եղած ըլլալուն համար, այլև ստիպուած է քովը գտնուող համեստ տնակի մը մէջ ապրիլ : Ան չի կրնար նա – եւ Մատակասքարի մայրաքաղաք Թա – նանարիվի մէջ ոտք կոխել, որովհետե – տեւ, կասկած մը կայ, թէ իր մէկ հօ – րաքոյրը կասկածելի մահ մը ունեցած է հոն :

Ֆանթիէն գատ, ամուսնութեան եւ ըն – տանիքի մասին Սաքալավա ցեղին մօտ տիրող սովորոյթներն ու գաղափարները Հնդկաց ովկէանոսի կղզիներուն մէջ բը – նակող ցեղերու ամէնէն հետաքրքրական – ներն են :

Հարսանեկան արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ ամուսնական յարաբերութիւն – ներէն ամբողջ չաբաթ մը եառք, որպէս – զի միութիւնը օրհնուի :

– Բայց չատ դիւրին է նաեւ ամուսնա – լուծումը : Նոյնպէս նաեւ՝ օրինականա – ցումը ապօրէն զաւակներուն կամ մեր – ժումը հայրութեան , որ կ'ըլլայ պարզ նախադասութեան մը արտասանումով :

Հոս պէտք է ըսել թէ՝ Սաքալավա – ներու բարքերը չատ առաձգական են , քանի որ անոնց կիները, ամուսնանալէ առաջ եւ վերջ, կրնան ազատ յարաբե – րութիւն ունենալ իրենց հաւնած մար – դուն հետ : Եւ պէտք է ըսել նաեւ՝ թէ Սաքալավա կիները դիւրաւ կը հմայեն սպիտակամորթ այրերը ոչ միայն անոր համար որ առատ դեղանիւթեր կը դոր – ծածեն, այլ նաեւ անոր համար, որ իս – կապէս չատ դեղեցիկ են :

Այսպէս, բուրումնաւէտ կղզին ամէն տեսակէտով դրախտ է ամէն անոնց հա – մար, որ հոն այցելելու բախտը կրնան ունենալ :

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Մեր օրերուն, ամէնէն լաւ ընկերու – թեան մէջ մտնելու համար կամ պիտի կերակրես մարդիկը, կամ զուարճացնես :

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՈՆԸ (2)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Ա·

Երեք ոսնաչափ լայնութիւն եւ վեց ոսնաչափ երկայնութիւն ունեցող մեծ սեղանի մը վրայ, որ պատին կրթնած էր, Օքօքի եւ Օտիոյի բոլոր դանձերը կը փայլէին : Հիանալի հաւաքածոյ մըն էր, եւ ձեր դտնուած բնակարանին վարձա – կալին պէս կնոջ մը արդուզարդին հա – մար անհրաժեշտ եղած այդ հազարաւոր առարկաներուն ամէնքն ալ ոսկիէ կամ արծաթէ էին : Սակայն այս հաւաքածոն քիչ քիչ կազմուած էր եւ մեւնոյն սի – րոջը չէր որ ամբողջացուցած էր զայն : Ես որ բոլի մը զարդասենեակը տես – նելով չէի խրտչեր, անոր դանազան մանրամասնութիւնները քննելով կը զբաղէի, ու նշմարեցի որ հիանալի կեր – պով քանդակուած այդ բոլոր անօթ – ները զանազան սկզբնատառեր ու տարբեր պինանշաններ կը կրէին :

Կը դիտէի բոլոր այդ առարկաները , որոնց իւրաքանչիւրը հէք աղջկան մէկ բոզութիւնը կը ներկայացնէր ինծի եւ ինքնիրենս կ'ըսէի թէ Աստուած ողոր – մեր էր անոր, քանի որ թոյլատրած չէր սովորական պատիժին հասնիլ եւ թողած էր որ մեռնի իր պերճանքին ու զեղեց – կութեանը մէջ, պատուընալէ առաջ, որ բոզերու առաջին մահացումն է :

Արդարեւ կա՞յ աւելի տխուր բան մը քան տեսնել մոլութեան ծերացումը , մանաւանդ կնոջ վրայ : Այդ ծերացումը որեւէ արժանապատուութիւն չի ներկա – յացներ եւ որեւէ չահեկանութիւն չիներ – չընչեր : Խիստ տխուր բան է լսել այդ յաւիտենական ղղջումը, ոչ թէ յոռի ճամբէ դացած, այլ հաչիւը սխալ ըրած եւ զրամը զէշ գործածած ըլլալուն հա – մար : Պառաւ բոզ մը ճանչցայ, որուն իր անցեալէն ուրիչ բան մնացած չէր այլ – եւս բայց եթէ աղջիկ մը նոյնչափ զեղե – ցիկ, որչափ եղած էր իր մայրը, իր ժա – մանակակիցներուն ըսածին նայելով : Այս հէք աղջիկը, — որուն « Դուն իմ աղջիկս ես » կ'ըսէը մայրը ոչ թէ ուրիչ բանի, այլ հրամայելու համար միայն որ իր ծերութիւնը սնուցանէ, ինչպէս ինք սնուցած էր անոր մանկութիւնը, — Լու – իզ կը կոչուէը եւ իր մօրը հնազանդելով անճնատուր կ'ըլլար առանց կամքի, ա – ռանց կիրքի, առանց հաճոյքի, ինչպէս որ ի դործ պիտի դնէր արհեստ մը, եթէ երբեք խորհած ըլլային արհեստ մը սոր – վեցնել անոր :

Շարունակ ցոփութիւն տեսնելով եւ ինք ալ կանխահասօրէն ցոփ կեանք մը վարելով,— որ այս աղջկան հիւանդա – դին վիճակէն սնունդ կը դտնէր — իրեն մէջ մարած էր չարին եւ բարիին դի – տակցութիւնը զոր Թերեւս Աստուած տուած էր իրեն, բայց ոչ ոք մտքէ ան – ցուցած էր զարդացնել զայն :

Միշտ պիտի յիչեմ այս աղջիկը, որ զրեթէ ամէն օր միեւնոյն ժամուն կ'անց – նէր ծառուղիէն : Մայրը միշտ կ'ընկե – րանար անոր նոյնչափ յարաւեւու – թեամբ , որչափ ճշմարիտ մայր մը կ'ուղեկցի իր հարազատ աղջկան : Այն առեն խիստ նորատի էի ու պատրաստ էի ընդունիլ իմ զարուս հեշտ բարոյականը : Կը յիշեմ սակայն թէ այս զայթակղալից հակոդութիւնը արհամարհանք ու զրդ – ուանք կը ներցնչէր ինծի :

Աւելցուցէք ասոր վրայ որ կուսական դէմք մը անմեղութեան այնպիսի զգա – ցում մը, մեկամազձոտ տառապանքի այնպիսի արտայայտութիւն մը չունէր բնաւ :

Կարծես թէ համակերպութեան մարմ – նացումն էր :

Օր մը այս աղջկան դէմքը պայծառա – ցաւ : Մօրը ծրագրած ցոփութիւններուն մէջ մեզաւոր կնոջ անանկ թուեցաւ թէ Աստուած երջանկութիւն մը կը պարգե – ւէր իրեն : Եւ վերջապէս Աստուած, որ տակաւ ստեղծած էր այդ աղջիկը, ինչո՞ւ անմխիթար պիտի թողուր ինքը կեանքի վչտագին բեռան տակ : Ուստի օր մը նչմարեց որ յղի էր եւ իրեն մէջ ինչ որ տակաւին անբիծ մնացած էր, ուրախու – թենէն խայտաց : Հոգին տարօրինակ ա – պաւէններ ունի : Լուիզ իր մօրը քով վա – զեց ու անոր իմացուց այս լուրը , որ այնքան հրճուանք կը պատճառէր իրեն : Ամօթ է ըսել : Սակայն մենք հոս հա – ճոյքով չէ որ անբարոյութիւն կը քարո – զենք, այլ կը պատմենք ճշմարիտ եղե – լութիւն մը, որուն վրայ լռութիւն պա – հելնիս աւելի աղէկ պիտի ըլլար թերե – ւըս, եթէ հաւատացած չըլլայինք թէ պէտք է երբեմն երեւան հանել նահա – տակութիւնը այն էակներուն, զորոնք կը դատապարտեն առանց լսելու եւ կ'ար – համարհեն առանց դատելու : Ամօթ է , կ'ըսենք, բայց մայրը պատասխանեց աղջկանը թէ արդէն երկուքին հագիւ կ'ապրէին եւ թէ երեք հոդիի համար դժուարաւ ապրուստ պիտի հայթայթէ – ին, թէ այսպիսի տղաք անօգուտ են եւ թէ յղութիւնը ժամանակի կորուստ է :

(Շար·)

Մեղմէ կը խնդրուի ծանուցանել Հա – մազասպ Շահպազեանի (Սէօլէօղցի) մա – հը, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Սեպ – տեմբեր 7:

Յուղարկաւորութեան թուականը յա – ռաջիկային:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Անարատ Ցղութեան քոյ – րերը չնորհակալութեամբ ստացած են Տիկին Մարի Ակոնեանէ քսան ֆր., ողբ. Յակոբ Մումճեանի մահուան առ – թիւ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Համբարձում – եան, Պ. Երուանդ Հայրապետեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն հարիւր ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ դիւանին, յատկացուելու համար եկեղեցւոյ կրթ. ձեռնարկներուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՅ

Այս Կիրակի Տօն է Խաչվերացի: Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե – ղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի քառաձայն հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, Հայրապետա – կան պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԻ ԱՐՔ. ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆի նախագահութեամբ: Երե – կոյեան ժամը 4·30ին, մեծահանդէս Աղտաստան Խաչվերացի:

Երկուշաբթի, 16 Սեպտեմբեր, Մե – ռելոց: Պիտի մատուցուի Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալ հոգիներու ի հան – դիստ: Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն ժողո – վրդապետական եկեղեցւոյ: Հայրապե – տական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – քող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին:

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél.: OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծազոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազ – մալի համեմատութիւններով:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւերմինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժորժ Ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Ցառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *ֆրանք*

Վեցամսեայ 35 *ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 ֆ.:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Ցառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Շուտով լոյս կը տեսնէ Ս. Վրացեանի ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ *(Գ. Հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթա – կազմ:*

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ – ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան յիս – նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՑՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՑԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբագիր՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 *տարուան բացառիկ հատորը, 128 էջ պրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովան – դակութեամբ, կարդ մը քլիչէներով:*

1963 *տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին:*

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն:

1964էն սկսեալ ՀԱՑ–ԲՈՑԺ կը ստանայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը:

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք ֆրանսայի համար: Ամերիկա 5 տոլար:

Դիմել Ցառաջի խմբագրատան հաս – ցէով, (միշտ Ցառաջ գրել հասցէին վը – րայ·, եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ).—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՑ

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Մխիթեան Ֆը – րանսայի չրջանի 22րդ պատգամաւորա – կան ժողովը պիտի գումարուի Սեպտ. 14 եւ 15ին, կառատանի մէջ, Օթել – Ռէս – թորան, Սէն Ռօքի սրահը:

Ա. նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մարսէյլէն առնել կառատանի օթօքառը:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱՒԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշ – խատելու համար կ'ուզուին.—

ա) Մէջէն տարիքի կէն մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու հա – մար:

բ) Այր մարդ մը ճաշարանը ծառայելու համար:

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Ցառաջի վարչութեան:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ,

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ՛ր, բաներ՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ	
դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգիին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիի՛ ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ: Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ չրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Օրակարգ.— Հ. Ց. Դ. 34րդ Շրջ. ժո – ղովի պատգամաւորներու զեկուցում, Շրջ. կոմիտէի բարոյական եւ նիւթա – կան գործունէութեան զեկուցում, եւ Շրջ. կոմիտէի ընտրութիւն:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը այս Հոգեբարթի, ժա – մը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ: կարեւոր օրակարգ:

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. Լիոնի «Վարանդ – եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրա – ւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատե – ղին: կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ց. Դ. Ս. Մինաս – եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլ – լալ:

ՏԻՍԻՆ.— Հ. Ց. Դ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Հ. Ց. Դ. Տան մէջ: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Մխիթեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն – ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավրթիլ Պող, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպա – տակ վաճառք»:

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանր – մասնութիւնները:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	40 Ֆ.	միջնեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միջնեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	» » »
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	» » »
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ընդունակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմանագրեր համար դիմել Վարչութեան:

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
12 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ե ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9706

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9706

ԱՌԱՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

—o—

Արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ Նոյեմբերի օր մեկնեցաւ Անգարա, ուր պիտի հաստատակաց Շուկայի անդամ երկիրներու ներկայացուցիչները հանդիսատեսը պիտի ստորագրեն «ընկերակցութեան համաձայնագիր» մը Թուրքիոյ հետ :

Միեւնոյն ծանր տագնապը անելի ճնշած է իմիջի ինէօնիւի կառավարութիւնը, որ դլուխը ամէն քարի կը զարնէ՝ օտար պետութիւններէն դրամ ստանալու համար :

Ամերիկայի միլիոնաւոր տոլարները կը զօրեր դարման տանելու ցաւին, որ անդունդի է : Եւրոպական պետութիւն – ներ նոյնպէս լայն կը բանան իրենց քսակները՝ սնանկութենէ փրկելու համար Թուրքիան :

Կոնիայէն տասներկու երկիրներ 1959 Մայիս 11ին Փարիզի մէջ խորհրդակցութեան զումարելով ստորագրեցին համաձայնագիր մը, որով Թուրքիա իր ունեցած դրամներուն համար պիտի ստանայր 3 առ հարիւր տոկոս եւ որոշեցին ժամանակաձգութեան պիտի հատուցանէր ի պարտքերը :

Ոչ Թուի թէ Անկարա ո՛չ մէկայն չէ ստացած իր յանձնառութիւնները, այլեւ իր պարտքերու տակ ինկած է : 65 մի – լիոն տոլար կը պարտի Ֆրանսայի, որ կը սպասէ իր նիւթական աջակցութիւ – ն : Նոյնը կ'ընեն Միացեալ Նահանդ – ները, Մեծն Բրիտանիա, Գերմանիա, Իտալիա, Հոլլանտա, Լիւքսէնպուրկ եւ Ի – սպանիա :

«Ընդհանուր ծրագիր»ը ղլուխ հանելու համար Թուրքիա կը կարօտի արտաքին օգնութիւններու :

Անցեալ Յուլիս 15ին վարչապետ Փոն – տուռ եւ արտաքին նախարար Քուվ տը Միւրվիլ Անգարայի մէջ տեսակցութիւն – ներ ունեցան Իսմէթ Ինէօնիւի եւ ընկերներուն հետ, երկու երկիրները չհամաձայնելու հարցերու շուրջ : Թուրքերը յուսահատական խնդրեցին, որ Ֆրանսա ստանայ Թուրքիոյ մուտքը Հասարակաց Շուկային մէջ : Այժմ արդէն առա – ջարկութիւն մը կ'արձանագրեն այս ուղղութեան մէջ : կը յուսան, որ իրենց արտահանութիւնը մեծ զարկ պիտի ըստանայ այս ձեւով եւ պիտի կրնան մարել վճարել իրենց պարտքերը :

Յոյսեր :

Ընդհանուր ծրագիրը կը կաղայ : Պեղտիկան ելեմուտքը բաց ունի : Դրամական կացութիւնը կը վատանայ : Թրքական լիրան արժեզրկուած է : Շուկաներուն մէջ երեքուկէս Ֆրանք կ'արժէ : Կառավարութիւնը կրկնակի տուրք կը դանձէ արտասահ – մանէն ներմուծուող ապրանքներու անցագրէն եւ չորս անգամ աւելի տոմսակէն :

Այժմ ծրագրած է նոր տուրքեր դնել իսկ բազմաթեւակ տուրքը վերանայելու եւ ներդնելու արտահանութիւններու վրայ :

Դրամաւորը տարապայման սղած է : Գնաճութիւնը կը ծանրանայ օրէ օր : Գործազրկութիւնը սկսած են ահազանգել : Կեղծրնական դրամատան հաշիւները կը տեղեկացուին թէ ութ ամիսներու ընթացքին չրջաբերութեան մէջ դրամը 374 միլիոն ոսկի աւելցած է : Մինչ կողմէ պահեստի ոսկեդրամները 28 միլիոն նուազած է : Օտար պարտքերու առնելիքը 28 միլիոն տոլարէն 5 միլիոն ոսկի պակսած են :

*Ֆրանսայի մէջ տեսակցութիւնները կը շարունակուին : Ֆրանսա կ'ուզէ, որ Թուրքիա իր դրամատան մէջ պահ դրուած դումարները ներդնէ ֆրանսական ընկերութիւններու մէջ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՅՈՒՇԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՍԵՄԱՖՈՌ» ԹԵՐԹԸ ԵՒ ԳՆԴԱՊԵՏ ՊՈՒԷՄՈՆ

Անցեալին՝ Մարսէյլի մէջ իրիկուան օրաթերթ մը լոյս կը տեսնէր, «Լը Սէ – մաֆոռ տը Մարսէյլ» որ անտեսական ու առեւտրական հարցերով կը զբաղէր։ Կը հրատարակէր նաեւ չաբաթական յատկացուած մը՝ «Փիւլըթէն էքոնոմիք է Ֆի – նանսիէ»։

Այդ յատկացուածին 1920 Դեկտեմբեր 12ի թիւին մէջ կը կարդացուէր երկարաշատում նամակ մը զոր ստորագրած էր Պ. Ասոլիէն Ասթօ՝ այն ատեն Պուէ Տիւ Ռոնի երեսփոխան, պատուակալ նախագահ Մարսէյլի Առեւտրական Սենեակին եւ Ընդհանուր Գործակալ 1922ի Գաղթական Յանձնաժողովի։

Այդ նամակին մէջ Ասոլիէն Ասթօ կ'արտայայտուէր Սուրիոյ եւ Կիլիկիոյ մասին։ Կը բացատրէր թէ Սուրիոյ դրաւումը արդար հատուցում մըն էր Ֆրանսայի դարաւոր բարոյական ու նիւթական ոգիներուն նկատմամբ։ Կ'ընդգծէր թէ մանաւորաբար հոն ըլլալով Ասիոյ ճամբան, Մարսէյլի նաւահանգիստը գործունէութեան նոր ու անսահման ասպարէզ մը պիտի չհաչէր։

Սակայն Սուրիան, կը զրէր Ասթօ, առանց Կիլիկիոյ չի ըմբռնուիր։ Սուրիոյ համար դոհունակութեամբ եւ հաստատակ տեղիք դարձած փառաբանական ոճով կ'արձանագրէր թէ, չնորհիւ Զօր· Գուրոյի, ամէն ինչ կարդի դրուած էր։

Բայց, կը յարէր Ասթօ, սեւ կէտ մը կայ՝ Կիլիկիան, ուր Ֆրանսան իր անտարբերութեամբ ու տգիտութեամբ բախտախնդրական քաղաքականութիւն մը ստանձնած է։

Ցառաջաբանը կրճատեցինք։ Հիմա խօսքը ձգենք Ասթոյի։ (Ոճի տկարութիւնները համապատասխան են բնագրի ոճին)։

«Մեր ամենափայլուն սպառներէն մէկը, Կիլիկիոյ հրամանատար, այդ երկրին մէջ ուր խաւիւ չէզոք պարտաւոր էինք ըլլալ եւ նոյն իսկ թերեւս թրքասէր, որովհետեւ Կիլիկիան Թուրք է, սխալը գործեց ինքզինքը հայասէր ցոյց տալու այն աստիճան որ Հայերուն Թոյլ տուաւ յոռետոյն կեղեքումները եւ ծանրագոյն անարդարութիւնները գործելու։

«Հայերը, որ մենք զինած էինք, հրաւախումբեր կազմած՝ երկիրը ապստամբեցին, առանձնացած ազարակները թալանելով, հունձքերը այրելով առանց անդրադառնալու թէ այդ արարքը կրնար զիրենք իսկ սովամահ ընել, խեղճ ու անպաշտպան հողագործները սպաննելով։ Միաժամանակ կը զգուշանային կանոնաւոր զօրքի վրայ յարձակելէ՝ բարձրաղաղակ պահանջած իրենց անկախութիւնը չահելու համար»։

«Անցեալ Յուլիս 10ին՝ զինեալ Հայերը խուժած են եղեր Ատանայի թուրք բեւելիներու թաղին վրայ, դուռները խորտակեր են, այր մարդ, կին, երախայ փողոցին մէջ քաշկռտեր եւ հրացանա – բունի հարուածներով յառաջ քշեր։ Այդ էր նախերգանքը Կիլիկիոյ հայկական Հանրապետութեան հռչակման (բարե – բախտաբար մեռելածին)՝ Քէշիշեանը ուենելով իբր նախագահ։ Բացայայտօրէն հակկուռեցաւ՝ ի տես այրուած հունձ – քերուն, աւերուած բամպակի լայնատարած դաշտերուն, ոչնչացած այնչափ հարիւրամեայ ծառերուն, թէ այդ ամբողջը խմբակի մը գործն էր։ Խմբակ մը որ տրամադիր էր ֆրանսական նպաստաւորումները օգտագործելու՝ երկար սարկութեան մը եւ կոտորածներու վրէժը լուծելու համար, բայց ներքնապէս ֆրանսական տիրակալութեան դէմ նոյնչափ դէշ տրամադրուած որքան Թրքական տիրակալութեան։ Այդ խմբակին պատկանող անձնաւորութիւնները չէին քաշուեր լըրտեսութիւն ընելէ ի հաշիւ քեմալական – ներու։ Երբ հարկ եղաւ աւերուած Ատանայէն դուրս ելլել եւ Մէրսինի երթալ պարէն բերելու համար, մէկ հատիկ հայ հրացան չէ գտնուեր որ մխանար Ֆրանսական զօրասիւնին, հակառակ հրամանատարութեան ջանքերուն»։

«Այդ բոլորը ժամանակին շատ ան – ճիշդ կերպով հաղորդուած է եղեր Պէյրութ իսկ Ֆրանսայի մէջ բացարձակ դաղտնի պահուած»։

Ասթօ կը չեշտէ որ հաշտութեան Դաշնագրի պայմանագրած տնտեսական չահերը զոհացնելու համար, պէտք է որ քրիստոնեայ համայնքներուն ապահովութիւնը իրական ըլլայ, բայց ըմբոստները քանդած են հաղորդակցութեան միջոց – ները որով երկիր մը կը կառավարուի։ Եւ կրկին Հայերով կը զբաղի։

«Այլապէս, կը զրէ, Հայերը ոչ մի – այն թալանած ու կոտորած են եղեր Թուրքերը եւ տուները այրեր, այլ նաեւ պղծեր են մդկիթները։ Տեսնուեցան Հայեր, ըստ ինձի պատմուածին, որոնք մինարէի մը վերը չուն մը հանած են եւ հաջել տուած Մուէզզինին տեղը։ Այլուր Հայ մը կը ճառատէր խմբի բեմին։ Ցաւալի է որ, իսլամական հաւատքին հանդէպ տեղի ունեցած ըլլան այդ կո – պիտ նախատինքները։ Ոչ մէկ գնով պէտք է տանձնենք անոնց պատասխանատուութիւնը։

«Ի՞նչ է այդ բոլորին հետեւանքը։ Նախ պէտք է խորտակենք հայկական զօրութիւնը զոր ստեղծեցինք։ Ապահովա – բար քեմալական չարժումը թերեւս այսօր ատկէ պիտի օգտուի եւ սպառնական դլուխ բարձրացնի։ Եթէ զսպենք այդ չարժումը՝ կարելի եղածին չափ արագ եւ ամբողջովին, ինչպէս եւ մեր յարուցած հայկական չարժումը, պիտի կրնանք (Կիլիկիոյ մէջ մեր ուժին պատճառ որ – պատուրութիւնը թողլէ եւք) սահմանել մեր միջոցները շատ աւելի Կիլիկիոյ մէջ քան Սուրիոյ եւ հոն ձգել մի միայն բանական ուժեր ապահովելու համար թուրքին աննկուղ սատարումը մեր տնտեսական գործունէութեան»։

Իր նամակին վերջին մասին մէջ երեսփոխան Ասթօ կը չարունակէ դոհունակութեամբ երազել թէ քեմալական խումբերը արդէն թշուառութենէ կը տառապին, անօթի են, առանց դրամի եւ պատրաստ՝ մեծ մասամբ Ֆրանսացիներուն յանձնուելու։ Եւ կը նշմարէ չահարեր ընդարձակ ասպարէզի մը մօտաւոր իրացումը ճամբու մը վրայ, որ կը տանի դէպի Միջագետք, Հնդկաստան, Հնդկաչին եւ ... Չինաստան։

Իր յաջորդ թիւերէն մէկուն մէջ, 1921 Յունուար 9ին, «Փիւլըթէն էքոնոմիք է Ֆինանսիէ»ն կը յայտնէր թէ դնդապետ Պուէմոնէն նամակ մը ստացած էր՝ ի պատասխան Ասթոյին զրութեան, զոր կը հրատարակէր ամբողջութեամբ, յանուն անկողմնակալութեան։—

Ստորեւ այդ նամակը։

Փարիզ, 1920, Դեկտեմբեր 30

Տիար պնօրէն,

Ձեր 1920 Դեկտեմբեր 12ի թիւը յօդուած մը կը պարունակէ «Սուրիա եւ Կիլիկիա» վերնագրով, Պուէ Տիւ Ռոնի ե – րեսփոխան Ասոլիէն Ասթոյի ստորագրութեամբ, որ առանց անունս տալու՝ բացայայտօրէն զիս կը դատափետէ եւ ինծի վնասելու բնոյթ ունի։

Թէեւ ամենայն համեստութեամբ, արդարեւ չեմ կրնար ինքզինքս չճանչնալ «մեր ամենափայլուն սպաներէն» պարբերութեան մէջ։ Հնադոյն դարերուն այդպէս կը զարդարէին ճակատը քաջութեան նոխագին, որուն կը վերապրէին Իսրայէլի մեղքերը։ Աբեւելեան այդ սովորութիւնը թոյլ կուտար ամբաստանողներուն, այդ մեղքերը դործելէ չզըրկուելու։ Պ. Ասոլիէն Ասթոյի տրուած անճիշդ տեղեկութիւնները պարզապէս այդ աւանդութեանց չարունակութիւնն են։

«Ձեմ ուզեր վիճաբանութեան դուռ բանալ, ինչ որ հակառակ պիտի ըլլար Պ. վարչապետին զրած խոստումներուս, զոր ինձմէ ուզելու պատիւը ըրաւ եւ հակառակ նաեւ սպայի հանդամանքիս։ Կը խորհիմ սակայն որ պարտաւոր եմ ինծի վերաբերեալ կէտերը ուղղելու համար, հետեւեալ ճշդումները ընել։—

1) Երբեք հրամանատար չեմ եղած Կիլիկիոյ մէջ։ 1919ին՝ հրամանատարու – թիւնը կը վարէր 19րդ Հնդիկ Ջոկատի հրամանատար անդլիացի զօրավարը եւ 1919 Դեկտեմբեր 2ին սկսեալ Աբեւելքի առաջին զօրաբաժնի (նախկին 156րդ զօրաբաժնին հրամանատար զօրավարը(*)։

2) Ցուլիս 10ի բախտաւոր ընթացքին մենքը կրակեցինք, մահմետականները՝ ինչպէս քրիստոնեաները։ Անկէ առաջ տեղի ունեցած էր քեմալականներու ազգատական հարուածի փորձը որոնք, Ցուլիս չորսին, պարսկական հիւպատոսի դեկավարութեամբ փորձեցին օսմանեան կանոնաւոր իշխանութիւնները տապալել եւ ստիպեցին Ֆրանսական հրամանատարութիւնը պաշարման վիճակ յայտարարել։ Թէեւ քանի մը կիլիկիա կեցած եմ, սեւէ նախադահ Քէշիշեան չեմ ճանչցած (**)։

3) Երբեք լուր չեմ ունեցած մինարէի չանը մասին։ Անշուշտ Երբեքերէն հաղելու էր իր եղեռնը աւելի դարչելի դարձնելու համար։ Հետաքրքրական պիտի ըլլար հարցնել «առաստպելարանին» որ Պ. Ասթոյի տեղեկաբերն է եղած, թէ ուր պատահեցաւ այդ բախտախնդրական դէպքը արժանի հազար ու երկրորդ պէրեան։ Բայց կարելի պիտի ըլլար իրեն հակադրել, եւ այս անդամ ստուդութեամբ, Մարաչի հայ եկեղեցին որ Քեմալականները քարիւղով հրդեհեցին եւ որուն մէջ ողջ ողջ այրուեցան 7–800 կիներ ու երեխաներ 1920 Փետրուարին, մինչ Թուրքերը հրացանահար կ'ընէին ողղուրս ելլել կը փորձէր։ Մարաչ այդ առեն ունէր Ֆրանսական կայազոր մը զօրավարի մը հրամանատարութեամբ։

Կը մտածեմ թէ այս օրինակները պիտի բաւեն, ճշմարտութիւնը երեան հանլու։

Լիովին կը վստահիմ ձեր ինչպէս նաեւ Պ. Ասթոյի արդարսիրութեան, որպէսզի դէպքերը ճշդուին նոյն պայմաններու մէջ, որոնցմով հրատարակուեցաւ խնդրոյ առարկայ յօդուածը։

Հաճեցէք ընդունիլ, Տիար Տնօրէն, մասնաւոր յարդանքիս հաւաստիքը։

Գնդապետ ՊՈՒԷՄՈՆ

Թերթին նոյն թուին մէջ, այդ նամակին կը յաջորդէր Ասթոյէն պատասխան մը։ Կը պնդէր թէ թեթեւութեամբ չէր զրած իր յօդուածը։ Սակայն իր աղբիւրները չէր յայտնէր։ Կը բաւականանար մէջբերելով Զօր· Տիւֆիէյի 1920, Օգոստոս 5ի յայտարարութիւնը, որ կ'երկրորդէր նախորդ յայտարարութիւնը, ուր խոսիւ կը հրաւիրէր Առաջին բնակչութիւնը՝ չխանգարելու կարգ ու կանոնը։ Անոր մէջ փաստ չկար Ասթոյի կողմէ Հայերուն վերապրուած խժդժութիւններուն։

Այս վերջերը, դանազան վայրերէ բազացուած հրատարակութիւններ կ'արտայայտուին Կիլիկիոյ 1919 – 1921ի անցուդարձերու մասին։ Ներկայ յօդուածին առարկայ երկու փաստաթուղթերը կը պատկանին այդ չրջանի պատմութեան, զորս կը հրապարակեմ այսօր, որպէսզի այդ օրերու պատմաբանը, չափազանց մեծ յարգանքս ունենալով Ասթոյի նկատմամբ, չխորհի թէ ես, սակայն ձգտելով ճշմարտութեան, ոչ մէկ կերպով կ'ուզեմ նսեմացնել Ասթոյի ծառայութիւնները Ֆրանսական հարցին։

Գնդապետ ՊՈՒԷՄՈՆ

(*) Հայ յուշագրողները կամ պատմագէտները յաճախ ճիշդ չեն ըմբռներ գնդապետ Պուէմոնի պաշտօնը որ զուտ քաղաքային էր։ Բանակին, եւ մասնաւորաբար Զօր· Գուրոյի հետ ունեցած իր յարաբերութիւնները միշտ ալ ջերմ եղած են։

(**) Ասոլիէն Ասթոյ, որ Պուէ Տիւ Ռոնի երեսփոխանն է եղած, Քէշիշեանի մասին կը գրէ թէ «Ֆրանսական Հրամանատարութեան կողմէ Հայերուն Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի նախագահ ճանչցուած էր»։ Ասթոյ կը մոռնայ որ Քէշիշեան Ֆրանսական Հրամանատարութեան կողմէ ոչ թէ Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի նախագահ ճանչցուած էր, այլ Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կիլիկիոյ Մասնաճիւղի նախագահ։ Ասթոյ կը մոռնայ նաեւ որ Քէշիշեան Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կիլիկիոյ Մասնաճիւղի նախագահ ճանչցուած էր Ֆրանսական Հրամանատարութեան կողմէ Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կեդրոնական Մարմնի կողմէ։ Ասթոյ կը մոռնայ նաեւ որ Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կեդրոնական Մարմինը Ֆրանսական Հրամանատարութեան կողմէ ճանչցուած էր Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կիլիկիոյ Մասնաճիւղի կեդրոնական մարմին։ Ասթոյ կը մոռնայ նաեւ որ Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կեդրոնական Մարմինը Ֆրանսական Հրամանատարութեան կողմէ ճանչցուած էր Ազգային Ազատագրական Կոմիտէի Կիլիկիոյ Մասնաճիւղի կեդրոնական մարմին։

ԵՐԼՏՉԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Բ. ԴՈՒՐԸ

Ցետոյ լչան դէպի վար՝ դէպի Բ. Դուռին պողոտան։ Պարսկական դես – պանատան դիմացը գտնուղ զինուրա – կան քլուխը, որ անցեալ օրուան զինուրական չարժումին առեն իր կարդին թալանուեցաւ, ըմբոստ զինուորներուն կողմէ, Շաբաթ օր ապստամբարան դարձած էր խումբ մը այդ կարդի զինուորներուն, որոնք դիմաւորեցին Բումէլիի զօրքեր հրազանաձգութեամբ, Թնդանօթով եւ ուժանակով։ Բայց անոնք ալ չուտով նուաճուեցան։ Ապստաբեր արի զինուորները փոխադարձաբար Թնդանօթ ուղղեցին, եւ քլուխին չէնքը տեղ տեղ վնասուելով, մէջը գտնուղ զինուորները սպաննուեցան կամ անձնատուր եղան։ Այդ ընդհարումի միջոցին վնասուեցան նաեւ դիմացը գտնուղ հանրօգուտ չի – նութեանց պաշտօնատունը, որուն մէկ երկու պատուհանները խորտակուեցան։

Աւելի վար՝ զինուորները նոյն ընդդի – մութեան հանդիպեցան Բ. Դրանը կող – մէ, ուր ապաստանած քառասուն զին – ուորներ սկսան կրակ ընել։ Թնդանօթ մը դէպի այդ զինուորներուն կողմը, եւ ահա խորտակուեցան եպարքոսական պաշտօնատան պատը եւ մէկ երկու պա – տուհանը, ինչպէս նաեւ մեծ դրան վանդակեայ երկաթի դուռը եւ դրաւուեցաւ Բ. Դուռն ալ։

Այս ընդհարումներու առեն, չրջակայ տուներու ապակիները կոտրտեցան եւ պատերը ծակ ծակ եղան գնդակահարու – թենէն։ Բ. Դրան առջեւ վիրաւորուեցաւ ի մէջ այլոց ապաստութեան զինուորներէն հայ կամաւոր մը։ Վիրաւորուեցաւ նաեւ տպարանի մը թուրք բեռնակիրը՝ թեւէն։

ՈՒՐԻՇ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Զինուորներ ապաստանած էին նաեւ դատական պաշտօնատան մէջ։ Սարայ դատական պաշտօնատան մէջը զինուորները միշտ Պրուսուի զօրանոցին զինուորները միեւնոյն ընդդիմութիւնը ցոյց տուին, բայց միշտ նուաճուեցան։ Կէս օրին ա – տեններէն եւ քիչ մը հաքէ, արդէն Պոլսոյ կողմի բոլոր զօրանոցները դրաւուած էին, մէջինները պարպուած եւ մաքրուած էին, եւ նոր զինուորներ հաստատուած։ Սկսած Պոլսոյ դուռներէն մինչեւ կա – մուրջը զինուորական չքմայլի տակ առ – նուած էր ամբողջովին, մանաւանդ գրէ – խաւոր պողոտաները։

Շաբաթ օր Ղալաթիա, Գարաքէօյի, Ազիզիէ պահականոցն ալ դիմադրեց, բայց մէկ յարձակումով գրաւուեցաւ։

ԿԱՄՈՒՐՋԸ

Շաբաթ օր եւ երէկ կամուրջն ալ ա – մենախիտ չքմայլի մը ներքեւ առնուած էր, ոչ ոքի թոյլ կը տրուէր կամուրջէն անցնիլ, բացի ապաստութեան զինուորնե – րէն։ Կամուրջին Պոլսոյ կողմի մասին վրայ զետեղուած էին երկու Թնդանօթ – ներ ալ, որոնց բերանները դէպի Ղալա – Թիա ուղղուած էին։ Իսկ Ղալա – Թիոյ կողմի մասին վրայ ալ երկու Թնդանօթներ դրուած էին դէպի Պոլիս դարձուած։ Գիւղերու չոգենաւերն ալ դադրած էին երթեւեկելէ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Գ. եւ Շարժուն բանակին հրամանատարը Շէվքէթ փաշա երէկ պաշտօնական յայտարարութիւն մը հրատարակելով չարժման վրայ, ի մէջ այլոց կ'ըսէ։ — «Գեղեցիկ դիպուածով մը 324 Ցուլիս 11ին մեր։ բանակը չորս թեւերու բաժանուած՝ մտաւ մայրաքաղաք։ Սպարապետութեան զօրքերը լինքնապաշտպանութեան ժամանակ չկարենալով գանձնատուր եղան յանդ կազմելու համար, 325 Ապրիլ 11ին, Թոփդաքու Օբայի, Ֆաթիհի, Բ. Դրան, Ագիզիէ, Թնդանօթարանի, Մաչքայի եւ Իփլիք – հանէի զօրանոցներն ալ զինադադարի միայն Թաշ Քըշլա եւ Բեբայի զօրանոցները յանդգնեցան զինադադարը մաղրել։ ուստի Թնդանօթով աւերուեցան նոյն զօրանոցները եւ մէջի զօրքերը մասամբ փճացան եւ մասամբ անձնատուր եղան։

Այժմ Պոլսոյ, Ղալաթիոյ եւ Բերայի բոլոր զինուորական կեդրոնները ձեռքն են։ Այժմ միայն Սկիւտարի կողմի զինուորները ապստամբութեան նշաններ ցոյց տուած ըլլալով, առնչ այսօր պիտի նուաճուին։ Բանակին չարժումը զիչերը եւ չարձակումը առաւօտեան էր, որով ժողովուրդն ալ դէմ կառարուած ըլլալով, ամէն տունն էր, որուն ժողովուրդն ալ բնուած չկայ եւ անդորրութիւն ալ խռովուած չէ։ Երկու կողմէն բանակցութիւններ կան թէև, սակայն ձգտելով ճշմարտութեան մեծ չաղթութիւնը կ'ամենք այսօրուան մեծ չաղթութիւնը կ'ամենք ամբողջ օսմ. ազգին, եւ կը հաւատանք որ ան մեր ապագային համար բարի առաւօտ մը ըլլայ»։

ՍՄԲԱՏ ՔԻՒՐՈՒՃԵԱՆ

(Շար.)

ՋՈՒՐ ԳՈՂՈՒՆԻ
(Les Eaux Dérobées)

Ֆրանսական պատկերասփիւռը Շաբաթ իրիկուն ներկայացուց ժան – ժաք վա – րուժանի «Ջուր Գողունի» թատերախա – ղը :

Ամէն բանէ առաջ ըսենք թէ դործը հեաղբիական էր չատ մը տեսակէտներէ : Նախ անշուշտ թէր ու դէմ հակադրե – լութիւններ ստեղծել, բայց կարեւորն այն է որ ոչ ոք կրնայ անտարբեր ձգել : Թ. Ժ. Վարուժանի դործին գլխաւոր թերութիւնն այն է որ հեղինակը չատ հարցեր չօչափած է նոյն ատեն՝ փոխա – նակ կեդրոնացնելու նկատը մէկ հիմնա – կան հարցի վրայ, ղոր կրնար, այդ պա – պակին, աւելի խորացնել : Շօչափելով շատ մեծ հարցեր, անցած է մէկ տոա – ղի միւսը, երբեմն մակերեսային ձե – ւով, ժամանակ չտնտեսելով խորացնելու մէկ հարց եւ անոր վրայ ծանրա – նալու : Երբ առջի օր նկատը կուտայինք դործին, այլ հեղինակէն իսկ քաղելով այդ ջանի մը տեղեկութիւնները, ուրիշ ձեւով կը պատկերացնէինք թատերա – խաղը : Հեղինակը կը խօսէր մէկ տոամի ժամին.— Արամ անունով երիտասարդ հայ մը, «արմատախիլ» մը, որու կեան – քին պարապը ստեղծուած է հօր մը մեկ – նումով եւ որուն կեանքը իմաստ մը պի – տի առնէ հօր մը վերադարձով : Ասիկա կը բաւէր արդէն իրրեւ ողբերդութիւն, մինչ հեղինակը կը ներկայացնէ չատ մը ուրիշ ողբերդութիւններ :

Նախ տանք նկատը քանի մը տողով : Ֆրանսական դաւառի մը մէջ կ'ապրին չորս երիտասարդ անպետներ, որոնք օ – րը իրիկուն կ'ընեն պասէք–պոլ խաղա – յով : Առնցմէ մէկը՝ Արամ կ'ապրի իր հայ մօրը հետ, կը սիրարանի ընկերոջը քրոջը՝ Իզապէլի հետ եւ իր ենթագի – տակութեան մէջ կը սպասէ բանի մը (ինչպէս բոլորս) եւ իրեն համար այդ բանը՝ հօրը վերադարձն է : Եթէ ասոր կողքին յիշենք մայրը՝ — տիպար հայ մայրը — համակերպած, զոհաբերուող, համբերատար որ քանի տարի է ամուս – նէն կը սպասէ, արդէն ունինք ճոխ եւ լուրջ դործ մը : Բայց հեղինակը չի բաւականանար այսքանով : Շատ բան ունի ըսելիք եւ անհամբերութիւն մը կայ իր մէջ, մէկ անդամէն ամէն բան ըսելու, ուրեմն կը բազմապատկէ իր տիպարնե – րը, կարծես կը չեղի նկատէն եւ մինչ թատերախաղը պէտք է դառնայ հօրը վերադարձին չուրջ, ուրիշ դէպք մը կը ցրուէ մեր ուշադրութիւնը եւ կը դառ – նայ բուն հանդոյցը : Այս տղոցմէն մէկը առանց ուղելու կը սպաննէ ագարակա – պանի մը տղչիկը, կարծելով թէ ան կը մերժէր հետը զուարճանալ եւ ահա ամէն բան այլեւս կը դառնայ այդ դէպքին չուրջ : Այսքանով ալ հեղինակը չի դո – հանար : Կը ստեղծէ ուրիշ տիպարներ.— Գաճաճ մը որ սիրահարած է Իզապէլին, ուրիշ յիմար մը, դիւղին յիմարը, ինչ – պէս կ'ըսեն Ֆրանսացիք, ուրիշ ծերուկ մը, որ անսպասելի պահու մը, ոսոխկա – նի մը պիտի ըսէ չատ խելացի խօսքեր աչխարհի, Ֆրանսայի ու մարդկութեան մասին եւ ի վերջոյ անձնասպան ըլլայ : Կը տեսնենք որ տոամ մը չէ, այլ տոամ – ներու խուրձ մը : Ջմոռնանք որ Արամին ընկերուհին զաւակ կը սպասէ իրմէ, չմոռնանք նաեւ ուրիշ հերոս մը՝ թերթի մը անօրէնը, որու գով աչխատած է Ա – րամ, բայց յուսախաբ հեռացած է տես – նելով թէ թերթը չի ծառայեր խոչալի մը, այլ ենթակայ է իր տիրոջ «ամէն մարդու հետ լաւ ըլլալու» վատ քաղա – քականութեան :

Եթէ փորձենք ճիղ մը ընել եւ համա – դրութիւն մը կատարել այս դործին մա – սին, պէտք է նախ խոստովանինք որ խաղին հերոսը՝ Արամը չէ, մայրն է : Իսկ ամէնէն չահեկան տիպարն ալ հայ – րը չէ՝ Տէմուլէնն է, այսինքն այն ծե – րուկը, որու «կ'ամբաստանեմը» դլխա – ւոր պահերէն մէկն է թատերախաղին :

Ի տես այս առաջին ներկայացման, հասկնալի է որ հեղինակը ինք եւս նկատած ըլլայ ինչ որ նախ կարելի է բոլորովին վերցնել առանց վնասելու դործին, դաճաճին եւ յիմարին դերե – րը, որոնք չատ պայմանադրական եւ ա – ւելորդ կը թուին : Մնացեալին վրայ ալ քանի մը ոգբռուշներ կրնան թոյլ տալ որ դործողութիւնը աւելի կեդրոնանայ բուն հարցին վրայ.— Հօրը վերադարձը եւ դաւկին մեկնումը : Որովհետեւ ի վերջոյ ամբողջ խնդիրը հող է, որովհետեւ Ա – րամ ուրիշ ելք չունի : Պէտք է մեկնի :

Այս թատերախաղը ունէր նաեւ երկու յաջող կէտեր, որոնք կը ծառային ստեղ – ծելու այն մթնոլորտը, ղոր հեղինակը ուղած է տալ.— Չաղացքը որ կը դառ – նայ, անընդհատ ինչպէս մղձաւանջը եւ Քոամայի երաժչտութիւնը :

Դերակատարները բոլորն ալ չատ յա – ջող էին, աւելորդ է յիշել մասնաւորա – բար Լիլա Քեռրովան, մօրը դերին մէջ, երբ պիտենք թէ ինչ տպաւորիչ դերասանուհի է :

Ընդհանուր կերպով չատ հետաքրքրա – կան դործ մը, որ երեւան կը հանէ ղրոյց – ներու վարպետ դրիչ մը եւ մարդկային հոդերանութեան ծանօթ հեղինակ մը, որ ինք ալ կ'ապրի այն տագնապը, ղոր չի կրնար չապրիլ ոեւէ մէկը, երբ կը փորձէ այդքան խորապէս դնահել մարդն ու իր հոդին :

×

Քանի մը խօսք ալ ըսենք մեր Ֆրան – սայի պաշտօնակիցներուն մասին : Ինչ – պէս մենք ալ նկատած էինք, ոչ ոք կըր – ցած է անտարբեր մնալ այս դործին հան – դէպ : Զարմանալի չէ որ ամէնէն խըղ – ճամիտ ու յաղող վերլուծումը ըրած ըլ – լայ «Քոմպա» թերթը, որ կարծիք ու – նեցող թերթ մըն է : «Օռոռ»ի աչխատա – կիցը եթէ չատ խանդավառ չէ, չէ ու – դած վշտացնել պաշտօնակից մը (Ժ. Ժ. Վարուժան լրագրող է) եւ կը դոհանայ «յառաջապահ» նկատելով դործը եւ թելադրելով որ նման դործեր Շաբաթ իրիկուն ժամը 21ին չներկայացուին (այսինքն ոչ այն պահուն երբ ստամոքսն է միայն մտածողը ...) : Ի՞նչ ըսել սա – կայն «Ֆիկառոյի» մասին, ծանրախոհ «Ֆիկառոյի» մասին, որուն չի վայելեր այն խեղճ բառախաղը, ղոր կ'ընէ քրո – նիկագիրը, «Փափիէ տ'Ամմենի» ան – ուանելով Ժ. Ժ. Վարուժանի դործը : Թերթին ազգայնամոլ մտայնութիւնը նո – րութիւն մը չէ անշուշտ, բայց այսքան թեթեւամտութեամբ եւ հեղնանքով վար – ուիլ հեղինակի մը հետ, որ բան մը ունի ըսելիք, չատ պատուաբեր չէ «Ֆիկառո – յի» համար : Կարելի է դործի մը չհաս – նիլ առանց ժժան բառախաղերով մարդ ծաղրելու, որովհետեւ այդ ձեւով կրնայ ինք ծիծաղելի ըլլալ : Նոյն պահանջկո – տութեամբ չենք արտայայտուիր Ֆրանս – Սուաւրի մասին, որ չատ վրդոված է Ք – րիստոսի եւ տը Կոլի դէմ, եղած արտա – յայտութիւններով, ինչպէս նաեւ «պըզ – տիկ հայերէն մը» լսելով, նկատի առ – նելով թէ ընտրանիի մը պատկանելու յատկնութիւնն ունեցող թերթ մը չէ : Ինչ կը վերաբերի Քրիստոսի — առանց դեղապաշտի համբաւի արժանանալու, կրնանք ըսել թէ չէինք կարծեր որ իր ձեռնհասութեան մաս կը կազմէ Քրիս – տոս պաչտպանել : Գալով Նախագահին, ճշդուած է թէ դործը դրուած է վեց տարի առաջ, երբ տը Կոլ Քոլոմպէ էր տակաւին : Մնաց որ չատ յստակ է թէ միայն հեղինակին Հայ ըլլալն է որ այդ – քան անհանդստացուցած է «Ֆրանս – Սուաո»ի թղթակիցը : «Իւմանիթէ»ի կարծիքը չատ չի տարբերիր Ցառաջի կարծիքէն (ուրիկ ո՛ւր), արդարեւ հա – մայնավար պաշտօնաթերթը կը դրէ «անժխտելի արժանիքներու կողքին, թատերախաղը ունի իսկական թերիներ եւ առաջինը կը թուի ըլլալ դաղափար – ներու, մտադրութիւններու խճդուռմ մը որ որոշ չափութեան մը կ'առաջնոր – դէ ...» :

Վերջացնելու համար յիշենք «Լը Մոն – տը» : Առարկայօրէն դիտուած է դործը եւ լրջօրէն : Յօդուածագիրը չէ հաւնած դործին, ոչ միայն իրաւունքն է, այլ հաւանաբար իրաւունք ալ ունի, բայց լաւագոյն ձեւով կը բացատրէ դործին ձախողութեան պատճառը, երբ կ'ըսէ.— « Գործը ձախողած երեւոյ ինձի, բայց չեմ կարծեր թէ, ատոր համար, կարելի ըլլայ գայն ճղմել արհամարհանքով : Մի – ջակութիւնը չէ ձախողութեան պատաս – խանատուն այլ, ընդհակառակն չատ մեծ փառամոլութիւն մը, չատ մեծ ճիղ մը ինքնատիպ ըլլալու » :

×

Ժան – Ժաք Վարուժան թատերագիրի չատ ունեցող հեղինակ մըն է, որ կ'ապ – րի իր հերոսներուն հոդեկան տագնապը : Ինք ալ «մեկնած է», բայց տակաւին կը փնտռէ իր ճամբան :

ԱՐՓԻԿ ԱԼԻՇԱՀ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանը դո – հացուցիչ կերպով բոլորած է 1962 – 1963 տարեշրջանը՝ 81 աչակերտուհիներով :

Պըրըվէի պետական քննութիւններուն ներկայացան տասը աչակերտուհիներ, որոնցմէ ութը յաջող կերպով անցուցին իրենց քննութիւնները եւ ստացան համա – պատասխան վկայական .— Էտուին Ա. – րապեան, Այտա Գասապեան, Անահիտ Զարդարեան, Ռօզէթ Հէճիմեան, Ալիս Պօտուրեան, Եղիսաբէթ Պասմաճեան, Լիւսի Մաճուկեան, Միշէլ Սարայտար – եան :

Սերթիֆիքա տ'Էթիւտ տասցան .— Պէատրիս Ալթունեան, Նօրա Գասապեան, Նուարդ Սարգիսեան, Սիլվա Քիւրթ – ճեան :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՒՍՏՐԻ մէջ (Ամերիկա) յանկարծա – մահ եղած է Արմէն Սասունի, որ 15 տա – րի առաջ փարիղէն Մխիթեան Նահանդներ մեկնած էր :

Լիբանանի Հանրապետութեան նախա – դահը՝ Զօր. Շեհապ ընդունած է հայ կաթողիկէ կաթողիկոս – Պատրիարքը՝ Իղնատիոս – Պետրոս Ժ.Զ. Պաթանեան, տեսակցութիւնը տեւած է չիսուն վայր – կեան : Պատրիարքը այս առթիւ ներկա – յացուցած է Պատրիարքական նոր փո – խանորդը Թէրզեան Եպիսկ. եւ հրա – ժեշտ առած Նախագահէն, Հոմ իր մեկ – նելէն առաջ (Սեպտ. 12) :

ՖԻԼԱՏԵԼՖԻՈՑ մէջ տեղի ունեցած են Հ. երիտասարդաց Դաչնակցութեան Ո – դիմպիական խաղերը : Այս խաղերուն մասնակցած են Ֆրաւիտէնսի, Ուսթրի, Մոնթրէալի, Նիւ Եորքի, Տիթրոյթի եւ այլ շրջաններու ուխտերը :

ՀԱԼԷՊԷն կը դրեն թէ Սեպտեմբեր 1ին Եպուսպիէի Ս. Աննա եկեղեցւոյ ոսնա – խմբութեան առթիւ զանազան արարո – ղութիւններ տեղի ունեցած են :

ՊԻՅՐՈՒԹ ժամանած է լոնտոնաբնակ երաժիչտ՝ Հրաչ Գասպարեան :

ռապէս Հայկական Լեգէոնին հետ գործ չունէր :

(**) Իրապէս Քէշիշեանը Ատանայի առեւտրական Սեհեկի նախագահն է : 1920ի ամբողջ ամառը Մէրսինի կը գըտ – նուէր պարեհաւորմամբ գրաղելու հա – մար : Ատանայէն բացակայ էր դէպքերու ժամանակ : Երբեմ բաղաքականութեամբ չէր գրաղած : Իմանալով իր անուան չա – բաչար գործածումը նամակով բողոքեց գրաւոր Տիւիքէոյի մօտ, Ա. Աոքոյի յոդուածին դէմ :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Ա.

Հեռաւոր օրը, դայեակ մը, որ մօրը մէկ բարեկամուհին էր, եկաւ Լուիզը տեսնելու, որ քանի մը օր անկողին մը – նաց եւ ոտքի ելած առեներ առաջուընէ աւելի դունատ եւ աւելի տկար էր :

Երեք ամիս եաքը մարդ մը կարեկցու – թիւն ղգաց անոր վրայ եւ ձեռնարկեց անոր բարոյական ու ֆիղիքական բժըշ – կութեանը : Բայց վերջին ցնցումը խիստ բուն եղած էր եւ Լուիզ մեռաւ վիժումի հետեւանքով :

Մայրը դեռ կ'ապրի, բայց Աստուած գիտէ թէ ինչպէս :

Այս պատմութիւնը մխքան եկած էր մինչ կը դիտէի արձաթեայ տուփերը ու կ'երեւայ թէ այս խորհրդածութիւններով բաւական ժամանակ անցուցած էի, վասն ղի յարկաբաժնին մէջ ուրիչ մարդ մնա – ցած չէր ինձմէ ու պահապանէ մը զատ, որ դուռնէն ուշադրութեամբ կը նայէր որ բան մը չվերցնեմ :

Մօտեցայ այդ բարի մարդուն, որուն այսքան ծանր մտահոդութիւններ կը ներշնչէի :

— Պարոն, ըսի անոր, կրնա՞ք ըսել ինձի թէ այստեղ բնակող անձին անունը ի՞նչ էր :

— Օրիորդ Մարկրիթ Կօթիէ :

Այս աղջկան անունը լսեր եւ դինքն ալ տեսեր էի :

— Ի՞նչպէս, ըսի պահապանին, Մարկրիթ Կօթիէ մեռա՞ւ :

— Այո, պարոն :

— Ե՞րբ :

— Կարծեմ երեք չաբաթ եղաւ :

— Ինչո՞ւ այս յարկաբաժինը բացած են այցելուներուն առջեւ :

— Առնելիքատուները մտածեցին որ այս կերպով կը բարձրանայ ծախուելիք նիւ – թերուն արժէքը : Ամէն ոք կրնայ առաջ – ուընէ տեսնել կերպասներուն եւ կարա – սիներուն ըրած տպաւորութիւնը : Կը հասկնաք թէ ասիկա կը քաջալերէ զը – նումներ ընելու :

— Պա՞րագ ունէր ուրեմն :

— Օհ, պարոն, չատ :

— Բայց անշուշտ կարասիներուն վա – ճառման արդիւնքով պիտի հատուցուին այդ պարագները :

— Եւ դրամ ալ կ'աւելնայ :

— Այդ աւելցած դրամը որո՞ւ պիտի մնայ :

— Ընտանիքին :

— Ընտանի՞ք ունի ուրեմն :

— Այնպէս կ'երեւայ :

– Շնորհակալ եմ, պարոն :

Պահապանը, իմ դիտաւորութիւննե – րուս վրայ տպահովուած, ողջունեց զիս ու ես դուրս ելայ :

— Հէք աղջիկ, կ'ըսէի ինքնիրենս տուն երթալով, չատ տխուր կերպով մեռած ըլլալու է, վասն զի իր պատկանած ըն – կերութեան մէջ առողջ եղողները միայն բարեկամ կ'ունենան :

Եւ ակամայ կը խղճայի Մարկրիթ Կօ – թիէի վիճակին վրայ :

Ասիկա թերեւս ծաղրելի երեւայ չա – տերուն, բայց ես անսպառ ներողամտու – թիւն մը ունիմ պոռնիկներու համար, եւ չեմ աչխատիր իսկ այս ներողամտու – թիւնը վէճի առարկայ ընելու :

Օր մը, երբ անցպիր առնելու համար քաղաքապետարան կ'երթայի, յարակից փողոցներէն մէկուն մէջ տեսայ աղջիկ մը, ղոր երկու ոսոխկան – դինուորներ կը տանէին : Չեմ դիտեր թէ այդ աղջի – կը ի՞նչ ըրած էր : Միայն սա կրնամ ը – սել թէ տաք տաք արցունք կը թափէր դրկելով քանի մը ամսու տղեկ մը, որմէ պիտի բաժնուէր իր ձերբակալութեան հետեւանքով : Այդ օրէն ի վեր այլեւս չկրցայ կին մը արհամարհել առջին առնութեամբ :

Բ.

Վաճառումը ամսոյն 16ին տեղի պիտի ունենար :

Այցելութիւններուն եւ վաճառման միջեւ մէկ օր միջոց թողուած էր, որպէս դի կահաղոծները ժամանակ ունենային ղորղերը, վարագոյրները եւայլն քակե – լու :

Այդ թուականին ճամբորդութենէ կը դառնայի : Բնական էր որ Մարկրիթի մահը իմացուցած չըլլային ինծի իբր մէկը այն մեծ լուրերէն, ղոր բարեկամ – ները միշտ կը հաղորդեն լուրերու մայ – րաքաղաքը դարձողին : Մարկրիթ սի – րուն էր, բայց այս կիներուն սեթեւեթ – եալ կեանքը որքան ազմուկ որ կը հանէ, նոյնքան ալ անուշադիր կ'անցնի անոնց մահը : Անոնք կը նմանին Արեւին, որ իր մայրամուտը կը կատարէ իր ծագումին պէս, առանց ազմուկի : Երբ նորատի մեռնին, անոնց մահը միեւնոյն աաեն կ'լմանան բոլոր սիրողները, վասնզի Փարիղի մէջ ծանօթ պոռնիկի մը դրեթէ բոլոր սիրողները իրարու մաերիմ են : Անոր մասին քանի մը յիչատակներ կը պատմեն իրարու եւ ամէն մէկը իր կեան – քը կը չարունակէ, առանց նոյն իսկ ար – ցունք մը թափելու :

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրագարդ Շահպազեան , Տէր եւ Տիկին Առաքուր Փիլեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մազլումեան , Պ .Վահան Շահպազեան եւ զաւակները (Արժանթին), Այրի Տիկին Այրիկ Շահպազեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Տէր եւ Տիկին Երուանդ Շահպազեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Կարապետ Շահպազեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Կարապետ Շահպազեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Տէրէճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաչիկեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նասիպ Զաքարեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պապուրեան եւ զաւակները , Տէր եւ Տիկին Օննիկ Եաղուպեան եւ զաւակները (Հայաստան) , Այրի Տիկին Պեր – ճուհի Կուչիկեան եւ զաւակները , Շահպազեան , Փիլեան, Պարսամեան, Քուրուեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր , եղբօր եւ աղգականին՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ (Սէօլէօղլի) մահը, որ տեղի ունեցաւ կիրակի ժամը 12ին, 82 տարեկանին :

Թաղումը տեղի պիտի ունենայ Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 13·30ին , իր բնակարանը 245 Ռիւ ժան–ժաք Ռուսօ, Իսի : Ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Իսիի գերեզմանատունը :

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի , ներկայս իբր այդ նկատել :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ
10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս Կիրակի Խաչվերաց եւ տօն ժողո – վրդապետական եկեղեցւոյ : Հայրապե – տական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գերպ· Կարապետ Եպիսկ· Ամատունի :

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒԹ· — Խմբագրութեանս մօտ Ամերիկայէն հեռագիր ունի Պ· Վահէ Սարաֆեան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Աղքատախնամի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները՝ ողբ· Տէր եւ Տիկին Արամ Թէրզեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Աւագեան (Լը Փէրփէզօ) հարիւր ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Լաֆօն (Անկէն լէ Պէն) յիսուն ֆրանք :

×

Ֆ· Կ· Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Օր· Նազարէթեանի (Լանէյ) իր երկրորդ պաշտօնի յաջողութեան առթիւ Տէր եւ Տիկ· Մուրատեանէ քսան ֆրանք, Տէր եւ Տիկ· Նազարէթեան քսան ֆրանք :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տէրմէնճեան Յովհաննէս կը փնտռէ իր ընտանիքը որ կը կարծուի գտնուիլ Հալէպ (Սուրիա) : Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի դրել Պ· Տէր – մէնճեանի , 57 Պուլվ· Ֆոշ, Էփինէ Սիւր Սէն: Արտաահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստան Ալահվերտու չրջան պիւղ Աթան : Մեղլումեան Յովհաննէս կիկոլի մէղլումեան Աչքուրնեկ Ազաղոյի Մարուքեան վանեչքա Սայադի Մարուքեան Յովհաննէս կիկոլի 1941ին կորսուած իմացնել Երեւան Կոմիտասի 16 տուն 57, Մէղլումեան Ռուբէն Դանիէլի :

Երեւանէն Թորգոմեան Գուրգէն Մարքոսի փողոց թիւ 60 , կը փնտռէ իր հօրա – քրոջ Մարիամի Պօտուրեանի աղջիկները, Հայկանուշ Աննա եւ Կիւլինիա :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս Կիրակի Տօն է Խաչվերացի : Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի քառաձայն հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, Հայրապետա – կան պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆի նախագահութեամբ : Երե – կոյեան ժամը 4·30ին, մեծահանդէս Անդաստան Խաչվերացի :

Երկուշաբթի, 16 Սեպտեմբեր , Մե – ռելոց : Պիտի մատուցուի Ս· պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանդիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալ հոգիներու ի հան – դիստ : Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ՝ այս Կիրակի , տօն Խաչվե – րացի , պիտի կատարուին օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութիւն, Ս· պատա – րագ եւ Մեռելոցի ընդհանուր հոգեհան – դիստ : Իսկ ցերեկէ ետքը, ժամը 17ին , Խաչվերացի հանդիսաւոր Թափօր եւ Անդաստան :

× Կը փնտռուին Առաքել Թորոսեանի ազգական ժառանգորդներ : Դիմել եկե – ղեցի :

×

Ս· ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10ին պա – տարագ եւ երեկոյեան ժամը 5ին Թափօր անդաստան : Կը պատարագէ եւ կը քա – րոզէ Լեւոն Արեղայ Արէլեան : Շաբաթ օր , երեկոյեան նախատօնակ «Լոյս Զը – ւարթի» ժամը 5ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – գող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղ – ձալի համեմատութիւններով :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ
ՅԱՃԱԽԵՑԷՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան հա – մադամ կերակուրներ եւ մասնաւո – րաբար

ՏԷՕՆԷՐ – ՓԷՊԱՊ

եւ արեւելեան զանազան խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2·
(Place Jules Guesde)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ· ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանաւնութիւնը
Մ· ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (Բանաստեղծութիւն)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ չրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Օրակարգ·— Հ· Յ· Դ· 34րդ Շրջ· ժո – ղովի պատգամաւորներու զեկուցում , Շրջ· կոմիտէի բարոյական եւ նիւթա – կան գործունէութեան զեկուցում , եւ Շրջ· կոմիտէի ընտրութիւն :

ԼԻՈՆ,— Հ· Յ· Դ· Լիոնի «Վարանդ – եան» կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրա – ւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատե – ղին: Կարեւոր օակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ·— Հ· Յ· Դ· Ս· Մինաս – եան ենթակոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլ – լալ :

ՏԷՍԻՆ·— Հ· Յ· Դ· կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները , այս Ուրբաթ , ժամը 21ին , Հ· Յ· Դ· Տան մէջ : Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

ՎԻԼԻՆ·— Հ· Յ· Դ· Անի կոմիտէի բն – կերական ընդհ· ժողովը տեղի պիտի ու – նենայ այս Շաբաթ , երեկոյեան Օհան – ջանեան սրահը: Բոլոր ընկերներու ներ – կայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կա – րեւոր օրակարգ եւ զեկուցում :

ՊԱՏԳԱՄԱԽՕՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆր – անսայի չրջանի 22րդ պատգամաւոր – կան ժողովը պիտի գումարուի Սեպտ· 14 եւ 15ին, կառատանի մէջ, Օքել - Ռէն – բորան, Սէն Ռօքի սրահը :

Ա· նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին: Մարսէյլէն առնել կառատի օթօքառը :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ
ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշ – խատելու համար կ'ուզուի :—

Միջին տարիքի կին մը՝ ներքին մաքրութեան եւ տնական գործերու հա – մար :

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Յառաջի վարչութեան:

ԼՈՑԸՐ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ՛Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ՛Ք – ՆԵՐԿԷ՛Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական , նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր , պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ· —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· — Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ VENDREDI 13 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9707

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9707

ԱՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

Երկու մեծ պատերազմները իրարմէ տասով քառորդ դարու ժամանակամիջո– ցին փոխանցման շրջան մը եղած էր : Համաշխարհային պատմութեան մէջ նոր գարաշրջան մը բացուեցաւ 1945ին , երբ թնդանօթները լռեցին : Անկէ ի վեր ոչխար թատերաբեմ եղաւ այնպիսի թաղաքականութիւններու , որոնք գլեցին անցան ամէնէն յանդուգն երազատեսներու երե– ւակայութեան սահմանները անդամ :

Քանի որ դարու երկրորդ կէսը ա– ռաջ մարշի մէջ անդիմադրելի նուա– ճումներ արձանագրեց : Գիտութիւնը նախընթաց յառաջդիմեց : Հիւլէական զարգացումով մարդիկ սկսան ա– ռաջի կարգալ արարիչին , անոր գաղտ– նիքները լուծելու հաստատ վճռակամու– թեամբ :

Աշխարհը ջուրի ճամբայ դարձած է ոչնչ աշխարհի ճակատագիրը վարելու ընդունող հակամարտ երկու մեծ պե– տութեանց համար :

Հիւլէական ուժը կոչուած է հիմնովին փոխելու ճարտարարուեստը , կեանքի բոլոր պայմանները ապահովելու հարկութեան , եթէ խաղաղ նպատակ – ներու համար օգտագործուի :

Ամէն չարիքէ բարիք մը կը ծնի : Պա– տերազմը չարիքներու գերագոյն աստի – ճանն է : Միլիոնաւոր մարդիկ զոհ կ'եր– թան ռումբերու , համաճարակներու եւ թշուառութեան : Հաղարաւոր չէն ու արդաւամբ քաղաքներ ու աւաններ հիմ– նայատակ կը քանդուին :

Սակայն ամէն պատերազմի առթիւ դի– մադրութիւնը կը յառաջդիմէ : Նորանոր գիւտեր կ'ըլլան , անշուշտ չար նպատա – կով : Նոր զէնքեր կը հնարուին , թըշ– նամի ձակատէն աւելի մեծ թիւով մար – դիկ սպաննելու յետին մտքով : Ինչպէս – որ ժամանակ այդ գիւտերէն կ'օգ– տուի մարդութիւնը :

Երկրագունդը — մանաւանդ վիրաբու – թիւնը — , մեծապէս կը զարգանայ պատերազմի առեն :

Ներկայիս առաջ եկաւ նաեւ աշխար– հի քաղաքական կառուցուածքին մէջ՝ որուն սասը տարիներու ընթացքին : Աշխոյ եւ Ափրիկէի մէջ ամէն գոյնի մարդիկ ապրող ազգեր ու ցեղեր , որ երէկ ա– նուանապէս կ'ապրէին աշխարհակալ պետու – թիւններու ձակատին տակ , ազատագրուեցան եւ դարձան ազատ ու ան – կախ երկիրներ :

Շատ քիչերը մեայն արիւն թափեցին իրենց ազատագրութեան համար : Շա – տերը դաշտաւոր եղան եւ առանց կռուի – ազատութեան ու անկախութեան տի– րացան : Այսօր անոնց ազգային դրօշակ – ները կը ծածանին Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան հոյակապ չէնքին առեւ , Նիւ Եորքի մէջ :

Ներքաղաքական դրուեցաւ դաղթատիրու – թեան եւ աշխարհակալութեան : Ապա – գային դաղափարը յաղթանակեց : Ազ– գային ըղձացումը հրահրուեցաւ այնպիսի չափերու մէջ , որոնք ո՛չ անցեալ պատ – մութեան ունեցած են եւ ոչ՝ մշակոյթ : Ներկայիս դարը սակայն հակասու – թիւններու դարն է միաժամանակ :

Խաւարակուռն Ափրիկէի սեւա – մորթները անկախութեան կը տիրանան , մինչ Եւրոպայի սրտին վրայ քաղաքա– կան ազատ ազգեր բռնակալութեան կը հեծեն :

Տարօրինա՛կ աշխարհ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱԿԱՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՇԱՐԺՈՒՄ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Երէկ քանի մը տողով կը հաղորդէինք թէ միջադէպեր պատահած են Երուսա – դէմի եւ Թէլ Ավիվի մէջ եւ հրեայ ու – սանողներ յարձակումներ գործած են քրիստոնեայ հաստատութեանց վրայ : Կը թուի թէ միջադէպերը բաւական մեծ ծա– ւալ ստացած են եւ կազմակերպուած գործ էր : Որոշուած էր թալանի տալ Իսրայէլի քրիստոնեայ դլխաւոր դըպ – րոցները : Յարձակողները դրեթէ բոլորն ալ մաս կը կազմեն «ափիխիսթներու ա– կումբին» որ ուղղափառ հրեայ երիտա – սարդներու միութիւն մըն է : Ասոնք կ'ուզեն որ նախ չնչուին Իսրայէլի բոլոր օտար առաքելութիւնները :

Մինչ Թէլ Ավիվի եւ Երուսաղէմի մէջ յարձակումներ կը գործունէին ֆրանսա– կան եւ ֆինլանտական հաստատութեանց վրայ , ամէնէն ծանր դէպքերը կը պա – տահէին Հայֆայի մէջ, Անգլիացիներուն դէմ : «Բռնակալ», «դահիճ» պոռալով է որ երիտասարդները խուժած են անգլիա– կան հաստատութիւն , դպրոցին բժշկու – հին մասը կտրած է բախումներու ըն – թացքին : Այս առթիւ Երուսաղէմի Ֆը – րանսական հիւպատոսը պարտք սեպած է ճշդել թէ իրրեւ ֆրանսական մշակոյթի հաստատութիւն Սուրբ – Յովսէփ վար – ժարանը երբեք առաքելական գործունէ – ութիւն չէ ունեցած : Ֆրանս. հիւպա– տոսարանը բազմաթիւ բողոքագիրներ ստացած է ֆրանսացի կրօնաւորներէ ո – րոնք կը դժգոհին որ նախատուած ու յարձակումի ենթարկուած են երիտա – սարդ մոլեռանդներու կողմէ :

Վարչապետը ցաւ յայտնած է այս մի– ջադէպերուն առթիւ եւ Երուսաղէմի ուղ– ղափառ Արքեպիսկոպոսը՝ Ժորժ Հաքիմ յայտարարած է թէ պաշտօնապէս կը բո– ղոքէ վարչապետ Էշքոլի մօտ , թէեւ Գե– րապայծառը ինք ալ յարձակումի են – թարկուած է ցուցարարներուն կողմէ Եաֆայի մէջ :

Այս ամբողջը անշուշտ ի վերջոյ պատ– ճառ կ'ըլլայ որ ցեղապաշտութեան մա – սին խօսուի ճիշդ անոնց համար որոնք ուրիշներու ցեղապաշտութեան զոհ կը նկատուին դարերէ ի վեր :

Կրօնաւորներու կամ քոյրերու հաստա– տութիւնները կը յաճախեն մանաւորա – պար հրեայ տղաք որոնք չատ զոհ են հոն ստացուած դաստիարակութենէն եւ ցարդ կառավարութիւնը անհանդուրժո – ղութեան ոչ մէկ նշան ցոյց տուած էր այդ հաստատութեանց կամ ուխտատնա – ցութիւններու դէմ :

«Փարի – Փրէս»ի աշխատակիցը կը փորձէ բացատրել եղածը յիշելով թէ մո– լեռանդութեան նմանող տեսարաններու կարելի է ներկայ ըլլալ Իսրայէլի մէջ : Ասոր պատճառը այն է որ երկու միլիոն բնակիչները եկած աշխարհի ամէն վող – մերէն , կը պատկանին զանազան հո – սանքներու եւ ամէնէն յառաջացած ար– դիականութեան քով կայ աւանդական մոլեռանդութիւնը : Թաղի մը մէջ հի – ւանդատար կառք մը տապալած են ո– րովհետեւ Շաբաթ օր մը կը չրջապատէր : Այս մոլեռանդ յետամնացութեան պատ – ճառաւ , Իսրայէլացիները պէտք է յար – պեն աւանդութիւնը ,որ տասը դար հին է , եւ հրաժարին հեռաւոր մը ղրկելէ Շաբաթ օր , հանրակառք , երկաթուղի ուննենալէ , պէտք է պաղ ուտեն եւ չծը – խեն : Պէտք է նաեւ երբայերէն խօսին , փողոցը , ղրասենեակը , դպրոցը : Ասի–

Օր Օրին

Ո՞Վ Է ՅԱՆՑԱԻՈՐԸ

Առաւն , ժամը 9 :

Հայերէն թերթին խմբագիրը նստած խմբագրատան կը ղրէ : Կ'ճաճապարէ , ո – րովհետեւ էջերը պէտք է մամուլին յանձնուած ըլլան մինչեւ կէսօր : Իր վայրկեանները թանկագին են՝ ոսկիին չափ :

Հաղիւ տասը տող ղրած է , երբ ներս կը մտնէ «սակաւախօս» հայրենակից մը .

— Վա՛յ , Աստու Բարին , ինտո՞ր ես , աղէ՞կ ես ... Սա ղրիչը վար ղի՛ր նա – յիմ ... Քիչ մը խօսինք ... Քանի՛ ամիս է երեսդ տեսած չէի : Է՛հ , պատմէ՛ նա – յինք , ի՞նչ կայ , ի՞նչ չկայ ...

— Աղէկութիւն ...

— Տնեցինե՞րը լինսոր են ... Տիկի՞ – նը , երախանե՞րը , հայրի՞կը , մայրի՞կը ... Իմացայ որ քրոջդ թոռը եկեր է եւ համալսարան պիտի երթայ եղեր ... Պա– րապ բաներ են , աղբա՛ր ... Համալսա – րա՞նս ինչ է ... Սանկ չնորհքով վաճա – ռականի մը քով ղրկէք որ մարդ ըլլայ ... Շատ կարդացողները կը տեսնենք կոր ... Վերջ ի վերջոյ անօթի կը մնան ... կ'ու– զես նէ , ես անդամ մը Սեդրօս էֆէնտիին կը խօսիմ ... Զեռքը ծանր է , դիտեմ , բայց անոր քովէն ելլողը , փիշկին ա – ռեւտրական կ'ըլլայ ... Իմ աղբօրս տը – ղան անոր քով աշխատեցաւ եօթը , ութ տարի , հիմա մարդ եղած է ... Շուկայի քերականութիւնը կլլած , լմնցուցած է ... է՛հ , ազգին գործե՞րը ինչ չուրի վը– րայ են ...

— Պղտոր ...

— Ես ալ անանկ կը կարծեմ ... Թոհաֆ բան է , աղբար ... Քանի՝ սէր , միու – թիւն , համերաշխութիւն կը քարոզենք ,

---

կա ընկերային եւ քաղաքական պարտա – ւորութիւն մը կը նկատուի երկրի մը մէջ որ չրջապատուած է փոքրամասնութիւն– ներով : Այդ պատճառաւ է որ երիտա – սարդներ դէմ են օտար լեզուով տրուած դաստիարակութեան մը : Ասոնք կը կոչ– ուին սապրաներ , Պաղեստին ծնած երի– տասարդներ են , որոնք բոնի ուժով եւ քիչ մը ձախաւերութեամբ , կը պահան– ջեն որ եբրայերէն տրուած ուսումը նոյնքան լաւ ըլլայ որքան օտար լեզուով տրուած ուսումը :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա.Ա.Պ.Ա.Մ.Ա.Ցի կառավարիչը Ուալաս յայտարարեց թէ չի կրնար կռուիլ սուին– ներու դէմ մերկ ձեռքերով այդ ձեւով ցեղապաշտներու ներողամտութիւնը կը խնդրէ : Սեւ երախաները մուտք դոր – ծած են ճերմակներու դպրոցը :

Գ.Ա.Հ.Իրէի մէջ արաբական լիկան նիստ դումարած է , բայց չատ յոյս չկայ որ Իրաքի եւ Ցորդանանի տարակարծու – թիւնները հարթուին , պաղեստինեան պե– տութեան մը ծրադրին չուրջ :

Մ.Ո.Մ.Կ.Ո.Ւ.Մ. կը չարունակէ մանրամաս– նութիւններ տալ Նաուչկիի միջադէպին մասին : Ըստ խորհրդային աղբիւրներու Զինացիք հրահանդներու համաձայն չարժած են, ցարդ Զինացիք չեն խօսած :

Պ.Ա.Պ.Ը չէ ընդունած Հիւէի Արքեպիսկո– պոսը , որ եղբայրն է նախադահ Տիէմի : Արքեպիսկոպոսը անմիջապէս մեկնած է Հռոմէն դէպի Նիւ Եորք :

Ա.Ն.Դ.Ա.Ր.Ա.Ցի մէջ , պատերազմական վարժարանին 166 կրտսեր բանտարկու – թեան զանազան պատիժներու դատա – պարտուած են : Ասոնք մասնակցած էին Մայիս 21ի ձախողած հարուածին :

անչափ եւս կ'երթանք ... Երկու կողմերն ալ յանցաւոր են, ինծի հարցնես նէ ... կռիւը եղած տեղը կապել չենք դիտեր ... Ժամանակին «բաց ու դոց»ի խնդիր մը կար ... Հիմա կաթողիկոսի , Պատրիար– քի խնդիր ... Ա՛ս խնդիրն ալ , օր մը , պիտի լուծուի ... Ան ատեն ալ ուրիշ թնճուկ մը պիտի սկսի ... Մոռցայ հար – ցընելու , իրա՞ւ է որ կնքահօրդ նշան – ուքը եւս եղեր է ...

— Ո՛չ ...

— Փա՜ռք Աստուծոյ ... Ես ալ , չի – տակը , չատ դէշ եղայ , երբ լուրը ինծի պատմեցին ... Կարապետ աղային աղ – ջիկն է առնելիքը , այնպէս չէ՞ ... Շնորհ– քով մարդ է , ըսեմ քեզի ... Բաւական ալ « կը բռնէ » ... Անցած օր , տունին առ– ջեւէն անցանք ... Ան ի՛նչ փառաւոր տուն է , աղբար ... Քէյֆդ կուզայ ... Ան չէ եա , ձեր Թաղական Մորմո՞ւրդն ալ ներքին վէճեր ունի եղեր ...

— Չեմ դիտեր ...

— Չա՛ ... Իմացածիս համաձայն , ան– դամներէն մէկը , Զատկի առտուն , պնակ պըտղուցած տեղը , պղտիկ աղջկան մը մազերը չոյեր է ... Աղբա՛ր , ըլլալիք բան չէ ... Եկեղեցիին մէջն ալ , առանկ օրով , աղջնակի մը մազերը չոյե՞լ ինչ ըսել է ... Զի վայլեր ... Բան մը չզրեց իք այդ մասին ...

— Գրելիք ալ չունինք ...

— Քալէ՛ սուրճ մը խմենք ...

— Չեմ կրնար ...

— Է՛, անանկ է նէ ես դացի ...

×

Առաւն ժամը 10·30 :

— Ալօ՛, ալօ՛, Պարոն Խմբագիր , ես Տիկին Մուհալլեպին եմ : Խնդրանք մը ունիմ ...

— Հրամեցէ՛ք ...

— Ո՞ր ծայրէն սկսիմ ... Կը յիշե՞ք , ասկէ մօտ քառասուն տարի առաջ, Պող– սոյ Սամաթիոյ թաղը քուէարկութեան առեն, կռիւ մը սկսաւ ... Այդ կռիւին մէջ, վիրաւորուեցաւ Կարապետ էֆէն – տիի մը կինը ... Գիտե՞ք այդ Կարա – պետ էֆէնտիին մականունը ... Շատ պէտք ունիմ , որովհետեւ , անցեալները հիւրեր եկած էին մեզի : Եպիսկոպոսն ալ եկած էր ... Եւ ըսաւ որ ...

— Չեմ դիտեր , Տիկին ...

— Բայց պիտնալու էք ... Կեցէք ձեր յիշողութիւնը թարմացնեմ ...

×

Առաւն ժամը 12 :

Գրաչարասէրին ձայնը բոներ է խմբ– բագրատան չորս կողմը .

— Այսօր , թերթը չորսէն առաջ չել – լեր ...

Ո՞վ է յանցաւորը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՆԴԻՆ ԵՒ ԲԱՐՁՐ

ԳՐԵՑ

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆՆԵՐ

ՍՈՒՐԷՆ ՏԻԳՐԱՆԻ ԵՐԵՄԵԱՆ

Սուրէն Տիգրանի Երեմեանը ծնուել է 1908 թ. Թիֆլիսում, բանուորի ընտանիքում: Մինչև կարդ դպրոցն աւարտե – լուց յետոյ, դալիս է Երեւան եւ ընդունւում պետական համալսարանի պատմա – տնտեսագիտական բաժանմունքը: Դեռ ուսանողական չքնաղ տարիներից նրա մօտ յայտ են դալիս դիտա – հետազօտական աշխատանքի հակումները: Ապագայ դիտնականին վրայ խոշոր ազդեցութիւն են գործում հայագիտութեան այնպիսի խոշոր ներկայացուցիչները, ինչպէս ակադեմիկոսներ Յ. Մանանդեանը, Հ. Աճառեանը, Ա. Քալանթարը, որոնց ան – միջական ղեկավարութեամբ եւ օգնու – թեամբ աճում է երիտասարդ դիտնակա – նը: Համալսարանն աւարտելուց յետոյ, Ս. Երեմեանի համար արդէն պարզ էր, որ իր տեղը գիտութիւնն է: 1932 թ. նա ընդունւում է ասպիրանտուրա եւ հոգա – կաւոր դիտնական Նիկողայոս Մառի ղե – կավարութեամբ, 1935 թուականին, Յորհ. Մխիթեան Գիտութիւնների ակա – դեմիայի Լենինկրատի արեւելագիտու – թեան ուսումնարանում փայլուն կերպով պաշտպանում է թեկնածուական աս – տաճառ եւ ստանում պատմական գիտու – թիւնների թեկնածուի գիտական աստի – ճան: Մի չարք տարիներ Լենինկրատի նոյն ուսումնարանում աշխատելուց յե – տոյ, նա վերադառնում է Երեւան եւ չարունակում իր գիտական գործունէու – թիւնը Հայագիտութեան բնագաւառում՝ միաժամանակ զբաղուելով դասախօս – կան աշխատանքով: Իր փայլուն ընդու – նակութիւնների եւ գիտական բեղնա – ւոր աշխատանքի շնորհիւ, նա չուտով մեծ հեղինակութիւն է վայելում հայ պատմաբանների շրջանում: 1954 թուա – կանից մինչեւ 1959 թուականը նա Գի – տութիւնների ակադեմիայի պատմու – թեան ուսումնարանի անօրէնն էր եւ մեծ գործ է կատարել հանրապետութեան պատմաբանների ուժերը հաւաքագրելու եւ դրանք Հայոց պատմութեան դեռ եւս չլուսաբանուած հարցերի լուծմանն ուղ – ղելու համար: Հայ ժողովրդի պատմու – թեան ուսումնասիրման բնագաւառում նրա աչքի ընկնող ծառայութիւնները բարձր գնահատելով՝ Յորհ. կառավա – րութիւնը անուանի գիտնականին պար – գեւատրում է «Աշխատանքային Կար – միր Դրօշի» շքանշանով:

Դժուար է մէկ առ մէկ թուարկել Ս. Երեմեանի գիտական աշխատանքները: Նա զբաղուել է եւ պատմութեամբ, եւ պատմական քարտիզագրութեամբ, եւ աւորագիտութեամբ, եւ եղիպտագի – տութեամբ ու սեմիտագիտութեամբ:

Հայ պատմագիտութեան մէջ առանձ – նապէս խոշոր ներդրում հանդիսացան անուանի գիտնականի աշխատութիւննե – րը Հայ ժողովրդի առաջացման եւ Հայոց պատմական քարտէզների ստեղծման ուղղութեամբ:

1961 թուականին լոյս տեսաւ «Հայ – կական Ատլասը» որտեղ տրուած են Հա – յաստանի անցեալն ու ներկան, տնտե – սութիւնն ու կլիման, աշխարհագրական դիրքն ու բնական հարստութիւնները պատկերող բազմաթիւ քարտէզներ: Դա մի խոշոր, վիթխարի գիտական արժէք ներկայացնող գործ է, որը պատիւ կը բերի ամէն մի քաղաքակիրթ ժողովրդի: «Ատլասի» կազմութեան աշխատանք – ներին անմիջական մասնակցութիւն է բերել Ս. Երեմեանը: 1954 թուականին մասնակցելով Քեմբրիջում կայացած Ա. – րեւելագէտների միջազգային համաժո – ղովին՝ նա զեկուցեց «Հայաստանում սորկատիրական հասարակարգի անկման եւ ֆէոդալական յարաբերութիւնների յառաջացման հարցը» թեմայով: Իսկ 1960 թուականին Մոսկուայում կայացած արեւելագէտների համաժողովում նա զե – կուցել է «Ուրարտուի քարտէզը» թե – մայով:

Վերջերս լոյս տեսաւ Ս. Երեմեանի «Հայաստանը ըստ Աշխարհացոյցի» գործը, որը խոշոր ներդրում է հին Հա – յաստանի աշխարհագրական եւ քարտի – զագիտական մտքի զարգացման պատմու – թիւնը բացայայտելու չափազանց կարե – ւոր գործում:

1961 թուականին Հայաստանի Գերա – գոյն Յորհուրդի հրամանագրով նրան շնորհուում է Հայաստանի Գիտութիւննե – րի վաստակաւոր գործիչի պատուաւոր կոչում, իսկ այս տարի նոյն ակադեմիա – յի ընդհանուր ժողովում՝ Սուրէն Երեմ – եանը արժանացաւ մի նոր գիտական փառքի՝ ընտրուելով գիտութիւնների ա – կադեմիայի անդամ:

Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Ե.

Ռուսիա կազմալուծուած է: Գերմա – նիա պարտուած: Անգլիա կը մտածէ ա – ռանձին կարգադրել Մերձաւոր Արեւել – քի խնդիրները: Մուդրոսի մօտ (1918 Հոկտեմբեր 30) զինադադար կը կնքէ Թուր – քիոյ հետ առանց խորհրդակցելու Ֆը – րանսայի հետ: Անատոլու կը մնայ Թուրք բանակը առանց զինաթափումի, նաւատորմը միայն կը մտնէ Մարմարա, Պոլսէն կ'ուզէ հակել Փոքր Ասիոյ վրայ:

Հայ պատմագիտութեան մէջ առանձ – նապէս խոշոր ներդրում հանդիսացան անուանի գիտնականի աշխատութիւննե – րը հայ ժողովրդի առաջացման եւ Հայոց պատմական քարտէզների ստեղծման ուղղութեամբ:

1961 թուականին լոյս տեսաւ «Հայ – կական Ատլասը» որտեղ տրուած են Հա – յաստանի անցեալն ու ներկան, տնտե – սութիւնն ու կլիման, աշխարհագրական դիրքն ու բնական հարստութիւնները պատկերող բազմաթիւ քարտէզներ: Դա մի խոշոր, վիթխարի գիտական արժէք ներկայացնող գործ է, որը պատիւ կը բերի ամէն մի քաղաքակիրթ ժողովրդի: «Ատլասի» կազմութեան աշխատանք – ներին անմիջական մասնակցութիւն է բերել Ս. Երեմեանը: 1954 թուականին մասնակցելով Քեմբրիջում կայացած Ա. – րեւելագէտների միջազգային համաժո – ղովին՝ նա զեկուցեց «Հայաստանում սորկատիրական հասարակարգի անկման եւ ֆէոդալական յարաբերութիւնների յառաջացման հարցը» թեմայով: Իսկ 1960 թուականին Մոսկուայում կայացած արեւելագէտների համաժողովում նա զե – կուցել է «Ուրարտուի քարտէզը» թե – մայով:

Վերջերս լոյս տեսաւ Ս. Երեմեանի «Հայաստանը ըստ Աշխարհացոյցի» գործը, որը խոշոր ներդրում է հին Հա – յաստանի աշխարհագրական եւ քարտի – զագիտական մտքի զարգացման պատմու – թիւնը բացայայտելու չափազանց կարե – ւոր գործում:

1961 թուականին Հայաստանի Գերա – գոյն Յորհուրդի հրամանագրով նրան շնորհուում է Հայաստանի Գիտութիւննե – րի վաստակաւոր գործիչի պատուաւոր կոչում, իսկ այս տարի նոյն ակադեմիա – յի ընդհանուր ժողովում՝ Սուրէն Երեմ – եանը արժանացաւ մի նոր գիտական փառքի՝ ընտրուելով գիտութիւնների ա – կադեմիայի անդամ:

Մ. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ռուսիա կազմալուծուած է: Գերմա – նիա պարտուած: Անգլիա կը մտածէ ա – ռանձին կարգադրել Մերձաւոր Արեւել – քի խնդիրները: Մուդրոսի մօտ (1918 Հոկտեմբեր 30) զինադադար կը կնքէ Թուր – քիոյ հետ առանց խորհրդակցելու Ֆը – րանսայի հետ: Անատոլու կը մնայ Թուրք բանակը առանց զինաթափումի, նաւատորմը միայն կը մտնէ Մարմարա, Պոլսէն կ'ուզէ հակել Փոքր Ասիոյ վրայ:

Գերմաններ եւ Թուրքեր կը քաշուին Կովկասէն, Անգլիացիներ կը հասնին Պաքու, ուր կ'ողջունուին Ադրբէջանցի իշխանութիւններէն, որոնք կը յուսան թէ «Եւրոպացի եղբայրները պիտի չմերժեն Ադրբէջանցիները ընդունելու իրենց ընտանիքին մէջ յանուն բարձր եւ սրբազան խնդիրու»: Անգլիացի զօրավարը կը հաւաստէ, թէ Անգլիացիները եկած են Թուրքիոյ հետ զինադադարի պայմանները դործադրելու համար եւ ոչ մէկ նպատակ ունին երկրին ներքին դործերուն մէջ – մտնելու: Երեւութապէս երկիրը պաշտպանելու համար էր բոլշեւիկներուն դէմ, բայց իրապէս քարիւղի հանքերուն տիրանալու համար: Մի եւնոյն ատեն, խորհրդային պատմաբաններուն համ – ձայն, կ'ուզէին արդիլել երեք պետու – թեանց միացումը Ռուսիոյ, որովհետեւ եթէ պահէին իրենց անկախութիւնը՝ Անգլիացիները կրնային Պաքու մնալ: Ա – յսէնէն աւելի Հայերը ուրախացան Անգ – լիացիներու դալուստով: Զրչիլ կը դրէ· «Կը թուէր վայրկեանը եկած, երբ Հա – յերը պիտի ստանային արդարութիւն եւ իրաւունք պիտի ունենային խաղաղու – թեամբ ապրելու իրենց ցեղին օճախին մէջ: Մեծ պետութիւններ իրենց դինա – կիցներն էին եւ կը հաւաստէին, թէ ար – դարութիւնը պիտի կատարուէր: Իսկա – պէս անմոռնալի կը թուէր, որ հինդ մեծ պետութիւնները ի վիճակի չէին դործա – դրել տալու իրենց կամքը»:

Վրացիները դրաւեցին Լոռի եւ Պորչա – լու Թուրքերէն պաշտպանելու պատրը – ուակով եւ արտաքսեցին 15·000 Հայեր, մեծամասնարար կիներ եւ երախաներ, որոնք Ադրբէջանցիներէ փախելով ա – պաստանած էին վրացական սահմանի մօտ դիւղ մը: Վրացիները եւս դարձու – ցին զանոնք եւ թաթարներն ալ կոտորե – ցին:

Կովկասի ժողովուրդներէն միայն Հա – յերը հաւատարիմ դանուեցան Դաշնա – կիցներուն, Վրացիներուն նման Գերման – ներուն չդիմեցին, Ադրբէջանցիներուն նման Թուրքերուն հետ չբարեկամացան եւ կը յուսային, թէ յաղթականները պի – տի դնահատեն իրենց ծառայութիւնները, վերջ պիտի տան իրենց տառապանքին, բայց երբ Պորչալուի մէջ Հայերը ըմ – բոստացան Վրացիներու դէմ եւ հայկա – կան բանակը օդնութեան հասաւ, Անգ – լիացիները հրաւիրեցին հայկական բա – նակը եւս քաշուիլ՝ դժգոհութիւն պատ – ճառելով Երեւանի:

Թուրք կառավարութիւնը 1919 փե – տրուարին Երեւանի կ'առաջարկէ ինք – նավար Հայաստանի մը կազմութիւնը Թուրք պետութեան մէջ եւ փոխանակու – թիւն բնակիչներու: Հայ կառավարու – թիւնը կը մերժէ առաջարկը եւ կը պա – հանջէ·

1.— Թուրքերը յանցաւոր էին մէկ մի – լիոն Հայ ջարդելով:

2.— Հայերը կոտորածներ կատարած չեն բնաւ:

3.— Միայն Թուրք կառավարութեան նման բարբարոս կառավարութիւն մը կրնայ ամբաստանել Հայերը, իրենց յանցանքները վերագրելով ասոնց:

4.— Հայերը չեն ուզեր Թուրք հող – մասի մէջ մնալ եւ վստահ են որ Դա – շնակիցները պիտի օգնեն իրենց ազատա – գրելու համար հայկական հողերը:

5.— Թուրք կառավարութիւնը պատ – ժելու էր բոլոր ջարդարարները:

«Ասիկա խաղաղութեան պատասխան մը չէր եւ ոչ ալ Ղալաթիոյ պանքան դր – բաւելու ժամանակը, կը մտածէին Հայ վարիչներու անպատասխանատու դործը կամ եւրոպական քաղաքականու – թեան կացութեան անհասկացողութիւնը: Միեւնոյն ատեն Հայերը կը դրաւէին Թուրքերու ձդած հողերը վրէժ լուծելով իսլամ բնակչութենէն, յոռի տպաւորու – թիւն թողլով Գերագոյն Յորհուրդի կող – մէ ղրկուած քննիչներու վրայ»:

Խաղաղութեան դեսպանախորհուրդի բացումին Հայերը երկու պատուիրակու – թիւններ ունին, Պօղոս Նուպար, որ կը պաշտպանէր արեւելեան նահանգները Հայերուն չահերը եւ Ահարոնեան, Հայ Հանրապետութեան ներկայացուցիչը: Պատուիրակները հակընդդէմ ծրագիրներ ունին: Կը սկսին կուսակցական, դա – նակ – ամփակաւար վէճեր: Դաշնակն ու – նէր Երեւանի կառավարութիւնը, ամ – փակաւարը քաղքենի կուսակցութիւն մըն էր, որ կը յենուր բարեկեցիկ դասակար – գին եւ Պոլսոյ Պատրիարքութեան վրայ: Առաջինը աւելորդ կը գտնէր Պօղոս Նու – պարի պատուիրակութիւնը, երկրորդը կ'ընդունէր որ իրական Հայաստանը Քր – քականն էր եւ Կիլիկիան ներկայացած չէր կովկասեան Հայաստանէն: Յորդին մէջ դաւանական, կաթոլիկ – լուսաւո – չական պայքար մըն ալ կար: «Իսկապէս անհակնալի է, որ դարաւոր տարակոյ – նէ, չարդերէ ետք Հայերը չեն յաջողի դտնելու ուժ, իմաստութիւն, կամք՝ գի – բարտասելու աւելի խոր չար պայքարներէն եւ միացած մղելու դիա – նադիտական պայքարը իրենց անկախու – թեան ճանաչման համար»: Պօղոս Նու – պար համաձայնած էր կիլիկիոյ ինքնա – վարութեան համար Ֆրանսայի հետ: Ա – հարոնեան անհրաժեշտ չէր դտներ կիլ – կիոյ ստացումը, կ'ուզէր ընդլայնել ե – րեւանի Հանրապետութեան սահմանն – երը, կ'ուզէր խուսափիլ արեւելեան նա – հանգներէն եւ կիլիկիոյ միացումով մէկ Հայաստանի մը կազմութենէն, որուն կառավարութիւնը փոքրամասնութեան մէջ պիտի ձգէր Երեւանի կառավարու – թիւնը: Կաթողիկոսը, Հայ Եկեղեցին պետը, հրաւիրեց երկու պատուիրակու – թիւնները դործակցութեան:

Զոյգ պատուիրակութիւնը 1919 փե –

ԵՐԼՏՐՋԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

ՍԵԼԻՄԻՅԵԻ ՁՕՐԱՆՈՑԸ

Սկիւտար Հայտար Փաշայի միջեւ – դանուղ Սէլիմիյէ զօրանոցը անձնա – տուր եղած չըլլալով, երկկ, ազատական դինուորներ զային պաշարելու զայն, իրենց հետ տանելով թնդանօթ: Զօրքե – րը ընդդիմացան նախ, եւ սակայն վեր – ջին պահուն կը լսենք թէ յանձնուած են: Ազատութեան բանակը եաքը դրաւեց Սկիւտարի միւս զօրանոցները: Սէլիմի – յէի զօրքերէն մէկ մասը փախած ըլլա – լով, հոս հոն կը ձերբակալուին:

«Օսմանիչէր Լօյտ»ի խմբագիր մը առջի օր Երլտրղի կողմը զացած ըլլալով, կ'ըսէ թէ ամէն կողմ անդորրութիւն կը տիրէր: Սուլթանին առաջին քարտուղա – րը, ձէվատ պէյ, յայտարարած է այդ խմբագրին թէ պալատին մէջ ոեւէ անա – կընկալէ չի վախցուիր, թէ Սուլթանը իր հանդարտ բնաւորութիւնը պահած է, եւ թէ Երլտրղի զինուորները ըստ սովո – րութեան իրենց զօրանոցներուն մէջ կը դանուին: Ձէվատ պէյ ըսած է նաեւ թէ բանակցութիւններ կը կատարուին պա – լատին զօրքը փոխելու համար: Բայց Սուլթանին զահընկեցութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ:

×

Ազատութեան զինուորները առջի առ – տու մասամբ Երլտրղի կողմը զացած էին: Միւս զինուորներն ալ Բերայի, Պոլ – սոյ ընդհարումներէն եաքը, հետզհետէ հաւաքուեցան Երլտրղի շուրջը, ուր դա – յին նաեւ կառախումբով հետզհետէ եւ – կող զինուորները: Այնպէս որ մինչեւ ե – րեկոյ արդէն կատարելապէս պաշար – ուած էր Երլտրղը ամէն կարգի ռազմա – կան զործիքներով: Վայրկեանէ վայր – կեան կը սպասուէր այդ խռովութեանց եւ բռնապետութեան բոյնին ամբակոծ – ման, բայց իրիկուան լուր դէմ ելաւ թէ Սուլթան Համիտ նոյն օրը ժամը 5ին հաշտութեան դրօշ պարզած էր:

Նաեւ, պալատին պարիսպներէն դուրս դտնուող երկու զօրանոցներու զինուոր – ները 17 թնդանօթներու հետ անձնատուր եղան: Թաքսիմի զօրանոցներուն անձ – նատուութենէն եաք, Երլտրղի ըմբոստ – ները սպիտակ դրօշ պարզած էին, բայց Շէվքէթ փաշա անպայման անձնատուր – թիւն պահանջեց: Ասոր վրայ անձնա – տուութիւնը տեղի չունեցաւ: Պալատին չուրջը Բումէլիի զինուորները այնքան ամուր չղթայ մը կազմած են որ անկա – րելի է խոյս տալ անկէ:

×

Մեծ եպարքոս Թէվֆիք փաշա, պատե – բազմական նախարար Խոհէմ փաշա եւ ուրիշ նախարարներ Երլտրղի մէջ հա – ւաքուած ըլլալով, այնտեղ վար դըր – ուած են:

×

Առջի պիչեր մինչեւ լոյս բազմաթիւ թնդանօթներ չարուեցան Երլտրղի կող – մը: Կը կարծուի թէ Երլտրղը պաշարող զինուորներուն թիւն է մօտաւորապէս տասը հազար: Միւս կողմէ, բոլոր այս պատրաստութեանց ի տես կայս. չորք – մին կիները այնքան վախցած են որ մի – չերը մէկ քանի անդամ լացած են բար – բաճայն:

×

Էնվէր պէյի սպաները յայտարարած են «Թահիրօմօս»ի խմբագրին թէ Սուլթանը անձնատուր ըլլալու դի – նութիւնը յայտներ է, պայման դնելով որ իր եւ իր զաւկին կեանքը ապահո – ուի. նաեւ, եթէ կարելի է, իրեն տրա – դահ բարձրացուի իր որդին՝ Պիւրհա – նէտտին էֆէնտին:

×

«Ստամպուլ» իր երկուան թիւին մէջ իբր վերջին տեղեկութիւն կը գրէ թէ պալատին անձնատուութիւնը ապահո – ուած է: Զինուորները պարբերաբար ա – յաճախակի զինադադի կ'ըլլան, եւ վեր – ջապէս պիտի դայ վայրկեան մը ուր ոչ ոք պիտի մնայ ներսը: Երկկ ցրուած են: — 1500 հոգի Բերա զացած են: Միւս կողմէ, կը հաւաստուի թէ առջի իրիկուան հազարաւոր զօրքեր, պէչիկթաչի զրա – նոցները ձդելով, ասդին անդին զացած են, կամ Պոլսոյ կամ Սկիւտարի մէջէն անցնելով եւ կամ դաշտերու մէջէն խուսափ տալով:

ՍՄԲԱՏ ԲԱՒՈՐԵԱՆ

(Շար.)

որուար 26ին խաղաղութեան ժողովին ներկայացնելով յուշագիրը մը, կը խընդրէր Մեծ Հայաստանի մը կազմու – թիւն ստեղծումը՝ Երեւանի Հանրապե – տութիւնը, վեց նահանգներ եւ Կիլիկիա, ծովէ ծով Հայաստան մը : Լոյս ձորձ Հայաստանեաց Միութեանց Միջնորդարա – նին մէջ կ'ըսէր. « Հայերու բաղձանք – ները հակիրճ յատկանիշ մը ստացած են եւ ներկայ պայմաններու մէջ չատ հնու են իրականանալէ, թագաւորու – թիւն մը ծովէ ծով, Միջերկրականէն Սեւ Ծով, ընդարձակ հողամասի մը վը – րայ, որուն բնակչութեան մէջ Հայերը կը կազմեն զժբախտաբար փոքրիկ հա – րիւրամաս մը » :

Ֆոքս Նուպարի դիմումին Ուիլսընի քարտուղարը կը պատասխանէ, թէ Հա – յերու չահերը նկատի պիտի առնուին : Ասարեան ալ դիմում մը կը կատարէ, երկուքն ալ կը զգային, թէ միջազգային կացութիւնը հետզհետէ կը ծանրանար :

Ազգութիւնական հակամարտութիւնը կը սկսէր փոքր Ասիոյ մէջ : Էմիր Ֆէյսալ կը նեղէր Ֆրանսացիները Սուրիոյ մէջ, Անգլիա կը պահանջէր Մուսուլը : Քիւ – մաճոս տեղի տուած էր եւ Լոնտոնի հա – մաձայնութեամբ (1918 Դեկտեմբեր) Մուսուլը ձգած էր անգլիական ազդեցու – թեան գօտիին մէջ, բայց կ'ընդդիմանար ուրիշ որեւէ զիջումի :

Լոյտ Ջորճ փաստաբանն է Յունաս – տանի պահանջներուն : Գերագոյն Խոր – հուրդի 1919 Մայիս 5 թուականի նիս – տին կ'առաջարկէ. « Մենք թողելու ենք որ Յոյները դրաւեն Իզմիրը, կոտորած – ներ կը սկսին եւ չկայ մէկը, որ պաշա – պանէ յոյն բնակչութիւնը » : Իտալիոյ վարչապետ Օրլանտօ Հոմ մեկնած էր : Ուիլսըն եւ Քլեմանսօ կը հաւանին, Ծոյ – ները Մայիս 15ին ցամաքահանում կը կատարեն Իզմիր՝ առանց Իտալիոյ ներ – կայացուցչին գիտութեան : Լոնտոնի գաղտագրով Իզմիրն ու Ատալիա երկա – րող դիծէն ապրին Իտալիոյ խոստացուած էր, յոյն – իտալական հակամարտու – թիւնը կը սկսի :

Մայիսին Ուիլսընի կ'առաջարկեն Հա – յաստանի հողատարութիւնը : Ամերիկա – ի նախագահը համոզուած ըլլալով մէկ – ակ Վերակոյտի հաւանութեան յայտ – նեց, թէ Թուրքերը չեն վտիտքիր իրենց հոգամասին բաժանումը : Լոյտ Ջորճ համաձայն է, որ Թուրքիան չբաժնուի. « Անհրաժեշտ էր որ Թուրքիոյ վրայ հո – գատարութիւնը մէկ պետութեան մը ձեռքերուն մէջ մնայ եւ լաւագոյն լու – ծումը պիտի ըլլայ այդ դերը յանձնել Մ. Նահանգներու » :

ԽՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(5 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՍԵՂՅՈՒ ՇԼԵԱՊԱՆ

« Երեւան » թերթին մէջ կը կարդանք (Սեպտեմբեր 1) .—

Դսեղցու մէկը դիչերուայ գնացքով գնում է Երեւան : Նոյն օրն էլ գործը վերջացնում է եւ չտապում կայարան : Երբ վագոն է բարձրանում, քիչ յետոյ նրա կուպէն (կառախուց) է մտնում մի Թիֆլիսեցի : Սա նախ շլեապան (գըլ – խարկ) կախում է, յետոյ տեղ դրաւում :

Երկու հարեւանները մինչեւ քնելու ժամը զրուցում են դէսից – դէնից : Այ – նուհետեւ Դսեղցին չատ է աչխատում յաղթահարել քունը, բայց չի յաջող – ւում, աչքերը փակւում են : Գնում դրա – նում է կոնդուկտորին :

— Կանդուխտոր Ջան, ասում է, քունը վեր ա կոխել, էլ դիմանում չեմ : Մի քիչ աչքս կպցնեմ, Քոլաղերանում ինձ կը զարթնացնես, լա՞ւ ...:

Կոնդուկտորը միամտացնում է, բայց նրան մէկը էլ միան է բերում՝ երբ ար – դէն գնացքը կանգնած էր Քոլաղերա – նում : Շուտ մօտենում է Դսեղցուն, ձայն տալիս : Սա աչքերը տրորելով զարթնում է, բայց չտապելուց չփոթ – ւում՝ իր շլապկայի փոխարէն Թիֆլիս – ցու շլեապան է ծածկում գլխին :

Կէս – գիչեր է : Սառն օդ չնչելով, թարմանալով, Դսեղցին բռնում է դէպի դիւղ ճգուող կածանը : Դեռ Քարի գըլ – խին չհասած, տեսնում է ներքեւից ե – կող՝ Զորագետի առատ լոյսերից առջեւի քարափին ընկած շլեապատոր մարդու չուաք :

Դսեղցու զարմանքին չափ ու սահման չի լինում : Սկսում է մտատանջուել .— « Էս թէ ե՞ս եմ, ես չեմ ... բա՛, ո՞վ ա, ախպէր » :

Ցանկարծ ինչ – որ վերյիչելով, ձեռ – քերով ուժգին չրխկացնում է ու բարձ – րաձայն կանչում .

— Օջախդ քանդուի ոչ, կանդուխտոր, ինձ վերկացնելու տեղը էն խեղճ Թիֆ – լիսեցուն ա վերկացրել :

«ԱՊԱԽՈՇՈՐԱՑՆԵԼ

« Սով. Հայաստան» թերթին մէջ կը կարդանք (Սեպտեմբեր 1) .—

« Հայկական սոցիալիստական սովե – տական ռեսպուբլիկայի Գերագոյն սո – վետի նախագահութիւնը որոշում է .—

1.— Ապահովորացնել Հայկական ՍՍՌ Ղուկասեանի գիւղական չրջանը, որը 1963 Թուականի Յունուարի 12ի հրամա – նագրով միաւորուել էր նախկին Ամա – սիայի չրջանի հետ եւ կազմել Ամասիայի գիւղական չրջան, կենտրոնը՝ Ամասիա գիւղը, եւ Ղուկասեանի չրջան, կենտ – րոնը՝ Ղուկասեան գիւղը :

2.— Ամասիայի գիւղական չրջանի վարչա – տերիտորիալ կազմի մէջ մտցնել Ագիտրէկովի, Ամասիայի, Գիւլլիբուլա – ղի, Եղնի – Եոլի, Կուզաքենդի, Ղոնջա – լիի, Մազարաչուղի, Մեծ – Թափաքլո – յի, Օխչօղլիի եւ Ջրաձորի գիւղական սովետների տերիտորիան :

Ղուկասեանի գիւղական չրջանի վար – չա – տերիտորիալ կազմի մէջ մտցնել Զոյդաղրիւրի, Թորոսգիւղի, Ղազանչիի, Ղուկասեանի, Մուսայէլեանի, Ցողա – մարդի եւ Փոքր Սարիարի գիւղական սո – վետների տերիտորիան » :

ԲՈՒԺԱԿԱՆ

Քթաֆչի = Պաքաֆճի կը կոչուէր ա – ռաջ : Ու կրնաք երեւակայել գիւղին վի – ճակը, որ այս անունն էր առեր, — « Խարխուլ տնակներ, կեղտոտ փողոց – ներ, որոնք կորած էին խաւարի մէջ» :

Ահա այդ գիւղն է որ այժմ կը կոչ – ուի Բուժական :

Գիւղ մը որ ոչ միայն... բուժուած է, այլ եւ կը բուժէ : Արդարեւ, Բուժական գիւղը Ապարանի չրջանի սքանչելի գիւ – ղերէն մէկն է : Սքանչելի՝ իրապէս, հր – բաչալի՝ իր բնութեամբ, գովելի՝ իր բնակչութեամբ :

Բնութիւնը բան մը չէ խնայած, գիւ – ղին տուեր է ամէն բարիք,— դարաւոր անտառ մը կայ կողքին, որու փարած է Բուժական : Ծարա՞ւ ես, խմէ երկրին ընդերքներէն հոսող սառնորակ աղբիւր – ներուն չուրը : Օդը, ինչպէս կ'ըսուի, անմահական ու բուժական, ծծէ՛ ու կըշ – տացիր :

Աբշալոյսէն մինչեւ մայրամուտ, գիւ – ղացիները կը թափին դաշտ : Կը մշակեն ցորեն, ծխախոտ, բանջարեղէն, եղիպ – տացորեն, արեւածաղիկ, խաղողենի : Կը դրաղին անասնապահութեամբ, — կաթը առատ է այստեղ :

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՆՁՐԵԻԼ ԱՄԷՆ ԿԻՐԱԿԻ

« Պիոնէր Կանչ » կը կոչուի պատանե – կան կազմակերպութեան պաչտօնաթեր – թը : Այս կազմակերպութեան անդամնե – րը կը կոչուին «պիոնէր» կամ «կարմիր փողկապաւոր»,— միջազգային բառով՝ « պոյ – սքաութ » :

Հէքեաթ մը՝ «Պիոնէր Կանչ» պարբե – րաթերթին քաղուած .—

Երբ Կիրակի օրը անձրեւ է գալիս, ոչ թէ մաղում է, այլ կարծես դոյլերով է թափւում : Մի մեղադրէք ռադիոյին, որը մի օր առաջ յայտարարել է թէ լաւ եղանակ է լինելու : Այստեղ ռադիոն զործ չունի : Պարզապէս նորից Կիրակին կըր – ուել է Արեւի հետ : Զէ՞ք հաւատում : Դէ, ես ձեզ կը պատմեմ, թէ դա ի՛նչպէս եղաւ :

Մի անդամ, վաղ առաւօտուն, Կիրա – կին քնից արթնացաւ լաւ տրամադրու – թեամբ : Նա մահճակալից ցած թռաւ, մէկ–երկու չափ տուեց երեսին ու սկսեց արագ հագնուել : Եւ ոչ թէ հէնց այն – պէս, այլ ոճնական հագնուեց : Ամբող – ջովին վարդագոյն դառաւ, հիւսերին ժապաւէն կապեց : Եւ ճիշդ էլ արեց, օրը հրաչալի էր, երկնքից արեւն էր ժպտում, թռչուններն էին երգում, ուղ – ղակի սքանչելի էր :

Մարդիկ քաղաքներից չտապում էին գնացքներով իրենց անտառ գնել : Կիրա – կին էլ գնաց դրօսնելու : Եւ մարդիկ, ով որ հանդիպում էր Կիրակիին, չէնչում է – լին. «Կիրակին այսօր ուղղակի զմայլելի է, վաղուց այսպիսին չէր եղել» :

Կիրակին գոհ ժպտում էր : Նա ուրախ ուրախ գնեց, դիտէք, ի՞նչ, Էսքիմօ : Կիրակի եւ Էսքիմօ : Դէ դրանք այնպէս յարմար են իրար, որ աւելի լաւ բան հը – նարել չի կարելի, ճի՞շդ է : Այսպէս, ու – րեմն, գնում է մեր Կիրակին, գնում է ու հաճոյքով լիզում է մէկ, լիզում է եր – կու, ուզում է լիզել երրորդ անգամ, մէկ էլ որտեղից՝ նրա դէմ է ցցւում ոս – կի մաղերով մի տղայ :

— Բարեւ, Կիրակի :

— Մ՛, պատասխանում է Կիրակին, ա՛յ դու ես, Արե՛ւ, բարեւ, ո՞րտեղից յայտնուեցիր :

— Ուղեցի զբօսնել, անտառ եմ գնում : Ցանկարծ անտառային գովութեան միջով անցնելու ցանկութիւն ունեցայ : Թէ չէ՝ մեզ մօտ, երկնքում, չոգ է, տապակ – ուել կարելի է : Մի գլուխ լուսաւորիր, հա՛ լուսաւորիր մարդկանց, դէ ես էլ մի բոպէով փախայ, եկայ որ քեզ հետ լինեմ :

Եւ գնացին նրանք իրար հետ :

Նրանք զրուցում էին ծաղիկների, բոյ – սերի եւ էլի ուրիչ հրաչալի բաների մա – սին : Եւ յանկարծ Արեւն ասաց.

— Կիրակի, ախպօր պէս, թոյլ տուր մի անգամ էլ ես լիզեմ պաղպաղակդ :

— Սրա՞ն տեսէք, փքուեց Կիրակին, չեմ տայ, առանց այն էլ ամբողջովին հալուել է, եւ արագ – արագ լիզեց մնա – ցածն ու քիչ մնաց փայտն էլ կուլ տար :

Արեւը վիրաւորեց, մռայլուեց : Կիրա – կին չհասցրեց ետ նայել, երբ Արեւի հետքն իսկ չքուեց : Իսկոյն փչեց ցուրտ քամին, յայտնուեցին սեւ – սեւ ամպեր, երկինքը խաղտեց առաջին կայծակը : Գետնին թափուել սկսեցին սառը կաթիլ – ներ, անձրեւ եկաւ, այսինքն անձրեւ չէր, դա իսկական ջրհեղեղ էր : Կիրակին մինչեւ հադուստի վերջին թելը թրջուեց : Տուն է վազում, աչքերը խոնարհել է պետնին եւ ամօթից չգիտէ ի՛նչ անել : Հապա ի՛նչ, մարդիկ քայլում են մինչեւ ոսկորները թրջուած .— « Այսօր էլի Կիրակին իրեն ցոյց տուեց, ի՛նչ ասել կ'ուզէ, մեր գլխին լաւ խաղեր է խա – ղում» :

Տանը Կիրակին փոխեց զգեստները, անկողին ընկաւ ու լիմոնով թէյ խմեց, որովհետեւ նրա մօտ սկսուել էր ուժեղ հարբուխ : Նա առաջները չըմ – չմէ – կացնում եւ ուզում էր ասել. « Ի՛նչքան ցուրտ է, ի՛նչքան ցուրտ», բայց դրա փոխարէն ստացւում էր «ի՛նչքան սուրտ է, ի՛նչքան սուրտ » :

Տեսաք թէ ի՛նչպէս եղաւ, թէ ինչո՛ւ Կիրակի օրերին անձրեւ է գալիս » :

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Ա.

Այսօր 25 տարեկան եղոյն մը համար արցունքը այնքան հազուագիւտ բան մը կ'ըլլայ որ չի կրնար առաջին անգամ դէ – մը ելլողին վրայ թափիլ զայն : Շատ չատ ծնողքները, որ լացող մը ունենալու համար կը վճարեն, իրենց տուած դինին համեմատութեամբ արցունք կ'ընդու – նին :

Գալով ինձի, թէպէտ իմ անուանս սկզբնատառերը չէին գանուեր Մառկրի – թի գոյքերէն ոչ մէկուն վրայ, բայց այն բնազդական ներողամտութիւնը, այն բը – նածին կարեկցութիւնը, զոր քիչ մը ա – ռաջ խոստովանեցայ, անոր մահուանը վրայ խորհիլ կուտային ինծի այնչափ երկար աեւն որչափ թերեւս չէր արժեր : կը յիչէի թէ խիստ չատ անգամ Մառ – կրիթի հանդիպած էի Շան գ'Էլիզէի մէջ, ուր ամէն օր կուգար հիանալի աչխէժ ձիերու լծուած փոքրիկ կապոյտ կիսա – կառքով մը եւ անոր անձին վրայ գիտած էի իր նմաններուն անսովոր եղած ազ – նուութիւն մը, որ ալ աւելի կը չեշտը – էր ճշմարտապէս բացառիկ դեղեցկու – թենէ մը :

Այս տարաբախտ արարածները երբ դուրս ելլեն, միչտ անծանօթ մը կ'ու – նենան իրենց հետ :

Եւ որովհետեւ ոչ մէկ մարդ չի յօժա – րիր անոնց մասին իր ունեցած գիչերա – յին սէրը հրապարակաւ ցուցադրել եւ ո – րովհետեւ անոնք ալ առանձնութենէ կը սոսկան, ուստի իրենց հետ կը տանին կամ այն կիները որ կառքի տէր ըլլալու երջանկութիւնը չունին եւ կամ այն պա : ուրցած պոռնիկները, որոնց կարելի է դիմում ընել աներկիւղ, երբ կ'ուզուի ուեւէ տեղեկութիւն մը ստանալ անոնց ընկերացող կնոջ վրայ :

Մառկրիթի համար այսպէս չէր : Անի – կա միչտ մինակ կուգար Շան գ'Էլիզէ իր կառքովը, ուր կարելի եղածին չափ կը ծածկուէր, ձմեռը խոշոր չալի մը մէջ փաթթուած եւ ամառը խիստ պարզ չըր – ջազգեստներ հագած, ու թէպէտ իր սի – րական պատյտին աւեն չատ ծանօթներու կը հանդիպէր, բայց երբ դիպուածաբար ժպտէր անոնց, անոնք միայն կը տես – նէին ժպիտը, եւ դքսուհի մըն ալ կրնար այդպէս ժպտիլ :

Անիկա Շան գ'Էլիզէի մուտքին առջեւ դտնուած բոլորչի հրապարակին վրայ չէր պտտեր, ինչպէս որ կ'ընէին ու կ'ը – նէին ու կ'ընեն իր արհեստակիցները : Իր երկու ձիերը արագօրէն կը տանէին դինք Պուլօնեքի անտառը : Հոն կառքէն կ'իջնէր, ժամու մը չափ կը քալէր, յե – տոյ նորէն կառքը կը նստէր եւ տուն կը դառնար ձիերուն քառասմբակ վազքովը :

Այս բոլոր պարապանները, որոնց եր – բեմն վկայ եղած էի, աչքիս առջեւէն կ'անցնէին ու կը ցաւէի այդ պոռնիկին մահուանը վրայ, ինչպէս մարդ կը ցաւի դեղեցիկ զործի մը ամբողջական փճա – ցումին վրայ :

Արդ, անկարելի էր Մառկրիթի դե – դեկութենէն աւելի հրապուրիչ դեղեց – կութիւն մը տեսնել :

Զափազանց ըլլալու ասիճան բարձ – րահասակ ու նրբամարմին, անիկա դե – բազանցապէս ունէր բնութեան այս մո – ռացումը անհետացնելու արուեստը : Իր չալը, որուն ծայրերը դետին կը զըպ – չէին, մետաքսէ չրջազգեստի մը լայն զարդերը կը ցուցադրէր երկու կողմէ ու լայն ձեռնամուչտակը, զոր կուրծքին կրթնցուցած էր, այնքան ճարտարօրէն յարդարուած ծալքեր ունէր որ ամէնէն պահանջկոտ ակնարկն իսկ ըսելիք մը չունէր չրջազիծերուն :

Գլուխը, որ հրաչալիք մըն էր, մաս – նաւոր պչրանչի մը առարկայ եղած էր եւ մայրը, ինչպէս պիտի ըսէր Միւսէ, կարծես թէ այնպէս ըրած էր, որպէս զի խնամքով պատրաստած ըլլայ զայն :

Անթերագրելիօրէն չնորհալի ձուա – ձեւի մը մէջ դրէթ սեւ աչքեր այնպիսի դեղեցիկ ու աղեղնաձեւ յօնքերով, ո – րոնք կարծես թէ նկարուած են, քօղար – կեցէք այդ աչքերը խոշոր թարթիչներով, որոնք վար իջած ատեն ստուեր կը ձգէ – լին այտերուն վարդ դոյնին վրայ, գծե – ցէք նուրբ, ուղիղ քիթ մը, այնպիսի ծունգերով, որոնք քիչ մը բացուած էին դպչական կեանքի հրայրքոտ ըղձան – քով մը, նկարեցէք կանոնաւոր բերան մը, որուն չրթները կաթի պէս ճերմակ ակռաներու վրայ կը բացուէին չնորհալի կերպով, մորթին տուէք ճեռք չդպցուած դեղձի թաւշանման մաշկը եւ այս սի – րուն դլխին ամբողջութիւնը կ'ունենաք :

Կուպրի պէս սեւ ու բնական կամ ար – ուեստական կերպով վէմվէտուն մազերը ճակտին վրայ կը բացուէին ու երկու լայն հիւսքերու վերածուելով դլխին ե – տեւ կը կորսուէին, ցոյց տալով մէկ ծայրն ականջներուն, որոնց վրայ իւրա – քանչիւրը 4–5·000 Ֆրանքնոց երկու ա – դամանդներ կը փայլէին :

Ի՞նչպէս եղած էր որ իր հրայրքոտ կեանքը Մառկրիթի դէմքին վրայ թո – ղած էր կուսական, նոյնիսկ մանկունակ արտայայտութիւնը որ իրեն յատուկ էր : Ասոր պատճառը չեմ հասկցած :

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ ընտանեկան – կան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր ողբացեալ՝

ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ ՄԻՆԱՍ ԱԼԻՍԵԱՆԻ յիշատակին : Կը խնդրուի ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներէն, ներկայ գտնուիլ սոյն պաշտամունքի արարողութեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Մխիթար Հացագործեան եւ աղջիկը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Աղջիքեան եւ զաւակները, եւ համայն պարագաներ կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց վաղամեռիկ զաւկին, եղբօր ու ազգականին՝ ԺԻՐԱՅՐ ՀԱՅՑԱԳՈՐԾ – ԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատա – կը յարգողները :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շեխիկեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՄԿՐՏԻՉ ՇԵԽԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատա – կը յարգողները :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Պերճուհի Կիւլեան, Համազասպ Շահպազեանի մահուան առթիւ տասնական ֆրանք կը նուիրէ եկեղեցւոյ կըր – թական գործին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ « Ցառաջ »ին :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Սէն – Ժերմ.— Հ. Ց. Դ. «Հայաստան» ենթակոմիտէն ընկ. Կիրակոս Թումանեանի որդւոյն Սուրէնի վաղահաս մահուան առթիւ, ցաւակցութիւնները կը յայտնէ տարաբախտ երի – տասարդին սգաւոր ընտանիքին :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ժողո – վրդապետական եկեղեցւոյ : Հայրապե – տական ձայնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի :

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Լոյս տեսաւ Ս. Վրացեանի ԿԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ :

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ – ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն :

Գինն՝ կազմուած 15 ֆրանք : Դիմել Հրանտ – Սամուէլեան գրատուն :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հայաստան Ալահվերտու չրջան գիւղ Աթան : Մեղումեան Յովհաննէս կիկոլի, Մէղումեան Աչքուրնեկ Աղալոյի, Մա : րութեան Վանէչքա Սայադի, Մարութեան Յովհաննէս Կիկոլի 1941ին կորսուած իմացնել Երեւան Կոմիտասի 16 տուն 57, Մէղումեան Ռուբէն Դանիէլի :

Երեւանէն Թորգոմեան Գուրգէն Մարք – սի փողոց թիւ 60, կը փնտռէ իր հօրա – քրոջ Մարիամի Պօտուրեանի աղջիկները, Հայկանուշ Աննա եւ Կիւլինիա :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

Այս կիրակի Տօն է Խաչվերացի : Այս առթիւ փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկե – ղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի քառաձայն հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, Հայրապետա – կան պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆԻ նախագահութեամբ : Երե – կոյեան ժամը 4·30ին, մեծահանդէս Անգաստան Խաչվերացի :

Երկուշաբթի, 16 Սեպտեմբեր, Մե – ռելոց : Պիտի մատուցուի Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալ հոգիներու ի հան – դիստ : Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ՝ այս կիրակի, տօն Խաչվե – րացի, պիտի կատարուին օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութիւն, Ս. պատա – րագ եւ Մեռելոցի ընդհանուր հոգեհան – գիստ : Իսկ ցերեկէ ետքը, ժամը 17ին, Խաչվերացի հանդիսաւոր թափօր եւ Ան – դաստան :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին պա – տարագ եւ երեկոյեան ժամը 5ին թափօր անդաստան : Կը պատարագէ եւ կը քա – րոզէ Լեւոն Արեզայ Արէլեան : Շաբաթ օր, երեկոյեան նախատօնակ «Լոյս Զը – արթի» ժամը 5ին :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – քող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կառարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծագոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազ – մալի համեմատութիւններով :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 Սեպտեմբեր 12, Հինգշաբթիէն սեսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ Հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ :

ԺԱՆԹԻՅԻ, 22 Րիւ Վիֆթոռ Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, տեղական ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ :

ՊՈՒԱ – ԿՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Րիւ Մրի Լօռ :

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :

ՊԱՆԵՒՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դը – պիրեան :

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սը – րահին մէջ :

Փարիզի եկեղեցի, 15 Րիւ Ժան Կու – ժօն (կիրակնօրեայ վարժարան, 22 Սեպտեմբեր, ժամը 10ին) :

Տեղական Կրթ. Մարմինները ապահո – ված են Ուսուցչական կազմերը :

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն՝ փութով արձանագրել տալ իրենց զաւակ – ները վերոյիշեալ թաղամասերուն մէջ :

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Տէր Մկրտիչեան Յովհաննէս կը փնտռէ իր ընտանիքը որ կը կարծուի գտնուիլ Հալէպ (Սուրիա) : Տեղեկութիւն ունե – ցողներէն կը խնդրուի դրել Պ. Տէր – մկրճեան, 57 Պուլվ. Ֆոշ, Էփինէ Սիւռ Սէն : Արտասահմանի թերթերէն կը խնդրուի արտատպել :

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ'Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ'Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Ցարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՑ

ՅԱՌԱՋ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ փարիզի եւ չրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մչակոյթի Տան սրահին մէջ :

Օրակարգ.— Հ. Ց. Դ. 34րդ Շրջ. ժո – ղովի պատգամաւորներու ղեկուցում, Շրջ. կոմիտէի բարոյական եւ նիւթա – կան գործունէութեան ղեկուցում, եւ Շրջ. կոմիտէի ընտրութիւն :

ԼԻՈՆ,— Հ. Ց. Դ. Լիոնի «Վարանդ – եան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրա – ւիրէ իր բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատե – ղին : Կարեւոր օակարգ : Պարտաւորիչ ներկայութիւն :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ց. Դ. Ս. Մինաս – եան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին : Կը խնդրուի ճչդապահ ըլ – լալ :

ՏԻՍԻՆ.— Հ. Ց. Դ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այս Ուրբաթ, ժամը 21ին, Հ. Ց. Դ. Տան մէջ : Կը խնդրուի ճչդապահ ըլլալ :

ՎԻԵՆ.— Հ. Ց. Դ. Ալեք կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ու – նենայ այս Շաբաթ, երեկոյեան 0ման – չանեան սրահը : Բոլոր ընկերներու ներ – կայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կա – րեւոր օրակարգ եւ ղեկուցում :

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

Համախարբերդցիական Միութեան Ֆը – րանսայի չրջանի 22րդ պատգամաւորա – կան ժողովը պիտի դումարուի Սեպտ. 14 եւ 15ին, կառաւանի մէջ, Օթել – Ռէս – թորան, Սէն Ռօքի սրահը :

Ս. Նիստը կը բացուի Շաբաթ առաւօտ ժամը 9ին : Մարսէյլէն առնել կառաւանի օթօքառը :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ

Կրթական հաստատութեան մը մէջ աշ – խատելու համար կ'ուզուի :—

Միջին տարիքի կին մը՝ նոքին մաքրութեան եւ տնական գործերու հա – մար :

ԱՆՁԱՄԲ դիմել Ցառաջի վարչութեան :

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ'Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ'Ք
Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ'Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ'Ք – ՆԵՐԿԷ'Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլաստիք — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՅՐԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
14
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
14 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9708

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9708

ՄՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿ ՄԸ

Սեպտեմբեր 7ին լրացաւ Նիկիտա Սերգեեւիչ Խրուշչեւի իշխանութեան պլուխ գալուն տասնամեակը :

Ան՝ Մալենքով, երբեւ ա – ռաջին քարտուղարը համայնավար կուսակցութեան : Սակայն անիկա չկրցաւ արգելացնել իր վրայ դրուած յոյսերը եւ գոնակ մենաշէր՝ ինչպէս իր նախորդը :

Եօթը ամիս վերջ, 1953 Սեպտ. 7ին Խրուշչեւ պրաւեց կոմկուսի Ա. քարտուղարի պաշտօնը, տուերի մէջ ձգելով Մալենքովը :

Հետեւեալ ամրապնդեց իր դիրքը : Ու հետեւելով «հանճարափայլ»ի օրինակին, 1958 Մարտ 27ին Ա. քարտուղարի պաշտօնին միացուց նաեւ վարչապետութիւնը : Ու դարձաւ միաժամանակ դերա – գոյն վարիչը թէ կուսակցութեան եւ թէ պետութեան : Միութեան գործադիր իշխանութեան : Ձեռին եօթը տարի միայն վարած էր Միութիւնը, բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնն (1917) մինչեւ իր մահը (1924) :

Մալին երեսուն տարի մնաց իշխանութեան պլուխ, 1924 Փետրուարէն մինչեւ մահը (5–3–1953) :

Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն 36 տարի վերջ չատ բան փոխուած էր աշխարհի վրայ : Կարելի չէր յաւերժացնել Մալինի պղպջատեայ թաթով կառավարու քաղաքականութիւնը :

Խրուշչեւ բոլորովին նոր ուղղութեան հետեւեցաւ : Փոխանակ «ժողովուրդներու առաջնորդ»ին պէս փղոսկրեայ աշտարակի մը մէջ փակուելով չանթեր արձակելու եւ հակառակորդները անխղճօրէն պնդակահարելու , ճարպիկ քաղաքականութեամբ մը յաղողեցաւ երկրին մէջ ժողովրդականութիւն ստեղծել իր անձին չուրջ եւ սիրուեցաւ ամբոխին : 1957 Յուլիսին յաղողեցաւ , Անաստաս Միկոյեանի եւ Տիկին Ֆուրցեվայի ա – ջակցութեամբ հրապարակէն քշել «հակակուսակցական խմբակ»ը եւ պատաս – խանատու պաշտօնեաներէ հեռացուց բար – կոսախեան եւ բազմամատակ անձնա – տրութիւններ, ինչպէս Մալենքով , Մոլոթով, Քականովիչ, Պուլկանին, Շեպիլով, Սաբուրով, Փերվուխին եւ Վորո – շիլով :

Երգակիցներէ ձերբազատուելով, դարձաւ անվիճելի մենատէրը աշխարհի մէկ երկրորդ մասին :

Հակառակ իր ճիկերուն, չկրցաւ սա – կրկին բարձրացնել խորհրդային դրամի գնողունակութեան ապրուստի մակարդակը : Ապրուստի պարագաներն ու պիւղացիները կը չարու – նակեն դեռ ապրիլ աննախանձելի վի – ճակի մէջ : Չկրցաւ փարատել ճարտա – րարութեան եւ պիւրոկրատութեան ապականութիւնը :

Երջանկայ ծրագիրը չկրցաւ դարմա – նել բնակարանի, հանդերձեղէնի եւ ու – տելիքի կենսական ու հրատապ խնդիր – ները :

Խորհրդային քաղաքացին այսօր, 1917ի յեղափոխութենէն 46 տարի վերջ, տա – կաւին խանութներու առջեւ կարզի կը սպասէ, «պոչ կը բռնէ» օրուան անհրա – ժեշտ ուտեստեղէնը գնելու համար : Բան – ակն ու պիւղացին մարզավայել բնա – կութեան կարօտը կը քաշեն : Բաւարար հագուստ չեն ստանար՝ ապրուստի նուազագոյն մակարդակի վաղորդայնին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

ՄՈՍԿՈՒԱ – ՓԵՔԻՆ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Խորհրդային մայրաքաղաքին մէջ, մեծ յուզում կը տիրէ երբեւ հետեւանք չատ բուռն յօդուածի մը որ լոյս տեսած է չին երկու թերթերու մէջ՝ «կարմիր Դրօշակ» եւ « ժողովուրդին Օրաթերթը » Խրուշչեւի անձին դէմ : « Եթէ Խրուշչեւի յի – չողութիւնը տակաւ չէ, պէտք է յիշէ որ Սթալինի ղեկավարութեան տակ, ինք ալ մեծ եւ գործօն մասնակցութիւն մը ու – նեցած է մաքրագործման այն քաղաքա – կանութեան մէջ որ այն տաեն կը բա – նէր» : Փեքինի թերթերը արձագանգ կը հանդիսանան պլխաւորաբար Խրուշչեւի արտասանած երկու ճառերուն այն տաեն երբ Սթալինեան մաքրագործութիւնները տեղի կ'ունենային «1937 Յունիս 6ին արտասանած առաջին ճառի մը մէջ, Մոս – կուայի չրջանը, Խրուշչեւ անգութ պատիժ մը կը պահանջէր դաւաճան թրոց – քիստներուն եւ բոլոր միւսներուն հա – մար : «Ընկեր Սթալինի անխախտ ղեկավարութեան տակ, պիտի բնաջնջենք թշնամիները, մինչեւ յետին մարդը եւ ա – նոնց մոխիրները հովին պիտի տանք , կ'ըսէր (իմա՛ Խրուշչեւ)» : Եւ բան չին թերթին Խրուշչեւ աւելցուցած էր այն տաեն «արդէն թշնամիներու մեծ թիւ մը բնաջնջեցինք , բայց ոչ բոլորը » : Այս պատճառաւ է որ Փեքինի ղեկավարները կը չեշտեն «պէտք է միշտ մեր աչքերը բաց պահենք եւ մաքի առջեւ ունենանք ընկեր Սթալինի խօսքերը ։— Յորչափ դրամատիրական պաշտպանը գոյութիւն ունի , պէտք է միշտ նախատեսենք լրը – տեսներու թափանցումը մեր չարքերուն մէջ : Ինչո՞ւ համար Խրուշչեւ, որ այդ – քան գործօն կերպով օգտավիճ կեցած էր եւ գործադրած էր մաքրագործման քա – ղաքականութիւնը հիմա Սթալինի վրան կը ձգէ բոլոր սխալները եւ մեղադրանքները ինքզինքը ճերմկցնելով » :

Կարելի է ըսել թէ նման լեզու մը գործածելով Փեքին կոչ մը կ'ընէ որպէսզի խորհրդային վարչապետը փոխուի : Ջինայիք կը մեղադրեն Խրուշչեւը որ երկինք կը բարձրացնէ իր անձը :

Դէտերու կարծիքով, Ռուսերը չեն կրնար լուռ մնալ, նկատի առնելով որ այս յօդուածը ամէնէն զօրաւորն է այն բոլոր յօդուածներուն որ ցարդ գրուած են Խրուշչեւի դէմ :

× Համաշխարհային Հրեայ Համագումարին նախագահը՝ Տոքթ. Կոլման կը դրէ թէ Խորհ. Միութեան Հրեաներու վիճակը օրէ օր կը վատթարանայ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ վարչապետն ու էլմտական նախարարը կոչ մը ըրին յաւելումներու դէմ պայքարելու համար :

ՄԱՐՈՔԻ թագաւորը ջնջած է այն ճամբորդութիւնը զոր պիտի կատարէր Գերմանիա : Նախագահ Լիւզքէի բան – բերը յայտարարած է թէ անակնկալ մը եղած է Հասան Բ.ի այս յանկարծակի ո – րոշումը :

ՊՐԱԶԻԼԻԱՑԻՆ կը հաղորդեն թէ դին – ուորական ապստամբական չարժում մը ձախողած է : Այս փորձին գլուխն էին ձախ հակում ունեցող ենթասպաներ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ. Պոլիվիա հրաւիրեցաւ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸԼՏԻ հրովարտակ մը ստորագրեց առջի օր որ կը ջնջէ պինուրական ծառայութիւնը ամուսնացած այրերու համար : Կը կարծուի թէ ամուրի – ներու թիւը պիտի պակսի Միացեալ Նահանգներու մէջ :

ԴԱՄԱՍԿՈՍի մէջ կը չարունակուի Յուլիս 18ի ձախողած հարուածին պատասխանատուներու դատավարութիւնը : Երկու ամբաստանեալներ յայտարարեցին թէ անմեղ են եւ ոչ մէկ մասնակցութիւն բերած են չարժումին :

ՄՈՍԿՈՒԱ մերժեց հայրենադարձը 60 հազար Չինացիներու որոնք Խորհ. Միութիւն ապաստանած են :

ՊՐԱԶԱՎԻԼի մէջ խռովութիւններ պատահած են : Նախկին նախագահ Եուսէֆ կողմնակիցները ցոյց մը կատարած են մայրաքաղաքին մէջ : Նախորդ օրը կառավարութիւնը սահմանադրական հանրաքուէ մը յայտնած էր :

ԼԱՈՍի իշխանը՝ Սուվանա Ֆումա ընդունեցաւ որ կոլի կողմէ որ յայտարարեց թէ Ֆրանսա զօրավիդ կը կենայ իր քաղաքականութեան :

Օր ըստ Օրէ

ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ

Ժողովուրդի մը բանաստեղծը ճանչցիր ու ա՛լ պէտք չես ունենար այդ ժողո – վուրդին Թագաւորը ճանչնալու :

Նմանապարար, հայ ժողովուրդին երգը ճանչցիր ու ալ պէտք չես ունենար հայ ժողովուրդին պատմութիւնը ճանչնալու :

Որովհետեւ, առաւելապէս, հայ երգին չունչովն է որ ի լոյս կ'ընծայուի հայ ժողովուրդին հոգին : Անապական խորհուրդը անոր ներաչխարհին :

Պատրանքներ չսնուցանենք ու, ամէն տաեն, վարդավառ լոյսերու մէջ չպա – րուրենք կարգ մը մռայլ երեւոյթներ , որոնց հանդիպեցանք մեր Ցաչի ճանա – պարհին վրայ :

Ու խոստովանինք, քաջարար, որ մեր յաղթութեանց համրանքը, մեր պատմութեան արչալոյսէն մինչեւ այսօր, աւելի մեծ եղած չէ քան համրանքը մեր պարտութեանց : Մեր դժբախտութեանց :

Ճակատագիրը — դուք ըսէք Արարիչը — չատ բան չպարգեւեց մեզի՝ զոնէ իբրեւ վարձատրութիւն մեր աղնուականութեան, որուն ապացոյցը տուինք, բազ – միցս : Այնպէս որ իրաւունք չունինք պարծենալու , յոխորտալու եւ աչխարհի Մեծամեծ ազգերուն հետ չափուելու՝ մեր ունեցածներուն առատութեամբ :

Բայց, ունինք դանձեր, որոնք արդարօրէն իրաւունք պիտի տային մեզի , որպէսզի, ճակատաբաց , դիմաւորէինք մեզ չրջապատող Մեծամեծները, որոնց աս – պընջականութեան կարօտ ենք, ահաւա – սիկ, քառասուն տարիէ ի վեր :

Ունինք մեր անկախ եկեղեցին, ունինք մեր անկախ լեզուն եւ ունինք մեր ինք – նատիպ մշակոյթը : Ցետոյ, մեր տոհմիկ աւանդութիւնները, մեր բարքերը , ո – րոնք կը դառնան մեզ բարմութիւններէն ու կը բազմեցնեն մեզ առանձին պատուանդանի մը վրայ :

— Ո՛վ որ քալէ է թող պայ ու մրցումի ելլէ մեզի հետ :

Այս դանձերուն չարքին տեղաւորեցէք մեր երգը, զոր կրնաք, հպարտութեամբ հրամցնել օտարին եւ բարձրաղաղակ յայտարարել .

— Ձի՞ս ճանչնալ կ'ուզէիր, ահաւա – սիկ, ինքնութեանս վկայագիրը ... Իմ երգս ... Իմ չինականներուս հոգիէն փրցուած աղօթք, որուն վրայ Աստուծոյ չունչը կը յածի ...

Այո՛, երա՛ւ, Աստուծոյ չունչով օծ – ուած է մեր երգը : Ո՛չ միայն Շարա – կանը, որ ամէն կիրակի, մեր հաղարամ – եայ աղօթարաններուն խնկաբոյր կա – մարներէն առ Աստուած կը տանի մեր բարեպաչտ ժողովուրդին օգնութեան ա – ղերսը, այլեւ սա միւսը, ժողովրդակա – նը, որ, երէկ, մեր արտերէն, մեր կա – լերէն ու մեր ծմակներէն կը լսուէր, իսկ հիմա կը պատռի մեզի հետ, ազգին հետ, ծագէ ի ծագ :

Անարատ են մեր երգերը : Անապակ , ինչպէս գլխուն ջուրը մեր առուակնե – րուն : Ինչպէս առտուան մարգարիտը՝ պարնան ծաղիկներուն ծոցը :

Մեր երգը հէգքաթեղ է մեր պատմու – թեան : Մեր անցեալին : Մեր երկկուան յաղթութեանց եւ պարտութեանց : Ան է որ կը բանայ պարտէզը մեր ժողովուրդին հոգիին, զոր ո՛չ մէկ վիչտ, ո՛չ մէկ վէրք կրցաւ խաթարել ու եղծանել :

Շուչանափայլ մաքրութեան մը զրոյցը կայ մեր զեղջուկ ու ազգային երգերուն վրայ :

Ու երբ մեր ժողովուրդը, իր չինակա – նին բերնով կ'երգէ Սէրը, Աչխատանքը , Բնութիւնը, Հայրենիքը եւ ուրիչ Աստ – ուածընկալ բարիքները, կարծես, Թեւ կ'առնէ ու կը մօտենայ Աստուծոյ :

Մեր ցնծութեան երգերուն մէջ կան չնորհք ու վայելչութիւն : Մեր ողբաձայն երգերուն մէջ՝ խունկ ու աղօթք :

Բանաստեղծը կը զրէր, ժամանակին.

— Ես երգելով կ'ուզեմ մեռնիլ ...

Մեր արիաբանց ժողովուրդը մեռնելու մասին չի մտածեր ու կ'ըսէ .

— Ես երգելով կ'ուզեմ ապրիլ ... Եր – գելով՝ իմ երգս, Հայուն Երգը ... Երգ երգոց ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄՏԱՀՈԳ

Մինչ Հասարակաց Շուկայի անդամ վեց երկիրները 175 միլիոն տոլարի փո – խատուութիւն մը կ'ընեն Թուրքիոյ իրենց հետ կնքած ընկերակցութեան առթիւ, անդին Պոլսոյ թերթերը կը դրեն թէ Ա – մերիկա Թուրք կառավարութեան պաչ – տօնապէս տեղեկացուց թէ պիտի դադ – րեցնէ 350 միլիոն ոսկիի հեղուկ վառե – լանիւթի օժանդակութիւնը զոր ամէն տարի կը կատարէ Թուրքիոյ :

Թուրք կառավարութեան պաղ տուչի մը ազդեցութիւնը գործող այս որոշու – մին իրրեւ դրդապատճառ ցոյց կը տրուի այն իրողութիւնը թէ Թուրքիա իր սե – փական հեղուկ վառելանիւթի աղբիւր – ները չարժման անցուցած է եւ հարկաւոր քանակութեամբ պէնզին եւ այլն կ'ապա – հովէ :

Կառավարութեան –պատասխանատու – ները չահադրդռուողներուն մօտ դիմում կատարած են որպէսզի որոշումը սրբագ – րուի եւ Միացեալնահանգները350 միլիոն ոսկիի «ծակ» մը չբանան պիւտճէին մէջ որ զժուարութիւններու առջեւ կը զըտ – նուի հնգամեայ ծրագրին գործադրու – թեան հետեւանքով :

Կառավարութիւնը Մ.Ն.ի Պաշտպանու – թեան Նախարար Մաք Նամարային նա – մակ մըն ալ ղրկած է ձեռամբ դատական նախարար Կէօրիւքի որ Ամերիկա կ'այցե – լէ ներկայիս :

Այս նամակին մէջ կ'ուզուի որ ԱՄՆը իրենց այս որոշումէն հրաժարին, ու կը պարզուի հեղուկ վառելանիւթի կացու – թիւնը :

Միացեալ Նահանգներու այս օժանդա – կութիւնը յատկապէս կը գործածուի բա – նակին համար :

Ընդհանուր Սպայակոյտի նախագահ Զօր. Ճեվոէթ Սունայ լուրը հաստատե – լով ըսած է .

— Մեզի հաղորդեցին թէ պիտի դադ – րեցնեն այս օժանդակութիւնը :

ՆՈՐ ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆՆԵՐ

ԱՐԱՄ ԵՂԻԱՅԻ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Արամ Խաչատրեան... Ո՞վ չի ճանա – չում նրան, աչխարհի ո՞ր քաղաքակրթ երկրում մարդիկ չեն սքանչացել նրա ոգեշունչ, կախարդական երաժչտու – թեամբ :

Խաչատրեան վաղ հասակից սկսեց ըս– տեղծագործել :

Դեռ տակաւին ուսանող էր, երբ դրեց միայն իրեն յատուկ, խաչատրեանական երաժչտական ոճի հիմքը :

Մոսկուայի պետական երաժչտանոցը աւարտելուց յետոյ (1934) նա արդէն հաստատուն եւ աներեր բռնեց երաժըշ– տական ստեղծագործութեան՝ ոչ – բո – լորին ժպտացող ուղին : Երեւանի, Մոս– կուայի, Լենինկրատի, Կիեւի, Թիֆլիսի եւ Խորհ. Միութեան այլ քաղաքների, ինչպէս եւ արտասահմանի նրա տագան– դի երկրպագու չատ երաժչտասէրները ռեպատարափ ծափերով ու «պիս»երով են դիմաւորում մէկը միւսի եռեւից համերգային դահլիճներում եւ օփերային թատրոններում կատարուող նրա ստեղ – ծագործութիւնները՝ դաչնամուրի, ջու– թակի, թաւ ջութակի համար գրուած անդուգական համերգները, եզրափակիչ « Աչուղի երգով » սիմֆոնիկ պօէմը, « Գայեանէ պալետը», «Երկրորդ սիմֆո– նիան», «Ցօնական պօէմը», « Յնծութեան օդան», չարժանկարների համար գրած երաժչտութիւնը ... Ո՞ր մէկը թուար – կես, աւելի լաւ չի՞ լինի դիմենք թուա– կան տուեալներին՝ երեք պալետ, 11 ստեղծագործութիւն՝ սիմֆոնիկ նուա – գախմբի համար, որից երկուսը խոչոր կտաւի սիմֆոնիաներ (1 եւ 2), 3 քոն – չերտ, 3 ստեղծագործութիւն՝ երգչա – խմբի եւ նուագախմբի համար, 14 չար – ժանկարների երաժչտութիւն եւ բազմա– թիւ քայլերգներ ու առօրեայ երգեր : Ամէն օր Խոր. Հայաստանի աչխատա – ւորութիւնը իր առօրեան սկսում եւ վեր– ջացնում է Հայաստանի պետական Չիմ – նի հանդիսաւոր հնչիւնների տակ, որը եւս ստեղծագործել է հայ մեծ երաժիչ – ը :

Բայց մի՞թէ Խաչատրեանի գործու – նէութիւնը հնարաւոր է սահմանափակել միայն երաժչտութեամբ : Ի՞նչպէս չյի– չել նրա կատարած պետական ու հասա – րակական գործերը, որպէս Խորհ. Մի – ութեան եւ Հայաստանի Գերագոյն Խոր– հուրդների պատգամաւոր, Խորհ. Մի – ութեան երաժիչտների Միութեան քար – տուղար, խաղաղութեան պայքարի հա – մաչխարհային կոմիտէի անդամ : Խորհ. Միութեան Բարեկամութեան ընկերու – թիւնների Միութեան նախագահութեան անդամ, Լատինական Ամերիկայի երկր – ների հետ բարեկամութեան եւ մչակու –

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Զ.

Ֆլեմանսօ կ'ըմբռնէ Լոյտ Ճորճի դի – տաւորութիւնը՝ հեռացնել Ֆրանսան Մերճաւոր Արեւելքէն, մանաւանդ երբ կ'առաջարկուէր ամերիկեան յանձնա – խումբ մը ղրկել Արեւելք, ճշդելու հա – մար բնակիչներու բաղձանքը հոգատար պետութիւն մը ունենալու համար : Ցոյն– իտալական հակամարտութեան կ'ընկէ – րանայ ֆրանքեւանգլիական հակամար – տութիւն մը : Դառնալով Լոյտ Ճորճի՝ Ֆլեմանսօ կ'ըսէ. « Երբ անցեալ աչնան Լոնտոն եկայ, ձեզի ըսի. «Ցստակ ըսէք թէ ինչ կ'ուզէք Ասիայէն, որպէսզի վեր– ցնենք թիւրիմացութեան ամէն պատ – ճառ» : Դուք պատասխանեցիք. «Մուսու– լը կ'ուզենք որ կը դանուի ֆրանսական ազդեցութեան գօտիին մէջ Սայքս – Փի– քօ համաձայնութեամբ» : Խոստացայ հարցը կարգադրել, հակառակ արտա – քին նախարարութեան ընդդիմութեան : Դուք խոստացաք պարզել Սուրիան, որ – պէսզի ֆրանսական զօրքերը դրաւեն, սակայն խոստումը չյարգուեցաւ : Վեր– ջապէս կ'որոչուի որ Մ. Նահանգներն ստանան Հայաստանի վրայ հոգատարու– թիւն մը եւ Կիլիկիան ալ միանայ, փո– խանակ Սուրիոյ կցուելու : Կ'ընդունիմ առանց դժուարութեան, թողուցի Մու –

թային կապի ընկերութեան նախագահ, Հոմմի « Սանտա Ձեչիլիա» երաժչտական ակադեմիայի պատուաւոր անդամ, դեր– մանական դեմոկրատական հանրապե – տութեան եւ մի չարք արտասահմանեան երկրների ակադեմիաների թղթակից – անդամ :

Արամ Խաչատրեանը ճանաչուած է նա– եւ որպէս խոչորագոյն երաժչտագէտ – տեսաբան : Մանաւանդ Հնդիկներին լայնօրէն յայտնի են երաժչտութեան այս կամ այն հարցի վերաբերեալ նրա ելոյթները մա– մուլում : Աչխատելով որպէս Մոսկուա– յի պետական Երաժչտանոցի փրոֆէ – սէօր, նա իր հարուստ տեսական դիտո – ղութիւնները եւ տարիների փորձը հաղորդում է երիտասարդ սերնդին, ամենչնում ու դաստիարակում է երիտասարդ երա – ժիչտներ :

Մեծ է նրա երաժչտութեան ազդեցու – թիւնը ժամանակակից հայ երաժչտու – թեան վրայ : Այս տարուայ գարնանը նրա բազմաթիւ պատուաւոր տիտղոսնե– րին աւելացաւ եւս մէկը՝ հայրենակա – նը,— նա ընտրուեց Հայաստանի Գիտու– թիւնների Ակադեմիայի անդամ :

Մ. ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը միանալով իտալականին ձեր դէմ պիտի ուղղուի եւ մեծ դժուարու – թիւններ պիտի ստեղծուին աչխարհի մէջ» : Վիճաբանութիւնը խոովեց Ուիլ – սընը, յայտնեց, թէ վերապահութեամբ կ'ընդունէր Լոյտ Ճորճի առաջարկը, հաւանաբար ամերիկեան ծերակոյտը մերժէ ծրագիրը :

Լոյտ Ճորճ Օրլանտոյի կ'առաջարկէ 1919 Ապրիլին Կովկասի դրաւումը : Ի – տալիոյ վարչապետը ցնծութեամբ կ'ըն – դունի առաջարկը եւ Ցունիսին արդէն պատրաստ էր 85 հազար զինուոր : Զօր. Ուիլսըն Գերագոյն Խորհուրդին մէջ կ'ը– սէր. « Անգլիացիները պիտի հեռանան Կովկասէն, պէտք է որ մէկը երթայ հոն, այլապէս պատերազմ կրնայ ծագիլ, զա– նազան ժողովուրդներու միջեւ ընդհա – նուր կոտորած տեղի կ'ունենայ » : Լոյտ Ճորճ կ'աւելցնէ. « Ջմռռնանք բոլչեւիկ– ները, նաեւ Դենիքին, որ կը չանայ դը– րաւել Վրաստանը» : Անգլիոյ վարչապե – տը վստահ էր միեւնոյն ատեն, որ Իտա– լացիներուն համար «վտանգաւոր» պիտի ըլլար Դենիքինի եւ բոլչեւիկ Ռուսիոյ դէմ ճակատիլը :

Օրլանտոյի դահլիճը կ'իյնայ (1919 Ցունիս) կը յաջորդէ Նիթթի, որ կը մեր– ժէ արչաւանքը եւ Կովկասի հոգատարու– թիւնը, որովհետեւ Ռուսիոյ մաս կը նը– կատէ այդ հոգամասը եւ վստահ է, թէ Ռուսերը անպատճառ պիտի դրաւեն զայն քարիւղի հանքերուն համար, սահմանա – կից ըլլալու համար Թուրքիոյ : Իտա – լիոյ ներքին կացութիւնն ալ չէր թոյլա– տրեր արչաւանք մը : 11 Օգոստոսի նիս– տին Պալֆուր յայտնեց, թէ Հայաստա – նի կացութիւնը մտահոգիչ է, Իտալացի– ները ստանձնելու էին երկրին պաչտպա– նութիւնը : Իտալիոյ դեսպան Թիթոնի կը պատասխանէ, թէ առաջարկուած հոգա – տարութիւնը Վրաստանի եւ Ադրբէջանի համար էր եւ Իտալիա ոչ մէկ պարտա – ւորութիւն ստանձնած էր Հայաստանի հանդէպ : Պալֆուր կը հարցնէ, թէ Ֆը – րանսա կրնայ զօրք ղրկել Հայաստան՝ կանխելու համար կոտորածները : Քլե – մանսօ կը պատասխանէ. « Բան մը կա – րելի չէ սպասել Ամերիկացիներէն, որոնք կապուած են սահմանադրութեամբ, Անգլիացիները արդէն կը մեկնին Կով – կասէն, Իտալացիք կը մերժեն հոն եր – թալ» : Կովկասի զինուորական հրամա – նատարութիւնն ալ կը մերժէ զօրք ղըր – կել Հայաստանի մէկ կողմը, պատրուա– կելով որ արդիւնաւէտ է իրենց զօրք ղըր– կել հայ հոգամասին մէջ : Քեմանսօ պատրաստ էր 12·000 զօրք ղրկել Հայե – րու պաչտպանութեան համար, որովհե – տեւ Թուրքեր, Քիւրտեր, Ադրբէջանցի –

ներ կը սպառնային հայկական սահման – ներուն : Քըրզըն կ'ընդդիմանայ քլեման– սոյի առաջարկին, վախնալով որ Ֆրան – սացիները կըփոխադրեն զինուորները Սու– տաբութիւնը : Լոնտոնի ամերիկեան հոգա – պանը կը պատասխանէ Քըրզըզնի առա – ջարկին՝ ամերիկեան զինուոր ղրկելու Հայաստան, թէ առանց Քոնկրէսի հաս – նութեան կարելի չէ Եւրոպացին զոհե – փոխադրել Կովկաս : Դեսպանը միան – գամայն կը տարակուսի ծերակոյտի հա – ւանութեան Հայաստանի հոգատարու – թիւնն ստանձնելու : Ուշչինկթըն ալ կը պնդէր, որ Անգլիացիները մնան Կովկաս :

Մոսկուայի անգլիական ընդհ. հիւպա – տոսը Կովկաս կուգայ երեք հանրապե – տութեանց համաձայնութիւնը ապահո – վելու համար բոլչեւիկներու դէմ : Զօ – րավար Դենիքին կը կռուի անոնց դէմ, բայց Կովկասը կը նկատէ Ռուսիոյ ա – րդչական մասը : Հիւպատոսը արտօքին նախարարութեան կ'առաջարկէր հանըս– պետութեանց պաչտօնական ճանաչումը, կը նախատեսէր Դենիքինի պարտութի– նը, Կովկասի գրաւումը բոլչեւիկներէն : Քըրզըն 1920 Ցունուար 10ի նիստին կ'ա– ռաջարկէ «իրապէս» ճանչնալ Վրաստանի եւ Ադրբէջանի պետութիւնները, որոնք թէեւ ընկերվարական կառավարութիւն – ներ ունէին, բայց հակաբոլչեւիկ էին :

Գերագոյն Խորհուրդը կ'որոչէ ճանչ – նալ «իրապէս» վրացական եւ ադրբէջա – նական կառավարութիւնները, ասոնց ներկայացուցիչները կը հրաւիրուին խա– ղաղութեան դեսպանախորհուրդին : Վր– րացին կը հարցնէ, թէ ինչո՞ւ Հայաս – տան չի ճանչցուիր եւ կը թելադրէ որ ան ալ «իրապէս» ճանչնալ : Քըրզըն համա – ձայն կը դտնուի եւ կ'որոչուի ռազմա – միներք ղրկել Կովկասի Հանրապետու – թեանց :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(6 Շար.)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր ընթերցողներէն Պ. Տաճատ Տոր– բամաճեան (Վիրջիլ) խմբագրութեան ուղղուած նամակով մը խոսքէն կը ք– ննադատէ դէպի Հայաստան կազմա – կերպուած շրջապտոյտը, բրանսպորտի կողմէ : Նամակագիրը կազմակերպող – ներուն կը մեղադրէ թերութեանց երկար մանրամասնութի– ներ կուտայ, նկարագրելով իրենց ո – ղեսակները, կրած նեղութիւնները, ա – նարգանքները, հակառակ չնդալից խո– տումներուն : « Մենք տառապեցանք, ա – նարգուեցանք, եւ այս տողերը կը գ– րենք, որպէսզի ասկէ ետքը խղճամիտ պատասխանատու մարդոց յանձնուի Հայաստան այցելութեան գործը » :

Ի դիտութիւն չահադրողուղներուն :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (228)

ԵՐԼՏՉԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

Նաւավարներուն ստիպում բանեցու – ցած են որ ղիրենք փոխադրեն, եւ առոր համար առատ դրամ տուած են : Ըստ ո – րում պինուած էին, Սկիւտարի մէջ իրա– բանցումի պատճառ եղած էին :

×

Երկմ առուու եւս Ազատութեան դին – ուորներ դէպի Պչիկթաչ ուղղուեցան : Երկմ ցորեկ ալ թնդանօթներ տարուե – ցան Երլտրղի կողմը : Մինչեւ երկմ առ– ու Օրթաքէօյի զօրանոցը չէր դրաւ – ուած տակաւին :

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐ

Երկմ իրիկուն վերջին պահուն իմա – ցանք թէ Երլտրղի պինուորներուն մեծ մասը անձնատուր եղած է արդէն, եւ միայն հինգ – վեց հարիւր պինուոր մը – նացած է » :

« Մանղումէի էֆքեար»ի հրատարա – կութիւններէն եաքը, կ'արժէ նաեւ ար – տադրել այս վերջին էջերուն մէջ, այդ օրերու սարսափներուն ու մահուան մըղ– ձաւանջին տակ ապրած օրագրողի մը հետեւեալ տողերը .

ԿԻՐԱԿԻ, 12 ԱՊՐԻԼ 1909

Գիչերը առանց վտանգի անցաւ եւ կի – րակի առաւու իր խորհրդաւոր հանդար – տութեամբը չատ բան կը խօսի արուար– ձաններու բնակիչներուն, միայն չենք դիտեր թէ խօսուածները նպաստաւո՞ր թէ աննպաստ կրնային ըլլալ Ազատու – թեան դատին համար : Երկմ առաւընէ ի վեր որդի պէս ամէնուն սիրտը ու միտքը կը կրծէ Մահմուտ Շեվքէթ փաչայի այն յայտարարութիւնը թէ Սուլթանը դա – հլնկեց ընելու չեն եկած իրենք :

Սակայն առաւօտեան ժամերուն հետ – զհետէ հասնող լուրերը սրտապնդիչ են ժողովրդին համար : Հիմակ ալ պիտենք թէ երկմուան ճակատամարտը փայլուն յաղթանակ մը եղած է Ազատութեան Բա– նակին համար , Համիտեան զինուորները չախչախուած են. Երլտրղի պաչտպանու– թեան արտաքին գիծը արդէն քանդուած է բոլորովին, եւ հոն Ազատութեան Բա – նակին քաչերը կը կանչնին հիմա, խը – րոխտ ու յաղթական :

Բերայի զօրանոցներուն անձնատուու – թենէն վերջ, հիմա ամբողջ ժողովուրդը անհամբեր է Երլտրղին անկումը տեսնե– լու : Բայց Պչիկթաչի բարձունքին վը – րայ ,պաչարողական կամ յարձակողա – կան որեւէ գործողութիւն չի տեսնուիր դիտակով դիտողներուն աչքին : Մէկ կողմէն թէեւ մատանջութիւն պատճա – ռելու հանդամանք ունի այս հանդար – տութիւնը, բայց միւս կողմէ կ'ըսուի թէ Պալատի զօրքերը ինքնին քայքայման նչաններ կը ցուցնեն, անձնատուր ըլլա – լով ու փախչելով եւ Ազատութեան Բա – նակը խոհեմութիւն կը սեպէ հետեւա – բար, քիչ մը եւս սպասել :

Կռիւի սկզբնաւորութեան, երկմ առ – տու, վեց հազար զինուոր կար Երլտրղի անմիջական չրջափակին զօրանոցներուն մէջ, բայց կ'ըսուի թէ հիմա, մէկ օր – ուան մէջ, հազիւ երեք հազար մնա – ցած է :

Այս առաւօտ Վոսփորի Անատոլուի ե – զերքը, մանաւանդ Սկիւտար, մեծ անձ – նութեան մէջ են : Սէլիմիյէի խնդիրը ա– մէնէն աւելի կը զբաղեցնէ զիրենք : Ի – բաւ է որ կ'ըսուի թէ այդ զօրանոցը իր մէկ քանի հազար զինուորներով Ազա – տութեան Բանակին կողմը անցած է , բայց ատիկա բան մը չենթադրեր, քանի որ ամէնէն վերջին վայրկեանին կրնայ դրժել խոստումը :

Սկիւտարցիներու համար, հետեւա – պէս, Սէլիմիյէի խնդիրը պահ մը երլ –

տըղի վրայ նախապատուութիւն կը ը– տանայ :

Կէս օրէ առաջ, Եւրոպական եզերքն լուր կուգայ թէ Ազատութեան բանակը Բերայէն թօփհանէ լչնելով, այս անգ– ամ ալ զրաւած է , եւ ժողեզերքին յառա– ջելով մինչեւ Պչիկթաչ հասած է դրա– ւելով բոլոր մեծ ու փոքր զօրանոցները եւ թէ ապահովութիւնը կատարեալ է այս տեղուանքը :

Հազիւ թէ քիչ մը քաչքաչերական ա– լուրերով հանդարտած, եւ ահա Սկիւ – տարի քրիստոնեայ բնակչութեան կայծակի արագութեամբ կը տարածի թէ Ազատութեան բանակը ոտք դրած է արդէն Ասիական ցամաքի վրայ եւ բոլ– ձուններուն վրայ եղելով ժողովուրդը կը տեսնէ որ Շերքէթի վեց չոդնակ Սիրքէճիէն եւ Գալաթաչէն զօրք ու պա– տանի կը փոխադրեն Հարէմ եւ Գուղկունճուղ : Մէկ անգամէն, ա– տոր չափիկի մը պէս ժողովուրդը վհ– չէն կը նետէ դիչերուան արչաւիքը եւ Քիւրտերու, Գնչուներու եւ կասկածի ամէն տեսակ դասակարգերու վոնտակ – ները, որոնք մինչեւ այն ատեն սոսո – նալիքներ էին իրեն դէմ, խելքն կը բռնէին անհետ, Ազատութեան բանակի փրկարար երեւումին առջեւ :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Նոր եւ արտասովոր Թանգարան մը բացուեցաւ Աֆֆնի մէջ — Լրագրու – թեան Միջազգային Թանգարանը, որ կը պարունակէ երեսուն լեզուներով հարիւր քան հազար Երթեր :

Թերթերու այս հաւաքածոն 1885էն կազմել սկսած էր Օսքար Փոն Ֆորքեն – պէկ, որ յետագային, իր ամբողջ հա – րստութիւնը տրամադրեց այս նպատա – կին :

Թանգարանի հաղուագիւտ Թերթերուն մէջ կը գտնուին՝ աշխարհի ամէնէն մեծ Թերթը (ամերիկեան), ամէնէն փոքր Թերթը՝ (իտալական) եւ ուրիշ հետա – քրքրական Թերթեր, ինչպէս «Ֆրաքա – ֆոտա» խորագրով Թերթը, որ նուիրուած է ապխոներու : Այս Թերթին անունը առնուած է Ինտոնեզիոյ Ֆրաքաֆոտա նը – ւանաւոր հրաբուխէն :

Ամերիկեան հսկայ Թերթը կը կոչուի «Ընաթելլէյչըն» եւ իսկապէս տպա – գրութեան մէկ յաղթանակը կրնայ նը – կատուիլ, որովհետեւ, հակառակ իր մե – ծութեան չատ դեղեցիկ է : Թանգարանի ամբէնին կարծիքով՝ այս դեղեցկու – Թինը արդիւնք է չատ լաւ կազմուած էջերուն եւ հաւասարակշիռ սիւնակնե – րուն :

Այ Թերթը լոյս տեսած է 1859ին եւ ըստ հրատարակուած յայտարարութեան՝ լոյս պիտի տեսնէր հարիւր տարին անդամ մը : 1958ին խմբագրութեան դրուած եւ հար – ցուած է, Թէ երկրորդ Թիւը ե՞րբ լոյս պիտ տեսնի : Խմբագրութիւնը պատաս – խան է տուած եւ այն եղրակացութիւնը հանուած է Թէ այս դարուն նպատակ չունի դուադարակելու :

Սակայն այս Թերթը կը բաղկա – նայ 12 սիւնակներէ : Թերթին հրատա – րակիչը եւ խմբագրապետը եղած է Ճորճ Ռապըմ, որ ութ չարաթ աշխատած է քառասուն Թարդոց հետ : Այդ Թիւէն լոյս տեսած է քանըչորս հազար օրի – նակ : Թանգարանին մէջ գտնուող օրի – նակներուն՝ օրինակ մըն ալ կը գտնուի Ազգային Թանգարանի ընԹերցարանին մէջ :

«Ֆոաթելլէյչըն» քով՝ իտալական «Ձիրքուլէ տի Ռոմա»ն Թղուկ մը կը Թուի : Գրանի այս մանրանկար Թերթը առաջին անգամ լոյս տեսած է 1890ին : Ցոն Ֆորքենկէկ այս հաւաքածոն կազ – մել սկսած ատեն նպատակ ունեցած է ցոյց տալ օրաԹերԹի մը ունեցած ընկե – րային (տնտեսական) ուժը :

Հաւաքածոյին մեծագոյն մասը (այլ արդիւնաբերութիւններէն զատ) աշխարհի բոլոր ԹերԹերու դիւան մըն է, որուն մէջ կը գտնուին Թերթերու առաջին Թի – ւերը, կարգ մը բացառիկ Թիւեր եւ ետքին ալ վերջին Թիւերը :

Անշուշտ, միշտ դիւրին չէ որոշ Թեր – Թերու առաջին Թիւերը գտնել : Թանգա – րանին մէջ գտնուող « Նիւ Եորք Հերըլտ Թայմզ » ԹերԹի ամէնէն հին Թիւը 5730րդ Թիւն է, որ կը կրէ 1850 Փետրը – ուար 14 Թուականը :

Առաջին էջի առաջին սիւնակին խո – րագիրն է. «Լրագրավաճառներու ցոյց : Զայրոյթի հաւաքոյթ »:

Այնպէս կը Թուի՝ Թէ Նիւ Եորքի եկե – ղեցւոյ պարագլուխները խորանէն յայ – տարարած են, Թէ «այս տղաքը պէտք չէ որ Շաբաթ օր ԹերԹ ծախեն » : ԹերԹին քաջալերութեամբ՝ տղաքը ցոյց կազմա – կերպած են : Ահագին ժողովուրդ հաւաք – ուած է, լսելու համար դանդատները տղոց, մեծ մասամբ խեղճուկրակ եւ որբ արարածներ :

Ահէն քաղաքը կը գտնուի հոլանտա – կան եւ պելճիական սահմաններուն մօտ եւ երկաԹուղիով ուղղակի կը յարա – բերուի Փարիզի հետ :

Շնորհալի այս հին քաղաքը, որ ծանօթ է նաեւ էքս – լա – Շափէլ անունով, հակառակ պատերազմի պատճառած վը – նասներուն, դեռ կը պահէ իր հին դեղե – ցիկ չէնքերէն չատերը, իր անցեալ փառ – քին վկաները :

Ան հռչակաւոր է իր հանքային ջուրե – րով ու հռոմէական կայսրութեան չրը – ջանէն ծանօթ է իբրեւ Թագաւորներու բաղնեքաղաքը : Երբ Շարլըմանյը գտյն ընտրեց իբրեւ իր մնայուն մայրաքաղա – քը, Ահէն դարձաւ այն ատենուան Եւ – րոպայի կեդրոնը եւ իր մայր եկեղեցին փառաչուք արարողութիւններ տեսաւ : Պապին կողմէ Հռոմի մէջ օծուելէ ա – ռաջ, կայսրերը պէտք է Ահէնի մէջ, Շարլըմանյի մարմարէ գահին վրայ դեր – ման Թագաւոր օծուէին :

Օթոն Մեծէն (936) մինչեւ Ֆերտինանտ Ա. (1531) երեսուն Թագաւորներ պսակ – ուեցան այստեղ : Այսօր ալ, մարմարէ այդ փառաւոր գահը կը մնայ իր նախ – կին տեղը :

Քաղեց՝ Վ.Ա.ԶՐԻԿ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏԻՆ

Այրերը կ'ամուսնանան՝ որովհետեւ յուզած են, կիները կ'ամուսնանան՝ ո – րովհետեւ հետաքրքիր են : Երկու կող – մերն ալ յուսախաբ կ'ըլլան :

×

Երբ կին մը նորէն կ'ամուսնանայ՝ ա – տիկա կը նշանակէ, Թէ առած է իր ա – ռաջինի ամուսինը : Երբ այր մը նորէն կ'ամուսնանայ՝ ատիկա կը նշանակէ, Թէ պաշտած է իր առաջին կինը :

×

Մարդատեաց մը կարելի է հասկնալ, բայց կնատեաց մը երբեք :

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԽՆԴՈՅՔԸ

Վիէն, (Ցառաջ).— Անվարան կարե – լի է ըսել Թէ այս տարի չատ անյարմար օդով ամառ մը անցուցինք : Դաչտահան – դէսները անկարելի դարձան, գրեթէ ա – մէն տեղ : Առատ անձրեւով եւ փոթոր – կալից օրեր ունեցանք : Վնասները մեծ դումարներու կը հասնին :

Այսպէս, մեր ժրաջան Խաչուհիները իր – րենց ծրագրած տարեկան դաչտահան – դէսը չկրցան բացօթեայ կազմակերպել : Եւ ինչպէս նախատեսուած էր, որոշուե – ցաւ դաչտահանդէսը խնջոյքի վերածել եւ հաւաքուելով Համօ Օհանջանեան ա – կումբին մէջ, առջի Կիրակի, Սեպտեմ – բեր 1ին, պարտ ու պատշաճ յայտագրով մը եւ ճոխ սեղաններով պանծացուցին կապոյտ Խաչի վեհ եւ մարդասիրական դաղափարականը :

Եւ հակառակ անընդհատ տեղացող տե – ղատարափին, կոկիկ եւ հաւատաւոր բազմութիւն մը ներկայ էր : Հոգ չէ Թէ, — այս անգամ — բացի սովորական ան – տարբերներէն, կը բացակայէին նաեւ — զարմանալի կերպով — անդամուհիներ եւ բարեկամներ :

Ընկերուհի Աբշ. Մաղաքեան, իբրեւ նախագահ օրուան ժօնակատարութեան, բացումը կատարեց դրուատելով Կապոյտ Խաչի անվհատ գործունէութիւնը գա – դութներուն եւ ի մասնաւորի Վիէնի մէջ :

Ապա, Կապոյտ Խաչի անդամուհիները, նախագահի հրաւէրին վրայ, երդեցին իրենց պաշտօնական քայլերգը, որուն յաջորդեց ընկեր Յակոբ Կօշկակարեանի (Վալանսէն) ամփոփ եւ կուռ բանախո – սութիւնը, համեմուած խօսիկ անցեալի անձնական յուշիչ դրուագներով : Մեր յարգելի բանախօսը, դեղեցիկ գաղա – փարն ունեցաւ յիշելու դաղութէն ան – հետացող դէմքեր, ի մասնաւորի ընկե – րուհի Հռիփսիմէ Զարդարեանը եւ ընկեր Սարգիս Գալուստեանը : Ամբողջ սրահի բազմութիւնը մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգեց անոնց յիշատակը :

Ի վերջոյ իր խօսքը չարունակելով, յորդորեց մեր Խաչուհիները որ առանց վհատելու աշխատին ի նպաստ հայա – պահպանման սրբազան եւ կենսական դործին, ինչպէս նաեւ օգնութեան փու – թան կարօտեալներուն, մինչեւ որ Մեծ Արշալոյսը բացուի :

Երդչախումբը, այս անգամ, աւելի ներդաշնակ եւ ուժեղ՝ երդեց «Ելլեմ ման դամ» ժողովրդական երդը մասնակցու – թեամբ ներկաներուն :

Ինչպէս ամէն խնջոյք, մերինն ալ ունե – ցաւ իր դեկավարը եւ կամ սեղանապետը յանձին Պ. Պէնոն Ճիհանչահեանի, որուն ընտրութիւնը ողջունուեցաւ ծափերով :

Եւ այսպէդ, իր հրաւէրով ներկաներէն

ՀԱՅ ՊԱՏԱՆԻԻ ՄԸ ՑԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոս ամսու ընթացքին, Թրուվիլի քազինոյին մէջ տեղի ունեցած է երդի փառատօն մը, որուն մասնակցած են բազմաթիւ երիտասարդ սիրող – երդիչ – ներ :

Մանուկներու դասակարդին մէջ ա – ռաջնութեան մրցանակը չահած է փոք – րիկն Ժորժ Փափազեան, երդելով Տարիւլ Զանիւքի վերջին համբաւաւոր ժապաւէ – նին՝ «Ամէնէն երկար օրը»ի երդը :

Ժորժ Փափազեան (Սեւրի Մուրատեան վարժարանի աշակերտ) մրցման օրը բեմ ելած է իր վարժարանին համազգեստով, եւ այս պարագան խոր տպաւորութիւն դործելով ներկաներուն վրայ, պատանի երդիչը դիմաւորուած է խանդավառ ծա – փերով :

Երջանկին մէջ հրատարակուող երկու Թերթեր՝ «Ուէսթ Ֆրանս» եւ « Փարի – Նորմանտի», հրատարակելով հայ պա – տանին նկարը, դրուատելից տողեր նուիրելով, անոր մէջ կը տեսնեն ապա – գայ աստղի մը ծագումը՝ երդի եւ միւ – զիք – հոլի ասպարէդին մէջ :

Փոքրիկն Ժորժ Փափազեան զաւակն է Փարիզաբնակ Պ. Ժորէն Փափազեանի, որ երկար տարիներ արդիւնաւոր ծառա – յութիւն մըն է մատուցած Փարիզի Հայ Թատրոնին :

չատեր, սեղանէ սեղան, իրենց մէներդե – րով, արտասանութիւններով, հայրենա – չունչ խօսքերով եւ զուարճախօսութիւն – ներով, ստեղծեցին ջերմիկ, խանդավառ մթնոլորտ մը : Ահա մասնակցողները :— Օր. Օաէթ Մաղաքեան, Ց. Թօփալեան, Նէլլի Բարունակեան, ընկեր Յովհ. Ու – զունեան, Տէր եւ Տիկին Անժէլ, Սու – քիաս Սուքիասեան, ընկերուհի Կօչկա – կարեան (Վալանսէն), Պ. Ց. Ալոյեան, ընկեր Վ. Ռուխքեան, Պ. Ն. Մանուկ – եան, ընկեր Ե. Սապունճեան, Օր. Ազատ Քղչեան, ընկերուհիներ Քնարիկ Մու – րատեան, Սառա Աւոյեան, Պ. Հայկ Մա – ճառեան (Փարիզէն), Տիկին Սիւզ. Կա – րապետեան եւ ինքը՝ սեղանապետը՝ Պ. Պ. Ճիհանչահեան :

Ինքնքայքը որ իր սկզբնաւորութեանը վը – հատ երեւոյթ մը ունէր, հետզհետէ դարձաւ աւելի յուսադրիչ եւ խանդա – վառ : Զայնագիրը մէջ ընդ մէջ կը հնչե – ցնէր հայրենի երդեր եւ պարի եղանակ – ներ :

Եղան ինքնաբուխ նուէրներ Կապոյտ Խաչին իբրեւ գնահատանքի արտայայ – տութիւն :

Եւ այսպէս, ազգային խմբերգներով, եւ դեղջկական պարերով, խնջոյքը վեր – ջացաւ ուշ տունէն : Դուրսը անձրեւը դադրած էր վերջապէս :

Կ. Տ.

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Ա.

Մարկրիթ իր հրաշալի մէկ նկարը չի – նել տուած էր Վիտալի, — մեկ մար – դը, որուն դէմքին կրնար անոր դէմքին արտայայտութիւնը ճչդիւ պատկերացը – նել : Անոր մեռնելէն ետք այս նկարը քա – նի մը օր իմ տրամադրութեանս տակ ու – նեցայ ու անկիւ այնչափ զարմանալի նմանութիւն մը ունէր որ կրցայ անոր շնորհիւ տալ այս տեղեկութիւնները, ո – րոնց համար Թերեւս իմ յիշողութիւնս բաւական չըլար :

Այս դրուելին մէկ քանի մանրամաս – նութիւններուն տեղեկացայ աւելի ետքը, բայց անմիջապէս դրեցի որպէսզի չըս – պրսիմ անոնց անդրադառնալու երբ ինձի այս կնոջ վէպական պատմութիւնը : Մարկրիթ Թատերական բոլոր առջին ներկայացումներուն կը գտնուէր եւ ա – յն դիշերը կամ Թատրոն եւ կամ պարա – հանդէս կ'երթար : Ամէն անգամ որ նոր Թատերախաղ մը ներկայացուէր, ան – պատճառ ներկայ կ'ըլլար իրմէ անբաժան երեք բանեւրով, որոնք դեռնայարկի իր օթեակին աջակողմը կը դրուէին միշտ, — իր դիտակը, չաքարեղէնի տուփ մը եւ քամելիաներու փունջ մը :

Ամսուն 25 օրերը ճերմակ քամէլիա կը կրէր, իսկ հինդ օրը կարմիր : Դոյներու այս փոփոխութեան պատճառը երբեք հասկցուած չէ ու ես ալ կը յիշատակեմ դայն առանց կարենալ բացատրելու : Իր ամէնէն չատ դացած Թատրոններուն յա – ճախորդներն ու իր բարեկամներն ալ ին – ծի պէս դիտած էին այս պարագան :

Մարկրիթի վրայ քամէլիայէ դատ ու – րիշ ծաղիկ տեսնուած չէր բնաւ : Ուստի իր ծաղկավաճառուհիին՝ տիկին Պառժո – նի խանութին մէջ վերջապէս դինքը ան – ուանած էին Քամէլիադարդ կինը եւ այս մակդիրը մնացած էր :

Ամէն դատ, Փարիզի տեսակ մը ընկե – րութեան մէջ ապրող ամէն մարդերու պէս դիտէի Թէ Մարկրիթ ամէնէն հա – րուստ երիտասարդներու սիրուհին եղած էր, Թէ ինք ալ բարձրաճաշն կը յայտա – րարէր ասիկա եւ Թէ այդ երիտասարդ – ներն ալ կը պարծենային ասոր վրայ. ինչ որ կ'ապացուցանէր Թէ սիրուհի եւ սիրահար գոհ էին իրարմէ :

Սակայն երեք տարիէ ի վեր, այսինքն Պանեէռ ճամբորդութիւն մը կատարելէն ի վեր կ'ապրի, կ'ըսէին, օտարական մե – ծահարուստ ծեր դուքսի մը հետ, որ փորձած էր կարելի եղածին չափ հեռա – ցնել դինքն իր անցեալ կեանքէն, եւ ինք ասոր համակերպած կը Թուէր սիրայօ – ժար :

Ահա Թէ այս մասին ինչ պատմեցին ինծի .

1842ի գարնան, Մարկրիթ այնքան փոխուած, այնքան տկարացած էր որ բժիշկները պատուիրեցին հանրային ջուրերը երԹալ, եւ ինք ալ Պանեէռ դը – նաց :

Հոն, հիւանդներուն մէջ կը գտնուէր այդ դուքսին աղջիկը, որ ոչ միայն նոյն հիւանդութեան ենԹարկուած էր, այլ նաեւ այնչափ կը նմանէր Մարկրիթի որ տեսնողը կրնար դանոնք երկու քոյր կար – ծել : Միայն Թէ նորատի դքսուհին Թո – քախտի երրորդ աստիճանին մէջ էր եւ Մարկրիթի ժամանելէն քանի մը օր եա – քը մեռաւ :

Դուքսը, որ Պանեէռ մնացած էր, ինչ – պէս մարդ կը մնայ այն հոդին վրայ, ուր սրտին մէկ մասը Թաղուած է, առաջ մը Մարկրիթը նչմարեց ծառուդիէ մը դար – ձած պահուն :

Իրեն անանկ եկաւ Թէ իր աղջկան ուր – ուականը կը տեսնէր եւ անոր մօտենա – լով ձեռքերը բռնեց, լալագին համբու – րեց, եւ առանց ով ըլլալը հարցնելու, Թախանձեց որ արտօնութիւն տայ իրեն դինքը տեսնելու եւ իր մեռած աղջկան կենդանի պատկերը սիրելու իր անձին վրայ :

Մարկրիթ, որ Պանեէռի մէջ մինակ էր իր սենեկապանուհիին հետ, եւ ասկէ դատ ինքզինքը վտանգելու ուեկ վախ չունենալով, դուքսին խնդրանքը ընդու – նեցաւ :

Պանեէռի մէջ մարդիկ կային, որ Օր – իորդ Կօթիէի ինչ տեսակ աղջիկ մը ըլ – լալը իմացուցին դուքսին : Ասիկա հար – ուած մը եղաւ ծերունիին համար, վասն զի հոդ կը դադրէր անոր նմանութիւնը իր աղջկան հետ, բայց չատ ուշ էր : Մարկրիթ իր սրտին մէկ պէտքը, ասկէ ետք ապրելու իր միակ պատրուակը, միակ արդարացումը եղած էր :

Ուեւէ յանդիմանութիւն չէրաւ անոր, արդէն իրաւունք չունէր, բայց հարցուց Թէ ինքզինքը կարող կը դա՞ր իր կեան – քը փոխելու : Այս զոհողութեան փոխա – րէն ամէն հատուցում ընելու առաջարկ ըրաւ : Մարկրիթ խոստացաւ :

Պէտք է ըսել Թէ Մարկրիթ, որ խան – դավառ բնութիւն մը ունէր, այն Թուա – կանին հիւանդ էր : Անցեալը իր հիւան – դութեան դլխաւոր մէկ պատճառը կ'ե – րեւար իրեն եւ տեսակ մը անապաչուռ – Թիւնով յուսաց Թէ Աստուած իր առող – ջութիւնն ու դեղեցկութիւնը իրեն պիտի Թողուր իր դղման ու դարձին փոխարէն :

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Շեխիկեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՄԿՐՏԻՉ ՇԵԽԻԿԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ այս կիրակի առաւօտ Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ մէջ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը կը յարգողները :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տէր եւ Տիկին Միհրան Հացագործեան եւ աղջիկը՝ Անահիտ, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ադամեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարսենիկ Աղէքսանեան եւ զաւակները, եւ համայն պարագաներ կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Մարսէյլի Մայր եկեղեցիի մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Հոգեհանգիստ մը ուր իրենց վաղամեռիկ զաւկին, եղբօր ու ազգականին՝ ԺԻՐԱՅՐ ՀԱՅԱԳՈՐԾ – ԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը կը յարգողները :

×

Պ. Յարութիւն Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց կնոջ եւ մօր ողբացեալ՝

ԱՆՆԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, ինչպէս նաեւ ՄԻՆԱՍ ՍԷԻՍԵԱՆԻ յիշատակին : Կը խնդրուի ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներէն, ներկայ գտնուիլ սոյն պաշտամունքի արարողութեան :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Արամ Թէրզեանի եղեբայրական մահուան քառասունքին առթիւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մարանկոզեան 30 Ֆրանք կը նուիրեն Ֆ. Կ. Հայի Անկէնի մանուճիւղին, ի նպաստ հիւանդներու օգնութեան :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափաքող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կատարեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսումնարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մանուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բազմալի համեմատութիւններով :

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ՝ Սեպտեմբեր 23 :

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 Սեպտեմբեր 12, Հինգշաբթիէն սեսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ :

ԺԱՆԹԻՑԻ, 22 Րիւ Վիքթոր Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, տեղական ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ :

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Րիւ Մրի Լօռ :

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դը – պիրեան :

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :

Փարիզի եկեղեցի, 15 Րիւ ժան Կու – ժօն (կիրակնօրեայ վարժարան, 22 Սեպտեմբեր, ժամը 10ին) :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Օր. ԻՐԷՆ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

եւ

Պ. ՍԵՐԺ ԱՓԵՇԵԱՆ

Նշանուած

Լիոն 8 Սեպտ. 1963 Փարիզ

ԽԱԶՎԵՐԱՑ

Այս կիրակի Տօն է Խաչվերացի : Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ պիտի մատուցուի քառաձայն հանդիսաւոր պատարագ եւ պիտի տրուի աւուր պատշաճի քարոզ, Հայրապետա – կան պատուիրակ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱ – ՆՈՒԿԵԱՆԻ նախագահութեամբ : Երե – կոյեան ժամը 4·30ին, մեծահանդէս Անդաստան Խաչվերացի :

Երկուշաբթի, 16 Սեպտեմբեր, Մե – ռելոց : Պիտի մատուցուի Ս. պատարագ եւ պիտի կատարուի հոգեհանգիստ մեր ազգի բոլոր ննջեցեալ հոգիներու ի հան – գիստ : Պատարագը կը սկսի ժամը 10ին :

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ՝ այս կիրակի, տօն Խաչվե – րացի, պիտի կատարուին օրուան յատուկ հանդիսաւոր արարողութիւն, Ս. պատա – րագ եւ Մեռելոցի ընդհանուր հոգեհան – գիստ : Իսկ ցերեկէ ետքը, ժամը 17ին, Խաչվերացի հանդիսաւոր թափօր եւ Ան – դաստան :

×

Ս. ՅԱԿՈԲ (ԼԻՈՆ)

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին պա – տարագ եւ երեկոյեան ժամը 5ին թափօր անդաստան : Կը պատարագէ եւ կը քա – րոզէ Լեւոն Աբեղայ Աբէլեան : Շաբաթ օր, երեկոյեան նախատօնակ «Լոյս Զը – ւարթի» ժամը 5ին :

Պատարագը կ'երգէ կոմիտաս երգչա – խումբը ղեկավարութեամբ Պ. Օթլազի :

×

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ

Այս կիրակի (Առնուվիլ) պիտի պա – տարագէ ու քարոզէ՝ Արիս Աբգ. Շիր – վանեան : Սկիզբ ժամերգութեան 9 : Ս. պատարագ 10·30 : Նոյն օրը կէսօրէ ետք ժամը 4ին պիտի կատարուի Անդաստան եւ Խաչի թափօր :

Կը հրաւիրուի Առնուվիլի եւ չրջակայի ժողովուրդը :

×

ՎԱՂԱՆՍ.— Հանդիսաւոր պատարագ եւ քարոզ, առաւօտեան արարողութիւնն ժամը 8·30ին, Ս. պատարագ 10ին :

×

ՏԷՍԻՆ.— Այս կիրակի, Խաչվերացի տօնին առթիւ կը կատարուի հանդիսա – ւոր պատարագ, մասնակցութեամբ երգ – չախումբին, յետ պատարագի Անդաստան եւ թափօր, սկիզբ պատարագի ժամը 9·30 :

×

ՍԻՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ.— Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ թաղականութիւ – նը կը ծանուցանէ, այս կիրակի վե – րացման Ս. Խաչի Տօնին առթիւ հանդի – սաւոր պատարագ : Սկիզբ ժամերգու – թեան ժամը 8ին, պատարագ 10ին, քա – րոզ 11ին : Երեկոյեան Ս. Խաչի թափօր ժամը 5ին : Կը հրաւիրուի թաղիս եւ չրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդը :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետե – եալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Մարանկոզեան յիսուն ֆրանք : Տիկին Ա. Վ. Սահաթճեան 50 ֆրանք ողբացեալ Սօֆի Սահաթճեանի յիշատակին : Տիկին Եոխքարաչեան 30 ֆր. ողբացեալ Աննիկ Փափազեանի յի – շատակին : Տիկին Հ. Փափազեան տասը ֆրանք իր մօրը յիշատակին :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

10 bis, Rue Thouin, PARIS

Այս կիրակի Խաչվերաց եւ տօն Ժողո – վրդապետական եկեղեցւոյ : Հայրապե – տական ճաշնաւոր պատարագ ժամը 10·30ին :

Պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Գերպ. Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Երիտասարդ մը իրրեւ օղնական վա – ճառորդ (վանտէօր) որ կարի մասին պաղափար ունենայ : Դիմել.—

SAADETIAN
18-19, Rue de Picardie
PARIS (3e)
Tél. : TUR. 99-06

×

ԴԵՐՁԱԿԻ ԱՇԿԵՐՏ ՄԸ՝ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ

G. PAPAZIAN
109, Fbg. St.-Honoré
PARIS (8e)

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

AGHATHE

Maison de Lingerie-Bonneterie

Prêt à porter

73, Avenue de la République
MONTROUGE (Seine)
Tél. : ALE. 00-08

Վաճառորդուհի մը (վանտէօղ) ներ – կայանալի, սահուն ֆրանսերէն խօ – սող 25 – 35 տարեկան :

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ներկայացուցչական ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի եւ չրջաններու մարմիններու ներկայացուցիչները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Մշակոյթի Տան սրահին մէջ :

Օրակարգ.— Հ. Յ. Դ. 34րդ Շրջ. ժո – ղովի պատգամաւորներու ղեկուցում, Շրջ. կոմիտէի բարոյական եւ նիւթա – կան դործունէութեան ղեկուցում, եւ Շրջ. կոմիտէի ընտրութիւն :

ՎԻԵՆ.— Հ. Յ. Դ. Անթ կոմիտէն ներկայ ընդհ. ժողովը տեղի պիտի – նենայ այս Շաբաթ, երեկոյեան 0հան. չանեան սրահը : Բոլոր ընկերներու նե կայութիւնը պարտաւորիչ է : Շատ կա րեւոր օրակարգ եւ ղեկուցում :

ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստա տութեանս մէջ իբրեւ խոհարարի օգնական Մանրամասն տեղեկութիւններու համա դիմել դրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-04-72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւղ մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ :

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սաքս Ալ – համպրա :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

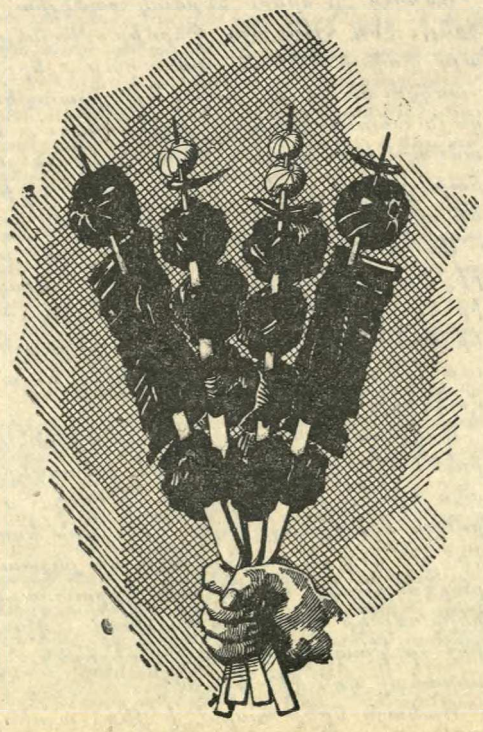
51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, լաթակազմ	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (Արուէեան Պուչեան, Պարոնեան)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. լաթակազմ	7·50 Ֆր.
ՄԻՒ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ուորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱՐԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան (անգլ.) 18 գունաւոր մանրանկարներ	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. Երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. լաթակազմ	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 էջ. լաթկզմ.	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անդուլի զանգակատուն, Պէյրութ, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱԶԵԼԻՆ Է
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ
ՁՈՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

ՃԱՇԱՐԱՆ

ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
15
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
15 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9709

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9709

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Աշխարհի ոտքը երէկ երկրին մէջ կը յառկանչէր կարեւոր հանդրուան մը : Վերջ կը գտնէր ամառնային արձակուրդի շրջանը : Մարդիկ այլեւս ու ամբոխներէն քաղաք կը վերադառնային կազդուրուած ու թարմացած : Կեանքը կը վերստանար իր բնականոն ընթացքը : Դպրոցները կը բացուէին եւ աշակերտ – աշակերտուհիները կրկին կը բռնէին կըրթական հաստատութեանց ճամբան :

Այսօր մեր երկրորդ հայրենիքին մէջ ալ անառատ ենք նոյն երեւոյթին :

Դպրոցական վերամուտը քանի մը տարիէ ի վեր այլեւս կը սկսի ո՛չ թէ Հոկտեմբերի մէկին, ինչպէս աւանդութիւն էր, այլ Սեպտեմբերի կէսին :

Վաղը՝ Երկուշաբթի՝ Ֆրանսայի մանկապարտէզներն ու նախակրթարանները կը բանան իրենց դուռները միլիոնաւոր դպրոցականներու առջեւ : Շաբաթ մը վերջ կը բացուին միջնակարգ վարժարաններն ու մասնագիտական հիմնարկութիւնները :

Բնակչութեան յարատեւ աճումով ստուէ տարի կ'աւելնայ աշակերտներու թիւը, այն աստիճան, որ կառավարութիւնը բացառիկ ծախքերու կ'ենթարկուի նոր չէնքեր կառուցանելու եւ նոր ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ ճարելու համար :

Շուրջ տասնուվեց միլիոն կը հաշուուի դասական դպրոցներ յաճախող աշակերտներու թիւը, ութ միլիոն եօթը հարիւր հազարը պետական, մէկ միլիոն ութ հարիւր հազարը մասնաւոր վարժարաններու մէջ :

Նոր տարեշրջանին պետական երկրորդական վարժարաններ յաճախողներու թիւը անցեալ տարուան վրայ երկու հարիւր հազարի յաւելում մը պիտի կրէ, ինչպէս կը նախատեսէ կրթական նախարարութիւնը :

Ընդհանուր նոր կառուցուած չէնքերուն թոյլի պիտի ըլլայ 190·000 աշակերտ – ներ ընդունել 5700 դասարաններու մէջ :

Մեր փոքր ածուն ալ կը գտնուի վեց – տասուտի նախօրեակին : Բայց մեր վեց – տասուտը դպրոցական չէ միայն : Ապրանքին – հանրային կեանքը եւս պէտք է վերկոփ միաժամանակ :

Սեպտեմբեր Սամուէլ – Մուրատեան վարչապետն ու Ռէնսիի Դպրոցասիրացը կը վերաբացուին չուտով, Սեպտեմբեր 23ին :

Կը յուսանք որ բաւարար թիւով աշակերտներ արձանագրուած են արդէն, շրջաւարտներու եւ մեկնողներու տեղ բռնելու համար :

Հայերէնի դասընթացքներն ալ վերսկսած են Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, ինչպէս կը տեղեկանանք Ցառագի նախուցումներէն : Գաւառէն ալ կը սկսին հաղորդներ հասնիլ :

Ցիսանահայ կապոյտ Աաչ, Եկեղեցի, Ս. Յ. Դ. Նոր Սերունդ, համայնքներ եւ այլ կազմակերպութիւններ այլեւս պէտք է կրնապատկեն իրենց ճիգերն ու գործունէութիւնները՝ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ արձանագրելու եւ որակեալ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներ ապահովելու համար :

Գիտենք, որ քանի կը սահին տարիները – այնքան կը դժուարանայ ազգապահպանման գործը :

Ապառնացող վտանգին դէմ անհրաժեշտ է ազգասիրութեան՝ ինքնապաշտպանութեան խաղաղ զէնքերով :

Որպէսզի նոր սերունդը գտնայ պատրաստ ու ժառանգորդը մեր մայրենի ոսկեղինիկ լեզուին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆ ՉԻՆԱՑԻՔ

ՍԹԱԼԻՆԸ ՄԱՐՄԻՆԸ ՍՅՐԱ՞Ծ

Չինացիները իրենց պվհասուր գէնքը դործածեցին ուղղակի յարձակողականի անցնելով Խրուշչեւի անձին դէմ իսկ : Մեծ յոյս դրած են իրենց այս նոր քաղքիխին վրայ, հոդ չահելու համար ընկերվարական կողմն աշխարհի :

Այս հակամարտութիւնը սկսած էր դաղափարական դետնի վրայ եւ այսօր հասած է միջադէպերու եւ բացէ ի բաց փոխադարձ մեղադրանքներու : Փեքինի մէջտեղ դրած է այլեւս «Սթալին – Խրուշչեւ » թղթածրարը եւ կ'ուզէ անհետեւեթ կերպով տրամաբանել, ինչ որ իրեն կը մղէ այն եղրակացութեան որ 30 տարի Խորհ. Միութիւնը եւ պրոլետարական յեղափոխութիւնը դեկավարուած եղած են.— «Ոճրագործի մը, խեղճի մը կամ յիմարի մը կողմէ »: Կռթնելով այս մտածելակերպին վրայ, Չինացիք , ամէն բանէ առաջ կ'ուզեն մարել Սթալինէն Խրուշչեւ երկարած շրջանին դործուած ոճիրներուն պատասխանատուութիւնը : Կասկածէ դուրս է որ նշան առնելով Խրուշչեւի վրայ, Չինացիք իրենց վերջին դէնքը կը դործածեն եւ կը հրաւիրեն խորհրդային վարչապետը իր ինքնաքննադատութիւնն ընելու :

Դէտերը չեն հասկնար սակայն թէ ո՞վ կրնայ դօրավիդ կենալ Չինացիներուն այս պայքարին մէջ եւ ի՞նչ յոյսով ճամբայ ելած են : Անշուշտ ոմանք կարծում կը յիշեն սթալինեան դարաշրջանը, բայց ի վերջոյ խորհրդային ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կը վստահի իր դեկավարներուն եւ կառավարութեան, ինչ որ կը դժուարացնէ Չինացիներուն դործը եթէ երբեք կը յուսան ժողովուրդը խորհրդային իշխանութեան դէմ հանել :

Բայց Չինացիք վերջին յոյս մը ունին Խրուշչեւի յաջորդութեան հարցը որ կրնայ անպատեհ առեն մը ծագիլ եւ բարդութիւններ ստեղծել փոխանցման շրջանին :

Փեքինի «Ժողովուրդին Օրաթերթը» կը դրէ թէ 1961ին Սթալինի մարմինը հանուած է Լենինի դամբարանէն, անմիջապէս այրուած է : Արեւմտեան եւ Արեւելեան դէտերու կարծիքով, Սթալինի մարմինը թաղուած է Կրեմլինի պատին տակ յեղափոխութեան հերոսներու գերեզմանին մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱԶԻԼԻ դինուորական ապստամբութեան ձախողութենէն ետք, նախագահ Կուլար յայտարարեց թէ չի հանդուրժեր որեւէ արկարդապահութեան :

ԱԹԵՆԱԿՈՐԱՍ տիեզերական պատրիարքը նոր դժուարութիւններու կը բախի յոյն եկեղեցւոյ հետ : Մինչ ինք կողմնակից է որ դէտեր ղրկուին Հռոմի Տիեզերական ժողովին, Յոյները դէմ են եւ դերապայծառ Խրիսոսթոմոս յայտարարեց թէ «Յոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ եւ Հռոմէական Կաթոլիկ Եկեղեցւոյ միութիւնը անկարելի է» : Իր յայտարարութեան մէջ , Յունաստանի առաջնորդը յոյն կաթոլիկներու դործունէութեան դէմ ինչ որ մեծ զարմանք եւ ցաւ պատճառած է կրօնական շրջանակներու մէջ :

ԻՏԱԼԻՈՅ Օճեի չարաթաթերթը կը յայտնէ թէ Հիթլէր ծրագիր մը պատրաստած էր Պիոս ԺԲ. Պապը աքսորելու :

Օր ը Օրի ն

ԱՐԵՒՈՒՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹԸ

Պերճաբարբառ գրագէտին ու ոսկեբերան բանաստեղծին ներբողականներով չէ որ պիտի ըմբռնէինք չափն ու տարողութիւնը այն հրաշքին, որ տեղի ունեցաւ հազար հինդ հարիւր տարի առաջ , Աստուածաշունչին թարգմանութեամբ :

Այդ հրաշքին համը ճաշակելու եւ անով արբենալու համար, պէտք է ծայրէ ծայր կարդալ այդ դիրքը, որուն վրայ, արդարեւ, կը յածին Աստուծոյ չունչն ու մեր աստուածաբերտ լեզուին արեգակը :

Միայն հայերէնի մէջ է որ Սուրբ Գիրքը կը նկատուի Աստուծոյ չունչով — անոր հոդիով — դրուած մատեան :

Ուրիշներու ճարած անունները — Պայպըլ, Պիպլ — չեն կրնար , դիւրին դիւրին, հաւատացնել բարեպաշտ քրիստոնեային կամ հեթանոսին թէ այդ մատեանը, իրաւ, դրուած ու յօրինուած էր Աստուծոյ չունչով :

Մատեան մը, որ չեմարան է պիտանի դիտելեաց եւ ալրիւր ամենայն իմաստութեանց՝ թէ՛ հաւատացողին եւ թէ չհաւատողին համար :

Աւանդութիւնը կը պատմէ թէ մեր այբուբենին երեսունըվեց տառերը երկին – քէն վար իջան, Մեսրոպի Տեսիլքին մէջ, Քրիստոսի 413 թուականին :

Ուրիշ ուրկէ՞ անձրեւած կրնային ըլ – լալ մարդարիտի այդ հատիկները, ո – րոնց հիւսուածքով մեր Աստուածուսոյց Մեսրոպներն ու Սահակները, 435ին , սրբատառ մատեանով մը մեզի հրամցուցին իմաստութիւնը, որ կուզար անյի – շատակ դարերու մշուշէն :

Որո՞ւն տառերը, որո՞ւն բառերը փոխառնելով, մեր Եղնիկներն ու Եղիշէները, մեր Կորիւններն ու Խորենացիները , մեր Նարեկացիներն ու Շնորհալիները պիտի կարենային բազմապատկել փառքը մեր դրականութեան :

Աստուածաշունչին թարգմանութիւնը առաջին չորն էր այն արշալոյսին, որ դարերու եւ տարիներու թաւալումին

ՀՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ 500 միլիոն ֆրանքի փոխառութիւն մը բրած է Ալժերիոյ :

ՖՐԱՆՍԱ. կ'ուզէ վերահաստատել մշակութային եւ տնտեսական յարաբերութիւնները Իրաքի հետ, յայտարարեց Ֆրանսական պատուիրակութեան պետը որ ներկայիս Պաղտատ կը գտնուի :

ՊԻՏՐՈՒԹի լիբանանեան մամուլը մեծ տեղ կուտայ Հիւսէյն – տը Կոլ հանդիպումին : «Լը Սուար » (Տիլդրան Թոսպօթ) կը դրէ՝ տը Կոլ ալած տարած է այն վերապահութիւնը եւ թաղուն թըշնամանքը զոր Ֆրանսա կը տածէր Ցոր – դանանի եւ Հաշէմիներու նկատմամբ , նախորդ հանրապետութեանց տակ :

ԹԻԼ – ԱՎԻՎի հիւսիսային մէկ արաբական դիւղին մէջ բախումներ պատահած են բնակիչներուն եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ : Բնակիչները կ'ուզէին արդելք հանդիսանալ արաբական չէնքի մը տապալման զոր թաղապետական իշխանութիւնները որոշած էին, նկատի առնելով որ տունը առանց արտօնութեան կառուցուած էր :

ԴԱՆԻԱԿԱՆ մամուլը չատ դժգոհ է որ Ժորժ Փոմպիտու իր վերջին այցելութեան առթիւ չատ ուղղակի կերպով յայտնած ըլլայ այն փափաքը որ Ֆրանսերէնը «առաջին լեզու» դառնայ դանիական դպրոցներու մէջ : Արմատական Փոլիթիքեն կը դրէ թէ տը Կոլի չի մնար որոշել թէ ի՞նչ լեզու պիտի սորվին դանիացի տղաքը :

ԿԱՐՕՏ

Ես տեսայ բազում տաճարներ շքեղ
Իմ տարագրանաց ճամբուս երկայնքին ,
Բայց հոգիս կարօտ մնաց ամէն տեղ
Հայ գեղջուկ ժամեր, ձեր խոնարհ
տեսիլն :

Ճանչցայ խորանիներ ջահազարդ ու վառ,
Կամարներ՝ համակ արծաթ ու ոսկի ,
Ճանչցայ սրբազան արձաններ մարմար ,
Բայց հոգիս կարօտ մնաց աղօթքի :

Պերճ ու վիթխարի գմբէթներու տակ
Եւ ոսկեթանգակ յաղթ սիւներու մօտ ,
Ես որոնեցի Անին աւերակ
Եւ Ջուարթնոցի խարերը մամռոտ :

Իմ տարահալած ճամբուս ընթացքին
Տեսայ տաճարներ ես երկնասլաց —
Կոթողներ անմահ երկնայինի փառքին —
Բայց էեզ չգտայ, ո՛վ Հայու Աստուած :

Ես թափառայած ու խոնջ ուխտաւոր՝
Օտար սուրբերու սեմին այցելու ,
Կ'երազեմ ահա վանիք մը դարաւոր՝
Գրկին մէջ անուշ Հայոց լեռներու :

Մօտիկ ու հեռու զանգերու ձայնով ,
Աշխարհի բոլո՛ր զանգատուներէն
Կը կանչեն անվերջ զիս մայրագորով
Սուրբ էջմիածինն ու Հոռիփսիմէն :

Մ. ԻՇԽԱՆ

(«Ոսկի Աչուն»)

հետ, պիտի լուսաւորէր դրականութեան մեր պարտէզը ու ճամբայ պիտի բանար մեզի համար, որպէսզի երթայինք ու մեր պարթեւական հասակը ցոյց տայինք օտարներու մշակոյթի անդաստանին մէջ : Մեր լեզուն մեր չրթունքին :

Աստուածաշունչին թարգմանութենէն չատ առաջ ալ, մեր հրաշափայլ լեզուն կար, իբրեւ ազգային լեզու : Հեթանոսական չրջաններուն, անուշտ, մեր արքաներն ու մեր դիւցազիները, մեր դուսաններն ու մեր իշխանները կը խօսէին Աստուածաշնչական լեզուով : Այլապէս , ի՞նչպէս հինդերորդ դարուն, մեր դրաբարը հասած կրնար ըլլալ այն կատարելութեան, որուն փաստերը կան Աստուածաշունչին — եւ Ոսկեդարեան մեր դրականութեան — ամէն մէկ էջին վրայ :

Ու այն բարեբաստիկ օրը, երբ ունեցանք այդ այբուբենը, մեր սրբադնա – դոյն թարգմանիչները սկսան մեր դրականութիւնը ճոխացնել յունարէնի եւ ասորերէնի հարստութիւններով :

Առաջին փորձը կատարեց Սուրբ Մեսրոպ, հայացնելով Հին Կտակարանը , Եօթանասնեայն :

Աստուածաշունչը, մեր արեւափառ լեզուով ու այբուբենով, ոչ միայն կրցաւ հայ ժողովուրդը աւելի եւս մօտեցնել իր Աստուածին — Հայոց Աստուածին — այլ եւ կրցաւ ըլլալ փարոս մը, որ լոյս փռեց այն ճանապարհին վրայ, ուրկէ պիտի անցնէր մեր Միաքը :

Աւանդական սովորութեամբ, Թարգմանչաց Օրը եկեղեցական Տօնի մը բնոյթը ստացեր է : Ու տարին կիրակի մը , հայ քահանան կը սպասէ իր հօտէն որ եկեղեցի երթայ եւ բուռ մը խունկ վառէ՝ ի փառս եւ պարծանս մեր Մեսրոպեան եւ Սահակներուն :

Զի բաւեր :

Եկեղեցիէն դուրս ալ պիտի վառենք այդ խունկը : Ի՞նչպէս :

Իր բարձունքէն վար չառնելով մեր լեզուն, որ արեւուն ճառագայթն է մեր չրթունքին վրայ : Ու մեր հոդիին ներ – սը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ԱՆԴԻՆ ԵՒ ԲԱՐՁՐ

Գրական եւ մշակութային հանդիսու – թիւնները բեղնաւոր են միշտ, երբ ա – նոնք կ'անցնին չըլլանակի մը մէջ՝ որուն չի պակսիր մտաւորական անհրաժեշտ պատրաստութիւն մը: Ժողովրդական դանդուածներու մասնակցութիւնը, նը – ման հանդէսներու, կ'ըլլայ այլ՛պէս բեղնաւոր եւ խրախուսիչ, այն միակ պա – րագային սակայն, երբ արուա – ղբա – րագային սակայն, երբ արուա – ղբա – կան տարր մը կուգայ հանդէսը փոխա – դրել գրականութենէն անդին եւ աւելի բարձր մակարդակի վրայ: Այդ տարրը Հայուն ազգայնականութիւնն է:

Պատահեցաւ որ մասնակցիմ Մաշտոց – եան տօնին: Հանդիսականներուն թիւը սովորականէն աւելի ըլլալով, տիրող տպաւորութիւնը բազմապատկուած էր: Բայց կ'արժէ՞ր տեսնել երկիւղածու – թիւնը ներկաներուն, կ'արժէր լսել որո – ւընդոստ ծափերը աւելի քան հարիւր հազար Հայոց, կ'արժէր մանաւանդ ներ – չընջել այն զգլխիչ խումկը՝ զոր եպիս – կոպոսներ եւ պերճասաց հռետորներ կը բուրվառէին Սուրբին առջեւ: Ի՞նչ կ'ը – սեմ, սուրբը չէ որ կը տօնուէր, այլ սրբութիւն մը: Ոչ թէ տարը, այլ բանը: Ոչ թէ դիրն ու գրականութիւնը, այլ ա – նոնցմէ բարձր բան մը: Հակառակ խը – ժալուր աղմուկին, յաջողեցայ քովս կանգնող մարդու մը հարցնել թէ՝ միթէ ուսումնասիրա՞ծ է այդ Մեծ Գրիչը, միթէ կարդացա՞ծ է այդ հանճարեղ մարդէն էջեր: Քովինս իսկոյն պատասխանեց իր յօնքերը, բացայայտ արտայայտու – թեամբ, եւ բաւ թէ հոս ո՛չ թէ մարդ մը, այլ Սիլվա Կապուտիկեան անունով կին մըն է որ կը փառաբանուէր: Ան – ցորդ կին մը: Երկրորդ հարցումս աւելի անհետեւեթ թուեցաւ իմ խօսակիցիս, որ յարեց թէ ինք անհաղորդ կը մնայ ոու – սահայ բանաստեղծութեան: Ձիշդ ինծի պէս:

Կ'ըսէի թէ գրականութենէն բարձր բան մըն է, որ աչքի առջեւ ունի հայ մամու – լը, երբ այսօր կը տօնէ իմ Նահանջը: Ան կը տօնէ դաղափար մը, որ միաժա – մանակ առաջադրութիւն մըն է,— ինք – նապաշտպանութիւն՝ ընդդէմ օտարացու – մի: Ցառաջ չի կրնար սխալիլ՝ երբ կը վկայէ թէ, ես կը խորշիմ այն ամէն բա – նէրէն որոնք դիս դէպի բեմ եւ ամպիոն մղելու կը ձգտին: Բայց տօնին էութիւ – նը իմ անձէս անդին կ'անցնի, դղալի չա – փով: Ինչ որ մասնակից կ'ըլլայ, վաթ – սունամեակի մը առթիւ, մտածում մըն է: Այդ մտածումը ազգի՛ն էր, իմս ըլ – լալէ առաջ: Ան կը մնար ծփուն եւ տա – րածուն ժողովուրդին ծոցը, երբ եկաւ բիւրեղացաւ դանազան երկերու մէջ, ո – րոնցմէ մէկն է ահա Նահանջը: Ես հոդ աւելի հետեւորդ եմ, քան թէ առաջ – նորդ: Աւելի ճիշդը՝ հետեւորդ եւ ա – ռաջնորդ դիրար կը չեզոքացնեն, եւ դիս կը վերածեն այն պարզ անհատին՝ որ կը հրճուի, երբ Հայը ամէն առիթ կ'օգտա – գործէ հրահրելու համար ինքնապաշտ – պանութեան իր զաղափարը, ամէ՛ն ա – ռիթ՝ քանի կը տեւէ եւ կը տատանայ օտարացումը:

Հայը կ'օգտագործէ, ըսի, ամէ՛ն պա – տեհութիւն, եւ նոյնիսկ Նահանջի նը – ման ազգայնական վէպ մը, ոչ թէ անոր համար որ այդ վէպը ազգայնական է, այլ որովհետեւ անոր ազգայնական ուղ – ղութիւնը (օրիանթասիոն) ճշդիւ կը հա – մապատասխանէ ա՛յն ուղղութեան, զոր այսօր իրենց ըրած են Հայութեան բո – լոր հատուածները անխտիր: Գիրքը ու – նի պաշտպանողական ուղղութիւն: Եթէ բլլար յարձակողական, կարելի չէ որ ե – րեւնար Պոլսոյ եւ Երեւանի հրապարակ – ներուն վրայ, նոյնիսկ եթէ ունենար բարձրորակ արուեստ մը՝ իրրեւ նեցուկ: Հայութեան ծոցին մէջ գոյութիւն չունի այլեւս ազգայնական կարեւոր հոսանք մը, որ ընդգրկէ յարձակողական դիր – քաւորում: Մեր ո՞ւժն է որ ամքած է, թէ չէ դարձած ենք չնջահայեաց եւ իրա – պաչա: Մեր ուժին տկարութիւնը (ա – ռաւել կամ նուազ տկարութիւնը) նոր բան չէ: Բայց կային որ չէին դիտեր:

Մենք գիտենք թէ ի՛նչ ուղեկից ընդ – գրկած էր այն ազգայնական վիպագրու – թիւնը՝ զոր մշակեցին Յակոբոս Աբով – եան, Րաֆֆի եւ Ա. Ահարոնեան: Հերո – սական կեցուածքը, կ'ըսեն, մեծ ռոման – թիքներուն յատկանիշն իսկ է: Ինչո՞ւ չէ: Ես ալ կարդացած եմ Հունգարացի Սանտոր Ֆէթէօֆին եւ անգլիացի Պայ – րընը: Բայց չեմ կրնար մոռնալ մեր «Խենթ» եղիան, որ ծայրայեղօրէն, որ խօլաբար ռոմանթիք էր, որ սակայն ազ – գային հարցին դէմ պահեց զարմանալի կերպով ողջամիտ եւ խմաստուն կեց – ուածք: Բայց քանի որ նիւթը հայ վի – ւազք: Բայց քանի որ նիւթը հայ վի – պագրութիւնն է, աւելորդ չեմ նկատեր ամփոփ բաղդատական մը ընել երկու վիպագիրներու միջեւ:

Գիտենք թէ արեւելահայ վէպը սկսած է Յակոբոս Աբովեանով, որ կնամբր – դի այր մըն էր: Իսկ մեր մէջ՝ Սրբուհի Տիւսաբով, որ առնական կին մըն էր: Առաջինը, հարազատ գաւակ Արարատեան դաշտի, սլացած է դէպի ոլորանները երկնային, քնարական չվերթ թափով, եւ իրրեւ լեզու գործածած է բարբառ մը, որուն քերականութիւնը դեռ ի լինելու – թեան է: Իսկ Տիւսաբ, որ ամիրայի թոռ էր եւ փաշայի կողակից, լքած է իր սա – լոնական լեզուն, ֆրանսերէնը, եւ իւրա – յուցած հայերէն մը՝ որուն չի պակսիր ոչ օրէնք եւ ոչ քերականութիւն: Զար – մանալի՛ կին, արդարեւ, որ փախուստ կուտայ իր չքեղաշուք եւ ըստ բաւակա – նին կեղծ միջավայրէն, այսինքն Բեսա – րի բարձր սալոններէն, եւ խանդավառօ – րէն կ'ինչնէ վար, դէպի խոպան հողերը մեր միջավայրին, եւ կա՛մովին կը վե – րածուի մշակի:

Եւ ան կը մշակէ մեր «փոքր ածուն», իր համեստ արօրին տալով մէկ որոշ ուղղութիւն՝ պաշտպանողականութիւն: Պահել եւ պաշտպանել եղածը, որ քիչ է, դայն խնամելով եւ ուռճացնելով: Նոյն ակօսը պիտի շարունակէր իր յաջորդը, Արփիար Արփիարեան: Սպասելի էր որ, իրրեւ յեղափոխական մեծ պարագլուխ, ան ճաճէր ուժանակ եւ սուսեր, փոխա – նակ զանոնք թողելու Րաֆֆիի ձեռքը: Արփիարեան մնաց փոքր ածուին մէջ, իր ղրաչարներուն համար պահանջկոտ քառասուն փարայի յաւելում, քիչ մը հակակշիռ՝ մեր թաղականներուն վրայ, եւ հարսեր՝ առանց տնաւեր օժիտի: Ա – նոր պատմուածքները պիտի կարենար ստորագրել ոեւէ ղրիչ, որ չափաւորա – պէս բարենորոգիչ է եւ ազատամիտ: Այս ղրականութիւնը ո՛չ հերոսական է, ոչ յափշտակիչ եւ ոչ ալ փայլուն (Տիւ – սաբ անընթեռնելի է այսօր, աւելի քան Րաֆֆի): Բայց ան ունի խոչոլ մը, ճիշդ է, սահմանափակ, որ սակայն այ – սօրուան Հայուհին է: Խոչոլ մը, աւարտ մտահոգութիւն մը, որով ամէն ազգա – սէր Հայ կը պաշտպանէ եւ կը զարգա – ցընէ ինչ որ ունի իր սահմաններուն մէջ: Եթէ այսօր Երեւան կը բանայ իր դուռը Նահանջի առջեւ, պատճառն այն է, կը խորհիմ, որ այդ դիրքը բան մը պաշ – պանած է, իր սահմաններուն մէջ:

Ցառաջ չի ծածկեր իր մեղադրանքը, երբ կը զրէ թէ «Հայրենիքը այսօր մի – այն կը զբաղի Շահնուրով», այսինքն երեսունըհինգ տարուան յապաղումով: Ճի՛շդ է: Թէ հոն եւս գոյութիւն ունի օտարացման վտանգը, մասնաւորաբար «Ներքին Սփիւռք»ի մէջ, այդ բանը ա – նառարկելի իրողութիւն է: Համայնա – վար աշխարհի անծայրածիր տարածու – թիւններուն վրայ ցրուած Հայեր կը մը – նան տարանջատ եւ խզուած՝ աղգային մթնոլորտէ, որով նաեւ ենթակայ՝ օ – տարացման եւ ձուլումի: Գալով խառն ամուսնութիւններուն, այդ հի՛ն պատ – մութիւն է: Հոն չատ կային Նաթաչա – ներ, երբ մեր կողմը չկար Ենկէթ կամ Պրիմէթ: Այսուհանդերձ, բազմաթիւ ե – րեւոյթներ կուգան վկայել թէ Երեւան պաշտպանողական դիրք բռնած է ինք – նաբերաբար, առանց արտաքին թելա – դրանքի, ներքին անհրաժեշտ մղումով մը առաջնորդուած: Ան չէր կրնար, լլ – լալով այն՝ ինչ որ է, չլինել փոքմ մը պատմի, ընդդէմ ռուսական մեծ մշա – կոյթին եւ պրականութեան, որուն ամե – հի ներթափանցումը հայ դրականութենէն ներս, անպայման իր հետ պիտի քշէր – բերէր պզտոր ջուրեր եւ անչահ բեկոր – ներ: Մեծ դրականութիւնները ունին ճնշողական անդիմադրելի ուժ մը, որով անոնք կը թափանցեն եւ կը ներգործեն, իրենց եռեւ դանուող պետութիւնը մի – ջամտէ թէ ոչ: Միթէ արեւմտահայը չէ՞ ապրած դոյակիճակ մը, որ այս մէկը կը յիշեցնէ:

Պետական ճնշում չկար մեր վրայ, Ցրանսայի կողմանէ, ոչ ալ կրնար ըլ – լալ, երբ մենք կ'իւրացնէինք Ֆրանսա – կան վարժարաններուն կրթական ծրա – դիրը, եւ կը ներշնչուէինք առաւելա – պէս Ֆրանսական դրականութենէն, երբ օրին մէկը, դրասէր եւ ազգայնական ե – րիտասարդները, որոնց բաներէն էր Շա – ւարշ Միսաքեան, «Դէպի Գաւառ» կար – դախօսը արձակեցին: Այս երիտասարդ – ները ըմբոստացած չէին (միայն ա՛յդ էր պակաս) ընդդէմ Լամարթինի եւ Հիւկոյի (Պետրոս Դուրեան), ոչ ալ Զո – լայի եւ Մոփասանի (Գրիգոր Զօհրապ), ոչ ալ Վեռլէնի եւ Պառնասեաններուս (Վահան Թէքէեան): Այլ ընդդէմ դրա – կանութեան մը՝ որ մակերեսային կապ – կութիւնն էր Ֆրանսականին, մասնաւո – րաբար պուլվարատիէ դրիչներուն, եւ որ կ'արտայայտուէր թեթեւսոլիկ փանթէ – զիներով, տղայամիտ դրչախաղերով, դիմաստուէրներով, այսինքն կէվէզէու – թեամբ: Բաներ՝ զոր ուսումնասիրած եւ ձաղկած է Գեղամ Ցէնկերճեան: Նմանա – պէս, Հայաստանի ներկայ դրականու – թեան եւ մամուլին մէջ ներխուժած են բաներ՝ որ խորթ են եւ յողնատանջօրէն թխածոյ (դժուարըմբռնելի՛ մանաւանդ՝ մէկուն համար որ չի կրնար դէպի ակը բարձրանալ, չդիտնալով ռուսերէն): Եթէ աւելորդ է մատնանշել հոն տիրող անխուսափելի եւ պարտաւորիչ միակող – մանութիւնը, կարելի չէ չնշել թէ, խաթարուած է մինչեւ իսկ արեւմտահա – յերէնը, որ առ նուազն վաթսուն տարի առաջ էր ոսկանց գրիչին տակ: Բայց ժամանակաշրջանի մը, երբ առաջին ան – դամ ըլլալով կը կազմաւորուի պետական լեզու, նորանոր բառամթերքի անմիջա – կան պահանջով, հայերէնը չի կրնար չապրիլ երկունքի խառնակ բայց յուսա – լից օրեր: Այն քննադնին աշխատանքը, որ կը կատարուի ներկայիս, այնքան մեծ է որքան արդասաբեր:

Քննական միտքը դիս կը տանի — կը բերէ (հեռուէն հեռու) մեր գրական քըն – նադատութեան, որ քաւութեան նոխազն է մեր հեղինակներուն, երբեմն ո՛չ ա – ռանց պատճառի: Ես անձնապէս պա – տանդ չունիմ անկէ դժգոհելու: Ընդ – ճառ մը չունիմ անկէ դժգոհելու: Ընդ – հակառակն: Ի պատիւ իրեն՝ կրնամ ըսել թէ իմ քննադատներս (երբեմն պարզ ղը – բասէրներ) առջի օրէն իսկ տեսան եւ մատնանշեցին Նահանջի տկարութիւննե – րը: Ձիշդ է թէ հոն կան լեզուական թե – րութիւններ, կառուցման պարզարանու – թիւն (շեմաթիզմ), ջրատ զգայնութիւն (սանթիմանթալիթէ) եւ անկատար ծա – նօթութիւն՝ մեր ազգային պատմու – թեան: Ատոնք կը բացատրուին, առանց արդարացուելու: Երկը հեղինակին ըս – կզբնական փորձն էր, եւ իր չըլլանին՝ Հայոց պատմութեան դասաւանդութիւնը արդիլուած էր Պոլսոյ վարժարաններուն մէջ: (Միթէ Հայոց պատմութիւնը դուռ մասնագիտական ուսում չէ՞, ներկայ Հայաստանի մէջ):

Վերջացնելով ըսեմ որ, ենթադրեալ նոր – սերնդական մը, մէկը անոնցմէ ո – րոնք չուիճկ – կրմով կը սնանին եւ որոնց համազգեստը պլու – ճինն է, յայտարա – րած է Ցառաջի սիւնակներէն թէ Նա – հանջը հինցած եւ ժամանակըէպ դիրք մըն է: կը ցաւիմ: Իմ մեծագոյն փափա – գքս այն է, որ այդ դիրքը կորսնցնէ պո – յութեան ամէ՛ն իրաւունք: Հեղինակի մը համար, որ ընկերային ախտ մը մատ – նանշած է, ոչինչ այնքան բերկրալի է որքան իր դիրքին անհետացումը, իրրեւ ուղղակի հետեւանք ախտին բժշկումին: Այդ տեսակ դիրքերէն կը մնայ միայն բանաստեղծական չունչ մը, եթէ ունին, տեսակ մը համամտուղ եւ դաշնաւորում՝ որ իր ալիքներուն մէջ կը ձուլէ — կը տանի դէմքերն ու դէպքերը, դաղափար – ներն ու խորհրդածութիւնները, Հայն ու օտարը: Երանի՛ թէ չուտով վերջ գտնէ օտարացման վտանգը եւ կորսուի նոյնիսկ (հոս կը կրկնեմ Նահանջի վերջին տողը) եւ կորսուի նոյնիսկ « այդ հի՛ն, շատ հին մեզեդին՝ բոլորին ծանօթ »:

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ԻՆՔԸ ԳՆԱՑ, ԵՐԳԸ ՄՆԱՑ

Այս տարի, մեր արձակուրդի օրերը մէջտեղէն կիսեցինք: Կէսը անցուցինք ծովափը, իսկ միւս կէսն անցընելու հա – մար, այր ու կին գացինք լեռ: Ծովափ եղած տեղերնիս, հայերէն բառ մը, ա – նուն մը, երգի բեկոր մը լսելու, Հայ մը տեսնելու կարօտով, միշտ աչքս ու ականջս բաց պահեցի, բայց օգուտ չը – բաւ: Զարմացայ՝ խորհելով որ աչ – խարհի վրայ Հայ չեղած, հայ չդտնուած տեղ ալ կայ եղեր… : Այս ըսելով, չեմ ուզեր եզրակացնել թէ մեր գացած քա – ղաքը բնիկ կամ այցելու Հայեր չկային: Անշուշտ կային, բայց մեր չար բախ – տէն, մեզի չհանդիպեցան ու մենք մի – նակութենէ քիչ մը նեղուեցանք:

— Ցաջորդ անգամ անպատճառ պէտք է խումբով դանք, առնուազն երեք զոյ – գով, վճռեց տիկինը ու հարցը համա – րեցանք փակուած:

Պատկերը տարբեր էր՝ երբ մեր ար – ձակուրդի երրորդ մասը վայելելու դա – տինք լեռ: Լեռը տեսակ մը Հայաստան էր: Ամէն քայլափոխի, Հայու կը հան – դիպէինք ու հայերէն կը լսէինք, որով – հետեւ հիւրանոցի տէրը Հայ էր, նպա – րավաճառը՝ Հայ, փողոցներէն անցնող ժողովուրդին կէսը՝ Հայ:

Աւելոտ օր մը, բարեկամի մը հետ պատյոի էինք ելած: Երկինքը պայծառ էր, մաքուր կապոյտով մը, որուն վը – րայ կը նաւէին ամպի մանր ու սպիտակ կտորներ, իրենց չուքը լեռներու բազմե – րանդ կանաչին վրայ ձգած: Օդը ծաղիկ կը բուրէր ու կը չորար մաքուր արե – գակէն: Հոս ապրողը ծերանալու չէ, ըսի քովէս քալող ընկերոջս:

— Այդպէս ըլլալ կը թուի, բայց հոս ապրողներն ալ կը ծերանան ու կը մեռ – նին, ըսաւ ան, ու սկսաւ, հանելի ձայ – նով մը լեռներու նուիրուած երգ մը եր – գել:

Մեր քալած ճամբուն ձախ կողմը, բարձունքի մը վրայ դանուող տան մը պատշգամը դրուած բարձրախօսէն, յան – կարծ սկսաւ հայերէն երգ մը հոսիլ:

Սեւանի ձկնորսներուն երգը·

«Ես աշխարհով անցնող առուն ,
Ալիքները կուն կուն արուն,
Անց եմ կենում անցորդի պէս ,
Մէկըս ձմեռ, մէկըս գարուն» :

Բարեկամս, ինքնագոհ, խնդաց :

— Իմ երգածս է, ըսաւ իրրեւ բացատ – րութիւն, չունչանորդին տեսաւ թէ կա – նգ, ու վազեց այդ երգը վրան գրաւ:

— Ուրեմն տանտէրը կը ճանչնա՞ս :

— Ճանչնալն ալ խո՞սք է, ո՞վ չի ճանչնար զինք· լաւ բարեկամս է :

— Ատոր համա՞ր էր, որ, չունչանորդին, մունչանորդին իրար անցուցիր … նախա – դէն, մտնչանորդին իրար անցուցիր …

— Այդ որակումներուն մէջ տակաւին իմաստ չկար …

— Գիտեմ, կը կատակեմ :

— Կապը կտրած հորթի պէս ի՞նչ կը պտըտիք… վեր եկէք ու քիչ մը հանգ – չեցէք, ըսաւ պատշգամին վրայ երեւցող մարդու մը ուրախ ձայնը :

Ելանք վեր :

Երկու բարեկամները մեծաղմուկ ող – ջագուրեցան ու ես ներկայացուեցայ տան տիրոջ :

— Մեծ պատիւ է ձեզ հիւրասիրելը … մէկերնիս դրդռ, միւսնիդ՝ երգիչ … ի՞նչ կ'ուզէք խմել, օղի՞, ուիսկի՞, դի՞ նի՞, փառք Աստուծոյ, ամէն բան ունինք…

— Բան մըն ալ չենք ուզեր, առաւ – կանուխ դեռ նոր ենք նախաճաշած :

— Աղէկ, ան ատեն երթամ վրան նոր բէֆըրտ մը դնեմ :

Ու վազեց ներս :

«Կո՛ւժն առա՛յ, ելա՛յ սա՛րը», սկսաւ երգել Շահմուրատի ձայնը:

— Ծօ՛, այդ թանկագին բէֆըրտ – ուրիկ՞ դտար :

— Ես Շահմուրատի բոլոր բէֆըրտ – ները ունիմ:

Ու նորէն վազեց ներս :

Դուրս եկաւ աքալով, դրկած՝ խոշ – քարակ մեծ տուփ մը, որուն մէջ նախուն դիզուած էին մեծ քիչով եր – գասնակներ :

— Ջահեցի՛ք : Հաւնածնիդ կը դնեմ վը–
ած, բաւ :
Ըսինքս Ցակոբը, իբրեւ մասնագէտ —
ոչ երկիչ էր — սկսաւ պատել, ա –
ոնները տալով եւ դնել քովը :
Անուանի, Արօր Տատրակ, Դըլէ եա –
ան, Քրիստոս Պատարագեալ ...

— Ակամ մը, տարիներ առաջ, Ֆրիս–
ոյ Պատարագեալը լսելու համար չորս
ոմեան ճամբայ եմ կտրած, Նիւ Եոր–
ի Ֆրատհենս եմ գացած,— ըսի ես :
ի մաքով գացի եա, ծննդավայրս, ո –
ած բարձրադիր եկեղեցին սրբատաշ
արկերէն յորդող այս օրհներգութիւնը ,
ոյնէն յորդող այս օրհներգութիւնը ,
ինքի օրերը մինչեւ մեր տունը կը
տանէր :
Ցուզում նչմարած ըլլալու էին, ո –
ոշ ինեւս, զրեթէ երկուքը միաձայն ,
արցուցին թէ ինչո՞ւ տխրեցայ ...

— Բան չկայ, մաքով երկիր էի գացեր
ու պատանեկութեան օրերս կ'ապրէի ,
ըսի :
Ոչ ձայն չհանեցին, բան մը չըսին :

— Վարը ձորին մէջ էր աս տունս ,
ուան պատմել մեր հիւրընկալը : Տէ –
ի գոհ չէի, միշտ կ'ազօթէի Աստու –
ծոմ՝ որ ինծի բարձունքի մը վրայ, ըն –
ոյնքան համամասպատակերով հողի կտոր
ի, եւ տունս փոխադրեմ այդ բար–
ի տեղը՝ որ, ամէն չորս կողմս նա –
ի լեռներ, սիրտս բացուի : Մ'ըսեր թէ Աս–
ուածս լաւ տրամադրուած մէկ պահուն է
ի ազօթեր եմ ... ձայնս լսեց : Աս հո–
ի ան էր իր տունը քիչ մը վարի հար–
ի ամբարձի վրայ փոխադրեց ու աս հողը
ինծի տուաւ :

— Իրաւ որ զրեթէ հրաշալի է, ըսի ,
ի աչքիս անդամ մը եւս պատրաստելով հա–
ի ամապատակերին վրայ· արդեօք քանի՞
ի տար առաւ, մինչեւ որ դաշտին մէջ կամ
ի ուտի մը ափին սկսող բուսականութիւ–
ի, աստիճանաբար վեր մագլցելով, հա–
ի աս լեռներուն կատարը : 4000 ոտք
ի բարձր :

— Ո՛վ գիտէ ...

— Գիտունները կրնան հաշուել ,

— Կ'ըսեն , թէ Հայաստանի լեռնե –
ի մեծամասնութիւնը լերկ է, բուսա–
ածնութենէ զուրկ : Այդ կէտին մէկ խոկ
ի պատասխանը չունք :

— Ցանցանքը ոչ բախտինն է, ոչ ալ
ի երկրին կամ Աստուծոյ : Ցանցանքը Հայկ
ի նախապահինն է, որ նման տեղ է ընտ –
ի՝ իրրեւ իր ընտանիքին բնակավայր :

— Պապուս – պապուն . պապուն–պա –
ի մի քննադատէք, ըսաւ մեր հիւրըն –
ի յուզումով, ես դոհ եմ իրմէ, դոհ
ի Հայ ծնած ըլլալուս, եւ հպարտ ... :
Ձգի օր, Թոմս Ակաքսիին, որուն հա –
ի դաս կուտամ, հարցուցի թէ ի՞նչ
ի Ջ.ին ու Զ.ին տարբերութիւնը : Գի–
ի թէ մէկը քթին վրայ սանկ պոչի
ի բան մը ունի : Կրցած չափովս գծե–
ի ու բացատրեցի , եւ միտքս ալ դրի որ
ի յորդ անգամ երբ քաղաք իջնեմ , քե–
ի ան մը գնեմ : Ելայ դացի Բարեզոր –
ի անի օֆիսը : Կը հաւատա՞ք, եթէ ը–
ի թէ հանդիպած առաջին երեք մար –
ի հայերէն խօսիլ չէին գիտեր ... :
Ցետոյ, փոլտեան անուն մէկը բերին ·
ի տքնեմ առաջին անունն ալ Անդրանիկ
ի, լաւ հայերէն կը խօսէր, ուզածս տը–
ի ու եւ վրան ալ կարգ մը ուրիշ գիր –
ի՝ որոնց համար ալ սիրով վճարեցի :
Ինչ ալ ղողը ասանկ ըլլալու չէր, Աստ –
ի ած մեր ալ ղողը լքեց, բայց չմոռցաւ ·· :
Ցառը համար, ալ փառք տանք Իրեն ...
Այդ պահուն, Շահմուրատեան իր եր–
ի ժիլէ Եամանին էր հասցուցած :
Ցանկերուէին սեւ սուրճով, ծխրանի լո–
ի ում բերաւ մեզի, հրամցուց ու «բարի
ի եք եկեր» ըսաւ :
Հաղիւ «բարի տեսանք» ըսած էինք
ի քին, երբ ամուսինը խօսքին կծիկը նո–
ի ին ձեռք առաւ .

— Ես այս երգը, շատ տարիներ ա –
ի ած, աս լեռներուն մէջ եմ լսած առաջին
ի անգամ : Օր մը ,, վրաս ղլուխս փերի –
ի ցած, դէմքս ուժ օրուան մօրուք, չեմ
ի քիր ինչ դործով այս կողմերն էի, մէյ
ի մը ալ խորունկէն, անուշ – անուշ աս
ի եղանակը հասաւ ականջիս .— Ծօ՛, աս
ի տիրէն երգն է՞նչ գործ ունի աս լեռ –
ի ներուն մէջ, ըսի : Ու չունէի բռնած մը–
ի տիկ ըրի : Չէ, սխալ չէիր, Շահմու –
ի ատն էր, անոր պէս ալ ո՞վ կրնար այդ–
ի պես ղողացումով երգել, հոգիդ տակնուս –
ի դայացնել ... քալեցի դէպի վեր, լեռն ի
ի ուրկէ կուգար ձայնը : Թէեւ կ'ա –
ի ճապարհի երկի լրանալէն առաջ վեր հասնելու, բայց ճամբան տունի մը առ –
ջեւ կայնած մարդու մը քով կանդ առի, հարցնելու համար թէ «Ո՞վ է երդողը , աս ի՞նչ տեսակ միւզիք է» : Հասկցաք անշուշտ թէ կ'ուզէի մարդուն կարծիքը առնել հայ երաժշտութեան մասին : Մարդը երեսս նայեցաւ ու ըսաւ թէ «Արմէնիըն միւզիք է , սէտ» տխուր բայց յուզիչ : Երբ վեր հասայ, տեսայ որ երդին եկած տունին առջեւ մարդ մարդասանք չկայ : Դուռին զանգակը զարկի ու սպասեցի : Վերջապէս մարդ մը եկաւ ու երեսս նայեցաւ .

— Դուք Հա՞յ էք, հարցուցի : Ըսաւ « այո » : « Ես ալ Հայ եմ», ու , ձեռքը բռնելով, Թօթվեցի :

Սպասէ , ըսաւ ու վազեց ներս : Ես դրան առջեւ կայնած , «ամօթ եղաւ, աս վիճակով մարդոց դուռը զարնելու չէի » կը մտածէի, վրայ – դլխուս փերիշանութեան ու ամած մօրուքիս վրայ մտածե – լով, երբ մարդը, օղիին չիշը ու երկու դաւաթ ձեռքը, դուրս եկաւ , հրաւիրեց դիս ծառի չուքին տակ, ու առաջ Շահ – մուրատեանին եւ ետքն ալ ազդին կենացը քանի մը հատ ճնկեցինք ...

— Ազդը Շահմուրատի նման երգիչ չէ ունեցած, ըսաւ ան :

— Ըսէ՝ չէ ալ ունենալու, ըսի ես :
Ու նորէն խմեցինք :

— Վերջին տարիները ալ մոռնալ սկսած էր· բեմին վրայ, բերնի երգին բառերը մոռցաւ ու, չուարած , չփոթած , սկսաւ ժողովուրդին նայիլ··· Ողբերգական էր··· Երանի՛ թէ իր այդ վիճակը տեսած չըլլայի ···:

Դէմքը ճմռթկեցաւ, աչքերը յառեց հեռաւոր հորիզոնին վրայ իրարու կըռնակ բարձրացող լեռներուն ու լռեց :

— Ձայնի ժամը կը մօտենայ, չէր – թա՞նք, ըսի, խօսքս ընկերոջս ուղղելով, ու ոտքի ելնել փորձելով :

— Այո· երթանք :

— Նորէն հրամեցէք, աս տան դուռը միշտ բաց է ձեր առջեւ :

— Գիտենք, չնորհակալ ենք :

Պատշգամին վրայ կանդնած, աչքերով մեզի կը հետեւէր : Երբ երգը վերջացաւ , թեւը չարժեց ու վազեց ներս նոր երգանակ մը դնելու համար դործիքին վը – րայ : Գիտեմ այս բանը, որովհետեւ, երբ բլուրին տակ հասանք, հեռաւոր մատու – ռէ մը կիրակի առաւօտ յորդեցաւ քաղ – ցրը աղօթքի մը պէս՝ Քրիստոս Պատա – րագեալի մեղեդին ու բառերը հասան մեզի :

— Ինքը գնաց՝ երգը մնաց, ըսաւ բա – րեկամս տխրութեամբ :

— Այո, ինքը գնաց՝ երգը մնաց , ըսի ես, խելացի բան մը ըսողի պէս , ու, տխրած՝ լռեցի :

— Արդեօք դերեզմանին վրայ քար մը կա՞յ , տեղը յայտնի՞ է :

— Ով գիտէ : Ցետոյ, աս ալ կայ որ, ըսաւ բարեկամս, իր յիշատակը ապրե – լչն եաքը, իր դերեզմանին տեղը յայտ – նի է եղեր թէ ոչ, այնքան ալ մեծ տար–
բերութիւն մը չըներ ···

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

Վ. ՎԵՍՊԷՐԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ

(ԾՆՆԴԵԱՆ ՀՕԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Մեր աւագ դրողներէն է Մ. Վեսպերը, որն անցել է կէսդարեայ ստեղծագործական ճանապարհ : Նրա յաջողուած գործերը տասնամեակներ շարունակ ընթերցուել են, սիրուել եւ իրենց տեղն ունեն խորհրդահայ դրականութեան մէջ :

Մ. Վեսպերը (Մարտիրոս Դաբաղեան) ծնուել է եօթը տասնամեակ առաջ Վանում, արհեստաւորի ընտանիքում : Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ, ազատուելով թուրքական եաթաղանից, Մ. Վեսպերն իր ընտանիքի հետ դաղթում է Կովկաս, ուր դրաղւում է մանկավարժութեամբ՝ Հայոց դըպրոցներում : Այնուհետեւ, քնակութիւն հաստատելով Երեւանում, աշխատել է « Գրական սերունդ» եւ «Խորհրդային դրականութիւն » ամսագրի խմբագրութիւններում , դեկավարել Երեւանի Մանկական դեղարուեստի տան դրական խմբաքը :

Մ. Վեսպերը դրականութեամբ սկսել է դրաղուել պատանի հասակից : Նրա անունը առաջին անդամ հանդիպում ենք 1912 թուականին(*) : Թերթերում եւ դրական հանդէսներում լոյս են տեսնում Մ. Վեսպերի բանաստեղծութիւնները , որոնք դրաւում են դրական հասարակութեան ուշադրութիւնը : Այդ գործերն ամփոփուած են «Մայրենի երգեր » խոբաքի տակ (1912 – 1918) :

Երիտասարդ բանաստեղծի այս չքնաղ ստեղծագործութեան վրայ դգայուում է արեւմտահայ բանաստեղծութեան , մասնաւորապէս Վարուժանի , Մեծարենցի ու Սիամանթոյի ազդեցութիւնը , որը, սակայն, հաղթահարուել է դրողի կողմից եւ չի խաթարել նրա ստեղծագործական ինքնուրոյնութիւնը : Մ. Վեսպերը դրականութեան եկաւ իրրեւ կազմաւորուած ու որոշակի անհատականութեամբ օժտուած բանաստեղծ, որն ունէր իր աշխարհը եւ իր ասելիքը՝ աշխարհին :

Մ. Վեսպերի անդրանիկ ժողովածուն՝ « Կայսրաններ »ը լոյս տեսաւ 1925ին, Թիֆլիսում : Այստեղ ամփոփուած են հեղինակի աւելի քան մէկ տասնամեակի ընթացքում դրած չափածոյ գործերը, որոնց մի զգալի մասը մինչ այդ մնացել էր անտիպ : Բացի «Մայրենի երգեր » չարքից, ժողովածուն ունի նաեւ «Ե – դեւնի» (1918 – 1923) եւ «Օրեր՝ նոր ...» (1922 – 1925) բաժինները : « Եդեւնի » բաժնում դետեղուած բանաստեղծութիւնները, «Մայրենի երգեր»ի չարու – նակութիւնն են եւ թեմատիկ եւ ստեղ – ծագործական միջոցների կիրառման առումով : Աւելի խորանում է եւ յստակ է դառնում բանաստեղծի ձայնը : Նա երդում է հեռուում թողած հայրենի հողի կարօտը, բանաստեղծական յոյզի վերածում մանկութեան յուշերը : Այստեղ կան նաեւ սիրային քնարերդութեան յաղթահարել թեմատիկ չրջադրքի հետ կապուած դժուարութիւնները :

1936 թուականին Հայպետհրատը լոյս ընծայեց Մ. Վեսպերի բանաստեղծութիւնների յաջորդ դիրքը («Պայծառու – թիւն») : Ինչպէս այս , այնպէս էլ երեք տարի յետոյ հրատարակուած «Եղեւնի » խորագրով ստուար ժողովածուն արդասիք էին ստեղծագործական նոր որոնումների : Բանաստեղծը իր քնարը ամբող – ջովին նուիրում է իր նոր հայրենիքի որդիների եւ դուստրերի աշխատանքային սխրանքների դովերդմանը :

Մ. Վեսպերը այնուհետեւ հրատարա – կել է բանաստեղծութիւնների մի չարք նոր դրքեր՝ «Այգն է բացւում » (1944) , « Ցիշատակ » (1948) , «Առաջին աշուն » (1956) , « Հրազդան » (1959) : Այս ժո – ղովածուներին յատուկ է ջերմ ու անկաւ հայրենասիրութիւնը : Բանաստեղծը վերարտադրում է իր ապրումներն ու խոհերը, որոնք չնչաւորուած են Հայրենիքի մեծ սիրով, ժողովրդի կատարած պատմական գործի խոր դիտակցութեամբ : Նա երդում է մեր Հայրենիքի պայքարը Փաշիզմի դէմ, սուրբ հողի համար ընկած հերոսներին, փառաբանում աշխատանքի մարդու չինարար բազուկը, ժողովուրդների եղբայրութիւնը : Բանաստեղծի համար իր Հայրենիքի հզօրութիւնն ու բարօրութիւնն է ստեղծագործական ներչնչանքի ակունքը, Հայրենիքի եւ անհատի միասնութեան մէջ է տեսնում նա ամէն մի լաւ , յիշելու արժանի գործի յաջողութեան դադտնիքը :

Մ. Վեսպերը մշակել է « Սասունցի Դաւիթ » դիւցազներգութեան « Սանասար եւ Բաղդասար» ճիւղը եւ ժողովրդական աւանդութիւններ : Նա բազմաթիւ չափածոյ գործեր է դրել նաեւ մանուկների համար :

Գրեթէ չափածոյի հետ միաժամանակ, Մ. Վեսպերն սկսել է դրել նաեւ արձակ : Նրա առաջին արձակ էջերը դրուած են Վանում , 1913 թուականին : Դրանք արձակ բանաստեղծութիւններ են, հայրենի բնութեան եւ մարդկային հոգու մանրաքանդակ պատկերներ՝ միահաց յոյզի ու խոհի բանաստեղծական չաղախով : Մ. Վեսպերի փոքր ծաւալի արձակ դործերում («Գարնանային», «Որոնում » , « Այդպարաց », «Արձակ նուագներ» եւն) արտայայտուած է ջերմ սէր աշխատաւոր մարդու նկատմամբ, կայ լաւատեսութիւն, կարօտի ու հաւատի դգացում՝ կեանքի դեղեցկութիւնների հանդէպ : Գրողի արձակ գործերի առաջին ժողովածուն լոյս տեսաւ 1931 թուականին , Թիֆլիսում («Կենդանի եւ կրակէ մարդկանց հետ») : Այստեղ ամփոփուած պատմուածքներն ու ակնարկները նուիրուած են սոցիալիստական չինարարութեան առօրեային : 1960ին Մ. Վեսպերը հրատարակեց իր երկրորդ արձակ ժողովածուն՝ « Հօրեղբօր սրինգը» :

Ձնայած իր պատկառելի տարիքին , Մ. Վեսպերն այժմ էլ անխոնջ դրաղւում է ստեղծագործական աշխատանքով :

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԵԼԵՓԵԱՆ

(*) ԽՄԲ.— Առաջին գերքուածը լոյս տեսած է Պոլսոյ «Ազատամարտ» թերթին մէջ :

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Բ.

Արդարեւ ջուրերը, պատյանները, բը – նական յղնութիւնն եւ քունը զրեթէ կազդուրած էին զինք երբ ամբան վեր – ջին օրերը եկան :

Դուքսը Մարկրիթի հետ Փարիզ եկաւ , ուր միշտ կուզար տեսնել զայն, ինչպէս կ'ընէր Պանեէռի մէջ :

Այս կապակցութիւնը, որուն ինչ բանէ ծագում առած ըլլալն եւ ինչ չարժառիթ ունենար զիտցող չկար , մեծ յուզում յառաջ բերաւ Փարիզի մէջ , վասն զի դուքսը, որ ծանօթ էր իրր մեծահարուստ մէկը, հիմակ սկսած էր իր առատաձեռնութիւններովը հռչակ հանել :

Ծերունի դուքսին եւ նորատի աղջկան այս յարաբերութիւնը վերագրեցին զո – ւթեան, որ հարուստ ծերերու համար յաճախադէպ է : Ամէն բան ենթադրեցին, բայց ի ճշմարտութենէն :

Սակայն այս հօրը Մարկրիթի համար ունեցած դգացումը այնչափ մաքուր էր որ անոր հետ սրտի յարաբերութենէ զատ ուրիչ ամէն յարաբերութիւն աղդալըծութիւն պիտի երեւար իրեն եւ երբեք Մարկրիթի ըսած չէր խօսք մը, զոր իր աղջիկը չկարենար լսել :

Միտք չունինք մեր դիւցազնուհին իր իսկական վիճակէն տարբեր կերպով ցոյց տալ : Ուստի կ'ըսենք թէ որքան ատեն որ Պանեէռ մնացած էր, դժուարութիւն չէր կրած դուքսին տուած խոստումը պահելու :

Բայց երբ անդամ մը Փարիզ դարձաւ , դեղը կեանքի , պարահանդէսներու , նոյն իսկ չուայտութիւններու վարժը – ւած այս աղջկան անանկ եկաւ թէ իր մենութիւնը, որ դուքսին պարբերական այցելութիւններովը միայն կ'ընդմիջուէր, ձանձրոյթէն պիտի մեռցնէր զինք եւ իր երբեմնի կեանքի հրապոյր չունէբը իր դլխին ու մխեւնոյն ատեն իր սըրտին վրայէն կ'անցնէին :

Աւելցուցէք որ Մարկրիթ այս ճամբորդութենէն զարձած ատեն առաջուբ – նէ աւելի դեղեցկացած էր, թէ քանի տարու էր, թէ հիւանդութիւնը, որ թըմրած էր բայց ոչ պարտուած, կը չարունակէր իրեն ներչնչել այն տենդագին ըղձանքները, որ զրեթէ միշտ արդիւնքն են կուրքի հիւանդութիւններու :

Ուստի դուքսը խորապէս ցաւեցաւ երբ իր բարեկամները ,— որ ուշադիր կը հսկէին դայթակղալի մէկ արարքը բըռնելու համար այն կնոջ, որուն համար դուքսն ինքզինք կը վտանդէր, կ'ըսէին, — եկան օր մը ըսին եւ ապացուցին իրեն թէ Մարկրիթ այցելութիւններ կ'ընդունէր այն ժամուն, որ վստահ էր թէ դուքսը պիտի չզար, եւ թէ այս այցելութիւնները չատ անդամ մինչեւ յաջորդ օրը կը տեւէին :

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Ասրինէ Հաղարապետեան չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր ա – նոնց որ մասնակից եղան իր սուգին, իր ամուսնոյն՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՀԱՋԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ

յանկարծական մահուան առթիւ :

Որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 1ին, իսկ Ա – տաճի իր բնակարանը Ճուղարկաւորու – թիւնը կատարուեցաւ Սեպտ. 4ին :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Ոսկան Շիրվանեան եւ զաւակները չնորհակալութիւն կը յայտ – նեն բոլոր անոնց որոնք մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց զաւկին՝

ՀԱՅԿԱԶ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ՝ Սեպտեմբեր 23 :

—o—

ՆՈՐ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Իրենց զաւակները արձանագրել փափա – գող ծնողքները պէտք է փութան դիմել տեսչութեան հասցէին :

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL MOORAT
26, Rue Troyon, SEVRES (S. et O.)
Tél. : OBS. 18-28

Եւրոպայի մէջ, հայ մանչերու համար հիմնուած, ֆրանսական եւ հայկական ուսումնական կառաբեալ ծրագիրներով օժտուած մեծադոյն եւ ծաղկեալ ուսում – նարանն է Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը, որուն սեմէն ներս հայ մա – նուկին հոգին, միտքը եւ մարմինը կը մեծնայ, կը ծաղկի եւ կ'ընդլայնի բաղ – ձալի համեմատութիւններով :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 *Սեպտեմբեր 12, Հինգշաբթիէն սեսեալ վերաբացուած ենՀայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ :*

ԺԱՆԹԻՑԻ, 22 Րիւ Վիէթոռ Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, *տեղական ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ :*

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Րիւ Մրի Լօռ :

ՇԱՒԻԼ, *եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :*

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դը – պիբեան :

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, *եկեղեցւոյ յարակից սը – րահին մէջ :*

Փարիզի եկեղեցի, 15 Րիւ ժան Կու – ժօն (*կիրակնօրեայ վարժարան*, 22 *Սեպտեմբեր*, *ժամը* 10ին) :

ՀԱՅ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստա – տութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական : Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել գրաւոր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

FOURRURES
Roger YOPIAN
PRIX INTERESSANTS
NEUF et REPARATION
84, Boulevard de Stalingrad, 84
— CHOISY-LE-ROI (Seine) —
Tél. : BEL. 19-37
Autobus : de la Porte de Choisy, descendre 3 Communes ou Rue du Docteur-Roux.

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Ցառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ 35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ. :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Ցառաջի վարչական ծանր գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԻՆՔԵԱՆ
Ձեր տրամադրութեան տակ է բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈՓԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ Կ'ՈՒԶՈՒԻ
AGHATHE
Maison de Lingerie-Bonneterie
Prêt à porter
73, Avenue de la République
MONTROUGE (Seine)
Tél. : ALE. 00-08
Վաճառորդուհի մը (*վանաէօզ*) ներ – կայանալի, սահուն ֆրանսերէն խօ – սող 25 – 35 տարեկան :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ'Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ'Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէգներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ *կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւրեր մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ :*

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խոչի Օրը կը տօն – ուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Մխիթեան յիս – նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՄՕՏ ՕՐԷՆ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

ՀԱՅ ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԱԺՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1962 *տարուան բացառիկ հատորը*, 128 *էջ գրական, պատմա – բանասիրական, բժշկական այլազան եւ հարուստ բովան – դակութեամբ, կարդ մը գլուխներով :*

1963 *տարուան բացառիկ հատորը, նոյնքան բովանդակալից, յանձնուած է մամուլին :*

Այս երկու հատորները պիտի ղրկուին միայն պարտաճանաչ եւ հաւատարիմ բաժանորդներուն :

1964ին *սկսեալ ՀԱՅ–ԲՈՅԺ կը սառնայ պարբերաթերթի իր նախկին դիմագիծը :*

Բաժնեգինը մինչեւ տարեվերջ՝ կը մնայ նոյնը, 15 նոր ֆրանք Ֆրանսայի համար : Ամերիկա 5 տոլար :

Դիմել Ցառաջի խմբագրատան հաս – ցէով, (միշտ Ցառաջ ղրկել հասցէին վը – րայ., եւ Հայ–Բոյժի խմբագրին անունով (Գրել

Ch. Aïvazian

ուղղագրութեամբ).—

32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Լոյս տեսաւ Ս. Վրացեանի ԿԱՆՔ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. հատորը), *չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ :*

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ – ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն :

Գինն՝ կազմուած 15 Ֆրանք : Դիմել Հրանտ – Սամուէլեան գրատուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժողժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, իրիչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիգակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը պնդղին վրայ : Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միճչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միճչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86-60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.

Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 17 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9710

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9710

ՓՈՔ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ափիոնի մեր հայ գաղութներէն ամէն մէկը կ'ապրի առանձնացած կեանքով մը, ամփոփուած ինք իր մէջ, իր ցաւե – րուն եւ ուրախութիւններուն, իր յաջո – ղութիւններուն եւ ձախողանքներուն տակ :

Ամէն մէկը հաշտուած իր միջավայրի պայմաններուն հետ, կ'աշխատի ստեղծել ափիոնի հայեցի կեանք մը, հիմնելով նիստերի, դպրոց, մշակութային ու հա – սարակական միութիւններ՝ որոնք կը նպաստեն իրենց դոյապահպանումին :

Կասկածէ դուրս է թէ այս բոլորէն դուրս կան նաեւ կուսակցութիւնները՝ ո – րոնք իրենց ակումբներով ու քարոզչու – թեամբ նկատելի դեր մը կը կատարեն հանրային կեանքին մէջ, ջանալով կեն – դանի պահել հայ ոգին ու նաեւ հասա – կութեան մտահոգութեան առարկայ դարձնել Հայ Դատը :

Անշուշտ այդ կուսակցութիւններէն ո – րոնք անուանական դոյութիւն մը ունին ան – ոչ տեղ եւ իրենց դերը ազգային կեան – քին մէջ նուազագոյնի հասած է :

Ց. Ճ. Դաշնակցութիւնն է որ կը շա – րունակէ պահել իր առաջնակարգ տեղը իր եռուն գործունէութեամբ, իր բար – ձրաձայնութեամբ, իր հաւաքավայրե – րով, իր մտաւորականութեան թիւով եւ դասով :

Եթէ դոյութիւն չունենար ազգային այդ հզօր կազմակերպութիւնը, կըր – նայինք ըսել թէ մեր հանրային կեանքը ա – յդ գաղութի մէջ, հեռու պիտի ըլլար ներկայացնե – լէ :

Ան միակն է, որ իր մշակութային գոր – ծունէութեան կազդուն կենդանի կը պահէ Հայ Դատը, կ'աշխատի ժողովրդականա – նալ զայն հայ կեանքէն ներս՝ ու նաեւ անկէ դուրս :

Առանց անոր գոյութեան եւ հետեւո – ղական ու չարատեւ գործունէութեան, ոչ ազգային շատ մը պահանջներն ու նպատակները վաղուց մոռացութեան մատն պիտի ըլլային եւ Հայութիւնը ար – տասահմանի մէջ շատ բան պիտի կորսնցնէր իր հայեցի դիմագիծէն ու հայ ոգին :

Այսպէս ըլլալով հանդերձ պէտք է խոստովանինք թէ ամէն գաղութ առա – ջին հերթին կարիքն ունի ա – յլ տեսակ աշխատանքի եւ աւելի շատ ճաշակ աշխատասիրներու :

Մտաւորականութեան պակասը տեղ տեղ զգացուած է իր ամբողջ չափին, որովհետեւ մեր հանրային մտահոգութիւննե – րը կը հետապնդուին նուազագոյն ատե – նէն մը վրայ :

Նոյն տեղ, այսօր, իսկ դժբախտ կը դառ – նայ տակաւ լճացումը, կը չեզոքուի ան – հատականութիւնը հանրային գործերու նկատմամբ, որոնց լուծը կը կրեն փոքրա – թիւ անհատներ՝ անոնք ալ իրենց կար – ծիքը կորսնցնելու համար իրենց եռան – դը ու գործարերութեան վերջակէտին :

Գաղութահայ կեանքը այդ լճացումէն դուրս հանելու համար անհրաժեշտ է որ ձեռք առնէ ամէն հնարաւոր միջոց, թարմա – նալու համար մեր հանրային կեանքի մթնոլորտը, ինչպէս նաեւ արթուն պա – հպանութեամբ հետաքրքրութիւ – նը Հայութեան՝ եւ անոր մտահոգու – թիւններուն հանդէպ :

Այդ միջոցներէն մին է գաղութէ գա – ղութ հայ մտաւորականներու, արուես – տագէտներու, գրագէտներու եւ հանրա – գործիչներու այցելութիւնը, որ դժ – բախտաբար հազուագէպօրէն տեղի կ'ու – նենայ եւ այն ալ պատահաբար :

Այդպիսի այցելութիւններ ուղղութեամբ նախամտածուած ու ծրագրուած ոեւէ աշխատանք դոյութիւն չունի :

Այս փոխ այցելութիւնները անհրա – ժեշտ են ոչ միայն մտաւորականներու թիւով անբաւարար գաղութներու հա – մար, այլ նաեւ անոնց՝ որոնք քիչ թէ շատ օժտուած են մտքի եւ արուեստի բաւարար թիւով դէմքերով :

Եւ այս անոր համար, որ ժողովուրդը միշտ նորութիւն կը փնտռէ, եթէ ոչ նոր խօսք՝ առնուազն նոր դէմք, որովհետեւ իր ունեցած մարդոց ընտելացած ըլլա – լով, անոնց հանդէպ հետաքրքրութեան պակաս ունի :

Արդար կամ անարդար, ճիշդ է երբ կ'ըսուի թէ « Մարդարէ գաւառի իւրում ոչ ունի պատիւ» :

Այս փաստը նկատի ունենալով անհրա – ժեշտ կը դառնայ գաղութէ գաղութ նոր դէմքերու այցը :

Այդ այցելութիւնները անշուշտ հիմ – նական դեր մը չեն կատարեր, բայց պա – տէ ժամանակաւոր խանդավառութիւն մը կը ստեղծեն, հետաքրքրութիւնը կ'ար – թընայ զանգուածներուն մէջ ու կը ստեղծուի չարժում մը՝ որ թոյլ չի տար լճացումի խորացումին :

Այս երեւոյթին ականատես եղանք, երբ այցի եկան Հայաստանէն կամ ըս – փիւռքի այլ շրջաններէ Զարիա Տոլու – խանեան, Արամ Խաչատրեան, Փրոֆ. Հասրաթեան, Սիմոն Վրացեան, Ճորճ Մարտիկեան եւայլն :

Վերջերս Միացեալ Նահանգները այ – ցելեց ծանօթ ղրող Շաւարշ Նարդունի, որ իր ցեղաշունչ խօսքով մեծ հետաքրք – րութիւն ստեղծեց տեղւոյն Հայութեան մէջ :

Դեռ նոր, երրորդ անգամ ըլլալով Պու – էնոս Այրէս ժամանեց մեր վաստակաւոր ընկերը՝ Սիմոն Վրացեան, որ կուգայ նախապատրաստելու Խրիմեան Նոր վարժարա – նի բացման հանդիսութեան եւ հիմնար – կէքը կատարելու Խրիմեան միջնակարգ վարժարանին :

Անոր շուրջ ստեղծուած հետաքրքրու – թիւնը, զայն դիմաւորելու գացած երկու հազարի հասնող խանդավառ բազմութիւ – նը ժողովուրդի բոլոր խաւերէն, ինքնին ցոյց կուտայ թէ ժողովուրդը կարօտ ունի նոր մարդոց ու նոր խօսքի :

Ուրեմն գաղութէ գաղութ այցելու – թիւնները չանանք ընել ծրագրուած. քիչ մը թարմութիւն եւ չարժում ստեղծելու համար զանգուածներուն մէջ, որոնցմէ կարեւոր մաս մը կորսնցուցած է ամէն հետաքրքրութիւն հայ ազգային կեան – քին ու Հայութեան մտահոգութիւննե – րուն հանդէպ :

«ԱՐՄԵՆԻԱ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ Ա. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

Կիրակի օր, ծօնական մթնոլորտի մը մէջ, Ահմէտ Պէն Պելլա հանրապետու – թեան նախագահ ընտրուեցաւ : Ճիշդ նք որ միակ թեկնածուն էր եւ չընտրուելու կասկած չունէր : Ինչպէս նախորդ կիրա – կի այս անգամ ալ քուէարկողներու մեծ մասը կիներէ բաղկացած էր, որոնք « եու – եուներ» արձակելով քուէարկու – թեան ըրասենեակ կը փութային : Երբ թղթակիցները կը հարցնեն քուէարկող – ներուն «ինչո՞ւ Պէն Պելլայի համար կը քուէարկէք » սա պատասխանները կը ստանան.— « Որովհետեւ չարքաշիններ ենք» կամ «մեր պարտականութիւնը կա – տարելու համար» : Մտաւորական դէմ – քով, քիչ մը տարեց մէկը կ'ուզէ այլ բա – ցատրութիւն մը տալ « Պէն Պելլա կը խորհրդանչէ ալժիրացի ժողովուրդին բազձանքները լաւագոյն կեանքի մը եւ հանդարտութեան համար : Այդ պատճա – ռաւ է որ իրեն համար կը քուէարկենք» :

Ընդհանուր կերպով յատկանշական է որ քուէարկողներու համեմատութիւնը մեծ եղած է ոչ միայն Ալժերիոյ մէջ այլ – եւ Ֆրանսա ապրող Ալժերացիներուն մէջ :

Նախքան հանրաքուէն արդէն, ընտրա – պայքարի (?) ընթացքին, ընտրա – պայքար մը մէկ թեկնածուի չուրջ, հարկ կը տեսնուէր բացատրել Պէն Պել – լայի արժանիքները.— Պէն Պելլա միակն է որ կրնայ արդիական եւ երջանիկ Ալ – ժերիա մը կառուցանել, Ալժերիա մը «ուր հարուստները ետ պիտի տան իրենց ունեցածը եւ բոլոր բնակիչներն ալ ունե – նան իրաւահաւասար հեռանկարներ» : Միա – միտ վստահութիւն մը հանդէպ մարդու մը որ իրենց համար պիտի պայքարի «անգործութեան, թշուառութեան եւ ա – նօթութեան դէմ » :

Այս անգամ ալ թէեւ Քապիլիոյ չրջանը լուռ մնացած է ինչպէս նախորդ կիրա – կի : Ոչ մէկ ճառ, ոչ մէկ կոչ կրցած է համոզել Քապիլցիները իրենց քուէն տա – լու մարդու մը որուն անցեալը ծանօթ է եւ որուն ընտրութիւնը նախատեսուած էր :

× Կը յիշուի թէ Խորհրդային Միու – թեան ըրած փոխատուութիւնը Ալժե – րիոյ՝ հինգ հարիւր միլիոն ֆրանք, մէկ եօթներորդն է Ֆրանսայի ըրած օժան – դակութեան, բայց անշուշտ մասնաւոր իմաստ ունի քաղաքական պետնի վրայ : Ասիկա չի կրնար շատ դոհ ձգել արեւ – մտեան չրջանակները, մանաւանդ Միաց – եալ Նահանգները որոնք ուռեստեղծնի մեծ օժանդակութիւն մը կը բերեն : Ցի – չենք սակայն թէ հակառակ այս բոլորին, դեռ վերջերս Ալժերիոյ բացը կը հասնէր 77 միլիառ հին ֆրանքի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԱՊԱՄԱՑԻ Պիրպենկըմ քաղաքին մէջ ուժգին պայթում մը տեղի ունեցած է Մկրտչական Եկեղեցւոյ մը մէջ, արա – րողութեան ընթացքին : Զորս սեւ աչա – կերտուհիներ մեռած են, վիրաւորներու թիւը 23ի կը հասնի :

ՊԱՂՏԱԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց առջի օր թէ քրտական վերջին ամրոցը տապալած է Ռուան Մագինի չրջանը : Ֆրանսական մամուլը կը յիչէ թէ նման լուրեր չատ տրուած են, բայց ցարդ չեն հաստատուած :

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ Լամպարքիսի հար – ցը կրկին մէկդաեղ ելաւ : Ծանօթ է որ ճախ հակում ունեցող այս երեսփոխանը սպաննուած էր երբ դուրս կ'ելլէր քա – ղաքականհաւաքոյթէ մը : Պահակազօրքի չորս բարձրաստիճան սպաներ մեղսակ – ցութեան ամբաստանութեամբ ձերբա – կալուած են :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ համայնավար կուսակ – ցութեան ընդհանուր քարտուղարի կը – ցորդը՝ Վալտէք Ռոչէ յօդուած մը գրած է «Փրաւտա»յի մէջ ուր կը չեչտէ թէ չինական տեսակէտը արկածախնդրական է եւ միշտ աւելի կարելիութիւններ կան խաղաղ ճամբով ընկերվարութեան անց – նելու :

ԳԱՀԻՐԷի մէջ արաբական լիկան կը չարունակէ իր նստաշրջանը, բայց ի – րաքեան առաջարկներու քննութիւնը, պաղեստինեան պետութեան մը ստեղծ – ման համար, յետաձգուեցաւ :

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ հաղամասի վրայ չորս Արաբներ սպաննուած են, յայտարարեց թէլ Ավիվի մէկ պինուորական բանբերը :

ՔԱՏԵՆԱՊՈՒԻԱՅի մէջ ուր կը հանդես – տանայ Ատլնաուըը խօսակցութիւններ ունեցաւ իր յաջորդին՝ Էհրարտի հետ :

ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ՄԵԼԻՔՍԷԹ-ԲԷԿԻ ՄԱՀԸ

« Սով. Հայաստան» թերթը կը գրէ (7 Սեպտ.) թէ Թիֆլիսի մէջ մեռած է փրոֆ. Լեւոն Մելիքսէթ – Բէկ, Սեպ – տեմբեր 5ին, 73 տարեկան :

Մելիքսէթ – Բէկ կը թողու մեծ վաս – տակ մը իբրեւ առաջնակարգ հայագէտ եւ կովկասագէտ : 1913ին կ'աւարտէ Օ – տեսայի համալսարանէն պատմա – բա – նասիրական եւ իրաւաբանական ֆաքուլ – թէները, այնուհետեւ կը նուիրուի հայա – գիտական ուսումնասիրութեանց՝ միա – ժամանակ դասախօսելով Թիֆլիսի հա – մալսարանին մէջ, դրաւելով հայագի – տութեան ամպիոնը : Ունի աշխատանք – ներ պատմութեան, բանասիրութեան, հնագիտութեան, աղբիւրագիտութեան, դամբանադրութեան, ինչպէս եւ իրաւա – բանական հարցերու մասին, աւելի քան 200 ուսումնասիրութիւններ : Ունի աշ – խատանքներ նաեւ հարեւան ժողովուրդ – ներու պատմութեան վերաբեր – եալ, ինչպէս՝ « Վրաստանի պատմու – թեան դրաւոր աղբիւրները», «Վրաց պատմաբանները Հայաստանի եւ Հայերի մասին » (չորս հատոր), ուր կը ներկա – յացնէ 5րդ դարէն մինչեւ 19րդ դար ինչ որ գրուած է վրացական պատմագրա – կան յուշարձաններու մէջ Հայաստանի եւ Հայոց մասին :

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ

ԵՒ ԵՐԵՔ ՈՒՐԻՇ ԿԱՐԴԻՆԱԼՆԵՐ ՊԻՏԻ ՂԵԿԱՎԱՐԵՆ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Պապը մասնաւոր նամակով մը կարդի – նալ Թիսըրանի որ աւագերէցն է Ս. Ժո – ղովին, կը հաղորդէ կարգ մը նոր որո – շումներ ղորս տուած է Մերձաւոր Տիե – զերական ժողովին առթիւ :

Շատ յատկանշական կը նկատուի որ նստաշրջանի «նախապատհական խորհուր – դը» կը փոխանցուին չորս կարդինալնե – րու որոնք «պատուիրակ կամ խոհեմ վա – րիչ » պիտի վարեն ժողովը, մինչ նա – խապահութիւնը պիտի դոհանայ միայն կանոնապիրը յարդել տալով :

Նման հարցերու մասնագէտ թղթակից – ներ չատ յատկանշական կը գտնեն որ այս չատ փափուկ եւ «գործադիր» դե – կավարութեան համար, Պօղոս Զ. ընտ – րած ըլլայ Կարդինալներ Գրիվոր – Պետ – րոս Ադաճանեան, Լեռնարօ, Տէօփֆնէռ եւ Սիւէնէնս : Այս առթիւ «Փիկառօ» կը գրէ.— « առաջինը (իմա՛ կարդինալ Ա – դաճանեան) միսիոնարական հարցերու իր մեծ ծանօթութեամբ տիեզերական կղե – րին համակրութիւնը կը վայելէ ինչպէս նաեւ Հռոմէական վարչութեան վստա – հութիւնը, միւս երեքը վճռական դեր խաղացին առաջին նստաշրջանին » :

Պապը կը հաղորդէ նաեւ թէ քարտու – ղարութիւն մը պիտի ստեղծուի ոչ – քրիս – տոնեաներու հետ յարաբերութեանց հա – մար, այս առթիւ չատ կը խօսուի Հըր – եաներու հետ մերձեցման մը մասին : Պապը կը յայտնէ թէ աւելի մեծ թիւով աշխարհականներ պէտք է մասնակցին իրրեւ ունկնդիր :

× Աթէնքի Արքեպիսկոպոսը — Գերա – պայծառ Խրիսոսթոմոս պատասխանելով Աթենագորաս տիեզերական պատրիարքին եւ Վատիկանի, Հռոդոսի ժողովին մաս – նակցելու մերժումին առթիւ, յայտարա – րեց «Անտարբեր կը մնանք արտաքին բոլոր միջամտութեանց : Ցունաստանի եպիսկոպոսներու ժողովը որոշում մը տուաւ եւ պիտի գործադրենք : Մենք դիմեղ կը պաշտպանենք եւ ուղղափառու – թիւնը պիտի պաշտպանենք իր թշնամի – ներուն դէմ :

ԵՐԳԻԾԱՆՔԸ
ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱՅԻ ԵՐԳԵՐՈՒՄ

Խօսելով իր մասին, Սայաթ – Նովան ասել է. «Ինձ սիրով էին ընդունում ա – մէնքը ոչ միայն իմ երգերու արուեստիս, այլեւ կատակներիս ու այլ աշխարհային գործերիս համար» («Սայաթ – Նովա» Երեւան, 1959, էջ 303): Այստեղից հասկանալի է, որ նա միաժամանակ երգիծող եւ կատակաբանի մեծ շնորհք է ունեցել: Ցաւով պիտի արձանագրել, որ այդ մասին բաւարար տեղեկութիւններ չեն պահպանուել, իսկ եղածներն էլ պատշաճօրէն չեն ուսումնասիրուել:

Այժմ, երբ Մ. Հասրաթեանի անձնահատելի ջանքերով հրապարակի վրայ են Սայաթ – Նովայի վրացերէն ու ադրբէջաներէն երգերի թարգմանութիւնները, հնարաւորութիւն ունենք որոշ դաղափար կազմել նաեւ վերոյիշեալ հարցի վերաբերեալ: Խօսքը ինչպէս առանձին, ամբողջական մի քանի բանաստեղծութիւնների, այնպէս էլ տարբեր երգերում առկայ հատուածների մասին է, որոնք պատկանում են երգիծանքի սեռին: Պէտք է ենթադրել, որ նման բանաստեղծութիւնների թիւն անհամեմատ մեծ է եղել, բայց ամբողջապէս չի պահպանուել:

Սայաթ – Նովայի ամբողջական երգիծական բանաստեղծութիւնները հետեւեալներն են. «Գելն ու չոբանը...» (76), «Մախուխն ու ոխչըրի միսը...» (77), «Աստղալուսով ...» (115), «Ինձնից մարդ կա...» (119), «Ով հարեւանին ...» (120), «Ինձ հաւատա...» (126), «Ցիփոր սարի լալեն ...» (173): Դրանցից առաջին երկուսը՝ առակներ են, իսկ մնացածները՝ այս կամ այն երեւոյթի եւ անհատների հասցէին ղրուած երգիծական բանաստեղծութիւններ: Քանի որ վերջիններիս դաղափարական բովանդակութիւնն աւելի քան հասկանալի է, ուստի նախ ծանօթանանք դրանց հետ:

«Աստղալուսով...» բանաստեղծութեան ընդօրինակութեանը Սայաթ – Նովայի որդին՝ Օհանը կոչել է ծանօթութիւն, որի համաձայն այն «առակների օրինակով հայհոյանք է» (240), ուղղուած մի բարձրաստիճան անձնաւորութեան.

Պղնձէ թասըն վուրհան ուզես կըլեկի,
Քրսանն էլի չարժէ էրժաթի մէկին ...
Կարկաժը վո՞ւնց կուլի Շիրազի շուշա,
Ինչհան բարձր թարեխումըն տիդ անին..

Այսինքն, դու պղնձէ թաս ես եւ, կլայեկի օգնութեամբ, արծաթ չես դառնայ, դու դատարկ ղդում ես եւ, վերին սըպակը ղրուելով, ապնիւ անօթ չես դառնայ: Առաւել սպանիչն այն է, որ Սայաթ – Նովան իր հակառակորդին համեմատում է էշի հետ. «Իշի ոտքին էն ով խինա կու քըսի», այսինքն, դու արժանի չես լաւ վերաբերմունքի այնպէս, ինչպէս աւանակի ամբակը՝ հինայի:

Ըստ երեւոյթին, դիմացինը կամեցել է հեգնել երգչին՝ որպէս խեղճ ու կրակ սազանդարի: Բանաստեղծը, սակայն, հպարտ իր կոչումով, կանխել է նրան.

Դուն չասիս թէ էս խեղճ սազանդարն
ո՞վ ա,
Խօսքիս տէրն իմ, հունարքս էլ գրաւ ա,
Արուէրինն իմ, ինձ կոսին Սայաթ–Նովա
Հենց բան կոսիմ, վուր ամբէրում ձեն
հանի:

Այս երգի հատուկ եւ հզօր սարքազմն, իրօք, որ սպանիչ է: Դրանով միաժամանակ աւելի քան ամբողջական կերպարանք է ստանում նաեւ ինքը՝ բանաստեղծը, որպէս ուղղամիտ, անկեղծ իր սրբազան կոչումին անդաւաճան երգիչ եւ անհատական բնաւորութիւն:

Սայաթ – Նովայի սարքազմն ու երգիծանքը ունեցել են մի նպատակ. «Էս աշխարհում չար մարդ պիտի չմնայ» (119): Այս տողը առնուած է Սայաթ – Նովայի երգիծական յայտնի բանաստեղծութիւնից («Ինձնից մարդ կա ...»): Այստեղ երգիչն ընդհանուր դծերով ծաղրում է դոռոզամիտներին, ծոյլերին, վախկոտներին: Ինչպէս երեւում է, նմանները իրարի հակադրուել են ապնիւ, առեղծագործ աշխատաւորներին, արժէք տեղ գործ աշխատաւորներին, արժէքը տեղ – ծողներին, արհամարհել նրանց վաստակն ու արժանիքները.

Էնենց մարդ կայ, փչես, տիդում վեր
կընգնէ՝
Ղոչաղ մարդու ուժն ու հալը կու փտնէ.
Մարդ էլ կայ, վուր չոլում թրջուած
հաւի պէս՝
Իրենց տանը Ռոստոմ – Զալին կու
փտնէ ...

«Ով հարեւանին ...» բանաստեղծութեան մէջ եւս ծաղրուում է «չար մարդը».

Ձար մարդն էղ միշտ մարիփաթից
զուրգ կուլի,
Լաւ ծնողքին ուշունցով կու զարդարի...

Նո կեանքում կարող է «ճիճուի պէս սողալով» ապրել, բերանի մէջ ունենալով միշտ «օձի լիզի), այդպիսիները «լեզի բարաթ» (նման) են, որոնցից պիտի ազատագրել կեանքը:

«Ինձ հաւատա...» բանաստեղծութեան մէջ եւս Սայաթ – Նովան նկատի ունի նոյն խաբեբաներին.

Սատանա է, ով ծածկուի ծըլխի տոլով..
Ամէն խոտի յիփ է, վուր խինա կոսին..

Նմանները կեղծ ոսկի են, որ ուզում են ոսկու տեղ անցնել, ուռենու ծառ են, բայց բացականչում են. «մարխի ծառն իմ յիս»:

Սայաթ – Նովայի վերոյիշեալ առակներից մէկի մէջ, որտեղ հակադրուած են գայլն ու հովիւը, փոխաբերական իմաստով, բանաստեղծը ցոյց է տալիս գայլի եւ գայլային փառք ունեցող մարդկանց «ակռեքը», նրանց դէմ հանելով աշխատանքի մարդկանց ներկայացուցչին, հովուին.

Թէ վուր հանգէս ընգար, յիս իղբալ
ունիմ,
Կոմբլիս տակին կընճկընճալը շանց
կուտամ...

«Մախուխն ու ոչխըրի միսը ...» բանաստեղծութեան մէջ վիճող ուժերը, կենցաղային ծիծաղաշարժ հասկացողութիւններով, հակադրւում են միմեանց, ամէն մէկն իր առաւելութիւնը ցոյց տալով: Դա, ըստ ամենայնի, դաւեչտական տող է՝ չարաղրուած մեր միջնադարեան բանաստեղծների համապատասխան ըստեղծագործութիւնների նմանութեամբ: Հնարաւոր է, որ նրա մէջ եւս ժամանակին հասարակական որոշ տրամադրութիւններ նկատի առնուած եւ նկատուած լինեն:

Այս է մօտաւորապէս Սայաթ – Նովայից մեզ հասած երգիծական բանաստեղծութիւնների ընդհանուր ոգին: Այդտեղ էլ, ինչպէս իր միւս երգերից շատերի մէջ, Սայաթ – Նովան հանդէս է գալիս որպէս իսկական աշխատաւորների եւ աղնիւ ու արդար նպատակներով կեանք մտած մարդկանց դովերգուն՝ ընդդէմ ամէն տեսակ ծոյլերի, կեղծաւորների, խարդախների, բախտախնդիրների կամ, ինչպէս ինքն է ասում՝ «չար»երի, «տուչման»ների, «փչեր»ի, «օձ»երի: Ըստ որում, նա նմաններին տեսնում է ոչ միայն տիրողների, բարձր դիրք ունեցող պաշտօնեաների շարքերում, այլեւ՝ ստորին խաւերի ներսում, ընդհուպ մինչեւ արհեստաւորներն ու գիւղացիները: Ու դա առաւել է վշտացնում նրան.

Էն դու համա չիմ ճիղանում դուշմանից,
Վուր սրտումս դաղիր ունիմ սիրդաշէն.

Այս կապակցութեամբ վատ չէր լինի յիշել հետեւեալ հանդամանքը: Սայաթ – Նովայի երգիծանքի առարկան դարձած «չար» մարդկանց քննադատութեանը նուիրուած որոշ տողեր առիթ են դարձել, որպէսզի նրանց հեղինակին վերադրուեն ռէակցիոն մտքեր: Այսպէս, օրինակ, 1961 թուականին Լենինկրատում Ս. Գայսարեանի չնորհակալ ջանքերով լոյս տեսած՝ Սայաթ – Նովայի երգերի հատմամբ ընդարձակ ուսումնասիրում հանդիպում ենք նաեւ նման կարծիքի: Այդտեղ նկատի են առնուած Սայաթ – Նովայի երգերի հետեւեալ տողերը. «Ինձ քաթանը ներկիս, չի լի դարայի» (173), «Ամէն ծառ էլ կըլեպ չի տա դարչինի» (120), «Դաւրիշին ո՞վ կուտայ քօչի ու սարայը» (173), «Բեղասըլն՝ ասըլ չի դառնայ, թոլով չի սպիտակի սի – վըն, ծուռն փետրն չի ղըրըստի ռան – դան, դուրդար Սայաթ – Նոչա» (53): Եւ այդ տողերի մասին է, որ, առանց որեւէ բացատրութեան, գրուած է. «այդ ռէակցիոն մտքերը: Պիտի նկատել, սակայն, որ նման տողերը Սայաթ–Նովայի երգերում չատ մեծ տեղ են գրաւում, այսպէս, օրինակ, «Ոտն ի՞նչպէս կանայ ծառը բացրանայ» (119), «Կավէ կաղի խողովակները, ջրմափակն դուրս դանուած էլեքտրականութեան կէդոնը խանգարած է, դուրսի հետ հաղորդակցութեան հեռագրաթելերը խզած է, ապա պաշարման խիստ չղթայի մը մէջ առած, ներսէն դուրս էլլողները կը ձերբակալէ եւ դուրսէն ներս ոչ ոք ու ոչինչ կը թողու:

Այսօր կէսօրէն առաջ Ազատութեան բանակէն հետեւակազօրքեր ու հեծելազօրքեր, պալմօմիեի Զիփղլիկի վրայէն Երլոյզի եռեւի կողմը, վեց նոր թնդանօթներ կը դետեղեն, ան ու սարերուն սփռելով Երլոյզի բնակիչներուն, որոնք չորս հազար հոդիի չափ, կ'ըսուի թէ այս առտու սպառած էլլալով ամէնն ալ ձակընդեղի տերեւներ կերած են, սկսելով Ազատութեան բանակին Համիտէն: Իսկ ամէնէն բախտաւորները կ'ներեան Երլոյզի պարտէզներուն մէջ պահուած տարաչխարհիկ կենդանիները, տարօրինակ ուղտեր եւ ուղտամայրեր, որոնք ոչ սպասատուր արարածներ, տուելով պահապաններուն բացակայելէն, մշակուած ածուներու մէջ կ'ըրածին: Լքումի բացարձակ դրօշ մը կ'ներեւի Համիտեան չրջափակին մէջ, ամբողջ նուրեք:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒԶԱՆԴ

(Շար.)

ԵՐԼՏՐՉԻ ՊՕՏՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ԶՈՐՍ

Սկիւտարէն սկսելով մինչեւ Պէյքօզ, բոլոր զօրանոցներու դրաւումը տեղի ունեցաւ այսօր Ազատութեան Բանակին կողմէ, մէջը ըլլալով նաեւ Սէլիմիյէ զօրանոցը. որով մղձաւանջ մը կը վերանայ այդ զօրանոցի չուրջի բոլոր բնակչութիւններուն վրայէն:

Զօրանոցներու, մանաւանդ քրիստոն – եայ թաղերու մէջ դանուած էարաֆոլ – ներու դրաւումը տեղի կ'ունենայ բոլոր թաղեցիներու որոտընդոստ ծափահարութիւններուն, եւ հուրրայի բամբ զո – հիւններուն մէջտեղ: Ալ ազատօրէն կը

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Է.

Լոնտոնի մէջ կը դումարուի արտաքին նախարարներու ժողովը 1920 փետրուարին: Ֆրանսայի կողմէն Պերթըլօ կ'առաջարկէ սեպտել Հայաստանի սահմանները, Նէթթի համաձայն է, որովհետեւ ընդարձակ հայկական պետութիւն մը կարելիութիւն պիտի չունենար ինքնապաշտպանութեան: Լոյտ Ճորճ կը հրաւիրէ Ֆրանսացիները՝ պաշտպանել հայերը Կիլիկիոյ մէջ քեմալական յարձակումներէն, որպէսզի հոն զբաղին եւ Սուրիայով չհետաքրքրուին:

Պերթըլօ կ'առաջարկէ Ազգերու Ընկերութեան յանձնել Հայաստանի հոդատարութիւնը: Ոչ մէկ պետութիւն կը ստանձնէ պաշտպանութեան գործը, ոչ մէկ որոշում սահմաններու մասին: Ազգերու Ընկերութիւն ալ չկայ: Ամէն մէկ պետութիւն կը (120), «Ամէն խոտի յիփ է, վուր խինա կոսին» (126), «Կարկաժը վո՞ւնց կուլի Շիրազի շուշա» (115) եւայլն: Հետեւաբար, ըստ վերոյիշեալ գնահատականի, Սայաթ – Նովայի «ռեակցիոն մտքերն» անհամեմատ աւելի չատ են: Բայց դա դիւրիմացութիւն է:

Մ. Հայսարեանի բերած եւ նման ուրիշ տողերի մէջ առակայ է կրկնակի իմաստ, նախ՝ տուեալ առարկայի, եւ կրկին, երեւոյթի բնական յատկութիւնների բնութագրութիւնը՝ ժամանակի ճանաչողութեամբ, ապա նրա օգնութեամբ արտայայտուած փոխաբերական – հատուկ նշանակութիւնը՝ հեղինակի ըմբռնողութեամբ: Ինչ վերաբերում է հարցի առաջին կողմին, ապա չենք կարծում, որ Մ. Գայսարեանը մերժում է այնպիսի ճշմարտութիւններ, ինչպիսիք են. «Ոտամ քաթանը ներկիս, չիլի դարայի», «Ամէն ծառ էլ կըլեպ չի տա դարչինի» եւ այլն: Մնում է քննութեան առնել հարցի երկրորդ՝ հասարակական իմաստի խնդիրը: Սայաթ – Նովայի երգերի հանդամանալից քննութիւնը ցոյց է տալիս, որ այս եւ նման բոլոր դէպքերում երգիչը պաշտպանում է հասարակական ընդհանուր առաջընթացը, եւ նրա հարուածները՝ այդ ընթացքի առջեւ տարերայնօրէն ծառացող բոլոր տեսակի ուժերի դէմ՝ իր ժամանակի համար ունեն յեղափոխական նշանակութիւն: Սայաթ – Նովայի երգիծական բանաստեղծութիւնների ամփոփ ուսումնասիրութիւնն իսկ դրա լաւագոյն ապացոյցներից մէկն է: Մնում է աւելի քան հանդամանօրէն ուսումնասիրել մեծ երգչի ժառանգութիւնը՝ նրան աւելի ճիշդ հասկանալու համար:

Ա.Ս. ՄՆԱՑԱԿԱՆԵԱՆ

վրու ընկերութիւնն ալ կը մերժէր հո – պատարութիւնը :

×

Սան Ռեմոյի ժողովին մէջ հարցը կըը – նէին կը դրուի սեպտեմբեր վրայ (20 Ապրիլ) : Միլլըրան եւ Լոյտ Ճորճ կը համաձայնին կազմակերպութեան խորհուրդին դիմելու դրամական օժանդակութեան համար , զինուրական զրաւումի համար, դիմել զինուրական մասնագէտներու : Հայ պատուիրակութիւնները կը խնդրէին տալ միւնոն սթերլին եւ ռազմամթերք : Պոլիա, Ֆրանսա, Իտալիա ոչ էլմտա – ցան, ոչ զինուրական օժանդակութիւն կրնային տալ Հայաստանի : Միլլըրան նոր գաղափար մը կը յղանայ՝ դիմել հայ հա – րուստներուն, որոնք կարող են հայթայ – թել խնդրուած դումարը :

Պօղոս Նուպար կը հաստատէր թէ Հա – յերէսուն հազար մարդ ունին զէնքի տակ, որոնք մարզուած պատերազմիկներ են: կը դիմեն մասնաչալ Ֆոշի կարծիքին : Զինուրականը կը հաստատէ քեմալա – կան բանակին ուժը, հայ բանակին ան – պատրաստութիւնը : Ժողովը կ'որոշէ դի – մել Ուիլսընի, խնդրելով որ ստանձնէ Հայաստանի օժանդակութեան գործը :

Ապրիլ 22ին նկատի կ'առնուի Հայաս – տանի սահմաններու հարցը : Լոյտ Ճորճ եւ Նիթթի համաձայն չեն. որ էրզրումը Հայաստանի ձգուի : Պերթըլոյի համա – ձայն, էրզրումը ուժեղ ամրոց մըն է եւ անհրաժեշտ Հայաստանի : Քըրզըն կը յայտնէ , որ Լոնտոնի ժողովը առաջար – կից որ էրզրումը Հայաստանի մնայ , ո – րովհետեւ ռազմական մեծ կարեւորու – թիւն ունի եւ եթէ թուրքերուն մնայ ան – կախելի պիտի ըլլայ հայ պետութեան մը կազմութիւնը, որ անհրաժեշտ է որպէս ամրոցակ արեւելեան եւ արեւմտեան ազդեցութեանց միջեւ : Լոյտ Ճորճ կ'ընդդիմէ . « Հայերը ոչ մէկ իրաւունք ունին անարդարանալի յոյսեր սնուցանե – լու, ուստի պէտք չէ յոյսեր ներշնչել զարերէ ի վեր հալածուած խեղճ ազա – ցածներուն » :

Ժողովի կը հրաւիրուի Պօղոս Նուպար պատասխանելու համար հետեւեալ հար – ցումներուն .

1) Հայաստան կը փափաքէր էրզրումը, պատրա՞ստ էր պաշտպանելու իր սահ – մանները ,

2) Հայաստան ի վիճակի՞ էր կազմա – կերպելու եւ հոգալու բանակը, որ ան – հրաժեշտ է պետութեան ապահովութեան համար :

Պօղոս Նուպար հաստատական պատաս – խան կուտայ, կազմակերպուելու վրայ է 15·000 մարդ, կարելի է զինուորագրել յառասն հազար ալ, եթէ Դաշնակից – ները ռազմամթերք հայթայթեն, էրզը – րում անհրաժեշտ էր Հայաստանի :

Պատասխանելով Լոյտ Ճորճի հարցու – մին՝ Պօղոս Նուպար կը ճշդէ, թէ Հա – յերը դաշնակիցներու օգնութեամբ «ի – րական կարող են զրաւելու էրզրումը եւ հոն մնալու » :

Ապրիլ 23ին կը վերադառնան հարցին, այս անգամ կը լսուի Ա.Հարոնեան : Նա – խագահ Նիթթի կը հարցնէ թէ դաշնա – կիցներէն զինուած հայ բանակը կրնա՞յ զրաւել էրզրումը թուրքերէն եւ պահպա – նել իր դիրքերը : Ա.Հարոնեան կը պա – տասխանէ, թէ քեմալական բանակը քիչ թիւ ունի, դէշ զինուած է եւ դէշ հրա – մայուած : Հայերը մէկ քանի ամիսէն կրնան քառասուն հազար մարդէ բաղկա – ցած բանակ մը կազմակերպել, պէտք ու – նին սակայն զէնքերու, ռազմամթերքի եւ սպաներու : Այդ ատեն կրնան զրաւել ոչ միայն էրզրումը, այլ նաեւ թուրք ուրիշ նահանգներ : Լոյտ Ճորճ կը հարցընէ , թէ որքան բնակիչ ունի հանրապետու – թիւնը, որքան մահմետական կար էր – զրումի մէջ, Ա.Հարոնեան կը յայտնէ, թէ անկարող է ճշդրիտ տեղեկութիւն մը տալ էրզրումի մէջ գտնուող թուրք զին – ուորներու թիւին մասին : Լոյտ Ճորճ կ'արձանագրէ . « Պ. Ա.Հարոնեան վըս – տահ էր բացատրութիւններուն մէջ եւ Պօղոս Նուպարի նման չփոթ եւ հակա – սական » :

Մառեշալ Ֆոշ կը յայտարարէր ժողո – վին իրրեւ զինուորական մասնագէտ . « Հայաստան առ այժմ վարչական կազ – մակերպութիւն մը չունի, ոչ ալ որեւէ կազմակերպութիւն կարեւորութիւն մը ունեցող, անմիջական ապագան վարդա – պան չէ, ուստի ի վիճակի չէ յաղթելու թշնամի բանակի մը, որ առաւելութիւնն ունի հաղորդակցութեանց միջոցները հակակշռելու : էրզրում զօրաւոր ամրոց մըն է եւ անոր զրաւումը Հայերու հա – մար պիտի ըլլայ մեծակակ ձեռնարկ մը» : Լոյտ Ճորճ կը պաշտպանէ մառեշալին դատողութիւնը, հակառակ էր մեծ Հայաս – տանի մը ստեղծումին, համոզուած ըլ – լալով որ Հնդկաստանի մահմետականնե – րը կրնան բողոքել : Ժողովականներ կը համաձայնին երկու առաջարկներու չուրջ :

Հարցնել Ամերիկայի նախագահին, թէ Մ. Նահանգները կ'ընդունի՞ն Հայաստա – նի հոգատարութիւնը :

Եթէ Ամերիկա մերժէ, խնդրել նախա – գահէն իր իրաւարարութիւնը Հայաստա – նի սահմաններուն մասին եւ միեւնոյն ատեն հարցնել, թէ էրզրում չէզոքա – ցնելո՞ւ է թէ Հայաստանի մաս կազմելու է (26 Ապրիլ 1920) :

Սան Ռեմոյի մէջ Հայաստանի համար գծուած պայմանները կը պահուին Սեւ – րի Դաշնագրին մէջ (1 Օգոստոս 1920) :

Հեղինակին համաձայն Իտալիա հակա – ռակեցաւ Փոքր Ասիոյ բաժանման , ո – րովհետեւ Լոնտոնի դաշնագրով խոս – տացուած պայմանները չյարգուեցան եւ Յոյները զործնկին իտալական չահերուն դէմ՝ զրաւելով Իզմիրը : Հայերն ալ ի – րենց հարցը կապելով յունական յաղթա – նակին՝ հակառակ չարժեցան Իտալիոյ չահերուն :

ԽՈՐԻՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ

(7 Շար.)

ԻՏՐԱ՝ ՀԵՐՈՍԱՇԻՆ ԿՂԶԻՆ

Զմայլելի դիրքով ու բնական դեղեց – կութիւններով լեցուն կղզի մըն է Իտ – րան, այս հերոսական կղզին: Հերոսա – կան անոր համար, որ թուրք բռնակա – լութեան դաժան տարիներուն, հասարա – կաց այս անդուլ թշնամին, հակառակ իր յաճախակի յարձակումներուն, երբեք չկարողացաւ ոտք կոխել այս հերոսա – ծին կղզիին վրայ : Փառաւոր անցեալի մը տէր կղզի մըն է ան՝ որ ունի իր հինա – ւուրց պատմութիւնը :

Պատմագրութեան հայրը՝ Հերոդո – տոս, զայն կը յիշէ իր գրութիւններուն մէջ Իտրէա անունով, իսկ բիւզանդա – կան չրջանին ան ծանօթ էր ժողովուրդին Սիտրա անուամբ : Զանազան պեղումներ կատարելէ ետք, կղզիին պատմական վայրերուն մէջ, գտնուեցան բիւզանդա – կան հնութիւններ ու դրամներ :

Իտրայի անդրանիկ բնակիչները փա – խստական Սամոսցիներ էին, որոնք չէին հանդուրժեր Բոլիկրատոսի բիրտ քաղա – քականութեան ու խմբովին կը զաղթէին դէպի այս ժայռոտ ու անմշակ կղզին: 1460ի մօտերը սակայն, կղզիին բնակչու – թիւնը չատցաւ : Այդ թուականներուն , թուրքերը իրենց բռնակալ լուծին տակ առած էին գրեթէ ամբողջ Յունաստանը ու այն բոլոր Յոյները որոնք չէին կրնար օտարին ենթարկուիլ՝ Իտրա կ'երթա – յին, ազատ ու ինքնիշխան կեանք մը ապ – րելու համար : Վերջապէս 1800ի դերու – թեան դաժան տարիներուն, այս կղզին , հաւաքավայրը եղաւ, ազատութեան սի – րահար բաղմաթիւ քաջարի Յոյներու – տիկներուս : Իսկ 1821ի հերոսական տա – րիներուն. Իտրացիները, հայրենիքի ա – զատութեան համար, ոչ միայն իրենց ամբողջ ունեցածը տրամադրեցին — զը – րահ, հագուստ, նաւ, զէնք եւայլն — այլ նաեւ տուին բազմաթիւ հերոսներ, որոնք իրենց կեանքը նուիրեցին ազատութեան սրբազան գաղափարին համար : Այդ ան – ուանի հերոսներէն էին՝ Միաուլիսները , Գունտուրիոտիսները, Պուլուլինաները , Սաիդուրիսները եւ շատ մը ուրիշ քաջա – րի Յոյնամարտիկներ :

Ներկայիս վերոյիշեալ հերոսներուն բնակարանները նուիրուած են ազգին ու կը գործածուին որպէս թանգարաններ ու դպրոցներ : Իտրացիները, ինչպէս նաեւ Յունաստանի ամբողջ ժողովուրդը, հը – պարտութեամբ կը յիշեն անունները ի – րենց անդուլական Յոյնամարտիկներուն, ո – րոնց արձանները կանգնեցուցած են կըղ – զիին զանազան պատմական վայրերուն մէջ :

Այցելուն, հպարտանքով կը լեցուի երբ տեղւոյն Աղգային թանգարանը մտնէ : Հոն կը տեսնէ՝ հին զէնքեր, թնդանօթ – ներ, հին դրութիւններ, Յոյնամարտիկներու դիմանկարները , դրամներ եւայլն, որոնք կը յիշեցնեն յոյն ազատամարտիչ ժողո – վուրդի փառաւոր անցեալը: Այս թան – գարանին մէջ կը գտնուի նաեւ, ազգա – յին հերոս՝ Միաուլիսի սիրտը, ոսկէ – զօծ բաժակի մը մէջ պահուած :

Ես այս բոլորը տեսայ ու արցունքով լեցուեցան աչքերս : Յուզումով վերյի – չեցի մեր տառապած ժողովրդի անցեա – լը, մեր աննման Ջան Ֆէտայիները , ո – րոնք յոյն ազատասէր մարտիկներուն նը – ման քաջարար կռուեցան հասարակաց նոյն թշնամիին դէմ ու ինկան հերոսի նման ազատութեան լուսաչող ճանապար – հին վրայ : Անձայն երդ մը կը կիզէր իմ հէգ հոգին ...

« Վէրքերով լի Ջան Ֆէտայ եմ, թա – փառական տուն չունիմ ...»

(Ամենք բոլորը յիշեցի եւ յուզումով արձանագրեցի թանգարանի , այցելուներ – ու յատուկ, հաստատոր տետրակին մէջ...) :

Կղզիին գանազան բարձունքներուն վը – րայ, զետեղուած են հին թնդանօթներ , որոնք կը յիշեցնեն տեղացիներու եր – բեմնի մարտական ոգին :

Կեդրոնէն տասը վայրկեան հեռու կը հանդիպիք բիւզանդական ոճով չին – ուած , 16րդ դարու սքանչելի եկեղեցիի մը, իսկ ծովափը կը տեսնէք Առաջնոր – դարանի մայր եկեղեցին՝ իր զմայլելի դմբէթովն ու հնամեայ որմնանկարնե – րով : Առաջնորդարանէն քիչ հեռու , զե – զատեսիլ բարձունքի մը վրայ, կը զըտ – նուի Գեղարուեստից Վարժարանի հինա – ւուրց չէնքը, իսկ այս չէնքին ճիշդ դի – մացը, կանգնած է նշանաւոր Ծովային վարժարանը, որուն մէջ կ'ուսանին, Յունաստանի զանազան վայրերէն եկած, 120ի մօտ դիչերօթիկ ուսանող – ապա – ներ :

Ներկայիս Իտրայի բնակչութեան թիւը կը հասնի երեք հազարի : Իրենց ապրուս – տի միակ միջոցը ծովն է : Ուրիչ զբա – ղում չունին : Երկրագործութիւնը չէ յա – ռաջացած, հողին քարոտ ու անմշակելի ըլլալուն պատճառով :

Ամրան տաք օրերուն, Իտրան կը վե – րածուի միջազգային կղզիի մը, վասնզի իր բնական ու զմայլելի դեղեցկութիւն – ներուն համբաւը հասած է աչխարհի չորս կողմը : Ամէն ամառ, հազարաւոր զբօսաչրջիկներ, մասնաւորաբար երի – տասարդ – երիտասարդուհիներ, կը հա – ւաքուին այս զմայլելի զեղեցիկ կըղ – զիին, քանի մը երջանիկ չաբաթներ ան – ցընելու համար :

Վերջապէս՝ երբեմնի ազատատենչ մարտիկներու բերդը՝ հանդիսացող այս հերոսածին կղզին, ներկայիս վերածուած է հաճոյքի ու զուարճութեան կղզիի մը :

ՄԻՆ – ՇԱ

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Այս մասին իրեն եղած հարցումի մը պատասխանելով, Մարկրիթ ամէն բան խոստովանեցաւ դուքսին, եւ առանց յե – պի մտքի խորհուրդ տուաւ անոր որ այլեւս իշխով չզբաղի, որովհետեւ իր տուած խօսքը պահելու ուժ չէր զգար իր մէջ եւ չէր ուզեր աւելի երկար ատեն թղթակցել բարեքները մարդու մը զոր կը խորթէր :

Դուքսը ուժ օր երեւան չեզաւ : Այս – չափ միայն կրցաւ ընել : Բայց ուրիշորդ օրը եկաւ աղաչեց Մարկրիթի որ զարձ – եալ ընդունի զինքը, խոստանալով բան մը չընել, կը բաւէր որ տեսնէր զինքը : Նաեւ երդում ըրաւ որ եթէ մեռնի իսկ, երբեք չանդիմանութիւն մը պիտի չը – նէր :

Գործերը այս վիճակին մէջ էին ահա Մարկրիթի վերադառնալէն երեք ամիս ետք, այսինքն 1932 Նոյեմբերին կամ Դեկտեմբերին :

Գ.

Ամսուն 16ին, ժամը 1ին ա'Անթէն փո – ղոցը զացի :

Կառանցիկ դուռնէն կը լսուէին ա – ճուրդի պաչտօնեաներուն աղաղակները :

Բնակարանը հետաքրքիրներով լեցուն էր :

Բոլոր նչանաւոր պռոնիկները հոն էին եւ զաղտագողի կը դիտուէին քանի մը ազնուական տիկիններու կողմէ : Ատոնք անդամ մը եւս պատրուակ ըրած էին վա – ճառումը, մօտէն տեսնելու համար այն կիները, որոնց հետ երբեք առիթ պիտի չունենային գտնուելու եւ որոնց դիւր – ստաց հաճոյքներուն կը նախանձէին թե – բեւս զաղտնաբար :

Ֆ...ի տիկին զբաղուէին արմուկ ար – մուկի կուզար Օր. Ա...ի հետ, որ նչա – նաւոր պռոնիկ մըն էր :

Թ...ի տիկին մարքիզուհին կը վարա – նէր գնել կարասի մը, որուն գինը կը բարձրացնէր տիկին Տ..., մեր ժամանա – կին ամէնէն պերճաչուք եւ համբաւաւոր մէկ պռոնիկը :

Ի...ի դուքսը, որուն համար Մատ – րիտցիները կ'ըսեն թէ Փարիզի մէջ չատ զրամ կը ծախսէ եւ Փարիզցիներն ալ Մատրիտի համար կ'ըսեն, եւ որ իր ե – կամուտն իսկ չի ծախսեր, խօսակցելով մէկուեզ տիկին Մ...ի հետ որ մեր ա – մէնէն ուչիմ պատմիչներէն մէկն է, եւ երբեմն կը հաճի ըսածը զրի առնել եւ զրի առածը ստորագրել, մտերմական նայուածքներ կը փոխանակէր Տիկին Ն...ի՝ Շան գ'Էլիզէի այն զեղանի այ – ցելուհիին հետ, որ զրեթէ միչտ վար – դագոյն կամ կապոյտ զգեստ կը հագնի եւ որուն կառքը կը քաչեն Թօնիի կորմէ իրեն կանխիկ 10·000 ֆր.ի ծախուած եր – կու խոչոր սեւ ձիեր :

Վերջապէս Օր. Ռ..., որ աչխարհիկ կիներուն իրենց զրամօժիտով չահածին կրկինը եւ ուրիչներուն իրենց սիրովը չահածին եռապատիկը կը չահի միմիայն իր տաղանդովը , ցուրտին չնայելով է – կած էր զնումներ ընելու եւ մեւնոյնէն նուազ ուչադրութեան առարկայ չէր որ կ'ըլլար :

Կրնայինք յիչել սկզբնատառերը այս սրահին մէջ հաւաքուած բազմաթիւ ան – ձերու, որոնք միասին զտնուելուն հա – մար չատ կը զարմանային, բայց կը վախնանք որ ընթերցողին ձանձրոյթ կը պատճառենք :

Միայն ըսենք թէ ամէն ոք խոլ զուար – թութեան մը անձնատուր եղած էր եւ հոն գտնուող կիներէն չատերը, որ հան – դուցեալը ճանչցած էին, կարծես չէին յիչեր զայն :

Բարձրաձայն կը խնդային: Ա.ճուրդի կամուրջ, այսինքն 1932 Նոյեմբերին կամ Դեկտեմբերին :

Գ.

Ամսուն 16ին, ժամը 1ին ա'Անթէն փո – ղոցը զացի :

Կառանցիկ դուռնէն կը լսուէին ա – ճուրդի պաչտօնեաներուն աղաղակները :

Բնակարանը հետաքրքիրներով լեցուն էր :

Բոլոր նչանաւոր պռոնիկները հոն էին եւ զաղտագողի կը դիտուէին քանի մը ազնուական տիկիններու կողմէ : Ատոնք անդամ մը եւս պատրուակ ըրած էին վա – ճառումը, մօտէն տեսնելու համար այն կիները, որոնց հետ երբեք առիթ պիտի չունենային գտնուելու եւ որոնց դիւր – ստաց հաճոյքներուն կը նախանձէին թե – բեւս զաղտնաբար :

Ֆ...ի տիկին զբաղուէին արմուկ ար – մուկի կուզար Օր. Ա...ի հետ, որ նչա – նաւոր պռոնիկ մըն էր :

Թ...ի տիկին մարքիզուհին կը վարա – նէր գնել կարասի մը, որուն գինը կը բարձրացնէր տիկին Տ..., մեր ժամանա – կին ամէնէն պերճաչուք եւ համբաւաւոր մէկ պռոնիկը :

Ի...ի դուքսը, որուն համար Մատ – րիտցիները կ'ըսեն թէ Փարիզի մէջ չատ զրամ կը ծախսէ եւ Փարիզցիներն ալ Մատրիտի համար կ'ըսեն, եւ որ իր ե – կամուտն իսկ չի ծախսեր, խօսակցելով մէկուեզ տիկին Մ...ի հետ որ մեր ա – մէնէն ուչիմ պատմիչներէն մէկն է, եւ երբեմն կը հաճի ըսածը զրի առնել եւ զրի առածը ստորագրել, մտերմական նայուածքներ կը փոխանակէր Տիկին Ն...ի՝ Շան գ'Էլիզէի այն զեղանի այ – ցելուհիին հետ, որ զրեթէ միչտ վար – դագոյն կամ կապոյտ զգեստ կը հագնի եւ որուն կառքը կը քաչեն Թօնիի կորմէ իրեն կանխիկ 10·000 ֆր.ի ծախուած եր – կու խոչոր սեւ ձիեր :

Վերջապէս Օր. Ռ..., որ աչխարհիկ կիներուն իրենց զրամօժիտով չահածին կրկինը եւ ուրիչներուն իրենց սիրովը չահածին եռապատիկը կը չահի միմիայն իր տաղանդովը , ցուրտին չնայելով է – կած էր զնումներ ընելու եւ մեւնոյնէն նուազ ուչադրութեան առարկայ չէր որ կ'ըլլար :

Կրնայինք յիչել սկզբնատառերը այս սրահին մէջ հաւաքուած բազմաթիւ ան – ձերու, որոնք միասին զտնուելուն հա – մար չատ կը զարմանային, բայց կը վախնանք որ ընթերցողին ձանձրոյթ կը պատճառենք :

Միայն ըսենք թէ ամէն ոք խոլ զուար – թութեան մը անձնատուր եղած էր եւ հոն գտնուող կիներէն չատերը, որ հան – դուցեալը ճանչցած էին, կարծես չէին յիչեր զայն :

Բարձրաձայն կը խնդային: Ա.ճուրդի պաչտօնեաները կը պոռային եւ խանութ – պաններէն, որ վաճառման սեղաններուն առջեւի նստարանները զրաւած էին, ի զուր կը փորձէին լռութիւն յառաջ բերել, որպէսզի իրենց զործը տեսնեն հանդար – տօրէն : Ա.անկ այլազան ու աղմկալի հա – ւաքոյթ տեսնուած չէր բնաւ :

Համեստօրէն սպրդեցայ այս ժխորին մէջ, տխրելով որ անիկա տեղի կ'ունե – նար ճիշդ այն սենեակին մօտ, ուր հոգին աւանդած էր հէք արարածը, որուն պարտքերը վճարելու համար կարասներ – ը կը ծախէին : Դիտելու զան թէ գնելու համար եկած ըլլալով, կը նայէի ծախել տուող խանութպաններուն, որոնց դէմքը կը զուարթանար ամէն անդամ որ առար – կայ մը իրենց յուսացած զինէն աւելի կը բարձրանար :

Գարկեչտ մարդեր, որոնք այդ կնոջ պռոնիկութիւնը չահադործած էին, ո – րոնք հարիւրին հարիւր չահած էին ան – կէ, անոր կեանքին վերջին վայրկեաննե – րուն մէջ հալածած էին զայն զրոչմաւոր թուղթերով եւ անոր մահուընէն ետք ե – կած էին իրենց պատուաւոր հաչիւներուն պատուղներն եւ իրենց ամօթալի վարկին չահերը քաղելու :

Որքան իրաւունք ունէին հինները երբ խանութպաններուն եւ զողերուն համար մէկ Աստուած միայն կը ճանչնային :

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Մարի Պօղոսեանի իր մեծ մօր Այրի Տիկին Սաթենիկ Մազմանեանի մահուան առթիւ :

Փոխան ծաղկեպսակի հնորհակալութեամբ ստացած են Տէր եւ Տիկին Գնէզ կօշկարեանէ քսան ֆր. այս առթիւ :

Նոյն տխուր առթիւ Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Շաւիլի մասնաճիւղը հնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի քսան ֆրանք Տէր եւ Տիկին Ցարուքեան Տատուրեանէ :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սիրազարդ Շահպազեան եւ զաւակները, Փիլեան, Մազլումեան եւ Շահպազեան ընտանիքները հնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ղրկուր, կամ փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՄԱԶԱՍՊ ՇԱՀՊԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ :

×

ԿԱՌՏԱՆ – ՊԻՎԵՌ.— Նաբ. Սարպիհան, իր երկարատեւ հիւանդութեան պատճառով վիրաւժական ծանր գործողութեան ենթարկուելու առթիւ, իրեն այցելող եւ մխիթարող ընկերներուն եւ բարեկամներուն խորին հնորհակալութիւն կը յայտնէ :

×

ՍԷՆԹ – Անթուանի Ս. Թաղէոս եկեղեցւոյ թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի – սակի ողբ. Յակոբ Մինասեանի մահուան առթիւ Պ. Մանուկ Մանուկեանէ 30 ֆր., Պ. Զայրմաը Ալեքսանեանէ տասը, Մի – նաս Պիքամիչեանէ քսան, Պ. Արսէն Տ. Զաքարեանէ քսան, Պ. Մկրտիչ Քիւրէ – եանէն երեսուն : Այս տխուր առթիւ թաղականութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ հանգուցեալի պարագաներուն :

×

Մարսէյլի Աղբ. Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացաւ փոխան ծաղկեպսակի՝ ողբացեալ Պ. Ցարութիւն Պէ – ոյեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Պ. Պ. Գէորգ Պարսամեանէ քսան ֆր., Ցարութիւն Գասապիֆեանէ քսան : Այս առթիւ միութիւնը ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Այրի Տիկին Պէոյեանի եւ զաւակներուն :

×

ՍԷՆ–ԺԵՐՄԻ Թաղ. Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է.— Ող. Յովսէփ Ղազարեանի մահուան առթիւ Միհրան Հայգազործեան յիսուն ֆրանք, Ազատեան Վազօ տասը, եւ Պ. Մարտիկ Հինդ ֆրանք (Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ) : Ազաեան Վազօ եւ Պ. Մարտիկ Յակեան ֆրանք թաղիս աղքատներուն :

Այրի Տիկին Սրբուհի Աբրահամեանի մահուան առթիւ Մկլէմկճեան եղբարք քսան ֆրանք, Հայկանոյշ Կիրիաքեան 15, Օննիկ Տօքումեան, Մանուկ Գասպարեան, Զալեան ընտանիք, Մկրտիչեան ընտանիք եւ Նուպար Տէր Մի – նասեան տասնական, Տիկին Քազէօ 5 ֆրանք (եկեղեցւոյ), Միսակ Ժամկոչեան, Գրիգոր Դաւիթեան եւ Մկլէմկճեան եղբարք տասնական եւ Օննիկ Ժամկոչեան հինդ ֆր. դպրոցին) :

Թաղականութիւնս յաւակցութիւններ – րը ըլլ յայտնէ ննջեցեալներու պարագա – ներուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ գիշեր մինչեւ լոյս, ճրդ թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ :

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. կապ. Խոչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիրէի չքեղ սրահին մէջ :

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմբեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Գարզուհի Սերճանեանի մահուան քառասունքին առթիւ, զաւակները՝ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.— Հարիւր ֆրանք Մշակոյթի Տան եւ յիսուն ֆրանք Կապոյտ Խաչի կայանին : (Տառնալ «Ցարոյ»էն) :

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ՝ Սեպտեմբեր 23 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 Սեպտեմբեր 12, Հինդշաբթիէն սեսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ :

ԺԱՆԹԻԻ, 22 Բիւ Վիֆքոռ Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, տեղական ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ :

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Բիւ Մրի Լօռ :

ՇԱԻԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Բիւ Հայկ Դը – պիրեան :

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սը – րահին մէջ :

Փարիզի եկեղեցի, 15 Բիւ ժան Կու – ժօն (կիրակնօրեայ վարժարան, 22 Սեպտեմբեր, ժամը 10ին) :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏՒՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի Աղբ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23ին : Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սէթեանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն եաքը՝ 4էն5 : Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծնողները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները :

ՀԱՅ ԸՆԹԱՑԱՐԱՆ

Կը փնտռուի հայ տիկին մը Հաստատութեանս մէջ իբր խոհարարի օգնական : Մանրամասն տեղեկութիւններու համար դիմել ղրկուր կամ անձամբ՝

École Apostolique Arménienne
3, Av. de Grandchmp
LE PECQ (S. et O.) Tél. 963-01-72

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Société Tricots, demande façonniers en toutes Jauges 3 à 16. Mailles retournées Jauge 7 à 10. Entrepreneurs de montage.

ԳՐԵԼ՝

SOFRATEX
4, Rue Lincoln, PARIS (8e)
ELY. 81-45

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	Փր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ	
դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիի ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ : Դիմել հեղինակին ցառաջի հասցէով

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէգներու Դաւաճանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40	Ֆ.	միջնեւ 1/4	սիւնակ
ՀՈՓԵՀԱՆԴԻՍՏ	20	Ֆ.	միջնեւ 1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5		» »	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20	Ֆ.	» »	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20	Ֆ.	» »	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10	Ֆ.	» »	»
ԾՆՈՒՆԴ	20	Ֆ.	» »	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10	Ֆ.	» »	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5	Ֆ.	» »	»
ԾԱՆՈՒ Է	25	Ֆ.	» »	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ձշաճակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՑԸԼ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑԼ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑԼ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ՛Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ՛Ք – ՆԵՐԿԷ՛Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե. ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — Téléph. : PRO. 86 - 60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. — Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. — Հատը 0·30 Ֆ.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
18
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
18 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39Դ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9711 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 39e ANNÉE — N° 9711

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՒ

« Հայրենական պատերազմ »ի օրե – րան Սթալին բաւական ջուր խառնած էր իր գինիին մէջ :

Գերմանական ահեղ ուժին դէմ դնելու համար պէտք ունէր մէկ կողմէ դաշնա – կիցներու նիւթական ու ռազմական ա – ջակցութեան, միւս կողմէ բուն իսկ Սո – վետական Միութեան խայտաբղէտ ժողո – վուրդներու զոհաբերութեան :

Արտաքին եւ ներքին կրկնակ ճակատ – նկու վրայ համակրութիւն չհետեւիլ հա – մար «հանճարափայլ»ը բազմաթիւ պլի – տներ ըրած էր համայնավարութեան դարու մը «ուղղափառ» սկզբունքներէն :

Յաղթանակէն վերջ օդակները դարձ – եալ սեղմած եւ բռնակալական աւելի խիստ վարչաձեւ մըն էր հաստատած :

Արուչեւ հիմնական փոփոխութեան ենթարկեց կրեմլինի քաղաքականութիւ – նը՝ ոյժ ճակատներու վրայ : Երկրին մէջ որոշ չափով թուլցուց սեղմումնե – ր : Արբոյային քաղաքացիները պահ մը ձեռք ազատութիւններ ստացան , — սակայն ոմանք չափը անցուցած ըլլա – յով, Մոսկուայի մենատէրը վերջերս պարտաւորուեցաւ սանձ դնել ղրոլներու թափին :

Արտաքին աշխարհի համար չատպտո – ւեց « խաղաղ համակեցութեան » սկզբ – մունքը, փորձեր ըրաւ մօտենալու ա – ժմուտքի դրամատիրական երկիրներե – րուն, անձնական այցելութիւններ կա – տարեց Եւրոպա ու Ամերիկա, հաւանե – ցաւ հեռաձայնի ուղղակի վիճ հաստա – տել Կրեմլինի եւ Սպիտակ Տան միջեւ : Վերջապէս ստորագրեց Մոսկուայի հա – մաձայնագիրը, որով Մ. Նահանգները, Մ. Միութիւնը եւ Մեծն Բրիտանիա մա – սամբ կը հրաժարին հիւլէական որոշ փորձեր կատարելէ, մանաւանդ կ'ընդու – նին հակակշիռի սկզբունքը :

Արուչեւի օրով է, որ հիւլէական զէնքերը անհերեւակայելի արդիւնքներու հասցուցան : Առաջին անգամ 1957ին է , որ արուեստական արբանեակ մը — ըս – պուտնիկ — նետուեցաւ անկրպետին մէջ : Ցոյց տուաւ ընթացքին նոր յառաջդի – մութիւններ արձանագրուեցան գիտական ասպարէզին մէջ,— դէպի լուսին հրթիռի արձակում , տիեզերաչնացներու չորք – օրեայ երկրապտոյտին չուրջ , եւն. :

Ամերիկա չուշացաւ նոյնը փորձելու համար : Մրցակցութիւնը հակա – տրտղութեամբ : Մրցակցութիւնը հակա – տրտղութեամբ : Մրցակցութիւնը հակա – տրտղութեամբ

ԵՐԲ ՍԵՆՍՈՒԱԼԻՆ ՎՈՒԲ ԿԱ ...ԱՆԴՈՒՀՏԵՑԻ

Մի քանի տարի առաջ Լոռվա գյուղերից մեկում երբեք չհանդիպած ամառային պարեզրույթ էր տեղի ունենում։ Ամեն կողմից ժողովուրդ էր հոսում դեպի այդ վայրը, ոմանք ձիերով, ոմանք ոտքով, ուրիշներ էլ ավտոմեքենաներով։ Ամենքն էլ ուզում էին տեսնել, թե ինչ է լինելու։ Ասում էին, որ ինչ-որ մի «ֆոկուսնիկ» պիտի գա, որ ամեն տեսակ զարմանալի բաներ անի։ Ասում էին, որ նա ոչ միայն ձեռքի հետ է խաղում, այլև ոտքի հետ։ Ասում էին, որ նա կարող է ամեն տեսակ ուրիշ հրաշքներ էլ անել։

Ես էլ գնացի։

Ինչ-որ մի տեղ, ինչ-որ մի ժամանակ, ինչ-որ մի առիթով ես էլ էի լսել այդ մարդու մասին։ Ինչ-որ մի տեղ, ինչ-որ մի ժամանակ, ինչ-որ մի առիթով ես էլ էի տեսել նրա ձեռքի հետ խաղալը։ Ինչ-որ մի տեղ, ինչ-որ մի ժամանակ, ինչ-որ մի առիթով ես էլ էի տեսել նրա ոտքի հետ խաղալը։ Ինչ-որ մի տեղ, ինչ-որ մի ժամանակ, ինչ-որ մի առիթով ես էլ էի տեսել նրա ուրիշ հրաշքները

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕԶԱՆ

Ը.

Ֆրանսա համակիր էր հայկական հարցի նպաստաւոր լուծման, բայց եւս կէս – դար կիւլիկիոյ մէջ ինքնավար վարչու – թիւն մը ստեղծելէ, երբ Հայերը ծովէ ծով Հայաստան մը ուզեցին ամերիկեան հովանաւորութեան տակ, որովհետեւ հայ – կան չունէր փոքր Ասիոյ մէջ : Անգլիա միւսներէն տարբեր դիրք բռնեց Հայաստանի հանդէպ : Լոյտ Ճորճ Մ. Ռեմոյի մէջ կ'ըսէր.— « Հայաստան ինքնին պաշտպանելու էր եւ եթէ չէր կրնար, պատճառ մը չկար արդարացնե–

լու իր դոյութիւնը » : Անգլիոյ վարչա – պետը կ'ընդունի, որ Սան Սթեֆանոյէն մինչեւ մեծ պատերազմ Հայերու պատա – հած դժբախտութեանց պատասխանա – տուութիւնը կ'իյնայ Անգլիոյ բռնած դիրքին վրայ :

×

Ամերիկեան Ծերակոյտը կը մերժէ Հայաստանի հոգատարութիւնը , ամե – րիկեան երկու առաքելութիւններն ալ մեծածախս կը նկատէին եւ բովանդակ Փոքր Ասիոյ վրայ միայն կարելի էր տարածել հոգատարութիւնը կը տեղ – կազրեն : Հոգատարութիւնը Հայերուն միակ յոյսն էր, կ'ըմբռնէին թէ կը զոհ – ուին Մեծն Բրիտանիոյ մահմեդական քաղաքականութեան : Ամերիկեան հո – գատարութիւն մը վերջ պիտի տար կո – տորածներու, արդարութիւն պիտի ա – պահովէր Թուրքերուն , Քիւրտերուն , Յոյներուն եւ այլ փոքրամասնութեանց : Հարցերը կը վերջացնէր տեղեկագիրը յուղիչ կոչով մը, որպէս զի պատասխա – նատուութենէ խուսափելով Մ. Նահանգ – ներու անունը չվրնպատող յարգանքն ու վստահութիւնը պատրանք մը չըլլան :

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացու – ցիչները վստահ էին, թէ Ծերակոյտը պիտի մերժէր հոգատարութիւնը, որպէս զի հրաժարումի պարագային Ամերիկա հրաժարի նաեւ արեւելեան խնդիրներու միջամուխ ըլլալէն : Եթէ ընդունուէր Ա – մերիկայէն փոքր Ասիոյ հոգատարու – թիւնը՝ երկու պետութեանց չահերը պի – տի զոհուէին : Ի՞նչ պիտի ըլլար Մոր – մութեան դիրքը կովկասի սահմաններ – ուն մօտ եւ նեղուցներու վրայ ամբօրէն հաստատուած մեծ պետութեան մը հան – դէպ :

Ֆրանսա եւ Իտալիա կ'ընդդիմանան անգլիական արեւելեան քաղաքականու – թեան : Թուրք ազդային շարժումը կ'օգ – տուի այս հակամարտութենէն : Ֆրանսա – յի նաւային սպայ մը կ'ըսէ Միշել Փա – յաբեսի.— « Այս երկրին մէջ միայն Թուրքերը չահեկան են, քալ, պարկեշտ, պարզ եւ ուղիղ են : Մենք պիտի մարզինք բանակը, առաջնորդենք վարչութիւնը : Անատոլուն առատապետական հարստու – թիւններ ունի, վտանգելու չենք որեւէ դնով մեր չահերը Հայերուն եւ Յոյնե – րուն դէմ եւ ոչ ալ Հայերուն համար : Ձիշդ չէ քրիստոնեաները՝ կոտորածներու մասին խօսիլ, մահմետականները՝ դատապարտու – թիւններ կատարուած են : Հայերը երկ – րին դռները բացին Թուրքերուն առջեւ , Յոյները լրտեսութիւն կատարեցին Անգ – լիոյ հաշուոյն : Թուրքերը սոխակուեցան արմատական միջոցներու դիմել : Այս անուղղայ դատապրողներէն պաշտպան – ուելու համար : Ասոնք երբեմն Անգլիոյ , երբեմն Ֆրանսայի հետ են, իրենց դրա – մատուներով եւ միջոցներով կ'արդիլեն մեր տնտեսական ճիղը, ամէն կալուածի մէջ կը հանդիպինք իրենց սկզբնական

ընչաքաղցութեան » :

Զինուորական հրամանատար մը կ'ըսէ · — « Թուրքերը լաւ ըրին, որ պատերազ – մի մտան, մենք Ռուսերուն հետ էինք , որ կ'ուզէին Պոլիսը գրաւել, զինակիցեան Գէրմանիոյ, փրկելու համար իրենց կայսրութիւնը անդամահատութենէ : Ե – րբ աշխատուրենք իրենց ազգային անկախու – թիւն ու երկրին ամբողջականութիւնը եւ պիտի ունենանք ամէնէն հաւատարիմ եւ ուղղամիտ ընկերակիցները : Թուրքերու կողմէ մեզի տրուելիք առաւելութեանց փոխարէն մենք պիտի օժանդակենք ի – րենց պաշտպանելու իրենց իրաւունքնե – րը արտաքին եւ ներքին թշնամիներու դէմ » :

Քեմալ կրցաւ քիչ առենէն համախմբ – րել 130·000 զօրք, որոնց ներշնչեց հայ – րենասիրութիւն, գրաւեց Սեբաստիոյ եւ Անգարայի մէջ կուտակուած ռազմամթ – երքը, զոր օժանդակութիւն դաշնա – կիցներու մէջէն : Նոյն առենները (1920 Ապրիլ) Ռուսիա կը գրաւէր Ազրպէճա – նը : Հայ համայնավար կուսակցութիւնը Մայիս 17ին կը տիրանար Ազէքսանդրա – պոլի եւ կը հրաւիրէր Երեւանի կառա – վարութիւնը տեղի տալու : Բայց Երեւան յաջողեցաւ զսպելու յեղափոխական չար – ժումը, կարմիր բանակը պատրաստ էր պաշտպանութեան հասնելու հայ համայ – նավարներուն, բայց անակնկալօրէն ըս – տիպուեցաւ Ազրպէճան ուղղուելու՝ հա – կայեղափոխական չարժում մը զսպելու համար :

Քեմալ 1920 Մայիս 30ին դինադուլ կնքեց Ֆրանսացիներու հետ եւ աչխա – տեցաւ մերձենալ համայնավարներուն , դինակցութիւն մը ապահովելու համար : Քեմալ կը սպառնայ Հայաստանի , ո – րուն ներկայացուցիչները կը դիմեն Գե – րագոյն Մորհուրդին : Լոյտ Ճորճ կը պատասխանէ , թէ կը սպասեն Ուիլսընի որոչման , Ազգերու Ընկերութիւնը կը յայտնէ , թէ Սեւրի դաշնագիրը , որով Հայաստան կը ճանչցուէր անկախ պե – տութիւն մը, վաւերացուած չէ, ոչ ալ դինուժօրութեամբ կրնայ օգնել նորա – կազմ պետութեան :

Ռուսիա կը գրաւէ Վրաստանը , մաս – նաւոր դաշնագրով Կարսն ու Արտահանը կը ձգէ Թուրքիոյ (1921 Հոկտ. 13) : Կը հրաժարէր այսպէս Անատոլուէն եւ Ռուս հոգամասէն ալ կը ձգէր տարածութիւն մը, թէեւ Ռուսիա աւելի ուժեղ էր քան Քեմալի բանակը, կրնար չհրաժարիլ եւ կրնար յառաջանալ Եփրատի ակերը , նպատակը Թուրքերը Արեւմուտքի դէմ դործածելն էր :

(8 Շար.)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ :

ԳԵՂԵՑԿԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հնագոյն չրջաններէն ի վեր կիները կ'օգտագործէին ծաղիկներ ու պտուղ – ներ՝ դեղեցկանալու համար : Բանջա – րեղէնները լաւագոյն արդիւնք կուտան , քանի որ առողջութեան միջոցաւ դեղեց – կութիւն կը պարդեւեն :

Ահա քանի մը օրինակներ :

Որեւէ դեղ աւելի երկար կը պարու – նակէ եւ կը զօրացնէ չոմինին եւ ազատ – գեղին հիւթը, որուն խառնուած է նա – բինջի ջուրը :

Ծարաւը կ'անցընէ եւ կը կաղդուրէ կարոսի ջուրը, որուն մէջ դրուած է լե – մոնի հիւթ :

Ստեպղինի հիւթը խիստ օգտակար է մորթին : Մասնաւոր մեքենայէ անցընելէ ետք, նարինջի ջուր խառնեցէք ձեռք բերուած հիւթին եւ օրը երկու երեք դա – ւաթ խմեցէք :

Կարոսը խաչեցէք տերեւներով միա – սին, ճաչելէ ետք սուրճի դաւաթով խը – մեցէք, մարսողական է վերջին ծայր :

Նիհարնալու համար օգտակար է կա – ղամբին հիւթը, որուն խառնած էք լե – մոնի ջուր :

Հում սոխը կը զօրացնէ ուղեղը եւ փայլ կուտայ նաեւ մազերուն :

Կանկառը , որ խիստ օգտակար է լեարդին եւ լեղիին, կաթնաթոյր մորթ մը կը պարդեւէ կիներուն, եթէ չատ ու – տեն զայն :

Բողկը առաջնակարգ զարման մըն է թոքերուն համար, պայմանաւ որ տե – րեւներն ալ ուտուին :

Պրասին կանաչ մասերը մանաւանդ – բար թարմութիւն կուտան մորթին :

Աւելորդ է անդամ մը եւս չեչտել, թէ մորթի դեղեցկութեան առաջնակարգ դեղ մըն է վարունդը :

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏԷՆ

Կնոջ մը գեղեցիկ երեսյթը թակարդ մըն է, ուր ամէն զգայուն մարդ պիտի ուզէ բռնուիլ :

×

Կնոջ մը ճով կարեկցութիւնը պէտք է ամէնէն աւելի հիացում պատճառէ :

×

Սէրը սրբութիւն մըն է, զոր ծնրադիր պէտք է ստանալ :

×

Աստուծոյ օրէնքը միայն սէրն է :

×

Տղամբ իրենց ծնողքը սիրելով կը սկը – սին, ատեն մը ետքը գանոնք կը դատեն, եւ հիչ անգամ կը ներեն անոնց :

(*) Այս յօդուածը գրուած էր , երբ հասաւ բողոքականի մէկ թիւը (5 Մայս·), ուր կը բարբառի՛ մերինը , եւ մերժելով հանդերձ առաջարկս՝ կ'ըսէ բաներ, որոնք կը հաստատեն կարծիքս : կը ցաւի որ դրամ չունի՝ յատկացնելու համար ··· խումարին, ինչպէս կ'ան – ուանէ իր իսկ կողմէ կասկածելի հա – մարուած վաւերաթուղթին ճշմութիւնը : Դիտել կուտամ թէ նման պարագաներու մէջ, պատիւ ու գրագէտի արժանապատ – ուութիւն փրկելու համար, ես չեմ վա – րանիր ի վաճառ հանել ամբողջ ունե – ցածս, նոյնիսկ կեանքս զոհելու պատ – րաստ՝ ոչ կոիւէ կը փախչիմ, ոչ ալ հայրենիքէ,— ես Հայ եմ :

Երկու խօսք ալ ընկ· Միհաս Թէոլէօլ – եանի·— Կը ցաւիմ նորելուկ խմբագրի իր իշխելարութեան համար : Կը ճանչ – ցամ Ամերիկայի գաղութը, Ամերիկայի գաղութն ալ զիս կը ճանչնայ,— այդտեղ հիմա ամէն Հայ գիտէ թէ ձիւթ չեմ ծա – մեր եւ քենի չեմ ծախեր : Կարելի էր ինծի գրել՝ յօդուածս յօշոտելէ առաջ , ու գլխուս խմբագրական չափս անցընելէ առաջ : Ես վարժապետութենէ չանցայ խմբագրութեան,— ես Եւրոպայէն անցայ խմբագրութեան :

Այս ալ քոդ ըլլայ վերջին յուսախա – բութիւնս՝ սերունդին մասին, որ չգիտ – ցայ ֆայլ յարմարցնել՝ ֆալելու համար շարֆով եւ թեւանցուկ : Առանց վախի :

Շ· Ն·

լատայերէնին սկիզբը կը դնէ Աբուլեանէն առաջ,— եթէ կարզացած ըլլար՝ կը տանձէր իր լեզուն :

վերջացաւ :

Ալեւս չեմ ղբաղիր այս արարածով : Քէեւ անդամ չեմ կենդանիներու բարե – կամ ընկերութեան, բայց եւ այնպէս խորհուրդ կուտամ իրեն եւ կ'ըսեմ .

— Գնա՛ այսուհետեւ ուրիչին պատին վրայ քերէ կռնակդ, հեռու ինձմէ :

Շ· ՆԱՐԴՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Շրջազդեստներ, քաշմիրներ, զոհարե – ղէններ կը ծախուէին անհաւատալի ա – րադութիւնով մը : Աստնցմէ ոչ մէկը իմ գործիս կուդար եւ միշտ կը սպասէի :

Ցանկարծ լսեցի որ կը պոռան .

— Փառապանծ եւ ոսկեզօծ դիրք մը , որուն անունն է Մանօն Լէսքօ, Առաջին երեսին վրայ բան մը գրուած է: Տասը ֆրանք :

— Տասներկու, ըսաւ ձայն մը, բաւա – կան երկար լռութենէ մըետք :

— Տասնըհինգ, ըսի :

Ինչո՞ւ : Ես ալ չէի դիտեր : Անշուշտ այդ գրուած բանին համար էր :

— Տասնըհինգ, կրկնեց աճուրդի պաշ – օնեան :

— երեսուն, ըսաւ առաջին անդամ դին աւելցնողը, այնպիսի չեչտով մը որ կար – ծես թէ աւելցնելու ասպարէզ կը կար – դար ուրիշներուն :

Պայքար մը սկսած էր :

— Երեսունըհինգ, պոռացի միւսնոյն չեչտով :

— Քառասուն :

— Ճիսուն :

— Վաթսուն :

— Հարիւր :

Կը խոստովանիմ որ եթէ ուզած ըլլայի աղդեցութիւն մը գործել, կառարելա – պէս պիտի յաջողէի, վասն զի այս ա – ճուրդին վրայ խորին լռութիւն մը տի – րեց եւ ամէն ոք ինծի նայեցաւ գիտնա – լու համար թէ ով էր այս պարոնը , որ միտքը ըրած կ'երեւէր այդ դիրքը ձեռք անցընելու :

Կ'երեւայ թէ վերջին բառին չեչտը հա – մոդած էր հակառակորդս : Ուստի նախա – պատիւ սեպեց եւս կենալ պայքարէ մը, որ ուրիչ բանի պիտի չծառայէր բայց եթէ այս դիրքին արժէքին տասնապատի – կը վճարել տալ ինծի եւ խոնարհելով , խիստ չնորհալիօրէն ըսաւ ինծի, թէեւ քիչ մը ուշ .

— Տէղի կուտամ, պարոն :

Ուրիչ մէկը այլեւս բան մը չըսելով , դիրքը ինծի մնաց :

Եւ որովհետեւ կը վախնայի թէ ու – րիչ յամառ մէկը կ'ելլէ, որուն հետ դուս – ցէ պարտաւորուէի մրցիլ արժանապատ – ուութիւնս պահպանելու համար, ինչ որ անշուշտ նիւթական անձկութիւն պիտի պատճառէր ինծի, անունս արձանագրել եւ դիրքը մէկ կողմ դնել տուի եւ վար իջայ : Անշուշտ այս տեսարանին ներկայ դանուողները իրենք իրենց հարցուցին թէ ի՞նչ նպատակաւ հարիւր ֆրանք տը – ւած էի դիրքի մը, զոր ամէն տեղ կըը – նայի դնել տասը կամ առ առաւելն տաս – նըհինգ ֆրանքի :

Ժամ մը ետքը մարդ ղրկեցի որ ծախու առած դիրքս բերէ :

Առաջին երեսին վրայ դրիչով եւ աղ – ուսր դիրով մը դրուած էր այս դիրքը նուիրողին ձօնը, որ սա միակ բառերը կը պարունակէր .

Մանօն առ Մարկրիթ
խոնարհութիւն

Ստորագրութիւնն էր Արման Տիւվալ :

Ի՞նչ ըսել կ'ուզէր սա «խոնարհութիւն» բառը :

Արդեօք Մանօն, այդ Մ· Արման Տիւ – վալի կարծիքով, Մարկրիթը իրմէ դե – բաս՞նց կը համարէր ցոփութեան կամ սրտի խնդիրներու մէջ: Երկրորդ մեկ – նութիւնը աւելի ճշմարտանման էր , վասնզի առաջինը լիրբ անկեղծութիւն մը պիտի ըլլար, զոր Մարկրիթ պիտի չըն – դունէր, հակառակ իր անձին վրայ ու – նեցած կարծիքին :

Դարձեալ զուրս ելայ եւ իրիկունը , պատկած առենս միայն մտածեցի այդ դրքին վրայ :

Մանօն Լէսքօ անշուշտ սրտայոյզ պատմութիւն մըն է, որուն ամէն ման – րամասնութիւնը ծանօթ է ինծի եւ սա – կայն երբ այս դիրքը ձեռքիս տակ կը դտնեմ, անոր մասին իմ համակրութիւնս չեմ կրնար զսպել, կը բանամ եւ հարիւ – րերորդ անգամ ըլլալով կ'ապրիմ արբա Փռեվոյի դիւցազնուհիին հետ :

Արդ, այս դիւցազնուհին այնչափ ի – րական է որ ինծի անանկ կուգայ թէ ճանչցած եմ զայն : Այս նոր պարագա – ներուն մէջ, անոր եւ Մարկրիթի միջեւ եղած տեսակ մը բաղդատութիւնը ինծի համար անակնկալ հրապոյր մը կուտար այս ընթերցումին ու ներողամտութեանս վրայ աւելցաւ կարեկցութիւն մը, գրե – թէ սէր մը այն հէք աղջկան համար, ո – րուն ժառանդութեանը կը պարտէի այս դիրքը :

Իրաւ է թէ Մանօն անապատի մը մէջ մեռած էր, բայց հոգին աւանդած առեն կը դտնուէր թեւերուն մէջ այն մարդուն, որ հոգիին բոլոր ուժովը կը սիրէր զինք եւ որ փոս մը փորեց, իր արցունքներովը թրջեց զայն եւ հոն թաղեց իր սիրակա – նը, մինչ Մարկրիթ , Մանօնի պէս մե – ղաւոր ու թերեւս անոր պէս գարձի ե – կած, ճոխութեան ու պերճութեան մէջ մտած էր, եթէ պէտք էր հաւատալ տե – սածներուս, բայց նաեւ մեռած էր սրտի անապատին մէջ, որ չատ աւելի երաշտ, լայնատարած ու անողորմ է քան միւս անապատը, որուն մէջ թաղուած էր Մա – նօն :

(Շար.)

Օր· ՍԻՄՈՆՆ ԿԷՉԻՒՐԵԱՆ
Պ· ՍԱՀԱԿ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ
Ամուսնացած

Կնքահայրութեամբ Տէր եւ Տիկին Կօշ–կակարեանի :

Ռոման 7 *Սեպտեմբեր* 1963

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Աչէի Իսիի մասնաճիւղը չը – նորհակալութեամբ ստացած է քսան ֆր· Պ· Վարդան Գալֆեանէ (Շաւիլ) փոխան ծաղկեպսակի ողբացեալ Համազասպ Շահպազեանի մահուան առթիւ : Այս առթիւ Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սիրապարդ Շահ–պազեանի եւ իր ընտանեկան պարագանե–րուն :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, *Ցառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—*

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ	35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ մէայն տարեկան՝ 75 ֆ· :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա–ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Ցառաջի վարչական ծանր գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ· Հատոր

Լոյս տեսաւ Ս· Վրացեանի ԿԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ· հատորը), *չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ :*

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս· Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժ–ման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն :

Գինն՝ կազմուած 15 ֆրանք : Դիմել Հրանտ – Սամուէլեան գրատուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիս–նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի :

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ փորժ ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

×

Հ· Բ· Ը· Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն–ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները .—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, *ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն :*

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16) :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «*Բարենպա – տակ վաճառք* » :

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրա – մասնութիւններ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	փր·
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ՛ը, բաներ՛ը, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ : Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ՝ Սեպտեմբեր 23 :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 *Սեպտեմբեր* 12, *Հինդչաբթիէն սեսեալ վերաբացուած են Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ :*

ԺԱՆԹԻՑԻ, 22 Րիւ Վիfքտոռ Հիւկօ :

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, *տեղական Ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ :*

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Րիւ Մրի Լօռ :

ՇԱՒԻԼ, *եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ :*

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դը – պիրեան :

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, *եկեղեցւոյ յարակից սը – րահին մէջ :*

Փարիզի եկեղեցի, 15 Րիւ ժան Կու – ժօն (*Կիրակնօրեայ վարժարան* , 22 *Սեպտեմբեր*, *ժամը* 10ին) :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Աչէի Իսիի Խրիմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինդչաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր· Բէկա Ալջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Ֆ· Կ· Կապոյտ Աչէի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինդչարթի առաւօտ, ժամը 9ին :*

Արձանագրութիւն, դասարանական բա–ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա–տարէ՝ ուսուցիչ Վ· Մ·, նոյն առտուն, Ս· Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա–ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ–մոնի եւ չրջակայքի յարդելի ծնողքնե – րուն որ իրրեւ դիտակից աղգայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ աղգ· դաստիարակու – թենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիտ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Աչէն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— *Թոշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :*

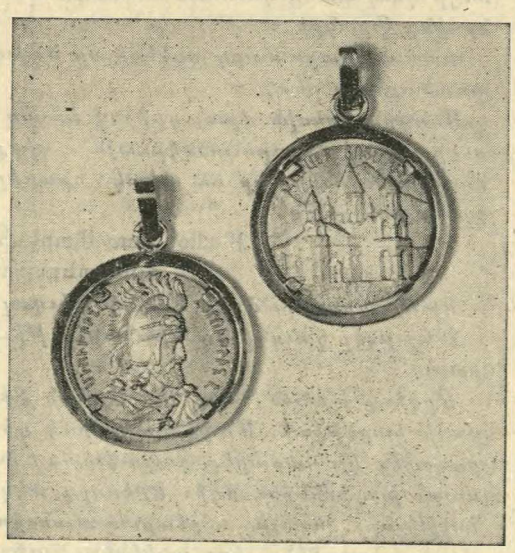
ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն· Ֆ· Շրջանակով 300 Ն· Ֆ·

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ· ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ· ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՄՒՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ· Աչէի Տէմինի Ազգ· դպրոցի դա–սաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմ – բեր 23ին : Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ· Վահան Սէթ–եանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առա–ւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն եաքը՝ 4էն5 : Կրթ· Մարմինը լիայոյս է որ ծը–նողքները պիտի չքեւրանան իրենց պար–տականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով ի – րենց զաւակները :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

×

ԼԻՈՆ.— *Ֆր· Կապ· Աչէի Օրը կը տօ–նուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ· Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ :*

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· *կոմիտէն ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ չրջաններու բոլոր ընկերները այս շա – բաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ա–կումբին մէջ : Օրակարգ*.— Շրջ· *ժողովի դեկուցում, տեղական կարեւոր հարցեր : Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան – հրաժեշտ է :*

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ· չաբաթ դիւթ մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաք–պետարանի սրահներուն մէջ :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ·	միջեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	միջեւ 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱՆՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմանագիրներու համար դիմել Վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, *երկերի ժողովածու, 10 հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, *երկերի ժողովածու, 7 հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, *Պապ թագաւոր, լաթակազմ*	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, *Հայոց բերդը, լաթակազմ*	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, *երկերի ժողովածու, 2 հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծադիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·
Վ· ԱՆԱՆԵԱՆ, *Հայաստանի կենդանական աշխարհը*, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, *երկեր (Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան)*	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, *Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով*	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ *մասին յիշողութիւններ· լաթակազմ*	7·50 Ֆր·
ՄԻՒՔ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· *Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·*	5 Ֆր·
ԱԲԳԱՐԵԱՆ· *Մատենադարան(անգլ·) 18 գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· *երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ*	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· *Տաղեր, 200 էջ· լաթակազմ*	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· *Ա· 800 էջ· լ/կզմ·*	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, *Անդրելի զանգակատուն, Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
19
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
19 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ԴՈՒ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9712

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9712

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓԱՌԱՊԱՆԾ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

(ԱՐԱՐԱՅԻ 45ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ)

Մեծ պատերազմը իր վախճանին կը մօտենար :

Օսմանեան յոյնաբեկ ու հալումաշ զինուորները ամխաներէ ի վեր համախմբուած էին Պաղեստինի ճակատին վրայ, ուր տեղի պիտի ունենար վճռական ճակատամարտը :

Երտքերըմ (չանթ) ուռուցիկ ու մեծ թաթիկ անունին տակ համախմբուած էին երս բանակները,— 4րդ, 7րդ եւ 8րդ—, ընդամէնը շուրջ 35·900 զինուորներ, ո – րոնց ընդհանուր հրամանատարն էր զերման զօրավար Լիման Ֆոն Զանտէրս փաշա :

Մուսթաֆա Քեմալ, 7րդ բանակի հրամանատար, ունէր 7000 զինուոր եւ իր բանակատեղին հաստատած էր Նապլուս : 8րդ բանակի հրամանատար Ճէվատ փաշա ունէր տասը հազար զինուոր եւ նըստած էր Թուլքէրէմ :

Այս աննշան ուժին դէմ անգլիացի զօրավար Ալէնպի, ընդհանուր հրամանատար « եղիպտական արշաւագօրք»ի, իր հրամանին տակ ունէր 226·900 անգլիացի եւ աւստրալացի, 111·800 հնդիկ եւ 128·950 եղիպտացի զինուորներ, 159·900 ձի եւ 500 թնդանօթ : Գործողութեանց մասնակցեցան 211·000 հոգի :

Ալէնպիի հրամանին տակ էր նաեւ եօթը հազար հոգինոց ֆրանսական ուժը, որուն մաս կը կազմէր Արեւելեան Լեռնաշղթաները (հոքէն դարձած հայկական լեռնաշղթան), բաղկացած երեք վաշտերէ :

Զօրավար Ալէնպի ընդհանուր յարձակման հրամանը տուաւ 1918 Մեպ – տեմբեր 19ի առտուն ժամը 3ին : Ամբողջ երկու ժամ թնդանօթներն ու օդանաւերը ամրակոծեցին թուրք եւ գերմանական դիրքերը, ահուսարսափի մատնելով ջհնդիկներն, որոնք առաջին վայրկեանին իսկ խուճապահար բռնեցին փախուստի ճամբան :

Հայկական լեգէոնին պարտականութիւն տրուած էր դրաւելու անառիկ դիրք մը, — Արաբայի բարձունքը, որ ուժգին պաշտպանուած էր գերման եւ թուրք ուժերու կողմէ :

Հայ քաջարի կամաւորները, որ տակաւին ի վեր անհամբեր կը սպասէին այն երջանիկ օրուան երբ իրենց առիթ պիտի տրուէր կռուելու թուրքին դէմ, ցանկալու համար իրենց նահատակուած նարպատներու վրէժը, ազգային յեղափոխական երդեր երգելով նետուեցան հակառ, յաղթելու հաստատ կամքով : Իրենց կուրծքը վահան դարձուցած ջինուորն ռումբերուն ու գնդակներուն, անվեհեր յառաջացան անոնք դէպի ամրակուռ բարձունքը, զոր զրաւեցին հերոսաբար, ճամբայ հարթելով դէպի Նապլուս յառաջացող զաշնակից արշաւային զօրքին :

Հայ կամաւորներու առաջին «կրակի մկրտութիւն»ն էր այս :

Պատուոյ դաշտին վրայ զիւցազնօրէն ինկած հայորդիները Սեպտեմբեր 20ին Յաղուեցան Արաբայի բարձունքին վրայ :

Իրենց հրամանատարը՝ գեր–գնդապետ Ռոպէօ խօսեցաւ յուզիչ դամբանական մը եւ կառուցեց հանդիսաւոր ուխտ մը. — « Հայ հերոսները ինկան առաջին գիւղի վրայ, բշնամիին դիմաց, օրհնա – բեր ի ֆայզուլեամբ : Բոլորն ալ արժանի են պատերազմական խաչի, բոլորն ալ պաշտպանները, սուրբերն են Լեգէոնին : « Նիշեցկ'էֆ փառոով : Դուք բացիք ճամբան արդարութեան եւ իրաւունքին, որպէսզի զարերէ ի վեր վտարուած էին այս երկրի ժողովին : Իր ազատագրումը կը կատարուի միայն զինադուլէն ետք : Անմիջապէս գործի կ'անցնի եւ կ'ուզէ վերականգնել Ալժ· Ազատ Ճակատը (ԼՖ Էլ Էն) : Կը յաջողի դատարկել տալ Ալժերական Ցեղափոխութեան Ազգ· Խորհուրդը (ալժ· խորհրդարանն էր անկախութենէն առաջ) որպէսզի որոշուի քաղաքական եւ ընկերային ծրագիր մը : Իր գործունէութիւնը կը յանգի Ուխտի մը որդեգրման որ ծանօթ է «Թրիփոլիի Ուխտ» անուանով :

« Օռանի երեսփոխան ընտրուած, կը դառնայ Ալժերիոյ Հանրապետութեան առաջին կառավարութեան վարչապետ : Նորէն պայքարի մէջ կը նետուի : Էլ Ոիաթի ճառը կ'արտայայտէ իր տեսակէտները կուսակցութեան վրայ .— Ցառաջապահ կուսակցութեան մը : Մարտի հրովարտակները կ'արտայայտեն իր կամքը Ալժերիան դնելու ժողովրդապետական ընկերվարութեան ճամբուն վրայ » :

Այս է այն դիմագիծը զոր Ալժերիա պաշտօնապէս կը ներկայացնէ այսօր իրեւ դիմագիծը իր առաջին նախագահին :

Գալով Պէն Պէլլայի, ընտրութեան դիէրն իսկ «մերմական զրոյց» մը ունեցաւ իր ժողովուրդին հետ եւ այս առթիւ բաւական տարօրինակ յայտնութիւններ ըրաւ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի 1956ի իր «առեւանգման » :

Պատմեց թէ ինչու այդքան վստահութեամբ մտած էր օդանաւի մը մէջ որու օդաչուները ֆրանսացի էին .— « Այն առեն եւ ամբողջ ամառը չփումներ ունեցած էինք Հոմ, Պելկրատ եւ Գահիրէ, Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ : Այդ չփումները դրական ըլլալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձնառութիւնն առած էր Ալժերիա մուտքս դիւրացնելու : Այդ է մթնոլորտը երբ օդանաւ մտանք այդ օրը : Թունուզ կ'երթայինք մարոքցի եւ Թունուզի մեր եղբայրներուն հաղորդելու մեր ձեռք ձգած արդիւնքները : Ֆրանսայի հետ առաջին չփումները ունեցանք երբ Արտաքին նախարարը Քրխաթեան փինօն էր որ արդիւնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցած էր Նասրի հետ : Բանակցութիւնները վերսկսան Յուլիս 21ին, Պելկրատ : Այն առեն կի Մոլէն էր վարչապետը : Բայց Հոկտեմբեր 22ին, Ֆրանսական բանակը որ Բ· Գրասենեակին մէջ ցաւ լուր ունէր մեր ճամբորդութենէն զրաւել տուաւ մեր օդանաւը եւ ջուրը կը ձգէր բանակցութիւնը : Ռոպէր Լաքոստ եւ Ֆրանսական հրամանատարութիւնը այդ ձեւով որոշումը կուտային վեց տարիով երկարաձգել Ալժերիոյ պատերազմը : Կի Մոլէ իր խօսքին տէրը չէր » :

Այս «յայտնութեանց» մասին, Ֆրանսական չրջանակները միայն հերքումով կը պատասխանեն իսկ Ռոպէր Լաքոստ կ'ըսէ թէ ամբողջ պատմութիւնը վէպ մըն է եւ եթէ իրաւ է որ բանակցութիւններ կատարուած են այն առեն (1956ին ինք էր Ալժերիոյ նախարարը), այն առեն իր կռնակէն եղած են ... :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑԵՂԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԵՒԵՐԸ ՍԿՍԱՆ ՑՈՑՑԵՐ ԸՆԵԼ

Ողբերգական դէպքերէն ետք որոնք տեղի ունեցան Ալապամայի նահանգին մէջ, սեւերու նոր կարգախօսքն է «արշաւանք Մոնկոմըրիի» վրայ : Մոնկոմըրի Ալապամայի մայրաքաղաքն է եւ սեւերը մտադիր են հոն երթալու ծաղկեպսակ մը դնելու համար կառավարիչին պալատին առջեւ : Ներկայիս սակայն տրամադրութիւնները բարձր չեն եւ նահատուած տողանցքը ոչ մէկ ձեւով կը յիշեցնէ Ուաշինկթընի տողանցքը : Այս անգամ ծանրակշիռ դէպքեր անխուսափելի կը նկատուին :

Առելութիւնը այնքան սաստկացած է Պիրմինկըմի 125 հազար սեւերուն մէջ, մանաւանդ ոստիկանութեան դէմ որ հրաշք մը կ'ըլլար եթէ խակապէս ծանր դէպքեր չպատահէին :

Ամերիկեան «հրեայ կոմիտէն» «ազգային սուդ» կը պահանջէ անմեղ գտնուելուն համար հրապարակային յայտարարութեան մը մէջ : Միւս կողմէ Եկեղեցիներու Ազգ· Խորհուրդը վերջերս յայտարարութիւն մը հրապարակած է ուր մէջ «ցաւի սարսափելի զգացում » մը կ'արտայայտէ զոր կը զգան բոլոր քրիստոնեաները : Միւս կողմէ սեւ պատուելի Քինկ հաւաքոյթի մը մէջ չէշտեց « գիտեմ որ դժուար խրատ է, բայց պէտք չէ փորձենք վրէժ լուծել այլ սի – րով լեցուին : « Սեւ օրեր կ'ապրինք, սեւ ինչպէս մեր դիշերները եւ հաւանաբար իրենց գիրենք հարց տուած են թէ արդեօք սպիտակամորթ մարդը անբուժելի սատանայ մը չէ° » :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախկին դեմոկրատ երեսփոխան՝ Զէքի Իրթեման Յունաստան ապաստանած է : Ցկեանս արդելափակման դատապարտուած էր եւ յաջողած էր փախիլ այն հիւանդանոցէն որու մէջ կը խնամուէր չնորհիւ պահակին մեղսակցութեան :

ՊԱՊԸ ընդունեցաւ վարչապետ Քոնրատ Ադընաուըրի հրաժէշտի այցելութիւնը : Ընդունելութիւնը եղած է շատ ջերմ եւ Պօղոս Զ· չնորհաւորած է Գերմանիոյ ծերունի վարչապետը իր երկրին վերա – շինութեան համար պատերազմի վայրագութեանց յետոյ :

ՆԱՒԱԳԱՀ ՔԵՆԼՏԻ, երկու հարիւր դործի մարդոց առջեւ, յայտարարած է «Եւրոպան առեւտրական մեր գլխաւոր մրցակիցն է ու նաեւ մեր լաւագոյն յաճախորդը » :

ՄԱԿ–ի ընդհ· քարտուղարը յայտնած է թէ 25 միլիոն տոլար պէտք է որպէսզի ՄԱԿը կարենայ Քոնկօ մնալ :

ՀԱՅՐ սկսած է պակսիլ Խորհ· Միութեան մէջ եւ 15 օր է արդէն հացը պատրենաչափի ենթակայ է : Հացէն զատ սկսած է նաեւ պակսիլ չրինձը եւ ձէթը : Կը թուի թէ կացութեան գլխաւոր պատասխանատուն դէշ եւ թերի արտադրութիւնն է :

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ «Խոշէթըտ Փրէս » զործակալութեան մէկ խմբագիրը կը պատմէ իր այցելութիւնը նախկին վարչապետ՝ Պիտոյի : Այն տպաւորութիւնը կրած է թէ Պիտօ կ'ուզէ Ֆրանսա վերադառնալ, բայց անչուշտ երբ որ կոչ այլեւս գործի գլուխ չըլլայ .— « Փոսը չատ խոր է մեր մէջէն» : Երբ իրեն կը հարցնեն թէ ի՞նչպէս կ'անցընէ իր ժամանակը, Պիտօ կը պատասխանէ .— Նախ կը դիտեմ, կը նայիմ թէ ի՞նչ կ'անցնի – կը դառնայ, քաղաքական փիլիսոփայութեան յօդուածներ կը գրեմ (զորս յաջող կը գտնեմ) : Կը գրեմ նաեւ տեսակ մը օրագիր Ֆրանսայի դէպքերուն մասին» : Հիւլէական ռումբի մասին, Պիտօ կ'ըսէ .— « Ինչպէս ըսի մէկ յօդուածի մը մէջ, ռումբը ցրուել բոլոր երկիրներուն մէջ, առանց խտրութեան, կը նշանակէ հիւանդանոցին թոյներու պահարանին բանալին տալ բոլոր հիւանդներուն : Ապա – դա՞ն : Ապագան Աստծոյ ձեռքն է եւ ինչ որ կը նախատեսենք երբեք չի պատահիր : Ցանդուգն բանէ ապագայի ծրագիրներ ընել որովհետեւ ինչ որ կը պատահի միշտ անսպասելի է » :

ՎՐԱՍՏԱՆԻ մէջ, կոլխոզի մը նախագահը զնդակահարուած է որովհետեւ անցեալ Նոյեմբերին իր սիրուհին սպանած էր :

« Կ'երդնում ձեր գերեզմանին վրայ, որ կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ հատուցումը » :

Ցուզիչ, սրտաբուխ խօսքեր՝ արտասանուած պարկեշտ զինուորականի մը կողմէ, որ ա՛յնքան կը սիրէր իր հայ կամաւորները եւ հիացած էր անոնց քաջութեան վրայ :

Ո՛ւր մնաց սակայն « կատարեալ եւ տեւական հատուցումը » :

Քարիւղը, իւղոտ մենաշնորհներն ու նիւթական շահերը աւելի ծանր կշռեցին նժարին մէջ քան կարմիր արիւնը անձնատուր հայորդիներուն, որոնք անկեղծ ծօրէն կը հաւատային արդարութեան յաղթանակին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՄՔԵՐԸ

ՊԷՆ ՊԵԼԼԱ ԵՒ ԻՐ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ալժերիոյ առաջին Հանրապետութեան առաջին նախագահը՝ Ահմէտ Պէն Պելլա հետեւեալ պաշտօնական կենսագրականը գրուած է իր ընտրութեան առթիւ.—

« Ծնած է, դիւղացի ընտանիքէ 1916 Դեկտեմբեր 2ին, մարոքեան սահմանին մօտ Մարնեա գիւղը : Ազգայնական շարժումին հետ իր առաջին չփումները ե – ղած են 1940ին : Սեթիֆի ջարդերէն ետք, կ'անդամակցի այն առեղուան ա – մէնէն արմատական կուսակցութեան՝ « Ալժերական Ժողովրդական Կուսակ – ցութիւնը » որուն պատասխանատուն կը դառնայ :

« 1947ին թաղապետական խորհրդա – տու կ'ընտրուի : Իր գործունէութիւնը եւ զանդուածներու հետ չփումի իր դիւրութիւնը գինքը կը հասցնեն Օռանի դաշնակցային կոմիտէին : 1949ին պատաս – խանատու կը դառնայ կէտառմական կազմակերպութեան, այդ հանդամանքով է որ կը ձերբակալուի 1950ին եւ կը փոխադրուի Պլիտայի բանտը ուրկէ կը փախի 1952ին Ալի Մահսասի հետ : Մինչեւ 1953 փախստականի կեանք մը կ'ապրի եւ նոյն տարին Գահիրէ կ'անցնի : 1954ին չփումներ կ'ունենայ Ջուիցերիոյ մէջ ուրիշ պատասխանատուներու հետ գին – եալ կռիւներ սկսելու համար Ալժերիոյ մէջ եւ Ֆրանսական աշխարհակալութեան դէմ գինեալ ճակատ մը կազմելու : 1955ին կը փորձէ կազմակերպել գինուորական զանազան սպասարկութիւնները եւ այդ գործունէութեան ընթացքին է որ մահափորձ մը կը կատարուի իրեն դէմ :

« 1956ին կը ձերբակալուի այն օդանաւին մէջ որ գինքը Թունուզ կը տանէր երկոյ ժողովին : Իր ազատագրումը կը կատարուի միայն զինադուլէն ետք : Անմիջապէս գործի կ'անցնի եւ կ'ուզէ վերականգնել Ալժ· Ազատ Ճակատը (ԼՖ Էլ Էն) : Կը յաջողի դումարել տալ Ալժերական Ցեղափոխութեան Ազգ· Խորհուրդը (ալժ· խորհրդարանն էր անկախութենէն առաջ) որպէսզի որոշուի քաղաքական եւ ընկերային ծրագիր մը : Իր գործունէութիւնը կը յանգի Ուխտի մը որդեգրման որ ծանօթ է «Թրիփոլիի Ուխտ» անուանով :

« Օռանի երեսփոխան ընտրուած, կը դառնայ Ալժերիոյ Հանրապետութեան առաջին կառավարութեան վարչապետ : Նորէն պայքարի մէջ կը նետուի : Էլ Ոիաթի ճառը կ'արտայայտէ իր տեսակէտները կուսակցութեան վրայ .— Ցառաջապահ կուսակցութեան մը : Մարտի հրովարտակները կ'արտայայտեն իր կամքը Ալժերիան դնելու ժողովրդապետական ընկերվարութեան ճամբուն վրայ » :

Այս է այն դիմագիծը զոր Ալժերիա պաշտօնապէս կը ներկայացնէ այսօր իրեւ դիմագիծը իր առաջին նախագահին :

Գալով Պէն Պելլայի, ընտրութեան դիէրն իսկ «մերմական զրոյց» մը ունեցաւ իր ժողովուրդին հետ եւ այս առթիւ բաւական տարօրինակ յայտնութիւններ ըրաւ, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի 1956ի իր «առեւանգման » :

Պատմեց թէ ինչու այդքան վստահութեամբ մտած էր օդանաւի մը մէջ որու օդաչուները ֆրանսացի էին .— « Այն առեն եւ ամբողջ ամառը չփումներ ունեցած էինք Հոմ, Պելկրատ եւ Գահիրէ, Ֆրանսական կառավարութեան ներկայացուցիչներուն հետ : Այդ չփումները դրական ըլլալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձնառութիւնն առած էր Ալժերիա մուտքս դիւրացնելու : Այդ է մթնոլորտը երբ օդանաւ մտանք այդ օրը : Թունուզ կ'երթայինք մարոքցի եւ Թունուզի մեր եղբայրներուն հաղորդելու մեր ձեռք ձգած արդիւնքները : Ֆրանսայի հետ առաջին չփումները ունեցանք երբ Արտաքին նախարարը Քրխաթեան փինօն էր որ արդիւնաւոր խօսակցութիւն մը ունեցած էր Նասրի հետ : Բանակցութիւնները վերսկսան Յուլիս 21ին, Պելկրատ : Այն առեն կի Մոլէն էր վարչապետը : Բայց Հոկտեմբեր 22ին, Ֆրանսական բանակը որ Բ· Գրասենեակին մէջ ցաւ լուր ունէր մեր ճամբորդութենէն զրաւել տուաւ մեր օդանաւը եւ ջուրը կը ձգէր բանակցութիւնը : Ռոպէր Լաքոստ եւ Ֆրանսական հրամանատարութիւնը այդ ձեւով որոշումը կուտային վեց տարիով երկարաձգել Ալժերիոյ պատերազմը : Կի Մոլէ իր խօսքին տէրը չէր » :

Այս «յայտնութեանց» մասին, Ֆրանսական չրջանակները միայն հերքումով կը պատասխանեն իսկ Ռոպէր Լաքոստ կ'ըսէ թէ ամբողջ պատմութիւնը վէպ մըն է եւ եթէ իրաւ է որ բանակցութիւններ կատարուած են այն առեն (1956ին ինք էր Ալժերիոյ նախարարը), այն առեն իր կռնակէն եղած են ... :

ՇԱԲԱԹ

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ

ԼԵՀ ՀԱՅԱՍԷՐԻՆ ԽՕՍՔԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի

ՇԱԲԱԹ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ա.— ՆԵՐԱՆՁԱԿԱՆ

Այս դրութիւնը մասնագիտական աչքառութիւն մը չէ: Ոչ օրաթերթի մը սիւնակները, եւ ոչ մանաւանդ հեղինակին կարողութիւնները — երկուքն ալ սահմանափակ — կրնային թոյլատրել նման փորձ մը:

Անոր նպատակն է արտասահմանեան լայն շրջանակները իրազեկ դարձնել պատմագիտական եւ պատմա – գեղար – ուեստական այն անչափելի հարստու – թեան՝ որու սեփականատէրն է Հայաս – տանի հողը, ներկայ իր փոքր տարածու – թեամբն իսկ: Թուել հնադիտական եւ պատմական յուշարձաններու ուսումնա – սիրութեան եւ վերանորոգման այն բազմապիսի աշխատանքները, որոնք կա – տարուած են ու կը կատարուին հայրենիքի պիտանականներուն եւ ճարտարա – պետներուն կողմէ: Եւ տակաւին՝ մատնանշել թերիները, խօսիլ չատ կարեւոր բայց տակաւին սկիզբ չառած կամ կի – սատ մնացած աշխատանքներու մասին, աշխատանքներ՝ որոնց յայդնապէս ի կատար ածման մէջ արտերկրի Հայու – թիւնը պէտք է իր անհրաժեշտ մասնակցութիւնը բերէ:

×

Մասնագէտը — եթէ պատմաբան մը ըլլար, պիտի ծանրանար առաւելաբար պատմական յուշարձաններու կերտումին պատմագիտական մանրամասնութիւն – ներուն վրայ: Ան պիտի տար նկարագիրը Հայաստանի հողին վրայ իրարու յաջորդած զանազան քաղաքակրթութիւն – ներուն, սկսելով առ նուազն ուրարտա – կանէն, եթէ ոչ հին եւ նոր – քարայինները, անցնելով հելլենիստական Հայաստանի կարեւոր ոստաններէն, Արշակունեաց հարստութենէն եւ Շրդ դարու մեր ճարտարապետական դլուխ – գործոցներէն, հասնելով Անիին, եւ տակաւին 18րդ դարու կառուցողական կարեւոր վերածնունդին: Ան նիւթական մը – չակոյթի իւրաքանչիւր յուշարձան պիտի դետեղէր իր պատմական միջավայրին մէջ, մէջբերումներ պիտի ընէր պատմադիրներէն՝ ճշդելու համար թուական – ներ, պայմաններ, դէպքեր ու դէմքեր: Մէկ խօսքով՝ ան ճարտարապետական կառուցուածքը պիտի նկատէր աւելի պատմա – քաղաքակրթական պայմաններու արդիւնք, քան դեղարուեստական ո – րոշ տիպի երկ մը:

Եթէ նիւթին մօտեցողը ճարտարապետ մը ըլլար, ան ալ իր կարդին պիտի ու – նենար մասնագիտական այլ հակում մը: Անիկա իւրաքանչիւր եկեղեցիի, վանքի կամ պալատի մէջ պիտի տեսնէր ճարտա – պետական օրէնքներու որոշ ձեւի կի – րարկում մը. պիտի մանէր անոր կա – ռուցողական մանրամասնութիւններուն մէջ, քննէր ուժերու եւ ճնշումներու կայունական հաւասարակշռութիւնը, կա – մարներու, մոյթերու, զմբէթներու եւ որմաքանդակներու ոճային յատկանիշ – ները: Հիմնուելով այդ բոլորին վրայ՝ ան պիտի սահմանէր տուեալ յուշարձա – նին կամ կերտուածքին ճարտարապետա – կան – գեղարուեստական ընդհանուր նկարագիրը, ի պահանջել հարկին՝ անոր մասնայատկութիւնները: Եւ, որպէս վերջնական հանդրուան, ան պիտի կա – րենար լուծել տուեալ երկին տիպարային ծագման եւ փոխադրեցութեան խնդիր – ները՝ ճշդելու համար անոր տեղը պե – դարուեստի պատմութեան մէջ:

Այս յօդուածը ստորագրողը դժբախտաբար փարախներով հեռու է պատմադիտութենէն եւ ճարտարապետութեան մասնագիտական ուսմունքէն: Անիկա հայկական ճարտարապետութեամբ հետաքրքրուած է, որպէս հետեւանք առաւելաբար՝ մեր նիւթական մշակոյթի կոթողներու բիւրեղային պարզութեան եւ դեղեցկութեան իր մէջ կանուխէն յառաջացուցած ազգային արդար հպարտանքի ալիքին: Դիտած է — երկար ժամանակ նկարներու վրայ միայն — հայկական եկեղեցիներու դծերը, ծաւալներն ու ձեւերը, ու հմայուած անոնցմով: Բարեւիտ մի մարդիկ ուղած են քալլերել իր հիացմունքն ու խանդավառութիւնը, եւ դինք մղած՝ խօսելու եւ դրելու: Ցօսած է, ու դրած: Առանց սակայն երբեք ուենալու յատկանութիւնը՝ ինքզինք այդ մարզին մէջ մասնագէտ մը նկատելու:

Պատահեցաւ նաեւ՝ որ բախտաւորութիւնը ունենայ Հայաստան դանուելու, եւ՝ իր սեփական աչքերով՝ տեսնելու բնապիրները զեղարուեստի այն երկեքրուն, որոնց լուսանկարչական վերարտադրութիւնները տեսած էր մինչ այդ: Կոթնելու Զուարթնոցի խոյակներուն, Հոփսիմէի դանգուածային զմբէթը դիտելու ներսէն, համբուրելու Գեղարդի խորանը, սեփական ձեռքերով չօշափելու Թալինի կաթուղիկէին եւ Մաստարայի եկեղեցիին պատերը, որոշ չափով լեռնադնացութիւն ընելու՝ Հաղբատի եւ Սանահինի բարձունքներէն դիտելու համար Գուգարաց աշխարհը, ու Զանգեզուրի վայրի անտառները կտրելու՝ Տաթեւի աւերակներուն վրայ խոկալու համար: Եւ տակաւին՝ Գառնիի աւերակները այցելելու Ալեքսանդր Սահինեանի հեղինակաւոր առաջնորդութեամբ, Աշտարակի կամրջաւորն ու Մարիանէն դիտելու՝ Մօրուս Հասրաթեանի բացատրութիւններու լոյսին տակ, երկարօրէն խօսակցելու յուշարձաններու չափագրութեամբ եւ վերանորոգութեամբ զբաղող ճարտարապետներու եւ վարպետներու հետ, լսելու Վարագայթ Ցարութիւնեանի տիրական տեսակէտները հայկական ճարտարապետութեան շատ մը հարցերուն մասին, Պատմութեան Թանգարանը այցելելու եւ Հնագիտական Ինստիտուտի աշխատանքներուն ծանօթանալու՝ պատիւը ունենալու որպէս ուղեցոյց Փրոֆ. Կարօ Ղաֆադարեանը անձամբ:

Իր հայրենական պտոյտներէն՝ անիկա իր հետ բերաւ աքանչելի յիշատակներ, ճարտարապետական յուշարձաններու կարեւոր թուով լուսանկարներ, եւ մանաւանդ այն հանդստացնող ապահովութիւնը թէ մեր նիւթական մշակոյթի կոթողներու պահպանութեան, ուսումնասիրութեան եւ վերանորոգման գործը կը դտնուի կատարելապէս վստահելի եւ հեղինակաւոր ձեռքերու մէջ. որ դուրդուրանքի առարկայ է ամէն մէկ կառոյց – ուածք, ամէն մէկ խաչքար, պատմական յուշարձանի մը մաս կազմող ամէն մէկ վէմ, եւ վերջապէս ամէն մէկ իր՝ որ ժառանգ մնացած է հայ ժողովուրդի բազմադարեան քաղաքակրթութենէն:

Բայց նաեւ նկատեց թերիները: Տեսաւ քիչ մը իրենց բախտին ձգուած փլատակներ այնպիսի եկեղեցիներու ու վանքերու՝ որոնց ամբողջական կերպարին ու կառուցողական մանրամասնութիւնները դանօթ է ճարտարապետական հնադիտութիւնը, յուշարձաններ՝ փլուզման անմիջական կամ հեռաւոր վտանգին ենթակայ, միջնադարեան եկեղեցիներ՝ որոնք իրենց ճակտին կը կրեն Հնութիւններու Պահպանութեան կոմիտէին ցուցատախտակը, բայց որոնց բանալին տակաւին դրպանն է կոլխոզի պահեստապետին ...: Հաստատեց նաեւ՝ որ հնադիտական չատ մը կարեւոր աշխատանքներ տակաւին չեն խզած, կամ լաւագոյն պարագային կը մնան կիսատ:

Իր ընդհանուր առմամբ չատ լաւ բայց երբեմն նաեւ ոչ գոհացուցիչ տպաւորութիւններուն մասին է որ ան կ'ուզէ անկեղծօրէն խօսիլ, չկանալով ճշդել պայմաններն ու պատճառները, եւ կոչ ընել լոկ երկրի ու արտասահմանի Հայու – թեան՝ ստանձնելու իր բարոյական եւ նիւթական պարտաւորութիւնները:

Բայց նախ տեսնենք թէ հնադիտական եւ պատմա– ճարտարապետական ի՛նչ դանձեր կը պարունակէ այսօրուան Հայաստանը:

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Շար. 1)

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

ՊԵՐԼԻՆԷՆ ԼՕՋԱՆ

(Թ. եւ վերջին մաս)

Դաշնակիցները կը մերձենան Անգլիայի կառավարութեան, մանաւանդ Ֆրանսա եւ Իտալիա, որոնք ակամայ ստորագրած էին Սեւրէ դաշնագիրը: Գերագոյն Խորհուրդը Լոնտոն կը հրաւիրէ Պոլսոյ եւ Անգարայի ներկայացուցիչները իրաւարարութիւն մը կատարելու համար Թուրքերու եւ Յոյներու միջեւ: Ոչ Թուրքերը, ոչ ալ Յոյները պատրաստ կը մնան առաջարկուած պայմաններէն, բայց այդ ժամանակ տեղի կ'ունենայ Պրիան – Պեքիր Սամի համաձայնութիւնը (9 – 3 – 21): Ֆրանսա կը հրաժարի Սեւրէ դաշնագրով վերապահուած առաւելութիւններէն եւ կ'ընդունի կիլիկիոյ պարպումը: Ֆրանսա մատնուած էր Թուրքերուս մերձեցումին, անդլիական քաղաքականութենէն, կը փափաքէր ազատ ձգել ազգայնական բանակը ճակատելու համար Յոյներու դէմ, երեք որ վերջ կը կնքուէր իտալուքեմալական համաձայնութիւնը: Լոյս ձորձ աւելի առաջ կ'երթար՝ ազգայնական կառավարութեան ներկայացուցիչ Պեքիր Սամիի կ'առաջարկէր կովկասի հողատարածութիւնը, Պաքուի հանքերը, պայքարելու համար համայնավարութեան դէմ: Անգարա կը մերժէր առաջարկը:

Պօղոս Նուպար եւ Ահարոնեան կը դիմեն Լոնտոնի ժողովին, պաշտպանելու համար Սեւրէ դաշնագրին տրամադրութիւնները: Քըրզըն անկարելի կը դտնէ դաշնագրին գործադրութիւնը, կը բաժնէ Օսմ. Հայութեան հարցը ռուսական Հայաստանի հարցէն: Կ'առաջարկուի Թուրքիոյ Հայերուն համար ազգային օճախ մը Փոքր Ասիոյ արեւելեան սահմաններուն վրայ: Ազատ, անկախ Հայաստանէն հրաժարելով կը բաւականանային հայ ազգային օճախով, որուն վայրն ու սահմանները պիտի որոշուէին Ազգերու Ընկերութենէն:

Անգարայի խորհրդարանը կը ձգձգէ Լոնտոնի համաձայնութիւնները, Ֆրանսա կ'ամբաստանէ պարպելու կիլիկիան, Անգարա կը ղրկէ արմատական ընկերվարական Ֆրանքլին Պույոն, որ կը համաձայնի որոշ դիջումներով Եւսուֆ Քեմալի հետ (1921 Հոկտեմբեր 20): Այսպէս վերջ կը դտնէր կիլիկիոյ մէջ անկախ Հայ Համայնքի մը կազմութիւնը: Երբ կը կրկին հարց կ'ըլլար ազգային օճախ մը տեղծումը, Ֆրանսա կը յայտնէր, թէ Հայերը սիրով ընդունուած են Լիբանան եւ Սուրիա եւ թէ անկարելի է կիլիկիոյ մէջ տեղ մը յատկացնել Հայերուն:

Ահարոնեան եւ Նորատունկեան կը դիմեն Լօզան: Կը տեսնուին իտալական երեսփոխանները — մէկը՝ Հալէպի Մուրթաֆա Կֆէնտին ու միւսը՝ պղպանաչի Խատա փաչան — Ելլոզը փութացին եւ Ատաթիւ Համիտի հաղորդեցին Ազգին անդառնալի վճիռը՝ իր դաշնակցութիւնը, միեւնոյն ատեն, Մէհմէտ Բէյատ Ե.ի պահակալութիւնը:

Այս չանթահարիչ լուրին առջեւ, որ սակայն իրեն համար անակնկալ մը չէր, ընկճուած, բռնաւորը սկսաւ քծնել պատեհով.— «Ահաճ, եաւրմա էյլամ ...»:

Եւ ազգը, անհուն կթութեան եւ անյիշաչար ներողութեան իրեւ զրաւական մը, կեանքը չնորհեց Անոր, որ տարի հազարաւոր կեանքերու բարբարոս զոհումը եղած էր, եւ հանդուրժեց որ ատկաւին ապրի Ան ...»:

Հարիւր ու մէկ թնդանօթներու որոտաձայն բոմբիւնները Սուլթան Մէհմէտ Բէյատ Ե.ի Գահակալութիւնը կ'ուսումնասիրեն. Ազգո՞յն երեսուերեք տարուան ռազմ ժողովուրդին:

Մայրաքաղաքը խելայեղ արբշռանքի մը մէջ ընկղմած, Նոր Դարապլուխը ոտնէր աննախընթաց խրախճանքներով: Այդ օրը, Կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, միլիոնաւոր բնակչութիւններ, իրրեւ մէկ մարմին, մէկ սիրտ ու մէկ հոգի, ողջագուրուեցան:

ՍՄԲԱՏ ՔԻՒՐԱՆ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (231)

ԵՐԼՏՐՋԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱՋԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Ինքը չէ՞ր որ Հայկական Բարենորոգումները խեղդել փորձեց հարիւր հազարներու անմեղ արիւնէն ձեւացած հեղեղներու մէջ, եւ Երլտրզի աչառարակէն դիտեց բովանդակ Ազգի մը հոգեվարքը, դիւային ծիծաղով մը:

Բայց ի՞նչ հարկ անցեալը քրքրելու, ինքը չէ՞ր որ, վերջին պահուն, ազատութեան բանակը Պոլիս մտնելուն, փորձեց Աւսարիոյ ծախել ... Մակեդոնիան:

Ո՞ր մէկը թուել, ո՞ր մէկը այս թզակիր ճիւաղին գործած անթուելի ոճիրներէն:

Ապտիւլ Համիտ, ազգին Գանճովը լըռտեսներ եւ լեռէոններ ապրեցուց, արաբ Իզզէթներու պէս աւազակներ հարստացուց որբեւայրիներուն դրամովը, Սէլիմ Մէլամէներու ծակ զրպանները լեցուց երկրին անտառներուն ու հանքերուն ե – կամուտը:

Մարդասպաններու, հուղկհարներու, յափշտակիչներու, կաշառակերներու հետ չահակցական ընկերութիւն մը հիմնած, կողոպտեց, թալանեց, կեղեքեց, ջարդեց ...:

Ահա կենսագրականը Մեծ Մարդասպանին, որուն վերջին վայրկեանները կը համրուէին եւ որուն դիշակեր դլխուն վերեւ կախուած էր արդարութեան սուրը:

Եւ Օսմանեան Մեծ Ազգին Ներկայացուցիչները, — երեսփոխանական ժողով, Մերակոյս, Ազատութեան Բանակ— որոնք կը խորհրդանշէին ազգին Սիրտը, Միտքը եւ Բանակը, միահամուռ կամքով որոշեցին Մեծ Մարդասպանի ... զա – հընկեցութիւնը հետեւեալ ֆէթվայով .–

« Իսլամներուն իմամն եղող անձը Շէյխի կարգ մը կարեւոր խնդիրները Շէյխի դրքերէն ջնջած, դուրս ձգած, եւ յիշեալ դիրքերն արդիլած եւ այրած է: Պէյթ Իւլ Մալի մէջ չտայտութիւններ ընելով, Շէյխի Թոյլտուութեանց հակառակ ծախքեր ըրած է: Առանց օրինական պատճառի հպատակները սպանած բանտարկած եւ վտարած եւ ուրիշ կարգի հարստահարութիւններ ըրած է: Ազոնց– մէ եառքը, մինչ երդում ըրած էր բարեկարգելու, դրժեց իր երդումին, Իսլամական բոլոր պարագաներն եւ գործերը խանգարելու հանգամանք ունեցող մեծ խռովութիւններ յառաջ բերելու չամա – ռեցաւ եւ կոտորած ի գործ դրաւ: Իսլամներն անոր բռնակալութիւնը փճացնել ուզեցին եւ չատ մը իսլամական քաղաքներու կողմէ ծանուցուեցաւ թէ յիշեալը գահընկէց կը նկատեն: Ըստ որում յիշեալին իշխանութեան չարունակութեան վնասը բացորոշ է, եւ հակառակ պարագային՝ հաւանական չէ բարեկարգութիւնը, ուստի եթէ կապելու եւ արձակելու իշխանութիւնը եւ գործելու խնամակալութիւն ունեցողներուն կողմէ պատշաճ դատուի յիշեալին առաջարկել Մալիֆա – յութենէ եւ կայսրութենէ հեռանալ եւ կամ զայն գահընկեց ընել, այն ատեն ասոնց գործադրութիւնը հարկ կ'ըլլա՞յ:

Պատասխան.— կ'ըլլայ:

Տրուպ Դպիրս

ԷՍ ՍԷՅՏ ՄԷՀՄԷՏ ՋԻԱՖՏԻՆ

Օսմանեան Ազգային Ընդհանուր ժողովը, գահընկեցութեան ֆէթվան կազմուելէ ետք, երկու պատգամաւորութիւն կազմեց, մէկը՝ Գահընկէցին եւ միւսը՝ Գահաժառանգ Իշխանին ներկայանալու:

Երկու ծերակուտականներ — մէկը Հայ՝ Երամ էֆ. Երամեան — եւ երկու

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԿԵԱՆՔԸ ՔԵՍԱՊԻ ՄԷՋ

ԲԵՐԲԸ.— Այս տարի բացառիկ անձ – բեւռտ տարի մըն էր: Հակառակ ասոր , պէտք է ըսել թէ բերքերը քիչ մը չատ հեռու են գոհացուցիչ ըսուելէ :

Տեղացող յորդառատ անձրեւները փը – ճացուցած են խնձորի ծաղիկը, որով այդ առաջնակարգ բերքը չատ տկար է: Սա – կայն այդպէս կարելի չէ ըսել երկու դիւղերու համար, « Էքիզօլուքի » եւ « Քէօրքիւնէյ»ի համար: Նամանաւանդ Քէօրքիւնէյի մէջ, խնձորի բերքը չատ քաջալերական է, մանաւանդ որ, դինե – րը բաւական խոստմնալից ըլլալ կը թը – ւին :

Գալով ծխախոտին, որ երկրորդ դըլ – խաւոր բերքն է այս չրջանին լման յուսահատութեան մատնած է դիւղացի – ները: Համաճարակ հիւանդութիւն մը ամբողջ Հիւսիսային Սուրիոյ ծխախոտի բերքերը փճացուց : Քեսապն ալ դերծ չմնաց այս պատուհասէն: Կառավարու – թիւնը ջանք չի խնայեր, ուղղակի եւ կամ անուղղակի միջոցներով, հոդա – դործներու հատուցում յատկացնելու հա – մար :

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — Քեսապի ընդդիմութենէն եւ նախատեսելով ձա – խողանք մը: Երբ Լուցաթթիի դեկավա – րութեամբ 120 ազատական երեսփոխան – ներ Օրլանտոյի առաջարկեցին պաշտ – պանել Հայերու իրաւունքները, ընկեր – վարական 90 երեսփոխաններ առաջար – կեցին ապագայի թողուլ խնդիրին լու – ծումը : Ընկերվարական դեկավարներ , Թուրաթթի և Մաթթէոթի աւելի ամբաս – տանողի դեր ստանձնեցին քան համակ – րութիւն ցոյց տուին Հայերու հանդէպ : Իտալացի հեղինակը լրութեամբ սահած է խորհրդարանի վիճաբանութեանց վը – րայէն:

Դիտել կուտայ, թէ Հայերը բազմա – թիւ վարիչներ ունին իւրաքանչիւրը ա – ռանձին ուղղութեամբ, յաճախ հակա – սական : Կրկնութիւն մըն էր անյեալի մտայնութեան, Շահրիկեան կը գրէր · « Բոլորը, բոլորը դիւանապէտ դար – ձեր են » :

Հարցը չրջեցաւ Փարիզէն Լոնտոն , յետոյ Սան Ռեմօ եւ վերջապէս Լօզանի մէջ լուծում մը չդտաւ, բարենորոգում – ներու ծրագրի գործադրութենէն անցաւ ինքնավարութեան , ծովէ ծով կայսրու – թեան մը եւ ազդային օճախի մը, այս ալ պլպտուեցաւ: « Հայաստանն առանց Հայի » փափաքող պետութեան ժառան – գորդները դատարկ հոդմանոն այ չդրա – ւեցին, 1914ի սահմաններն անդամ յանձ – նեցին :

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

քաղաքապետութիւնը ձեռնարկած է բա – ւական ընդարձակ չինարարական ձեռ – նարկի մը, Քեսապը օժտելու համար կո – յուղիի ցանցով մը: Արդէն իսկ աչխա – տանքները մեծ թափով յառաջ կը տար – ուին :

Ասկէ զատ կազինոյի կեդրոնական հը – րապարակը չուկային միացնելու համար, ինքնաչարժի լայն ճամբայ մը կը բաց – ուի: Իսկ չուկային մէջտեղ գտնուող մեծ կամուրջը, որ ձմեռուան հեղեղէն բաւա – կան վնասուած էր, այս նոր բացուող ճամբուն վայրը կը գտնուի, եւ նորոգ – ուելու վրայ է :

Էքիզօլուք գիւղը էլեկտրականութեամբ օժտուեցաւ: Արդէն տարիներ առաջ այդ գիւղի տուները օժտուած էին ջուրով :

Ցոյսով ենք որ, մինչեւ յաջորդ տա – րի ,Քէօրքիւնէն եւս կ'օժտուի ջուրի ցան – ցով մը եւ կպրպատ ճամբայով մը :

ԳԻԻՂԵՐՈՒ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆ.— Ասկէ մէկ քանի տարիներ առաջ, կառավարութիւ – նը կարգ մը գիւղերու թրքական անուն – ները փոխած էր: Այսպէսով, Քօրքիւնէն եղած է «Ռապուան», Էքիզօլուքը « Այն – թէ», Զադալճղը «Ղազալի», Զինարճղը « Այն Տլղի», Տիւզաղամը «Ալ Շաժ – րաթ», Սեւ Ադրիւրը « Ալ Սախրայ» , Գալատուրանը «Սըմրայ» եւայլն:

Անշուշտ, տեղացիք մէկ օրէն միւսը, այս նոր անուններըը չէին կրնար իւրա – ցնել բայց պաշտօնական չրջանակներու մէջ այս նոր անունները կը գործած – ուին:

ԲԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ.— Քեսապի ամբողջ չրջանին մէջ կարելի է նչմարել բազմա – թիւ վրաններ: Ատոնցմէ ոմանք կը կազ – մեն արիներու բանակավայրերը , իսկ ուրիչներ անհատներու վրաններ :

Երեկոները, գլխաւոր պողոտաներուն վրայ կը վխտան բազմաթիւ ճեմողներ : Իսկ հայկական եւ այլ ժողովրդական եր – եք անպակաս են մթնոլորտին մէջ :

Փոքր ակնարկութիւն մը միայն: Մենք հոս՝ տեղացիներս, Թրքահասութենէն չենք ախորժիր , այլ ընդհակառակն, կը խորչինք անկէ: Սակայն, դժբախտաբար, Հալէպէն եկող կարդ մը հայրենակիցներ մթնոլորտը կը ծանրացնեն իրենց Թրքե – րէնով... Իմ մաղթանքս էր որ Քեսապէն իրենց չնչած մաքուր օդը պիտենք չը կազդուրէր մի միայն ֆիզիքապէս , այլ նաեւ լեզուապէս :

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԱՅ ՏՕՆԸ .— Ար – դէն իսկ այս տօնը Քեսապը զարճուցած է ուխտաւեղի մը համայն Սուրիահա – յութեան , բայց մանաւանդ հալէպա – հայութեան համար :

Իւրաքանչիւր տարուան տօնախմբու – թիւնը կը վերապահէ նախորդ տարինե – րու տօնախմբութիւնները: Այս տարի եւս գլեց անցաւ անցնող տարիներու տօ – նախմբութիւնները :

Տօնէն օրեր առաջ, բազմաթիւ ընտա – նիքներ Քեսապ ժամանած էին եւ պան – դոկները յորդեցուցած : Իսկ Օգոստոս 18, կիրակի, հսկայ կառքեր Քեսապը կը լեցնէին հազարաւոր ուխտաւորներով : Ամէն ծառ կը դառնար հովանի օթեւան մը: Իւրաքանչիւր տուն կը դառնար մէ – կէ աւելի ընտանիքներու հիւրանոցը :

Մինչ մէկ կողմէ, Քեսապը կը լեցուէր ուխտաւորներով, միւս կողմէ Ներքին գիւղի հսկայ սօսիին տակ, աղը կ'օրհ – նուէր, չրջանի հոգեւոր հովիւ Հայր Գուրգէն Թրթռեանի ձեռամբ: Տասնեակ մը ոչխարներ, այս աղին համը առնելէ վերջ, իրենց վիզերը կը յանձնէին սուր դանակին: Ծումբ մը երիտասարդներ եւ պատանիներ , տենդագին աշխատանքի լծուած էին :

Քանի չափ կաթսաներ, կրակի վրայ դետեղուած էին, եւ հերիսան կ'եփէր :

Աղդէն այդ գիշեր իսկ, բազմաթիւ ուխտաւորներ հոդ կայք հաստատած է – ին, իսկ ուրիշներ կուգային պարզ հե – տաքրքրութեամբ հերիսայի կաթսաներ – րը տեսնելու համար :

Մէկ կողմէն Թմբուկը ամբողջ գիւղը անքնութեան կը մատնէր, եւ բազմաթիւ հայրենակիցներու Թունդ ելած սրտերուն արտայայտութիւնը կը դառնային չուրջ պարերը :

Ժամը 10ի առենները , Հ· Մ· Ը· Մ·ի արենոյշները հոդ գալով , այդ տեղը կենդանացուցին իրենց խանդավառ եր – գերովը :

Ժամը երկուքէ վերջ, վայրը կը պար – պուի այլեւլուներէն· սակայն տասնեակ մը երիտասարդներ դեռ կը յամենան հոդ, եւ եռացող կաթսաներուն քով կը հսկեն մինչեւ առաւօտ: Գիւերային դե – ւերը հեռու պահելու համար, մերթ ընդ մերթ օդիի բաժանելու հետ չրթնէ — չուրթ համբոյրներ կը փոխանակուէին :

Արեւու առաջին ճառագայթներուն հետ, ուխտաւորներու չարքերը կը սկսին երեւիլ: Ժամը ութին Ս· Պատարագ կը մատուցուի Եպտւպիէի հովիւ Տէր Ներսէսի ձեռամբ. եւ Տէր Ղեւոնդ Ար – քեպիսկոպոսի նախագահութեամբ : Իսկ ժամը 10ին Սրբազան Հայրը կ'օրհնէ հե – րիսան: Ապա հազարաւոր ձեռքեր եւ առաջ կ'երկարին համեղ հերիսային բա – ժին ստանալու համար :

Միւս կողմէ, գոյդ Թմբուկներ օդը կը դղդղացնեն, եւ որոնց չուրջ հարիւրաւոր երիտասարդներ կը պարեն :

Կէսօրէ վերջ, կամաց կամաց վայրը կը սկսի պարպուիլ: Այս գործողութիւնը կը չարունակուի մինչեւ ուշ երեկոյ :

Գ. ԱԲԻԼԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏԻՆ

Կեանքը պարզապէս «գեշ բառորդ ժամ » մըն է, հիանալի վայրկեաններէ կազմուած :

×

Հաճոյքը կրնայ սիրտ մը բարացնել , հարստութիւնը կրնայ զայն կարծրացնել, բայց վիշտը չի կրնար զայն փոխել :

ՊՈՂՈՍ ՊԱՐՈՒՐ

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐԸ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՆՔ

Թուրք պատուիրակութիւնը կը մերժէ յանկացնել որեւէ կեդրոն եւ յաղթա – կանները տեղի տալով կը բաժնուին խա – դաղութիւնը պահած ըլլալու դոհունա – կութեամբ :

Հեղինակը Թուրքերու եւ Թրքահպնե – րու ամբաստանութիւններէն մէկը ըն – դունելով հանդերձ կ'արդարացնէ Հայե – րու ընթացքն Թուրքիոյ հանդէպ, մխա – ցիա կը գտնէ երիտասարդ Թուրքերու առաջարկը էրզրումի ժողովին՝ գործել Թուրքիոյ դէմ, որ պաչտպան կանգնած էր հայկական բարենորոգումներու : Եր – կու ժողովուրդներու հոգիներուն մէջ փոխադարձ առելութիւն կուտակուած կը, Թուրքերը կ'առէին Հայերը, որով – հետեւ աւելի ճարպիկ էին առեւտուրին եւ ձարտարարուեստի մէջ, որովհետեւ կը վախնային որ կ'ուզեն բաժնուիլ կայս – րութենէն: Հայերն ալ կ'առէին Թուրքե – րը, որովհետեւ դարեր անդթօրէն վար – ուած էին իրենց հետ, որովհետեւ դի – րենք սորբազան ժողովուրդ մը կը նկա – ուին: Աւելութենէն արիւն միայն առաջ կուա: « Ուղղամտութեան խնդիրք մը ա – ւելի մեր կարծիքով խօսելու է ուրեմն ներքնակութեան խնդիրի մը մասին եւ որ կը յանգի ծայրագոյն հետեւանքներու՝ ժանաւանդ արտաքին աղդակներով » :

Համակրութիւն կը յայտնէ Օրլանտոյի ձեռնարկին՝ իտալական արշաւանք մը դէպի Կովկաս Լոյս Ճորճի Թելադրու – թեամբ եւ համաձայն չէ Նիթթիի քաղա – քականութեան, որովհետեւ մերժելի ձեռ – նարկը վախնալով հանրային կարծիքի

«ԾԱՌԱՉ»ի ԹԵՐԹՈՆԸ (9)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Աղարեւ, ինչպէս լմացայ անոր կեան – քին վերջին պարագաներուն տեղեակ բա – րեկամներէ, Մարկրիթ երկու ամիս առ – աղ իր յամը ու ցաւադին հոգեվարքի մէջ ոչնչուն իրական մխիթարութիւն մը դը – տած չէր իր սնարին վերեւ :

Ցետոյ մտածումս Մանոնէն ու Մար – կրիթէն կ'երթար ճանչցած կիներուս վրայ, որոնք դէպի գերեզմանատուն մահ մը կը դիմէին երկելով : Չէք արարածներ: Եթէ գանոնք սիրելը ջանացած մըն է, անոնց վրայ կարեկցիլը ջանացած չէ սակայն: Դուք լոյսին ճա – տագիներըը բնաւ չտեսնող կոյրին, որ – նութեան ներքաշնակութիւնները բնաւ չզդող խուլին եւ իր հոգւոյն ձայնը բնաւ լսելի չընող համրին վրայ կը ցաւիք եւ ամօթածութեան կեղծ պատրուակով մը չէք ուզեր ցաւիլ սրտի կուրութեան , հոգիի խլութեան, խղճի համրութեան վրայ, որ տարաբախտ ու վշտահար կինը կը խնդրեցնեն եւ չեն թողուր որ անիկա բարին տեսնէ, Տիրոջը ձայնը լսէ եւ սի – րոյ ու հաւատքի մաքուր եւ անարատ լե – զուն խօսի :

Հիւկօ ստեղծած է Մարիօն Տրլօրմը, Միւսէ՝ Պէռնըրէթը, Ալեքսանդր Տիւմա՝ Ֆէրնաւնտը: Ամէն ժամանակներու փիլի – սոփաներն ու բանաստեղծները իրենց կա – րեկցութեան տուրքը ընծայած են պոռ – նիկին, եւ երբեմն ազնիւ մարդ մը իր սիրոյն ու նոյնիսկ անունովը վերհաս – տատած է անոնց պատիւը: Եթէ այսպէս կը պնդեմ այս կէտին վրայ, պատճառը այն է որ ընթերցողներուս մէջէն դուցէ չատեր արդէն իսկ պատրաստ են մէկդի նետելու այս դիրքը, որուն մէջ կը վախ – նան թէ մոլութեան եւ պոռնիկութեան փառաբանութիւնը կը դանեն եւ հեղինա – կին տարիքը անչուշտ կը նպաստէ այս երկիւղը պատճառելու: Այս մտածողները կը խաբուին եւ իրենց ընթերցումը թող չարունակեն, եթէ դիրենք կասեցնողը այս վախն է միայն :

Ես պարզապէս համոզուած եմ սա ըս – կզբունքին.— Այն կնոջ համար, որ դաստիարակութեան միջոցով բարին չէ սորված, Տէրը գրեթէ միշտ երկու ճամ – բայ կը բանայ, որ հոն կ'առաջնորդէն : Այս ճամբաներն են վիշտ ու սէր: Այս ճամբաները դիւրամատոյց չեն: Հոն մա – նուկները ոտքերնին կ'արիւնեն, ձեռքեր – նին կը վիրաւորեն, բայց միեւնոյն ժա – մանակ ճամբուն տատասկներուն վրայ կը ձդեն մոլութեան գարդերը եւ այդ ճամ – բուն ծայրը կը հասնին այն մերկու – թեամբ որուն համար ոչ ոք կը կարմրի Աստուծոյ առջեւ :

Այս յանդուգն ճամբորդուհիներուն դէմը ելլողները պէտք է օդնեն անոնց եւ ամէնուն ըսեն թէ անոնց հանդիպած են, վասնզի այսպէս հրապարակելով, ճամ – բայ ցոյց կուտան :

Չի բաւեր կեանքի դրան առջեւ երկու ձողեր բարձրացնել եւ մէկուն վրայ Բա – րիի ճամբայ եւ միւսին վրայ Զարի ճամ – բայ գրել եւ ներկայացողներուն ըսել · « Ընտրեցէք »: Պէտք է Քրիստոսի պէս ցոյց տալ այնպիսի ճամբաներ, որ հրա – պոյրներէ փորձուելով երկրորդ ճամբան մտնողները դառնան ու առաջինը մտնեն: Պէտք չէ մտնաւանդ որ այդ ճամբանե – րուն սկզբնաւորութիւնը խիստ վշտալից ըլլայ ու անմատչելի երեւայ :

Քրիստոնէութիւնը իր Անառակ Որ – դիին հրաչալի առակովը ներողամտու – թիւն եւ թողութիւն կը պատուիրէ մեզ : Ցիսուս չատ կը սիրէր մարդկային կիր – քերէն վիրաւորուած այդ հոգիները եւ կը սիրէր անոնց վէրքերը դարմանել, զա – նոնք բուժելիք սպեղանին նոյնիսկ վէր – քերէն առնելով : Այսպէս, կ'ըսէր Մա – թեղենացիին. «Ետ պիտի ներուի քեզ, վասն զի դուն չատ սիրեցիր »: Վասմ թո – ղութիւն, որ վասմ հաւատք մը պիտի պրթնչնէր :

Մենք ինչո՞ւ Քրիստոսէ աւելի խիստ ըլլանք : Ինչո՞ւ յամառօրէն յարինք այս աչխարհի կարծիքներուն, որ ինքզինքը գօրաւոր ցուցնելու համար խստութիւն կը բանեցնէ եւ անոր հետ արհամարհանք այն հոգիները , որոնց արիւնալի վէր – քերէն չատ անգամ հիւանդի մը դէշ ա – րիւնին պէս կը հոսի իրենց անցեալին ախտը եւ որոնք բարեկամ ձեռքի մը կը սպասեն որ զիրենք դարմանէ եւ սրտի ա – պաքինում տայ իրենց :

Ցօսքս կ'ուղղեմ իմ սերունդիս, ա – նոնց որոնց համար բարեբախտաբար դո – յութիւն չունին այլեւս Մ· ոը Վոլթէռի վարդապետութիւնները, անոնց որ ինծի պէս կը հասկնան Թէ մարդկութիւնը տասնըհինգ տարիէ ի վեր ամէնէն յան – դուգն Թռիչքներէն մէկուն մէջ կը գըտ – նուի : Բարիին եւ Չարին դիտութիւնը ձեռք բերուած է առ յաւէտ: Հաւատքը կը վերակազմուի, նուիրական բաներու յարգանքը կը վերադառնայ մեղի եւ ե – թէ աչխարհ բոլորովին բարի չէ, գոնէ լաւագոյն է : Բոլոր հանճարեղ մարդոց ճիգերը միեւնոյն սկզբունքին կը յարին : Բարի ըլլանք, երիտասարդ ըլլանք , արդար ըլլանք : Չարիքը ունայնութիւն մըն է միայն: Բարիին հզարատութիւնը ունենանք եւ մանաւանդ չյուսահատինք :

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան, Օր. Հռիփսիմէ Գնեազեան, Պ. Արմենակ Գնեազեան, Պ. Ժիրայր Պետրոսեան, Այրի Տիկին Թէֆարիկ Շէհիրլեան եւ զաւակները (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Բարսեղ Նազարեան եւ զաւակները (Պուլկարիա), Պ. Մարտիկ Տէրտէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Ս. Տէրտէրեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Հ. Մալոյեան եւ զաւակները (Ամերիկա), Պ. Պ. Օննիկ եւ Սեդրակ Մովսէսեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Օ. Վարսամեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մարուքեան կը ծանուցանեն կսկծալի մահը իրենց սիրեցեալ մօր, մեծ մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ աղգականին՝

ԵԼԻՍԱԲԷԹ ԳՆԵԱԶԵԱՆ
(Ծնեալ Տէր – Նիկողոսեան)
Էտիրնէցի

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի ժամը 14ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։ Ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը, ընտանեկան դամբարանին մէջ զետեղուելու։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Վերժին Ղարիպեան եւ զաւակները Մկրտիչ, Զապէլ, Մարի եւ Սահակ Ղարիպեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, ՄԱՐԳԱՐ ՂԱՐԻՊԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին հանդուցեալին յարգասէր յարգողները։

×

Պ. Արամ Սէմէրճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր մօր՝

ԱՁԲԻ ՏԻԿԻՆ ԱԼԻՍ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկըրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Յակոբեան Փարիզ իրենց այցելութեան առթիւ յիսուն Ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան։ (Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացաւ Տիկին Հռիփսիմէ Սաթֆեանէ եւ Տիկին Անէտա Սարաֆեանէ եւ զաւակներէն 80ական ֆրանք փոխանակ ծաղկեպսակի ողբացեալ Հայրապետ Սաթֆեանի դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 Ֆրանք
Վեցամսեայ 35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.։

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կաթ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլէրէի չքեղ սրահին մէջ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ՝ Սեպտեմբեր 23։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Արիմեան վարժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առաջին Հինգշաբթի։ Աշակերտուհիները պիտի ներկայանան վերոյիշեալ օրը, ուսուցչուհի Օր. Բիկա Աջարեան։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մանկամիւղին վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին։

Աշակերտուհիներ, դասարանական բաժանում եւ դասատուհիներ պիտի կանչուին՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ։

Պատանի նոր սերնդականներու դասատուհիները՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն։

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօմոնի եւ շրջակայքի յարգելի ծնողքներուն որ իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու թենէն։ Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիկ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ Կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ։

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պարտաւորիչ չէ։

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈԳԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիի ցաւման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ։ Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալեզներու Դաւանաւնութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կաթ. Խաչի Տէսինի Ազգ. դպրոցի դասատանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23ին։ Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սէթեանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն ետքը՝ 4էն5։ Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ։

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալհամպրա։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կարուէլ – մեքանիսէն մը հագուստի, աշխատանոցի համար։ ԴԻՄԵԼ ԱՆՁԱՄ
CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ։ Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի գեկուցում, տեղական կարեւոր հարցեր։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇԱԻԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Լոյս տեսաւ Ս. Վրացեանի ԿԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ։

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական շարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալին։

Գինն՝ կազմուած 15 ֆրանք։ Դիմել Հրատ – Սամուէլեան գրատուն։

ԼՈՑԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր։ Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն։ Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու մեծ ընտրութիւն։ Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ.—

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը։

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ։

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)

ՀԱՐԱՉ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ
20
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
20 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9713

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9713

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԼԵԳԷՈՆԸ

Յաճախին ամբողջովին չէ գրուած պատմութիւնը Հայկական Լեգէոնին, որ Հայ ժողովուրդի կենսունակութեան, խուսիլու եւ յաղթելու վճռակամութեան կենդանի վկան հանդիսացաւ բախտորոշ օրերի մը, երբ դարաւոր թշնամին կը կարծէր թէ անքակտելի տապանաքար մը դրած էր մեր վրայ :

1915ի Մեծ եղեռնը փոթորկած էր հոգիները : Զարդերու եւ տարազրութեանց ատրամ արճադանգները հասնելով արտասման՝ վրէժի ալիքներ բարձրացուցած էին հայրենաբաղձ երիտասարդներու հոգիին մէջ :

Եղիպտոսէն, հեռաւոր Ամերիկայէն եւ ազատ աշխարհի բոլոր երկիրներէն հայ կամաւորներ դունդ դունդ կը դիմէին յարմանապրութեան Արեւելեան Լեգէոնին, որուն կեդրոնը դարձաւ Կիպրոս կղզին, յանկալի Կիլիկիոյ ափերուն դիմաց :

Կորզրանչական բան մը կը նշմարէին հայ տղաքը կեդրոնի այս ընտրութեան մէջ : Կիլիկիան դրաւելու եւ զայն ինքնավար «Հայկական օջախ»ի մը վերածելու գաղափարը կը յաճախէր իրենց երեւակայութիւնը :

Արեւելեան Լեգէոնը կազմուեցաւ 1916 Նոյեմբեր 15ին :

Նպատակն էր՝

« Ֆրանսական դրօշին տակ համախմբուիլ՝ իբրեւ կամաւոր՝ օսմանեան ծագումով օժանդակ գինուորներ, որոնք պատերազմի տեղուդութեան պիտի ծառայէին Ֆրանսայի, այն յոյսով, որ պիտի ցուցէին իրենց հայրենի տունն ու ընտանիքը եւ ստանային իրական ազատութիւն մը» :

Առաջին առթիւ անոր մէջ մտան հեռաւոր Մուսա Լերան զաւակներէն հինգ հարիւր հոգի : Քառասնօրեայ դիմադրամարտէն վերջ անոնք իրենց ընտանիքներով ապաստանած էին Փորթ Սայիտ :

Մէկուկէս տարի վերջ կամաւորներու թիւը բարձրացած էր 5662ի, որոնց տրքին կային մաս մը Սուրիացիներ : Աթարայի փառապանծ յաղթանակէն վերջ, պիտի իրագործուէր Լեգէոնա – նականներու երազը :

Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Լիբանանի տարածքէն կարգը եկած էր Կիլիկիոյ :

Հայ կամաւորներու խանդավառութիւնը իր գագաթնակէտին հասաւ, երբ հր. Ժապոն առաջնանալու դէպի Կիլիկիա :

Աթեղեեանը դարձած էր Հայկական Լեգէոնի, երկեր յօրինուած էին իրենց համար, սակայն անոնք կը նախընտրէին վերադարձ թնդացնել .—

Յանկամ տեսնել զիմ կիլիքիա
Հայրենաբաղձ երգը, երբ ոտք կը դնէին Ռուբինեանց ու Հեթումեանց պատկան սրբազան հողին վրայ :

Նոյնով կիլիկիան դարձաւ Հայաստան, հայկական օջախ : Թուրքերէնը լաւ գիտցող վարուեցաւ Առաջնայէն : Միջա – նորդներն, Պաղեստինէն ու Արաբիոյ անապատներէն վերադարձող հայ զաղթական – ներ եկան կիլիկիա, նոր բոյներ կազմելու եւ զայն չէնցնելու համար :

Գահ մը նոյնիսկ ինքնավար «Կիլիկիան Պետութիւն» մը կազմելու միամտու – թիւնն ունեցան մարդիկ, Սէյհան եւ Ճէյհան գետերուն մէջտեղ :

Հայաստանի Հանրապետութիւնը կոր – ծցուցած էր իր անկախութիւնը եւ ինքնավար կիլիկիոյ զաղափարը կը համապատասխանէր Ազգերու Լիգային :

Ֆրանսայի վերադարձին, Լեգէոնի զինուորները ցրուեցան երկրի չորս կողմերը, ուր ամէն մէկը իր կարելիութեան սահմանին մէջ, ինչ որ կրնար ըրաւ Կիլիկիոյ համար :

Ֆրանսական կառավարութիւնը, սակայն, ինչպէս յետագայ դէպքերը ցոյց տուին, ուրիշ ծրագիրներ ունէր Կիլիկիոյ համար :

Ֆրանսական զօրքերը Կիլիկիա մտան 1919 Դեկտեմբերին : Ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնները Կիլիկիոյ մէջ հաստատուելէ ետք, ամէն կերպով ձգտեցան նուազեցնելու հայ տարրին ազդեցութիւնը : Հայ զինուորները ցրուեցան, զանազան պատրուակներով զինաթափ եղան, ոմանք ալ ստիպուեցան ապաստանիլ Սուրիա :

Ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնները, Ազգերու Լիգայի կողմէ ստանձնած իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար, ամէն կերպով ձգտեցան նուազեցնելու հայ տարրին ազդեցութիւնը : Հայ զինուորները ցրուեցան, զանազան պատրուակներով զինաթափ եղան, ոմանք ալ ստիպուեցան ապաստանիլ Սուրիա :

Ֆրանսական զինուորական իշխանութիւնները, Ազգերու Լիգայի կողմէ ստանձնած իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար, ամէն կերպով ձգտեցան նուազեցնելու հայ տարրին ազդեցութիւնը :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ԱԶԳԱՅՆԱՅՈՒԹ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ 3 ԹԵՐԹԵՐԸ

Առջի իրիկուն երբ նոր հասած էր տը Կոլի չնորհաւորական հեռագիրը նա – խագահ Պեն Պելլայի, այս վերջինը կ'աղաչանացնէր Ֆրանսական երեք թեր – թերը որ, ցարդ, լոյս կը տեսնէին Ալ – ժէի մէջ.— Լա Տեփէշ տ'Ալժերի, լ'Էքօ տ'Օռան եւ Լա Տեփէշ տը Կոնստանտին Ֆրանսական իշխանութիւնները անմիջա – պէս բողոք մը ներկայացուցած են դէս – պան Կորսի միջոցաւ մինչ Նախարարաց Խորհուրդէն եւ, կառավարութեան բանբերը՝ Ալէն Փէյրըֆիթ պատասխա – նելով այս հարցին շուրջ եղած հարցումի մը կ'ըսէր.— Ֆրանսական կառավարու – թիւնը կ'ուսումնասիրէ այն միջոցները որոնք ձեռք առնուեցան Ալժէի մէջ, բայց ցարդ որոշում չտուաւ այդ ուղղու – թեամբ» :

Միւս կողմէ ամենօրեայ մամուլի ֆը – րանսական ընկերակցութիւնն ալ բուռն բողոքագիր մը կը բարձրացնէ այս ազ – դայնացման դէմ, որ բռնարարումն է ալ – ժերական Սահմանադրութեան թիւ 19 յօդուածին որ կ'երաշխաւորէ մամուլի ազատութիւնը : Ընկերակցութիւնը կը դիմէ Ֆրանսական կառավարութեան որ – պէսզի իրար անցընէ միջադէպին հաս – տատութիւնները ճշդելու համար թէ մամուլի ազատութեան նման բռնարա – րում մը խոտոր չի՞ համեմատիր Մարզ – կային Իրաւանց Յայտարարութեան հետ, զոր Ալժերիա ստորագրած է :

Ալժէի մէջ ալ բաւական իրարանցում կայ : Նախ Պեն Պելլա փոփոխութիւններ կատարած է կառավարութեան մէջ թեք – նիսէնները փոխարինելով չարքայինե – րով, որոնք անվերապահ կերպով կը բաժնեն Պեն Պելլայի տեսակէտները : Այս փոփոխութեանց առթիւ, երրորդ փոխ – վարչապետ նշանակուած է Ռա – պահ Պիթաթ, որ անմիջապէս հրաժարած է առարկելով թէ այդ պաշտօնը զործ – նական ոչ մէկ իմաստ ունի մանաւանդ որ իր կարծիքը երբեք չէ առնուած ոչ իր նշանակումին ոչ ալ կառավարութեան նոր կազմին մասին :

Անդին Պեն Պելլա անձամբ քննած է Ֆրանսայի լրագրողներու մեկնումը Ֆը – րանսական թերթերու խմբագրատունե – րէն : Առանց որեւէ պաշտօնական պատ – րարութեան, ոստիկանութիւնը դրաւած է Տէփէշ տ'Ալժերիի չէնքը, խուզարկած ամէն կողմ եւ դուրս ըրած անձնակազմը : Այս թերթին չէնքը սկսած է տեղաւոր – ուիլ «Էֆ էլ էն»ի պաշտօնաթերթը՝ «Ժողովուրդը» : Յայդ այս թերթը տե – ղաւորուած էր էֆօ տ'Ալժէի խմբագրա – տունը : Ծանօթ է որ այս վերջինը ար – դիլուած էր Ֆրանսական կառավարու – թեան կողմէ 1961 Ապրիլի ապստամբու – թեան առեն :

Մարաշ ու Հաճըն զաւաղրարար լըք – ուեցան : Տասնեակ հազարաւոր Հայեր անդէն – անապաշտպան զոհ զարձան թըշ – նամիին :

Լուծուեցաւ Հայկական Լեգէոնը :

1921 Հոկտ. 20ի Անգարայի դաշնագի – րը Ֆրանքլէն – Պույեոնի եւ Մուսթաֆա Քեմալի միջեւ՝ լաիտի հարուածը տուաւ Կիլիկեան երազին :

Պարպուեցաւ Կիլիկիան : Հայը կրկին զաղթական զարձաւ :

Սեւ էջ մը եւս աւելցաւ Հայոց զարա – ւոր պատմութեան վրայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Օր ըն Օրին

ՔԱՐԵՐՆ ԱԼ ՍԿՍԱՆ ԱՂԱՂԱԿԵԼ

Պէյրութի *Զարթօնքն* ալ ··· արթըն – ցաւ :

Հարսեր ունէինք, ժամանակին, որոնք բերան չէին բանար իրենց պարոնատին առջեւ, մունջ կը կենային, ձեռքերը սրտին վրայ՝ բարեւ կը բռնէին : *Զար – թօնքն* ալ ասոնցմէ է, որուն իրենց բե – րանը կը կղպեն հիւսիսի իրենց պարոն – տատին առջեւ :

Բայց ահա *Զարթօնքը* բացեր է բե – րանը :

Սեպտեմբեր 1 թիւով, «տերմինաբա – նական սայթաքումներ» խորագրին տակ եւ « վասն լեզուի մաբրութեան », կը գրէ.—

«Քանի մը օր առաջ ուրախութեամբ սատացանք, ի միջի այլոց, Հայկական Հանրապետութեան Գիտութիւնների Ա – կադեմիայի « Տեղեկագիր » թիւ 6ը, եւ ամապարեցինք կարդալ անոր հետաքրք – րական բովանդակութիւնը :

Սկսանք ուշի ուշով կարդալ Վ. Ա. Յարութիւնեանի « Սարգիս Կասեանը Հայաստանի ռազմահեղափոխական կոմի – տէի առաջին նախագահ» խորագրեալ դրուածը, սակայն առաջին էջէն իսկ սկսաւ կաղալ եւ անհամ դառնալ մեր ըն – թերցումը... օտար բառերու խճողու – մին հետեւանքով ,— պարտիա, ռեւոլիւ – ցիա, պրոլետարիատ, Գվարդիա, պրո – ֆեսիոնալ ռեւոլյուցիոներ, ժուռնալ – ներ, հակառեւոլուցիոն, պրոպագանդա , ագիտացիա, պրակտիկ, ինտերնացիոնա – լիզմ, բուրժուական նացիոնալիզմ, լի – բերալիզմ , բուրժուանացիոնալիստական պարտիաներ , ռեակցիա , մայորիականներ, դիսկուսիաները, եւ այլն եւ այլն ···:

*Զղեցինք պահ մը «Տեղեկագիր»ը եւ ձեռք առինք «Սովետական Հայաստան » օրաթերթի նոր հասած (1963 Յուլիս 14ի) թիւը ուր մեր աչքին զարկաւ «Տեր – մինաբանական Կոմիտէում,— Հայերէ – նին անցած օտար բառերում ο (ո) ձայ – նաւորի գրութեան ու արտասանութեան մասին » *խորագրեալ հաղորդագրութիւ – նը (Յառաջ.— *Օգոստոս 7ին հրատարա – կեցինք այս սիւնակին մէջ եւ ըսինք մեր խօսքը :*

Այս բոլորը կարդալէ ետք, մեր առա – ջին ըսելիքը այն պիտի ըլլայ, որ ա – սոնք հայերէն լեզուի հետ բնաւ կապ չունեցող ճղոցմներ ու լուսաբանու – թիւններ են :

Տեղին պիտի ըլլար թելադրել, որ այդ «կոմիտէն» իր անունը հայացնէր նախ եւ ինքզինք կոչէր «եղրաբանական յանձնա – ժողով» կամ նման բան մը : Ապա յայ – տարարէր , որ « հայերէնին անցած» օ – տար այդ բառերը պէտք չէին երբեք « հայերէնին անցնիլ » , եւ հրահանգէր անոնց ի սպառ դուրս չպրտուիլը մեր Մեծասքանչէն :

Կ'ենթադրենք թէ իր գործը ա՛յդ պէտք էր ըլլալ :

Ո՛չ «կոնստիտուցիա», ո՛չ «կանսատ – տուցիա», այլ սահմանադրութիւն : Ո՛չ «մոնտյոր», ո՛չ «մանտյոր» (այս ճիւ – ւա՞ղը ինչ է) : Ո՛չ «դիրեկտոր», ո՛չ «դի – րեկտըր», այլ տնօրէն կամ վարիչ : Ո՛չ « ռեկտոր», ո՛չ «կոստյում» եւ ոչ ալ « պոմիդոր» կամ «միկրոֆոն» եւ այլն, այլ անոնց հայերէնները :

« Տերմինաբանական կոմիտէի» հովեր չենք կրնար ու չենք ուզեր առնել մենք, բայց խոնարհաբար կը խնդրենք Հայաս – տանի գրագէտներէն ու լրագրողներէն, որ անտեսեն այս օտատարամոլութիւնը, արհամարհեն «տերմինաբանական կոմի – տէի » անիմաստ ուղղումները եւ հայ – կական թերթերէն ու դիրքերէն դուրս նետեն բոլոր «ցեխերն» ու « ռեւոլուց – իոններըը», «ագիտացիաներն» ու «մոնտ – յորներըը», «դիրեկտորներն» ու «պրակ – տիկ«ները :

Ա՛լ ձանձրացանք լեզուական այս ոդ – բալի սայթաքումներէն» :

« Զարթօնք », այս «հակառեւոլյուցիոն» ճիճադատութիւնները կատարած ժամանակ, չի մոռնար աւելցնել թէ այս « հակառեւոլյուցիոն» բառը «բացառա – բար կը ջղայնացնէ՝ երբ իբրեւ ածական գործածուի » :

Երեւան պիտի ըսէր այս ուշ արթնցող «ռեվոլյուցիոն» թերթին.

— Դո՞ւ ալ, Բրուտո՛ս :

ՍԱՍԳ

ՎԱՂԸ

ՊՈԿՏԱՆ ԿԵՆՊԱՐՍԿԻԻ ՀԵՏ

Յառաջի աշխատակիցը Վարշաւայէն կուգայ ...

ՎԱՂԸ, ԻՆՁԳԼԻՍ ԱՄԷՆ ՕՐ,
«ՅԱՌԱՋ» ԿԱՐԴԱՑԷ'Ք

լի արիւթիւն մը, այլեւ, ամէն անգամ վերտին ծնունդ տալով մշակոյթի աւե – րակ դարձած օճախները, ան զարդացու – ցած է իր ազգային աւանդութիւնները .

« Հայաստան գալով, չէ՛ւած է Սար – թերը, ապրեցայ տեսնելով ձեր ժողովուր – դին հին եւ միաժամանակ նոր աւան – դութիւնները : Մեծ հիացում պատճառեց Հայաստանի արձանագրած յառաջդիմու – թիւնը եւ վերածնունդի լայն թափը : Ե – լեկտրակայանները, ճարտարարուեստի կեդրոնները, հիանալի ոռոգումները, լեռնային խոպան հողերու հերկումի պարապան գիւղացիներու կողմէ, այս բոլորը ցոյց կուտան հայ ժողովուրդին չինարար ուժին արժէքը, որ խթան մըն է Հայաստանի ապագայ վերելքին համար» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Բ.— ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

« Բացօթեայ թանգարան », — իրա – ւամբ կոչած են Հայաստանը, այնքան որ հնագիտական եւ պատմա – գեղարուես– տական տեսակէտէ բեղուն է անոր հո – ղը : Կարելի է ըսել, առանց չափազան– ցութեան մէկ իյնալու վախին, որ չկայ թիզ մը հող՝ որու վրայ կառուցուած չըլլայ վանք մը, եկեղեցի մը, բերդ մը, միջնադարեան «քարվանսարայ» մը , կանգնած չըլլայ խաչքար մը, յիշատա – կարան մը, կամ որ իր ընդերքին մէջ չպարփակէ ուրարտական կամ նախու – բարտական շինութիւն մը : Ներկայ Հա – յաստանի երեսուն հազար քառակուսի քիլոմեթրնոց տարածութեան վրայ կը գտնենք արդէն իսկ ծանօթ ու արձանա – գրուած չորս հազար պատմական յու – շարձանները : « Սակայն, — ինչպէս դի– տել կուտայ Հայաստանի մեծ ատլասը,— դա միայն փոքր մասն է այն ամէնի, ինչ կերտել է հայ ժողովրդի ստեղծագործ հանճարը հազարամեակների ընթաց – քում : Հայ ժողովրդի պատմական յու – շարձանների նշանակելի մասը դեռ – ւում է Արեւմտեան Հայաստանում՝ Թուրքիայի տիրապետութեան տակ, եւ Թողնուած է բախտի քմահաճոյքին » :

Ծանօթ է , որ դիտական եւ գործնա – կան հնարաւորութիւնը համեմատաբար նոր է մուտք գործած Հայաստանի հողին վրայ : 20րդ դարու սկիզբն էր միայն՝ որ Անին Հայաստանի եւ ընդհանրապէս՝ Կովկասի հնագիտութեան համար դար – ձաւ հոյակապ հետազօտարան՝ շնորհիւ Մառի, Օրբելիի, Թորամանեանի, Լա – լայեանի, Ադոնցի եւ Քալանդարի պե – գումներուն եւ ուսումնասիրութիւննե – րուն : Այդ գիտնականներէն մէկը, ան – մահ Թորամանեանը, իր խուզարկու հայեացքը կեդրոնացնելով Բագրատու – նիներու մայրաքաղաքին եկեղեցիներուն եւ պալատներուն վրայ, ապա՝ ի դին Փիղիքական, նիւթական եւ բարոյական ամենօրեայ զրկանքներու՝ չափազրելով Տեկորի , Երերոյքի, Քասաղի եւ Էջ – միածնի տաճարները, տեսակետները վերակառուցանելով Զուարթնոցը, հայ – կական ճարտարապետական դիտութեան աշխարհահռչակ վարպետը դարձաւ :

Վարպետին աշակերտներն ու աշա – կերտներուն աշակերտներն են որ, հե – դինակութիւններ գործած իրենց կար – գին, հետեւողական եւ բծախնդիր աշ – խատանքով զարգացուցին եւ հետզհետէ կ'ամբողջացնեն անոր սկսած գործը : Հնագէտներու եւ ճարտարապետներու փայլուն չարք մը՝ սկսած Պատմութեան Թանգարանի տնօրէն Փրոֆ. Կարօ Ղա – ֆադարեանէն եւ Գառնիի ծանօթ մաս – նագէտ Փրոֆ. Բարղէն Ասաքելեանէն , անցնելով մինչեւ երիտասարդ սերուն– դի ականաւոր ներկայացուցիչներ՝ Ա – լեքսանդր Սահինեանէն եւ Ստեփան Մը– նացականեանէն, հասնելու համար ամե– նէն երիտասարդ Վաչական Մաչատեա – ներուն եւ Վրոյր Ղաֆադարեաններուն . փայլուն չարք մը՝ որմէ պատահական քանի մը անուններ միայն թուեցինք : Անոնք կը պեղեն եւ կ'ուսումնասիրեն Գառնին, Դուինը, Կարմիր Բլուրը, Ամ– բերդը, կը չափագրեն եւ տեսականապէս կը վերակառուցանեն Աւանը , Քասաղը , Երերոյքը, նոր պեղումներու կամ պատ– մագիտական նոր տուեալներու լոյսին տակ վերատեսութեան կ'ենթարկեն վար– պետին տեսակէտները, անդամ՝ ի մասին Էջմիածնայ Մայր – Տաճարի կամ Զը – ւարթնոցի սկզբնական ձեւերուն , կը չափագրեն, քար առ քար կը քննեն եւ ամենահարազատ կերպով կը վերանո – րոգեն հայկական մինչնադարի վանքերն ու եկեղեցիները :

Ուրիշ մասնագէտներ այլ ուղղութեամբ յառաջ տարին իրենց հնագիտական աշ – խատանքները, եւ զարգացաւ ուրարտա– գիտութիւնը : Բաւական հինէն՝ որպէս ուրարտական ոստան ծանօթ էր արդէն Վանը (Տոսպ) : 1935ին, Երեւանի մօտ՝ Կարմիր Բլուրի չրջանին մէջ սեպագիր արձանագրութեան բեկորի մը պատահա– կան գիւտը պատճառ դարձաւ՝ որ կանո– նաւոր պեղումներ սկսին,— որոնց հե – տեւանքով համաշխարհային հնագիտու – թիւնը ծանօթացաւ ուրարտական Թէյշե– պայինին , — հսկայ ամրոց մը՝ բաց քա– ղաքի մը կողքին : Պեղումները եւ ու – սումնասիրական աշխատանքները տակա– ւին կը շարունակուին :

Երեւանի մօտ դարձեալ — կարելի է ըսել՝ Երեւանի մէջ — տափակ բլուրի մը տակ գտնուեցաւ Էրեբունի ուրարտական ամրոցը (Արին – բերդ, նոր Արէշի չըր – ջան) : 1950էն ի վեր պեղումները կը շա – րունակուին (Կ. Ճուխաննէսեան, Մ. Իս– րայէլեան եւ ուրիշներ), ի յայտ բերե – լով պալատական կառուցուածքներ, տա– ճարներ, եւ Ուրարտուի պատմագիտու – թեան համար շատ չահեկան արձանա – գրութիւններ :

Ուրարտացիներէն Հայերու փոխանց – ման չրջանին վերաբերեալ տարցերու լուծման համար վստահօրէն մեծ նշա – նակութիւն կ'ունենան Արմաւիրի — ու – րարտական Արգիշտիխինիլին — պեղում– ները, որոնց կը ձեռնարկուի չուտով : Ցարդ կատարուած են միայն հետախու– զական աշխատանքներ : Արգիշտիխինի – լին եղած է ուրարտական պետութեան վարչական կեդրոններէն մէկը, յետա – դային, հայկական սկզբնական չրջանին, ան չարունակած է ըլլալ կարեւոր ո – տան մը :

Հիմնական եւ մանրամասն ուսումնա – սիրութեան է ենթարկուած հելլենապէ – տական Հայաստանի արքայական կարե– ւոր կառուցում՝ Գառնին : Նոյն պատ – մաչրջանի — Արտաշիսեան եւ Արչա – կունեաց հարստութիւններ — ծանօ – թացման գործին մէջ հսկայական կարե – ւորութիւն կը ներկայացնեն Դուինի պե – գումները, որոնք մանրակրկիտ կերպով կը չարունակուին աւելի քան քսանըհինգ տարիներէ ի վեր : Անչուշտ, պատմական միեւնոյն ժամանակաչրջանի ուսումնա – սիրութեան համար մեծ նշանակութիւն կ'ունենան նաեւ Արտաշատի պեղումնե – րը : Այս ուղղութեամբ, սակայն, հետա – քրքրական աշխատանքներն իսկ տակա – ւին չեն սկսած :

Սակայն բացօթեայ այս մեծ թանգա – րանի հնագիտական հարստութիւնները սահմանափակուած չեն միայն հայկական եւ ուրարտական չինութիւններով : 1933– ին Շէնգաւիթի եւ Մուխանաթ – Թափա– յի չրջաններուն մէջ գտնուեցան Ք. Ա. 4րդ եւ 3րդ հազարամեակներու բնակա – րանները (նոր – քարային չրջանէն) : Համաչխարհային հնագիտութեան հա – մար ներկայիս չատ ծանօթ անուն մըն է Շէնգաւիթը, ուր պեղումները 1958էն վերսկսած են՝ հնագէտ Սարդարեանի ղեկավարութեամբ :

1940ին գտնուեցան Հայաստանի ցարդ ծանօթ ամենահին կացարանները (չէլեան չրջանէն, հին – քարային) եւ տնային առարկաները, Արազածի մօտ՝ Սաասնի Դար կոչուած վայրին մէջ : Տարօրինակը այն է՝ որ աւելի խոր պեղումներ յայտ– նաբերած են համեմատաբար աւելի նոր չրջանի բնակարաններ .— Երեւոյթ մը՝ որ կարելի եղած է բացատրել երկրա – բանական խաւերու հաւանական չրջու – մով մը միայն :

Եւ վերջապէս Սեւանի չուրերու ցա – ծացումը, վերջին տասնամեակին, հնա – րաւոր դարձուց Լճաշէնի պեղումները, որոնք ցոյց տուին՝ թէ Ք. Ա. երկրորդ հազարամեակին Հայաստանի այդ չրջա – նին մէջ զոյութիւն ունեցած է սարկա – տիրական բարձր քաղաքակրթութիւն մը : Պեղումներէն յայտնաբերուած առարկա – ներն ու գործիքները, ի մասնաւորի փայ– տաչէն սայլերը, այդ ժամանակաչրջա – նին համար արդէն իսկ զարգացած թէքնիք մը կը մատնեն :

Եզրակացնելով՝ կրնանք ըսել որ Հա – յաստանի հնագիտական եւ պատմա–ե – զարուեստական հարստութիւնները կը բաժնուին վեց խումբերու .

Ա.— Նախապատմական չրջանի քաղա– քակրթութիւն (Սաասնի Դար , Շէնգա – ւիթ, Մուխանաթ – Թափա) :

Բ.— Նախուրարտական քաղաքակրթը – թիւն (ներկայացուած առաւելաբար Լճաշէնով) :

Գ.— Ուրարտական քաղաքակրթու – փողոցներուն անկիւնները պաչտպան – ուած էին զինուորական կրկնակ չղթա – յով մը :

Կառքերուն առջեւէն ուետեւէն կ'ելո – թային մէկ մէկ կառք եւ մէկ մէկ հեծեալ դիմարտակ : Անցան պէչիկթա – չի, Թօփհանէի, Կամուրջի ճամբով եւ հասան Սիրքէճիի կայարանը, ուր կը սպասէին մէկ սրահ – վակօն եւ երեք ուրիշ վակօններ չոգիի վրայ :

Ապտիւլ Համիտ, իր ձեռքով կինները վակօն դետեղելու միջոցին, խնդրեց որ ջուր բերեն :

Գաւաթ մը ջուր մատուցուեցաւ Նորին Վեհափառ(?) Գահընկեցութեան, դիժ – բախտաբար ոչ ... հանքային (?) :

Գորչագոյն վերարկու մը հագած էր , կորաքամակ, ընկճուած դէմքով մը, իր բախտին տակաւին դլուխ չծռող մէկու մը դրսեւորումով, սրահ – վակօնին ան– կիւնը կծկուած, կը նայէր :

Ապատարար բանակին Առաջին Զօրա – բաժնի հրամանատարը՝ զօրավար Հիւ – սէյին Հիւսնի փաչա եւ Փարիզի Օսմ. Դեսպանատան զինուորական կցորդ Ֆէթհի պէյ, այս երկուքը կ'ընկերակցէին Գահընկեցին, զայն Սելանիկ փոխադրելու պաչտօնով :

Կէս գիչերը կ'անցնէր արդէն, չոգե – կառքին սուլոցը լսուեցաւ, մեկնումի ազդարար նշանը :

Ժամը ութին հինդ րոպէ մնացած, Պատերազմական Ատեանը, պարադանե – րու խիստ ծանրութեան տակ, Կ. Պոլսոյ մէջ ձեր ներկայութիւնը բացարձակապէս անկարելի դատած է .

Ապտիւլ Համիտ սահմռկած :

— Ա՞ր պիտի տանիք զիս, հարցուց կակազելով :

— Սելանիկ, պատասխանեց ուրիչ ըս– պայ մը, այսպէս որոշուած է , եւ ձեզի համար բնակարան մը պատրաստուած է արդէն, հոն պիտի մնաք ցնոր անօրինու– թիւն :

— Կեանքիս պիտի չդպչիք, այնպէս չէ՞, հեծեց լալկան ձայնով մը .

— Ոչ , յարեց սպան, կրնաք այդ մա – սին վստահ ըլլալ :

— Ե՞րբ պիտի մեկնիմ ...

— Հիմակ, էֆէնտիմ, ամէն պատրաս– տութիւն տեսնուած է :

Ապտիւլ Համիտ մարեցաւ լինկաւ դե – տին : Անմիջապէս դեղերով սթափեցու – ցին զինք :

Ինկած մարդը հրամայեց հպատեցնել Հաբէմին կինները, հինդ ծառաներու հետ :

Զօրս կառքերու մէջ տեղաւորուեցան տասնըմէկ կիներ, որոնք, իրենց կեան – քին մէջ , Երլոզղի մէջ վանդակուելէ ի վեր, առաջին անդամ էր որ կը տեսնէին Պոլիսը : Գահընկեցին հետ կը գտնուէր միայն իր ամենակրտսեր որդին Ապտիւլ Րահիմ էֆէնտի :

Երլոզղէն մինչեւ Սիրքէճի , բոլոր

ԼԾՈՐԴ ՏԱՌԵՐՈՒ ՀՆԶՈՒՄՆԵՐԸ ԵՒ ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆՑԻՆԵՐԸ

«Ցառաջ»ի Օգոստոս 23ի թիւին մէջ Գ. Մ. Հաճեանի «Գրական Արեւմտահայե– րէնը եւ Շափթուիթիւններ » խորագիրը կրող դրութիւնը առիթ կուտայ ինձ ար– տայայտուելու հայրենիքիս՝ Վասպու– րականի լեզուական հնչումներուն մա – սին :

Պ. Հաճեան կը գրէ .— «Արեւմտահայ գրական եւ խօսակցական լեզուները կը դործածեմ, ինչպէս Սփիւռքի բոլոր գը – րողներն ու գրական լեզուով արտայայ– տուող Հայերը : Ոչ ոք այլեւս իրաւունք ունի պնդելու թէ մեր այս լեզուին մէջ Բ. եւ Փ. Գ. եւ Ք. Ջ. Ճ. եւ Չ. Ծ. եւ Ո. Ջ. եւ Ջ. Դ. եւ Թ. Ե. եւ Է. տառերը է– րարմէ տարբեր ձեւով կը հնչուին : Այս

թիւն (Էրեբունի, Թէյչեպայինի, Ա– պիւտիխինիլի , եւն.) :

Դ.— Ուրարտացիներէն Հայերու փո– խանցման եւ հելլենապիտական քաղաք– կրթութեան չրջան (Արմաւիր, Երուան – դաչատ, Վաղարչապատ, Արտաչատ, Գառնի) : Պատմական այս ժամանակա – չրջանի զարգերէն պիտի կարենայի կազմել նաեւ Աչտիչատը, Տիգրանակեր– տը եւ Արեւմտեան Հայաստանի հելլե – նագիտական ուրիչ չատ մը կեդրոններ, եթէ անչուչտ «Թուրքիայի տիրապետու – թեան տակ » յանձնուած չըլլային «բախտի քմահաճոյքին» ... :

Ե.— Սկզբնական աւատապետական չրջանի (4րդ, 5րդ, 6րդ եւ 7րդ դարեր) յուչարձանները եւ քաղաքային ոստան – ները (Դուին քաղաք, Ամբերդ, Բագա – բերդ, Երերոյքի եւ Քասաղի պագիլիճ – ները, Էջմիածին, Պաղնի եւ 7րդ դարու մեր ազգային ճարտարապետական ոսկի– դարի կերտուածքները՝ Զուարթնոց , Հռիփսիմէ, Գայեանէ, Աւան, Օձուն , Արուճ, Թալին, Մաստարա , Բագարան եւ չատ ուրիչներ) : Տեկորի պագիլիքը , դժբախտաբար, սահմանին միւս կողմը կ'իյնայ :

Զ.— Եւ վերջապէս՝ ուչ միջնադարի (10էն 14րդ դարեր) ճարտարապետական հոյակերտ կառոյցները՝ Հաղրատը, Սա– նահինը, Կեչառիսը (Ծաղկաձոր) , Գե – դարդը, Օհաննավանքն ու Սպիտակաւո– քը, Մարմաչէնը, Հաղարծինը, Գոչ – վանքը, Ամատուն, Տաթեւը, եւն. : Եւ ըստ սէ որ Անին, միջնադարեան այդ չքնա – ղիւ Փերճնցէն, բախտի չար մէկ հարուածով դեռ միւս ափին է կառուցուած ... Բանաստեղծական զրիչ ունենալու է՝ նը– կարագրել կարենալու համար սրտի այն ճմլմտուքը, զոր կ'ունենան Հայաստանի հնագէտներն ու ճարտարապետները երբ, Ախուրեանի արեւելեան ափին կանգնած, պարզ աչքով կամ դիտակով « բախտի քմահաճոյքին ձգուած» Տրդա – տաչէն Մայր – Տաճարի կամ Գագկաչէն Սուրբ – Գրիգորի աւերակները կը դի – տեն :

Ճարտարապետական հազուագիւտ յա– չարձաններ կը գտնենք՝ 16րդ եւ 17րդ դարերէն մնացած : Օրինակ՝ Մուղնի , եկեղեցիի զրան իր քանդակազարդ հո – յակապ պահակով :

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(2 Շար.)

մեկնեցաւ Ապտիւլ Համիտը կրող կառ – խումբը :

Հայ Ցեղին կողմէն յուզարկաւոր մը չիար, բացի պատանիէ մը , որ, մայ – րաքաղաքի վերջին կայարաններէն ու – կսն մէջ, ի դիմաց իր ազգին փոքրա – մասուցանել Անոր՝ Հայերու բարեկա – մին(?), երախտագիտութեան (?) վճռ – ջին հարկ մը՝ Հայուն Թուքը ...:

Երեթայ ու չի գտնոյ ,վը մրմնջէր եաեւէն, ղլխի ճօճիւններով, ժողովուր – դին մայրերը :

Եւ Սելանիկ, Օսմանեան Ազատութեան վառարանը, կառավարական անհատա – նելի իմաստութեամբ մը, սահմանած էր ըլլալու, ինկած Խալիֆային գառ – բանը ...:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒԶԱՆԴ

(վերջ)

ԵՐԷՏԶԻ ՊՕՄՊԱՆ

ՀԱԶԱՐ ԻՆԸ ՀԱՐԻՒՐ ՁՈՐՍ

Ինկա՞ւ Հրէշը, վրկուեցաւ Հայրենի – քը ...:

Զորեքշաբթի, 1909 Ապրիլ 15, իրիկ – ուան ժամը 11էն (Ը. Թ.) ի վեր, Եըլ – մըզի Աւազ Դուրին առջեւ երկու զրա – հապատ ինքնաչարժներ եւ երկու զու – հապատ ձիաքարչներ կը սպասէին :

Կէս գիչեր էր, չորս գինուորականներ կ'առաջնորդէին զէպի Զինքլի Քէօչկը, ուր Ապտիւլ Համիտ բանտարկուած , կը սպասէր իր ճակատագրին :

Ազատարար բանակէն չորս սպաներ էին, ներկայացան Գահընկեցին .

Ապտիւլ Համիտ կը դողար :

— Էֆէնտիմ, ըսաւ սպաներէն մէկը ,

ոգւոյն կացութիւնը որոշ եւ յստակ է : Ու մեր զրոյները, ոչ ալ մաքուր հա – յերէն խօսողները ոչ մէկ տարբերութիւն կը դնեն Բ եւ Փ, Գ եւ Ք, եւ մնացեալ զոյգ տառերու հնչումներուն մէջ »:

Թող ներուի ինձ դիտել տալու թէ Պ. Չանճանի այս «հաստատումը» ճիշդ չէ վաղուընկեղներուս համար : Այս – տեղ, Քրանսայի մէջ կարեւոր թիւ մը կը կազմենք : Նախանձախնդիր մեր հայրենի լեզուին եւ հնչումներուն անաղարտ պահ – պանման, ամէն առթիւ, ուշադրութեամբ հետեւած եւ ուրախութեամբ նկատած եմ որ, ոչ միայն մեր զրոյներն ու մաքուր հայերէն խօսողները, այլեւ հասարակ դրել կարդալ գիտցողներն ու մաքուր խօսիլ փորձողներն անդամ, թէ «զրա – նեալ» եւ թէ մաքուր խօսակցական լեզու – ներու մէջ » այսօր ալ, Պ. Չամճեանի նը – շանակած լծորդ տառերը իրարմէ տար – բեր ձեւով կը հնչեն, յստակ կերպով :

Այսպէս, անոնք, օրինակ «բերան» բա – ռը փերան, «զառ»ը ֆառ, «ձեռք»ը ցեռֆ, «սոխակը» սօխակ, «ջուր» չուր, «զուք»ը ֆուք, «սեղան»ը սէղան չեն հնչեր, ինչ – պէս կը կարծէ Պ. Չամճեան, եւ ինչպէս կը հնչեն ուրիշ կարգ մը նահանգներու մէջ ազգակիցները : Այլ կը հնչեն զանոնք զոյգ տառերու բուն, հարազատ հնչում – ներով : Եւ այսպէս, բոլոր զոյգ տառեր պարունակող բառերը :

Արդարեւ է հաստատել նաեւ թէ, մեր գաւառներն ու Թուրնիկները իւրացուցած են իրենց ծնողաց հնչումները, գրեթէ անփոփոխ կերպով, բացի այն պարագա – յէն՝ երբ ծնողքներէն մէկն ու մէկը Վաս – պուրականցի չըլլալով՝ տարբեր հնչում ունի : Այս պարագային՝ զաւակներուն հնչումները խառն են, բնականաբար :

Այս է իրողութիւնը Ֆրանսահայկակ մեր հայրենակիցներուն համար, որ, անտա – կաւս, տարբեր չի կրնար ըլլալ ուրիշ երկիրներու մէջ ցրուած մեր հայրենա – կիցներուն համար եւս, ինչպէս կը հաս – տատեն այդ երկիրներէն (Հիւս. եւ Հա – րաւ. Ամերիկաներէն, Իրանէն, Իրաքէն, եւայլն) Ֆրանսա այցելող հայրենակից – ներ, ուսուցիչ, դրող, բժիշկ, որոնցմէ ամենց հանդիպելու առիթն ունեցած եմ այս վերջին տարիները :

Թէեւ Պ. Չամճեան իր զոյգ տառերու շարքէն դուրս թողած է Ծ եւ Ձ, ճ եւ Ջ տառերը, բայց, ըստ իս, կարելի է ա – ռանձ ալ անոնց կարգին դասել : Նկատած եմ որ, չատ ազգակիցներ անոնց հնչում – ներուն մէջ ալ տարբերութիւն չեն դներ, հնչելով, օրինակ, «ծաղիկ» բառը ձա – ղիկ, «ճանճ»ը ջանջ, մինչ Վասպուրա – կանցիները այս զոյգ տառերն ալ իրարմէ տարբեր ձեւով կը հնչենք, այսինքն ի – րենց հարազատ հնչումներով :

Երկու խօսք եւս Կ. Պ. եւ Տ տառերու մասին, որոնք թէեւ լծորդ տառեր չեն, բայց բոլոր Հայերս միեւնոյն ձեւով չենք հնչեր զանոնք : Շատեր Կ տառը կը հնչեն ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս Ֆրանսերէնն կառ, ինչպէս Ֆրանսերէնն կամ անգլերէնն բառերու մէջ : Տ տառը ինչպէս Ֆրանսերէնն կամ անգլերէնն բառերու մէջ, մինչ Վասպուրականցիներուս հնչումները տարբեր են :

Արդ՝ հնչական այս հարազատութիւն – ներն ու տարբերութիւնները, միացած հայրենի ոճին հետ, մեր լեզուին տը – ւած են տեսակ մը առանձնայատկու – թիւն, որու չնորհիւ լեզուաբանները, բանասէրները եւ նոյնիսկ կարճ առեն մը մեզի հետ յարաբերողները շատ դիւրաւ կը զանազանեն մեզ մեր միւս ազգակից – ներէն՝ ամենուրեք : Քանի մը ամիս ա – ռաջ, Վենետիկի Ս. Ղազարու վանքին մէջ հազիւ քանի մը նախադասութիւն փոխանակած էի Հայրերէն մէկուն հետ, երբ քաղցր ժպիտով եւ վստահ չեչտով բաւ. «Յայտնի է Վանեցի ըլլալնիդ » :

— Ինչէ՞ն իմացաք, Հայր Սուրբ, հար –ցուցի :

— Ձեր լեզուէն, պատասխանեց եւ խոր հառաչանք մը. « Ա՛խ, Վասպուրակա՛ն, Նարե՛կ, Նարեկացի՛, ի՛նչ անուշ անուն – ներ » :

Ֆրանսայի մէջ ծնած ու մեծցած Վաս – պուրականցի ընտանիքէ երկու երիտա – սարդներ պատմեցին թէ քանի մը տարի առաջ, այս նոյն բանը պատահած էր ի – րենց ալ նոյն Սրբավայրին մէջ :

Այսպիսի պարագաներ յաճախադէպ են :

Դեռ ի զօրու է անմահ Ա. Ահարոնեանի խօսքը՝ ըրուած կէս դար առաջ, թէ Վասպուրականցիին արտասանած մէկ նախադասութիւնը, մէկ բառը, մինչեւ անգամ մէկ վանկը բաւական են մատնե – լու անոր Վասպուրականցի ըլլալը : Եւ ի զօրու պիտի մնայ դեռ դարեր :

ՂԱԶԱՐ ՆԵՐԿԱՐԱՐԵԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅԵՐԸ
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Երկու տարիէ ի վեր, Երեւանի կա – ռավարութիւնը երկու ամսուան համար Հայաստան կը հրաւիրէ Սուրիոյ եւ Լի – բանանի հայ դպրոցներու ուսուցիչները՝ ծանօթացնելու համար կրթական գործը եւ մշակութային նուաճումները, որոնք կը կատարուին հայրենիքին մէջ :

Պէյրութէն՝ կրթական մշակ մը, Վազ – գէն Այդունի, դիտած ըլլալով որ երբեք հրաւէր առացած չեն հայ կաթողիկէ ու – սուցիչներ, Այգ թերթին մէջ բաց նա – մակ մը ուղղած է Հայաստանի կրթական նախարարին, տալով տեղեկութիւններ հայ կաթողիկէ համայնքին կրթական գործին մասին, հրաւիրելով նաեւ նա – խարարին ուշադրութիւնը կատարուած զանցառութեան մասին :

Սուրիոյ մէջ, կը գրէ նամակագիրը, կաթողիկէ Հայերուն թիւն է 30·000 : Անոնք ունին առաջնորդ մը Հալէպի մէջ (Գէորգ արք. Լայէքեան), առաջնորդ մը ձեղիրէի թեմին մէջ եւ կաթոլիկոսական փոխանորդ մը Դամասկոսի մէջ : Եւ հոյլ մը կրօնաւորներու, կրօնաւորուհիներու եւ աշխարհականներու, որոնք կը վարեն կրթական գործը Սուրիոյ քաղաքներէն մինչեւ հեռաւոր անապատները : Հալէ – պի մէջ Անարատ Յղութեան քոյրերը եր – կար տարիներէ ի վեր կը պահեն երեք աղջկանց վարժարաններ, Մխիթարեան Վենետիկեան Հայրերը՝ երկրորդական վարժարան մը : Հայ կաթողիկէները ու – նին նաեւ զաղթական Հայերու համար բացուած նախակրթարաններ, ինչպէս Ս. Վարդան վարժարանը :

Անարատ Յղութեան քոյրերը վարժա – րաններ բացած են նաեւ ձեղիրէի անա – պատներուն մէջ,— այս վարժարաննե – րուն մէջ հայ աշակերտներու կողքին հայերէն կը սորվին եւ « Իմ Հեռաւոր Հայրենիք » կ'երգեն ասորի եւ քալ – դէացի մանուկներ :

Դամասկոսի մէջ եւս կաթոլիկէ վար – դապետներն ու մայրապետները, հակա – ռակ նիւթական եւ քաղաքական անոր – պատ պայմաններու, դպրոց բացած են հայերէն սորվեցնելու համար արաբերէն եւ Ֆրանսերէն լեզուներու հետ :

Լիբանանի մէջ կաթոլիկէ Հայերուն թիւն է քսան հազար : Անոնք իրենց աչ – քին լոյսին պէս կը պահեն բազմաթիւ վարժարանները : Պէյրութի մէջ՝ Անարատ Յղութեան քոյրերը ունին երեք վարժա – րան, որոնց աշակերտութեան թիւը կը հասնի երկու հազարի : Վիէննայի Մխի – թարեանները ունին երկրորդական վար – ժարան մը մանչերու համար՝ լրիւ ըն – թացքով : Զմմառեան Մխիթարեանը ունի Ս. Պօղոս ճեմարանը : Անդր. Նահրի ժողովրդապետութիւնը ունի Մեսրոպ – եան վարժարանը : Վիէննայի եւ Վենե – տիկի Մխիթարեանները, ինչպէս Զմմառի Մխիթարեանը ունին ընծա – յարաններ, Անարատ Յղութեան քոյրե – րը՝ որբանոց մը Զմմառի բարձունքին վրայ : Եւ վերջապէս հայ կաթոլիկ ճե – մարանը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ անու – նով, Էչմիձինի բլուրին վրայ :

Հայ Սփիւռքի մէջ Անարատ Յղութեան քոյրերը 8000 աշակերտութիւն ունին :

Նամակագիրը, դառնութեամբ յիչե – ցնելով որ երկու տարիէ ի վեր ոչ մէկ ուսուցիչ եւ ոչ մէկ ուսուցչուհի հրա – ւիրուած է Հայաստան, կը յիշեցնէ Մը – խիթարեան Հայրերու գործը, որոնք տի – տանեան դէմքեր տուած են Հայութեան :

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՕՍՔԱՐ ՈՒԱՅԼՏԷՆ

Ապուշներն են, որ աշխարհի գործը կը տեսնեն եւ խելացիներն են, որ կ'օգտը – ւին անկէ :

×

Վշտին ետեւ միշտ հոգի մը կայ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇՐՋՈՒՆ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Պատմութեան Թանգարա – նի Գիտական Խորհուրդը ընդառաջելով չատերու փափաքին, կազմակերպած է հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ մշա – կոյթին նուիրուած շրջուն ցուցահանդէս մը :

×

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վերջերս Երեւան ժամանած են Տուպ – նա քաղաքին մէջ (Մոսկուայի մօտերը) տեղի ունեցած բարձր ելեկտրաժի ա – րատացուցիչներուն նուիրուած միջազ – գային խորհրդաժողովին մասնակցած պետնականներէն մաս մը :

Այցելուներուն մէջ կը դտնուէին Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Ճափոնի, Շուէտի եւ այլ երկիրներու պատկանող ականաւոր գիտնականներ :

Երեւանի օդանաւակայանին մէջ գիտ – նականները դիմաւորուած են Խորհ. Մի – ութեան հիւլէական ուժի օգտագործման պետական կոմիտէի բնագիտական ճիւղի տնօրէն՝ ակադ. Ա. Ալիխանեանի, ինչ – պէս նաեւ Հայաստանի գիտութեանց մարզոց կողմէ :

Օտար գիտնականները այցելած են ե – րեւանի մէջ կառուցուած օդակային ա – րագացուցիչը եւ այլ տեսարժան վայրեր :

×

Հայաստանի մէջ չորս օր հիւր եղած է ռումանացի նկարիչներու մէկ պատուի – րակութիւնը : Հիւրերը այցելած են Մես – րոպ Մաշտոցի մատենադարանը, պետա – կան պատկերասրահը, Պատմութեան Թանգարանը եւ այլ վայրեր :

Մեկնումի պահուն ռումանացի նկա – րիչներու պատուիրակութեան դեկավա – րը՝ Մարչելլա Քորտեսքու Հայկական Հեռաւրական գործակալութեան թղթա – կիցին յայտարարած է. « Իմ վրաս ան – ջնջելի տպաւորութիւն գործեց Հայաս – տանի վրձինի վարպետներուն կողմէ ար – դային աւանդութիւններու լայն օգտա – գործումը » :

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Վերջ գտած են բարձրագոյն ուսում – նական հաստատութիւններու նոր շրջա – նի արձանագրութիւնները : Հայաստանի դպրոցներու ցերեկօթիկ, դիշերային եւ հեռակայ բաժիններուն մէջ պիտի սոր – վին մօտ 12·000 ուսանողներ :

ԿԱՐԴԱՑԵՔ ՏԱՐԱԾԵՑԵՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ
Կ Ի Ն Ը

Զարհամարհենք այն կինը, որ ոչ մայր է, ոչ քոյր, ոչ աղջիկ, ոչ ամու – սին : Ցարպանքը չահմանափակենք ըն – տանիքին եւ ներդամատութեան մէջ եսա – կերութիւն չմացնենք : Քանի որ երկինք ունի կ'ուրախանայ զղջացող մեղաւորի մը քան հարիւր արդարներու վրայ, ո – րոնք երբեք մեղանչած չեն, փորձենք ու – րախացնել երկինքը : Անիկա կրնայ տա – կաւով միասին հատուցանել մեզ զայն : Մեր ճամբուն վրայ մեր ներդոսութեան տրամադրութիւնը տանք անոնց որ աչխար – հային իզձերով կորստեան մատնուած են եւ որոնք թերեւս երկնային յոյսով մը փրկուին, եւ ինչպէս կ'ըսեն բարի պատանները իրենց դիտցած մէկ դեղը չանձնարարած առեն, եթէ ասիկա օգուտ չունի, վնաս ալ չի կրնար ընել :

Անդուլա յանդգնութիւն պիտի երեւայ ինձի համար որ այս մեծ հետեւութիւն – ները հանել կ'ուզեմ այս փոքր նիւթէն : Բայց ես անոնցմէ եմ որ կը հաւատան թէ քիչին մէջ է ամէն բան : Տղան փոքր է, բայց մարդը կը պարունակէ իր մէջ : Ու – ղեղը անձուկ է, բայց մտածումը կայ հոն : Աչքը կէտ մըն է միայն, բայց փար – սախներով տեղ կ'ընդգրկէ :

Դ.

Երկու օր եղբը, վաճառումը բոլորո – վին աւարտած էր 150·000 ֆրանքի դու – մար մը զոյացնելով, որուն երկու եր – րորդը պահանջատէրները իրենց մէջ բաժնեցին : Մնացեալը յանձնուեցաւ ժա – ռանդորդներուն, այսինքն Մարկրիթ Կո – թիէի քրոջը եւ քեռորդիին :

Այս քոյրը աչքերը խոշոր խոշոր բա – ցեր էր երբ ձեռնհաս պաշտօնեան զրած էր իրեն թէ յիսուն հազար ֆրանք կը ժառանգէր :

Վեց – եօթը տարի կար որ այս աղջիկը տեսած չէր իր քոյրը, որ օրին մէկը ան – հետացած էր եւ ոչ անկէ, ոչ ալ ուրիշ – ներէն կրցած չէր իմանալ թէ ինչպէս կեանք կ'անցընէր անհետանալէն ի վեր :

Ուսաի ամապարանքով Փարիզ եկեր էր եւ Մարկրիթը ճանչցողները չատ զար – մացեր էին տեսնելով որ անոր միակ ժա – ռանդորդը մարմնեղ եւ ազուոր դեղջուհի մըն էր, որ իր դիւղէն բնաւ դուրս ելած չէր :

Մէկէն ի մէկ հարստացաւ, առանց դիտնալու իսկ թէ այս անակնկալ հա – րստութիւնը ո՞ւրկէ կուգար իրեն :

Եաքը ըսին ինձի թէ իր դիւղը դար – ձած էր, քրոջը մահուան վրայ խորապէս տրտմած եւ այս տրտմութիւնը փոխարէ – նած էր՝ իր հարստութիւնը հարիւրին չորսուկէս տոկոսով չահագործելով :

Այս բոլոր պարագաները գայթակղու – թեանց մայրաքաղաքը եղող Փարիզի մէջ պատմուելէ եաքը սկսած էին մոռցուիլ ու ես ալ այս դէպքերուն մէջ իմ ունե – ցած մասնակցութիւնս մոռնալու վրայ էի երբ նոր միջադէպի մը չնորհիւ ծա – նօթացայ Մարկրիթի ամբողջ կեանքին եւ իմացայ այնպիսի սրտայոյզ մանրա – մասնութիւններ, որ փափաք ներչնչեցին ինձի դրել այս պատմութիւնը, ինչ որ ա – հա կ'ընեմ :

Մարկրիթի բնակարանը, որուն բոլոր կարասիները ծախուած էին, երեք չորս օրէ ի վեր վարձու էր, երբ առտու մը դուռս զարնուեցաւ :

Սպասաւորս, կամ մանաւանդ դռնա – պանս, որ ծառայի պաշտօն ալ կը կա – տարէր, դուռը բացաւ եւ այցաքարտ մը բերաւ ինձի, ըսելով թէ այդ այցաքար – տը իրեն տուողը կը փափաքէր ինձի հետ խօսիլ :

Այցաքարտին վրայ նայեցայ եւ սա եր – կու բառերը կարդացի հոն.— Ամանուէլ Տիւվալ :

Մտածեցի թէ այս անունը ո՞ւր տեսեր էի եւ յիչեցի Մանիօն Լէսքոյի առաջին երեսը :

Այս դիրքը Մարկրիթի տուող անձը ինձմէ ի՞նչ կրնար ուզել : Ըսի թէ անմի – ջապէս ներս մտցնեն սպասող անձը :

Այն առեն տեսայ խարտեաչ, բարձրա – հասակ, դունատ երիտասարդ մը, ճամ – բու զգեստներով, զորս կ'երեւայ թէ քանի մը օրէ ի վեր հանած չէր եւ փա – րիզ եկած առենն ալ խոզանակած չէր, վասնզի զգեստներուն վրայ լեցուն փոչի կար :

Ա. Տիւվալ, որ խիստ յուզուած էր, բնաւ ճիզ չըրաւ իր յուզումը ծածկելու եւ արտասուալից աչքերով ու դողդոջուն ձայնով մը բաւ ինձի .

— Պարոն, կ'աղաչեմ, ներողամիտ և – ղէք այցելութեանս եւ հազուստներուս : Բայց նախ որ երիտասարդները իրարմէ չատ չեն քաչուիր եւ երկրորդ՝ այնչափ կը փափաքէի այսօր տեսնել ձեզ որ նոյն իսկ չզացի այն պանդոկը, ուր պայու – սակներս դրկած եմ եւ վազեցի հոս եկայ վախնալով որ, թէեւ տակաւին չատ կա – նուխ է, հոս չեմ գտներ ձեզ :

Ինդրեցի Ա. Տիւվալէն որ կրակին քով նստի, ինչ որ ըրաւ եւ դրպանէն թաչկի – նակ մը հանելով, պահ մը դէմքը անով ծածկեց :

(Շար.)

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Երուանդ Մխրզայեանց, Տէր եւ Տիկին Արսէն Մխրզայեանց եւ զաւակները, Պ. Արամ Մխրզայեանց եւ համայն ընտանեկան պարագանները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ եղբօր՝

ԵՐՈՒԱՆԴ ՄԻՐԶԱՑԵԱՆՑ

(Պարսկաստանի նախկին դեսպան)

որ տեղի ունեցաւ 75 տարեկանին իր բնակարանը 4պիս, Րիւ Վիւֆրան – Փարիզ, Մարսէյլ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այս Ուրբաթ (Սեպտ. 20) ժամը 9·45ին, Մարսէյլի Ս. Սահակ Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Փանոսեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

ԱՒԵՏԻՍ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

մահուան եօթնօրեակին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Սահակ – Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ԳԻՆԵՋՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է դիներեկոյ մը, ի պատիւ ուսուցչին, դպրոցական վերամուտի առթիւ: Տեղի կ'ունենայ, կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Ց. Դ. Տան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկ. Եղուարդ Գարագեանէ (Փարիզ) 50 ֆր.:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ալֆորվիլի Հ. Ց. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է Այրի Տիկին Կ. Սօֆեանէ իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին առթիւ 40 ֆրանք (Մշակութի Տան համար) եւ 20 ական ֆրանք Հ. Ց. Դ. Ս. Մինասեան, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին եւ Նոր Սերունդի խումբին համար:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կարուձի – մեքենիսէն մը հագուստի, աշխատանոցի համար: Դիմել Անձամբ

CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՄՈՒՏ

1963 Սեպտեմբեր 12, Հինգշաբթիէն սեսեալ վերաբացուած ենհայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ հովանաւորու – թեան տակ գտնուող հայերէնի դասըն – թացքները հետեւեալ վայրերուն մէջ:

ԺԱՆԹիՒԻ, 22 Րիւ Վիէթոռ Հիւկօ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, տեղական ֆրանսական դպրոցի սրահին մէջ:

ՊՈՒԱ – ՔՈԼՈՄՊ – Անիէռ, 4 Րիւ Մրի Լօռ:

ՇԱՒԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ:

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ, 24 Րիւ Հայկ Դը – պիրեան:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, եկեղեցւոյ յարակից սը – րահին մէջ:

Փարիզի եկեղեցի, 15 Րիւ ժան Կու – ժօն (կիրակնօրեայ վարժարան, 22 Սեպտեմբեր, ժամը 10ին):

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն – ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները.—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, յուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն:

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարեբեպա – տակ վաճառք»:

Ցառաջիկային պիտի տրուին մանրա – մասնութիւններ:

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ՝ Սեպտեմբեր 23:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Խրիմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինգշաբթի: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բիկա Ալջարեան:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին:

Արձանագրութիւն, դասարանական բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա – տարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ:

Պատանի նոր սերնդականներու դասա – ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն:

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ – մոնի եւ չրջակայքի յարդելի ծնողքնե – րուն որ իրրեւ դիտակից ազդայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու – թենէն: Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիտ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ Կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ:

Նորընտիր վարչութիւն

ՇԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե – ցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, Կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պա – տարաղէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Ցառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ	35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.:

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Ցառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Զրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ: Դիմել հեղինակին Ցառաջի հասցէով

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի Ազգ. դպրոցի դա – սաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմ – բեր 23ին: Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սէթ – եանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առա – ւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն եռքը՝ 4էն5: Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծը – նողքները պիտի չթերանան իրենց պար – տականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով ի – րենց զաւակները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւերմինչեւ լոյս, Երդ Թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէի չքեղ սրահին մէջ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

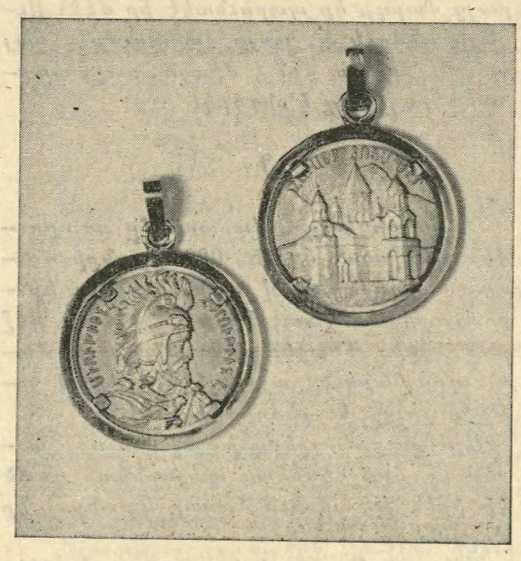
×

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժորժ Ե. չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ չրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ա – կումբին մէջ: Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի դեկուցում, տեղական կարեւոր հարցեր: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը ան – հրաժեշտ է:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Ց. Դ. «Արշութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Ց. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, դպրոցին սրահին մէջ: Շրջ. ժողովի դեկուցում եւ կարեւոր հարցեր: Լանջէի, Ռընաժի ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԵԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ

Գ. Հատոր

Լոյս տեսաւ Ս. Վրացեանի ԿԱՆՔԻ ՈՒՂԻՆԵՐՈՎ (Գ. հատորը), չուրջ 300 էջ, պատկերազարդ եւ լաթակազմ:

Երրորդ հատորը կը բովանդակէ Ս. Վրացեանի յուշերը կամաւորական չարժման, ինչպէս նաեւ դէմքեր, դէպքեր եւ տպաւորութիւններ՝ մօտիկ անցեալէն:

Գին՝ կազմուած 15 ֆրանք: Դիմել Հրանտ – Սամուէլեան գրատուն:

Առաքման ծախքով 16 ֆր. 50:

ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻ ԱՌԹԻԻ
ՑԱՃԱԽԵՑԷՔ

ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ-ՈՐԴԻ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԾԱՆՕԹ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Ուր պիտի գտնէք արեւելեան համադամ կերակուրներ եւ մասնաւորապար

ՏԷՕՆԷՐ – ՔԷՊԱՊ
եւ արեւելեան գանազան խմորեղէններ

RESTAURANT DJOCHGOUN
4. Rue de la Butte, MARSEILLE 2e
(Place Jules Guesde)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0.30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9814

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9814

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՀՈՒՍԱՐՍԱՓԻ ԵՐԿԻՐԸ

Դատարանները, մանաւորաբար վինաւորական առեանները դադարի չէջան տանին Թուրքիոյ մէջ :

Արհնարբու Սուլթան Ապտիւլ Համիտ – ոչ առեղծած ահռելագործ իթթիհատի շարունակուեցաւ ոճրագործ իթթիհատի կոչուած, որ իր իշխանութեան տասը տարիներու ընթացքին երկիրը պահեց «պատերազմական վիճակի» մէջ, կախաղաններու պատնէշին տակ :

Հալքի մենատիրութեան քանեւեօթը տարիներու ընթացքին «անկախութեան դատարան»ներն ու վինուորական արտակարգ առեանները հաւատարմօրէն հետեւցան իրենց նախորդներու օրինակին :

Առանգութիւնը կը չարունակուի մին – չեւ այսօր, փոխանցուելով յորդուց որդի, ամէն օր աստիճան մը աւելի զարգացնալով :

Մնատրէս – Պայարի «ժողովրդավար»ը վարչաձեւի օրերուն դատարանները անվնաստ գործեցին : Բանտերը լեցուեցան լրագրողներով, որոնք համարձակեր էին քննադատել օրուան իշխանութիւնը : Իսկ դեմոկրատներու անկումէն վերջ վինուորական – յեղափոխակա՞ն կառավարութիւնը, «Ազգային Միաբանականու – թիւն կոմիտէ» անմեղ անունին եաեւ ծածկուած, սարքեց Եասը Ատայի ծանր դատավարութիւնը, որ իր տարո – ղութեամբ — 4–500 երեսփոխաններ ու նախարարներ — եւ տեւողութեամբ —աւելի քան մէկ տարի — կոտրեց ամէն բրգանիշ :

Ատով չփակուեցաւ սակայն հաշիւը : Գնդապետ Այէմիլլի զոյգ ապստամբութեան չարժումները — 1962 Փետր. 22ին եւ 1963 Մայիս 21ին — նոր առիթներ կրան կ'ըսէ – իմանալ զոյգ փաշաներուն համար պաշարման վիճակ յայտարարելու եւ վինուորական դատարանները կոչելու ապարդիւ քաշելու համար :

Քանի Մամաքի մէջ Թուրք ըմբոստ վինուորականները — որոնց չարքին 1459 եղիտասարդ ենթասպաներ — իրենց զոհած ժեղքերուն հաշիւը կուտային, ան – վին Անգարայի մանաւանդ վինուորական դատարանը իրրեւ հայրենիքի դաւաճան (Վայիճ) կ'ամբաստանէր քառասունեւ – վինը Քիւրտեր, որոնք «ուզեր էին անկախ Քրտական պետութիւն մը ստեղծել բերրի հողի վրայ, օտարներու աջակ – ցութեամբ » :

Նոր չէ այս ամբաստանութիւնը : Շէյխ Սայիտ 1925ի ապստամբութենէն մինչեւ այսօր, շուրջ քառասուն տարիէ ի վեր Անգարայի եկող – գացող կառավարու – թիւնները կ'ապրին քրտական վտանգի ուրուականին տակ :

Հայերը արմատախիլ ընելէ վերջ Թուրքերը փորձեցին արեւելեան նահանգները «Թրքացնել», մաքրատործելով Քիւրտերը : Այս քաղաքականութիւնը նոյնպէս ձախողութիւն մը եղաւ :

Ոչ մէկ Թուրք ընտանիք ուզեց տուն – նել բլալ այդ չրջանին մէջ, պիտնալով որ այդ հողերը կը պատկանին Հայերուն եւ օր մը իրաւատէրը պիտի գայ հաչիւ պահանջելու իրենցմէ :

Թուրքերէնը անծանօթ լեզու մըն է հայկական կոչուած այդ նահանգներուն մէջ, որ ի բացակայութեան Հայերուն, Քիւրտերէնն է ու Քրտական չարժումները հարեւան երկրին մէջ անհետասրսափի մատնած են Անգարայի վարիչները, որոնք մէկ կողմէ չեն դադրած են բանակի դժգոհ տարրերուն եւ չորս միլիոն անօթի բանուորներուն, միւս կողմէ Թուրքիոյ ձիրա ազգայնականներուն դէմ :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՑՈՅՑԵՐ ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱՅԻ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԿՐ ՀԵՌԱՆԱՆ

Նորաստեղծ Մալայղիա պետութեան, Փիլիպպեաններուն եւ Ինտոնեզիոյ մէջ – ջեւ ճգտուած մթնոլորտը երթալով կը սաստկանայ : Ճաքարթայի մէջ հակա – բրիտանական ցոյցերը կը չարունակուին թէեւ ի վերջոյ կը թուի թէ դիւանագէտ – տութիւնը պիտի յաղթէ : Քուալա – Լումփուրի մէջ ցուցարարները Ինտոնեզիոյ դեսպանատան վրայ յարձակում գործած են, չէնքին վրայ Մալայզիոյ դրօշակը ղրած եւ Սոքարնոյի նկարն ալ վար առած եւ այրած, Թունքուի անձնական միջամտութեան վրայ է որ կարելի եղած է կարճ կապել եւ ապատ արձակել այն երեք Ինտոնեզիացիները զորս ցուցարարները դերի բռնած էին :

Ճաքարթայի մէջ ալ բանակը գործի վրայ է : Բրիտանացի ընտանիքները օդակայան փութացած են անմիջապէս մեկնելու համար դէպի Պանքոկ կամ Սինկափուր : Քաղաքը այրած կառքերով կամ կարասիներով խճողուած է : Անգլիացի ընտանիքներու պատկանող 10 – 12 ա – պարանքները թալանի ենթած են եւ անգլիական դեսպանատունը գործի ան – ցած է քաղաքէն հեռացնելու համար իր հպատակները : Նախագահ Սոքարնօ կոչ մը ըրած է ուր կը չեշտէ թէ միայն ցաւ կրնայ յայտնել եղածին համար : Այս յայտարարութեան մէջ, կ'ըսուի նաեւ թէ բոլոր միջոցները ձեռք առնուած են որ պէտի նման դէպքեր կրկին չպատահին : Միւս կողմէ Լոնտոնի Ինտոնեզիոյ դես – պանը Արտաքին նախարարութեան կա – ցած է եւ տեսակցած Լորտ Հիւմի հետ : Այս հանդիպումին առթիւ Ինտոնեզիոյ դեսպանը ըսած է թէ իր կառավարու – թիւնը պաշտօնապէս կ'երաշխաւորէ Անգլիացիներու ապահովութիւնը եւ իրենց ունեցածին պահպանումը :

Ամէն պարագայի մէջ, այս հարցին առընչութեամբ մեծ իրարանցում կը տիրէ Քուալա – Լումփուրի, Ուոշինկթընի, Ճաքարթայի եւ Լոնտոնի մէջ : Ճափոնցիք կ'ուզեն իրենց միջամտութեամբ կարդադրել այս տագնապը որ ծագեցաւ երբ Մալայզիա անունով նոր պետութիւն մը ստեղծուեցաւ, դժգոհութիւն պատճառելով Ինտոնեզիոյ եւ Փիլիպպեաններուն :

ՃՇԴՈՒՄ

Տպագրական թիւրիմացութեան մը հետեւանքով 1962 Յունիս 15ին «Յառաջ»ի թիւը (հին չրջան) 100 թիւ ետ ցատկած է եւ չարունակուած ցայսօր : Ճշդած ենք այսօրուան թիւէն սկսեալ, որ է 9814 փոխանակ 9714ի :

Ընդհանուր դատախազը մահապատիժ պահանջած է 49 ամբաստանեալներէն 25ին համար, մէկը վինուորական տեղակալ :

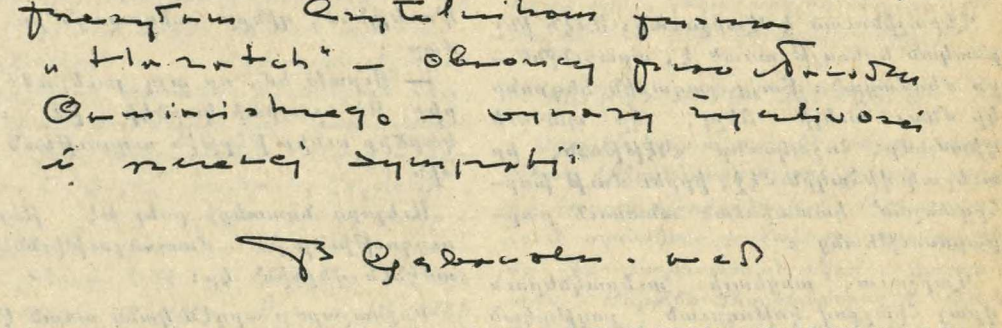
Ամբաստանեալներէն 45ը քիւրտ երեւելիներ են, որոնք 1959էն ի վեր բանտարկուած էին Անգարայի մէջ :

Բանտերն ու կախաղանները ո՛չ թէ կը կասեցնեն, այլ աւելի եւս կը հրահրեն ազգայնական ղգացումները ժողովուրդ – ներու հոդիին մէջ : Այսօրուան մահապարտները վաղը կը դառնան ազգային հերոսներ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՊՈՏԿԱՆ ԿԵՆՊԱՐՍԿԻԻ ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Պ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ, ԻՄ ԱՆԿԵՂԾ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱԿՐԱՆՔԻ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆԸ ԿՈՒՂՂԵՄ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ԻՐԱԽՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆ ՅԱՌԱՋ ԹԵՐԹԻ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ :

1963 ՍԵՊՏ. 9

Պ. ԿԵՆՊԱՐՍԿԻ

×

Ինչպէս յայտարարած էինք այսօր մեր Բ. էջին վրայ կը հրատարակենք այն չահեկան տեսակցութիւնը զոր մեր աշխատակիցը՝ Առլէն Փափազեան ունեցած է, բանի մը օր առաջ, Վարշաւայի մէջ, Հայ Դատի անձնուն պաշտպան, Լեհ մտաւորական՝ Պոկտան Կենպարսկիի հետ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԸՆԱՒԻՐԸ Պոն վերադարձաւ, հը – րաժեշտի բոլոր այցելութիւնները տալէ ետք Հռոմի մէջ :

ՀԻՍԼԷՅՆ թագաւորը փարիզէն Լոն – տոն անցաւ իր եղբօրը հետ : Այցելութիւնը պաշտօնական բնոյթ չունի :

ՆԻՒ – ԵՈՐՔի մէջ Ազգաժողովին 18րդ նստաչրջանը բացուեցաւ առջի օր : Ներկայ կրոմիքօ առանց նոր մը բան մը ըսելու այլ կրկնելով խորհրդային աւանդական դարձած տեսակէտները ծանօթ հարցերու չուրջ :

ՊՐԱԶԻԼԻԱՑի մէջ սկսան Թիթօ – Կուբա խօսակցութիւնները : Պրազիլի կղերը ցոյցեր ըրաւ սակայն Եուկոսլաւիոյ նախագահին դէմ : Մայրաքաղաքը արդէն չատ վերապահ ընդունելութիւն մը պատրաստած էր, փողոցներն իսկ չէին դրօշազարդուած : Եկեղեցիները մահազանգ հնչեցուցին եւ հոգեհանգիստներ մատուցուեցան կարդինալ Սթեփինաքի հոգւոյն :

ԱՌԱԻՕՏԵԱՆ օրաթերթ մը արձագանգ հանդիսացած է լուրի մը ըստ որուն Ալժերիոյ բնիկներ կան (Սեւ–Ոտք ինչպէս կ'ըսեն) որոնք չարչարուած են էֆ էլ էնի կողմէ եւ ներկայիս դաղտնաբար կը խնամուին Ֆրանսայի հիւանդանոցներուն մէջ : Կարմիր Խաչը լուր չունի այս մասին :

ԴԱՄԱՍԿՈՍի մէջ անգամ մը եւս յուսադրուեցաւ Յուլիս 18ի ապստամբական չարժումին հեղինակներուն դատավարութիւնը :

ԱՆԳԱՐԱՑԻՆ կը հաղորդեն թէ Ջաֆէր եւ Իեխսիմլի Փոսթա թերթերու հրատարակութիւնը արգիլուած է մէկը հինգ, միւսը 15 օրուան համար : Այս միջոցները ձեռք կ'առնուին պատերազմական վիճակ հռչակող հրովարտակը միշտ ի գործու ընկլալով :

ՍՈՒԻՒԱԿԱՆ պատուիրակութիւն մը որու մաս կը կազմեն բազմաթիւ նախարարներ Խորհ. Միութիւն պիտի երթայ քանի մը օրէն :

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Սեթիմօ Ճիօրնօ չարաչարանքի ենթարկուած է Վատիկանի դաղտնի փոստաթուղթեր հրատարակել որոնց վաւերական ընոյթը վեր է ամէն կասկածէ : Կը հաստատուի որ դողութիւն պատահած է ինչ որ մեծ յուզում պատճառած է Վատիկանեան չրջանակներու մէջ : Հրատարակուած փոստաթուղթերու մէջ կարեւոր կը նկատուի Քուպայի Արտաքին նախարարին չնորհաւորական հեռադիրը Պօղոս Զ.ի ընտրութեան առթիւ եւ որուն վրայ աւելցուած է (հաւանաբար Վատիկանի «արտաքին» նախարար կարդինալին կողմէ).— Խոհեմութեան առաջին բաժանմունքին կարծիքն առնել : Այդ բաժանմունքը կը զբաղի արտասահմանի հետ յարաբերութիւններով : Բազմաթիւ մանրամասնութիւններ ալ կան վերջին երեք պատերու մտերիմ կեանքին մասին :

ՇՈՒ ԷՆ ԼԱՅի աչ բաղուկը յայտարարեց թէ Չինաստան կրնայ յարաբերու – թիւնները խզել Խորհ. Միութեան հետ : Պատասխանատու չէն դէմքը աւելցուցած է թէ «ճկունութեան քաղաքականութիւն մը չէ զոր Խրուչչեւ կը վարէ Մ. Նահանգներուն հետ, այլ ինքզինքը ծախելու վրայ է » :

ՓՐԱՒՏԱ կը դրէ թէ Մոսկուա ամէն չանք թափած է առաջքն առնելու համար չին – հնդիկ տարակարծութեան :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ առաջարկած է Ֆրանսայի որ նախարարներ դրկէ իրեն որպէսզի « բացատրութիւններ » տայ Թերթերու ազգայնացման մասին : Ֆրանսա մերժած է :

ՓՐՈՖ. ՖԻՅՏԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԵՑԱԻ

Հինդչաբթի առաւօտ Արեւելեան կեն – դանի Լեզուներու Պետական Վարժարանի դասախօս Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի Հայաստան մեկնեցաւ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հրաւէրով :

Թաթերթը սկսած է Վատիկանի զաղտնի փաստաթուղթեր հրատարակել որոնց վաւերական ընոյթը վեր է ամէն կասկած : Կը հաստատուի որ դողութիւն պատահած է ինչ որ մեծ յուզում պատճառած է Վատիկանեան չրջանակներու մէջ : Հրատարակուած փաստաթուղթերու մէջ կարեւոր կը նկատուի Քուպայի Արտաքին նախարարին չնորհաւորական հեռադիրը Պօղոս Զ.ի ընտրութեան առթիւ եւ որուն վրայ աւելցուած է (հաւանաբար Վատիկանի «արտաքին» նախարար կարդինալին կողմէ).— Խոհեմութեան առաջին բաժանմունքին կարծիքն առնել : Այդ բաժանմունքը կը զբաղի արտասահմանի հետ յարաբերութիւններով : Բազմաթիւ մանրամասնութիւններ ալ կան վերջին երեք պատերու մտերիմ կեանքին մասին :

ՇՈՒ ԷՆ ԼԱՅի աչ բաղուկը յայտարարեց թէ Չինաստան կրնայ յարաբերու – թիւնները խզել Խորհ. Միութեան հետ : Պատասխանատու չէն դէմքը աւելցուցած է թէ «ճկունութեան քաղաքականութիւն մը չէ զոր Խրուչչեւ կը վարէ Մ. Նահանգներուն հետ, այլ ինքզինքը ծախելու վրայ է » :

ՓՐԱՒՏԱ կը դրէ թէ Մոսկուա ամէն չանք թափած է առաջքն առնելու համար չին – հնդիկ տարակարծութեան :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ առաջարկած է Ֆրանսայի որ նախարարներ դրկէ իրեն որպէսզի « բացատրութիւններ » տայ Թերթերու ազգայնացման մասին : Ֆրանսա մերժած է :

ՊՈԿՏԱՆ ԿԵՆՊԱՐՍԿԻԻ ՀԵՏ

— ՎԱՐՇԱԻԱ —

Ա.

Անծայրածիր քաղաք: Հերոս ժողո– վուրդի մը դիմադրականութեան օրրան: Եկեղեցիներ անլուելի դանգակատուներ – բով, որոնց մեղմ եւ խորհրդաւոր զո– դանջները, Վիստուլա գետի խուլ հա– ռաչներուն միացած՝ դէպի երկինք կը տանին հաւատացեալ ժողովուրդի մը արդար աղօթքները: Վիստուլան մեր Ա– րքան է, որ մօր մը նման կը դղուէ լեհ հողը, որու նորածիլ ուռիները դեռ քիչ մը արիւն կը բուրեն:

Վերաշինուած է Վարշաւան: Ամէն ինչ բնական երեւոյթ առած է, տրտունջնե– րը մեղմացած: Բայց քաղաքին կեդրոնը կը մնայ, աւելի ճիշդ, կը պահուի դիտմամբ, հռչակաւոր «ԿԷՓԹ»ն, իր աւերակ վիճակին մէջ, իբրեւ մութ խոր– հրդանշան՝ կատարուած անանուն բար– բարոսութեանց:

Վարշաւա, անցեալի աւերակներուն վրայ հրաշքով կոթողուած յաղթական կամար: Մշտնջենապէս վերածնող ժողո– վուրդի մը անչէջ փարոս: Վարշաւա՛, նաեւ Պոկտան Կենպարսկի:

Առանց այս անունին ի՞նչ կարելի էր ակնկալել հայ յօդուածագրէ մը Լեհաս– տանի մասին, եթէ ոչ լրացուցիչ տեղե– կութիւններ հայկական հոծ զաղութի մը անհետացումը ապացուցանող: Դեռ տա– րի մը առաջ, Լեհաստանի մասին յօդ – ուած դրելը հոմանիշ էր գոյուած վէրք մը զրզռելու, խուլ մորմոք մը վերակեն– դանացնելու: Որքան ուրախ եմ, որ ողբ ու կոծի, հառաչներու փոխարէն առիթը կը տրուի ինձի ծանօթացնելու, «Ծա– ռաջ»ի էջերէն, լեհ մեծ մտաւորական մը, որ Վիստուլայի ափերէն հնչեցուց Հայկական Դատի նոր չեփորը: Վիստու– լան այն գետն է նաեւ, որուն զորչ ալիք– ներուն մէջ, մեր պապերը ի սպառ թա – ղեցին Հայկական Դատը, իրենց կարդին թաղուելով անյայտ: Ճակատագրական այս խաղին չուրջ կարելի է երկարօրէն խորհրդածել, ողբիներու աչխարհէն ա – ռասպելներ քաղելով: Բայց Պոկտան Կենպարսկին ողբիներու հետ կապ չունի: Իրեն հետ ունեցած տեսակցութիւնս վե– կայ:

Սկսինք, ուրեմն, Այբէն: Եկած եմ հոս որոշ առաքելութեամբ մը: Ֆրանսական եւ լեհական պատկերասփիւռներու կա – պակցութեամբ: Ունիմ թարգման մը եւ ինքնաշարժ մը տրամադրութեան տակ եւ կանխաւ մշակուած աչխատանքի ծրագիր մը: Կէս օրէն ետքը ազատ եմ, տեսակ մը ընդմիջում: Կարելի է այցելել վանքերը, ե– կեղեցիները, թանգարանները եւ բնակա– նաբար տեսարժան վայրերը: Գէթ այդ– պէս կը թելադրէ լինձի պաչտօնական թարգմանս, որ աղնիւ եւ բարեհամ մէկն է ու բացառիկ համակրանք կը տածէ հանդէպ... Ֆրանսացիներուն:

— Կ'արժէ տեսնել Վիլանովի պալա – ը, որ Ժան Սոպիէնսկի Թագաւորին բնակավայրը եղած է, կառուցուած է 18...ին: Տեսնելով որ իր խանդավա – ռութեան չեմ պատասխաներ, կ'աւելցնէ աւելի համոզիչ կերպով.— « Ժան Սո – պիէնսկիի կինը Ֆրանսուհի էր, Անկէնի դքսուհին»:

Զինքը յուսախաբ ընելու վինով ըսի.— « Նախքան այդ՝ կ'ուզեմ Պոկտան կեն – պարսկին տեսնել »:

Կարելի է երեւակայել մարդուն ցըն – ցումը: Մէկ հարուածով 19րդ դարէն 20րդին մէջ նետեցի զինքը: Բայց ինչ – պէս ըսի չափազանց բարեհամ եւ կենցա– ղավար մէկն էր եւ առանց այլայլելու համակերպեցաւ դանել փնտռած հաս – ցէս:

×

« Քիրունքի » չաբաթաթերթի խմբա – գրատան հեռաձայնէն եօք կը մեկնինք Պոկտան կենպարսկիի բնակատեղին: Թարգմանս որոշ դարմանքով կը հար – ցընէ:

— Լեհ թերթերո՞վ ալ կը հետաքրքր – ուիք:

Պատասխանած ըլլալու համար կ'ըսեմ:

— Մասնաւորաբար կաթողիկէ թեր – թերով ...

Մարդը զոյնը կը նետէ: Այդ այլափո– խութեան պատճառը հասկնալու համար պէտք է ճանչնալ Լեհերը, մասնաւորա – բար կաթողիկէ հաւատացեալը: Այդ – պիսին էր ուղեկիցս:

— Գիտեմ յատկդիմական է նաեւ, կ'աւելցնեմ, զինքը հանգստացնելու հա– մար:

— Ուրախ եմ, որ այդ յաւելումը ը – րիք, թէ ոչ պիտի կարծէի թէ սխալ կարծիք ունիք թերթին ուղղութեան մա– սին:

Աւելորդ նկատեցի ըսել թէ թերթին ուղղութիւնը իմ մտահոգութիւններուս ամէնէն վերջինն էր:

Ինքնաշարժը արդէն կանգ առած է ժո– ղովրդական բաղմայարկ տուներու կոյ– տի մը առջեւ: Ցուցատախտակի մը վրայ կը կարդամ ծանօթ անունը՝ ՊՈԿՏԱՆ ԿԵՊԱՐՍԿԻ, որ պէտք է հնչել կենպարս– կի: Որքան մեծ է հետաքրքրութիւնս ու նաեւ յուզումս հասկնալի պատճառնե – րով: Նուազ մեծ չէ նաեւ հետաքրքրու – թիւնը ու նաեւ յուզումը այս բարի ու – ղեկիցիս, որ փափկանկատութիւնը ունե– ցաւ որեւէ հարցում չընելու կատարած այցելութեանս դրդապատճառին մասին, եւ իրեն համար կատարեալ հանելուկ մը կը մնար, Ֆրանսական պատկերասփիւռի ներկայացուցիչի մը այցելութիւնը լեհ մտաւորականի մը:

Առանց վերելակի, դանդաղ, սան – դուխներէն կը բարձրանանք մինչեւ վեր– ջին յարկը: Մինչ ուղեկիցս զանգը կը հնչեցնէ, կը ջանամ օգտագործել սպաս– ման այդ քանի մը րոպէները, ամփոփե – լու համար հարցումներս: Ի զուր: Կը զղջամ թուղթի մը վրայ արձանագրած չըլլալուս: Զղջումը երկար չի տեւեր: Դուռը բացուած է այլեւս եւ ժպտուն ե– րեսով օրիորդ մը հարցական կը դիտէ մեզ:

— Պարոն Փափադեանը Փարիզէն եկած է եւ կ'ուզէ ձեր օրը հետ տեսակցիլ ..

Հաղուագդէպ է տեսնել օրիորդի մը ե – րեսին վրայ այնքան դոհունակութիւն, որքան նկատեցի այս դեռատի օրիորդին մօտ այդ րոպէին: Ձեռքի ջերմ սեղմու – մով մը զիս առաջնորդեց դէպի հօրը սենեակը:

Դժուար է նկարագրել այն ղգացական ապրումները, զոր ունեցայ այդ քանի մը երկվայրկեաններուն ընթացքին: Անկողնին մէջ պառկած Պոկտան կեն – պարսկի, քովը՝ աղջիկը, երկուքին դէ– մը՝ ես եւ թարգմանս, որ չուարած քա– նի մը բառ կ'արտասանէ լեհերէն: Շատ բան զրուած է Հայուն տառապանքնե – րուն մասին, անոր վաճառականական եւ այլ յատկութիւններուն չուրջ, ինչպէս նաեւ անոր հերոսութեան վրայ: Տառա – պած Հայութիւնը պատկերացուցած ենք Մայր Հայաստանի չղթայակապ նկարա – վը: Վաճառական Հայը ճանչցանք ենք Աբիսողոմ Աղայի դիմագիծով, հերոսին տուած ենք ֆէտայիի մը կամ քաջն Վար– դանի դիմագիծը: Բայց մինչեւ օրս, դանց առնուած է երախտապարտ Հայուն խորհրդապատկերը ուրուագծող տիպա – րը: Ի՞նչի կարելի է նմանցնել զայն: Եթէ հայելի մը ըլլար դիմացս, հաւա – նաբար աւելի յստակ գաղափար մը տայի այդ մասին, տեսնելով իմ վիճակս ...

Շուարումի եւ յուզումի դղացումներս կը ջանամ փարատել եւ անցնիլ էակա – նին:

Աղնուական դիմագիծերով տարեց մը– տաւորական մըն է Պոկտան կենպարսկի: Վիրաբուժական գործողութեան մը հե – տեւանքով պառկած կը մնայ անկողին: Զարմանք չկայ իր արտայայտութեան մէջ, կարծես կը սպասէր այս այցելու – թեան կամ ուէ Հայու մը այցելութեան:

Իր հրաւէրին վրայ կը նստիմ սեղանին մօտ:

Ծածուկ նայուածք մը չուրջս: Հա – մեստ կահաւորումով սենեակ մը, հայ ուսուցչին աւանդական սենեակը յիչե – ցնող: Գիրք, տետրակ, քարտէսներ, մէկը միւսին վրայ դիզուած:

Առենն է կարճ կապել այս մասնակի նկարագրութիւնները անցնելու համար հիմնականին:

Պահը խորհրդաւոր է ու հակառակ սենեակին մէջ տիրող համեստ ու պարզ մթնոլորտին, անխուսափելի մղումէ մը ղբղուած կ'ըսեմ .— « Պարոն կենպարս– կի, Հայութիւնը երախտապարտ է ձեզի, եւայլն »: Մինչ անուշ ժպիտով մը կը դիմաւորէր այս խօսքերս, դղացի կացու– թեան ահաւորութիւնը: Զորս միլիոն Հայերու ինքնակոչ ներկայացուցիչը ըլ – լալը, այսպիսի րոպէի մը, ու մանա – ւանդ լուրջ մտաւորականի մը առջեւ խոհեմութիւն չէր: Լաւ էր անմիջապէս սահմանափակել ներկայացուցչութիւնը եւ ըսել թարգմանիս միջոցաւ:

— Փարիզի «Ցառաջ» թերթին համար քանի մը հարցումներ ունիմ, յարմար կը նկատէ՞ք պատասխանել:

— Ի՞նչ է թերթին ուղղութիւնը:

Այս հարցումին չէի սպասեր, բայց լաւ է որ յստակ ըլլար թերթին եւ իմ ինք – նութիւնս.

— Դաչնակցական:

Թարգմանս արդէն մտած է թութակի դերին մէջ, կը թարգմանէ ամէն ինչ ա– ռանց բան մը հասկնալու էութենէն:

— Դուք Դաչնակցակա՞ն էք .

Խօսողը Պոկտան կենպարսկին է:

— « Ցառաջ»ի մէջ կը դրեմ:

— Ըէ՛ք ձեր հարցումները:

— Արդեօք Հա՞յ էք, կը հարցնեմ ա– ռանց հաւատալու:

— Ո՛չ, Ս. Պետերպուրկէն դաղթած եմ հոս, յեղափոխութենէն եառքը, լեհ եմ եւ կաթողիկ:

Խօսակցութիւնը կ'ընդհատուի նոր անձնաւորութեան մը այցելութեամբ: Պարթեւ հասակ, երիտասարդ, խարտ – եաչ մազերով» որդին մեծ մտաւորակա – նին

Փոտոն երեսով համակրելի երիտա – սարդ մը, որ Ֆրանսերէնի, իտալերէնի, սպաներէնի խառնուրդ լեզուով մը կ'ար– տայայտուի: «Լեհուն » ունի նաեւ իր ա– նունը. Ինքէրլինկուա, տեսակ մը էս – փերանթօ, լատինական լեզուներու բա – ռերու արմատներէն քաղուած: Մեծ ե – դաւ դարմանքս, երբ նկատեցի թէ ինձի ալ ծանօթ եւ հասկնալի էր այդ լեզուն:

— Քաժիմիր Կենպարսկի, կը ներկա – յանայ, ձեռքը երկարելով դէպի ինձ եւ կ'աւելցնէ.— Հայաստանի բարեկամներս Խաչիկ Կամպարեան դրած են անունս:

Այդ վայրկեանին Տիկին Կենպարսկին ներս կը մտնէ, Հայաստանի փոնեակի չիշով եւ անուշեղէններով: Կը խմենք եւ պաչտօնապէս կ'օծեմ Խաչիկ Կամ – պարեան անունը:

Քանի մը վայրկեան տեւող այս դադա– րէն յետոյ, հարկ կը զղամ վերահաստա– տել հարցումներուս կապը Պոկտան Կեն– պարսկիի հետ:

— Ինչո՞ւ այս յօդուածը (կ'ակնարկեմ իր «Նամակ իմ վաղեմի թուրք բարեկա– միս» յօդուածին(*) , երբ արար աչխարհ մոռցած է Հայկական Դատը:

— Պատերազմէն դեռ չատ առաջ գրա – դած եմ Հայութեամբ: Թարգմանած եմ Թումանեան եւ Իսահակեան: Մինչեւ հի– մա կը չարունակեմ այդ:

— Հենրիկ Պաթովսկիի յօդուածը խռովեցուց Հայերը:

— Գիտեմ, այդ առթիւ խիստ նամակ մըն ալ ստացաւ երեւանէն, ն. վ. կա – բպետեանէն: Բայց խորքին մէջ Պա – թովսկի համաձայն է իմ տեսակէտնե – րուս եւ այդ ուղղութեամբ ալ դրեց կա– բպետեանին:

— Հայաստան ծանո՞թ է ձեր յօդուա – ծին եւ ի՞նչ կը մտածէ:

— Թուղթակի ձեւով մէջտեղ հանուե – ցաւ յօդուածս հայերէն: Պաչտօնապէս չհրատարակուեցաւ, բայց կը կարծեմ բարեացակամութեամբ աչք ղոցկին, որպէսզի թուղթակիները տարածուին:

— Հակառակ այդ բարեացակամու – թեան կարապետեանին հանդէպ խիստ արտայայտութիւններ եղան պաչտօնա – կան խողովակով, եւ կարծեմ ակադեմա– կանի տիտղոսէն զրկելու հարց ծագեցաւ:

— Վիկթոր Համբարձումեան մի քա– տեց եւ հարցը փակուած է այլեւս:

— Ի՞նչ կը մտածեն Հայաստանի հայ դրողները ձեր յօդուածին առընչու – թեամբ:

— Լսած եմ, որ իրենց վերջին համա – դումարին մէջ Ց. Շիրազ հարց տուած է Միկոյեանին, թէ կենպարսկիի յօդուա – ծը պաչտօնապէս ե՞րբ լոյս պիտի տեսնի եւ ե՞րբ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը Հա – յերուն պիտի տրուին:

— Ի՞նչ եղած է պատասխանը .

— Միկոյեան ըսած է, որ չէ կարդա –ցած յօդուածը, իսկ գալով հողամասե – րուն, ձեղի ծանօթ է Միկոյեանի դիրք այդ հարցին չուրջ:

— Կ'ըսեն որ Նեհրուին եւ Խրուչչեւին նամակներ ուղղած էք: Այդ մասին Աբե – ւելքի հայկական թերթեր գրեցին (*):

— Ոչ մէկուն, ոչ ալ միւսին, այլ Մի – կոյեանին ղրկած եմ «նամակս» ցարդ չ պատասխանած:

— Մինակնի՞դ ձեռնարկած էք այս դժուարին առաքելութեան:

— Իմ չուրջս կան քանի մը լեհ մտա – ւորական անձնաւորութիւններ, որոնցմէ մէկը կաթողիկէ տեսարան Խոյ պրո – ւնն է:

— Հայաստան գտնուա՞ծ էք:

— 1956ին, բանտէն ելլելէս վերջ ա – ցելեցի Հայաստան ուր մօտէն ճանչցայ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը:

— Բա՞նտ:

— Սթալինեան շրջանին, 14 ամիս:

— « Քիրունքի» կաթո՞ղիկէ չաբաթ – թերթ է:

— Այո, բայց կարդինալ Վիչինսկիի բարոյական հակակչռին տակ չէ:

— Կը կարծէ՞ք արդիւնքի մը հասնիլ:

— Ամէնէն պատեհ առիթն է Հայաս – կան Հարցը արծարծելու: Պէտք է ջանալ քարացած խիղճերը շարժել, որպէսզի հատուցում տրուի հայ ժողովուրդի հան– դէպ կատարուած բարբարոս անարդա – րութեանց:

— Իմացած էք հարկաւ, որ հայ թեր– թերուն մէջ մեծ արձագանգ գտաւ ձեր յօդուածը:

— Բոլո՞ր թերթերը .

— Անխտիր, բոլորը մեծ յուզումով արձանագրեցին ձեր լուրերը:

Հասատաւելու համար, որ տեղեակ է, երկարեց Պէյրութէն «յառաջդիմական թերթ մը, որուն մէջ իրեն ձօնուած յօդ – ուած մը կար: Ձղացական ոճով գրուած յօդուած մըն էր, ուր երկարօրէն նշ – ուած էր Հայկական Դատի լքումը արե– մտեան պետութիւններու կողմէ եւ ար– տաքին գործոց նախարարներու կողմէ տան կենպարսկիի եւ ... Սովետա – Միու Թեան բնականաբար:

Հապճեպ կերպով թարգմանէ նոր վերջին հարցում մը ըրի:

— Ի՞նչ ծրագիրներ ունիք:

— Ահա նոր յօդուածս (քանի մը էջ բաղկացած գրութիւն մը երկարեմ մի – ւնդ), կարդացէք, բայց կը խնդրեմ մի հրատարակէք, քանի դեռ լեհական թեր – թի մը մէջ չէ տպուած, կ'ուզեմ առաջ – նութիւնը տալ տեղական թերթի մը:

Յօդուածը առի խոստանալով քանի մը օրէն վերադարձնել իրեն:

ԱՐԱՔԻՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

(*) Մեր ընթերցողները կը յիշեն որ ամբողջութեամբ հրատարակած ենք այդ առթիւ Քիրունքի շաբաթաթերթին մէջ լոյս տեսած բոլոր յօդուածները: Նախ՝ Պոկտան կենպարսկիի յօդուածը «Նա – մակ Իմ Վաղեմի Թուրք Բարեկամիս » (Ցառաջ, Յունուար 9, 10, 11, 12) ո – րուն կը յաջորդէր Հենրիկ Պաթովսկիի « Նամակ Փիրունիի խմբագրութեան » գրութիւնը (Ցառաջ, Յունուար 15) եւ վերջապէս Հայաստանի Պատմական Գի – տութեանց թեկնածու, Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Ինստիտու – տիզիտական օժանդակ, դերուսուցիչ Ն. Վ. Կարապետեանի ձեռնհաս խօսքը՝ «Ոչ կը սխալիմ, Հենրիկ Պաթովսկի» (Ցա – ռաջ», Յունուար 16):

(*) Ցառաջ ալ լուրը տուած էր, ար – տատպելով Պէյրութի Այրէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

I.— ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՎ ԶԲԱՂՈՂ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Այժմ տեսնենք թէ ինչ մարմիններ կամ հաստատութիւններ կը զբաղին հնագիտական գործով, եւ թէ՝ ցարդ հնական ինչ աշխատանքներ կատարած են անոնք :

Նչուշտ թէ՛ Պետական Համալսարանը եւ թէ Մանկավարժական Ինստիտուտը ունին պատմագիտական եւ հայագիտական ամպիոններ, ուր կը տարուի ուսումնական եւ ուսումնասիրական աշխատանք : Սակայն ներկայիս հնագիտական եւ պատմագիտաքարտուեսատական տեսական թէ գործնական կարեւոր բոլոր աշխատանքները կը ղեկավարուին Գիտութիւններու Ակադեմիային կողմէ : Ակադեմիայի «հնագիտական եւ ազգագրական» եւ «Պատմութեան» զոյգ ինստիտուտներն են որ, փաստօրէն, կը ծրագրին եւ կը ղեկավարեն պեղումները եւ անոնց վերաբերեալ բոլոր ուսումնասիրութիւնները, հայերէնով կամ ռուսերէնով պարբերաբար կը հրատարակեն այդ պեղումներու արդիւնքները կամ պատմական առանձին աշխատասիրութիւններ : Դարձեալ Ակադեմիայի հակակշիռ տակ՝ այդ ինստիտուտներու աշխատանքին իր թանկագին մասնակցութիւնը կը բերէ Պատմութեան Թանգարանը, բազմամասնակ կարօ Ղաֆադարեանի ղեկավարութեամբ : Ան ոչ միայն փաստացի կեդրոն մըն է ուր կը հաւաքուին եւ կը դասաւորուին փոխադրելի պատմական բոլոր հարստութիւնները (միայն այս նպատակին համար իսկ՝ արդէն շատ նեղ կուգայ Թանգարանի ներ կայ շէնքը), այլ նաեւ կը ներկայացնէ ուսումնասիրական աշխատանքի հիմնական դարբնոց մը՝ շնորհիւ դիտաշխատողներու իր ստուար հոյլին : Թանգարանը ունի իր առանձին հրատարակութիւնները :

Կարմիր – Բլուրի, Արին – Բերդի, Դուինի, Լճաշէնի, Ամբերդի եւայլ պեղումներն ու պատմագիտական ուսումնասիրութիւնները կատարուած են ու կը կատարուին վերոյիշեալ հաստատութիւններու ղեկավարութեան տակ :

Ակադեմիայի Արուեստի Ինստիտուտը ունի իր ճարտարապետութեան առանձին բաժինը, որ կը զբաղի առաւելապէս պատմական յուշարձաններու չափագրումի, ուսումնասիրութեան եւ վերանորոգման աշխատանքներու ղեկավարման գործով : Ան եւս ունի իր առանձին հրատարակութիւնները : Հայկական ազգային ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան մարզին մէջ կարելի չէ առանձնապէս չնչել այս հաստատութեան չատ հիմնական դերը, քանի մանաւանդ՝ այնտեղ կը հանդիպինք Ալեքսանդր Սահինեանի եւ Սաեփան Մնացականեանի նման ճանչցուած մասնագէտներու :

Հայաստանի ճարտարապետներու Միութիւնը, ներկայացնելով հանդերձ ոչ անպայման հնագէտ, այլեւ կառուցող ճարտարապետներու պետական Մարմին մը, անմասն չի մնար ընդհանուր ուսումնասիրական գործէն : Իր անդամներէն չատեր՝ ինչպէս Միութեան բազմահմուտ նախագահ Վարդգէս Ցարուքեանը, ճարտարապետներ Մազմանեանը, Խալփախչեանը, Սաֆարեանը եւ ուրիշներ, ծանօթ անուններ են հայ պատմական ճարտարապետութեան վերաբերեալ չատ մը հիմնական հարցերու պարզաբանման եւ ծանօթացման մարզին մէջ :

Անկախ վերոյիշեալ պետական մարմիններէն եւ հաստատութիւններէն, հնագիտական գործին իրենց անմիջական մասնակցութիւնը կը բերեն նաեւ պետական երկու Մարմիններ,— «Մինիսթերի Սովետին կից Շինարարութեան եւ ճարտարապետութեան գործերի պետական Կոմիտէ»ն եւ «Ցուշարձանների Պահպանութեան Կոմիտէ»ն : Այս վերջին հաստատութիւնը, 1923ին հիմնուած, փաստօրէն ամենահինն է հնագիտական գործով զբաղող մարմիններուն մէջ : Ան է որ սկիզբէն ի վեր զբաղած է պատմական յուշարձաններու ցուցակագրութեամբ, չափագրումի, լուսանկարման եւ պահպանութեան աշխատանքներով, ինչպէս նաեւ վնասուած կամ փլուզումի վտանգին ենթակայ ճարտարապետական կառուցուածքներու վերանորոգման գործերով : Ցուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն իր տրամադրութեան տակ ունի հնագէտ – ճարտարապետներ, պատմագէտներ, կառուցող վարպետներ, որմնադիրներ, եւն. : Պարբերաբար կը կազմակերպէ քննական արշաւներ՝ ծանօթանալու համար յուշարձաններու վիճակին, տակուներութեան, ծրագրելու համար անհրաժեշտ վերանորոգումները, կամ արձանագրելու եւ չափագրելու համար՝ տակաւին անծանօթ մնացած կարեւոր թէ երկրորդական բոլոր հնութիւնները :

Իր գոյութեան քառասուն տարիներուն ընթացքին, ցուցակագրումի եւ չափագրութեան ընթացիկ աշխատանքներուն կողքին, Ցուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէն մասնակի վերանորոգման կամ ամբողջական վերականգնումի է ենթարկած մեծ թուով ճարտարապետական կոթողներ, որոնց կարեւորագոյններէն յիշենք՝ Ամատու նորավանքը (Աղիզբեկովի չրջան, 13րդ–14րդ դարեր), Հաղբատի եւ Սանահինի ճարտարապետական կառոյցներու (Ալլահվերդիի չրջան, 10րդ– 13րդ դարեր) զանազան եկեղեցիները, Կեչառուի վանքը (Ծաղկաձոր, 11րդ–13րդ դարեր), Գըղերի (Տեղեր) եկեղեցին (Բիւրականի չրջան, 13րդ դար), Գառնիի տաճարը (Ա. դար), Աւանի, Երերոյքի եւ Քասաղի (Ապարաէ) պաղիլիք տաճարները (4րդ – 6րդ դարեր), Արուճի (Տալիշ) եւ Թալինի եկեղեցիները (7րդ դար), Գոչավանքի եւ Հաղարծինի խումբերը (Իջեւանի չրջան, 11րդ – 13րդ դարեր), Բղենոյ նորավանքը (Տաթեւի չրջան, 11րդ դար), եւայլն :

Աւելցնենք վերջապէս՝ որ Էջմիածնի Կաթողիկոսութիւնն ալ իր կողքին ունի ճարտարապետներու յանձնախումբ մը — կազմուած երկրի ամենահմուտ մասնագէտներէն — որ, համագործակցաբար վերոյիշեալ հաստատութիւններուն հետ, կը զբաղի մասնաւորաբար Վաղարշապատի չրջանի եկեղեցիներու (Մայր – Տաճար, Հռիփսիմէ, Գայեանէ, Շողակաթ, եւայլն) վերանորոգման գործով եւ հոգալով հնագիտական համապատասխան աշխատանքներով : Եթէ յիշատակենք միայն 7րդ դարու գոհարին՝ Ս. Հռիփսիմէի պատերուն բծախնդիր մաքրումը դարաւոր սկիզբին վայրենօրէն — դեղեցկացնելու նպատակաւ եղած անչուշտ .. անոնց վրայ ծածկուած ծեփէն, եւ Մայր – Տաճարի հիմերու պեղումները՝ որոնք երեան հանեցին հեթանոսական գոհարանը եւ ծնունդ տուին Սահինեանի յանդուգն տեսութեան՝ Ս. Էջմիածնի սկզբնական պազիլիքային ձեւին եւ նոր կերպարի (քառակոպակ, կեդրոնագմբէթ) ծագման թուականի մասին (5րդ դար՝ ըստ Սահինեանի, եւ ոչ 7րդ՝ ինչպէս կը խորհին Թորամանեան եւ իր հետեւորդները), արդէն իսկ բաւարար չափով նչած կ՚ըլլանք հիմնական կարեւորութիւնը ճարտարապետներու այս մարմնի աշխատանքներուն :

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(3 Շար.)

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏԷՆ

—o—

Միայն անոնք, որ կը տառապին, գիտեն թէ ի՛նչ է վիշտը :

×

Մարդ նորէն երիտասարդանալու համար՝ պէտք է պարզապէս նորէն սկսի իր խենդութիւնները :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍ

Ծանօթ քանդակագործ Աբա Սարգսեանի ցուցահանդէսը Դիլիջանի մէջ, մեծ յաջողութիւն գտած է : Այցելուները ամէնէն աւելի գնահատած են անոր « Մեսրոպ Մաշտոց » , «Սահակ Պարթեւ» արձանները եւ հայ մտաւորական – ներու քանդակներուն չարքը :

Ո. ՏՈՒՐԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՒՅՏԸ

Ծանօթ խմբավար՝ Օհան Տուրեան երկու ամսուան չրջապտոյտի ելած է Ամերիկեան Գերմանիա, Հունգարիա եւ Պոլսոյ՝ Լեհաստան : Լայփճիկի մէջ պիտի ղեկավարէ տեղւոյն համանուագախումբը, որ կը նկատուի Եւրոպայի հինգ լաւագոյններէն մին : Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի մէջ եւս նուագահանդէսներ պիտի տայ, ղեկավարելով տեղւոյն զանազան մեծ համանուագախումբերը :

« ԲԱՐՈՎ – ԽԵՐՈՎ ՁԵՐԹԱՅԻՆՔ... »

Օդային եւ ցամաքային հաղորդակցութեան միջոցներով ապահովուած երկրի մը համար անըմբռնելի է, երբ ամառուան արձակուրդի մեկնող զբօսաչրջիկ մը՝ Գր. Բալասանեան «Սով. Հայաստան » թերթին Սեպտեմբեր 11ի թիւին մէջ կը գրէ.— «Տոմս պէտք է ճարէք երեւանէն դուրս դնալու համար, փորձեցէք ճարել : Գնացքները՝ դժուար, ինքնաթիռները (օդանաւները) դրեթէ անհնար... » :

Արդարեւ, Երեւանի ճամբորդին համաձայն «տասնօրեայ տառապանքէն յետոյ» է միայն, որ կարելի է օդանաւի տոմս ճարել, իսկ օդակայանին մէջ, մեկնումի ժամուն՝ « ձեր ինքնաթիռը կամ պատրաստ չէ, կամ նախորդ ուղեւորութիւնից դեռ չի վերադարձել, կամ պարզապէս անձնակազմը քնած է» : Եւ ճամբորդը ցաւով կը նկատէ, որ «տասը ինքնաթիռից մէկն է ժամանակին թըռչում, տասնից երկուսն է ժամանակին վայրէջք կատարում » :

Տոմս դնելու պահուն «տեղ չկայ » յայտարարուած է անընդմէջ, մինչ ուղեւորը «տարտափով, այո, տարտափով նկատում է, որ ազատ տեղեր կան ինքնաթիռում՝ հինգ, տասը տեղ ազատ, բոլորովին դատարկ » :

Երեւանցի ուղեւորին եղրակացութիւնն է, թէ «45 րոպէ թռչելու համար մի ամբողջ օր ու գիշեր օդանաւակայանում» պէտք է սպասել : Նոյնը վերաբերի համար :

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԾԱՂԻԿ

Ձեռքի մամլիչներով արուեստական վարդ, երիցուկ, մեխակ, կակաչ եւ այլ տեսակի ծաղիկներ կարելի պիտի ըլլայ արտադրել Հայաստանի մէջ ալ մօտերս, կը հաղորդեն Երեւանի թերթերը :

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

— Անչուշտ չէք հաւկնար, ըսաւ տրխտրքին հառաչելով, թէ այս անծանօթ այցելուն ձեզմէ ինչ կ՚ուզէ այսպիսի ժամ. մը, այսպիսի զրեանքով եւ այս պիսի լալով : Պարոն, պարզապէս եկած եմ ձեն ծառայութիւն մը խնդրելու ձեզմէ :

— Խօսեցէք, պարոն, ձեր տրամադրութեան տակ եմ ամբողջովին :

— Մարկրիթի Կօթիէի դոյքերուն վաճառման ներկայ պոնուեցաք, այնպէս չէ՞ :

Այս խօսքին վրայ, երիտասարդին յուզմէ, որ պահ մը զսպուեր էր, աւելի տատիկացաւ եւ Արման Տիւվալ սոսկումեան ձեռքերը աչքերուն տանիլ :

— Անչուշտ չատ ծաղրելի կ՚երեւամ ձեզի, աւելցուց : Ասոր ալ ներողամիտ եղէք եւ հաւատացէք թէ երբեք պիտի չմոռնամ այն համբերութիւնը, որով կը հանիք ունկնդրել ինծի :

— Պարոն, պատասխանեցի, եթէ այն ծառայութիւնը, զոր կրնամ մատուցանել ձեզ, ձեր վիշտը քիչ մը պիտի հանդարտեցնէ, չուտով ըսէք թէ ինչ բանով կրնամ օգտակար ըլլալ ձեզի : Վստահ եղէք թէ ուրախ պիտի ըլլամ ձեզի ծառայութիւն մը մատուցանելով :

Ա. Տիւվալի վիշտը համակրելի էր եւ ակամայ կ՚ուզէի հաճելի ըլլալ անոր :

Այն տեն ըսաւ ինծի .

— Մարկրիթի դոյքերուն վաճառման տեն բան մը դներ էք, այնպէս չէ՞ :

— Այո, պարոն, դիրք մը :

— Մանօճ Լէսքօ՞ն :

— Ճիշդ :

— Այդ դիրքը տակաւին քովերնի՞դ է :

— Ննջասենեակս է :

Այս բոլորին վրայ Արման Տիւվալ կարծես թէ մեծ բեռ մը ազատեցաւ եւ շնորհակալութիւն յայտնեց ինծի, որ պէս թէ այն դիրքը պահելով արդէն ծառայութիւն մատուցած էի իրեն :

Այն տեն ոտքի ելայ, սենեակը զգալէ եւ դիրքն առնելով բերի իրեն յանձնելու :

— Ճիշդ աս է, ըսաւ առաջին երեսի ձօնը դիտելով ու թղթատելով, ճիշդ աս է :

Եւ արցունքի խոշոր կաթիլներ իրկան դրքին էջերուն վրայ :

— Է ուրեմն, պարոն, ըսաւ ինծի նայելով եւ այլեւս փորձ իսկ չընելով ինձ մէ ծածկելու թէ լացած էր եւ տակաւին պիտի լար, այս դիրքը անպատճառ վար դնել կ՚ուզէ՞ք :

— Ինչո՞ւ կը հարցնէք, պարոն :

— Վասնզի պիտի խնդրեմ որ ինծի տաք :

— Ներեցէք հետաքրքրութեանս, ըսի այն տեն, զո՞ւք տուած էք ուրեմն այս դիրքը Մարկրիթ Կօթիէի :

— Ես ինքս :

— Այս դիրքը ձերն է, պարոն, առէք, ուրախ եմ որ կրնամ ձեզի վերադարձնել զայն :

— Բայց աւելցուց Ա. Տիւվալ չփոթելով, զոնէ ձեր տուած դրամը վերադարձնեմ :

— Ներեցէք որ այդ դիրքը նուիրեմ ձեզ : Այդպիսի վճառման մը մէջ միակ հատորի մը դինը չնչին բան մըն է եւ չեմ յիշեր իսկ թէ ինչ վճարեցի :

— Հարիւր ֆրանք վճարեր էք :

— Ճիշդ է, ըսի ես ինքս ալ չփոթելով, ի՞նչպէս իմացաք :

— Շատ պարզ կերպով : Կը յուսայի թէ Մարկրիթի դոյքերը չծախուած փակուած կը հասնիմ եւ այս առտու միայն հասայ : Կ՚ուզէի անպատճառ իրեն պատկանած առարկայ մը ձեռք անցընել եւ ճանուրդի պաշտօնեային մօտ վազեցի եւ արտօնութիւն խնդրեցի ծախուած առարկաներուն եւ գնողներուն անունները տալու համար : Տեսայ որ այս գիրքը դուք գներ էք եւ որոշեցի խնդրել ձեզմէ որ զայն ինծի տաք, թէ եւ ձեր վճարած դինը վախցուց դիս թէ դուք ալ որեւէ յիշատակով մը կ՚ուզէք պահել այս գիրքը :

Այսպէս խօսած առեն, կարծես թէ Արման տատուիս կը վախնար որ ես ալ իրեն պէս ճանչցած կ՚ըլլայի Մարկրիթը : Փութացի ապահովել զինքը :

— Ես զէմքով միայն ճանչցած եմ Օր. Կօթիէն, ըսի : Իր մահը իմ վրաս ըրաւ այն տպաւորութիւնը, զոր երիտասարդի մը վրայ միշտ կ՚ընէ մահը դեղանի կնոջ մը, որուն հանդիպելու հաճոյքը ունեցած էր : Անոր դոյքերէն բան մը ծախու առնել ուզեցի եւ չեմ գիտեր ինչո՞ւ այս դիրքին դինը յամառօրէն աւելցուցի կատղեցնելու համար պարոն մը, որ միտքը դրած էր այս դիրքը առնելու եւ կարծես թէ ասպարէզ կը կարզար ինծի : Ուստի նորէն կ՚ըսեմ, պարոն, այս դիրքը ձեր տրամադրութեան տակ է եւ զարճաչ կը խնդրեմ որ ընդունիք զայն իմ ինձմէ գնած չըլլաք, ինչպէս որ ես դնեցի ճանուրդի պաշտօնեային եւ որպէս զի մեր միջեւ աւելի երկար բարեկամութեան մը եւ աւելի մտերիմ յարաբերութիւններու դրաւական մը ըլլայ :

(Շար.)

ՏԷր եւ Տիկին Յարութիւն Ապեան եւ զաւակները, ՏԷր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ զաւակները, ՏԷր եւ Տիկին Ժաք Ապեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՋԱՐՈՒՀԻ ԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 18ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ առաւօտ Սեպտեմբեր 21ին, 8·45ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ, 10պիս Րիւ Թուէն, ուր-կէ մարմինը պիտի փոխադրուի Թիէի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Վասպուրականի Հայր. Միութիւնը խորին ցաւակցութիւն կը յայտնէ ՏԷր եւ Տիկին Գուրգէն Փանոս-եանի, ՏԷր եւ Տիկին Նորայր Հացագործեանի նաեւ ՏԷր եւ Տիկին Գառնիկ Բայրէեանի եւ բոլոր պարագաներուն ԱՒԵ-ՏԻՍ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ (Կառտան) կսկծալի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ չրջաններու բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան սրահին մէջ։ Օրակարգ.— Շրջ. ժողովի գեկուցում, տեղական կարեւոր հարցեր։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին։

ԿՐՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ, ժամը 20·30-ին, դպրոցին սրահին մէջ։ Շրջ. ժողովի գեկուցում եւ կարեւոր հարցեր։ Լանսէի, Ռընաժի ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԳԻՆԵԶՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է գինեճաշ մը, ի պատիւ ուսուցչին, դպրոցական վերամուտի առթիւ։ Տեղի կ'ունենայ, կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։

ԾԱԽՈՒ Է

Փառաւոր վավիյեոն մը քարաչէն, 7 սենեակ, վերնայարկ (կըընիէ), ամէն յարմարութիւններով, կառատուն, պարտէզ 1100 մեթր։

26, Avenue des Lyonnes
CHAMPIGNY s/MARNE
(5 minutes: gare Villiers s/Marne)
Տեղւոյն վրայ Շաբաթ, կիրակի, երկուշաբթի ժամը 14·30էն 18·30 եւ՝
PRO. 77-38.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

կարուհի – մեքենիսէն մը հագուստի, աշխատանոցի համար։ ԴԻՄԵԼ ԱՆՋԱՄԲ
CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱԻ–ՇՈԳԵՆԱԻ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ՝ Սեպտեմբեր 23։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Կը վերաբացուի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23ԻՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Սրբմեան վարժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առաջին Հինգշաբթի։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալջարեան։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին։

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կատարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ։

Պատանի նոր սերնդականներու դասաւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն։

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօմոնի եւ չրջակայքի յարգելի ծնողքին – բուն որ իրրեւ դիտակից ազգայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակութենէն։ Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիտ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ։

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պարտաւորիչ չէ։

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի Ազգ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23ին։ Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սէթեանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն ետքը՝ 4էն 5։ Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ	
դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը պնդողին վրայ։
Դիմել հեղինակին ցառաջի հասցէով

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ'Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ'Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

2e chaîne TELE-NETTE

6, RUE DE TERRE-NEUVE
PARIS (20e)

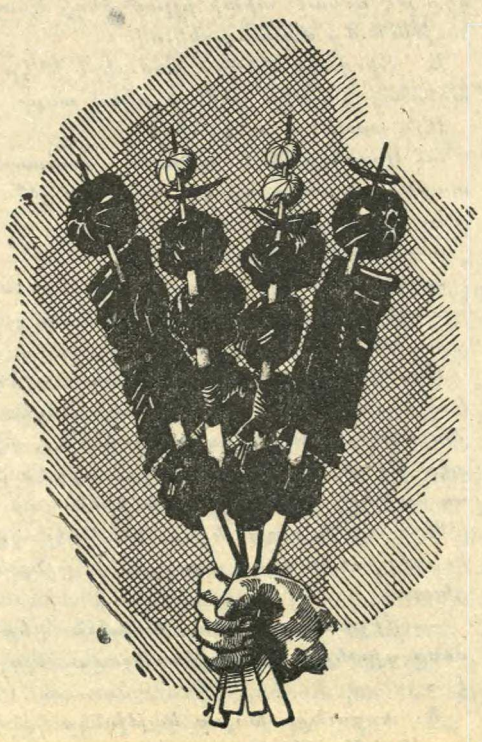
ԿԸ ... ԾԱԽԷ,
– ԿԱԶՄԷ,
– ՋԵՒԱՓՈԽԷ,
– ՆՈՐՈԳԷ,
– ԽՆԱՄԷ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՈՐԾԻՔ,
– ՋԵՏԵՂԷ ԸՆԿԱԼՈՒՋ ՅՈՂԵՐԸ:

1 CHAINE 2

ԱՄԷՆ ԻՆՉ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
ՁՐԻ ՆԱԽԱՀԱՇԻՒ

Téléphone :

PYR. 33-15

ՃԱՇԱՐԱՆ ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ կովկասեան ընտիր ճաշեր։

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ։

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԿԻՐԱԿԻ
22
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
22 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9815

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9815

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՆՔ ՆՈՅՆ ԲԱԽՏԸ ՉՈՒՆԵՑԱՆՔ

Անցեալ կիրակի առաւօտ Փարիզի մեծ սինակոկին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր արարողութիւն մը, ոդեկոչելու հա-մար յիշատակը այն Հրեաներուն, որոնք վերջին պատերազմի ընթացքին զոհ գացին հիթլերեան Գերմանիոյ ցեղասպան քաղաքականութեան :

Արարողութեան կը նախագահէր ռա-բունապետ Քափլան : Հանդրապետու-թեան նախագահն ու վարչապետը ևս նակոզ ըրած էին իրենց ներկայացու-ցիչները: Բազմաթիւ զանազան կազմա-կերպութիւններ ներկայ էին հոն իրենց դրօշակներով :

Կրօնական արարողութենէն վերջ ռա-բունապետը խօսեցաւ քարոզ մը՝ խարա-նելով Գերմանիոյ գործած ոճիրները իր իշխանութեան ենթակայ Հրեաներուն դէմ եւ երախտագիտութիւն յայտնեց Հանդէպ Ֆրանսայի : Ցետոյ դինուորա-կան չափորը հնչեցուց պատուոյ գաչէին վրայ ինկած նահատակներու ոդեկոչու-մը :

Ամբողջ արարողութիւնը ցուցադրուե-ցաւ Փարիզի պատկերասփիւռէն :

Ամէն տարի այս եղանակին յիշատակը այդ արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ մինոյն հանդիսաւորութեամբ : Փարի-զի Հրեաները չեն մոռնար իրենց ցեղին մեռելները , որոնց թիւը կը հաշուեն վեց միլիոն հոգի :

Ցուշարձան մըն ալ կանգնած են անոնց յիշատակին :

Մենք որ իրենցմէ առաջ ունեցած ենք մեր մէկուկէս միլիոն նահատակները , ոչ՝ Թուրքերու բարբարոսութեան , ա-լի՛ք քան ուրիշ ազգեր կը զգանք ահա-բութիւնը նման դժբախտութեանց :

Դաշնակցային Գերմանիա չուրացաւ հիթլերի գործած չարիքը : Ցաւ յայտ-նեց պատահածին համար : Ուզեց քաւել նոցին մեղքը: Բարոյական զոհա-գումներու մեղքը: Բարոյական զոհա-գումներ տուաւ Հրեայ ցեղին :

Քայլ մը աւելի առաջ երթալով, բարո-յականէն զատ նիւթական հատուցում ալ տուաւ Հրեաներուն, որոնք տասնեակ-ներէն ի վեր անկախ պետութիւն ունին, Միջերկրականի ափերուն վրայ :

Նիւթական մեծ աջակցութիւն ընծա-յելով այդ պետութեան, որուն չափով ու-զածնին քաշեցնել իր խիղճը : Վերապրող Հրեաները նոյնպէս կարեւոր հա-տուցումներ ստացան այսօրուան դէր-ձական իշխանութիւններէն :

Ինչ ը՞նէ ըրաւ Թուրքը :

Աճպարար Իթթիհատին ժառանգորդ տատապետութիւնները ո՛չ իսկ անկեղծ ներ մը յայտնեցին պատահածին համար : Միայն նիւթական հատուցում չտը-ւին, այլեւ իրենց «լքեալ գոյք» դրաւեցին պետութեան ու տարապետութենէն հրաչքով ապրած Հայերու չարժուն ու անշարժ կալուածքները, միլիառներու արժէ-քով :

Նուիրեցանք պահանջատէր պետութիւն մը, որ տէր դառնար մեր իրաւունքնե-րուն :

Ցետոյ ի՞նչ կ'ընենք մենք հոս՝ հան-դիսաւորապէս, ձայնասփիւռով ու հե-ռատեսիլով, պաշտօնական անձնաւորու-թիւններ մասնակցութեամբ ոդեկոչելու մեծ յիշատակը մեր նահատակներուն, որոնց հիւրընկալ ժողովուրդն ալ ի-րենց հպարտ ու գնահատէ հայ ազգի զոհաղու-թիւնները դաշնակիցներու դատին հա-մար :

Մենք նոյն բախտը չունեցանք :

Ճանչցնե՛նք մեր արժանիքները օտա-րին :

Պահա՛նջ բարձր պահել Հայ անունը :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻԱՍԻՆ ԼՈՒՍԻՆ ԵՐԹԱՆՔ

Կ'ԸՍԷ ՔԵՆԸՏԻ ՌՈՒՄԵՐՈՒՆ

Ապրաժողովին վերջին նիստին նախա-գահ Քենըտի նոր հրաւէր մը ըրաւ Ռու-սերուն զործակցութեան : Այս անգամ առաջարկեց միասին լուսին երթալ : Քե-նըտի ամէնէն առաջ չէչտեց թէ իր ներ-կայութիւնը Նիւ Եորքի Ապրաժողովին տաղնապի նշան չէ այլ ընդհակառակն՝ վստահութեան : Նախագահը յայտարա-րեց թէ Մոսկուայի հիւլէական համա-ձայնագրին պէտք է հետեւին ուրիշ հա-մաձայնագրեր :

« Մոսկուայի դաշնագիրը, չէչտեց Քե-նըտի, երկար եւ արդիւնաւոր ճամբորդ-ութիւն մըն է դէպի խաղաղութիւն : Կրնայ մանաւանդ ճամբայ բանալ նոր զործակցութեան մը եւ միացեալ ճիգե-րու անջրպետի հետազօտութեան մէջ : Այս կարելիութեանց մէջ, աւելցուց Քե-նըտի, նկատի ունիմ միացեալ արշաւանք մը դէպի լուսին » :

Նախագահը խօսած է նաեւ այլ հարցե-րու մասին, ինչպէս Գերմանիոյ խնդի-րը : Ցիչեցուց թէ «Միացեալ Նահանգնե-րը կը հաւատան ժողովուրդներու ինք-նորոշման իրաւունքին : Կը խորհին թէ Գերմանիոյ ժողովուրդը եւ Պերլինի ժողո-վուրդը պէտք է ազատ ըլլան վերամիա-ցնելու իրենց երկիրը, կը խորհին թէ Քուպայի ժողովուրդը պէտք է ազատ ըլ-լայ քաղելու պատուղները յեղափոխու-թեան մը որ դաւաճանուեցաւ ներսէն եւ չհաղորդուեցաւ դուրսէն : Կը խորհին թէ բովանդակ աշխարհը, արեւելեան թէ արեւմտեան եւրոպայի մէջ, ինչպէս Նա-եւ Ափրիկէի հարաւը կամ հիւսիսը , պէտք է ազատ ըլլայ իր ճակատագիրը ընտրելու » :

Եւ մարդկութեան հանդիսաը ապահո-վելու համար, Նախագահ Քենըտի կարդ մը միջոցներ առաջարկեց :—

Ա) Համաշխարհային կեդրոնի մը ըս-տեղծումը համաճարակներու դէմ պայ-քարելու համար :

Բ) Հետազօտութեան չրջանային կեդ-րոններու ստեղծում պիտուններ եւ բը-ժիշկներ պատրաստելու համար :

Գ) Համաշխարհային դրութեան մը ստեղծումը որ տեղեկութիւններ տայ օ-դերեւութաբանական մարզին մէջ :

Դ) Ծրագիր մը մէջտեղ դնել անտառ-ներու եւ վայրի կենդանիներու պաշտ-պանութեան համար :

Ե) Վերջապէս՝ հոդատարածական ար-տադրութեան համաշխարհային ծրագիր մը որպէսզի ամէն երախայ իր ախոր-ժակին չափ կարենայ ուտել : Բայց մարդ ոչ միայն հացիւ կեցցէ, աւելցուց նա-խագահը, եւ ՄԱԿի անդամները յանձ-նառու եղած են պաշտպանելու մարդ-կանց իրաւունքը : Եւ սակայն այդ իրա-ւունքները չեն յարգուիր երբ պուտտա-յական քուրմ մը կ'արտաքսուի կոա-տունէն, երբ կարդինալ մը ստիպուած է պահուըտիլ կամ երբ հաւատացեալներով լեցուն եկեղեցի մը վրայ ռումբ մը կը պայթի » :

Կրոմիքոյի միջոցաւ, Խրուչչեւ չնոր-հաւորական հեռագիր մը ղրկած է Քե-նըտիի, այս ճառին համար :

× Քենըտիի ճառին ատեն Բուպացի-ները բացակայ են նիստէն: Բացատրած են թէ կը նախընտրեն դաւաթ մը սուրճ խմել քան Քենըտիի խեղաթիւրումները լսել :

Օր ը Օրթ ը

ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ ... ԿԸ ԲՈՒՍՆԻՆ ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Ո՛վ սուրբ աղանց, որոց պարտէզ
Բուսուցանէ աստուածս այսպէս ...:

Ցորնաղի երգիծականիէն բաղուած են այս տողերը , զորս տաղաչափական ձե-ւով հայերէնի թարգմանած է վենետիկ-եան վարդապետ մը :

Ցորնազի ծաղրը ուղղուած է հին ե-գիպտացիներուն, որոնք իբրեւ աստուած կը պաշտէին ... սխտորը : Նոյն աստ-ուածպաշտութիւնը կը կատարուէր նա-եւ Հնդկաստանի եւ Ջինաստանի մէջ : Երջանի՞կ օրեր : Եթէ ուզէիր տեսնել աստուածը՝ զոր կը պաշտես, կ'երթայիր պարտէզ : Մենք տեսած ունի՞նք մեր Աստուածը, երբ կ'երթանք եկեղեցի, որ ամէնուս կը պատկանի, նոյնիսկ ... սե-փական եկեղեցին, որ ի Նիէվո :

— Ոչ կարես տեսանել զերեսս իմ, ըսեր է մեր Աստուած պապան (*Ել. ԼԳ. 20*) :

Է՛հ, այս հարցն ալ լուծուած է այսօր :

Փարիզի մէջ, այժմ, նոր աստուած – պաշտութիւն մը կը կատարուի, Աստ-ուած յայտարարելով Սոխը : Այսուհե-տեւ կրնանք տեսնել աստուածը: Տանտի-կիններ, աստուած իջած է այսօր մինչեւ խոհանոց, — սակայն, զգո՛յշ, չեղէք .. ուտէք :

Այս աստուածը կը լացնէ, արցունք թափել կուտայ : Այս աստուածը բուրվառ չի գործածեր, գիտէք : Այս աստուածը ..

Կատակ չէ, Փարիզի մէջ բազմատեսակ աստուածպաշտութիւններ կան: Ատոնց – մէ մէկն է սոխապաշտութիւնը: Կի Պրը-թոն, երիտասարդ լրագրող մը, իրեն բան – գործ ըներ է հետապնդել Փարիզ – եան հաւատացեալները, երկար ուսում – նասիրեր է անոնց Քրետօները եւ ծէս – րը, եւ ի վերջոյ գիրք մըն է գրեր .

Les Nuits Secrètes de Paris

Այս գիրքին մէջ կը ներկայացուին այ-լազան աստուածպաշտութիւններ ,— ո – մանիք լուսինը կը պաշտեն իբրեւ աստ-ուած, ոմանիք հաւկիթը, ոմանիք կրակը, ոմանիք ... պորտը ,— այո՛, պորտը , չէ՞ որ պորտէն կը սկսի կեանքը , եւ այս աստուածպաշտութիւնը կը կոչուի *օմ* – *ֆալոփսի*, թարգմանի՝ պորտատեսու – թիւն: Պարզ մարդիկ են սոխին հաւա – տացեալները, աշխարհաբարեան, ատոր համար յուսարէն բառ չեն փնտռած՝ ա – նուն տալու համար իրենց աստուածպաշ–տութեան: Այսուհանդերձ ունին իրենց կրօնական փիլիսոփայութիւնը , իրենց ծիսարանը, իրենց ալէլուիը: Ջեմ գիտեր թէ սոխապաշտ էր հայ խաչագո – ղը, որ կ'երգէր .

Սոխ ու սխտոր, ալէլուիա ...

Կը խնդրեմ, կատակ չկարծէ՞ք: Ջեզմէ ոմանիք, ասանկ բարակ բաներու հանդէպ գլխուս հաստութեան ծանօթ, թերեւս կը խորհին թէ ... *ուլտուրմիչ* կ'ըլնեմ: Կամ կը կարծեն թէ ես ալ, իմ կարգիս, կրօնիք շինելու ելած եմ՝ առանց հաւատացեալ ունենալու շուրջս, երբ ուրիշ Հայեր ե – կեղեցի շինելու ելած են՝ առանց Հայու – թիւն ունենալու եկեղեցիին շուրջը, մօտ կամ հեռու :

Է՛հ, հիմա եկեղեցի շինելու, կրօնիք շինելու շրջան է դարը :

Նիւ – Եորքի մէջ գտայ գիրք մը, դեռ նոր լոյս տեսած, որ կը ներկայացնէր մօտ հարիւր կրօնիք՝ ի վայելումն Ամե – րիկացիներուն: Ամէն կրօնիք, մէկը մի-սէն տարբեր, ունէր իր եկեղեցին, բայց նոյն աստուածը :

Փարիզի այս հրատարակութիւնը կը հաստատէ թէ բազմաթիւ աստուածներ կան այս շնորհալի մայրաքաղաքին մէջ :

Սոխ աստուածին կրօնապետին հետ տեսակցելով, կի Պրըթոն կը բաղէ շատ հետաքրքրական ծանօթութիւններ .—

Սոխապաշտներու կրօնիքը հիմնուած է 1929ին: Հիմնադիրն է եղբայր Ֆրանսուա Թոմա : Նախ քան կրօնապետ դառնալը, եղբայր Թոմա եղած է կառապան, պատ-կերահան եւ հաշուապահ: Կրօնապետը , յանկարծ, օր մը կը նշմարէ որ կը ծլի սոխը , իսկ իրեն, առանց նոյնիսկ հող մտնելու: Ու եղբայր Թոմա կը յղա – ցայ գաղափարը թէ մարդ արարածը եւս կրնայ ծլիլ, ինչպէս սոխը: Ի՞նչ հարկ ցողուն արձակելու եւ հունտ կապելու :

— Մարդուս մեծագոյն թշնամին , ըստ սոխապաշտութեան սկզբունքներուն , կիրճն է : Վերջապէս կիրճն է որ կը սպա-ռէ մարդկային ուժերը՝ որդեծնու – թեամբ :

Այր կամ կին՝ մարդկային արարածը պէտք է հետեւի սոխին, որ կը ծլի ա – ռանց հունտ կապելու եւ ուժը ցրուելու: Եւ այսպիսի խելացի խօսքեր :

Այժմ եղբայր Թոմայի յաջորդն է եղ – բայր Աւգոստոս, որ օրինակներ կը բե – րէ ... Աստուածաշունչ Մատեանէն , ինչպէս Եւովմը :

Այս սոխապաշտները, «եղբայրներ ու քոյրեր » ունին Փարիզ եւ գա – ւառ, ամէն շաբաթ կը պտըտին գիւղէ գիւղ՝ ալէլու կարդալով սոխ աստուածին ... *Մարսէյեզի* եղանակով : Ունին մեծ թիւով հաւատացեալներ :

Յաջորդով նոյնիսկ հետաքրքրական այլ կրօնիքներու մասին :

ԱՐԱՋ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ IԳ. մեծ պապ մըն էր, երբեք պիտի չմոռնամ » ըսած է «Իզ – վեստիա»յի խմբագրապետը՝ Ադուպէյ որ աւելցուցած է թէ Պօղոս Ձ.ին կը սպասեն իր նախորդին գծած ճամբուն չարունակութիւնը »: Խրուչչեւի փեսան այս յայտարարութիւնը ըրած է նաւուն վրայ, Նափոլիի մէջ, աւելցնելով թէ ճամբորդութիւն մը կ'ընեն միացնելու համար բոլոր լրագրողները եւ ստեղծե – լու համար «դրչի տեսակ մը Միջազգա – յին » :

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ թերթերէն հաք ազդայնա-ցուց Ալժէի գլխաւոր պանդոկներն ու կալուածները : Առանց մէջ՝ հանրածա – նօթ Ալէքթի եւ Ալպէր Ա. պանդոկները:

ՏԻՎԻՏ ԼՕ, Անգլիոյ ամէնէն հռչակա-ւոր ծաղրանկարիչը մեռաւ առջի օր, զոհ սրտի տաղնապի մը: Ծնած էր 1891ին: Պատերազմի չրջանի իր ծաղրանկարները անսպառ ազբիւր մըն է պատմաբանին համար որ կ'ուզէ ծանօթանալ միջին Անգլիացիին հոգեբանութեան այդ չրջանին :

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Մեր խմբագրատունը այցելեցին , վեր-ջին չաբաթներու ընթացքին :—

Տիկին Լիւսի Արզումանեան, *Միլանո-յէն որ քանի մը օր Փարիզ մնալէ ետք վերադարձաւ իր բնակավայրը :*

Տիկին Փեղիվանեան, *Պէյրութէն, ծանօթ երգչուհի :*

Տիկին Պօյաճեան, *Պէյրութէն, :*

Տոքթ. Մաւուկ Խանպէկեան, *Միլա – նոյէն :*

Պ. Ն. Թարայեան, *որ Մարոքէն Լոն-տոնի իր բնակավայրը կը վերադառնար :*

Պ. Մ. Տէտէեան, *Պէյրութէն :*

ԱՐՍԷՆԸ ԱՐՍԷՆԻՆ ԴԷՄ

—o—

Քայֆ ընդ քայս ելեալ···:
ԵՂԻՇԷ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Երկար վիճաբանութիւններ կատար – ուած են ամէն բառին մասին, աւելի քան կէս դարէ ի վեր: Կրնանք երկու խումբի բաժնել այդ վիճաբանութիւնները.—

1.— Ամէ՞ն թէ ամեն,— ուղղագրու – թեան հարց :

2.— Ամէն հոլովմամբ ամէնէ՞ն թէ ա – մենէն, — տառափոխութեան հարց :

Առաջին վէճին մասնակցած եմ, յե – տինը վիճողներուն մէջ, երկու անգամ.—

1938ին՝ տալով ութ յօդուած, ներկա – յացնելով ամէն բառին ուղղագրական վէճին պատմութիւնը, դէպքերու ստուգաբանական փորձեր, ու վէճին մասնակցողներուն կարծիքները, եւ վեր – ջապէս երբայերէն ամէն ու հայերէն ա – մէն բառերուն արմատական նշանակու – թիւնը :

Եւ այս տարի՝ տալով վեց յօդուած, այս անգամ ծանրանալով գլխաւորաբար բառին հոլովական տառափոխութեան վրայ:

Վէճին այս երկրորդ գլուխին մասին հրապարակային վիճաբանութիւն չէ կա – տարուած, որքան դիտեմ: Ու գիս չատ կը զարմացնէ այս պարագան :

Ամէնը էով պէտք է գրել, ո՛չ, Եով պէտք է գրել, ըսեր են ու կռուեր եւ ի – րարու գլուխ են պատռեր, բայց էով գրողներն անգամ երբեմն տառափոխու – թիւն են կատարեր հոլովման մէջ, եր – բեմն ալ չեն կատարեր, այսուհանդերձ մէկը կամ միւսը չէ փորձեր նոր կուռ մը բանալ այդ հարցին առթիւ: Դեռ աւե – լին,— մեր մեծատուն հայապէտներն ան – դամ, — խօսքը ուղղական հոլովը էով գրողներու մասին է, — սեռականն ու բացառականը հոլովեր են թէ՛ էով, թէ՛ Եով, ուշադրութի՛ւն, միեւնո՛յն յօդ – ուածին մէջ:

Յակոբ Գուրգէն, մէկը հայ լեզուի վարպետներէն, քո՛ւրմ կամ «վհուկ հայ լեզուի»՝ ինչպէս կուչեր է Եղիշէ Դուր – եան, վերջապէս մէ՛կը այն խումբէն, որ պոռացեր է «հայերէն չէ գրել ա – մէն», ի՛նչպէս կը պատահի որ իր Պատ – կեր աշխարհիկ գրականութեան մէջ, հա – մար առաջին, կը գրէ ամէնէն (էջ 48, տող առաջին, կը գրէ ամենէն (էջ 78, 51), ու կը գրէ նաեւ ամենէն (էջ 78, 81) :

Ի՞նչ արտառոգութիւն :

Ձե՞ս նեղանար: Ձե՞ս յանդիմաններ : Դուք մեծերդ՝ որ այսպէս կ'ընէք ···

Բայց ինչո՞ւ վէճ չէ առեղծուած: Մէկը միւսին ականջէն չէ քաշած :

Ամէն կը գրեն էով, յետոյ կը հոլովեն Եով,— ինչո՞ւ: Ձե՞ն նչմարած որ այ – տառոց երեւոյթ է: Կա՞յ մէթէ օրինակ մը եւս, որ երկրորդէ եւ արդարա – ցընէ նման արտառոգութիւն մը :

Վիճողները, մէկը միւսին հետեւելով միշտ, զբաղած են բառին ուղղական ձե – ւին ճշդումով, ստուգաբանութեան ու – ղիով: Լսած են.

1.— Ամէն եւ համայն նոյն բառերն են, առաջինը՝ երկրորդին ռամկացումը:

2.— Ամէն արմատն է ամենայն բառին՝ այն ածանցով երկարած :

3.— Ամէն կրճատ ձեւն է ամենայն բառին՝ վերջին վանկ – ածանցը ինկած եւ կարճցած :

Բայց ոչ ոք, ոչ ոք ուզած է հարցնել թէ հոլովման պարագային՝ ինչո՛ւ ամէն բառը կ'ըլլայ ամենէն: Ո՞ր օրէնքով :

Ուրկէ՞ կուգայ այս արտառոգութիւնը:

Իրականին մէջ, ինքնին արտառոգ բան մըն է այս ամէնը: Ձկայ նմանը հայ լեզ – ուի մէջ: Հոլովման մէջ վէճ կը յարու – ցանէ ոչ միայն է կամ ե տառերուն սիւպսթիթիւսիոնով, այլ եւ հոլովական կարգ մը ձեւեր մերժելով եւ ընդունած ձեւերուն ալ զարտուղութիւն պատճա – ռելով :

Օրինակ.

Ուղղական հոլով՝ ամէն :
Սեռական – տրական՝ ամէնուն :
Բացառական՝ ամէնէն :

Գործիական՝ ամէնով, զոր կ'արհա – մարհէ, չնորհ չըներ գործածել յա – ճախ(*) :

Այժմ առնենք սեռական – տրականը, որ կը համապատասխանէ Ոխով կա – տարուած հոլովաձեւին:

Այս հոլովաձեւը ունի իր առանձին պատմութիւնը.— Մահ – մահու ձեւին մէջ կը մնայ դասական, չենք կրնար ը – սել մահի: Ցառուկ է, միշտ դասական լեզուի մէջ, նաեւ բացառականին, ինչ – պէս՝ ի վնասու, նոյնպէս գործիականին: Իսկ մարդ – մարդու ձեւին մէջ՝ ռամ – կական, որովհետեւ կուգայ դասական մարդոյ ձեւէն, ինչպէս եւ բայերու մէջ՝ առնել – առնելու, որ կուգայ նոյնպէս դասական ձեւէն, որ է առնելոյ :

(*) Այս առթիւ կ'արժէ արձանագրել Հ. Գաբրիէլ Աւետիքեանի դիտողութիւ – նը : Խօսելով *ամէն* բառին գրաբար հո – լովներուն մասին, կը գրէ· «Յոգնակի սեռականը, *ամենից*, նախնիք յաճախ կը բանեցնեն, մէկալ հոլովքը քիչ: Նորերը առին հասարակ ըրին, մընտռեցին, որ հիմք աւելի գործ կ'ածեն *ամենայնին* եւ *ամենեքեանին* հոլովքը»:

Գալով *ամենեքեան* բառին, որ «անձ – ներական» կոչուած բառերուն ձեւն ու – նի, շատ հին ձեռագրաց մէջ գրուած է, երբեմն, *ամենիքեան*, իբր թէ կազմուած՝ սեռականին վրայ, *ամենի*, յաւելուա – ծական *քեան* մասնիկով: Այդ կարծիքը չունիմ :

Սակայն ամէն չունի ամենոյ կամ ա – մենու ձեւերը, ոչ ալ ամենէ, ու միշտ կը պահէ ն տառը՝ աշխարհաբարեան իր հո – լովումով հանդերձ: Ուրեմն ամէն սեռա – կան կամ բացառական կը չինէ էն կամ ուն աւելցնելով իր պոչին վրայ: Բայց կը նեայէ ն տառը եւ տեղը կը դնէ Մ տա – ռը, երբեմն Դ տառը,— ամէնուս կամ ամէնէս: Միայն այս ձեւերուն մէջ: Այ – լապէս ն տառը փակած է կոճղին:

Ջունինք էն եւ ուն հոլովակերտները : Ունի միայն ամէն բառը, որ իր ն տառը կը փոխանակէ Մ եւ Դ տառերուն հետ :

Ուրկէ՞ կը ծագի այս էքլէկէօզու – թիւնը :

Ընկերոջս Բ. Թաշեանի կասկածը լոյս մը կաթեցուց մտքիս մէջ.—

« Ենթադրելի է, որ, կ'ըսէ, ամենէն բառին արմատը ոչ թէ ամէն, այլ ամե – նայն բառն է»:

Իսկ ես կ'ըսեմ.— Ոչ թէ «ենթադրելի է», այլ կարելի է ստոյգ համարիլ թէ ամենէն բառը ամենայն բառն է: Թաշ – եանի «ենթադրութեան» չարունակութիւ – նըն է սխալը: Այսպէս, ընկերս կը կար – ծէ ամենայն բառը հոլովեալ ամենայնէն ձեւով, որմէ՝ ամենէն: Ինչո՞ւ հոլովել, սակայն, այդ ձեւով :

Վասնզի կ'ուզէ եզրակացնել.—

« եթէ ճիշդ է այս ենթադրութիւնը, ապա ուրեմն պէտք է գրենք ամենէն»:

Կ'ընդունիմ որ ճիշդ է իր ենթադրու – թիւնը՝ մեկնումի կէտին մէջ, բայց սը – խալ՝ եզրակացութեան մէջ :

Ունինք միանգամայն բառը, որ մէջ – նադարեան ձեռագիրներու մէջ գրուած է միանգամէն, (այն = էն): Նոյն ձեւով ապահովաբար պիտի գտնուի օր մը ա – մենայն բառին կրած ձեւափոխութիւնը, ամենէն :

Բայց, ուշադրութի՛ւն, այս ամենէն բառը չի նշանակեր ամէնէն, այլ միայն ամենայն: Ռամկօրէն ամենէն (ոչ հո – լովեալ) ձեւը, յետադային, չփոթուած է ամէն (նոյնպէս ոչ հոլովեալ) ձեւին հետ, երկրորդը աւելի հին, օր մըն ալ համաբուելով այս վերջինին հոլովեալ ձեւը:

Ահա թէ ինչո՛ւ մեր մեծերը, լուռ գրամանքով մը, դիտեր են ե տառին յա – մառօրէն պահպանումը ամենէն բառին մէջ, ընդունելով գոյն ամէն բառին հո – լովեալ ձեւը, ի հեճուկս աշխարհաբարի ամէնէն էական, ամէնէն ամուր կանոն – ներուն :

Բացառականը հետեւած է սեռականին՝ անոնց մօտ, որոնք էով կը գրեն ամէնը եւ Եով՝ հոլովեալ ձեւը :

Նշմարած չէ՞ք, սակայն, որ ամէնէն բառը իր այս ծագումը կը մատնէ՝ երբ դերագրական կը չինէ ··· մակրայական երանգով մը, որ մեր լեզուին դասական եւ սեփական աւանդութիւններէն կուգայ :

Ինչ որ է ածականը գոյականին հա – մար, գրեթէ նոյն բանն է մակրայը բա – յին համար: Ածականը կը գրուի գոյա – կանին առջեւը կամ ետեւը, ինչպէս մակ – բայը՝ բային առջեւը, այսինքն վրան (մակ), կամ ետեւը, այսինքն տակը (ստոր), այդ պատճառաւ կոչուած նաեւ մակ բայի կամ ստոր բայի, բայց կը մնայ միշտ «անխաղաց», այսինքն ան – փոփոխ, ծառայելով իբրեւ «նշանակիչ պարագայից բային»: Հին հայերէնի մէջ սովորութիւն չէր մակրայ տալ ածակա – նին: Ահա թէ ինչո՛ւ հայապէտները դա – սական չեն համարիր ամենալաւ բառը (լաւն ի լաւաց, դերագրական նշանա – կութեամբ), եւ ընդհակառակն դասա – կան կը համարին ամենագէտ բառը (ա – մենայնիւ իմաստուն, ոչ դերագրական):

Երբ ա՛յս ողիով մօտենանք հայ լեզ – ուին, ամէնէն դեղեցիկ տառութեան մէջ եւս պիտի գտնենք աւանդական յատկու – թիւնը, որ դերագրական կերտելու օտար ձեւին տակ իսկ կ'ապրի տակաւին: Ա – զարեւ, ամէնէն գեղեցիկ տառութիւնը, ըստ դասական բառակերտութեան, կը նշանակէ յոյժ գեղեցիկ կամ ամենագե – ղեցիկ, եւ այստեղ ամէնէնը կը փոխա – րինէ ամենայնը, ըսելու համար ամենայն գեղեցկութեամբ օժտուած :

Ուրեմն, պարզ խօսքով՝ ամենայնը կը – նայ ամենէն ձեւն առնել, բայց ոչ ամէ – նէն նշանակութեամբ :

Աչխարհաբարի մէջ են վերջաւորու – թեամբ բառերը տառափոխութիւն չեն կատարեր հոլովման մէջ, (այլ վերջա – վանկերու կրած փոփոխութիւնը կը հա – տատէ թէ աշխարհաբարը կասած է իր ընթացքին մէջ՝ առանց հասնելու իր լը – բումին,— երկար հարց է այդ երեւոյ – թին քննութիւնը):

Արդ, երբ ընդհանուր է կանոնը, կը դառնայ սուրբ կանոն, ուրեմն անբա – նաբարելի :

Ամէն – ամէնէն, այսպէս է կանոնա – դրուած Այտընեան Արսէնէն, աւանդ – ուած Ղազիկեան Արսէնին եւ ամէնուն :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

ՕՍԿԱՐ ՈՒԱՅԼՏԷՆ

—o—

Այրերը կ'ուզեն կնոջ մը առաջին սէ – րը բլլալ, ատիկա իրենց ունայնամտու – թիւնն է : Բայց կիները աւելի նուրբ բնազդ մը ունին, կ'ուզեն երիկ մարդուն վերջին «ռոմանս»ը բլլալ :

×

Քսան տարուան «ռոմանս» մը կնոջ մը աւերակի մը երեւոյթը կուտայ, բայց քսան տարուան ամուսնական կեանք մը տոկուն շէնքի մը պէս կ'ըսէ գինքը :

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

—o—

ՍԻՐՈՎ՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Տեղին՞ էր Հայրապետ աղբօր դառնու – թիւնը : Իրաւունք ունէ՞ր այդքան մեծ – ցնելու պարտ, աննշան խնդիր մը: Ու յե – տոյ, ի՞նչ կը չահէր պոռալ կանչելով, աչխարհը իրար անցընելով լոկ անունի մը փոփոխման պարտ ու հասկնալի առա – ջարկին համար:

Մենք այսպէս կը տրամաբանէինք, բայց իրեն համար կարծես «կենաց եւ մահու» խնդիր էր :

Ի՞նչ էր պատահեր :–

Զինք կանչեր էին «Սէն – Ժան», (այսպէս կը կոչէինք Օտարականներու Գրասենեակը): Միւսիւ Հայրապետ, — ըսեր էին իրեն, — խնդրագիրդ ընդուն – ուած է, հպատակութեան թուղթերդ ե – կած են, ամէն դործողութիւն լրանալէ առաջ լաւ էր որ սա երկարապատում, դժուարահնչուն անունդ փոխես ու աե – ղական կարճ եւ յատակ անուն մը որդե – դրես: «Ինչ է այս «եան – եան – եան» անպատում անունները ըսած էր պաշ – տօնեան հեղնանքով :

Հայրապետ աղբար, այս լսելով՝ զայ – րացած, դուրս ելած էր պաշտօնատունէն հայհոյանքներու չարոց մը ծամելէն: Եւ հիմա, տեղէ – տեղ, սրճարանէ – սըր – ճարան կը դեգերէր իր «ցաւը» պատմե – լու, դառնացած հոգին թեթեւցնելու հա – մար ···

Տեղական լեզուն գիտցող մը կը փնտը – ռէր, որ միեսին պաշտօնատուն երթար եւ ըսելիքները թարգմանէր անոնց, այդ «պռուտալա»ներուն ···

Սրճարանի մը անկիւնը, սուրճի դա – տէ մը առջեւ, երբ դէմս ցցուեցաւ Հայրապետ աղբարը:

— Է՛·· զրոց – բրոց, փաթաթէսի բա – նաստեղծ, միշա, ամէն առեն թերթ – թուղթ ունիս առջեդ, լեզուդ ալ միշտ կը պլպլայ, յայտնի է որ խելքդ ալ Խար – բերդի մեր պարոն Պաղտասարին չափ « աչխրքի » բաներուն կը հասնի, ղէհ, էլ երթանք, բան մը հասկցուր այդ պաշ – տօնեայ ըսուածներուն:

Ի՞նչ է, ի՞նչ է պատահեր, Հայրապետ աղբար, բարին ըլլայ: Որո՞նց մասին է խօսքդ: Ինչո՞ւ այդքան զայրացած ես : Նստէ, դուռթ մը սուրճ վերցուր, ցաւդ հասկնանք :

— Սուրճ խմելու առե՞ն է: Սուրճ խը – մելու սի՞րտ մնաց: Որո՞նց մասին է խօսքս, չէ՞ս դիտեր, սա Սէն – Ժան նըս – տած ապտակներու մասին է: Ես իրենց լեզուէն «չաթ – փաթ» կը հասկնամ, բայց չատ լաւ հասկցայ ինչ որ ըսին ին – ծի այնտեղ: Գիտե՞ս ինչ··· «Հպատա – կութեանդ թուղթերը եկած են,— ըսին, — ալ Ֆրանսացի պիտի ըլլաս, բայց թա – մամ Ֆրանսացի ըլլալու համար՝ պէտք է անունդ փոխես» այսինքն «եան»ը վեր – ցունեմ ու անոր տեղ՝ «խատիֆէյէ» նոր անուն մը առնեմ: Ասիկա եղա՞ւ :

Ենթադրեցի որ Հայրապետ աղբարը սխալ հասկցած ըլլալու էր: Գիտէի որ հպատակութեան պարագային անունի փոփոխման առաջարկներ կ'ընդլայնին, բայց պարտադիր չէր ոչ ոքի համար : Այսուհանդերձ ուզեցի իր ցանկութիւնը կատարել :

— Երթանք, Հայրապետ աղբար, — ը – սի — երթանք, ինչու չէ, ղլուխս կը կոտրեմ, խօսքդ չեմ կոտրեր, միայն քիչ մը դուսպ եղիր, «բրդոյ» մը կամաց, հանդիստ խօսէ այդ մարդոց առջեւը : Գիտե՞ս, հոն պաշտօնատուն է եւ մենք օտարականներ ենք, «հայմաթլոս», հաս – կըցա՞ր, «էթրանժէ, էթրանժէ՛»: կըցա՞յ հասկցնել :

– Ծօ, դո՞ւն ալ սկսար բարակնալ : դիւղի սիսեռ, դուն ալ «էֆէնտիկի» դար – ձար, դուն ալ ինձի խրատ տալու եղար, հա: Հապա ինչի՞ս դրիչ կը բռնես, յօդ – ուածներ կը գրես, «Հայը Հայ պահենք» կը պոռաս: Հայը ի՞նչպէս Հայ կը պահ – ուի: Հայը ի՞նչպէս Հայ մնացած է մին – չեւ օրս, պուտալա : Սիրաբանական պատմութիւններ գրելո՞վ, «քաֆէ – քը – րէմ » խմելո՞վ: Ցած խօսէ, կամաց խօ – սէ, պաչտօնատուն է ··· վո՞րը : Այ, դիպիմ, դուն ալ «եան»ը վերցուցեր ես, դուն ալ անունդ կարճեցուցեր ես, ա – նունիդ վրայէն եանը վերցնես որ ինչ կը մնայ տեղը:

Կը ճանչնայի Հայրապետ աղբարը, կը ճանչնայի անոր բովանդակ հոգին, — մաքուր, անարատ հոգի: Անոր ապ – րումներն ու զգացումները լիովին ճանչ – էին ինծի, տասը հարց որ իրմէն վե – տանալու տեղ՝ ժպտեցայ, խնդացի քա – ձըր ճայնով ու մէկ մէկ սուրճ խմեցի նոր ճամբայ ինկանք :

Ճամբու ընթացքին, Հայրապետ ա – բար իր սրտին վրայ կուտակուած դա – ռնութիւնները մերթ յուզումով, մերթ դայրոյթով, յաճախ խոր հառաչքով, թափեց առջեւս: «Ինչո՛ւ եկանք, ինչո՛ւ եկանք··· ինչու այս ըպրծուն պղտա – ները ինկանք :

— Պիտի թարգմանես, ինչ որ ըսած պէտք է որ բառ առ բառ թարգմանես մի վախնար: Կ'ուզեն լաւ՝ չեն ուզեր, ես ալ ինծի համար վար, թուղթն ալ իրենց, տակութիւնն ալ, աւելի լաւ է մնամ :

— Լաւ, — կը թարգմանեմ ըսի – նք հանդարտեցնելու համար :

(1 Շար.)

ՄԻՍԱՔ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

— ԹԵՐԻՆԵՐ , — ԱՆՀՐԱԺԵՇՏԱԲԱՐ ԿԱՏԱՐՈՒԵԼԻՔ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Ինչպէս յայտնի կ'ըլլայ վերը ըսուածէն, հնագիտական աշխատանքներու եւ պատմագիտաբուհեսական ուսումնասիրութիւններու մարզին մէջ ցարդ մեծ նպաստ գոլեալ գործ կատարած են Հայաստանի պետական թանգարանի պահապանները ու գիտնականները : Անոնք զգալապէս զարգացուցած են Մառով ու Լալայեանով, Թորամանով եւ Օրբելիով սկսած գործը : Ներկայացուցած են եւ հարստացուցած՝ հայագիտութեան գանձարանը :

Կատարուած գործին մեծութիւնը այնքան աւելի ցայտուն կը դառնայ՝ որքան աւելի լաւ ճանչնանք այն պայմանները— յաճախ չատ դժուարին — որոնց մէջ կ'աշխատին Հայաստանի հնագէտները ու պատմագէտ — ճարտարապետները . — գիտական դժուարութիւնները , մի– ջոցներու պակասները, ինքնաշարժի կառքերու ճանապարհներու սակաւու– թիւնը՝ որ յաճախ կը ստիպէ քիլոմեթրներ ոտքով կտրել՝ սարի մը գագաթին կամ կիրճի մը բերանը կառուցուած միջնադարեան վանք մը այցելելու համար :

Սակայն, չքմեղանքները որքան ալ արդարացի ըլլան, անհրաժեշտ է դիտել՝ որ չատ մը աշխատանքներ տակա– ւին կը մնան կիսաւարտ, թերի, կամ պարզապէս ծրագրի սահմաններու մէջ : Անհրաժեշտ է հրապարակաւ նշել, որ՝

Ա.— եթէ կանոնաւոր կերպով պեղ– ուած են ու կը պեղուին Դուինը, Կար– ճին – Բլուրը եւ Արին – Բերդը, ապա տակաւին բրիչի առաջին հարուածին կը պատկն հելլենագիտական և արուեստ– ական Հայաստանի մասին թանկարժէք տե– ղեկութիւններ հայթայթելու կոչուած Արմաւիրը, Վերին եւ Ստորին Արտա– շատները, Երուանդաշատը : Գառնիի մէջ ներկայ աւերակ եկեղեցիէն առաջ ալ ունեցած ենք

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Շիրինեան եւ Տակառեան ընտանիքները հարիւր ֆրանք կը նուիրեն Մշակոյթի Տան փոխան Ծաղկեպսակի եղիսաբէր Գնեազեանի մահուան առթիւ :

(Մտանալ «Յառաջ»էն) :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ 35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ. :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ *կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիչեր մինչեւ լոյս, 6րդ Թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ :*

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա :

ԳԻՆԵՋՕՆ ՏՒՍԻՆԻ ՄԻՋ

Կպտ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է դինեճօն մը, ի պատիւ ուսուցչի – չին, դպրոցական վերամուտի առթիւ : Տեղի կ'ունենայ, կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

ԾԱԽՈՒ Է

Փառաւոր փավիյեոն մը քարաչէն, 7 սենեակ, վերնայարկ (կոընիէ), ամէն յարմարութիւններով, կառաւտուն, պարտէզ 1100 մեթր :

26, Avenue des Lyonnes
CHAMPIGNY s/MARNE
(5 minutes: gare Villiers s/Marne)

Տեղւոյն վրայ Շաբաթ, կիրակի, երկուշաբթի ժամը 14·30էն 18·30 եւ՝

PRO. 77-38.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

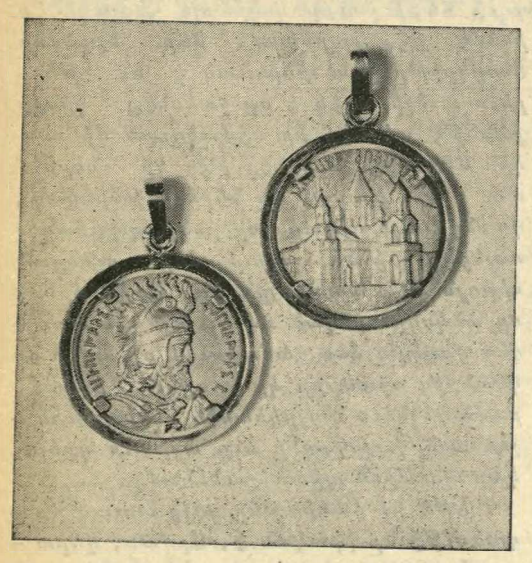
Կարուձի – մեքանիկէն մը հագուստի, աշխատանոցի համար : ԴԻՄԵԼ ԱՆՋԱՄԲ

CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն· Ֆ·
Շրջանակով 300 Ն· Ֆ·

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9·)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Օրակարգ.— Զեկուցում Շրջ. ժողովի : Ընտրութիւն նոր դիւանի :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Արիմեան վարժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առաջին հինգշաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալթաբեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերաբացումը Հոկտեմբեր 3ին, հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն սկիզբ կատարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասաւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ երեկոյն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պոմոնի եւ շրջակայքի յարգելի ծնողքին – րուն որ իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումն եւ ազգ. դաստիարակութենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիկ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ Կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընծիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պարտաւորիչ չէ :

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏՒՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կպտ. Խաչի Տէսինի Ազգ. դպրոցի դասաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմբեր 23ին : Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սկթեանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն եաքը՝ 4էն5 : Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	փր·
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ, բաներ, ի՜նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիք ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ : Դիմել հեղինակին Յառաջի հասցէով

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ· ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ· ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէգներու Դաւանանութիւնը
Մ· ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱՋԱ	կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	40 Ֆ·	միջէն 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ·	միջէն 1/8 սիւնակ
ՅԱՒԱԿՅՈՒԹԻՒՆ	5	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	» » »
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	» » »
«ՓԱԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	» » »
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ·	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ձշգրտուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՑԸՐ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՈՒ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՈՒ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ՛Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ՛Ք – ՆԵՐԿԷ՛Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր գեղջ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե·ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
24
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
24 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9816

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9816

ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻՆ ԴԵՐԸ

—o—

Անիմաստ եւ անխորհուրդ չէ այն իրողութիւնը, որ հոն՝ ուր հայ մարդը եկեղեցի չնած է, ճիշդ կողքին ալ կառուցած է հայ դպրոց եւ հայ դպրոցական ուսումնարան :

Ձմարտութենէն չեղած չենք ըլլար ընդունելով, թէ այսպէս ըլած է հայ մարդը, որովհետեւ միշտ ալ համոզուած եղած է, որ ինչքան եկեղեցի եւ կրօնք, նոյնքան եւ աւելի ալ դպրոց ու դպրութիւն առաքելութիւն մը կը ներկայացնեն :

Իսաւարար պիտի չըլլար բնաւ, եթէ ընդունինք, թէ եկեղեցին ծառայած է, որ պահպանենք լոկ հաւատամք մը : Հարկ է աւելցնել գերակշիռ կարեւորութիւն ներկայացնող ածական մը. եկեղեցին ծառայած է, որ պահպանենք մեր ազգային հաւատամքը :

Նոյն ածականը կը վերաբերի նաեւ հայ դպրոցին : Ան ծառայած է, որպէսզի պահպանուին մեր ազգային ուսումը, դպրութիւնը, մշակոյթը :

Կարելի՞ է հաւատալ, որ հայ պատանին խորչի կրթութենէն, դպրոցէն եւ ուսումէն : Ընդհանրացած համոզումը այն է, որ հայ պատանին միշտ ալ եղած է ուսումնատենչ եւ գիտութիւն ամբարելու յարատեւ համակուած :

Եւ սակայն եղած է պատմաչրջան մը, երբ այս նոյն պատանին խոյս տուած է դպրոցէն, փախած է իր ուսուցիչներէն, եւ հակառակ այս վերջիններու բոլոր ջանքերուն՝ մերժած է անոնցմէ որեւէ բան սորվիլ :

Ե՞րբ եւ ինչո՞ւ պարզուած է նման աներեւակայելի երեւոյթ :

Այսպէս եղած է հայ դիրերու դիւտէն անմիջապէս առաջ : Այսպէս եղած է վերջալոյսիմբը փաստոսի եւ Փարպեցիի : Այս իրողութեան անտեղեակ չէր Մեծ Հայը, ան որ յեղաշրջեց ու կերպարանափոխեց մեր մշակոյթն ալ, պատմութի՛ւնն ալ, ճակատագի՛րն ալ : Արդարեւ, Հայոց Փարպեցի անկեղծ յուզումով կը պատմէ, թէ ինչպէս կը տառապէր Վարդան :

«Երանելին Մաշտոց, հոգերու մէջ ընկղմած, չարունակ կը տրտմէր տեսնելով մեր Հայաստան աշխարհի պատանիներու մեծամեծ ջանքերը : Անոնք ահա ելին ծախսերու կ'ենթարկուէին, երկար ճանապարհներ կը կտրէին եւ իրենց օրերը կը մաշէին ասորի դիւութեան դպրոցներու մէջ», ուր սակայն, եւ այս անգամ վկայութեամբը Փաւստոսի «ոչ մէկ խօսք, ոչ իսկ կէս խօսք կրնային պահել իրենց մտքին մէջ բոլոր իրենց լսածնե – րէն» :

Այսպէս էր, որովհետեւ հայ պատանին խորթ էր օտար լեզուն, խորթ էր օտար դպրութիւնը, խորթ էր մշակոյթը, խորթ էր այն ամէնը, որուն ի – մացական ու ղեցական հիմերը հայկական ու հայեցի չըլլալով, անըմբռնելի եւ անհարազատ կը մնային իրեն :

Եւ դպրոց յաճախող հայ աշակերտներու այս վերաբերումը պատճառ կը հանդիսանար, որ «ուսուցիչները հոգւոց հանէին ու հառաչէին, ղղջալով իրենց ապարդիւն ջանքերուն համար» :

Անհնար ու անկարելի էր, որ ի տես այս անտեսելի ողբերգութեան, անտարբեր մնար Մեծ Հայը : «Երկար ժամանակ իր ժամադրութեան առարկայ դարձնելով » այս տխուր իրողութիւնը «Երանելին Մաշտոց կը փղձկար ինքն իր մէջ» :

Որքա՜ն խօսած ու գրած ենք դիրերու դիւտին կարեւորութեան մասին :

Թերեւս վրիպած է մեր ուշադրութենէն, որ այդ դիւտին անմիջական ու գործնական արդիւնքը եղաւ կոթողումը հայ Դպրոցին ու Դպրութեան :

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԵՔԻՆ - ՄՈՍԿՈՒԱ ԽԶՈՒՄԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

—o—

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ ԽԻՍՏ Է

Խորհրդային կառավարութիւնը երկար – բանատում յայտարարութիւն մը հրա – պարակեց ուր չատ խիստ լեզու մը գոր – ծած է Չինաստանի նկատմամբ :

Ամէն պարագայի մէջ, անվարան կա – րելի է ըսել որ պաղ պատերազմի աս – տիճանը անցած է արդէն եւ չին–խորհըր – դային յարաբերութիւնները խզումի նա – խօրեակին են :

Ի՞նչ կ'ըսեն Ռուսերը : Առաջին մասին մէջ, Մոսկուա կը մերժէ ընդունիլ Փե – քինի պատճառաբանութիւնները Մոս – կուայի հիւլէական զաշնադրին դէմ եւ կը մեղադրէ չին ղեկավարները որ «ա – մէն գնով կ'ուզեն հիւլէական ռումբ ու – նենալ » եւ նպատակներ կը անուցանեն ո – րոնք կրնան միայն լուրջ կասկածներու դուռ բանալ :

Երկրորդ մասը աւելի բուռն ոճ մը կը գործածէ եւ ի յայտ կը բերէ Փեքինի քաղաքականութեան վտանգները : 15 հազար բառերէ կազմուած այս ծանուցագիրը հետեւեալ դիտողը կէտերը կը չօշափէ :

Ա.— Մոսկուայի դաշինքը յաղթանակ մըն է խաղաղութեան համար եւ «ոչ մէկ բան աւելի անիմաստ է քան զայն խա – բէութիւն մը նկատել ընկերվարական երկիրներու նկատմամբ : Ծանօթ է որ խորհրդային ուժը հարկ եղածին չափ ուժով է աշխարհի երեսէն ջնջելու համար որեւէ պետութիւն կամ համա – խմբում որ փորձէ յարձակիլ ընկերվարական որեւէ երկրի վրայ :

Բ.— Չին ռումբը.— կասկածելի փա – ռամոլութիւն մը կը նկատուի : Ամէն ըլ – նով հիւլէական ռումբ ունենալու փափա – քը : Խորհրդային կառավարութիւնը կը չեչտէ թէ 1958ին Մաօ Ձէ Թունկ կ'ըն – դունէր թէ Չինաստանի համար աւելորդ է հիւլէական զէնքերու արտադրութիւնը կազմակերպել , արդէն չատ ալ ուշի կը նստի : « Ուրեմն, անկէ ի վեր ի՞նչ կայ փոխուած, կ'ըսէ խորհրդային ծանուցա – գիրը, Խորհրդային Միութեան հիւլէա – կան զօրութիւնը չէ տկարացած եւ բո – վանդակ աշխարհ կ'ընդունի, ընդհակա – ռակն, մեր երկրին ձեռք ձգած մեծ յա – ջողութիւնները այդ մարդին մէջ : Եթէ բան մը կայ փոխուած , այն ալ չինա – կան քաղաքականութիւնն է :

Գ.— Խորհրդային բաղաքականութիւ – նը, բայց ինչ կրնայ պատահիլ, կ'ըսեն Ռուսերը, եթէ տեղի տանք Փեքինի դի – մումին : Ցարձակողական չրջանակները եւ աշխարհակալ այլ երկիրները պիտի օգտուին առիթէ չարունակելու համար դինարչաւը : Եթէ Միացեալ Նահանգներու աշխարհակալները հիւլէական զէնք չեն տուած Արեւմտեան Գերմանիոյ, Ճափո – նի եւ ուրիշ դինակիցներու, միակ պատ – ճառն այն է որ չեն ուզեր դէմ գործել ընկերվարական երկիրներու քաղաքակա – նութեան : Չինացիներուն յեղափոխական մեծ նախապատմութիւնները կը ծածկեն հաւատքի իրենց պակասը համաչափ – հային ընկերվարութեան ուժերուն մէջ ինչպէս նաեւ այն վախը զոր ունին պայ – քարին դժուարութեանց ի տես :

Դ.— Չին տնտեսութիւնը ձախողու – թիւն մըն է : Խորհ. Միութիւնը օգնած է Չինաստանին որպէսզի զարգացնէ իր տնտեսութիւնը , ստեղծէ ճարտարար – ուեստ մը եւ վերջ դնէ իր չքաւորութեան եւ թշուառութեան : Չին դեկավարները չեն սիրեր որ այդ մասին խօսինք, բայց մեր յանցանքը չէ եթէ պակսեցուցին Խորհ. Միութեան հետ իրենց տնտեսա – կան գործակցութիւնը . զրկելով իրենց երկիրը մեր անչահախնդիր օժանդակու – թենէն : Չինաստանի ճարտարարուեստը եւ հողամշակութիւնը լրջօրէն կազմա – լուծուած են : Չին դեկավարները կոպիտ կերպով անտեսած են տնտեսութեան դե – կավարութեան լենինեան սկզբունքները եւ մեծ սխալներ գործեցին զորս չեն ժո – ղովուրդը վճարելու վրայ է :

Ե.— Նահեր ռռոնիֆ չեն պաշտպանուիր Անցնելով Փեքինի մեղադրանքներուն Ֆորմոզայի վերաբերմամբ, խորհրդային կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ միշտ զօրավիղ կեցած է Չինաստան նի դիր – քին Ֆորմոզայի հարցին մէջ : Երբեք չէ համակերպիր որ Ֆորմոզան Չինաստանի ձեռքէն առնուի եւ կը մերժէ երկու Չի – նաստաններու դաշափարը :

Զ.— Սահմանագլուխի 5000 բռնաբա – բումներ յայտարարութեան այս Բ. մա – սին մէջ, Մոսկուայի կառավարութիւնը կ'ամբաստանէ Փեքինը որ փորձած է ձեռք ձգել խորհրդային հողամասի մաս – նիկ մը : Միայն 1962ին խորհրդային սահմանապահները հինգ հազար անգամ բռնաբարուած է Չինացիներուն կողմէ : Փորձեր եղած են նոյնիսկ չրջաններ զը – բաւելու :

Է.— Պոռացող սուտ մը : կարգը կու – գայ Քուպայի խնդրին : Հոս Ռուսերը կը պատասխանեն Չինացիներուն Սեպտ. 1ի յայտարարութեան ուր կը մեղադրէին խորհրդային կառավարութիւնը որեւէ տուած է Միացեալ Նահանգներուն : «Ամէն բան կարելի է գտնել չին յայտարարութեան մէջ : Միակ բանը որ կը պակսի ճշմարտութիւնն է» : Այս ամբաստանութիւնը մանրամասնելով , խորհրդային կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ Քարա – յիպներու տագնապէն ի վեր, օրէ օր աւելի յստակ է որ չին դեկավարները ճախողեցնել տուին այն միջոցները զորս ընկերվարական երկիրները միասնաբար ձեռք առած էին ապահովելու համար Ամերիկեան կղզիին ապահովութիւնը եւ այդ ձեւով աշխարհակալներու խաղը ըրին :

Ը.— Եթէ Չինացիք յաղթեն.—Ընկերվարութիւնը պատերազմի պէտք չունի որովհետեւ խաղաղութեան պայմաններու մէջ է որ ամէնէն մեծ կարելիութիւնները ունի ցոյց տալու համար իր գերազան – ցութիւնը դրամատիրութեան վրայ : Եթէ Չինացիներուն տեսակէտը յաղթանակէր եւ եթէ փոխանակ խաղաղութեան համար պայքարելու, համայնավարները աշխատէին աւելի լարել միջազգային կացութիւնը , մարդկութիւնը հիւլէական աղէտին մէջ կ'իյնայ : Ապարդիւն բան է երբ չին դեկավարները կը փորձեն իրենք գիրենք խաբել եւ ուրիշները խաբել բանալով թէ նման բան մը գմեզ կը մօտեցնէ համաչխարհային Ցեղափոխութեան յաղթանակին :

Թ.— Սպառնալիք մը , վերջապէս խորհրդային կառավարութիւնը համոզուած է որ իրաց այս կացութեան մէջ երկու կառավարութեանց եւ երկու կուսակցութեանց տարակարծութեան վերջ դնելը այժմէական կը մնայ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանորդագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 ֆրանք
Վեցամսեայ 35 ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 ֆ. :

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՍՈՒ ԳԼՈՒԽ, ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻԻՆԵՐԸ :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԸՆԱՒՈՒԸՐ չարունակելով «մնաք բարով»ի իր չրջապտոյտը, կիրակին անցուց Կոլի հետ, Ռամպույէի դղեակը : Ատընաուըր, այս առթիւ, յայտարարած է թէ ընդունած է տը Կոլի առաջարկը չխման մէջ մնալու իրեն հետ : Նախապահ տը Կոլ, իր կողմէ աւելցուցած է «վըստահ եմ որ ինչ ալ ըլլայ Ատընաուըրի յետագայ գործունէութիւնը , պիտի չբունակէ դեր մը խաղալ կենսական հարցին մէջ որ է՝ Ֆրանքեւդերման գործակցութիւնը :

ՓՐԱԿԱՅԻ մէջ, կուսակցութեան կ. կոմիտէի մէկ նիստէն եւք, Նախապահ Նովոթնի կարեւոր փոփոխութիւններ ըրաւ կառավարական կազմին մէջ : Հրապարակէն քչուեցան բոլոր սթալինականները :

ՖՐԱՆՍԱ եւ Ռուսաստան հաւասար մնացին առջի օր Քոլոմպի մարզադաշտին մարմնամարզի հանդիսպումին մէջ, ինչ որ յաղթանակ մը կը նկատուի Ֆրանսացիներուն համար : Իկոր Տէր – Յովհաննիսեան ութ մեթր չորս տատեց :

ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

—o—

Հայաստանի պետութեան եւ իրաւունքի պատմութեան հին շրջանի ուսումնասիրութիւնը արդիական խնդիր մըն է, քանի որ այդ շրջանի ուսումնասիրութիւնը դիտական եւ քաղաքական մեծ նշանակութիւն կը ներկայացնէ : Այս տեսակէտէն ալ կարեւոր գործ մը կատարած է Երեւանի պետական համալսարանի հրատարակչականը՝ լոյս ընծայելով դեր – դասախօս Ալեքսէյ Սուքիասեանի « Հայաստանի հասարակական – քաղաքական – կան նշանակութիւնը ըստ «Աշխարհա – գոյցի» , ինչպէս նաեւ Ագաթանգեղոսի , Մ. Խորենացիի եւ Փ. Բիւզանդացիի պատմութիւններուն :

Գիրքին մէջ հանդամանօրէն ուսումնասիրուած է Հայաստանի իրաւական վիճակը՝ Սասանեան Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի շրջաններուն մէջ : Այստեղ վերլուծուած է այն դիւանագիտական խաղը, որ հայ ժողովուրդի թիկունքին խաղացած են Սասանեան թագաւորները եւ Բիւզանդիոնի կայսրերը, որոնք ա – մէն կերպ ձգտած են «Հայաստանը զարձընել առանց Հայերու » : Աշխատութեան մէջ մանրամասն ուսումնասիրուած են արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստաններու վարչական – հողային կազմը , կառավարման եղանակները , ինչպէս նաեւ այն հարկերը, որ օտար տիրակալները սահմանած էին Հայաստանի մէջ :

Ցաջորդ գլուխին մէջ հեղինակը ցոյց տուած է արաբ խալիֆաներու «յափշտակական» քաղաքականութիւնը եւ անոր դաղափարական պատճառները, նշած է արաբական տիրապետութեան զարգացման հանգրուանները եւ Հայութեան հեռոսական պայքարին կարեւորագոյն դրուագները :

Հետաքրքրական է նաեւ աշխատութեան՝ հայ իրաւունքի ապրիւրներու մանրամասն տեսութեան նուիրուած գլուխը : Նչելով սովորութեան իրաւունքին դերը ընկերային յարաբերութիւններու կարգաւորութեան գործին մէջ , հեղինակը բազմակողմանի ձեւով վերլուծած է կանոնական իրաւունքի կէտերը՝ սկսեալ Գրիգոր Լուսաւորիչի կանոններէն , մինչեւ Պարթաւի՝ 768ի եկեղեցական ժողովին կանոնները : Առաջին հայ իրաւաբանական դրականութեան մէջ հեղինակը մանրամասն կերպով կ'ուսումնասիրէ եւ կը նկարագրէ Մովսէսական այն օրէնքները, որոնք ընդունուած են Հայ Իրաւունքին կողմէ : Պէտք է յատկապէս յիշատակել հեղինակին պարզած տեսութիւնը՝ իրաւունքը ըմբռնելու հարցին մէջ :

Եօթներորդ եւ վերջին գլուխը նուիրուած է քաղաքացիական, ընտանեկան եւ ամուսնական, ժառանգական եւ քրէական իրաւունքներուն :

Մեր կարծիքով աշխատութիւնը կը չափազանց կարեւոր ներդրում մըն է պետական յարաբերութիւններու դարգացման արդիւնքը էր :

Աշխատութեան երկրորդ գլուխին մէջ կը խօսի Հայաստանի տնտեսական դարգացման եւ ընկերային խաւերու, դասերու եւ դասակարդերու իրաւական դրութեան մասին : Նչելով ընկերային տարբեր խաւերու տնտեսական դրութիւնը, հեղինակը այդ հիման վրայ ալ կը ներկայացնէ անոնց իրաւական վիճակը :

Երրորդ գլուխին մէջ հեղինակը նշած է Հայաստանի վարչական – տահմանները – րուն կազմը, Մեծ Հայքի տասնեւհինդ նահանդներու տնտեսական – քաղաքական նչանակութիւնը ըստ «Աշխարհա – գոյցի» , ինչպէս նաեւ Ագաթանգեղոսի , Մ. Խորենացիի եւ Փ. Բիւզանդացիի պատմութիւններուն :

Գիրքին մէջ հանդամանօրէն ուսումնասիրուած է Հայաստանի իրաւական վիճակը՝ Սասանեան Պարսկաստանի եւ Բիւզանդիոնի շրջաններուն մէջ : Այստեղ վերլուծուած է այն դիւանագիտական խաղը, որ հայ ժողովուրդի թիկունքին խաղացած են Սասանեան թագաւորները եւ Բիւզանդիոնի կայսրերը, որոնք ա – մէն կերպ ձգտած են «Հայաստանը զարձընել առանց Հայերու » : Աշխատութեան մէջ մանրամասն ուսումնասիրուած են արեւելեան եւ արեւմտեան Հայաստաններու վարչական – հողային կազմը , կառավարման եղանակները , ինչպէս նաեւ այն հարկերը, որ օտար տիրակալները սահմանած էին Հայաստանի մէջ :

Ցաջորդ գլուխին մէջ հեղինակը ցոյց տուած է արաբ խալիֆաներու «յափշտակական» քաղաքականութիւնը եւ անոր դաղափարական պատճառները, նշած է արաբական տիրապետութեան զարգացման հանգրուանները եւ Հայութեան հեռոսական պայքարին կարեւորագոյն դրուագները :

Հետաքրքրական է նաեւ աշխատութեան՝ հայ իրաւունքի ապրիւրներու մանրամասն տեսութեան նուիրուած գլուխը : Նչելով սովորութեան իրաւունքին դերը ընկերային յարաբերութիւններու կարգաւորութեան գործին մէջ , հեղինակը բազմակողմանի ձեւով վերլուծած է կանոնական իրաւունքի կէտերը՝ սկսեալ Գրիգոր Լուսաւորիչի կանոններէն , մինչեւ Պարթաւի՝ 768ի եկեղեցական ժողովին կանոնները : Առաջին հայ իրաւաբանական դրականութեան մէջ հեղինակը մանրամասն կերպով կ'ուսումնասիրէ եւ կը նկարագրէ Մովսէսական այն օրէնքները, որոնք ընդունուած են Հայ Իրաւունքին կողմէ : Պէտք է յատկապէս յիշատակել հեղինակին պարզած տեսութիւնը՝ իրաւունքը ըմբռնելու հարցին մէջ :

Եօթներորդ եւ վերջին գլուխը նուիրուած է քաղաքացիական, ընտանեկան եւ ամուսնական, ժառանգական եւ քրէական իրաւունքներուն :

Մեր կարծիքով աշխատութիւնը կը չափազանց կարեւոր ներդրում մըն է պետական յարաբերութիւններու դարգացման արդիւնքը էր :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

Ե.— ՊԱՏՃԱՌՆԵՐՆ ՈՒ ՄԻԶՈՑՆԵՐԸ.— ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Խորհրդային երկնակամարի տակ ըլլայ թէ «կապիտալիստական» աշխարհին մէջ, չարեաց եւ բարեաց կրկնակ պաղիւրը միեւնոյնն է,— դրա՛մը :

Դժբախտաբար յատակ կերպով չենք դիտեր թէ Ակադեմիայի դանդաղ ինա – տիտուտները տարեկան ինչ դումար կը յատկացնեն, կամ կրնան յատկացնել , պեղումներու, գործնական այլ աշխատանքներու, կամ ընդհանրապէս՝ հնագիտական գործին : Սակայն չենք կարծեր իրականութենէն շատ հեռու ըլլալ, եսելով՝ որ Հնութիւններու Պահպանութեան Կոմիտէի տարեկան պիւտճէն քանըհինդ հազար նոր ռուբլիի չուրջ է միայն : Ծիծաղելիօրէն չնչին դումար մը՝ կատարուող ու տակաւին կատարելի հսկայ աշխատանքին համար :

Ամենացաւալին այն է սակայն — եւ շատ մը երեւոյթներ ցոյց կուտան տակաւին — որ այդ աննչան դումարն անգամ կանոնաւոր եւ ամբողջական կերպով չի յատկացուիր պատկան մարմիններուն : Այլապէս, ի՞նչպէս բացատրել որ Թա –

լինի, Թալիշի եւ շատ մը ուրիշ յուշարձաններու վերաչինութեան տախտակամածները, պատրաստ վիճակով, կը սպասեն աշխատող ձեռքերու, եւ բազմաթիւ միջնադարեան եկեղեցիներու գմբէթներն ու պատերը տարիներէ ի վեր կը պահեն իրենց վտանգաւոր ճեղքերն ու բացուածքները : Դարձեալ կ'ըսենք — մենք ծանօթ ենք հայրենիքի հնագէտներուն , ճարտարապետներուն , վերականգնու – մի գործով զբաղողներուն. սքանչելի այդ մարդոց եւ նոյնքան սքանչելի Հայրուն մօտ՝ գործելու, լաւն ու կատարեալը ընելու մարմաջը չէ որ կը պակսի :

Խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը, որ այնքան կարեւոր դումարներ կը յատկացնէ քաղաքաչինութեան, ըստրուցաչինութեան , ճարտարարուեստին , կրթական եւ մշակութային դանազան գործերու, չե՞ կրնար արդեօք — դիւրութեամբ եւ կանոնաւոր կերպով — քանըհինդ հազար նոր ռուբլիին քառասնամեակը յատկացնել հնագիտական եւ պատմական յուշարձաններու փրկութեան եւ վերանորոգման գործերուն : Ի՞նչէն է արդեօք որ արդելք կ'ըլլայ այդ բանին : Հայ ժողովրդի արժէքներու պահպանման , ծանօթացման եւ դրսեւորման նկատմամբ այնքան բծախնդիր վարիչներ ու պետական մարդիկ ինչո՞ւ արդեօք կը թերանան ընելու պէտք եղածը՝ Հայաստանի հնագիտական դանձարուն համար : Ամէն ոք գիտէ՝ թէ Խորհրդային Միութեան ժողովուրդներու պատմութիւնը Ուլարտաով եւ Լճաշէնի քաղաքակրթութեամբ կը սկսի եւ, անմիջապէս յետոյ, Հայոց պատմութեամբ կը շարունակուի : Արդեօք մեր պատկերը քարեղէն ժառանգութիւնը կենսական չ՞ է եւ մեր, եւ համամարդկային քաղաքակրթութեան պատմութեան համար :

Եւ յետոյ, արդեօք զրացի Վրաստանի էրթազմինատները , Նիկործմինատները, Քութայիսները , Աթենիներն ու Զրմխները ճարտարապետական եւ գեղարուեստական տեսակէտէ աւելի՞ մեծարժէք գործեր են քան մեր Հռիփսիմեները, Աւանները, Մարմաշէնները ու Օձունները : Եւ սակայն, Հայաստանի վարիչները չեն լաւ գիտեն, որ մեր Հնութիւններու Պահպանութեան կոմիտէին համապատասխանող վրացական մարմնը իր պետութենէն, որպէս տարեկան կանոնաւոր պիւտճէ, կը ստանայ քանըհինդ հազար նոր ռուբլիին առ նուազն երապատիկը : Ամէն ոք գիտէ նաեւ՝ որ վրացական ամբողջ պետութիւնը ինչպէս՛ գուրգուրանքով կը վերաբերուի իր

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

Սիրով՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Հասանք պաշտօնատուն, ներս մտանք: Հազար դոյնի բազմութիւն մը խռնուած էր միջանցքին մէջ, ներսը մեծկակ սրահը: Բոլորն ալ օտարականներ ,— ան – լեզու կենդանիներ, — եկած էին իրենց ինքնութեան թուղթերը կանոնաւորելու , որպէսզի կարենային աշխատանք մը ճարել հանապազօրեայ հացը ապահովելու համար :

Պաշտօնեաները խիստ էին, խժռոտ , անհաղորդ, ամէն բառի կամ նախադասութեան խիստ ասստ մը՝ կամ անտեղի կշտամբանք մը: Օտարականները հլու , վախկոտ , կամակոր :

Մենք սպասելու պէտք չունէինք, պի – տի ներկայանայինք ուղղակի «Շէֆ»ին :

Երբ մեծ սրահը մտանք, յանկարծ , Հայրապետ աղբօր դէմքը սեւ ամպի նը – ման մռայլեցաւ, իր չարժուձեւերը ա – բաղ՝ անբնական էին, ձեռքին կապոյտ երակները կարծես հատնել, ուռիլ սկսան, մարմինին վրայ ժաժ կար կարծես:

Ցայտնի էր որ, նախորդ հանդիպումը սրահին մէջ հետք մը ձգած էր: Ներս մտանք թէ չէ՝ բոլոր ներկաներուն նայուածքները մեր կողմ դարձան: «... ա՛, նորէն ան է» մոլատային մէկ–երկու պաշտօնեաներ :

Սրահատրուն ներկայացանք «չէֆին» :

Մարդու հասակէ քիչ մը բարձր պատուհանի մը եւին նստած էր երիզաւոր ակնոցով, հարուստ կազմով, թաւ պեխերով պաշտօնեան,— չէֆը :

Երբ մեզ տեսաւ, ակնոցը չտկեց, վիզը երկարեց դէպի մեր կողմը — « ... ա՛, դո՞ւք էք, միւսիւ Հայրապետ» յարեց :

— Այո, մենք, — պատասխանեցի հանդարտ :

Պաշտօնեան, կամ «չէֆ»ը, հասկնալի բառերով, նոյնիսկ ժպիտով կրկնեց իր նախորդ բառերը, ու զարմանք յայտնեց որ հայրենակիցս անտեղի կերպով դառնացած եւ զայրոյթով մեկնած էր սրահէն :

Ըսի թէ լաւ չէր հասկնար ֆրանսերէն – նը, ու թերեւս այդ էր պատճառը իր զայրոյթին :

— Ի՞նչ... ի՞նչ ... ինչպէս չեմ հաս – կընար,— մէջ մտաւ Հայրապետ աղբար ջղայնացած, — ի՞նչպէս չեմ հասկնար.. շատ լաւ կը հասկնամ, շատ լաւ հասկը – ցայ իր բառերը ... Բայց իր բառերը իմ գործիս չէին դար, հասկցա՞ր, դմպոյ, կշտամբեց զիս :

Աչքով նշան ըրի որ քիչ մը հանդարտի, «կամաց խօսէ» ըսի :

Բայց Հայրապետ աղբար մտիկ չըրաւ կարծես, աւելի բարձր ու չեշտուած կերպով սկսաւ կարդալ իր կէս հայերէն, կէս ֆրանսերէն քարոզը :

— Հիմա դուն ալ իմ բառերս թարգմանէ այդ «շէֆ» բառիդ: Կ'ուզեմ որ հատ հատ, բառ առ բառ թարգմանես : Ըսէ՛ այդ մարդուն, որ վախտին մենք ալ մարդ էինք, տուն – տեղ ունէինք , արտ ու այգիի եղ ու դամչու տէր էինք : Այդ բոլորը թողուցինք մեր հաւերը , այդ բոլորը թողեցինք առանց խաչի ու դերեզմանի: Հիմա, այստեղ, այսօր «հայմաթլոս»ի այս մեր վիճակով ա – նոնցմէ մեղի մնացած է լոկ յիշատակ մը, չոր անուն մը, «երկարապատում » եւ « դժուարահնչուն » անուն մը, չատերու ականջին խորթ հնչող հանով վերջացող անուն մը: Ա՞ն ալ թաղենք... ա՞ն ալ ծախենք... ուրանա՞նք: Ինչո՞ւ, մենք բոչայի ծնո՞ւնդ ենք, Խարբերդի «Սագո մահվլին» փիճե՞րը ... :

Հայրապետ աղբար այս նախադասութիւնները արտասանեց բարձր, ջղային երեւոյթով մը:

Ես կանդնած տեղս դամուած, այլայլած չէի դիտեր թէ ինչ ընդդիմանալ պէտք ունէի՞: Բայց զսպուած հանդարտութեամբ մը բառերը կոկելով, կլորցնելով թարգմանեցի Հայրապետ աղբօր ըսած – ները, եւ անճկուութեամբ սպասեցի պաշտօնեային, լաւ՝ կամ վատ պատասխանին :

Մեծկակ սրահը լուռ, բոլոր ներկանե – րուն աչքերը չեշտակի մեր կողմ ուղղուած էին: Ի՞նչպէս , ինչո՛վ կրնար վերջանալ այս սկսուած արարը, — կը մտածէի մտահոգ :

Հայրապետ աղբօր արտայայտութիւնները խիստ էին, անտեղի , նոյնիսկ կոշտ: Թէեւ լաւ չէին հասկնար դինք , բայց, որոշ էր թէ դովասանքներ չէր որ կը շռայլէր իրենց: Այս բոլորը կրնար տխուր անդրադարձ մը ունենալ իր նկատմամբ եւ ապագայ վիճակին վրայ :

Կրնային հաշտակութիւնը մերժել , կրնային իր ինքնութեան թուղթերը առնել եւ այլ հարկրդոններու ձամբանդել : Որո՞ւն հոգն էր որ ինք տակաւին կորնցուցած էր, սիրելիներ թաղած էր, տառապանքի սեւ ծովերէն անցած էր, ես ինչ դիտնամ, իր անունը կամ եանը այդքան յարդի էին իրեն համար :

Օտար դրասենեակի պաշտօնեայ մը այդքանը հասկնալու , կամ այդպիսի բաներ մտիկ ընելու պէ՞տք ունէր :

Մեր բախտէն , ամէն բան լաւ ընթացաւ: Պաշտօնեան որ մեր խնդրոյ դրաղէրը , ոտքի ելաւ, մօտեցաւ մեզ եւ բարմէ բժժնող պատուանդանին ու զարմանալի՛, «հանդարտէ՛ հանդարտ՛ ե՛ » սելով ձեռքը երկարեց Հայրապետ աղբօր :

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐՋԷ

(2 Շար.)

ԹՐՔՈՒԽԻ ՄԸ
ԱՐԱՐԱՏԻ ԿԱՏԱՐԻՆ

Լուրը կուգայ Թուրքիայէն :

«Մանիսայի լեռնականներէն խումբ մը 5165 մեթր բարձրութեամբ Արարատ լեռան գագաթը մագլցեցաւ : Աբչաւա – խումբին մաս կը կազմէ 17ամեայ Եըլտըզ Տէյիրմէնճիօղլու անուն աղջիկ մը : Եըլտըզ այս կերպով Արարատ բարձրացող առաջին թրքուհիի տիտղոսն ալ չահե – ցաւ :

« ... Թրքական դրօշը բրիչի մը կո – թին կապելով կանգնած են, յետոյ ան – կախութեան քայլերգը երգած : Այնքան դուարթ մթնոլորտ մը կը տիրէր, — կ'ը – սէ լրագրող Աքսաքալ, որ խումբին մաս կազմած է, որ Եըլտըզ տեղէն ելլելով «Զա, Զա, Զա» պարել սկսաւ » :

×

Գովելի է հետաքրքրութիւնդ , Թուրք աղջիկ : Երանի՛ քեզի որ տեսար առաջին նաւահանգիստը :

Բայց ո՞վ իրաւունք տուաւ քեզի, Օր· Եըլտըզ, չա – չա – չայով խանգարելու հանգիստը մեր գոյութեան խորհրդանիշ այդ սուրբ լերան :

Ո՞վ իրաւունք տուաւ որ բրիչի մը կո – թին փաթթես թրքական դրօշակ մը եւ անով արիւնես Արարատի ճերմակ սիր – տը :

Զուր տեղ յոգնած ես Եըլտըզ Տէյիր –

յուշարձաններով հետաքրքրուելու եւ ա – նոնց վրայ դուրդուրալու պարտաւորու – թիւնը չի սահմանափակուիր միայն Հայ – րենիքի Հայութեան : Զուարթնոցն ու Ե – րերոյքը, Հաղարծինն ու Տաթեւը պատե – նական ժառանգութիւններն են ուէ Հա – յու, գոնուի ան երեւան, Պէյրութ , Ե – ղիպտոս, Ֆրանսա, Ամերիկա կամ մօտ ու հեռու որեւէ երկրի մէջ : Ու ուէ Հայ, ուր ալ բնակի ան, թէ բարոյական եւ թէ նիւթական պարտաւորութիւններ ունի իր մայր Հայրենիքի նիւթական մշակոյթի աշխարհահռչակ կոթողներուն նկատ – մամբ : Ան պարտաւոր է սատարելու ա – նոնց ծանօթացման, վերանորոգման եւ պահպանութեան գործին :

Ծանօթ չէ մեզի թէ արտասահմանեան ո՛ր կազմակերպութիւնները — մէկզի դրած Կիւլպէնկեան հաստատութեան նը – ւիրատուութիւնը՝ էջմիածնի Մայր – Տաճարի վերանորոգութեանց առթիւ — այս կամ այն եղանակով օգտակար են ե – ղած Հայաստանի պատմական յուշար – ձաններու պահպանութեան եւ վերա – կանգնումի աշխատանքներուն : Եթէ գոնուած են նոյնիսկ նման կազմակեր – պութիւններ, վստահօրէն քիչ է անոնց թիւը, եւ կատարուած նիւթական օգնու – թիւնները՝ բոլորովին պատահական :

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՀԱՊԵՏ ՔՈՒՉԱԿ
ՌՈՒՄԱՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ

Պուքրէշ լոյս տեսնող «Ռոմընիա Լի – պերը» օրաթերթը, իր 1963 Սեպտեմբեր 4ի թիւին մէջ հրատարակած է հետեւ – եալ յօդուածը, նահապետ Քուչակի բա – նաստեղծութիւններուն մասին :

«Ամենազեղեցիկ բանաստեղծութիւննե – րը» խիստ ժողովրդական հատաքածոյին մէջ, Վիքթոր Թուլպուրէի ու Տան Տէչ – լիուի թարգմանութեամբ, լոյս տեսած են բանաստեղծութիւնները Նահապետ Քուչակի, որ նկատուած է աշխարհի մեծ քնարերգուներէն մէկը : Նոր քերթուած – ները առաջին անգամ հնչեցին չորս դար առաջ : Ժ.Զ· դարու Հայաստանի թա – փառաչրջիկ երգիչը թողած է քանի մը բանաստեղծութիւններ՝ նուիրուած պան – դղեխութեան ու սիրոյ, երգեր, զորս ա – ռիթ ունինք վայելելու սքանչելի թարգ – մանութեամբ մը :

Քուչակի բանաստեղծութիւններուն մեծ մասը չաղախուած է ցաւագին սար – սուռով մը, որոշ տխրութեամբ : Այս՝ տխրութիւնն է այն բանաստեղծին, որ կ'ապրի Թրքական աւատապետական ճըն – շող լուծի ժամանակները, ծարաւի՝ այն երջանկութեան, որուն չի հանդիպիր իր ճամբուն վրայ : Այնուայնպէս խոր – տակուած սրտով բանաստեղծը կը յաջո – ղի յուսահատութենէն ազատիլ ու պայ – ծառատեսութեամբ նայիլ դէպի առաջ : Անոր բանաստեղծութիւններէն ոմանք — մեծ մասամբ քառեակները — իսկական յանդուգն խորհուրդներ են : Օգտուելով Ֆոլքլորի հարստութենէն, ժողովրդա – կան իմաստութենէն, Քուչակ կը ստեղ – ծէ վիպական մեծարժէք քերթուածներ , Անոնց դարմանիքը, զղացումներու քնքշութիւնը, մարդու եւ բնութեան հանդէպ ցուցաբերած ջերմ սէրը, մար – դու արժանապատուութեան պաշտպանու – թիւնը, ուժեղ ուրուագիծերով, կը բնո – րոշեն մեծ բանաստեղծ մը» :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ մեռած է հայ աւետարա – նական համայնքապետ Վահան Խար – բութեան : Ողբացեալը ծնած էր 1893 – ին, Պուրսա, յետագային Սկիւտար հաս – տատուած էր իր ծնողքին հետ : Պէր – պէրեան վարժարանը յաճախելէ ետք, մտած է իրաւաբանական վարժարան եւ վկայուած է իբրեւ փաստաբան : Հայ ա – ւետարանական համայնքի աղգապետ ըն – արուած է 1952ին : Պոլսոյ Պատրիարքը ներկայ եղած է յուղարկաւորութեան, ինչպէս նաեւ համայնքի բոլոր ներկայա – ցուցիչները : Գերեզմանատան մէջ դամ – բանական մը արտասանած է Պ. Կ. Աբ – րահամեան :

«ԾԱՌԱՉ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ԿԻՆԸ

« Եթէ ձեր մասին լուր չտայիք ինծի , անկիա այս թուղթերը ձեզի պիտի յանձ – նէր Ֆրանսա պառնալնուդ պէս : Ամէն որ այդպէս կեանքիս միակ երջանիկ վայրկեաններուն վերադառնալս մեծ բա – խիք կ'ընէ ինծի ու եթէ դուք անցեալին արդարացումը պիտի գտնէք այս ընթեր – ցումին մէջ, ես յարատեւ ուրախանք կը գտնեմ անոր մէջ :

« Կը փափաքէի ձեզի թողուլ բան մը, որ պիտ չարունակ յիշեցնէր ձեզի , բայց ան ես մէջ գտնուած ամէն բան զրաւի տակ է եւ ինծի պատկանած բան մը չու – նիմ :

« Կը հասկնա՞ք, բարեկամս, պիտի ձեռնիմ եւ ննջասենեակէս կը լսեմ սրա – հին մէջ քալելը այն պահապանին, զոր առնելիքատուրներս դրած են հոն որպէսզի բան մը չվերցուի եւ չմեռնելուս պարա – գային բան մը չմնայ ինծի : Ցուսալի է որ մեռնելուս պիտի սպասեն եւ յետոյ պիտի ծախեն զոյքերս :

« Օհ, մարդիկ անողորմ են, կամ ա – ւելի ճիշդը՝ Աստուած արդար եւ անո – ղոք է :

« Ուրեմն, սիրելիս, զոյքերուս վա – ճառման առենը եկէք ու բան մը գնե – ցէք, վասնզի եթէ ձեզի համար ամենա – պզտիկ բան մը մէկզի դնեմ եւ եթէ ի – մանան, կրնայ ըլլալ որ դատ բանան ձեզի դէմ, ամբաստանելով որ գրաւի տակ առնուած առարկաներ վերցու – ցած էք :

« Ինչ տխուր է այն կեանքը, որմէ կը բաժնուիմ :

« Աստուած որքան բարի պիտի ըլլար եթէ թոյլ տար որ մեռնելէ առաջ անգամ մըն ալ տեսնէի ձեզ : Ամէն հաւանական – նութեան համաձայն, մնաք բարով, բա – րեկամս : Ներեցէք որ աւելի երկար չեմ դրեր, բայց անոնք որ կ'ըսեն թէ պիտի բժշկեն զիս, այնչափ արիւն առին ինձ – մէ որ վրաս ուժ չմնաց եւ ձեռքս չի կրնար ասկէ աւելին գրել :

ՄԱՐԿՐԻԹ ԿՈԹԻԿ

Արդարեւ վերջին բառերը հազիւ կը կարդացուէին :

Նամակը վերադարձուցի Արմանի, որ անշուշտ մտքէն կարդացած էր զայն, վասնզի նամակը առնելով ըսաւ.

— Ո՞վ կրնայ հաւատալ երբեք թէ այս նամակը գրողը պոռնիկ մըն է :

Եւ այս յիշատակներէն սաստիկ յուզ – ուած, պահ մը նայեցաւ այդ նամակին պերերուն եւ յետոյ չրթունքին տարաւ :

— Եւ երբ կը խորհիմ թէ, ըսաւ, այս կինը մեռած է ու ես անգամ մը չկրցայ տեսնել զայն ու երբեք պիտի չտեսնեմ , երբ կը խորհիմ թէ անիկա ինծի համար ըրաւ ինչ որ քոյր մը պիտի չընէր, ինք – պինքիս չեմ ներեր թողելուս համար որ այսպէս երեսի վրայ մեռնի : Մեռա, մե – ռաւ իմ վրաս խորհելով, իմ անունս գր – բելով ու արտասանելով, հէք սիրեցեալ Մարկրիթ :

Եւ Աման ազատ ասպարէզ տալով իր մտածումներուն եւ արցունքներուն , ձեռքն ինծի երկնցուց ու չարունակեց .

— Այդպիսի կնոջ մը մահուան վրայ այսպէս ողբալս տեսնող մը պիտի կար – ծէր թէ տղայամիտ մէկն եմ : Պատճառը այն է որ մարդ չի կրնար դիտնալ թէ ես որքան տառապեցուցի այդ կինը, որքան անդութ եղայ, եւ անիկա որքան բարի ու համակերպող եղաւ : Կը կարծէի թէ ինծի կը պատկանէր նեբել անոր, իսկ այսօր ինքզինքս անարժան կը սեպեմ այն նե – րումին զոր անիկա կը շնորհէ ինծի : Օհ, կեանքիս տասը տարին կուտայի անոր ոտքերուն առջեւ ժամ մը լալու համար :

Մի՛չտ դժուար է մխիթարել վիշտ մը որուն ինչ ըլլալը չենք գիտեր, եւ սա – կայն այնպիսի համակրութիւն մը կը զգայի այս երիտասարդին հանդէպ եւ ա – նիկա ալ իր վիշտը այնպիսի անկեղծու – թիւնով մը կը պատմէր ինծի որ կարծեցի թէ իմ խօսքս ազդեցութիւն պիտի ընէ անոր վրայ եւ ըսի .

— Մնողք չունի՞ք, բարեկամներ չու – նի՞ք, յուսացէք, անոնց հետ տեսակցե – ցէք եւ անոնք պիտի մխիթարեն ձեզ, ո – րովհետեւ ես կարեկցելէ դատ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել :

— Ձիշդ է, ըսաւ ոտքի ելլելով եւ ա – րագ պատրեզով սենեակին մէջ, ձանձ – րոյթ կը պատճառեմ ձեզի : Ներողամիտ եղէք, մտքէս չէի անցներ որ իմ վիշտս կարեւորութիւն մը չունի ձեզի համար եւ թէ անհանդիստ կ'ընեմ ձեզ այնպիսի բանի մը համար որ չի կրնար շահա – գրգռել ձեզ :

— Իմ խօսքերուս իմաստը սխալ հաս – կըցաք : Պատրաստ եմ ձեռքէս եկածը ը – նելու : Միայն թէ կը ցաւիմ որ չեմ կըր – նար ձեր վիշտը հանդարտեցնել : Եթէ իմ ու բարեկամներուս ընկերակցութիւնը կրնայ ձեր վիշտը մոռցնել տալ, եթէ վերջապէս որեւէ բանի մէջ պէտք ունիք ինծի, կ'ուզեմ որ հաւատաք թէ ուրախ պիտի ըլլամ եթէ կարենամ հաճելի ըլլալ ձեզի :

ՆՈՒԻՐՆԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի բանակումին առիթով հետեւեալ նուէրները եղած են. Հ. Սամուէլեան (Փարիզ) հարիւր ֆր., Պետրոսեան (Փարիզ) հարիւր, Վ. Սէ – րէնկիւլեան (Փարիզ) հարիւր, Կ. Յա – րութիւնեան (Մարսէյլ) հարիւր, Պ. Պետիքեան (Փարիզ) յիսուն, Հալաճեան (Պոռսո) յիսուն, Պայրամեան (Փարիզ) յիսուն ֆրանք :

ՓՈԽԱՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏԻ

Պ. Շնորհք Մինքայէլեան (Փուաթիէ) կը նուիրէ քսան ֆրանք Հայ կարմիր Խաչի Անտէր հիւանդներու Ֆոնտին, փո – խան հոգեհանգիստի, Մինքայէլեան եւ Ունանեան զերդաստաններու նշեցեալնե – րուն յիշատակին :

Պ. Արտաշէս Տէյիրմէնճեան կը նուիրէ 10 ֆրանք, Հայ կարմիր Խաչի Փարիզի դարմանատան, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Սէմէրճեանի մահուան առթիւ :

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեց – ւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ առանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պա – տարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մայր եկեղեցիի վարչութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ՝ ողբ. Յարութիւնեղոյեանի յուղարկաւորութեան առիթով փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստա – ցած է հետեւեալ նուէրները :— Պ. Պ. Խնկանոց Աւետեան 30 ֆրանք, Կարապետ Տէլիպոյաճեան 10, Կալուստ Կալուստ – եան 10 (10 ալ Փարիզի Մշակոյթի Տան), Զենոբ Սիրէճեան տասը, Լեւոն Քէլէչ – եան տասը, Այրի Տիկին Ոսկի Անտուր – եան տասը : (Աւանդ դումարը ստանալ ե – կեղեցիի քարտուղարութենէն) :

× Թառանդական գործի համար Մար – սէյլէն կը փնտռուի Մանուկ Եղտանեան : Դիմել եկեղեցի :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՏԷՍԻՆԻ ԴՊՐՈՑԻ

Կապ. Խաչի Տէսինի Ազգ. դպրոցի դա – սաւանդութիւնները կը սկսին Սեպտեմ – բեր 23ին : Արձանագրութեանց համար այժմէն դիմել ուսուցիչ Պ. Վահան Սէթ – եանի՝ դպրոցին սենեակը ամէն օր առա – ւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն եօքը՝ 4էն5 : Կրթ. Մարմինը լիայոյս է որ ծը – նողքները պիտի չթերանան իրենց պար – տականութեան մէջ, դպրոց ղրկելով ի – րենց զաւակները :

ԳԻՆԵՁՈՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակեր – պած է գինեձոն մը, ի պատիւ ուսուցի – չին, դպրոցական վերամուտի առթիւ : Տեղի կ'ունենայ, կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

ԾԱԽՈՒ Է

Փառաւոր վիլլիյեոն մը քարաչէն, 7 սենեակ, վերնայարկ (կոընիէ), ամէն յարմարութիւններով, կառաւտուն, պար – տէզ 1100 մեթր :

26, Avenue des Lyonnes
CHAMPIGNY s/MARNE
(5 minutes: gare Villiers s/Marne)

Տեղւոյն վրայ Շաբաթ, կիրակի, եր – կուշաբթի ժամը 14·30էն 18·30 եւ՝

PRO. 77-38.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Նեթքին զգեստի կարեւոր հաստատու – թիւն մը կը փնտռէ ձեռնարկու մը տունի աշխատանք, ապահովուած ամբողջ տար – ուան համար, լաւ վճարում : Գրել՝

UNIVERSAL Sce. SV.
3, Rue de Choiseul — PARIS (2e)

×

կարուհի – մեքանիսէն մը հազուստի, աշխատանոցի համար : Դիմել ԱՆՋԱՄԲ

CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

Հ. Յ. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խում – բի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Օրակարգ.— Զեկուցում Շրջ. ժողովի : Ընտրութիւն նոր դիւանի :

ՎԱԼԱՆՍ. – Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւ – ղի ընդհ. ժողովը այս Հորեքշաբթի, ժամը 3ին, 100 Պուլվար Վօլան : Կա – րեւոր օրակարգ, անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը :

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն ժերմէ մասնա – ճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժա – մը 3ին, Տիկին Շալճեանի բնակարանը : Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ներկայա – ցուցիչը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Մըլմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինգշաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Արձանագրութիւն, դասարանական բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն սկիզբ կա – տարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա – ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չարաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ – մոնի եւ չրջակայքի յարդելի ծնողքնե – րուն որ իրրեւ դիտակից ազգայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու – թենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտի ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԻՆ ՈՒ ՆՈՐ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

	ֆր.
Մեղեդիներ, մեղեդիներ	20
Բաներ՛ը, բաներ՛ը, ի՛նչ բաներ	15
Առաջնորդ Մայրերու	10
Լուսեղէն Շիրիմներ	10
Կանաչ Բաժակով	7,50
Ջրվէժ	7,50
Վարդամատեան	7,50
Ծաղկամատեան	7,50
Նիզակամարտ Շաւարշանայ դաշտին վրայ	5
Ո՞ւր ես մայր իմ	3
Մեղուին ճառը	3
Ոգին Հայկազանց	3
Մատեան Հայկազանց	3
Բաժակ ի ձեռին	3
Որդիէ ցասման	3

Առաքման ծախքը գնողին վրայ : Դիմել հեղինակին ցառաջի հասցէով

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱՆԻԷՒԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, ժամը 20էն սկսեալ

12, RUE DU RENARD — PARIS (4e)

Métro : Hôtel de Ville

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԶՐԻ ՊԱՌ ԵՒ ՊԻԻՖԷ

Արդիական պարերու մրցում բազմաթիւ մրցանակներով

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՅԱՒԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէգներու Դաւանանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՒԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40	Ֆ·	միշեւ 1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20	Ֆ·	միշեւ 1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5		» »	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20	Ֆ·	» »	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20	Ֆ·	» »	»
ՆՈՒԻՐԱՑՈՒՈՒԹԻՒՆ	10	Ֆ·	» »	»
ԾՆՈՒՆԴ	20	Ֆ·	» »	»
«ՓԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10	Ֆ·	» »	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5	Ֆ·	» »	»
ԾԱԽՈՒ Է	25	Ֆ·	» »	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ձշգրտուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր·
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր·
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր·
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծագիր, գունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր·
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ·	8 Ֆր·
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Արովեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր·
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր նկարներով	5 Ֆր·
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ· *լաթակազմ*	7·50 Ֆր·
ՄԻՒ· ՇԱԹԻՐԵԱՆ· Գարունը նորից եկաւ· 296 էջ·	5 Ֆր·
ԱՐԳԱՐԵԱՆ· Մատենադարան(*անդլ·*) 18 *գունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր·
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ· երգի ծնունդը· բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր·
Մ· ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ· Տաղեր, 200 էջ· *լաթակազմ*	3·50 Ֆր·
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ· Ա· 800 *էջ· լաթկզմ·*	16 Ֆր·
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անլռելի զանգակատուն, *Պէյրութ*, 1963	10 Ֆր·

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵՂԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԴՐԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈՒ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925 — R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·

Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 25 SEPTEMBRE 1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9817

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9817

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻԱՍԻՆ ԴԷՊԻ ԼՈՒՍԻՆ

Աթեւելք – արեւմուտք հակամարտու – թիւնը քուլութեան նշանները սկսած է ցոյց տալ ժամանակէ մը ի վեր :

Պաղ պատերազմը, ա՛յնքան սիրելի Նիքսընի վարիչներուն, երեւութապէս տարարի չքնան մը կը բոլորէ :

Մուշչեւի «համակեցութեան » ծրա – գիրը վերջապէ՛ս իրականանալու յոյսեր կը ներշնչէ :

Դեղին վտա՞նգն է արդեօք, որ բոլշե – վիկները հետզհետէ հեռացնելով Ծայրա – գոյն Արեւելքէն կը մղէ դէպի Արեւ – մուտք :

Մոսկուա – Փեքին տարակարծութիւն – ները զաղափարախօսական մարզին մէջ ալ ամէնամոխսկուր այլեւս :

Մաո Ցէ Թունկ եւ ընկերները մին – չեւ հիմա ուղղափառ մարքսականի պատ – ուհան հագած՝ Խրուշչեւն ու Կրեմլինի վարիչները կ'ամբաստանէին թէ կը չեզին յանձնառութեան ճշմարիտ սկզբ – մունքներէն : Թէ փոխանակ աստիճանա – բար պայքարը զրամատիրական պետու – թիւնց դէմ եւ աշխատելու համաշխար – հային յեղափոխութեան համար՝ օրէ օր առիւծի մը աւելի կը մօտենան «բուր – ժուա» երկիրներու եւ խաղաղ կենակցու – թիւն ճամբան կը բռնեն :

Պայքարը համայնավարական երկու ճիւղ երկիրներուն միջեւ սուր հանգա – ման մտացաւ այս օրերս, երբ Մոսկուա կարդ մը յայտնութիւններ ըրաւ :

Քիւստան ուզած է թափանցել հիւ – սիսան զաղանիքներուն եւ այս մասին խօսում ստացեր է Խրուշչեւէն : Խոր – հրդային մասնագէտները զրկուած են փե – քին՝ աշակցելու համար չինական ճար – մարտուհատի զարգացման, պիտութեան նոր նուաճումներու լոյսին տակ : Ու – նեն՝ չինացի պիտնականներուն հաղոր – դիչ հիւլէական զէնքերու զաղտնիք – ները :

Դեղին վտանգի ահաւոր հեռանկարէն զարթած՝ Կրեմլինի մենատէրը եռ – ռանդած է մասնագէտները եւ մերժած միւսական զաղտնիքներուն մատնակից զարձնել Չինացիները :

Այս բոլոր անհամաձայնութիւնները ի տես մղած են Խրուշչեւը , որ քիչ մը ետքն իր վոտկային :

Մոսկուայի եռակողմանի համաձայնա – գիրը հիւլէական կարգ մը փորձերէ հր – աժարելու եւ փոխադարձ հակակշիռ ստեղծելու մասին՝ արդիւնք է ռուսեւ – միական յարաբերութեանց վատթարաց – ման :

Միակ ընդհանուր ժողովին մէջ կրոմի – կոյի եւ քենըտիի արտասանած ճառերը ցոյց տուին ծայր յատկանշական էին :

Աղաղութեան սպառնացող վտանգը ներկայացած կը թուի ժամանակի մը հա – մար :

Պատ աշխարհի եւ Խորհրդ· Միու – թեան միջեւ ժամանակաւոր զինադադար մը հաստատած է :

Միջամտութիւն պիտի ըլլար հաւատալ թէ հակամարտ ճակատները հրաժարած են զինարշաւէն :

Աշխարհասասան նոր պատերազմի մը վտանգէն միանգամընդմիշտ ձերբա – զատելու համար է, որ կողմերը ի վեր – ջոյ կը յօժարին դիտութեան նուաճում – ները օգտագործել խաղաղ նպատակներ – ու, անվնաս փորձերու, մարդոց բարօ – րութեան համար :

Մնում թէ ինչու խաղաղատենչ մարդ – կութիւնը մեծ հրճուանքով եւ սիրտին – կ'ողունէ Քենըտիի առաջարկը ,— դէպի լուսին :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

ԵԹԷ ՌՈՒՄԲ ՊԱՅԹԵՑՆԷՔ ՍԱՀԱՐԱՅԻ ՄԷՋ ... ԿԸՍԷ ՖՐԱՆՍԱՅԻ

Կարելի է խորհրդածել Պեն Պելլայի սպառնալիքներուն վրայ : Արդարեւ երբ կ'ըսէ «եթէ նոր հիւլէական ռումբ մը պայթի Սահարայի մէջ, վերջ կը դնենք մնացած վերջին առանձնաշնորհումնե – րուն » միայն զարմանք կրնայ պատճա – ռել , ի՞նչ պէտք ունի ռումբի մը պա – տրաստակին սպառնալիքները զործադրե – լու համար : Մանաւանդ պատճառ մը չկար երբ առաջ մը ելաւ ու ազդայնա – ցուց թերթեր եւ պանդոկներ :

Պեն Պելլա իր յայտարարութիւնը ըրաւ լրագրողներու համաշխարհային համա – դումարին 268 պատուիրակներուն առ – ջեւ : Հոն կային անշուշտ արեւելեան եր – կիրներու ներկայացուցիչները , ինչպէս՝ Աֆղպէյ , «Իդվեսթիայի» խմբագրապետ եւ «Փրաւտայի» խմբագրապետը՝ Սու – թիալով : «Օռոռ» կը փորձէ սրամտու – թիւն ալ ընել գրելով թէ չնորհակալ պէտք է ըլլալ որ Պեն Պելլա տակաւին չէ սպառնացած Ֆրանսա արշաւել, բայց ա – մէն պարագայի մէջ, յայտարարած է.— « Կողմնակից եմ Ֆրանսայի անկախու – թեան, բայց պէտք չէ մոռնալ որ մենք ալ անկախ ենք» : Ինչ կը վերաբերի է – վիանի համաձայնութեանց, ի վերջոյ ա – ւետարան չէ, ինչպէս կը չեշտէ անկախ Ալժերիոյ Հանրապետութեան նախագա – հը.— « Էվիանի համաձայնագրերով ու – ղեցին մեզ խեղդել , բայց այդ համա – ձայնագրերը արդէք չեղան որ Պոռկոյի հողերը գրաւենք : Մեզի համար այդ հա – մաձայնագրերը Գուրանը չեն » :

Նոյն առաւօտը նախկին Ֆրանսական հաստատութեան պաշտօնէութեան ուղ – ղելով խօսքը, Պեն Պելլա յայտարարած էր.— Յստակ կերպով կ'ըսեմ, չշուկները թիզ մը չեն կրնար նահանջել տալ մեզի ընկերվարութեան ճամբուն վրայ :

Կէսօրէ ետք, Ապր· Ժողովին առջեւ , քանի մը վայրկեան խօսելով յայտարա – րեց.— զալ ամիս , խորհրդարանին պիտի տամ զործունէութեան մը ծրագիրը որու միջոցաւ ընկերվարական յեղափոխու – թիւնը անդարձ կերպով պիտի զործա – դրուի զործով :

Ալժերիոյ վերջին դէպքերն ու Պեն Պել – լայի սպառնալիքները պատճառ եղած են որ Ֆրանսա որոշէ յետաձգել հարիւր միլիառ հին ֆրանքի վճարումը զոր պի – տի կատարէր Հոկտեմբեր 1ին :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտին մէջ լրտեսական չատ ծանր խնդիր մը երեւան եկած է : Արդարեւ Ֆրանսայի բարձրաստիճան պաշտօնեայ մը՝ Ժորժ Փաք որ պետն էր մամուլի սպասարկութեանց ձերբակալ – ուած է իբրեւ լրտես Խորհ· Միութեան հաշուոյն : Ձերբակալութեան լուրը մի – այն առջի օր մէջտեղ եկած է մինչդեռ կառավարած էր արդէն Օդոստոս 10ին : Այս առթիւ հրապարակուած զեկոյց մը կ'ըսէ «քանի մը տարի է Ժորժ Փաք, Ա – րեւելքի մեծ պետութեան մը տեղեկա – բեւելքի մեծ պետութեան մը տեղեկա – տուութեանց սպասարկութեան անդամ – ներուն հաղորդած է քաղաքական եւ ռազմական տեղեկութիւնները Ֆրանսան եւ Ատլանտեան Ուխտի միւս երկիրները չհաղորդող » :

ՁԱՔՍԱՐԹԱՅԻ մէջ հակաբրիտանական յոյցերը կը չարունակուին : Ինտոնե – զիացիներ փորձած են ձեռք ձգել անդ – լիական դեսպանատան արկղը :

Օր ըն Օրին

ՏԵՍԱԿ, ՏԵՍԱԿ ՀԱՅԵՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԸ

— Ա՛խ իմ անուշիկ Ֆրանսաս , անոը – մա՞ն երկիր· հայրենիքներուն թագու – հին, իրական դրախտ· Հոգիս կուտամ աս իմ ազուո՛ր Ֆրանսայիս , դեղեցի՛կ Ֆը – րանսայիս : Մոն շէռ, Աստուած իր բո – լոր բարիքները մեզի տուեր է, օդերնիս աքանչելի, ջուրերնիս՝ մեզը, հողերնիս՝ մէջը քար տնկես վարդ կը բուսնի ... Մեր Քոթ ա՛Ազիւռը տե՛ղ մը չկայ· հա – պա՞ մեր Սաւուան, Փիռէնէները, մեր Տովիլը, Էվիանը, ո՛ր մէկը համբեմ ... Փարիզ մը ունինք, որ աշխարհի սիրու – հին է· Նայէ՛ սա մեր Օփերային ... Մեր Շան ը՛Էլիզէն, մեր Էյֆէլը, մեր Էնվա – լիտը, մեր Ֆոլի Պէռժէրը· ո՛ր մէկը համբեմ մոն շէռ··· Ո՞վ ունի մեր բիւլ – թիւրը, մեր Միսթէնկէթը ...

×

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅԸ

— Մեր Ամերիկան աշխարհի ամէնէն հարուստ երկիրն է· փողոցէն անցած ատենդ, ծառերէն կանանչ տոլարներ կը թափին... Անո՛նկ չէնքեր ունինք որ ... Մեր էմփայր Սթէյթ Պիլտինկը երկու մղոն բարձրութիւն ունի... Ամէն Ամե – րիկացի բար ունի... Եւրոպան ալ բա՛ն ըլլար... Ծօ՛, մեր Ամերիկային քով փա – րիզ ըսածդ գիւղ մըն է... Ես ամէն օր սբէյֆ կ'ուտեմ... Տասը ձեռք հագուստ ունիմ... դո՞ւն ինչ ունիս ... Ամա՛ն , ի՛նչ խելացի բան ըրի որ աղգութիւնս փոխեցի անցած տարի եւ Ամերիկացի ե – ղայ ...

×

ԹՐՔԱՀԱՅԸ

— Մեր Աթաթիւրքը հրաչքներ դոր – ծեց եւ մէկ օրէն միւսը մեր Թուրքիան քաղաքակրթեց· Անիկա մեր հայրիկն է ... եկուր նայէ՛ ինչեր չինեցինք... Պէյ Օղլուին Շիտակը աշխարհի ամէնէն բա – նուկ փողոցն է· ի՛նչ խանութներ ... Եւ ի՛նչ հանըմներ ունինք, տեսնե՛ս , չունչդ կը բռնուի· Մեր էնկիւրէին Լոնտոնին հետ չեմ փոխեր· Մեր Թուրքիան աչ – խարհի ամէնէն ազատ երկիրն է· Աստ – ուած երեսս նայեցաւ եւ դիս Թուրք ը – րաւ· որչափ ալ աղօթեմ , քիչ է...

×

ԱՆԳԼԻԱՀԱՅԸ

— Մեր Անգլիան թանկագին քար մըն է արծաթափայլ ծովուն երեսը, ինչպէ՞ս մեր Շէյքսփիրը կ'ըսէր· եղբայր , այս ի՛նչ մեծ կայսրութիւն է՝ մեր ունեցածը ... քիչ կը մնայ լուսինն ալ բրիտանա – կան գաղթավայրի պիտի վերածուի ... Ա՛խ իմ Լոնտոնս... ի՛նչ պալատներ , ի՛նչ զղեակներ, ի՛նչ հարստութիւն ... Մեր թագուհին տեսա՞ծ ես, հապա մեր պահաժառա՞նգը, ի՛նչ անուշիկ մանչուկ մը ունինք, տեսնել կ'արժէ... ի՛նչ իշ – խաններ, ի՛նչ զուքսեր եւ զքսուհիներ , ի՛նչ լորտեր... Զբչիլին պէս հատ մըն ալ կա՞յ զուրսը· փա՛ռք Տիրոջը Անգլիացի եմ ...

×

ԳԻՒՂԱՑԻ ԵՒ ԻՐԱ՛Ւ ՀԱՅԸ

— Զըմմէն տարան, զըմմէն կորան , մըք լէ մնացեր ենք տակըր· ա՛խ իմ Հա – յաստան, զորպան ըլիմ քո հողին, քո ջրին, քո սրբերին... Մի տեսնեմ պիմ դիւզ, էնպէս մեռնեմ... Մեր վանքեր , մեր եկեղեցիները , մեր սարեր, մեր Ա – ուած... Օրհնեալ լինի յիշատակ մեր Խրիմեանի, մեր Ալիշանի, մեր Րաֆֆու ... Մեր Տիգրան Թագաւոր, մեր Սաթե – նիկ, մեր Նարեկացի... Մի բացուին դռներ ու ես դնամ իմ հայրենիք ու համ – բուրեմ նորա սուրբ հող... Խալխի մալն էլ իրան· Ա՛խ Հայաստան, իմ Հայաս – տան ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 Ֆրանք

Վեցամսեայ 35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ· :

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՍՈՒ ԳԼՈՒԽ, ՓԱԿԵՑՔ ՁԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր զործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԵԻՏՈՒՉԵՆԿՈ խորհրդային բանաս – տեղծը իր ինքնաքննադատութիւնը ըրած է հրատարակուած եուննոսթ պարբերա – կանին մէջ : Կ'ընդունի իր սխալները եւ կ'երդնու «հայրենիքը պաշտպանել բո – լոր պատեհապաշտներուն դէմ» : Ուղղա – կի կը յարձակի նաեւ չին ռազմապաշտ քաղաքականութեան վրայ :

ՍՊԱՆԻԱ–Խորհ· Միութիւն մերձեցման մը մասին կը խօսուի , թէեւ որոշ խոհե – մութեամբ : Անհատականակն չէ որ Մոս – կուայի եւ Մատրիտի միջեւ վերահաս – տատուին դիւանագիտական յարաբերու – թիւնները , բայց թիւ 1 հարցը կը մնայ այն հինգ հարիւր թոն ոսկին զոր սպա – նացի հանրապետականները Խորհ· Մի – ութեան յանձնած են 1939ին :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՏԸ ԿՈԼ Երեքշաբթի օր ձեռնարկեց մէկ նոր շրջապտոյտի : Ռոնի եւ Վօքլիւզի նահանգները պիտի այցելէ , իր 20րդ ճամբորդութեան առթիւ , ին – բանական զաւառներուն մէջ :

ՓՐԱՒՏԱ կը զրէ թէ չին զեկավարնե – րը այնպիսի նպատակներ ունին որոնց չի կրնար զօրավիդ կենալ ընկերվարա – կան պլոքը :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔԵՆԸՏԻ 1961ին առաջար – կած էր Խրուշչեւի որ իրենց ճիզերը մի – ացնեն մարդ մը ղրկելու համար լուսին : Այն առեն Խրուշչեւի պատասխանը բա – ցասական եղած էր :

ՓԱՔԻՍՏԱՆ առաջարկած է ափրեւա – սիական վերին ժողով մը :

ԼԱՈՍԻ վարչապետը Սուվաննա Ֆուման խօսակցութիւններ ունեցաւ Նիւ Եորքի մէջ Խորհ· Միութեան եւ Միացեալ Նա – հանգներու Արտաքին նախարարներուն հետ :

ՃԱՓՈՆԻ եւ Ֆորմոզայի միջեւ լար – ուածութիւնը կը սաստկանայ : Թոքիոյ կառավարութիւնը արդիլած է իր պատ – ուիրակութիւններուն (մշակութային կամ տնտեսական) որ Ազգայնական Չի – նաստան այցելեն :

ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆԻ մէջ կառավարական կուսակցութիւնը երկու հարիւրի վրայ 181 աթոռ գրաւեց խորհրդարանին մէջ :

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԾՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ»Ը

Ա·

ՉԻՆԵԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՓՈԽԱԴԱՐՁ ԱՆՎՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

1960էն ի վեր, օրէ օր աւելի ծանր հանգամանք կը ստանայ Չինեւխորհրդային տարակարծութիւնը : Այժմ ստեղ – ծուած է այնպիսի կացութիւն մը, որ « տարակարծութիւն» բառը շատ տկար կը հնչէ եւ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար դրծածել « պայքար » բառը : Աւելին· եթէ թեւակոխած չըլլայինք միջազգային բարդ փոխադարձ յարաբերութեանց եւ ենթակայութեանց դարաշրջանը եւ ապրէինք աւելի պարզ ու նախնական դարեբուս մէջ, Խորհ· Միութիւն եւ Չինաստան շատոնց տուած կ'ըլլային ընդհա – նուր դօրակոչի հրամանը :

Ուրիշ՞ եւ ի՞նչպէս ծագումի առաւ սակայն այսքան խոր բաժանում մը հա – մայնավար երկու հսկաներուն միջեւ :

Տակաւին 1957ին Մոսկուա ամէն կերպ կ'օժանդակէր Փէքինի, համաձայնու – թիւն կը կնքէր Չինաստանի հետ, բատ ո – րուն պիտի օգնէր, որ Չինաստան եւս ունենայ իր հիւլէական ռումբը : Հազարաւոր ռուս մասնագէտներ կը տրամա – դրէր, որոնք երկրին ամէն կողմը ճեռ – նարկեցին գիտական, արդիւնաբերական ու այլ կառոյցներու սարքաւորման : Սակայն 1960ին, Մոսկուա ետ կանչեց Չի – նաստանի փոխ տուած իր հազարաւոր մասնագէտները, որոնք սկսած բոլոր աշխատանքները կէս ձգելով վերադարձան Խորհ· Միութիւն : Այդ թուականէն ի վեր, խորհրդային մամուլը առիթ չի փախցներ մատնացոյց ընելու Չինական արդիւնաբերութեան թերիները, քաղաքականութեան խակութիւնները, հեղեղ – ղանման անձրեւներու հետեւանքով վերջին տարիներու հունձքերուն խեղճու – թիւնը, ժողովուրդին անօթութիւնը : Եւ Խ· Միութիւնը, որ այս կամ այն կերպ օժանդակութիւն կը հասցնէ աշխարհի բոլոր «հետաքրքրական» երկիրներուն , ոչ իսկ մէկ թօն ցորեն ղրկեց իր չին «եղբայրներուն » անօթութիւնը քիչ մը մեղմացնելու համար : Խ· Միութիւնը դիտումնաւոր կերպով ձգեց, որ Չինաստան «իր իւղին մէջ տապկուի», քանի որ այդքան ինքնավստահ է եւ չուզեր քաղաքականապէս հետեւիլ Ռուսերուն :

Զուգահեռաբար, Խ· Միութիւնը մեծ թափով սկսաւ իրագործել չինեւխորհրդային սահմաններուն վրայ բնակչու – թիւն փոխադրելու ծրագիրը· այսպիսով՝ կը ջանար մարդկային թումբ մը ստեղծել արտաքին Չինաստանէն ղէպի խոր – հրդային սահմանները յորդելու վտանգը ներկայացնող քանի մը տասնեակ միլիոն Չինացիներու ողողումին դէմ : Այս յոր – դումին առաջքը մինչեւ օրս ալ կարելի չէ եղած առնել բոլորովին : Փոխադրուող Չինացիներէն ոմանք քաղաքական փա – խըստականներ են· ոմանք՝ սովահար խեղճեր, որոնք կը յուսան քիչ մը աւելի ուտելիք գտնել Սիպերիոյ եւ Ղազախստանի մէջ· ոմանք ալ քաղաքական դործիչներ են, որոնք սահմանը կ'անցնին փէքինի հրահանգով :

Ցամենայն դէպս, Ռուսերը սիստեմատիկ կերպով կը չարունակեն «ապահովութեան գօտի» մը ստեղծել իրենց եւ Չինաստանի միջեւ, ու նաեւ՝ ընդհան – րապէս՝ ամբողջ Չինաստանի չուրջ, քիչ մը ամէն տեղ, արբանեակ երկիրներու չնորհիւ :

Այսպէս, Արտաքին Մոնկոլիան, որ նախապէս չինական հողամաս էր, բայց Քուօմինթանկի օրով (1924 – 27) Ռուսերը զայն կորզած էին, կը չարունակեն իրենց հսկողութեան տակ պահել, հա – կառակ Չինացիներու պահանջին : Արտաքին Մոնկոլիան դարձուցած են խոր – հրդային հանրապետութիւն, ուր կը կիրարկեն իրենց քաղաքականութիւնը :

Քորէայի մէջ՝ Ռուսերը նոյն բանը ըրին : Մաօ Ցէ Թունկի բանակներն էին , որ ի դին մեծ զոհողութիւններու, դէմ դրին ամերիկեան ուժերուն : Սակայն , 1957ին, Ռուսերը պահանջեցին եւ պարտադրեցին որ չինական բանակները հեռանան Հիւսիսային Քորէայէն, որ մնաց միայն խորհրդային ազդեցութեան տակ :

Հնդկաչինի մէջ՝ պատկերը նոյնն է : Տարիներ չարունակ, Չինաստան զէնք , դինամթերք, ուտեստեղէն եւ դինուորական մարդիչներ հայթայթեց Հօ Շի Մինհի վիէթմինեան ուժերուն, որոնք Տիէն-Պիէն Ֆուի յաղթանակով, վճռեցին Ֆրանսացիներու հեռացումը : Սակայն , ժընեւի համաձայնութիւնը հաղիւ կրն – քուած, Մոսկուա Չինացիներուն սանձերը քաշեց, եւ Հօ Շի Մինհի աջակցու – թեամբ, արդելք հանդիսացաւ որ չինական ազդեցութիւնը տարածուի Հարաւ – Արեւելեան Ասիոյ այս հարուստ շրջանին վրայ :

Թիպէթի վրայ Չինական յարձակման առեն, խորհրդային օդանաւեր ուտեստեղէն եւ դինամթերք նետեցին Թիպէթի համայնավար փաթէթ – լաօներուն, ո՛չ այնքան արեւմտեան աշխարհակալու – թեան դէմ պայքարելու, այլ՝ չինական դրաման բանակին դէմ տեղական դին – ուած ուժ մը ստեղծելու առաջադրու – թեամբ :

Վերջին 3–4 տարիներուն, Խրուչչեւի արեւելեան քաղաքականութիւնը առաւելաբար կայացաւ Չինացիներու յառաջ – խաղացքն ու գործունէութիւնը անդա – մալուծելուն մէջ: Ֆորմոզայի տագնա – պին առեն, թոյլ չտուաւ որ Համայնա – վար Չինաստան յարձակի Չանկ Քայ Չէք – քի օդնութեան փութացող ամերիկեան նաւատորմին վրայ: Հնդկաստանի վրայ չինական յարձակման առեն, Խրուչչեւ բռնեց Նեհրուի կողմը եւ պահանջեց, որ չինական բանակները ետ քաշուին հնդ – կական հողէն: Դէպի Ինտոնեզիա ճամ – բորդութեան մը ձեռնարկեց եւ բարեկամական տեսակցութիւն ունեցաւ նախա – գահ Սոքառնոյի հետ ճիշդ այն պահուն, երբ Չինացիք «պաշտպան» հանդիսանալ կ'ուզէին Ինտոնեզիոյ չինական « անի – բաւուած » զաղութին :

Չինացիները այս բոլորին հանդուր – ժեցին, լռեցին, որովհետեւ տնտեսական ու թէքնիք օժանդակութիւն կը ստանա – յին Ռուսերէն: Բայց այժմ, որ յարաբերութիւնները վատթարացած են ու հրա – պարակուած , ազատօրէն կ'ամբաստանեն Խրուչչեւը, թէ կը քայլերէ Չինաստանէն ներս գոյութիւն ունեցող « հակա – կուսակցական տարրերը », առաւելա – բար՝ բարձրաստիճան զինուորականներ – ու չրջանակին մէջ, որոնց խօսնակը , նախկին Պաշտպանական նախարար Փէնկ – Թէհ – Հուայն ստիպուեցաւ հր – աժարիլ իր պաշտօնէն :

Փէքին, չարունակելով ամբաստանու – թեանց չարանը, կ'ըսէ այսօր, թէ Խր – րուչչեւ չուզեր որ ամբողջական ու մի – ացեալ Չինաստան մը ստեղծուի· կը փա – փաքի տեւականացնել Ազգայնական Չի – նաստանի (Չանկ Քայ Չէք) եւ Համայ – նավար Չինաստանի անջատ ու հակա – մարտ դոյավիճակը :

Փէքին կ'ամբաստանէ Մոսկուան, որ Հիւսիսային Չինաստանի (Սինքիանկ) սահմանին վրայ տպրող Ատոմները յեղափոխութեան կը մղէ իրենց չին ազգա – րուն դէմ :

Ատոնք՝ պետութենէ – պետութիւն դո – յութիւն ունեցող դժդոհութեանց մէկ մասն են :

Շ· Ք·

(1 Շար·)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

(Չ· եւ վերջին մաս)

Մինչդեռ համաղգային տեսակէտէ այնքան հիմնական կարեւորութիւն կը ներկայացնէ հայ պատմութեան եւ արուեստի զոհարներուն փրկութեան եւ ծանօթացման գործը, որ անպայման տա – րեկան կանոնաւոր յատկացումներ բա – ժին պէտք է ունենան արտասահմանեան մեծ կազմակերպութիւններու եւ փոնտերու հաշուեկշռի ելքին մէջ: Ի՞նչ կը ներկայացնէ ի վերջոյ՝ տարեկան, օրի – նակ, 25·000 տոլարի յատկացում մը կիւլպէնկեանի եւ Բարեգործականի նը – ման հաստատութիւններու համար : Եւ ինչո՞ւ, իրենց համար կարելի դումար – չինական յարձակման առեն, Խրուչչեւ բռնեց Նեհրուի կողմը եւ պահանջեց, որ չինական բանակները ետ քաշուին հնդ – կական հողէն: Դէպի Ինտոնեզիա ճամ – բորդութեան մը ձեռնարկեց եւ բարեկամական տեսակցութիւն ունեցաւ նախա – գահ Սոքառնոյի հետ ճիշդ այն պահուն, երբ Չինացիք «պաշտպան» հանդիսանալ կ'ուզէին Ինտոնեզիոյ չինական « անի – բաւուած » զաղութին :

Չինացիները այս բոլորին հանդուր – ժեցին, լռեցին, որովհետեւ տնտեսական ու թէքնիք օժանդակութիւն կը ստանա – յին Ռուսերէն: Բայց այժմ, որ յարաբերութիւնները վատթարացած են ու հրա – պարակուած , ազատօրէն կ'ամբաստանեն Խրուչչեւը, թէ կը քայլերէ Չինաստանէն ներս գոյութիւն ունեցող « հակա – կուսակցական տարրերը », առաւելա – բար՝ բարձրաստիճան զինուորականներ – ու չրջանակին մէջ, որոնց խօսնակը , նախկին Պաշտպանական նախարար Փէնկ – Թէհ – Հուայն ստիպուեցաւ հր – աժարիլ իր պաշտօնէն :

Փէքին, չարունակելով ամբաստանու – թեանց չարանը, կ'ըսէ այսօր, թէ Խր – րուչչեւ չուզեր որ ամբողջական ու մի – ացեալ Չինաստան մը ստեղծուի· կը փա – փաքի տեւականացնել Ազգայնական Չի – նաստանի (Չանկ Քայ Չէք) եւ Համայ – նավար Չինաստանի անջատ ու հակա – մարտ դոյավիճակը :

Փէքին կ'ամբաստանէ Մոսկուան, որ Հիւսիսային Չինաստանի (Սինքիանկ) սահմանին վրայ տպրող Ատոմները յեղափոխութեան կը մղէ իրենց չին ազգա – րուն դէմ :

Ատոնք՝ պետութենէ – պետութիւն դո – յութիւն ունեցող դժդոհութեանց մէկ մասն են :

Շ· Ք·

(1 Շար·)

ներով, իրենց տարեկան մասնակցութիւնը չբերեն նաեւ աւելի համեստ հաստատութիւններ՝ ինչպէս Չ· Օ· Մ·Ը , Համազգային Մշակութային Ընկերութիւնը, հայրենակցական միութիւնները, եւն· : Ինչե՛ր կարելիչէ ընել, ինչ պիտի դումներու կարելի չէ ձեռնարկել, ինչ յուշարձաններ կարելի չէ փրկել կորստէ կամ ենթարկել ամբողջական վերականգնումի, եթէ նման նուիրատուութիւններէ դոյանալիք յիսունէն հարիւր հազար տոլարի տարեկան դումար մը յատկացուի Գիտութիւններու Ակադեմիային, Ցուշարձաններու Պահպանութեան Կոմիտէին կամ, լաւագոյն պարագային՝ « Հայկական հնութիւններու պաշտպան Միութեան » , որու ծնունդին կը հաւատանք: Կատարուած գործը տարուէ տարի կրնայ քննուիլ եւ առուգուիլ՝ Հայաստանեան եւ արտասահմանեան խառն յանձնախումբի մը կողմէ :

Բայց նաեւ ինչո՞ւ խնդրոյ առարկայ այս մեծ գործին յաջողութեան առաջքը մենաշնորհը ըլլայ բարեսիրական հաստատութիւններու եւ միութիւններու, եւ արտերկրի ամէն Հայ անհատ չկարենայ պարբերական իր արտարտնուէրով միջնադարեան տաճարի մը փոքրը մէկ ճեղքը դոցել , մաս կազմելով համազգային « Հայկական հնութիւններու » կամ «Պատմական յուշարձաններու պաշտպան» ընկերակցութեան մը : Ընկերակցութիւն մը՝ որ իր մէջ հաշուէ արտասահմանեան մտաւորականներ, ղրոնդներ, ճարտարապետներ, ճարտարադէտներ, ուսուցիչներ, վերջապէս՝ ազգային հպարտութիւն եւ բարի կամեցողութիւն ունեցող ուեւէ Հայ անհատ, առանց կուսակցական թէ զանազանական ուեւէ տեսակէտ խորութեան : Ընկերակցութիւն մը՝ որ տեւական կապի մէջ ըլլայ Հայաստանի համապատասխան միութեան կամ հնագիտական գործով զբաղող արդէն իսկ գոյութիւն ունեցող հաստատութիւններուն հետ, որ պարբերաբար ճարտարապետներու եւ հնագէտներու յանձնախումբեր ղրկէ Հայրենիք՝ տեղեկանալու համար կատարուած աշխատանքներուն եւ Հայաստանի մասնագէտներուն հետ միասնաբար աշխատանքի նոր ծրագիրներ կազմելու համար :

Գաղափարը շատ մօտ է մեր սրտին : Այդ մասին խօսած ենք արդէն կարգ մը դասախօսութիւններու ընթացքին, եւ պատրաստ ենք մեր ձայնը տալ ամէն ճիգի որ կրնայ ի նպաստ ըլլալ այդ ազնիւ գործին, որուն համար կը հաւատանք, որ ամէն Հայ անհատ մասնաւորապէս արուեստագէտներու եւ ճարտարապետներու, Հայաստանի թէ արտասահմանի մէջ :

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

ՍԻՐԱՎ՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Կը չնորհաւորեմ ձեզ, պարոն քաղաքացի : Կանուխէն կը ճանչնամ Հայերդ : Հիւր եղած եմ ձերիններուն առաջին մեծ պատերազմին, ճաշակած եմ ձեր ա – պուխան ու երշիկը , ինչպէս նաեւ պատուական օղին : Սառրագէտ այս տեղ, տուր ինծի «հայմաթլոսի» թուղթերը, գնա , հանդստացիր, ալ ինքնութեան թուղթի հոգ չունիս : Ցիչեցնեմ երկու բան, — աւելցուց պաշտօնեան լայն ժպիտով մը, —երբ դուրսը իրարու հանդիպինք, դաւաթ մը օղի վճարելու պարտք ունիս : Եւ յետոյ··· երկու լոյսի կտոր աղջիկներուդ համար, հասկացա՞ր ···:

Լո՞ւրջ էին այս մարդուն արտայայտութիւնները, թէ մեզ կը ծաղրէր : Սրբահին մէջ բացարձակ լռութենէ մը եաք, այժմ ծիծաղ եւ խնդուք կար :

Հայրապետ աղբար, կասկածոտ, զար – մացական ակնարկով նայեցաւ իր ղէմը կանդնած պաշտօնեային : Ապա ստորա – դրեց իրեն երկարած թուղթը , առաւ իր նոր ինքնութեան թուղթը ու դուրթ ստորագրութեամբ դուրս ելանք պաշ – տօնատունէն :

Հիմա, ուրախ էր Հայրապետ աղբար , հպարտ ու երջանիկ: Լայն ժպիտ մը ուրուագծուած էր իր աչքերուն եւ այտե – րուն չուրջ, իր տարած յաղթանակը կարծես պինովցուցեր էր պինքը :

Ճամբու ամբողջ երկայնքին խօսեցաւ, անդադար ծխեց ու խօսեցաւ: Հինն ու նորը, չափաւորն ու չափազանցեալը ի – րար խառնելով անդադար պատմեց :

— Վա՛յ անաստուածներ, «Հրմըն» , «Հրմըն» անունս ալ ծախու կ'առնէին :

Հասանք հայկական սրճարան , — իր ամենօրեայ յաճախած սրճարանը : Հայրապետ աղբարը լայնօրէն «թրջեց» իր հպատակութեան յաղողութիւնը: Ներկաները մէկ մէկ բաժակ կոնծեցին այս յաղողութեան եւ Հայրապետ աղբօր արեւշատութեան համար :

—Ես, ինչ կը կարծէք, օպուտալա»ներ, Ես ձեզի պէ՞ս եմ, որ ամէն բանի «ուչի» ըսեմ եւ անցնիմ: Ինծի Խարբերդցի Հայրապետ կ'ըսեն, կը պարծենար զոհունակութեամբ :

×

Տարինե՛ր անցան ···

Հայրապետ աղբօր տարիներու «ուլունքներուն» չարքը բաւական երկարեցաւ :

Սպիտակ չողքը վաղուց ինկած էր իր մազերուն մէջ: Մէջքը արդէն կքած, իր վարդագոյն, կլոր այտերը արդէն սըմքած, կնճռոտած , ձեռքերուն վրայի կապոյտ երակները աւելի հատցած ու – ռած էին: « Ճահիլութիւն»ը այժմ հե – ռացած էր իրմէ, ու ամբան ցուրտ ստուերը կախուած էր հասակին ի վար··

« Ճահիլ », չէն օրերու զուարթութեան տեղ, հիմա, անհասկնալի տրտմութիւն մը համակեր էր իր ամբողջ էութիւնը : Ի՞նչ էր այդ հոգեմաչ տրտմութեան բուն պատճառը: Իր օրերուն կարճնա՞լը, զառիթափէն դէպի վար վա՞զքը , թէ այլ ցաւեր ու հոգեր: Ամիկա իր զաղտնիքն էր, իր ներքին զաղտնիքն էր ատիկա :

Գրեթէ բոպիկ ու մերկ ինկած էր այս երկիրը : Քրտնաթոր աշխատանքով եւ ծայրայեղ խնայողութեամբ այժմ փոքր տնակի մը եւ ափ մը հողի տէր էր, ինչ երջանկութիւն : Իր «պճլիկ» երախանքը մեծցած, հասակ առած, ամուսնացած տուն – տեղ եղած էին :

Ինք միայն դիտէր թէ ինչ նեղութիւններ կրեց , ինչպիսի զրկանքներու տո – կաց զանոնք մինչեւ այդ հասակին ու վիճակին հասցնելու համար : «Քարէ–վայտէ փոքրիկներ չեն, երախաներ են, վաղը կը մեծնան, եաեւէս կը հասնին եւ ամէն բան կարդի կը մտնէ» : Այսպէս մտածած եւ ինքզինք մխիթարած էր :

Բա՛յց··· ափսո՛ս··· իր տրամաբանութիւնը այլ ընթացք առացած էր : Հիմա նոր աշխարհ մը կ'ապրէր ինք եւ այս « նոր աշխարհ»ը իր նոր պարտաղրանքներն ունէր : Հիմա, ատոր, իր ապրելիք ցցուած էին այլապէս ծանր զատնութիւններ :

Ինչ կ'երազէր, ինչ կը սպասէր ինք կեանքէն, իր ընտանեկան յարկէն, մանաւանդ իր զաւակներէն: Այսօր ինչ կը գտնէր այդ բոլորին փոխարէն :

Աչխարհ, մարդիկ, մանաւանդ հնութիւները, օր աւուր կը փոխուէին, անհնարելի դառնալու աստիճան: կեանքը, նաչելի դառնալու աստիճան: կեանքը, ապրելակերպը, բարքերն ու սովորութիւնները այլ դոյն, այլ կերպարանք կ'առնային : Հինին ու նորին միջեւ կը խորանար անդունդը յարաճուն արագութեամբ մը: Ո՞ւր պիտի յանգէր այդ ծայրը :

Հոսանքն ի վեր թիավարողներէն չէր ինք, նեղմիտ պահպանողական մը չէր , իրերը դատելու, դասաւորելու ընդունակ էր: Գիտէր, կը հասկնար որ պէտք էր քալել ժամանակին հետ, հոգ չէ յաճախ դառնացած կամ զժգոհ :

Ինչ որ կ'արհամարհէր, կ'այլանդակէր չափազանցեալ նորամուծութիւններէ էր: Մէկ կապիօրէն ընդօրինակուած: Մէկ միւսը անդունդին մէկ կողմէն մինչ տեղու յիմար փորձեր էին, որոնք կը համեմատէին իր նկարագրին, իր բռնումներուն :

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՇՔ

(3 Շար·)

ՕԴԵՐԵՒՈՒԹԱԲԱՆԱԿԱՆ

Եղանակին նախատեսումը կարեւոր է կրնայ տեսակէտներով : Նախ կարելի կը դառնայ խուսափիլ անոր քմահաճոյքներէն, ապա՝ ստեղծել եղանակը աւելի նպաստակայարմար ձեւով օդատարածելու միջոցներ :

Ներկայիս, աշխարհի չորս կողմը հաստատուած են աւելի քան 10·000 օդերեւութաբանական կայաններ, որոնց ըստացած տուեալները կը քննուին հարիւրաւոր դիտահետազօտական հաստատութիւններու մէջ : Այդ տուեալներուն վրայ կը կազմուին համաստեղական քարտէսներ, որոնց հիման վրայ կը նախատեսուին այս կամ այն վայրին հաւանական եղանակը :

Չնայած այս բոլոր աշխատանքներուն (յատկապէս երկար տարիներու նախատեսումներուն տարեն), յաճախ նախատեսումը սխալ դուրս կուգայ : Ասոր պատճառը այն է, որ եղանակին ձեւա-

---

Ուրախ ենք յայտնելու՝ որ բոլորն ալ անվերապահ խանդավառութիւն են յայտնած եւ ընդունած դործին կարեւորութիւնը : Գաղափարը կայ ուրեմն : Կը մնայ դործի անցնիլ եւ մարմին տալ այդ ընկերակցութեան :

ԳՈՐԾԻ՛ ԱՆՑՆԻԼ : Ահա՛ կարգախօսը : Գործի անցնիլ, քանի տակաւին կարելի է վերակառուցանել Տաթեւը, քանի տակաւին հնարաւոր է, ղէթ մասամբ, վերականդնել անմահ Զուարթնոցը՝ հիմնուելով Թորամանեանի նախագիծին (մաքէթ) ու Մնացականեանի ուղղումներուն վրայ, քանի Ցեկորը մերը չէ, այլ կրնանք ամբողջացնել Երեւոյթն ու խօսքը : Գործի անցնիլ, քանի տակաւին բոլորովին չէ փլած Ցախացքարի Սուրբ Խաչի մրգիթը, եւ Հաւուց Թառի Ամենափրկիչն անդամ իր աւերակոյտի վիճակին փրկելու հնարաւորութիւն կայ :

Գործի անցնիլ, Հայաստանի մէջ՝ պետական թէ ակադեմական դոյութիւն ունեցող մարմիններու եւ հաստատութիւններու ճամբով, անհրաժեշտաբար կապ ստեղիք Հնութիւններու Պաշտպան Մարմնոյ ճամբով, արտասահմանի մէջ՝ հայագիտ նուիրատուութիւններու եւ Հնութիւններու Պաշտպան Համագործակցութեան ճամբով :

Գործի՛ անցնիլ, քանի ուշ չէ, ի չահ հայ ժողովուրդի քարեղէն բազմադարեան մշակոյթի փրկութեան, ամբողջական վերանորոգման, աւելի լայն ծանօթացման եւ յաւերժական ճառագայթումի արդասի նպատակին :

ՀՐԱՉ ՏԱՄՆԱՊԵՏԵԱՆ

Պէյրութ, Սեպտ. 1963

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱԶԱՐԴ ԿԻՆԸ

— Ներեցէք, ներեցէք, ըսաւ ինծի, վիշտը կը չափազանցէ զգայութիւնն ընդ :

Թոյլ տուէք որ քանի մը վայրկեան եւս մնամ հոս, աչքերս սրբելու համար, որ պղտի փողոցին մէջ անզօր թափառող պանդուրները հեռաքշքշական բանի մը պիտի չգիտեն այն մեծ տղան որ կուլայ : Ցաւէ վիշտ չատ երկնային ըրիք այս դիրքը տալով : Զեմ դիտեր թէ փոխարէնը ինչ կրնայ պիտի հատուցանեմ ձեզի :

– Ձեր բարեկամութենէն քիչ մը բան ներշնչելով ու ձեր վիշտին պատճառը ը – սիով ինծի, պատասխանեցի Առմանին : Մարդ կը վիշտը պատմելով կը մխիթարուի :

— Իրաւունք ունիք, բայց այսօր լալու չատ պէտք ունիմ եւ անկասելիկ խօսքեր միայն պիտի ըսեմ ձեզի : Օր մը կը հաղորդեմ ձեզի այս պատմութիւնը եւ պիտի տեսնէք թէ իրաւունք ունի՞մ այն խեղճ աղջկան վրայ ողբալու : Եւ հիմա, աւելցուց վերջին անդամ մըն ալ աչքերը չփելով եւ հայելիին մէջ նայելով, ըսէք ինծի թէ դիս չատ պարզամիտ չէք դտներ եւ թոյլ տուէք որ ձեզ տեսնելու դամ նորէն :

Այս երիտասարդը բարի եւ անուշ նայուածք մը ունէր : Քիչ մնաց որ պիտի համբուրէի զայն :

Գալով իրեն, աչքերը դարձեալ կը սկսէին արցունքով լեցուիլ : Տեսաւ որ նչմարած էի եւ նայուածքը ուրիշ կողմ դարձուց :

— Քաղաքիւն, ըսի իրեն :

— Մնաք բարով, ըսաւ ինծի այն ատեն :

Եւ անլուր ձիգ մը ընելով որ չլայ, փախաւ սենեակէն քան թէ դուրս ելաւ :

Պատուհանին վարագոյրը վերցուցի եւ տեսայ որ դրանը առջեւ իրեն սպասող կառքը կը նստէր : Բայց հազիւ թէ նըստաւ, արցունքներն սկսան հեղեղի պէս հոսիլ ու ղէմքը թաշկինակին մէջ ծածկեց :

Ե.

Երկար ատեն Առմանի խօսքը չլսեցի, ուրման վրայ կ'ազդեն բազմաթիւ եւ բազմատան դործօնները, որոնց ճշդումը դժուար է, քանի որ օդերեւութաբանական կայաններուն ստացած տուեալները չափազանց քիչ են եւ թերի՝ մթնոլորտի իրական վիճակի մասին դաղափար մը տալու համար :

Կը թուի թէ եկրագունդը եթէ կարելի ըլլայ ծածկել օդերեւութաբանական կայաններու չատ խիտ ցանցով մը, աւելի լայն տեղեկութիւններ կը ստանանք եղանակի մասին : Սակայն նոյնիսկ այդ պարագային կարելի չէ լուծուած նկատել եղանակին կանխատեսման հարցը, որովհետեւ որքան ալ խիտ ըլլան կայաններուն ցանցը, դարձեալ մթնոլորտին հիմնական մասը դուրս կը մնայ տեսադաշտէն :

Ներկայիս եղանակը նախատեսելու հիմնական միջոցը համատեսական քարտէսներն են, որոնց օգնութեամբ կ'որոշուին մթնոլորտային ճնշման դաշտերը եւ ըստ անոնց օդային զանգուածներու տեղաշարժին ուղղութիւնը : Գիտնալէ ետք այդ զանգուածներուն յատկութիւնները եւ բազմատան դործօններու ազդեցութեամբ անոնց հնարաւոր փոփոխութիւնները՝ օդերեւութաբանները կը նախատեսեն թէ եղանակը ի՞նչ փոփոխութիւններու պիտի ենթարկուի այդ չարժուն զանգուածներուն հետեւանքով : Մինչեւ այսօր դոյութիւն ունեցող մի-ջոցներով կարելի չէր չատ տուեալներ ստանալ օդային զանգուածներու մասին : Արուեստական արբանեակները մեծ բացը լրացնելու համար, եւ ահա թէ ինծառայութիւն կրնան մատուցանել այդ չուն : Շատ սերտ կապ դոյութիւն ունի անդամածութեան եւ օդային զանգուածներու դրեթէ բոլոր յատկութիւններուն միջեւ : Այս պատճառաւ, Ֆրանսայի մէջ երկար ժամանակ կը դործէին հիմնարկութիւններ, որոնք եղանակին նախատեսումը կը կատարէին միայն ամպերուն եւ ամպածածկոյթին ուսումնասիրութեամբ եւ վերլուծութեամբ : Ոչ միայն օդային տարբեր զանգուածները, այլեւ մթնոլորտին մէջ տեղի ունեցող չատ մը երեւոյթները (մրրիկ, փոթորիկ, անձրեւ, կայծակ, հողմատարոյր) ունին իրենց բնորոշ ամպերը : Ուրեմն պարզ է, որ եթէ կարելի ըլլար հետեւիլ երկրագունդի ամպածածկոյթին եւ անոր փոփոխութիւններուն, եղանակին նախատեսումը կը դառնար դիւրին :

Այս խնդրին մէջ անդնահատելի է արուեստական արբանեակներուն դերը : Եթէ ներկայիս երկրագունդի բոլոր օդերեւութաբանական կայանները միասին կը յաջողին դիտել մեր մոլորակի ամպածածկոյթին միայն հինդ տոկոսը, բեւռային ուղեծիրով (հասարակածային հարթութեան նկատմամբ 90 աստիճան անկիւնի տակ) արձակուած 2000 – 3000 քմ. բարձրութիւն ունեցող միայն մէկ արուեստական արբանեակ մը այդ տոկոսը կրնայ հասցնել հարիւրի :

Արուեստական արբանեակին մէջ կը դետեղուի թեթեւ, լուսազդայուն լուսանկարչական խցիկ մը, որուն միջոցաւ, որոշ ընդմիջումներով, կը նկատուի երկրին մակերեսը : Այդ լուսանկարները կը ղրկուին ոչ թէ սովորական լուսանկարչական ժապաւէնի, այլ պատկերափոխ խողովակի փոքրոխա թոտի կամ տեսք ղրկող ձայներիզի երկաթամագնիսական ժապաւէնի վրայ : Երբ արուեստական արբանեակը կ'անցնի երկրին վրայ դտնուող որոշ կայաններուն վրայէն, ռատիօալիքներու միջոցաւ հրահանդ կը տրուի արուեստական արբանեակին՝ հաղորդումները սկսելու, եւ այս վերջինը պատկերափոխի սկզբունքով վայրկեաններու ընթացքին կը հաղորդէ իր քաչած նկարները, որոնք անմիջապէս կ'արձանագրուին օդերեւութաբանական կայաններու մէջ :

Ամպերու ձեւերէն կարելի է որոշել անոնց մօտաւոր բարձրութիւնը, իսկ անոնց տեղաչարժով՝ այդ բարձրութեան վրայ քամիին ուղղութիւնը եւ արագութիւնը : Հետեւելով նոյն ամպերուն կրած փոփոխութիւններուն, դաղափար կարելի է կազմել անոնց չրջապատի օդային զանգուածի չերմաստիճանին, խոնաւութեան, ճնշումին եւ այլ պայմաններու մասին :

Երկրագունդի մթնոլորտին, հետեւաբար, եղանակի փոփոխութիւններուն վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի Արեգակը : Կարելի է ըսել, որ Արեգակին վրայ տեղի ունեցող քիչ թէ չատ կարեւոր ամէն մէկ երեւոյթ իր հետքը կը թողու երկրագունդի մթնոլորտին (առանձնապէս անոր բարձր չերտերուն) վիճակին վրայ : Այդ խնդրին փորձնական հետազօտութիւնը սկսած է միայն վերջին տարիներուն, արուեստական արբանեակներու արձակումէն ետք :

Բացի Արեգակէն, մթնոլորտին վրայ մեծ ազդեցութիւն կը ձդեն տիեզերական այլ երեւոյթներ ալ : Այսպէս, վերջերս մէջտեղ դրուեցաւ այն ենթադրութիւնը թէ՝ անձրեւ դալու պատճառներէն մէկն ալ երկրին մթնոլորտը ներխուժող տիեզերական փոշիի մասնիկներն են, ինչպէս նաեւ մեծ ու փոքր աստղները եւ բազմաթիւ ուրիշ դործօններ :

Այս հարցերուն լուծումը եւս մեծ չափերով կախուած է արուեստական արբանեակներու միջոցաւ կատարուած հետազօտութիւններէն :

Մթնոլորտին ուսումնասիրութիւնը արուեստական արբանեակներու միջոցաւ դեռ նոր սկսած է : Այսուհանդերձ, հետաքրքրական է այն օրը, երբ մարդը տեղեակ ըլլալով եղանակին զարգացման դաղտնիքներուն մեծ մասին, աւելի ձեռնհասութեամբ կը լուծէ «արուեստական եղանակ» ստեղծելու խնդիրը եւ կ'իրականացնէ դիտնական Մենտելեյեւի ծանօթ երազը՝ դեկավարել բնութիւնը :

Գ. Ի.

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՑԿԱՐԱՆԱՑ ՑԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— Առանց խելացի ըլլալու կարելի է զգալ որ ցիշողութիւն ունենալ : Իսկ ի՞նչ է ցիշողութիւնը միչտ պէտք ունի ցիշողութեան, որովհետեւ, ան է որ միտքին մէջ կը պահէ մեր բոլոր սորվածները եւ ի հարկին կ'օգտագործէ զանոնք : Ցիշելու համար, հասկնալու պէտք չկայ անպայման : Օրինակ՝ անասուններու ցիշողութիւնը բնազդական է — ձին եւ չունը չեն մոռնար յանդիմանութիւն մը, կը ցիշեն հոտը, ձայնը, տեսքը, նաեւ ցաւ ու զոհունակութիւնը : Տիմար մարդիկ ալ երբեմն կը ցիշեն բաներ, զորս խելացիները կը մոռնան :

Ամէն մարդ ցիշելու նոյն կարողութիւնը չունի : Ոմանց մօտ, զօրաւոր է եւ ուրիշներու մօտ՝ տկար : Տաղանդներուն նման անհաւասար բաժնուած է : Միւս կողմէ, ամէն մարդ նոյն բաները չի ցիշեր : Ոմանք թուանշանները լաւ միտք կը պահեն, ուրիշներ՝ անունները : Նմանապէս կան որ իրենց տեսածը աւելի լաւ միտք կը պահեն, ուրիշներ՝ իրենց լսածները : Ցիշողութեան տարբեր տեսակներ կան : Ամէնէն չատախաղէպն այն է, որ կը սկսի յատուկ անուններու մոռացումով :

Մերերը կը ցիշեն հին դէպքեր, բայց նոր ցիշատակներ չեն կազմուիր անոնց մաքին մէջ : Ոմանք անցեալը չեն ցիշեր, կամ մոռցած են իրենց կեանքի որոշ մէկ չրջանը : Ցուղումներ, դանկին վրայ ըստացուած հարուածներ, պատճառ կրնան ըլլալ այս բոլորին : Գլխէն վիրաւոր դինուորներ չատ անդամ մոռցած են իրենց տունը, կինը, դաւակը : Ցիշողութեան պակասի տեսակներ կան, ուր ենթական կը մոռնայ միայն մէկ դէպք, մէկ անձ, մէկ դիր եւայլն :

Առանց հիւանդագին ըլլալու ալ : բնականոն կերպով կարելի է մոռնալ : Երբ անուշադիր, յուղուած կամ յոդնած ենք, խոշոր հոդեր ունինք կամ կը վախնանք, մեր ցիշողութիւնը կը տուժէ :

Ցիշողութեան վրայ մեծ ազդեցութիւն ունի մեր ապրելու կերպը : Զափազանց անունդը, ուրիշ խօսքով չատակերութիւնը կը բթացնէն միտքը եւ նաեւ ցիշողութիւնը : Նոյն ձեւով, լաւ կերակրուած անասուններ կը կորսնցնեն իրենց հոտառութիւնը, զանազան բնազդները : Ծխախոտը, չատակերութեան չափ վնասակար է : Ամէնէն աւելի՝ ալքոլը մահացու է ցիշողութեան համար : Նոյնն է պարապան քնարեր եւ հանդարտեցուցիչ դեղերուն, որոնք որոշ թունաւորում առաջ կը բերեն մարմնին մէջ, ալքոլին նման :

Իսկ ցիշողութիւնը զօրացնելու լաւագոյն միջոց նկատուած է մտային աշխատութիւնը, ամէն տարիքի մէջ միչտ նոր բան մը սորվելու ճիդը :

— Մարկրիթ Կոթիէ անուն աղջիկ մը ճանչցա՞ք էք :

— Քամելիազարդ կի՞նը :

— Ճիշդ :

— Շատ :

Այս շատ բառին կ'ընկերանային երբեմն այնպիսի ժպիտներ, որոնց նչանակութեանը վրայ կարելի չէր տարակուսիլ :

— Է՛, ինչ տեսակ աղջիկ էր, կը չարունակէի :

— Բարի աղջիկ մը :

— Ամէնքը ա՞յդչափ :

— Տէր Աստուած, այո, միւսներէն աւելի ուչիմ ու թերեւս քիչ մը աւելի ըզգայուն :

— Մասնաւոր բան մը չէ՞ք դիտեր անոր վրայ :

— Պատո՛ն Ժ...ն մոխիրի նստեցուց :

— Մինակ անիկա՞ :

— ... Ծերունի դուքսին սիրուհին էր :

— Սուտիւ սիրուհի՞ն էր :

(Շար.)

չատ պէտք ունիմ եւ անկասելիկ խօսքեր միայն պիտի ըսեմ ձեզի : Օր մը կը հաղորդեմ ձեզի այս պատմութիւնը եւ պիտի տեսնէք թէ իրաւունք ունի՞մ այն խեղճ աղջկան վրայ ողբալու : Եւ հիմա, աւելցուց վերջին անդամ մըն ալ աչքերը չփելով եւ հայելիին մէջ նայելով, ըսէք ինծի թէ դիս չատ պարզամիտ չէք դտներ եւ թոյլ տուէք որ ձեզ տեսնելու դամ նորէն :

Այս երիտասարդը բարի եւ անուշ նայուածք մը ունէր : Քիչ մնաց որ պիտի համբուրէի զայն :

Գալով իրեն, աչքերը դարձեալ կը սկսէին արցունքով լեցուիլ : Տեսաւ որ նչմարած էի եւ նայուածքը ուրիշ կողմ դարձուց :

— Քաղաքիւն, ըսի իրեն :

— Մնաք բարով, ըսաւ ինծի այն ատեն :

Եւ անլուր ձիգ մը ընելով որ չլայ, փախաւ սենեակէն քան թէ դուրս ելաւ :

Պատուհանին վարագոյրը վերցուցի եւ տեսայ որ դրանը առջեւ իրեն սպասող կառքը կը նստէր : Բայց հազիւ թէ նըստաւ, արցունքներն սկսան հեղեղի պէս հոսիլ ու ղէմքը թաշկինակին մէջ ծածկեց :

Ե.

Երկար ատեն Առմանի խօսքը չլսեցի, բայց Մարկրիթի վրայ չատ կը խօսուէր :

Զեմ դիտեր թէ դուք ալ դիտա՞ծ էք, երբ ձեզի անծանօթ կամ դոնէ ձեզ չչա – հաղորդող երեւցած անձի մը անունը անդամ մը արտասանուի ձեր առջեւ, քիչ քիչ մանրամասնութիւններ կը հաւաք – ուին այդ անունին չուրջ եւ ձեր բարե – կամները կը սկսին խօսիլ ձեզի այնպիսի բանի մը վրայ, որուն խօսքը երբեք ը – րած չէին նախապէս : Այն ատեն կը դիտնաք թէ այդ անձը ղրեթէ ձեր մօտն էր եւ կը նչմարէք թէ անիկա չատ անդամ ձեր կեանքին մէջ խառնուած է առանց նչմարուելու : Ձեզի պատմուած դէպքերուն մէջ կը դտնէք դուշադիպութիւն մը, իրական առընչութիւն մը ձեր կեանքին կարգ մը դէպքերուն հետ : Ես ճշդիւ նոյն վիճակին մէջ չէի Մարկրիթի հանդէպ, քանի որ դինքը տեսած, իրեն հետ հանդիպումներ ունեցած էի, դէմքով կը ճանչնայի զայն եւ դիտէի թէ ի՞նչ տառութիւններ ունէր : Սակայն իր դոյքերուն վաճառումէն ի վեր Մարկրիթի անունը այնչափ չատ լսած էի եւ վերջին դլուխով պատմուած պարագային մէջ այս անունը այնչափ խորունկ վիշտի մը հետ խառնուած էր որ զարմանքս եւ հետաքրքրութիւնս աւելցած էին :

Ասոր հետեւանքը այն եղած էր որ երբ հանդիպէի բարեկամներու, որոնց հետ Մարկրիթի վրայ բնաւ խօսած չէի, կ'ըսէի :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբ. Աննիկ Փափազեանի մահուան քառասունքին առթիւ կապ. Յակէ Շաւիլի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ըստացած է բժիշկ Ռուբէն Տէր-Դաւթեանէ 50 ֆրանք եւ Տէր եւ Տիկին Գալուստ Մինասեանէ քսան ֆրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Յակոբիկ եւ Ժաղըլին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտասարեան եւ զաւակները (Էքս), Պօղոս Գալուստեան եւ զաւակները եւ իրենց բոլոր ընտանեկան պարագաները կը յանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մօր, քրոջ, փեսին եւ ազգականին ԽԱՉԻԿ եւ ԵՍԹԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Կը հրաւիրուին ողբացեալնե-րուն յիշատակը յարգողները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Սէն Ժէրմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ չինուելուն տարե-դարձին առթիւ պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի եր-ջանկայիշատակ Գրիգորիս Արք. Պալաճեանի, Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեանի, եւ Տէր Սահակ Քհնյ. Շամլեանի, ինչպէս նաեւ Ս. եկեղեցւոյ չինուելուն նուիրեալ եւ բարոյապէս օժանդակող թա-ղիս բոլոր ննջեցեալներուն յիշատակին :

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում պիտի ըլլայ: Թաղեցիներէն ա-նոնք որ կը փափաքին մատաղի ծախքը զրուն մասնակցիլ, թող դիմեն Թաղակա-նութեան :

Պատարագ ժամը 10, հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն ժամը 11 :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Դաշնակցութեան Օրը» կը տօնուի Վալանսի մէջ, 2 Նոյեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ :

×

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիշեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պատարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան :

Նիւթական նուէրները ընդ հետեւակ հասցէին.— Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, 27պիս, Ռիւ Սէն – Ժիւաք, Արնուվիլ լէ Կոնէս :

ԳԻՆԵԶՕՆ ՏՂՄԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակերպած է դիներեկոյ մը, ի պատիւ ուսուցիչին, դպրոցական վերամուտի առթիւ : Տեղի կ'ունենայ, կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

ԾԱԽՈՒ Է

Փառաւոր փավիյեոն մը քարաչէն, 7 սենեակ, վերնայարկ (կռընիէ), ամէն յարմարութիւններով, կառաւտուն, պարտէզ 1100 մեթր :

26, Avenue des Lyonnes
CHAMPIGNY s/MARNE
(5 minutes: gare Villiers s/Marne)

Տեղւոյն վրայ Շաբաթ, կիրակի, երկուշաբթի ժամը 14·30էն 18·30 եւ՝
PRO. 77-38.

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ներքին զգեստի կարեւոր հաստատութիւն մը կը փնտռէ ձեռնարկու մը տունի աշխատանք, ապահովուած ամբողջ տարուան համար, լաւ վճարում : ԳՐԵԼ՝
UNIVERSAL Sce. SV.
3, Rue de Choiseul — PARIS (2e)

×

Կարուհի – մեքանիսէն մը հազուստի, աշխատանոցի համար : ԴԻՄԵԼ ԱՆԶԱՄԲ
CONFECTION DE PARIS
19, Bld. Saint-Denis
Tél. : CEN. 48-77

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Օրակարգ.— Զեկուցում Շրջ. ժողովի : Ընտրութիւն նոր դիւանի :

ՎԱԼԱՆՍ. – Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հոկտեմբերի, ժամը 3ին, 100 Պուլվար Վօպան: Կարեւոր օրակարգ, անհրաժեշտ է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը :

×

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Սէն Ժերմէն մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 3ին, Տիկին Շալճեանի բնակարանը : Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ կապ. Խաչէ Շրջ. վարչութեան ներկայացուցիչը :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Մրիմեան վարժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առաջին Հինգշաբթի: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Աջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչէ Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերաբացուի Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին:

Արձանագրութիւն, դասարանական բաժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կատարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասաւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօմոնի եւ շրջակայքի յարդելի ծնողքներուն որ իրենց զաւակները մայրենի լեզուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակութենէն: Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտութ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ:

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պարտաւորիչ չէ :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ.
Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՅԱՌԱՋ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԳԻՐՔԵՐԸ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Օրեր եւ ժամեր
Ժ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ	Բուռ մը Տոմս
Բ. ԹԱՇԵԱՆ	Ներածութիւն Հայ Գրականութեան Պատմութեան Լեզուական Հարցեր Լսարան Հայ Լեզուի
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ	Նահանջը առանց երգի Յարալէզներու Դաւանաճանութիւնը
Մ. ԻՇԽԱՆ	Ոսկի Աշուն (*Բանաստեղծութիւն*)
ՎԱՀԷ ՔԱԶԱ	Կարթը

ԱՌԱՔՈՒՄԻ ԾԱԽՔԸ ԳՆՈՐԴԻՆ ՎՐԱՅ

ՅԱՌԱՋ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միճչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միճչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշգրտուած ծաւալով ազգերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազգերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը
ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷ՛Ք – ԶԱՐԴԱՐԷ՛Ք – ՆԵՐԿԷ՛Ք

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնակարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրութիւն: Նորոյթ իւղանկարկեր, պատի գեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն: Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY – SOUS – BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Աղքատախնամի տարեկան պարահանդէսը՝ ժորժ Ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24 :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՀԱՅՐԱԼԱՆԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
26
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
26 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9818

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9818

ԱՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հակառակ խաղաղ համակեցութեան եւ դրծակցութեան փայլուն ճառերուն, ո– րոնք արտասանուեցան վերջին օրերս Մոլդաուեան ափերուն վրայ, հակառակ քաղաքական ձգտեալ կացութեան թու– լացման՝ հիմնական տարակարծութիւն – ներ կը բաժնեն միշտ արեւելքն ու արեւ– մուտքը :

Քաղաքական դէմքի վրայ անլուծելի կը մնայ գերմանական կնճիռը :

Կորչովային միութեան համար մշտա– կան վտանգ մըն է Գերմանիան՝ իր ա – յժմեան սահմաններուն վրայ :

Համաշխարհային զոյգ պատերազմնե – րու ընթացքին ամէնէն աւելի գերմանա– կան բանակներն էին, որ մեծապէս նե – ցուցին Ռուսիան :

Գերմանիան անվնաս զարձնելու եւ ա– նոր յաւիտենական սպառնալիքներէն ապրապատուելու միակ միջոցն էր զայն կոտրատել եւ բաժնուած պահել :

Այո՛ թէ ինչու դաշնակիցներու յաղ – թանակէն վերջ, Գերմանիոյ արեւելեան սահմաններէն հողամասեր կցուեցան Կորչով· Միութեան եւ Լեհաստանի : Ա– րեւելեան Փրուսիան միացուեցաւ Ռու – սիոյ: Իսկ Լեհաստան ստացաւ Սիլե – զիան, արեւելեան Փոմերանեան եւ Պը – րանդէնպուրգի մէկ մասը, 100·000 քառ· կիլոմեթր տարածութեամբ : Օտէր – Նայս գետը դարձաւ սահմանագլուխ :

Եւ այո՛ թէ ինչու արեւելեան Գերմա– նիան մնաց բոլշեւիկեան թեւարկութեան տակ եւ Պերլին դարձաւ կռուախնձոր , ինքնակայ կարմիր բանակի աչալուրջ հսկողութեան :

Հակառակ իր բազմաթիւ սպառնալիք– ներուն, Արուչչեւ էյսկողեցաւ ցարդ ա – ռաձին դաշնագիր կնքել արեւելեան Գերմանիոյ հետ, յաւերժացնելու հա – մար իր տէրը հարեւանին երկուքի բա – ժանումը :

Մինչ ՄԱԿի ընդհանուր ժողովին մէջ Կ. Միութեան արտաքին նախարար կրո– միկօ դարձեալ կը յարուցանէր արեւել – եան Գերմանիոյ հետ հաշտութիւն կընն – դի, Քենըտի բացարձակապէս հակառակ թէզը պաշտպանեց :

Առանց բառերը ծամծմելու, յայտա – րարեց թէ « իրական, հիմնական անհա – մաձայնութիւնները » կը բաժնեն Կ· Մի – ութենն ու Ամերիկան :

Պլաւուրն այն է որ, ըստ , Ամերի– կացիք կը հաւատան ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքին : Գերմանացիք պատ պէտք է ձգտին միացնելու իրենց ազգաքաղաքն ու երկիրը » :

Ու աւելցուց թէ քանի՛ այդ անհամա – ձայնութիւնները դոյութիւն ունին , Մ· Նահանգները աչալուրջ պիտի հսկեն , պաշտպանելու համար ազատութիւնը : Ծրագիր ձեռած են երբեք չթուլցնել ի – րենց պաշտպանողական դիծերը աշխար– հի չորջ, որպէսզի ո՛չ ոք համարձակի ոտնակոխ ազատութեան :

Օր մը առաջ, կրոմիքօ խօսելով դաշ – նակցութեան մասին, կ'առաջարկէր Ազգերու Կազմակերպութեան ծրագրել Ազգերու կազմակերպութեան ոտնակոխ խնդիր դարձնել, իր հիմնար – կան քանամեակին առթիւ, 1965ին Միացեալ Ազգերուն ընդունել «դաշ– նակցութեան ամօթալի դրութիւնը» , որպէսզի ամէն ազգ, մեծ թէ պզտիկ , ներկայանայ Ասիոյ եւ Լատին Ամերիկայի ժողովուրդներուն առջեւ, ըլլայ ազատ ու անկախ :

Կարմիր բռնակալութեան պատգամա – խօսը այս յայտարարութիւնը կ'ընէր ա– ռանց կարմրելու, մոռացութեան տալով, որ Կ· Միութենն է ներկայիս ամէնէն մեծ զգալիատէրը» : Եւ ժողովին մէկ էջ ոտնակոխած մէկը, որ բարձրաղաղակ պո –

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՏՈՒՈՅ ԱՏԵԱՆ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ ՄՈՍԿՈՒԱ

ԼՈՒԾԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԻՐ ՏԱՐԱԿԱՐԾՈՒ – ԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ

Մորհ· Միութիւնը համա–համաձնաւոր մեծ ժողով մը կ'ունէ ; ուր պատուոյ առեան մը կազմուի դատելու համար Մոսկուայի եւ Փեքինի տարակարծութիւ– նը : Մորհրդային մամուլին հրատարա – կած այս առաջարկը փորթուկալեան հա– մաձնաւոր կուսակցութեան նախաձեռ – նութիւն մը կը թուի ըլլալ քանի որ յայ– տարարութիւնը առորագրուած է անոր կողմէ : Տարակոյս չկայ սակայն թէ ներ– չընչուած է խորհրդային վերին իշխա – նութեանց կողմէ : Յայտարարութեան մէջ չեչտուած է ·— «Փորթուկալեան հա– մաձնաւոր կուսակցութիւնը փափաքելի կը գտնէ որ կարճ ժամանակի մը մէջ ժո– ղով մը գումարուի բոլոր համաձնաւոր եւ բանուորական կուսակցութեանց եւ այդ ժողովին մէջ անկախ զաղափարա – կան հարցերէն, ճշդուին քոյր կուսակ – ցութեանց յարաբերութեանց կանոննե – րը» :

Փրաւտայի հրատարակած այս յայտա– րարութեան մէջ, փորթուկալցի համաձ – նավարները կը գտնեն նաեւ թէ եթէ նոյնիսկ այս ժողովը չյաջողի հարթելու զաղափարական տարակարծութիւնները , աւելորդ չէր ըլլար եթէ միաձայն հա – մաձնութեան մը յանդէր որ վերջ դնէր պայքարին եւ արգիլէր որ կուսակցու – թիւն մը միակողմանի կերպով քննադա– տէր ուրիչ կուսակցութիւն մը կամ մի – ջամուխ ըլլար ուրիչ կուսակցութեան մը ներքին գործերուն » :

Այս յայտարարութեան առթիւ նկատի կ'առնուին հետեւեալ կէտերը ·—

Ա) Միջազգային չարժումին խորհր – դայնակէր մեծամասնութիւն մը կը բաղ– թէ որ կացութիւնը յատկանայ արագօ – րէն :

Բ) Ամէնէն կարճ ժամանակը , որու մասին կը խօսին փորթուկալեան համաձ– նավարները միայն ըսելու ձեւ մը չէ : Հաւանական է արդարեւ որ Ռուսերը կը նախատեսեն միջազգային ժողով մը գու– մարել Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան 46րդ տարեղարձին առթիւ, որ Մոս – կուայի մէջ պիտի տօնուի Նոյեմբեր 7ին :

Գ) Իրաց ներկայ կացութեան մէջ ան – հաւանական է որ Չինացիները եւ իրենց բարեկամները ընդունին ներկայ ըլլալ ժողովի մը ուր ի յառաջադունէ ամբաս– տանեալի երեւոյթ պիտի տառնան : Բայց կրնան, ասպարէզ կարդալով Ռուսերուն, փեքին հրաւիրել այն կուսակցութիւններն ու համախմբումները որոնք իրենց հա – մակարծիք են, «հակաժողով » մը կազ– մակերպելու համար, որու թուականը կրնայ նչանակուիլ Հոկտեմբեր 1ին, որ տարեղարձն է ժողովրդական Չինաստա– նի հիմնարկութեան : Ուրեմն կրնայ վո– խանակ մէկ ժողովի, գումարուիլ երկու ժողով, որու ամէն մէկը կրնայ գառա – պարտել միւսը ··· :

ռար իր երեսին .— Բժի՛շկ, բժշկեա՛ զանձն fn» :

Եւ կամ՝ «կեղծաւո՛ր, հա՛ն նախ զգե– րանդ յականէ fումմէ, եւ ապա հայես – ցիս հանել զշիղն յականէ եղբօր fn» (Մատթէոս, է· 5) :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

Օր ը Օրի ն

ՊՈՐՏ ՊԱՇՏՕՊՆԵՐԸ

Շատ են, շա՛տ, աստուածները որ այ – ցելութեան կուգան իմնի՝ այս շաբթու : Պատճառն այն է որ··· բուրվառ շարժել չեմ գիտեր : կնկան պէս են աստուածնե – րը, պաշտես՝ կը հեռանան, անտարբեր մնաս՝ կը մօտենան :

Այսօր պիտի ներկայացնեմ ···

Սոխէն ետքը, որ իր ցողունը կը բար – ձրացնէ՝ բայց կը մերժէ հունտ կապել, այն պատճառաբանութեամբ թէ յատ – տեսականութիւնը ապահովելու եւ աստ– ուած դառնալու միակ միջոցն է ծլիլ ի– րենը իր մէջ, «իմին իր զաւակը դառնալ», ուրեմն ցողուն արձակող սոխէն ետքը վայել է որ ներկայացնեմ՝

Պորտը, ուրկէ կը սկսի կեանքը, ան – մահութիւնը, յաւիտենականութիւնը :

Սոխապաշտութենէն ետքը պորտապաշ– տութիւնը :

Երէկ բառարան մը կը թղթատէի, ու զարմանքով տեսայ թէ փրանսերէն սոխ բառին արմատն է լատիներէն՝ մէկ ,— ունա : Այս բառը դարձեր է, ի վերջոյ , օնեոն, այսինքն մէկ պնեղով, սխտորը կազմուած ըլլալով մէկէ աւելի պնեղ – ներէ :

Մենք, Հայերս, սոխ կը կոչենք Ռուսը, տեսակ մը աստուած ալ անիկա՝ այս օրերուս, երբ նկատի ունենանք որ տե – սակ մը որձատում ալ այս կարմիր սոխը կը պարտադրէ զինք պաշտողներուն :

Օմֆալոփսիխիները, այսինքն պորտ դի– տողները, շատ հետաքրքրական կրօնք մը ունին, աստուածպաշտութեան տարօրի – նակ եղանակ մը, ծիսական այնպիսի կա– խարդիչ արարողութիւն մը, որ վախ – ճամ վազը ամէն մարդ մոռնայ իր աստ– ուածը եւ սկսի պաշտել այս նոր աստ – ուածը :

Այս երանելիներուն եկեղեցին կը գըտ– նուի Պաթիճեոլ արուարձանին մէջ , վարսավիրայի մը խանութին ետեւի սենեակը,— ի՞նչ համեստութիւն : Ամէն շա– բաթ երեկոյ, հաւատացեալները կը հա – ւաքուին այնտեղ, կը նստին գետինը տէրվիշներու պէս ծալապատիկ, կը բա – նան իրենց ··· կէօպէկը, վար կը կախեն իրենց քաշաքը, ու գլխահակ, երկար եւ լուիկ, կը դիտեն իրենց պորտը :

Ի՞նչ է այս մարդոց Հաւատամքը :

Օմֆալոփսիխիները կ'ըսեն թէ վերա – հաստատելու համար իրենց ծննդական կապը Եւային հետ, որ մայրն է մարդ– կութեան, այդ կապը կը համարին թէ գտած են պորտի լարին մէջ : Այդ պոր – տալարն է, որ մեզ կը տանի Ադամի ան– մեղութեան :

Կի Պրըթոն, որ հեղինակն է այս պըր– պըտումներուն՝ Փարիզի նորաղանդ հա– ւատացեալներուն մօտ, դիտել կուտայ թէ պորտ չունէր Ադամ, ոչ ալ Եւա : Պատճառը գիտէք անշուշտ :

Օմֆալոփսիխիները կրնան ուրախ ըլլալ, որ եթէ կան գիտնականներ, որոնք ժե·

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻՇԻՆՍԿԻ յայտարարած է վարչապետէն Հոմ մեկնած առեն .— « Լեհաստանը կը տառապի, բայց Հոո – մի մէջ պիտի լռեմ, որովհետեւ կ'ամբչ– նամ : Ի՞նչ կրնամ պատասխանել ափրի – կեցի եպիսկոպոսի մը որ հազար դպրոց ունի, երբ ինծի հարցնէ թէ քանի՞ հատ ունիմ : Ի՞նչ պատասխանեմ՝ երկու – ե– րե՞ք :

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ծերակոյտը 19ի դէմ 80 ձայնով վաւերացուց Մոս – կուայի հիւլէական դաշինքը :

դարէն սկսեալ՝ վիճած ու պնդած են թէ պորտ չունէր Ադամ, ոչ ալ Եւա, կան հաւատացողներ թէ պորտ ունէր Ադամ , նոյնպէս Եւա: Չէ՞ որ կրօնքը նախ հա – ւատք է :

Այնուհետեւ կի Պրըթոն կը պատմէ թէ ի՛նչպէս ներկայ եղաւ պորտապաշտնե – րու մէկ ծիսական հաւաքոյթին, եւ բա – րեբախտ դասաւորումով մը ինկաւ հա – ւատացեալ գեղեցիկ աղջկան մը ետով : Ո՞վ կրնայ մեղադրել մեր երիտասարդ հեղինակը, եթէ ծիսական ու խորհրդա – ւոր պահուն՝ շարունակ դիտեր է աղջը– կան պորտը, փոխանակ դիտելու իր պոր– տը, ինչպէս օրէնք է :

Մոմերուն հոտը, մերկ որովայններուն հոտը ստեղծած էին այնպիսի մթնոլորտ մը, որ սրբութեան հոտ չէր յիշեցներ սակայն : Ու մինչ հաւատացեալները աչ– քերով ու միտքով մխրճուած էին իրենց պորտերուն մէջ, քաղցր երաժշտութիւն մը կը հոսեցնէր դաշնակը՝ վարագոյրի մը ետեւէն, հոգիները առաջնորդելով դէպի դրախտ, դէպի Ադամի եւ Եւայի մերկութիւնը :

Ցանկարծ ձայն մը մթութեան մէջէն ·

— Մխրճեցէք ձեր միտքը անցեալին մէջ: Իջէք դարերու խորխորատին մէջ : Թոյլ տուէք որ ձեզ տանի պարապը, զոր կը փորէէ ձեր մէջ: Այդ պարապին խորը պիտի տեսնէէ Ադամը: Անբծութիւնը , անարատութիւնը պիտի ստանան անոնք որ իջած են մինչեւ հոդ :

Ամէն մարդ գլուխը կախած է իր պոր– տին վրայ, ականջը խօսողին :

— Մարդիկ մէկ աչք ունէին, որով կը տեսնէին իրենց անբծութիւնը: Առաջին մեղքէն ետքը փակուեցաւ այդ աչքը : Անմեղութիւնը փակուած աչքին մէջ է :

Հասկնալի է թէ այդ մէկ աչքը··· պորտն է :

— Պէտք է վերադանալ մեծ աչքը :

Եւ հաւատացեալներու բազմութիւնը կրկնեց միաբերան ·

16— Պէտք է վերադանալ մեծ աչքը :

Նման պահերու մէջ յանկարծ հաւա – տացեալ մը զգայախաբութիւնը կ'ունե – նայ թէ բացուած է մեծ աչքը իր պորտին մէջ, ու խանդավառ կ'երլէ կը պարէ: Ու– րիշներ կը զառանցեն, ամէն մէկը կը պատմէ իր տեսիլքը նկարագրելով բարո– յական սահմանազանցութեան յատուկ պատկերներ :

Ընթերցողը, կը յուսամ, հետաքրքրա – կան կը գտնէ այս կրօնքը, որ էիչ մը կը յիշեցնէ մեր Քուչակը, երբ կ'ըսէ թէ ·

Քանի մարն գիս բերեր
Քահանի չեմ խոստովաններ
Ուրտեղ մէկ աղուոր տեսեր –

Գիրկ ու ծոց ի զէմ զնացեր
Ծոցիկն եմ ժամ տուն արել ,
Մըծերուն եմ խոստովաններ :

Քո ծոցն է ճերմակ տաճար ,
Քո ծըծերդ կանթեղ ի վառ ,
Երթամ ես ժամկոչ լինեմ
Դամ լինեմ տաճարիդ լուսարար :

Գործնական մարդիկ են արդի կրօնա – պետները: Լաւ հասկցեր են Քուչակին միտքը: Պորտը կամ ծոցիկը ժամտուն շինելէ ետք՝ հաւատացե՞լ կը պակսի :

Այս ընթացքով՝ նոր Ոսկեդար մը պի– տի ստեղծէ եկեղեցաշինութիւնը ու պի– տի ծաղկին նոր կրօնքները,— շարն ընդ– հուպ :

ԱՐԱՋ

ՎԱՂԸ

ՊՈԿՏԱՆ ԿԵՆՊԱՐՍԿԻԻ ՀԵՏ

(Բ· ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ)

ՀԻՄԱ ՍԿՍԱՆ... ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՋԱՐԴԵԼ

Բ.

Գայլին պատմութիւնը ծանօթ է ձեզի՝ էր – Շափրոռն Ռուժ խորագրեալ առա – կէն,— թէ ի՛նչ կերպարանափոխութիւն փորձեց գայլը՝ ի՛նչ ընելու համար եա – քէն, դիտէ հիմա ամէն երախայ, որ ծը – նած է այստեղ՝ Եւրոպա :

Բայց Եւրոպայի մեծերը կը մնան դեռ երախայ, — բառերը կ'ըռւսած են, ան – պատասխանատու վերագրում չկարծէք : Սուլթան Սիւլէյմանէն ի վեր, — Վոլ – թէռի լեզուով էր Մանեիֆի՛ֆ կոչուած , պատմութեան հեղինակի՛ն նայեցէք, — դորշ գայլը խարած է Եւրոպան , խա – բած է ու կրկին պիտի խարէ , մէկն ըլ – լալով պատուելի Ամերիկան: Այս վեր – ջինը որ պարկ մը ալիւրով «քրիստոն – եայ» կը կնքէր ... քրիստոնեան եւ այ – ժմ պարկ մը տոլարով կը հաւատայ « դաշնակից » դարձնել դորշ գայլը, կու դայ օրը եւ կը տեսնէ ... գայլին «քա – դաքակրթուած» ճանկերը :

Արեւմուտքին այս ապիկարութենէն քաջալերուած, Թուրքը այժմ ... ակա – դեմիկոս է դարձած , պատմութի՛ւն կը գրէ՝ քանդելով հնութիւնները, փճա – ցնելով հին յիշատակարանները, փորձե – լով Թրքացնել հողն անդամ, ներքնապէս պատճառաբանելով թէ իմաստ չունի երկրին բնիկն ու ոչխարը ջարդելը՝ եթէ դեռ ջարդուած չէ պատմութիւնը :

Մինչեւ երէկ, այս մարդիկը կը յայ – տարարէին թէ օսմանեան կառավարու – թեան գործն էր ջարդի քաղաքականու – թիւնը, թէ Անդարա մեղք չունի այն դէպքերուն մէջ, որոնք տեղի ունեցած են իթթիհատականներուն տիրապետու – թեան շրջանին :

Բայց ահա գործի վրայ են ժառան – գորդները :

Առնոց միակ ծրագիրն է ... ջարդել պատմութիւնը : Փճացնել ամէն յիշատա – կարան եւ մատենագրական վկայութիւն, որ կը խօսի ի նպաստ երկրին բնիկնե – րուն, ջարդուած կամ ոչխարհացրիւ հե – ռացած : Վերջապէս լռեցնել պատմու – թեան եւ հողին ձայնը :

Նորօրինակ ջարդ մը :

Առոր նուիրուած է Էսատ Ուրաս, պատմութեան այս Տոն Քիխոթը :

— Իր մեծածաւալ գրքում, կը գրէն Ե. Սարգսեան եւ Ռ. Սահակեան, Թուրք « պատմագէտը » մանրամասնօրէն « ու – սումնասիրելով » հայ ժողովրդի պատ – մութիւնը հնագոյն ժամանակներից մին – չեւ մեր օրերը՝ փորձում է հանրապու – մարի բերել տարբեր ժամանակներում եւ տարբեր առիթներով Թուրք պետական եւ ռազմական գործիչների ու պատմա – բանների հայատեաց թշնամական մտքե – րըն ու տեսակէտները, նենգափոխել եւ կեղծել հայ ժողովրդի պատմութիւնը եւ նրա կուլտուրան՝ ամբողջութեամբ վեր – ցրած : Նպատակադրուելով « հիմնաւո – րել » իրականութեան հետ առընչութիւն չունեցող այն թիւր տեսակէտը, որի հա – մաձայն Թուրքերը, իբր Անատոլիայի ամենահնադոյն, տեղական բնակիչնե – րը(?), էսատ Ուրաս եւ թիւրքիզմի միւս ջատագովները ճգնում են ապացուցել , որ պատմութեան օրրանը հանդիսացող Անատոլիան անյիշատակ ժամանակներից եղել է Թրքութեան մայր հայրենիքը»(?) (անաեուրտ) :

Ի՞նչ է պատմութիւն ջարդողներուն նպատակը :

Անհիմն եւ չինծու պնդումներով ժըխ – տել պատմական Հայաստանի գոյութիւ – նը Արեւելեան Անատոլուի մէջ, թէ հայ ժողովուրդը եկուոր է բայց ոչ բնիկ, հետեւաբար հայ ժողովուրդին հայրենի – քը չէ այն բնաշխարհը, զոր Հայաստան կոչած է պատմութիւնը : Եւ Թուրք « պատմաբանները » , այսպէս, կը կար – ծեն թէ պատմութենէն կամ աշխարհա – գրական քարտէսներէն դուրս նետելով «Հա – յաստան», «Հայկական լեռնաշխարհ » կամ « Արարատ» ու նման աշխարհա – գրական անուններ, կրնան միանգամ ընդ միշտ վերջ դնել հայ ժողովուրդին պատ – մական իրաւունքներուն պահանջին :

Զեղի ծանօթ փոքրիկ եւ արժէքաւոր դրքոյկին հեղինակները, Ե. Սարգսեան եւ Ռ. Սահակեան, որոնց կը հետեւինք այս յօդուածը գրելու ժամանակ, քրքրե – լով Հայաստանի կառավարութեան կեդ – րոնական պատմական դիւանը, կը հաս – տատեն թէ առաջին անգամ չէ որ Թուր – քերը կ'աշխատին աշխարհագրական , պատմական, իրաւական տեսակէտով « հիմնաւորել » Թուրքիոյ «օրինական » իրաւունքը հայկական հողերու վրայ : Նման փորձեր «անցեալում շատ են ար – ուել՝ ինչպէս սուլթանական պատմա – գրիչների, այնպէս էլ պետական ու քա – ղաքական գործիչների կողմից » :

Անոնց օրինակով՝ Քեազիմ Գարապէ – քիրն ալ պատմագէտ կը դառնայ 1920 – ին : Արդարեւ, երբ 1920 Նոյեմբեր 30ին, քեմալական բանակը կը գրաւէր Հայաս – տանի մէկ մասը, Գարապէքիր, իբրեւ հրամանատար արեւելեան բանակին եւ միաժամանակ նախագահ հաշտութեան բանակցութիւն վարող Թրք. պատուի – րակութեան Ալեքսանդրապոլի մէջ , կը ներկայացնէ ընդարձակ յայտարարու – թիւն մը, որով «կը հաստատէր» Թուրք – քիոյ « պատմակա՞ն » իրաւունքները հայկական հողերու վրայ : Խօսելով այդ հողերուն պատմութեան մասին, կ'ըսէր. « Հաստատուած է որ սոյն երկրամասին վրայ թուրանական ցեղեր կ'ապրէին իր – սան դար առաջ այն թուականէն՝ երբ Հայերը գաղթելով եկան բնակեցան այ – տեղ, ուր Ուրարտացիները փայլուն քա – ղաքակրթութիւն մը ստեղծած էին : Վա – նի վիմագրութիւնները եւս կը պատկա – նին ոչ թէ Հայոց, այլ միայն Թուրանա – կան ցեղերուն : Ուրեմն հնախօսութեամբ եւս Թուրքերուն իրաւունքները, այս երկրամասին մէջ, ակներեւ են եւ ապա – ցուցուած » :

Գարապէքիր, չարունակելով պատմու – թիւն խարդախելու իր հրէշային գբօ – սանքը, դեռ ուրիշ «փաստեր» ալ կը բե – րէ Միջին Դարերու պատմութենէն . « Թրքական տիրապետութեան շրջանին , ԺԱ. դարուն, երբ Ալփ – Արսլան դերի բռնեց Բիւզանդիոնի կայսրը Մանազկեր – տի մէջ, Հայերու չէ հանդիպած այս երկրամասին վրայ, ուր Բիւզանդացիներ եւ Վրացիներ միայն կային, որ պաշտ – պաններ են այդ հողերը » :

Ցետոյ «պատմագէտ» փաչան կ'ըսէ թէ Հայերը եկեր են այդ շրջանը՝ գաղթելով Կովկասէն եւ Պարսկաստանէն :

Ինչպէս կը տեսնէք, Թուրքերը այնքան դիւրին կը կարծեն պատմութիւնը յօշո – տելը, ջարդելը, փոշիացնելը, որքան դիւրաւ յօշոտեցին եւ ջարդեցին մարդ – կային անդէն բազմութիւններ : Բայց անդէն չէ պատմութիւնը, եւ կրնայ հաս – տատել թէ Հայերը պետութիւն էին հիմ – նած, քաղաքակրթութիւն տուած այդ հողերուն վրայ՝ երբ Թուրքերը դեռ ա – նասնապահութեամբ կը զբաղէին Ալթայի մարզպետիններուն վրայ, եւ վերջապէս Ախայէն դէպի արեւմուտք դեռ չարժած էր իրենց քոչուորներու բազմութիւնը՝ երբ Հայերը արքայական մայրաքաղաքի վերածած էին Կարսն ու Անին :

Բայց ինչո՛ւ զարմանալ , Թուրքերը ապրեր են ուրանալով եւ իւրացնելով : Իւրացնելով, ուտելով եւ իրենց կերածը ուրանալով : Թուրքերը չէի՞ն, որ, ժա – մանակ մը, յայտարարեցին թէ Թուրք էր Գրիգոր Լուսաւորիչը : Թուրքերը չէ – ի՞ն որ յայտարարեցին թէ Թրքական էին Կոմիտասի դաշնաւորած երգերը : Դեռ չենք հարցներ թէ Թո՞ւրք էր Սինանը , Թո՞ւրք էր Պարպարոսը, եւ բազում կրօ – նափոխ այլ դիտուններ եւ արուեստ – գէտներ :

Թուրքերը կ'ուրանան նաեւ հայ ժողո – վուրդին մղած ազատագրական հերոսա – կան պայքարը սուլթանական բռնապե – տութեան դէմ, իսկ հայկական հարցին ծնունդը կը վերագրեն Պոլսոյ հայ բար – ձր հոգեւորականութեան (պատրիարք), Հնչակեան եւ Դաշնակցական կազմակեր – պութեանց, որոնք նման հարցեր առեղ – ծելով՝ ուղեր են հրաւիրել օտար պետու – թեանց միջամտութիւնը՝ ի վնաս Թուր – քիոյ անկախութեան :

Այս ուրացումներով, անոնք կ'աշխա – տին նոյնպէս Թրքական պաղտնութեանց պատասխանատուութիւնը նետել Հնչակ – եան եւ Դաշնակցական կազմակերպու – թեանց, ինչպէս եւ հայ բարձր հոգեւո – րականութեան վրայ :

Նորութիւն չէ այս ամէնը :

Նորութիւնը այն է որ Թուրքերը դարձեալ են իրենց գործունէութեան դաշտը, — մարդու ջարդէն եւրո՝ պատ – մութեան ջարդ :

Ինչ որ կը հետաքրքրէ մեզ, հանդէպ այս իրողութեան, այն է թէ կ'աշխատին Թուրքերը : Կ'աշխատին դպրին, աշխուժօրէն, քաջաբար :

Ա. Ահարոնեան կը պատմէր թէ Թուրք քաղաքական նշանաւոր գործիչի մը հետ խօսակցութեան մը ընթացքին, այս վեր – ջինը ըսեր է Ազատութեան ճանապարհի երդիչին .

— Կարելի չէ չափել վնասը որ հասց – ուցած էք մեզի՝ Թուրքերուս : Այդ վնասը ոչ մարդու կորուստով կը չափ – ուի, ոչ ալ հարստութեամբ : Դուք մեզ խայտառակած էք աշխարհի առջեւ : Ան – մուր քսած էք Թրքութեան ճակտին :

Իսկ այժմ Թուրքերը այդ մուրն է որ կը սրբեն :

Մինչ կը քնանան ... Հայերը: Նոյնիսկ լեհ մտաւորական մը ,— ինչ հաւատով որ կ'ուզէ՝ Թող ըլլայ ,— երբ կը խօսի մեր մասին՝ թշնամաբար Թուրքին մա – սին, վերջապէս երբ լեհ մտաւորական մը կը փորձէ արծարծել հայկական դատը, կը նեղուինք որ մեզ կ'արհնչնէն մեր – քունէն :

Անուշա ամերիկացի «քանկրէսմէնը » չէ որ պիտի հովահարէ մեր սիրտը՝ անդ – րադարձ եղող արտասանելով անորոշ գերի – վարներու դէմ, ոչ ալ լեհ մտաւորակա – նը՝ որ քիչ մը աւելի որոշ կը խօսի եւ մեր դատին անունն ալ գիտէ , պատմու – թիւնն ալ գիտէ , փրոթականիսթն ալ կը ճանչնայ , անթականիսթն ալ կը ճանչ – նայ ,

Մաս չկազմելով հանդերձ գիւրաւ գի – նուցողներուն՝ ոչ յարեւելս, ոչ յարեւ – մուտս, ու բոլորովին կուշտ՝ «քանկրէս – մէն»ներու եւ մտաւորականներու ճառե – րէն, մենք կը նախընտրենք լսել այն որ կը խօսի Թուրքիոյ դէմ, արձակ համար – ձակ :

Մեր քաղաքականութեան չեմպիոնը Թուրքիան է :

Եւ որո՛շ, յստա՛կ, պայծա՛ռ: Կ'ուզէք լեհ մտաւորականին տուէք ձեր հա – մակրանքը , կ'ուզէք ամերիկացի « քանկրէսմէն »ին , բայց գիտցէք որ Հայուն համար, իր պատմութեան տէր Հայուն համար, մէկ է հայ քաղա – քականութեան ուղին : Ո՛վ որ թշնամի է Թուրքիոյ, կը վայելէ մեր համակրան – քը, նոյնիսկ եթէ Մորս. Միւթիւին ըլ – լայ այդ թշնամին :

Հայուն այրած հողին չի կրնար մա – ծել ա՛յլ ձեւով : Մանաւանդ երբ հիմա, ընդհանուր թմրութեան այս օրերուն , Հայ Դատն ալ իր պաշտպանութիւնը գտած է երկուսուս ... Համբրն :

Ս.

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

Սիրով՝ ՄԵՐ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ

Ցառաջդիմութեան պիտակին տակ այս « նորաձեւութիւն » կոչուածը մանաւա – րապէս Հայերուս համար ապրանք մըն էր, զոր պէտք էր գտել, պէտք եղածը առնելու եւ մնացեալը նետելու համար : Ա՛յս էր Հայրապետ աղբօր ըմբռնումը :

Բաներ կային որ, անպայման, ամէն գնով պէտք էր պահուէին, որպէսզի Հա – յը մնար Հայ՝ աղբը մնար աղբ : Ա՛հա իր յստակ տեսակէտը :

Հայը, իր կարգ մը անփոխարինելի սո – վորութիւնները, աւանդութիւնները, ըն – տանեկան սրբութիւնները անդին մա – սունքներու պէս պէտք էր պահէր, յոր – ձանքին ու փորձանքներու դիմանալու համար : Ա՛հա իր բնաբանը :

Ինչ պիտի ընէր տուն ու տեղ, զաւակ – ներ ու թոռներ, հարսեր ու փեսաներ , եթէ անոնք զգացումներով անհարազատ, ըմբռնումով խորթ, նկարագրով այլա – սերած էակներ պիտի ըլլային : Հայու – թենէ հեռացած, նոյնիսկ Հայութիւնը ծաղրող, արհամարհող երկոտանիներ պիտի դառնային :

Իր զաւակնե՞րը : Ի՞նչպիսի երազներով, ի՞նչպիսի դուրդուրանքներով մեծցուց զանոնք : Ինչ միտք ու հոգի սպառեց ա – նոնց ազգային կրթութեան, դաստիարա – կութեան համար : Շատախօս ըլլալու ատիճան խօսեցաւ, խրատեց, սորվե – ցուց իր գիտցածները :

Հազար անգամ, հազար դոյներով նը – կարագրեց , պատմեց իր ապրած պատ – մութիւնը : Փորձեց անոնց ծանօթացնել անցեալը եւ իր անցած արցունքին եւ վիշտի ճամբաները, բայց, ափսոս ... այդ բոլորը նպաստաւոր արդիւնք մը չէ – ին տուած :

Այն սեւ օրերուն, երբ բաժնուած էր իր պաշտելի հօրմէն, իրենց վերջին դըր – կախառնումին, հայրը արձունքոտ աչքե – րով պինդ սեղմած գինք իր կուրծքին վրայ, յարած էր վշտաբեկ՝ բայց հաս – տատուն շեշտով մը. « ... Որդի՛, որդի՛ , ես կ'երթամ, դիս «սաղ» չեն ձգեր, ա – տիկա պիտեմ, եթէ բախտը քեզի օգնէ եւ ազատիս այս դեհենէն, մէկ պատուէր ունիմ ... աթոռս պարապ չձգես ...» :

« Պարապ աթոռ» ըսելով՝ ինչի էր ակ – նարկած իր հայրը : Այն օրերուն, դեռ անփորձ երիտասարդ, չէր անդրադար – ձած, չէր ըմբռնած : Գիտէր այնքան միայն որ հայրը կուսակցական էր, կը յիշէր որ իրենց տան մէջ այր մարդոց բազմութիւն մը լեցուած կ'ըլլար եւ, յա – ճախ կը խօսէին «Սուրբ գործ»ի մասին : Կը յիշէր քանի մը անուններ, զորս հայ – րը սուրբերու կարգը դասած էր եւ ա – նոնց մասին երկիւղածութեամբ կը խո – սէր : «Ընկեր Կարօ», «Տօքթոր Նայիկ – եան», «Զարդարեան», «Երուխան» եւ բազմաթիւ այլ անուններ ... :

Լաւ կը յիշէր նաեւ թէ իր հայրը իրենց դիւղի «կոմիտէին» մարդն է , եւ թէ յա – ճախ դիւերնները կը բացակայէր տունէն « ախ ու վախ »ի ենթարկելով մայրը եւ մեծ մայրը: Ու կը յիշէր տակաւին, որ յատկապէս մեծ մայրը վէճ կ'ունենար հօր հետ այդ խնդիրներուն չուրջ, երբե – մըն բուռն: «Օղո՛ւլ, օղո՛ւլ, էդ բաներով կը սպաղիս, էտանկ գործերու կը խառ – նըւիս, մեզ բոլորս կրակը կը ձգես ...» :

— Ես չընեմ, ան չընէ, միւսը չընէ, հապա ո՞վ պիտի ընէ մայրը: Աշխարհը կրակի մէջ է, մենք ալ մէջը իյնանք նը ինչ կ'ըլլայ, — կը պատասխանէր հայրը:

Երբ բախտը օգնեց, դեհենէն ազատե – ցաւ եւ այս ազատ երկիրները ինկաւ , այն առեն անդրադարձաւ այս բոլորին , չուտով հասկցաւ թէ ինչ կը նշանակէր իր բարի հօր պատուէրը :

Ինք այդ «պարապ աթոռը» պարապ չձգեց, այլ, ընդհակառակն, անոր փա – րեցաւ իր բովանդակ խանդովը, անոր նուիրուեցաւ իր ամբողջ հաւատքովը , անոր նուիրեց իր բոլոր սէրը եւ դուր – դուրանքը : Մէկ խօսքով՝ այդ աթոռը իր միակ եւ մնայուն հպարտանքը եղաւ :

Հիմա ինք ալ զերազոյն ցանկութիւն մը ունէր, անկորնչելի նպատակ մը, — ը – նել այն բոլորը որ իրենները ալ հետեւ – ին իր եւ իր նախնիքներուն հետապնդած նպատակներուն, ընտրէին նոյն ճամ – պարհը :

— Իսկ հիմա՞ ... այսօ՞ր ...

Ինչ որ ինք կը փորձէր տալ անդ, դուրսը, շրջապատը, դարանակալ զա – նան մը պէս անմիջապէս կը խլէր ա – նոնց ձեռքէն, ահա թէ ինչու յստակ էր Հայրապետ աղբարը :

Անոնք,— իր զաւակները, — երբ փո – քրը էին, մինչեւ 14 – 15 տարիքը , լա – ւը էին : Բարի, հնազանդ, զուարթ էին : Կիրակի օրերը եկեղեցի կը յաճախէին, չապրիլ եւ հաղնէին: Հինդշաբթի եւ կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքներուն սիրով կը հետեւէին: Պատանեկան Միութեան մէջ եռանդուն գործունէութիւն ցոյց կու – տին, մէկ խօսքով տեղի ունեցած հան – դէսներու, խնջոյքներու զարդն ու փա – ռքը կը կազմէին անոնք, իսկ 16-17ի եռաք՝ յանկարծ ամէն ինչ դէպի վար կը փոխուէր, յանկարծ անոնք հայութենէ կը հեռանային անսպասելի կերպով :

Որքան փափաքեցաւ Հայրապետ աղ – բարը որ գտնէ մեծ տղան, վարդանը , բարի որ ունենայ մեծ տղան, վարդանը , շաբաթային դառնար, գործի լծուէր, նէ – բապարակի վրայ երեւար .. անօգուտ :

ՄԻՍԱԿ-ՄԻՐՋԱ

(4 Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԹՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳ»Ը

Բ.

Բ. ԳԱՂԱՓԱՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐ

Կայ նաեւ հարցին «զաղափարաբանական» մասը. այս բառը կը դնենք չակերտի մէջ, որովհետեւ զաղափարաբանական տարակարծութիւնները օրէ օր աւելի սերտօրէն կը շաղկապուին անձնական մարտասանութեանց եւ պետութենէ-պետութիւն հակամարտութեան — հա-մայնավար խմբակէն ներս առաջնութեան եւ դեկավարութեան ի խնդիր։

Զաղափարաբանական մասը կարելի է ամփոփել հետեւեալ ձեւով։ Ինչպէս կը քանի, Մրուշչեւ կ'ուզէ խաղաղ համակեցութեան զոյավիճակ ստեղծել եւ զայն անւսկանացնել որոշ ատենուան մը համար, որպէսզի, հաւանական պատերազմի մը մահադրութենէն ազատած՝ իր ամբողջ կարողութեամբ զարկ տայ Խ. Միութեան տնտեսական ու դիտական բարգաւաճման։ Ա՛յս ձեւով, կը յուսայ գրամատիրութիւնը պարտութեան մատնել իր իսկ դէնքերով. ի վերջոյ փաստելու համար աշխարհին, թէ հասած է գրամատիրական վարչաձեւին անանկու-թեան պահը եւ հնչած է համայնավար-ներու վարչաձեւին համաշ-խարհային տիրակալութեան ժամը, «որպէս բնական հետեւանք՝ պատմութեան տրամաբանական հոլովոյթին»։

Համայնավար Չինաստանի պարագլուխը, Մաօ Ցէ Թունկ եւս կը հետապնդէ նոյն նպատակը. սակայն իրեն համար, այս նպատակը յաջողցնելու մխակ միջոցը անխնայ պատերազմն է զրամատիրութեան դէմ։ «Մարդկային ընկերութեան զարգացումը ի վերջոյ պիտի յանգի պատերազմի վերացման — կը զրէ Մաօ Ցէ Թունկ իր «Ցեղափոխական պատերազմը» զրքին մէջ։ — Սակայն, պատերազմը մէջտեղէն առ յաւէտ վերցնելու համար մէկ միջոց կայ միայն — պատերազմին դէմ պայքարիլ՝ պատերազմով, հակայեղափոխական պատերազմին դէմ՝ ցեղափոխական պատերազմով. ազգա-յին հակայեղափոխական պատերազմին դէմ՝ ազգային ցեղափոխական պատերազմով։ Պատմութեան մէջ արձանագրած բոլոր պատերազմները կը բաժանուին երկու տեսակի.— արդար պատերազմներ եւ անարդար պատերազմներ։ Մենք արդար պատերազմներուն կողմակից ենք, եւ դէմ՝ անարդար պատերազմներուն։ Բոլոր հակա-ցեղափոխական պատերազմները անարդար են։ Բոլոր ցեղափոխական պատերազմները արդար են։

Մենք ենք, որ մեր ձեռքերով վերջ պիտի դնենք մարդկային պատմութեան պատերազմներու դարաշրջանին. եւ մեր մղած պայքարը՝ անկասկած մաս կը կազմէ վերջին գերագոյն պատերազմին։

... Երբ մարդկային ընկերութիւնը, իր կազմաւորման վերջին հանգրուանին, իրագործէ դասակարգերու վերացումը, Պետութեանց վերացումը, այլեւս գոյութիւն պիտի չունենան պատերազմներ հակա — յեղափոխական թէ յեղափոխական, անարդար թէ արդար։ Ու մարդկութիւնը պիտի թեւակոխէ յաւիտենական խաղաղութեան դարաշրջանը»։

Ուրեմն, մինչեւ այս ղրախտալին իրականացումին ստեղծումը, «համայնավարութիւնը մութ մըն է, զոր կը զործածենք ոչնչացնելու համար մեր թշնամիները» կը բացատրէր Մաօ իր ճառերէն մէկուն մէջ։

Խրուշչեւականութեան եւ մաօյականութեան այս հիմնական տարբերու-թեան, այժմ սկսած է խառնուիլ սթա-լինական ու հակասթալինական կեցուածքն ալ։ Ու այստեղ է, որ ակներեւ կերպով ի յայտ կուգայ համայնավարներու անամօթ աներեսութիւնը— ո՛ր խմբակին ալ պատկանին։ Էր ժամանակ, երբ թէ՛ Մաօ եւ թէ՛ Խրուշչեւ սթալինականներ էին։ Ապա եկաւ ժամանակ, երբ, Սթալինի ողջութեան, Մաօ հակասթալինական դարձաւ, իսկ Խրուշչեւ չարունակեց դրծադրել արիւնարբու բռնատէրին հրահանգները։ Այժմ՝ Մաօ դարձած է սթալինական, իսկ Խրուշչեւ՝ հակասթալինական ... Եւ Մաօ, Խրուշչեւի երեսին տալով իր ամբողջ անցեալի զործունէութիւնը, կը պահանջէ Խրուշչեւի հեռացումը։ Քաղաքականութիւնը անփոփոխելի մեռեալ նիւթ չէ. անոր զործիչները, ինչպէս որ քաղաքական վարիչները տեսակէտ, վարուելակերպ ու նոյնիսկ զաղափար կրնան փոխել ըստ դէպքերու ընթացքին, ու իրենց պետութեանց չահերուն համաձայն։ Սակայն, սթալինական — հակասթալինական փոխադարձ ամբաստանութիւնները պարզապէս պատրուակ են չին եւ խորհրդային հակամարտութեան մէջ. ամէնքն ալ սթալինական էին երբ այդ կը պահանջէր իրենց պետական ու չահախնդրական նաեւ անձնական չահը։ Ամէնքն ալ հակասթալինական զարձան՝ նոյն պատճառներով։ Մենք ասիկա չենք որ դատապարտելի կը զտնենք. այլ՝ այն կեղծաւորութիւնը, որուն տակին կը թաքնուին երկու կողմերն ալ։ Իրր թէ զաղափարաբանական մտահոգութիւններ պատրուակ բռնելով, Չինաստանի բո՛ւն ուզածը համայնավար խմբակցութեան առաջնորդ, եւ ապա՝ աշխարհի տէրը զառնալն է։ Ա. Միութեան բո՛ւն մտահոգութիւնը՝ համայնավար խմբակցութեան առաջնորդի իր դիրքը պահել, եւ հետզհետէ աշխարհի տէրը զառնալն է։ Ասիկա յստակ կերպով դիտեն թէ՛ Չինաստանը, թէ՛ Ա. Միութիւնը. դիտեն նաեւ, թէ իւրաքանչիւրին համար կենաց եւ մահու խնդիր կրնայ զառնալ այս մրցակցութիւնը։ Ահա թէ ինչու Խրուշչեւ կը փորձէ մերձենալ Արեւմտեան աշխարհին. զո՛նէ այդ կողմէն հանգիստ ըլլալու, եւ ի պահանջել հարկին նաեւ ... դաշնակիցներ ապահովելու համար, «դեղին վտանգ»ի սարսափազդու խրտուիլակը չարժելով սպիտակամորթի իր եղբայրակիցներուն աչքին առջեւ։

Շ. Ք.

(2 Շար.)

ԼՃԱՇԵՆԻ ԿԻԿԼՈՊԵԱՆ ԱՄՐՈՑԸ

Կարեւոր հնութիւններ գտնուեցան Լճաշենի մէջ, որ Սեւանայ լիճի ցամքած մասին մէջ կը գտնուի։ Ցայտնաբերուած հնութիւններէն կը պարզուի, որ անա-զապլինճի եւ յետագայ զարերուն (երբորդ հազարամեակի երկրորդ կէսէն մինչեւ առաջին հազարամեակի առաջին քառորդը Ք. Ա.) Լճաշէնի չրջանը ան-ընդմէջ ունեցած է խիտ թիւով բնակչութիւն եւ, որ կարեւոր է, բնիկները քայլ առ քայլ կատարելութեան հասցուցած են իրենց նիւթական մշակոյթը։ Ա՛յս իմաստով Լճաշէնի յուշարձանները Անդրկովկասի անաղապլինճի զարու պատմութեան համար բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն։

Ա՛յս առումով, առաջին առթիւ պէտք է ներկայացնել անաղապլինճի զարուն պատկանող Լճաշէնի ամրոցին աւերակներուն մէջ գտնուած հնութիւններէն մէկ քանին։ Ամրոցին պատմութիւնը կը սկսի 4500 տարի, եւ այստեղ կեանքը յարատեւած է մինչեւ միջնադար։ Նոյնիսկ Ը. զարուն (Ք. Ա.) ուրարտական լաւ պինուած, կռիւներու մէջ մեծ փորձառութիւն ունեցող եւ ռազմակառքերով օժտուած բանակները անդամ դիւրութեամբ չեն յաջողած գրաւել այս ամրոցը, որ յամառ ու երկար դիմադրութիւն ցոյց տուած է։

Պեղումներէն յայտնի եղաւ նաեւ, որ ամրոցին եւ յատկապէս միջնաբերդին վերջին բնակիչները Հայեր եղած են։ Այս պարագան կը փաստուի գտնուած թոնիրներուն, կաւամաններուն, զերեզմաններուն, խաչքառերուն եւ մատուռին տեսակով։

Լճաշէնի կիկլոպեան ամրոցը մեծ տարածութիւն մը կը գրաւէ, պարիսպին ներսի կողմը կան քանի մը տասնեակ մեծ ու փոքր բլուրներ, ձորեր, ժայռեր եւ քարափներ։ Սկզբնական չրջանին պատկանող պատերը չարուած են հսկայ ժայռաբեկորներով։ Մինչեւ այժմ պահպանուած պատերուն բարձրութիւնը տեղ տեղ կը հասնի 5 – 7 մեթրի։

Ամրոցին մէջ կան չէնքերու աւերակ – ներ՝ մեծ մասամբ չրջանակաձեւ, քառանկիւն կամ անկանոն անկիւններով։ Շրջանակաձեւ չէնքերուն տրամագիծերը 10էն 25 մեթր են, իսկ ուղիղ անկիւնաւորներուն երկարութիւնը 10, լայնութիւնը՝ հինգ մեթրէն աւելի չեն։

Բոլոր մեծ սենեակներուն արեւմտեան կամ հարաւային պատերուն կից կան 1 – 1·5 մեթր լայնութեամբ, 40 – 55 սանթիմեթր բարձրութեամբ չինուած քարէ «թախթեր» քնանալու եւ նստելու համար։ Բոլորն ալ սալայատակուած են։ Հաւանաբար քարերուն վրայ կը փռէին խոտ կամ եղէգ, անոնց վրայ ալ՝ խոիր, որոնց կտորները երբեմն կ'երեւան հողերուն մէջ։

Սենեակի մը (թիւ 11) մէջ գտնուած են երկու մեծաղաձուլարաններ, որոնց – մէ մէկը չինուած է մանր, իսկ միւսը՝ մեծ քարերով։ Փոքր ձուլարանին մէջ գտնուած է մոխիրի չերտ մը, 25 սան-թիմեթր հաստութեամբ։ Մեծ մետաղ-ձուլարանին մէջ գտնուած են երկաթի ե-րեք կտորներ։ Այս սենեակին մէջ զըտ-նուեցան նաեւ 13 – 12 զարերուն (Ք.Ա.) պատկանող կաւէ ամաններու կտորներ, որոնք իրենց որակով եւ արուեստով յար եւ նման են նոյն չրջանին մէջ գտնուած զամբարաններու հնութիւններուն։

Շատ հետաքրքրական եւ արժէքաւոր հնութիւններ կան Լճաշէնի աւերակներուն մէջ, որոնք կը սպասեն հետազօտող հնագէտներու ձեռքերուն։

Հ. Մ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Եւրոպայի կեդրոնական Դիւանը կը յայտարարէ թէ Միութիւնս
Union Générale Arménienne de Bienfaisance
անուան տակ, իբրեւ զուխյերական օգնչքներու ենթակայ ընկերակցութիւն մայր կեդրոնատեղի ունենալով Լօզան քաղաքը, 1948 Մարտ 4, թիւ 12192 նախարարական հրովարտակով արտօնուած է գործելու Ֆրանսայի մէջ, իբրեւ պատասխանատու մարմին ունենալով Եւրոպայի կեդրոնական Դիւանը, որու կեդրոնատեղին է

11, Square Alboni, PARIS (16e)

Արդ, Ֆրանսայի մէջ գործող կամ գործելու կոչուած մարմինները.— Մասնաժողով, եւն.— եւ անհատները պարտաւորիչ կերպով ենթակայ են իր իրաւասութեան եւ գործելու արտօնութեան։

Դիւան
Եւրոպայի Կեդր. Յանձնաժողովի
(Կնիք)

Փարիզ, 19 Սեպտեմբեր 1963

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴԻ ԿԻՆԸ

— Անանկ կ'ըսեն։ Ամէն պարապ-մարդ ձէկ զուքսը չատ զրամ կուտար անոր։ Մէկ նոյն ընդհանուր մանրամասնութիւնները։

Սակայն Մարկրիթի եւ Ադամանի յարաբերութիւնները վրայ բան մը իմանալու հետաքրքիր էի։

Ծանօթ կիներու հետ միչտ մտերիմ յարաբերութիւն ունեցող անձերէն մէկը հանդիպեցայ օր մը եւ հարցուցի.

— Մարկրիթ Կօթիէն ճանչցա՞ծ էք։

Նոյն «շա՛տ» պատասխանը տուաւ ինծի։

— Ինո՞ր տպաւիկ էր։

— Ալուոր ու բարի տպաւիկ մըն էր։ Ա-նոր մահը մեծ ցաւ պատճառեց ինծի։

— Ադաման Տիւվալ անունով սիրուղ մը կա՞ր։

— Բարձրահասակ ու խարտեաշ երի-տասա՞րդ մը։

— Ա՛յո։

— Ունեցած է։

— Ո՞վ էր այդ Ադամանը։

— Ամուրի երիտասարդ մը, որ կարծեմ թէ իր ունեցած քիչ մը հարստութիւնը կերաւ անոր հետ ու եաքը ստիպուեցաւ բաժնուիլ անկէ։ Կ'ըսեն թէ խենթ կ'ելլէր անոր վրայ։

— Ադդի՞կը։

— Ան ալ չատ կը սիրէր երիտասարդը, միչտ ուրիշներուն ըսածին նայելով, այսինքն ինչ կերպով որ կը սիրեն աղջիկները։ Պէտք չէ անոնցմէ պահանջել աւելին զոր չեն կրնար տալ։

— Ադաման ի՞նչ եղաւ։

— Չեմ դիտեր։ Շատ քիչ ճանչցանք զայն։ Հինգ-վեց ամիս ապրեցաւ Մարկրիթի հետ, ան ալ զիւղի մէջ։ Մարկրիթի վերադառնալէն եաք Ադաման մեկնեցաւ։

— Անկէ եաքը չտեսա՞ք։

— Բնաւ։

Ես ալ նորէն չէի տեսած Ադամանը։ Ինքնիրենս կը հարցնէի թէ տունս եկած առեն արդեօք Մարկրիթի մահուան թարմ լուրը հրահրած չէ՞ր անոր եր-բեմնի սէրը եւ հետեւապէս անոր վիչտը ու ինքնիրենս կ'ըսէի թէ դուցէ հիմա մոռցած է թէ մեռեալը եւ թէ իր այն խոստումը թէ պիտ նորէն տեսնելու պի-տի դար։

Այս ենթադրութիւնը հաւանական կըր-նար ըլլալ ուրիչի մը համար, բայց Ադամանի յուսահատութեան մէջ անկեղծ չեշտ մը կար եւ մէկ ծայրայեղութենէն միւսը անցնելով, երեւակայեցի թէ վիչտը հիւանդութեան փոխուած էր եւ թէ իրմէ լուր չառնելուս պատճառը հիւանդ ու թերեւս մեռած ըլլալն է։

Ակամայ կը հետաքրքրուէի այս երի-տասարդով։ Թերեւս այս հետաքրքրութեան մէջ եսասիրութիւն կար, թերեւս այս վչտին տակ սիրային յուղիչ պատմութիւն մը նշմարած էի եւ վերջապէս թերեւս այս պատմութիւնը պիտնալու փափաքս մեծ դեր ունէր այն մտատան-ջութեան մէջ, զոր Ադամանի լռութիւնը կը պատճառէր ինծի։

Քանի որ Ա. Տիւվալ իմ տունս չէր գար նորէն, որոշեցի որ ես երթամ ա-նոր տունը։ Պատրուակ մը գտնելը դժուար չէր։ Դժբախտաբար ուր բնակիլը չէի դիտեր ու թէպէտ չատերուն հար-ցուցած էի, բայց ոչ ոք կրցած էր անոր հասցէն ըսել ինծի։

Տ'Անթէն փողոցը զացի։ Մարկրիթի զռնապանը թերեւս դիտէր Ադամանին ուր բնակիլը։ Զռնապանը նոր եկեր էր եւ ան ալ ինծի պէս չէր դիտեր։ Այն տաեն հարցուցի թէ Օր. Կօթիէ ո՞ր զերեզմանատունը թաղուած էր։ Մոնմարթրի զերեզմանատունը թաղած են եղեր։

Ապրիլի մէկ էինք։ Օդը զեղեցիկ էր։ Գերեզմանները այլեւս ունենալու չէին այն ցաւագին ու վչտալի երեւոյթը, զոր ձմեռը կուտայ անոնց։ Վերջապէս օդը բաւական տաք էր եւ ողջերը պէտք է յիչէին մեռելներն ու այցելէին անոնց։ Գերեզմանատուն զացի, ինքնիրենս ը-սելով թէ Մարկրիթի հողակոյտը տես-նելով կրնամ թաղուա՞ծ էր Մոնմարտ-վիչտը տակաւին կը չարունակէ՞ ու թե-րեւս անոր ինչ եղած ըլլալը պիտի ի-մանայի։

Պահապանին խցիկը մտայ եւ հարցու-ցի թէ փետր. 22ին Մարկրիթի Կօթիէ ա-նունով կրնամ թաղուա՞ծ էր Մոնմարթրի գերեզմանատան մէջ։

Մարդը խոչոր տոմար մը թղթատեց, ուր զրուած եւ թուագրուած էին այս վերջին ապաստարանը մտնողներուն ա-նունները եւ պատասխանեց ինծի թէ ար-զարեւ Փետրուար 22ի կէս օրին այդ ա-նունով կրնամ թաղուած էր։

Խնդրեցի որ դիս այն գերեզմանին քով առաջնորդէ, վասնզի կարելի չէ առանց առաջնորդի բան մը գտնել մեռեալներու այդ քաղաքին մէջ, որ ողջերու քաղա-քին պէս իր փողոցները ունի։ Պահապա-նը պարտիզպան մը կանչեց, որուն հարկ եղած հրահանգները տուաւ եւ որ ընդ-միջելով ըսաւ.

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Արշալոյս Ռ. Թադէոսեան եւ ընտանեկան պարագաները հողեհան – դաստեան պաշտօն կատարել կուտան ի – րենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ ազգակա – նին՝ ողբացեալ

ՌՈՒԲԻՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին, այս կիրակի Փարիզի Հա – յոց Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յար – դողները :

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Թադէոսեան իր ամուսնոյն Ռուբէն Թադէոսեանի յիշա – տակին հարիւր Ֆրանք կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին, (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ հարիւր Ֆրանք «Յառաջ»ին :

×

Յակոբիկ եւ Ժաղլին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտասարեան եւ զաւակները (Էքս), Պօղոս Գալուստեան եւ զաւակները եւ իրենց բոլոր ընտանե – կան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հողեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մօր, քրոջ, փեսին եւ ազգա – կանին ԽԱՉԻԿ եւ ԵՍԹԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, այս կի – րակի առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղե – ցիին մէջ: Կը հրաւիրուին ողբացեալնե – րուն յիշատակը յարգողները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Սէն Ժէրմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ չինուհեան տարե – դարձին առթիւ պատարագ եւ հողեհան – դստեան պաշտօն պիտի կատարուի եր – ջանկայիչատակ Գրիգորիս Արք. Պալաք – եանի, Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեանի, եւ Տէր Սահակ Քհնյ. Շամլեանի, ինչ – պէս նաեւ Ս. եկեղեցւոյ չինուհեան նիւ – թապէս եւ բարոյապէս օժանդակող թա – ղիս բոլոր ննջեցեալներուն յիշատակին :

Այս առթիւ մատաղօրհնութիւն եւ բաշխում պիտի ըլլայ: Թաղեցիներէն ա – նոնք որ կը փափաքին մատաղի ծախքե – րուն մասնակցիլ, թող դիմեն Թաղակա – նուհեան :

Պատարագ ժամը 10, հողեհանդիստ եւ մատաղօրհնութիւն ժամը 11 :

ՆՈՒԻՐՆԵՐ ԼԻՈՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Տիկին Բերուզ Աբրահամեան կը նուի – րէ քսան Ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի իր ներոջ Տիկին Սաթենիկ Աբրահամեա – նի յուղարկաւորութեան առթիւ :

Այրի Տիկին Ազատուհի Թօփսաղալեան տասը Ֆր. կը նուիրէ Աղքատախնամին, իր ողբ. ամուսնոյն եւ մօրը հոգիներուն ի յիշատակ :

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե – ցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, Կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պա – տարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան :

Նիւթական նուէրները ընել հետեւեալ հասցէին.— Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, 27պիս, Ռիւ Սէն – ժիւսթ, Արնուվիլ լէ Կոնէս :

ԳԻՆԵՁՕՆ ՏՒՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակեր – պած է պինեճօն մը, ի պատիւ ուսուցի – չին, զպրոցական վերամուտի առթիւ : Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Ց. Դ. Տան մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան յիս – նամեայ յոբելեանը կը տօնուի Հոկտեմ – բեր 13ին, Սալ տը լա Շիմի:

Հ. Բ. Ը. Միութեան Տիկնանց յանձ – նախումբը կը խնդրէ կազմակերպութիւն – ներէն նկատի ունենալ հետեւեալ թուա – կանները :—

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 19, ցուցահանդէս հայ արուեստագէտներու նկարիչ, արձանա – գործ եւ փորագրիչներու գործերուն :

Հայկական Թանգարանը, 52 Ավընիւ Ֆոշ, (Փարիզ 16):

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, 8, 9, 10, «Բարենպա – տակ վաճառք »:

Յառաջիկայի պիտի տրուին մանրա – մասնութիւններ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմանները են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	60 Ֆրանք
Վեցամսեայ	35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.:

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՍՈՒ ԳԼՈՒԽ, ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր գործը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Մուլմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինգշաբթի: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին:

Արձանագրութիւն, դասարանական բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա – տարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա – ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, շաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ – մոնի եւ շրջակայքի յարգելի ծնողքնե – րուն որ իրրեւ դիտակից աղգայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու – թենէն: Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիր ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ:

Նորընտիր վարչութիւն

ՕԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանին վե – րամուտի արձանագրութիւնները սկսած ըլլալով, կը խնդրուի ծնողքներէն որ ներկայանան եկեղեցւոյ դիւանատունը, արձանագրել տալու համար իրենց զա – ւակները$ ժամը 10էն 12 եւ 16էն 19 կամ հեռաձայնել՝ 60 – 47 – 18:

Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ ուսուց – չական նոր կազմով է որ պիտի սկսին նոր շրջանի դասաւանդութիւնները :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈԳԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Դիմել
Agence de Voyage
PARENTY & DESROUSSEAUX
7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39
Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

«Դաշնակցութեան Օրը» կը տօնուի Վալանսի մէջ, 2 Նոյեմբեր, Շաբաթ իրիկուն, քաղաքապետարանի թատրոնին մէջ :

×

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. շաբաթ դիւերմինէյա, 6րդ թաղամասի քաղաքապետարանի սրահներուն մէջ:

×

Մարսէյլի մէջ Դաշնակցութեան Օրը կը տօնուի Հոկտեմբերի 5ին Սալոն Ալ – համպրա:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, 27 Հոկտ. Մոլիերէյի չքեղ սրահին մէջ:

×

Աղքատախնամի տարեկան պարահան – դէսը՝ ժողթ ե.ի չքեղ սրահներուն մէջ, Հոկտեմբեր 27ին, ժամը 16էն 24:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱՆԻԷՒԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 28, ժամը 20էն սկսեալ

12, RUE DU RENARD — PARIS (4e)

Métro : Hôtel de Ville

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՁՐԻ ՊԱՌ ԵՒ ՊԻԻՖԷ

Արդիական պարերու մրցում բազմաթիւ մրցանակներով

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հ. Ց. Դ.

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. «Րաֆֆի» խում – բի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ժամը 21ին, Մշակոյթի Տան մէջ :

Օրակարգ.— Զեկուցում Շրջ. ժողովի: Ընտրութիւն նոր դիւանի :

ՎԱԼԱՆՍ. – Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՍԷՆ ԺԷրմէն մասնա – ճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժա – մը 3ին, Տիկին Շալճեանի բնակարանը : Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ Կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ներկայա – ցուցիչը :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱՋԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	40 Ֆ.	միւչեւ 1/4	սիւնակ	
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միւչեւ 1/8	սիւնակ	
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՈՒՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱՒՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS - 6e — Chèque Postal : 1278-35

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷ, երկերի ժողովածու, 10 *հատոր լաթակազմ*	70 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 7 *հատոր, լաթակազմ*	56 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Պապ թագաւոր, լաթակազմ	10 Ֆր.
ՍՏԵՓԱՆ ԶՕՐԵԱՆ, Հայոց բերդը, *լաթակազմ*	8 Ֆր.
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ, երկերի ժողովածու, 2 *հատոր լաթակազմ*	14 Ֆր.
ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, *մեծաղիր, զունաւոր նկարներով, լաթակազմ*	10 Ֆր.
Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ, Հայաստանի կենդանական աշխարհը, Բ.	8 Ֆր.
ԱՐՍԷՆ ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ, երկեր (*Աբովեան Պռօշեան, Պարոնեան*)	17 Ֆր.
ՄՈՒՐԱՑԱՆ, Պատմուածքներ, գունաւոր *նկարներով*	5 Ֆր.
ԵՂԻՇԷ ԶԱՐԵՆՑԻ մասին յիշողութիւններ. *լաթակազմ*	7·50 Ֆր.
ՄԻՒ. ՇԱԹԻՐԵԱՆ. Գարունը ևորից եկաւ. 296 էջ.	5 Ֆր.
ԱՒԳԱՐԵԱՆ. Մատենադարան(*անգլ.*) 18 *զունաւոր մանրանկարներ*	3 Ֆր.
ՀԵՆՐԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ. երգի ծնունդը. բանաստեղծութիւններ	3·85 Ֆր.
Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ. Տաղեր, 200 էջ. *լաթակազմ*	3·50 Ֆր.
ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ. Ա. 800 *էջ. լաթկզմ.*	16 Ֆր.
ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿ, Անվռելի զանգակատուն, *Գէյրութ*, 1963	10 Ֆր.

Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԳՐԱՏՈՒՆՍ ԿԵԴՐՈՆԱՏԵԼԻՆ Է

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՁԱՅՆԱԳՐԵԼ ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԵՐՈՒՆ

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՒ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆՑ

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ՈՒՐԲԱԹ
27
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI
27 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9819

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — Nº 9819

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԵՌԱԻՈՐ ԵՐԱՋ

Կառաջեալ խաղաղութիւնը հեռաւոր նպատակ մը կը մնայ մարդկութեան համար։ Բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր խոովա – րած վիճակ մը ստեղծած են աշխարհի ամէն ծայրէն միւսը։

Ճիշդ է որ «Թնդանօթները լռած են եւ տաք պատերազմ» չկայ, սակայն Ցալ – մարը կը շարունակուի միշտ։

Արեւելեան կողմն աշխարհի երկու հակադիր պետութիւնները, Խորհրդային Մի– ութիւնն ու կարմիր Չինաստանը իրարու դէմ են փակած ժամանակէ մը ի վեր։ Գաղափարական դաւանի վրայ սկսուած տարբերը հետզհետէ աղճատեցաւ եւ տարբերը սկսան իրար սեւցնել զանազան ամբաստանութիւններով։

Մաս ՅԷ Թունկ եւ ընկերները յաւակնե– ցան համայնավարական գաղափարաբա – նութեան դասեր տալ Կրեմլինի վարիչնե– րուն, առանց համեստութեան։ Խրուշ – չեւ մեղադրեցին «բուրժուա» պետու – թեանց հետ գործակցելուն համար։

Ցետնի եղաւ սակայն, որ «ընկերվա– րական» պետակը չհաղորդուղ այս երկու հակիները աշխարհակալական նպատակ – ներ կը հետապնդեն, իրրեւ վհան գոր– ծածելով «խաղաղութիւն»ը, բարեմիտ մարդոց աչքին փոշի փչելու համար։

Ղեմը Ա. Մուրթեան եւ Չինաստանի դէմ անխուսափելի կը նկատուի այ – սօր, երբ համայնավարական բարբերէն դասակ մը կատարելով անոնք սկսած են դատապարտով լուալ իրենց ազտոտ լա – թերը։

Անոնցմէ վիճակ ստեղծուեցաւ նա– եւ արեւմտեան կողմն աշխարհի, ուր փո– ղոցային ցոյցեր, ահաբեկումներ եւ ե – նասնափորձեր իրար յաջորդեցին։

Սեւամորթներու դէմ մղուած պայքա– րը Ամերիկայի կարգ մը նահանգներուն մէջ ժամանակավրէպ մըն է հիւլէական այս դարուն։ Անարդանք մը՝ քաղաքա – կիրթ եւ ժողովրդավար երկրի մը հա – մար։

Հարիւր հազարաւոր սպիտակ եւ սեւ մարդոց ցուցարարական արշաւը դէպի Վաշինկթըն, նախագահ Քենըտիի եւ կարգրպարանին վճռական կեցուածքը ո– րոշ չափով սանձեցին ցեղային խորակա– ուծքեան ախոյեան մոլեռանդ Ամերիկա– ցիները։

Եկեղեցիի մը մէջ պայթած ռումբը ի վերջոյ դղրդուելութեան հրաւիրեց տաք – գլուխները։

Առաջադէմ վիճակ կը տիրէ Հնդկա – տանի մէջ, ուր կաթոլիկ փոքրամասնու – թիւն մը կ'ուզէ իր ազդեցութեան են – թարկել պետութեականները, որոնք ներքին մեծամասնութիւն կը կազ – մեն։

Ափրիկէի մէջ խաղաղութիւն կը տիրէ։ Գանկան այլեւս չի դրաւեր թերթերու ա– ռաջին էջերը։

Միջնաւոր Արեւելքի մէջ բազմաթիւ հարցեր լուծումի կը սպասեն։ Կարիք մը կրկիներ փոխանցման շրջան մը կը բո– րբոքեն։ Դէպքերու զարգացումին կը հետեւուի։

Ամէնէն աւելի Թուրքիան է, որ ներ – քին տագնապի ենթարկուած է։ Նոր վարչաձեւը չկրցաւ զարման տանիլ ցա– ւերուն։ Պաշարման վիճակը սարսափի մէջ կը պահէ երկիրը։

Եգիպտոսի մէջ էմիր Պատր ամէն յոյս չէ կորսնցուցած դեռ վերապրուելու իր դա– դար։

Իրաքի մէջ քրտական հարցը օրակար– գի վրայ է միշտ։

Իրրեւ իրականութիւն պիտի դառնայ խաղաղութիւն ամենեցուն»ը։

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎՃՌԱԾ ԵՄ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼ Կ'ԸՍԷ ՏԸ ԿՈՒ

ՎԵՐԱՊԱՀ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՅՑԵԼԱԾ ԴԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Պատասխանելով տեղական հրահանգ – ներուն, բնակչութիւնը չատ վերապահ գտնուած է նախագահ տը Կոլի հանդէպ։ Ափթի մէջ մթնոլորտը քիչ մը աւելի տաք է, ճիշդ է որ քաղաքապետը Իի էն էր։ Պաղութեան մրցանիշը կը կոտրէ սեխի մայրաքաղաքը՝ Քավայոն։ Անա – պատի մէջ կը խօսի տը Կոլ։ 12 աշակերտ միայն 650 դպրոցականներու վրայ, ուր թաղապետական խորհրդատու 27ի վրայ, բայց տը Կոլ իր ճառը կը վերջացնէ յայտնելով «ձեռնպահութիւնները կարե– ւորութիւն չունին։ Ինչ որ կարեւորու – թիւն ունի, ազգային համերաշխութիւ – նըն է »։

Քավայոնէն Ավինեոն թափօրը չի կե– նար։ Գիւղացիական ընդդիմադիր դիւղեր են։ Պապական նախկին քաղաքին մէջ, տը Կոլ կը խօսի օրուան վերջին ճառը, բայց կարեւոր ճառը արտասանած էր առ – աւուն, Օռանժի մէջ։ Այդ ճառը իր վեր– ջին մասին մէջ, մանաւանդ, կը յայտնէր նախագահին վճռական կամքը չարունա – կելու իր պաշտօնը, այլ խօսքով կրկին թեկնածու ներկայանալու Հանրապետու– թեան նախագահութեան համար։ «Օ – ռանժի սիրելի հայրենակիցներ, պարզ կերպով խօսեցայ մեր բոլոր հարցերուն մասին։ Գիտեմ որ քաղաքականութիւնը հարցերը կը ներկայացնէ իր ձեւով։ Բայց Զօր· տը Կոլ չատ չէ մտահոգուած այդ բանով։ Իրեն համար կարեւորը այն չէ թէ ինչ կրնան մտածել կիւսթաւ, Հի– փոլիթ կամ Թէոռեյլ կոմիտէները, Զօր· տը Կոլի համար, Ֆրանսական Հանրա – պետութեան նախագահ, կարեւորը այն է ինչ որ օգտակար է Ֆրանսայի ժողովուր– դին։ Ինչ որ կ'ուզէ Ֆրանսացի ժողո – վուրդը։ Գիտակից եմ որ մօտ կէս դար է պատ եմ ատիկա եւ վճռած եմ, քանի որ ուժն ունիմ տակաւին, չարունակելու այդպէս ընել։ Ասոր համար, հայրենա– կիցներուս պարզ, սիրալիր համաձայ – նութիւնը խորապէս անհրաժեշտ է »։ Այսպէս խօսած է նախագահ տը Կոլ, յստակ կերպով պարզելով իր առաջա – դրութիւնները։ Նախքան այս եղրակա – ցութեան յանգիլը նախագահը ծանրացած էր Ֆրանսայի հիւլէական ուժի մը դա– նալու անհրաժեշտութեան վրայ. «պարզ պիտի խօսիմ եւ պիտի ձիւրձեմ ջուրը պատէն վեր հանել կամ առաջ դնել սա կամ նա տեսական վարդապետութիւննե – րը։ Մեծ երկիր մըն ենք որ չատ վնաս– ուեցաւ եւ որ ներկայիս բարգաւաճման մէջ է եւ կը քալէ։ Ատիկա աչքի կը զարնէ ուր որ ալ երթաս »։

Նախագահը կը չարունակէր իր չրջա – պտոյտը եւ Հինգշաբթի իրիկուն կը հասնէր Վալանս։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԱՂԱՃԱՆԵԱՆ ընդունած է Տիկին Նհուն, որ ինչպէս ծանօթ է հար– սըն է Վիէթնամի վարչապետին եւ ա – սոնց կը նկատուի հակապետական այ– կան պայքարին։ Տիկին Նհու մամուլի ա– սուլիս մըն ալ տուած է Հռոմի մէջ։

ՊԵՆ ՊԵԼԼԱ կը չարունակէ իր ազգայ – նացումները։ Առջի առաւօտ Քապիլիոյ չրջանի բոլոր հացադործներու խանութ – ները դրաւուեցան, ինչպէս նաեւ այլ խանութներ՝ սրճարան, նպարավաճառ եւայլն։ Խանութպանը հրաւիրուած է

ՏՈՄՍԵՐ

ՀԱՅ ՉԷ...

— Անուանդ ի՞նչ է բարեկամ ···
— Հէյկ ···
— Հօ, այբ, յի, կեն — Հայկ ···
— Ատիկա եղաւ Հայկ· իմ անունս Հէյկ է ···
— Մականո՞ւնդ ···
— Ճէյճոպիրըն ···
— Ցի, այբ, ո, բեն, եչ, այբ, նու ··· Ցակոբեան ։
— Ո՛չ· ճէյ, էյ, սի, օ, պի, այ, էյ, էն — Ճէյճոպիրըն ···
— Լա՛ւ· ո՞րտեղացի ես ···
— Նիւ Եորքցի ···
— Օ՛, ես ալ կարծեցի թէ Գոնիացի ես· ներողութի՛ւն ···
— Գոնիա ծնած եմ, բայց խաւ տարեկանիս Նիւ Եորք եկած եմ ···
— Ուրեմն խաւ տարեկանին Գոնիայէն Նիւ Եորք հասնողը եւ խաւ տարի Նիւ Եորք բնակողը Նիւ Եորքցի՞ կ'ըլլայ···
— Հապա ի՞նչ կ'ըլլայ···
— Ներողութի՛ւն, մի՛ բարկանար· ո՞ր եկեղեցին մկրտուած ես ։
— Փեզի կ'ըսեմ մարդու չըսես։ Սուրբ Աստուածածին եկեղեցին ։
— Հայրդ, մայրդ Հա՞յ էին ···
— Այո՛, բայց թուլբերանութիւն չը – ցնես, ասոր անոր ։
— Հայերէնը ո՞ւր սորված ես ···

դուրս ելլելու առանց դրամին ձեռք դնե– լու եւ ապրանքներուն ցուցակը պատ – րաստելու ։ Այս քաղաքականութեան ա– նունն է՝ «ընկերվարական յեղափոխու – թիւն »։

ՍԻՆ – ՏՈՄԻՆԿԻ մէջ պետական հար – ուած մը տեղի ունեցած է եւ նախագահ Պոչ պարտաւորուած է իր հրաժարականը տալու։ Բանակը ընդդիմութեան ձգած է կառավարութիւնը կազմել ։ Ուոչինկթըն խզած է իր յարաբերութիւնները Սին – Տոմինկի հետ ։

ԻՍՐԱՑԻԼ չնչած է հարաւային Ափրի – կէի իր դեսպանատունը բողոքելու հա – մար Փրեթորիայի ցեղապաշտ քաղաքա – կանութեան դէմ ։

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ կազմակերպութեան մա – մուլի սպասարկութեանց պետը որ իրրեւ լրտես ձերբակալուեցաւ, կընայ մահ – ուան դատապարտուիլ նկատի առնելով որ դաւաճան է եւ մահապատիժի կ'են – թարկուի ռեւէ Ֆրանսացի որ օտար պե– տութեան մը կամ անոր գործակալնե – րուն, որեւէ ձեւով, ազգային պաշտպա– նութիւնը չահադրգռող փաստաթուղթեր կամ տեղեկութիւններ կը յանձնէ ։ Երե – ւան ելած է որ Ժորժ Փաք 20 տարի է տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Ռուսե – րուն ։

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆի վարչապետը հրաժարե– ցաւ ։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆի Ազգ· ճակատը կանո – նաւոր չի նկատեր երեսփոխանական ըն – տրութիւնները ։

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ համագումարը կը բացուի Լվիվանի մէջ ։

ՓԵՔԻՆի համայնավար կուսակցութիւ– նը կոչ մը կ'ընէ խորհրդային պարագը – լուխներուն չեչտելով թէ տակաւին ա – տեն է վերաքննութեան ճամբան ձգելու, բայց եթէ անմիջապէս չընեն, չատ ուշ կ'ըլլայ ։

ԽՈՐՀՐԴԱՑԻՆ Գերագոյն Խորհուրդը իր կարգին վաւերացուց Մոսկուայի հիւ– լէական դաշինքը, միաձայնութեամբ ։

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

ՄԷԿ ԿՐՕՆԱԻՈՐ ԵՒ ՄԷԿ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԻՐԻՐԵՒ ԴԷՏ ՀՌՈՄ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

Ծանօթ է որ այս կիրակի կը բացուի Վատիկան Բ· Տիեզերական ժողովին Բ· նստաշրջանը։ Առաջին նստաշրջանին Հա– յաստանեայց առաքելական եկեղեցին կը ներկայացնէր միայն Կիլիկիոյ կաթողի – կոսութիւնը որուն երջանկայիշատակ Զարեհ Ա· գահակալը իրրեւ դէտ Հռոմ ղրկած էր գպրեվանքի տեսուչ՝ Գարեգին վարդապետ ։

Ներկայ նստաշրջանին Կիլիկիոյ կաթո– ղիկոսութիւնը իրրեւ դէտ կը ղրկէ Ար – տաւազդ վրդ· Թոռթեան, իսկ ղրկան պատասխան մը տալով Վատիկանի հրա– ւէրին, Ամենեան Հայոց Վազգէն Ա· Հայրապետը երկու դէտեր նշանակած է ։ Ասոնք են·— Գարդեւ եպիսկ· Գէորգ – եան եւ ղրազէտ (?) Գրիգոր Փեքմէզ – եան, անդամ էջմիածնայ հոգեւոր խոր – հուրդի ։

— Մինչեւ հիմա մարդու բան ըսած չէի այդ մասին, բայց բեզի ըսեմ — Գում Գափուի Մայր վարժարանը ։
— Տիրացու եղա՞ծ ես ···
— Այո՛, բանի՛ անգամ Դանիէլը կար– դացած եմ ···
— Հայրդ ի՞նչ գործ կ'ընէր ···
— Քահանայ էր ···
— Ուրեմն Տէրտէրի տղայ ես· այսինքն երկու անգամ Հայ ···
— Սո՛ւս, չորս կողմէն կը լսեն ···
— Հայերէն կարդալ, գրել գիտե՞ս···
— Գիտեմ, բայց հարցնողին «չեմ գի– տեր» կ'ըսեմ ···
— Ինչո՞ւ ···
— Ցաճախորդ կը կորսնցնեմ ···
— Հայերէն գիրբեր, թերթեր կը կար– դա՞ս···
— Խե՛նթ եմ ···
— Եկեղեցի կ'երթա՞ս ···
— Փրկուածներուն եկեղեցին կ'երթամ, բայց ձեր եկեղեցին՝ ո՛չ···
— Տունէն ներս ի՞նչ լեզու կը խօսիք···
— Անգլերէն ···
— Զաւակներուդ հայերէն սորվեցու – ցո՞ծ ես ···
— Ապո՛ւշ եմ· հայերէն գիտցողը աճո– թի կը մնայ ···
— Հայկական հանդէսներու կ'եր – թա՞ս ···
— Ո՛տք չեմ կոխեր ···
— Մեր ազգին դրամ կուտա՞ս ։
— Ազգ կա՞յ որ դրամ տամ ···
— Հայերէն երգեր գիտե՞ս ···
— Վա՛յ Հայե՞րն ալ երգ ունին եղեր, չէի գիտեր ···
— Հայ բարեկամներ ունի՞ս ···
— Հեռո՛ւ··· Ես, միայն, Ամերիկացի– ներուն հետ կը նստիմ, կ'ելլեմ ···
— Գիտե՞ն որ ծնունդով Հայ ես ···
— Մա՛րդ չի գիտեր ···
— Ջե՞ն հարցուցած ···
— Հարցուցած են, բայց ···
— Եկուր սա կենսագրութիւնդ ամփո– փենք — Գոնիա ծնած ես··· Հայրդ, մայրդ Հայ··· Մկրտուած ես Հայոց Ե– կեղեցին··· Հայերէն գրել, կարդալ գի– տես, անունդ Հայկ··· Մականունդ՝ Ցա– կոբեան, բայց չես ընդունիր թէ Հայ ես, այնպէ՞ս է ···
— Եղբա՛յր, ես Հայ չեմ, Ամերիկա – ցի եմ ···
— Ապացո՞յց ···
— Ա՛ռ սա փաշափորթս աչէդ խօթէ··· Հիմա համոզուեցա՞ր ···
— ···?

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՊՈԿՏԱՆ ԿԵՆՊԱՐՍԿԻԻ ՀԵՏ

— ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Քանի մը էջերէ բաղկացած մեքենա – դրուած կլուխին մըն է Պոկտան Կեն – պարսկիի դեռ անտիպ յօդուածը :

Պանդոկիս սենեակին մէջ ուշի ուշով մոկի կ'ընեմ լեհ թարգմանիս տուած բառացի բացատրութիւնները :

Հեռաճայնի զանգը կ'ընդհատէ մեր աշխատանքը : Պ. Կենսպարկիի որդին է : Կը հաստատէ երեկոյեան հօրը հետ ու – նեցած ժամադրութիւնս, աւելցնելով. — « Հայրս կը փափաքի դիտնալ ձեր կար – ծիքը յօդուածին շուրջ» : Կը խոստա – նամ : Հեռաճայնի դործիքին մէջէն կը լսեմ լեհերէն խօսքերու փոխանակութիւն մը, յետոյ խօսքը կ'ընծի ուղղելով կ'ըսէ. — « Պէյրութէն նամակ մը ստացանք այ – սօր, «Սփիւռք» չաբաթաթերթէն : Ի՞նչ է այդ թերթին ուղղութիւնը » : Անկախ, ու լրացնելու համար տեղեկութիւնս՝ կ'ըսեմ.— Հայկական հոդմամասերուն Հայաստանին կցելու հարցին մէջ հետե – ւողական դիծ ունի : Ըսածներս հօրը փո – խանցելէ ետք, որոշ գոհունակութեամբ մը կը կարդայ նամակը, որ կը կրէ Սեպ – տեմբեր 4 թուականը եւ Ս. Սիմոնեանի ստորագրութիւնը : Այս վերջինը խոհե – մութիւնը ունեցած էր անդլերէնի լեզուով դրելու, քանի որ այդ ընտանիքին մէջ աւելի շատ անդլերէնին ծանօթ են : Ջիս հետաքրքրողը այդ նամակին պարունա – կութիւնը չէր հարկաւ, այլ փաստը որ պանաղան հոսանքներու պատկանող թեր – թեր, նոյն զգացումները կը տածէին հանդէպ լեհ հայասէրին ու անոր ար – ծարծած հարցերուն :

Հեռաճայնային այս ընթերցումը առիթ տուած էր թարգմանիս որ ծանօթանայ Կենպարսկիի յօդուածին ու այդ ճամբով Հայկական Դատի զանազան ծալքերուն :

Աւելին՝ մերթ ընդ մերթ կարծիքներ ալ կը յայտնէ հիմա մեր Դատին առըն – չութեամբ :

Հոս փակագիծ մը բանալով՝ ըսեմ որ թարգմանս գաղրած է այլեւս դիս Ֆը – բանացի նկատելէ եւ առիթ չի փախցներ իմ Հայու զգացումներս չդիելու ...

— Գիտցէ՞ք որ Վարշաւայի մէջ, եկեղեցի մը կայ ուր ամիսը անգամ մը հայերէն պատարագ կը մատուցանուի :

— Ո՞ւր, ե՞րբ, ի՞նչպէս ....

Տասը վայրկեան վերջ արդէն կանգ – նած ենք մատնանչուած եկեղեցիին առ – ջեւ : Անունը՝ Սուրբ Եացկա :

Մանրազնին քննութեամբ կը ջանամ հնամեայ պատերուն վրայ հայկականու – թեան նշոյլ մը դտնել : Պատրանք : Լեհ կրօնաւոր մը կը հաստատէ հայերէն գը – բառ պատարագ կատարուիլը : Պա – տարագիչ հայրը Հռոմ մեկնած էր այդ օրերուն :

Մեր ճակատագրական ողբերգութեան անհամար հեղինակներէն մէկն ալ այս եկեղեցին է ու իր դրաբար պատարագը : Երեք հարիւր հազար հաշուող գաղութ մը անհետացեր է, բայց մնացեր է, լեհ տաճարի մը մէջ, հայկական պատարա – գը, ուր աւա՛ղ բացակայ է «Տէր Ողորմ – եան» : Դեռ չկորսուած գաղութի մը մէկ բեկորը ահա կանդնած , հոս, կորսուած գաղութի մը «աւերակներուն» վրայ : Ա – ղօթե՞լ : Ի՞նչ կրնար ըլլալ աղօթքս այդ պահուն, եթէ ոչ վիրաւոր բողոք մը, անհանգիստ մրմունջ մը : Մեղանչած չէ՞ի ըլլալ Աստուծոյ դէմ, եթէ փոխ առնէի Ահարոնեանի խօսքերը «թէ անդօր է սըր – բել արցունքն աչխարհում, գահ էլ պէտք չէ եւ ո՛չ Աստուած երկնքում » ու փըս – փըսալի պատէն կախուած Սուրբի մը ա – կանջին : Կը զգեմ փափաքս նամանա – ւանդ որ այդ տողերը գրուած էին կար – միր ջարդի մը առիթով ու յարմար չէր ըլլալ զանոնք արտասանել ճերմակ ջար – դի» մը կորսուած հետքերուն վրայ :

Բայց լաւ է չխորացնել մեր վէրքը տխուր խորհրդածութիւններով ու տեղի չտալ նման յուզումներու, նա մանաւանդ այս օրերուս երբ Վարշաւան, տխուր յի – շատակարան մը ըլլալով հանդերձ, դար – ձած է ահա յոյսի ներշնչարան մը :

Ժամը 6 : Պոկտան Կենպարսկին կ'ա – ռաջնորդէ զիս հիւրասենեակ : Ներկայ են որդին եւ թարգմանս : Որոշ պաշտօ – նակատութիւն մը կը նկատեմ մթնոլորտին մէջ : Պոկտան Կենպարսկին կը յանձնարարէ աղջկան, որ որեւէ ձեւով չխանգարուի մեր խօսակցութիւնը : Օր. Սոֆին (աղջկան անունն է) սեղանին վրայ կը դնէ անուշեղէններով լեցուն պը – նակ մը ու կը հեռանայ :

— Ահա ձեր յօդուածը, կը խզեմ լռու – թիւնը ու իրեն կ'ներկայեմ ինծի յանձ – նած թուղթերը :

— Համաձայն էք հոն յայտնուած գա – դափարներուն :

Պէտք է խոստովանիմ որ նման չեչ – տուած հարցումի մը չէի սպասեր : Ճիշդ է որ մտադիր էի պատշաճ խօսքեր ընե – լու յօդուածին առընչութեամբ անցդա – կի : Բայց այս հարցումը, «համաձա՞յն է՞ք»ը, տակնուվրայ ըրաւ ծրագիրներս : Ցիշողութեամբ մտաբերեցի յօդուածը ու պրպտեցի թէ ի՞նչ կար հոն որուն համա – ձայն չըլլայի :

Հայաստանի պատմական հողերը Հա – յերուն վերադարձնելու մտադրութեամբ, նոր միտքերով հարուստ, յօդուած մըն էր :

Ուղեցի դիւանագիտութիւն ծախել :

— Համաձայն եմ պատմական հոդա – մասերուն պահանջին չուրջ, բայց կար – ծեմ թէ պէտք է սահմանափակել մեր պահանջները հողային որոշ չրջաններու մէջ :

Կենպարսկին Հայաստանի քարտէս մը դրաւ առջեւս, որպէսզի աւելի յստակօ – րէն կատարեմ սահմանափակումները :

Ակամայ կը մտաբերեմ Սեւրի դաշնա – դիրը ու այդ առթիւ ստեղծուած բանա – վէճերը Հայաստանի Հանրապետութեան պատուիրակութեան եւ Փարիզի Աղգա – յին Պատուիրակութեան միջեւ սահման – ներու հարցին չուրջ : Եթէ նմանութիւն մը թոյլատրելի ըլլար, պիտի ըսէի որ ան, լեհ մտաւորականը, Նուպար փա – շան էր, իսկ ես՝ Ահարոնեանը : Անցեալի այդ տխուր ձախողանքը խոհեմութիւն կը թելադրէ : Ուստի կը փոխեմ խօսակցու – թեան ուղին :

— «Քիրունքի» մէ՞ջ պիտի տպէք այս նոր յօդուածը :

— Ջեմ կարծեր :

— Կաթողիկէ՞ թերթի մը մէջ :

— Այո, անկասկած :

— Ձեր յօդուածին մէջ կը նչէք, Ղա – բարաղը եւ Նախիջեւանը իրըեւ հայկա – կան պատմական հողամասեր, բայց ձեր պահանջներուն մաս չեն կազմեր. ինչո՞ւ :

— Քաղաքականութեան մէջ, պէտք է նախընտրել կարելին փափաքելիէն :

— Արդի քաղաքական պայմաններուն մէջ չէ՞ք կարծեր, որ միակ կարելին, վերոյիշեալ հողամասերուն կցումն է ներկայ Հայաստանին :

— Կ'արժէ մտածել այդ մասին. իսկ դուք ալ մտածեցէք իմ քիչ առաջ ըսա – ծիս :

Ժամը 8 արդէն : Տարօրինակ արագու – թեամբ կը սահին ժամերը այդ ջերմ յարկին տակ : Փափկանկատութիւն կը սեպեմ հրաժեշտ առնելը, բայց ահա նո – րութիւն մը : Պոկտան Կենպարսկին է խո – սողը :

— Երկու բարեկամներ հրաւիրած եմ որ մասնակցին մեր խօսակցութիւննե – րուն : Քիչ վերջ հոս կ'ըլլան : Մէկը պա – րոն Փորժ Պրաունն է, կաթողիկէ տե – սարան մը որ ութ տարի բանտ մնացած է իր կնոջ հետ՝ Սթալինեան չրջանին . մեծ հայասէր մը : Միւսը, պարոն Լա – խովիչը, մահմեդական լեհ մը, նոյնպէս հայասէր :

Հետաքրքիր էի ծանօթանալու այս եր – կու աղնիւ մտաւորականներուն հետ : Ուրախ էի որ նոր անձեր մուտք պիտի դործէին հայկական արդար հարցին պաշտպանութեան մէջ : Դժդոհ մը եթէ կար, այն ալ իմ խեղճ թարգմանս էր : Ան կը զգար որ նոր դերակատարներու մուտքը պիտի երկարաձդէր իր յուշարա – րի պաշտօնը :

Սպասելով նոր հիւրերուն կ'ըսեմ :

— Վերջերս ձեր մէկ նոր յօդուածը կարդացի Արեւելքի հայկական թերթի մը մէջ : Հետաքրքրական դաղափարներ յայտնած էք :

Աչքած երեսս կը նայի :

— Ինչ յօդուած, բացի իմ «բաց նա – մակ վաղեմի թուրք բարեկամի մը յոդ – ուածէս, ես որեւէ թերթի մէջ հրապա – րակ չեմ եկած :

Կը բացատրեմ յօդուածին բովանդա – կութիւնը : Հետաքրքրուած մտիկ կ'ընէ եւ վերջապէս հանելուկին բանալին դը – նողի մը գոհունակութեամբ կ'ըսէ :

— Այո ճիշդ է : Նման գաղափարներ յայտնած եմ, բայց ոչ թերթերու մէջ, այլ լեհ բարեկամուհիի մը դրած նամա – կիս մէջ : Տիկին Կրօշալսքան Հայաստան բնակող լեհ մտաւորական մըն է, որուն հետ կը թղթակցիմ այս հարցերու ա – ռընչութեամբ : Հաւանաբար յարմար նկատած է այդ նամակին մէջ յայտնած միտքերուն յօդուածի ձեւ տալ ու դրկել հայկական թերթերուն :

—Կը կարծէ՞ք որ Սփիւռքի Հայերուն ա – չակցութիւնը կարեւոր է ձեր դործու – նէութեան յաջող պսակումին համար :

— Աւելի քան կարեւոր, հիմնական է տակիս : Ինչպէս նկատեցիք իմ անտիպ յօդուածիս մէջ, ակնարկած եմ ատոր :

— Այո, կ'ըսէք որ դիմած էք կարդ մը Հայերու, որոնք անտարբեր դտնուած են :

Հոս տեղին չէ յիշել այն անունը, ո – րուն դիմած է Պոկտան Կենպարսկի մաս – նաւոր ծրագրով : Ըստ լեհ մտաւորակա – նին, այս անձը բաւականացած է զգաց – կան տողեր դրելով իրեն, բայց երբ խն – դիրը եկած է գործնական աշխատանքի – րու, զլացած է նոյնիսկ պատասխան մը տալ :

— Կը ճանչնայի՞ք այդ անձը :

— Վազդէն Ա. Կաթողիկոսը յանձնա – րարած էր իրեն դիմել :

Մեր այս խօսակցութիւնը կ'ընդհատ – ուի երկու հիւրերուն մուտքով : Հա – մակրելի արտայայտութեամբ Պ. Ժորժ Պրաուն եւ Պ. Լախովիչը աւելի երի – տասարդ ու ակնոցներուն ետեւ չքժդոց աչքերով :

Ըստ կարգի ներկայացումները վերջ դտած են : Մինչ թարգմանս յոդնածու – թեան նչաններ ցոյց կուտայ, կը յօրան – ջէ : Կ'առաջարկեմ որ մեկնի քանի Ժորժ Պրաուն ֆրանսերէնէն հիտէ : Խօսքս կրճ – նել չի տար, հրաժեշտ կ'առնէ բոլորէն, հազար չնորհակալութիւն յայտնելով :

Խօսքը հիմա Պոկտան Կենպարսկիին է :

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Կ'ԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ոտնագնդակ խաղացող վարպետ մար – զիկի մը գնդակին հարուածելու ուժը հաւասար է 1200 քիլոյի, իսկ պարզ խա – ղացողի մը՝ 700 քիլոյի : Մէկ խաղի ըն – թացքին (90 վայրկեան) ոտնագնդակի խաղացողը կը վազէ մօտաւորապէս 15 քիլոմեթր, իսկ գնդակին տէր կը դա – նայ մէջին հաշուով ընդդիմինը 3 – 5 վայրկեան :

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

Ինչպէ՞ս դիմացած էին հիները այնքան տաժանելի պայմաններու տակ, ան ալ դարերով : Ինչպէ՞ս տոկացին , դիմացան այն միւսները արեան ծովերու մէջ : Եւ ինչո՞ւ, ի՞նչ կար չկարենալ դիմանալու այս լուսաւոր եւ ազատ երկրին մէջ : Ահա անհասկնալին :

Ինք, լոկ անունի մը փոփոխման հա – մար խնդիր յարոյց : Սալանդանոց տար – ուող ոչխարի մը պիտի նմանէր, եթէ այդ բանը պատահէր : Իր անունը անա – պարտ պահելու յամառութիւնը կրնար ի – րեն համար մեծ անախորժութիւններու դուռ բանալ : Բայց ինք նախընտրեց քա – ջութեամբ դիմադրաւել այդ բոլորը, քան թէ եղծանել իր պապենական սուրբ ա – նունը, սրբապղծել իր անցեալին մնացած թանկագին աւանդը :

Ի՛նչ կ'ընէին սակայն այսօր իրմէն «ին – կած»ները : Վա՛տ , չատ վատ բաներ : Սիրտ խոցոտելիք բաներ : Վէճ, կռիւ ու – նէր ամէն օր, ամէն ժամ տունին մէջ՝ իր զաւակներուն հետ : Այդ ամենօրեայ ան – վերջանալի կռիւները հացի, ջուրի հա – մար չէին, այլ ըմբռնումի, հասկացո – ղութեան, իրերը դատելու եղանակներու :

Ինչ որ իրեն համար յարդելի, պաշտե – լի էր, անոնց համար անպէտ, նոյնիսկ ծիծաղելի էր : « ... երկի՛ր, երկի՛ր , կ'ըսես կ'երթաս» ,ի՛նչ ,երկրին ոչինչնե՞ր կարօտցար թէ ոչ թրիքին հոտը ...» կը ծաղրէին :

Իր տանը մէջ, աւա՛ղ , հայկական ա – նուն չէր մնացեր , անոնք բոլորն ալ փոխուած նոր չապիկ հագած էին : Հայ – կական բարի, առաքինի սովորութիւն – ները ինք եւ իր տիկինը միայն կը փոր – ձէին պահել : Իր անդրանիկ մանչը , Վարդանը, այժմ կը կոչուէր «Ժիւլ» : Կրտսերը՝ «Մարիւս», փոքրը՝ «Ալէն..» Աղջիկներէն Սիբարփին եղած էր «Ժիւ – լիա», Մարգրիտը՝ «Միւռիէլ», Աննան՝ « Անիթա...» : Իսկ թոռները իրենց նորե – լուկ անուններով աւելի հեռուները գա – ցած էին :

— Տղա՛ք, աղջիկնե՛ր, «զուրպա՛ն» ձեզի, հայկական – պատուական ձեր ա – նունները ի՞նչ ունին որ զանոնք կը նե – տէք եւ օտար «չապիկ» կը հագնիք ...

— Այդ բաները շատ խելքդ չի հասնիր , հայրիկ, հոս Մարբերդ չենք, Մարկոս – կիրակոսի դարը չատոնց անցած է :

Ու ... այս Մարկոս – կիրակոսը կ'ար – տասանէին այնքան հեղնական ձե – ւով , որ Հայրապետ աղբօր հո – դին թռունդ կ'ելլէր, սիրտը իրօք կը մղկտար, արիւնը կարծես դանկին մէջ կը ներխուժէր : «Վայ ես ձեր բոլորին պա – պուն կողը ...», այս չատ գործածուած յիշոցքը բարձր ձայնով անոնց երեսին կը չպրտէր ...

Այսպէս, իր զաւակները ամէն խօսքի ու դիտողութեան չոր, ցամաք, չատ հեղ վիրաւորական պատասխան մը ունէին ի – րեն տալիք : Ձէին հաւներ իր ըրածին ու դրածին, պատեհ առիթներով կը կչտամ – բէին, կը ծաղրէին դինքը :

Անունները փոխուած, օտարանալու լայն եւ դիւրին ճամբան բռնած : Օտար հարսեր, օտար փեսաներ տունին մէջ : Ոչ ինք անոնց ըսածները կը հասկնար, ոչ ալ անոնք կը հասկնային դինք :

Ընտանեկան յարկին տակ, առաքինի սովորութիւններու , մեծի – պզտիկի հարցը լուծուած էր : Իր խօսքով կամ ըմբռնումով՝ «ոչ պոչ մնացած էր, ոչ ալ դլուխ», ալ ի՞նչ կը մնար՝ կեանքին ի – մաստ կամ բովանդակութիւն տալու հա – մար :

Է՛... այն չէն օրերուն, հայրենի կը – տուրին տակ, ի՛նչ կեանք, ի՛նչ յարդ ու պատիւ կար : Ինք, հասած տղայ, կնոջ եւ զաւակի տէր, բայց ծնողքը իրեն հա – մար անմերձենալի բերդ մըն էին, լման հեղինակութիւն, անառարկելի, անսխա – լական էակներ էին : Եթէ ինք անոնց համար անդին յակինթ քար մըն էր, ա – նոնք ալ իրեն համար անփոխարինելի մե – ծութիւններ էին : Ու դեռ աւելին՝ եթէ կարողանար բացատրել այդ «աւելի»ին ճշդիւտ բովանդակութիւնը :

Հայ «օճախ»ը, հայ տունը կամ ընտա – նիքը, այն տեղ, իր խոտաբարոյ օրէնք – ները ունէր, բայց մարդիկ այդ օրէնք – ներուն կ'ենթարկուէին սիրով, լրիւ գի – տակցութեամբ, նախանձախնդիր ոդիով մը : Հարկաւ ... ժամանակները փոխ – ուած էին, բարքերն ու սովորութիւննե – րը յեղաշրջուած : Գիտէր Հայրապետ աղբար այդքանը, կը հասկնար այդքա – նը, նեղմիտ չէր : Բայց լաւ չէ՞ր որ քիչ մը կարդ կանոնը պահուէր, մեծ ու փոքր դիրար ճանչնային :

Օ՛... ի՛նչ ըսէր, ի՛նչպէս պատմէր , ինչ ձեւով իր սրտին վրայ կուտակուած սեւ դառնութիւնները քիչ մը թեթևցնել փորձէր :

Հարսերը յաճախ կուդային իր տունը «այցելութեան», աւելի ուշելու, կա – րել – թափելու քան թէ բարի մնաք ըսելու : Տարաղնի՞ն... իրենց մարմնոյն կամ մասը, մինչեւ կէսը դրեթէ մերկ, կամ անոր պէս բան մը, դուրս ցցուած չորքերով, հոնկէ վար՝ նեղ, սեղմուած չոր – ջատղեստ մը կամ «ալա մօտ» տարած : Անոնց դէմքերը, շրթունքները, ձեռքի եւ ոտքի եղունդները լալայի գոյն, մազերը արեւին տակ խաչած կարծ ... դոյն ու կարճ, երբեմն չատ « ալա կարսոն » :

ՄԻՍԱՔ–ՄԻՐԱՔ

(5 Շար.)

ՄԱՔՍՈՒԴՈՎ ՏԻՄՈՒՆ – ՈՐԳԻ

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

— Գիտե՞ք, սիրե՛ք ձեր ընկերներին, ամեն ինչ ներեցեք նրանց, հոգ տարեք նրանց համար, ինչպես ես եմ հոգում ձեր մասին: Ես ամեն օր ձեզ համար եմ աղոթում, որ Աստված ձեզ պահպանի ամեն չարիքից, որ ձեր սրտերը միշտ մաքուր մնան, ձեր հոգիները՝ անարատ, որ ձեր ամբողջ կյանքը Աստծո սիրո մեջ անցնի:

Այս խոսքերը ասելով՝ Մաքսուդովը ոտքի կանգնեց, ձեռքը մեկնեց Տիմունին և ասաց.

— Ցտեսություն, Տիմուն, ես գնում եմ:

— Ո՞ւր եք գնում, պարո՛ն Մաքսուդով:

— Ես գնում եմ Ամերիկա, որտեղ ինձ համար ավելի հեշտ կլինի աշխատել ձեզ համար: Ես ամեն ամիս ձեզ կուղարկեմ հարյուր դոլար, որ դուք ապրեք ինչպես հարկն է, և ես հուսով եմ, որ ձեր ընկերները ձեզ չեն թողնի: Ես ձեզ կգրեմ, և դուք էլ ինձ գրեցեք: Ցտեսություն, Տիմուն, ցտեսություն, Ռոզա:

Մաքսուդովը դուրս եկավ սենյակից, և Տիմունն ու Ռոզան մնացին միայնակ:

Ռոզան ոտքի թռավ, գրկեց Տիմունին և սկսեց համբուրել նրա աչքերը, ճակատը, այտերը, շրթունքները:

— Տիմո՛ւն, Տիմո՛ւն, ինչքա՜ն ես ես քեզ սիրում, ինչքա՜ն ես ես քեզ սիրում:

Տիմունը ոչինչ չէր հասկանում, ինչ էր կատարվում նրա շուրջը, ինչու էր Ռոզան լաց լինում, ինչու էր նա համբուրում իրեն, ինչու էր ասում, որ սիրում է իրեն: Նա միայն զգում էր, որ Ռոզան սիրում է իրեն, և ինքն էլ սիրում էր նրան, ինչպես մայրիկին, ինչպես Ռոզան էր սիրում իրեն:

Ռոզան շարունակ համբուրում էր Տիմունին, և Տիմունը ոչ մի հակառակություն չէր անում:

Ռոզան ասաց.

— Տիմո՛ւն, ես ուզում եմ, որ դու ինձ համբուրես:

Տիմունը համբուրեց Ռոզային:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ գրկես:

Տիմունը գրկեց Ռոզային:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ սիրում ես ինձ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, տիկի՛ն Ռոզա:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո մայրիկն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, մայրիկ:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո կինն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, կին:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո ամենալավ ընկերն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, ամենալավ ընկեր:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո ամենասիրելի էակն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, ամենասիրելի էակ:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո ամենաքաղցր էակն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, ամենաքաղցր էակ:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո ամենաանուշ էակն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, ամենաանուշ էակ:

— Ես ուզում եմ, որ դու ինձ ասես, որ ես քո ամենաքնքուշ էակն եմ:

— Ես սիրում եմ ձեզ, ամենաքնքուշ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուպար ընտանիքը եւ Հ. Բ. Ը. Մի – ութիւնը կը յայտնեն թէ այս կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն

ՈՂԲ. ԶԱՐԵՀ ՊԻՁ ՆՈՒՊԱՐԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր մարմին – ներէն, անդամներէն եւ յարգոյ հայ հա – սարակութենէն կը խնդրուի մասնակցիլ ողբացեալի յիշատակին նուիրուած այս յարգանքի արտայայտութեան :

×

Այրի Տիկին Արշալոյս Ռ. Թաղէոսեան եւ ընտանեկան պարագաները հոգեհան – գստեան պաշտօն կատարել կուտան ի – րենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ ազգակա – նին՝ ողբացեալ

ՌՈՒԲԻՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆԻ

յիշատակին, այս կիրակի Փարիզի Հա – յոց Ս. Ցովհ. Մկրտիչ եկեղեցին :

Կը հրաւիրուին իր յիշատակը յար – գողները :

×

Յակոբիկ եւ Ժաղըլին Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պաղտասարեան եւ զաւակները (Լիքս), Պօղոս Գալուստեան եւ զաւակները եւ իրենց բոլոր ընտանե – կան պարագաները կը յանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց հօր, մօր, քրոջ, փեսին եւ ազգա – կանին ԽԱՉԻԿ եւ ԵՍԹԵՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, այս կի – րակի առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղե – ցիին մէջ : Կը հրաւիրուին ողբացեալնե – րուն յիշատակը յարգողները :

×

Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե – ցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ եկեղեցւոյ բարերար Պետրոսեան զերդաստանի նըն – ջեցեալներու՝ Խաչատուր, Սոֆիա եւ Արամ Պետրոսեանի, ինչպէս նաեւ Յով – նաթանեան, Անագչեան, Քոչարեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն յիշատակին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յի – շատակը յարգողները :

×

Տիկին Փիէռ Պօտէ, Տէր եւ Տիկին Ռը – նէ Պօտէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէ – պէլեան կը յանուցանեն թէ հոգեհան – գստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ :

ՓԻԷՌ ՊՕՏԷԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատա – կը յարգողները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ – ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Այս կիրակի Սէն Ժէրմէն Ս. Սահակ – Մեսրոպ եկեղեցւոյ հինութեան տարե – դարձին առթիւ պատարագ եւ հոգեհան – գստեան պաշտօն պիտի կատարուի եր – կանկայիշատակ Գրիգորիս Արք. Պալաճ – եանի, Տէր Շաւարշ Քհնյ. Թէրզեանի, եւ Տէր Սահակ Քհնյ. Շամլեանի, ինչ – պէս նաեւ Ս. եկեղեցւոյ հինութեան նուի – րատուներուն եւ բարոյապէս օժանդակող թա – ղիս բոլոր ննջեցեալներուն յիշատակին :

Պատարագ ժամը 10, հոգեհանգիստ եւ մատաղօրհնութիւն ժամը 11 :

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե – ցւոյ հոգաբարձութիւնը կը տեղեկացնէ թէ 29 Սեպտեմբեր, կիրակի եկեղեցւոյ աւանդական մատաղօրհնութիւնը տեղի պիտի ունենայ, այս առթիւ պիտի պա – տարագէ եւ քարոզէ Հայրապետ. Պատ – ուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան :

Նուիրական նուէրները ընել հեռաւեալ հասցէին.— Ա. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, 27պիս, Ռիւ Սէն – Փիւսք, Արնուվիլ լէ Կոնէս :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի ընկ – երը – ընկերուհիները իրենց խորին ցա – ւակցութիւնը կը յայտնեն Այրի Տիկին Սրբուհի Փափազեանի, Տէր եւ Տիկին Հ. Պատէմեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տի – կին Մ. Փափազեանի, իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր Պ. Բենիա – մին Փափազեանի վաստակէ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն 50 Ֆր. Մշակոյթի Տան :

(Առանձ. «Յառաջ»էն) :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Արմենեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինգշաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալբարեան :

×

ՄԱՐՍԷյԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Արձանագրութիւն, դասարանական բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա – տարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա – ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ – մոնի եւ շրջակայքի յարգելի ծնողքնե – րուն որ իրբեւ պիտակից աղջկայիններ, չզրկեն իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու – թենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճամիտ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թոշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանին վե – րամուտի արձանագրութիւնները սկսած ըլլալով, կը խնդրուի ծնողքներէն որ ներկայանան եկեղեցւոյ դիւանատունը, արձանագրել տալու համար իրենց զա – ւակները$ ժամը 10էն 12 եւ 16էն 19 կամ հեռաձայնել՝ 60 – 47 – 18 :

Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ ուսուց – չական նոր կազմով է որ պիտի սկսին նոր չրջանի դասաւանդութիւնները :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը սկսի այս կի – րակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ : Քրուա – Ռուժ, ուսուցիչք՝ Պ. Պ. Մարտիրոս Յակոբեան եւ Իշխան Մարտիրոսեան 31 Րիւ տ'Ալամպէռ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն կատարել ի – րենց պարտականութիւնը՝ առանց խլա – րութեան արձանագրելով իրենց տղաքը :

Դպրոցը ձրի է :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Modèle Deposé

Թանկագին ու Մնայուն

Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն. Ֆ. Շրջանակով 300 Ն. Ֆ.

Գնելու համար դիմել՝

EDOUARD KHEDERIAN

66, Rue Lafayette,

PARIS (9e)

Tél. : PRO. 11-63

Expédition contre-remboursement

IMPRIMERIE SPECIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Թումանեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Կարագեան եւ զաւակները (Մարսէյլ.), Պ. Թումաս Թումանեան (Պէյրութ), Թումանեան Զուարթ եւ Հոիփսիմէ (Ամերիկա) շնոր – հակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակներով կամ անձամբ եւ դրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին, իրենց զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝ տարաբախտ երիտասարդ

ՍՈՒՐԻՆ ԿԱՐԱՋԵԱՆԻ

յուղարկաւորութեան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 2ին, Լէ գ'Օլիվ, (Մարսէյլ) :

Այս առթիւ Թումանեան ընտանիքը 20 Ֆրանք կը նուիրէ Ս. Թէվլերեան սրա – հին : (Առանձ. «Յառաջ»էն) :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ալֆորվիլի դպրոցին հայերէնի դասա – ւանդութիւնները սկսած են Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 26ին : Արձանագրութեանց համար դիմել միեւնոյն դպրոցին սրահը Հինգշաբթի օրերը առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն ետքը 14–16 :

Պատասխանատու մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները :

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, այս կիրակի Ս. պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի եկեղեցիին մէջ, սովորական ժա – մուն :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ. – Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան սրահը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Սէն Ժէրմէի մասնա – ճիւղի ընդհ. ժողովը այս Ուրբաթ ժա – մը 3ին, Տիկին Շալճեանի բնակարանը : Այս ժողովներուն ներկայ պիտի ըլլայ կապ. Խաչի Շրջ. վարչութեան ներկայա – ցուցիչը :

ԳԻՆԵԶՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կապ. Խաչի մասնաճիւղը կազմակեր – պած է գինեձօն մը, ի պատիւ ուսուցի – չին, դպրոցական վերամուտի առթիւ : Տեղի կ'ունենայ, Կիրակի (Սեպտ. 29) կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	40 Ֆ.	միջնեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	միջնեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ցաւակուած ծառայով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՑՍԸ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՍ Է

ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՍ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի

Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ԶԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47

11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գետնի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —

TAPIFLEX — TAPISOM — CARPETTE

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՄՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e — 64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
166, AV. ARISTIDE BRIAND — PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար. 50 Ֆ. Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ.
Արտասահման՝ Տար. 60 Ֆ. Հատը 0·30 Ֆ.

ՇԱԲԱԹ
28
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
28 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39e ANNÉE — Nº 9820

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9820

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԴԱՏԸ

—o—

Ա.

Ժամանակ մը լ՚ վեր աւելի յաճախ կ՚արձագուլի Հայ Դատը սփիւռքի հայ համայնքին մէջ :

Նոյնիսկ ոչ – դաշնակցական թեւրթեր , որոնք տարիներով «պատանեաւմն Ջա – զրոյքի» եղած՝ ձայն – ծպտուն չէին տար, Հայաստանի խորհրդայնացումով Հայկական Հարցը լուծուած համարելով , պատրաստ են սիւնակներ նուիրել հայ ապ – րումի համար խիստ կենսական այս խնդ – րին :

Հայոց բարեկամ ազնիւ զրպարտ մըն ալ վարչապետի Քիրուճիի թերթին մէջ հրատարակած իր զրուցեամբ հարցը Հայկական տեսանկիւնէ չըշմանկէն դուրս հանելով ուղած է միջազգային քա – ղաքականութեան այժմեական հրատապ նիզիրներէն մէկը զարձնել զայն :

Եւ տարօրինակ բայց խիստ յուսադրիչ երեւոյթ, Հայաստանի մամուլին մէջ եւս արձագանգ գտած է կենդարարական ծա – նօթ «նամակ»ներուն հակաճառող միւս Աւագին՝ Պաթովսկիի Թրքանպատ զրութիւնը, որուն վրայ տպատացի պատասխան չ՚տուած էր հայրենասէր զրող մը՝ Վ. Ն. Կարապետեան Երեւանէն :

Յատկանշական եւ ուրախալի երեւոյթ նաեւ վերջերս Երեւանի Թերթերուն մէջ հրատարակութիւնը կարգ մը ծանօթ զրողներու հայրենադրունչ բանաստեղ – ծութիւնց, որոնք հայրենադաղձու – թեամբ կ՚ոգեկոչեն Մասիսն ու Սիփանը , Վանայ լիճն ու Տարօնը եւ Թրքահայաս – տանի պատմական հողերը , որոնք մին – չեւ այսօր «Թշուառ, անակէր, մեր Թըշ – նամիաց ոտնակոխ » կը մնան :

Ի. Հայաստանի պատասխանատու վա – րիչներէն Արտաշէս Կարինեան 1921ին Թիֆլիզի Մարտակոչին կը զրէր թէ « Հայկական հարաշուք գատը» վերջնա – պէս լուծուած է այն օրը, երբ խորհըր – դային կարգեր հաստատուեցան մեր երկ – րին մէջ :

Արտասահմանի հակադաշնակցական մամուլը, հետեւելով վերէն տրուած այս պատգամին, ամբողջ քառորդ դար , 1920– 1945 թուն պայքար մղեց Սեւրի դաշնա – գրին դէմ, որ պաշտօնապէս կը նուիրա – գրէր Անկախ եւ Միացեալ Հայաս – տանը :

Գայքարի յետին միտքն էր հարուածել Ս. Գ. Դաշնակցութիւնը, որ մերժելով բանի ուժով Հայաստանին պարտադրը – ած համայնավարական վարչաձեւը , ակ եւ պաշտպան կանգնած էր հայկա – ան արդար Դատին եւ անոր իրականաց – ան համար կարելի ամէն միջոցի կը գիմէր ազատ աշխարհի մէջ :

Աղատագրութենէն վերջ երկու տարի , 1945 – 47, սփիւռքի Հայութիւնը ապրե – ցաւ խանդավառութեան եւ յոյսի օրեր : Ազգովին համախմբուեցանք Թրքահայ Գատի պաշտպան Յանձնախումբին չուրջ եւ մեր կառքին լծեցինք նաեւ օտար ա – հանգիները վերադարձուին իրենց բուն տէրերուն :

Մեծ եղաւ հիասթափութիւնը բոլոր ա – նոնց , որնք ամենազօր Մոսկուային կը սպասէին Հայոց փրկութիւնը :

Ո՞ւր մնացին Ուիլսընեան սահմաննե – րը :

Քեւթ Մոսկոփը կարսն ու Արտահանն անգամ կը պլանար Հայերուն՝ Վրացինե – րու տեսականութիւնը նկատելով պա – նոնք :

Վարագոյրը իջաւ այսպէս Հայկական Դատի այս նոր արարին վրայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

—o—

«Ե. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԿՐ ՆՇԱՆԱԿԸ ՏՐ ԿՈՂ ՅԱՒԵԼԵԱԼ՝ ՊԱՏԿԵՐԱՍՓԻՒՌԸ» Կ՚ԸՍԷ ԺԻՒՌԱՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

—o—

Լեմանի մշուշոտ ափին, «Ժողովրդա – վար Համախմբումը» (արմատական) կը դումարէ իր առաջին համագումարը ծե – րակոյտի նախագահ՝ Կասթոն Մոնեվիլի նախագահութեան ներքեւ : Շուրջը հա – ւաքուած են Տալատիէ եւ Մօրիս Ֆօռ : Կ. Մոնեվիլ ակնարկելով նախագահ որ Կոլի Օռանժի մէջ արտասանած ճառին (Յառաջ՝ 27 Սեպտ.) կ՚ըսէ.— «կիւս – թաւ, Թէոտիւլ կամ Հիփոլիթ կոչուի մարդ — զալով ինծի անունս կասթոն է, բայց պէտք է Մոնեվիլ աւելցնել եւ ոչ՝ ա՛Օռլեան — հարկ է խնդիրները քննել : Մինչեւ Ֆրանսացիները կը նկատուինք , բայց կը խորհիմ թէ Ֆրանսա միջին Ֆը – րանսացիներով կազմուած է որոնք չատ աւելի կը մտածեն քան բացատրութիւննե – րը որոնք չեն մտածեր » :

Առաջին խօսք առնողն է Մօրիս Ֆօռ , որ նախ կը բացատրէ թէ ի՞նչ է Ժողո – վրդավար Համախմբումը, ինչպէս կազ – մակերպուած է եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ իր հեռանկարը.— Փնտռել արդիական ժո – ղովրդավարութեան մը հիմները եւ սահ – մանել հեռանկարները որոնց հիման վը – րայ դեմոկրատները կրնան համախմբ – րուիլ : Իրեն կը յաջորդէ Փիւռայի երես – փոխանը՝ Ժաք Տիւհամէլ որ կը ծանրա – նայ հիւլէական հարցերու վրայ եւ կը դատապարտէ ազգային հիւլէական ուժի մը հետապնդութիւնը : Վիճաբանութեան լեզու մը չուզեր գործածել , բայց կ՚ըսէ «Ե. Հանրապետութիւնը = տը Կոլ յա – ւելեալ պատկերասփիւռը » :

Տիկին Թոմ – Փաթընոթը կ՚ուզէ բա – ցատրել կնոջ դերը արդի ընկերութեան մէջ : Յատակօրէն կը պարզէ թէ ինչ է – ղած է կնոջ ճակատագիրը ամուսնական դանազան դրութիւններու բարեփոխու – մէն ի վեր եւ Ռամպույէի երեսփոխան – քաղաքապետուհին կ՚եզրակացնէ . — «կինը այլեւս իրաւունք չունի մտաւորա – կան ծուլութեան , կոյր վստահութեան հին սկզբանններու հետին քաշուելու , ոչ ալ եւ մանաւանդ իր պատկերասփիւռին կամ ձայնասփիւռին » :

Ջո՛ւր յոյսեր :

1947 Հոկտեմբեր 24ին, ՄԱԿի ընդհա – նուր ժողովին մէջ, խորհրդային առա – ջին պատուիրակ Վիշինսկի խօսքն ուղղե – լով Թուրքիոյ ներկայացուցիչ Սէլիմ Սարփէրի՝ յայտարարեց թէ «Կարսն ու Արտահանը վրաստանի կը պատկանին եւ եկած է ժամանակը , որ այդ երկու նա – հանգները վերադարձուին իրենց բուն տէրերուն » :

Մեծ եղաւ հիասթափութիւնը բոլոր ա – նոնց , որնք ամենազօր Մոսկուային կը սպասէին Հայոց փրկութիւնը :

Ո՞ւր մնացին Ուիլսընեան սահմաննե – րը :

Քեւթ Մոսկոփը կարսն ու Արտահանն անգամ կը պլանար Հայերուն՝ Վրացինե – րու տեսականութիւնը նկատելով պա – նոնք :

Վարագոյրը իջաւ այսպէս Հայկական Դատի այս նոր արարին վրայ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ԺՈՐԺ ՓԱՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԴԱԻԱՃԱՆԵՑ

ԿԻՆԸ Կ՚ԸՍԷ ԹԷ ՊԱՐԿԵՇՏ ՄԷԿՆ ԷՐ

—o—

Ժորժ Փաքի վաստաբանին՝ մէթը Նոյի յարկաբաժնին մէջ, ամբաստանեալին կի – նը պատասխանեց քանի մը հարցումներու որոշ զազափար մը տալու համար իր ա – մուսնոյն մասին :

Ծանօթ է որ Ժորժ Փաք հին կոլիստ մըն է եւ որ կոլի դիմադրութեան ընկերն եղած է 1940ին, Լոնտոնի մէջ երբ «Ֆը – րանսացիները կը խօսէին Ֆրանսացինե – րուն» : Ունի չատ բարեկամներ, աջէն ձախ : Աջը՝ դինքը ֆաշիստ կարծած է , ձախը՝ յառաջդիմական : Ամուսնացած ի – տալուհիի մը հետ, ջերմեռանդ կաթո – լիկէ է : Մէկ բան յստակ է եւ ոչ ոք տարակարծիք է այդ մասին, չի սիրեր Ամերիկացիները եւ միշտ դէմ եղած է անոնց միջին – արեւելեան եւ ափրիկեան քաղաքականութեան : Կինը կը խոստո – վանի թէ ծանօթ չէր ամուսնոյն այդ գործունէութեան : Մտքէն ալ չէ անցած : Պարզ կեանք մը վարած են աշխատանքի եւ ընտանիքի միջեւ :

Քաղաքականութեան մասին չէին խօ – սեր, արդէն Տիկինը կը յայտնէ թէ չի սիրեր այդ խօսակցութիւնները, բայց դէմ է պատերազմի :

Փաստաբանն ալ երբեմն կը միջամտէ լրացնելու համար Տիկին Փաքի լուսա – բանութիւնները ու «Ալժերիոյ մէջ, 1942– ին այն տպաւորութիւնն ունէր որ ամե – րիկեան քաղաքականութիւնը Ֆրանսայի դէմ կ՚աշխատէր մահմեական զանգուա – ծին մէջ : Լսած էր թէ հիւսիսային Ափ – րիկէի ցամաքահանումէն եւք, Ջօր. Քը – լարք ուղղակի չփումներ ունեցած էր Մարոքի սուլթանին հետ : Սեւ Ափրիկէի մասին, զարմացած էր որ Մանչեսթրի համագումարին մէջ Ամերիկացիք Ֆը – րանսայի դէմ խօսած էին : Այդ պատ – ճառաւ չփումներ ունեցած էր Ռուսերուն հետ, բայց երբեք խօսակցութիւնները երբեք զազափարական եւ բարեկամա – կան մարզէն անդին չէն անցած : Տեղե – կութիւններ տալ սկսած է միայն 1957 – ին» :

Կինը չի կրնար հաւատալ որ համայ – նավար ըլլայ : Քրիստոնեայ զազացումնե – րը չատ զօրաւոր էին որպէսզի նիւթա – պաշտ պետութեան մը հետ կապ ունե – նար :

Կարելի չէ ստակայն ճշդրիտ զազափար մը ունենալ իր ափթիվիթ հանդաման – քին վրայ : Փաստաբանը կ՚ըսէ թէ փաք անչուշտ ցաւած էր Ալժերիոյ կորուստին համար եւ կը խորհէր թէ Ամերիկա վըճ – ռական դեր խաղացած էր այդ ուղղու – թեամբ եւ յաճախ կը կրկնէր «կ՚ըսեն թէ Ռուսերը պատասխանատու են, բայց ես, ուր որ քննութեան դացի, Ամերիկան կը – տայ » :

Մէթը Նօ ուրիշ զէնքեր ալ ունի իր

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒԻՈՑԻն կը հաղորդեն թէ Աչոտ Մալաքեանի վերջին ժապաւէնը՝ Մելոտի ան սու – սոլ ֆրանսական բոլոր ֆիլմե – րու մրցանիշը կոտրած է ձախոնի մէջ : Ներածողը արդէն 90 հազար տոլարի դուտ չահ մը ըրած է : Վերնէօյի ժապա – էնը որ չատ յաջող դործ մըն էր, մեծ յաջողութիւն դտած էր նաեւ Ֆրանսայի մէջ ուր ցուցադրութիւնը կը չարունակ – ուի :

ՆԻԱՄԱԼԱՆԸ անկախ պիտի հռչակ – ուի յառաջիկայ Յուլիս 6ին :

ԻՐԱՆԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ

—o—

Սեպտեմբեր 17ին, երեքչաբթի օր , տեղի ունեցան իրանեան Խորհրդարանի եւ Ծերակոյտի ընտրութիւնները : Այս առթիւ, իրանեան մամուլը կը յայտնէր, թէ յետ – պատերազմեան չրջանին առա – ջին անդամ ըլլալով , Իրան պիտի ունե – նայ իր առաջին ու իրական ազգային , ժողովրդական եւ դեմոկրատ օրէնսդիր օրդանները, Խորհրդարանը եւ Ծերա – կոյտը :

Իրանահայութիւնը, որ կանդնած է երկրի ազգային անկախութեան եւ քա – ղաքական ազատութեան պաշտպանու – թեան դիրքերուն վրայ, չերմ մասնակ – ցութիւն բերաւ «Ազիտակ» ճեղափոխու – թեան առաջադրանքներու գործադրու – թեան, ինչպէս կը գրէր «Ազիք», ընտրու – թենէն քանի մը օր առաջ :

Այս առթիւ, իրանահայութեան կողմէ թեկնածու նշանակուած էին ընկ. Սեւակ Սապինեան եւ պ. Ֆելիքս Ազայեան, ո – րոնք նախկին անդամներ իրանեան նա – խորդ Ազգային Ժողովին, մեծ համակ – րանք ու վստահութիւն կը վայելեն ոչ միայն հայ գաղութի, այլ նաեւ պարսիկ պաշտօնական եւ ժողովրդական չրջա – նակներու մէջ :

Հ. Յ. Դաշնակցութեան հովանաւորու – թիւնը վայելող երկու չարգարժան ազ – գայինները ընտրուած են իրանեան Խոր – հրդարանի անդամ, առաջինը, Հարուի իրանահայութեան կողմէ , երկրորդը՝ Հիւսիսի :

պաշտպանողականին համար — «հակո – լիստ չէ : Կը կարծէ միանալ «Ջօրսավարին գաղանի մտածումին» ինչպէս կ՚ըսեն : Կը խորհի թէ եթէ կոլիստ քաղաքակա – նութիւնը Ֆրանսան Աւլանտեան Ուխ – տէն հեռու կը տանի, միւս կողմէ մեր – ձեցման մը կ՚առաջնորդէ Ռուսերուն հետ : Ուրեմն կ՚ըսէ.— «Իմ հասկցած ձեւովս մեկնաբանեցի, իմ երկրիս չա – հուն համար, մտածում մը որ այսօր մարմին կ՚առնէ » :

Մէթը Նօ բացատրելէ ետք թէ իր յա – ճախորդը զրամի համար չէ որ գաւճա – նած է, զրպարտաճառներ կը փնտռէ : Փաք այսպէս կը բացատրէ.— Արտաքին ճակատի վրայ Ֆրանսայի ապահովել խորհրդային օժանդակութիւնը, որ ան – հրաժեշտ է, հաւատարիմ մնալով 1945ի Ֆրանքե-խորհրդային դաշինքին որ լաւ բան մըն էր ըստ որ կոլի : Ներքին ճա – կատի վրայ ընկերային արդարութիւն մը դոյացնել : Կարճ՝ փաքի միակ նպատակը եղած է, ըստ փաստաբանին, խաղաղու – թիւնն ապահովել :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան 60 Ֆրանք
Վեցամսեայ 35 Ֆրանք

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ միայն տարեկան՝ 75 Ֆ.:

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՍՈՒ ԳԼՈՒԽ, ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ :

Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր դործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՍԵԻԱՆԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

ՅՕՆՔԸ ՇԻՆԵԼԻՍ ԱՉՔԸ ՀԱՆԵՑԻՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

Սրանից ուղիղ 61 տարիներ առաջ իբրեւ Գէորգեան ճեմարանի նորաբաց ռան, աշակերտական մի փոքրիկ խմբակով, երկու հոգի Մշեցիներ, երկու վա նեցի եւ մէկը Կարնեցի, թոյլտուութիւն առանալով ճեմարանի վարչութիւնից, մեկնեցինք արձակուրդային մի չքնաղ առոյտի: Մեր ցանկութիւնն էր հայրենի բնութեան տեսարժան վայրերը այցելել, դիտել կենդանի աչքով պատմարժէք յուշարձան վանքեր, բերդեր, ամրոցներ քարմանալու եւ ուսումն. տարուայ յոգնածութիւնից թեթեւանալու համար:

Մեր հնդեակը, Տաճկահայեր լինելով, ուրիշ տարիների պէս պայմանները չէին ներում մեր ծննդավայրերը դնալ, որի պատճառով քիչ անդամ օգտուում էինք Բիւրականի էջմիածնապատկան ամարանոցից: Այդ տարին որոշեցինք երեւան նով անցնել Բաշ – Գեառնի, ապա Գեղարդայ կամ Այրի վանքը: Այնտեղ երկու չաբաթ մնալուց յետոյ անցնք Գեղամայ կամ Գեղարքունեաց լեռներով, էջմնք Նորադուղ դիւղը, Սեւանի լճափին: Այստեղից նաւակով ճանապարհ ուեցինք Զիպուխլու դիւղը, նոր անունով Ծովազեղ, լճի հիւսիսակողմի ափին, ապա հետիոտն լճակի եզերքով հասանք Ցամաքաբերդ կոչուած նաւակայանը, որտեղից Սեւանայ վանուց մակոյկով նաւեցինք կղզին: Շարունակելով մեր ճամբան իջեւանեցինք Դիլիջան: Յետոյ Պօղոսիկիսա դիւղից ուղեւորուեցինք ոտուերոտ եւ խիտ անտառներով՝ պատմական Հաղարծին վանքը, որ չէն էր եւ ունէր իր վանահայր վարդապետը: Այս վանքում տեսանք Խաչատուր Տարօնեցիի՝ «Յորհուրդ Յորին»ի անմահ հեղինակի դամբարանը: Եղանք «Հայ Դատաստանագրքի» հեղինակ Գօշ – Մխիթարի կոթողական մենաստանում երկ յարկանի, որից յետոյ աւարտած լինեք լով մեր շրջագայութեան ուղեգիծը, յետ դարձանք Նոր – Բայազիտ: Այս տեղում մեծ հոգածութեամբ մեր ղեսպի Վարդապետ Մուրադբէգեանը (յետագային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս): Նա վարձեց մէկ մասնաւոր ուղեցոյց, որը կարճ ճանապարհով մեզ հասցրեց կրկին Գեղարդայ վանքը:

Մեր աշակերտական շրջագայութիւնը տեւեց մէկ ամիս, որից լրիւ մէկ չաբաթ Սեւան կղզում ապրեցինք, վայելեցինք կղզու չքնաղ բնութիւնը, ծովակի աքանչելի բնակարանները ու տեսարանները, կազդուրիչ օդն ու ջուրը, հեռացանք մեծ ախտոսանքով:

Այդ օրերին Սեւան կղզին դանուում էր Ս. էջմիածնի անմիջական պաշտպանութեան եւ հոգացողութեան ներքոյ: Այնտեղ վանահայր էր Սարգիս եպիսկոպոս Փիլոյեանը, որն աչքի լոյսի պէս հսկում էր կղզու բարեչինութեան եւ պայծառութեան:

Մենք հոգեկան մեծ բաւականութեամբ մէկ չաբաթ ապրեցինք կղզեընակի օրեր: Ամենայն առաւօտ, երբ ղօղանջում էին վանքի զանգակները, խմբովին վեր կենում, հաղնում մեր դգեստները ու չտապում բարձր ժայռակատարին: Այնտեղից դիտում Սեւանի աննման արեւածագը կախարդական: Հալիւ յագեցած Լուսատուի սկսած վարդահեղեղ չողքերից ու լճակի բոսորագոյն ծփանքից, իջնում կղզիի ծովակը, նաւամատոյցը, որն իրականում երկարում էր ջրերի մէջ եզերուած հաստատուն ուռենիներով: Այնտեղ լողանք ընդունում, ապա նոր դալիս մեր նախաճաշիկը վայելելու, որ չատ համեստ էր, սակայն քաղցը եւ ախորժարեր:

Ամենայն օր վանքի երթեւեկող նաւակը ուխտաւորների, այցելուների եւ ամարանոցաւորների խմբեր էր բերում կղզին, ուր ամենայն ինչ ընթանում էր կանոնաւոր օրինապահութեան մէջ: Մենք դգացինք որ Սեւանը ջերմօրէն տեղ ունի դրաւած հայ դիւղացու սրտում:

Սեւան կղզին եւ լիճը Գեղամայ՝ հայ ժողովրդի սիրած ու փայփայած երկուորեակները էին, մէկը միւսով ամբող ջացած: Անկարելի էր պատկերացնել լիճը առանց Սեւան կղզու: Եւ ընդհակառակն, կղզին աչքն է կաղմում Սեւանայ լճի:

Սեւանը փոքրիկ լեռնակղզեակ լինելով, իր վրայ կրում է արարչագործութեան պարզեւած համայնապատկերը ամբողջականութեամբ օժտուած: Քաղցր ու կապոյտ ջուր, պայծառ, ջինջ երկնքի կապուտակութիւն՝ լողացող ամպերի քուլաներով չքեղացած: Շուրջանակի լեռները կանաչազգեստ, կատարնին սպիտակափառ, տարուայ չորս եղանակնե րին իրենց յարդարանքն փոփոխում լճի հայելու մէջ նայելով:

Մեր հայրերն ու պապերը հմայուած լճի եւ Սեւան կղզու հիասքանչ կախարդական համայնապատկերներով՝ լիովին իրաւունք ունեցել են լիճն ու կղզին վերածելու հեթանոսական Հայաստանի եւ քրիստոնէական Հայոց Սրբութեան Սրբոցի:

Եւ այս բոլորը իրաւամբ դարձել են ներշնչարան մը նորադոյն դրականութեան պարծանք՝ Լ. Շանթին իբր «Հին Աստուածներ» տրամայի թատերաբեմը ընտրելու Սեւան կղզին եւ նրա փրփրագեղ ջրերը: Կամ հայալրծին նկարիչ Գ. Բալչինջադեանին, պատուոգի վրայ անմարելի կացուցանելու «Սեւան՝ դիւե րով» բնանկարը ստեղծագործելու:

Այսօր, սակայն, չկայ հեթանոս եւ քրիստոնեայ Հայութեան, նրա ժողովրդի սիրան ու հոգին կազմող Սեւանը, Աչոտ – Երկաթի, Շանթի, Բալչինջադեանի եւ էջմիածնայ Սեւանը: Նա դարձել է մի կոյր աչք, որն անխորհուրդօրէն լուսազրկուած է: Կղզին վերածուել է մի քարակարկառ ցամաքալեզուակի, իր երբեմնի չքաղանքից մերկացած իսպառ (*):

Հազա՛ր, հազա՛ր ափսոս, Հայոց Սեւան, չկար քո նման հնդիտունէն ... Այսպէս է ասում իր սրտի խորքում իւրաքանչիւր Հայ մարդ, խոր վշտով համակուած:

×

Այսպէս խորհեցի մէկ պահ, երբ «Սով. Հայաստանի» տարեյոյս Օգոստոս 21 թուի մէջ պատեհութիւն ունեցայ կարդալու օրաթերթի՝ յատուկ երկու թղթակիցնե րի՝ Ա. Մխիթարեանի եւ Լ. Կարակէչեանի համատեղ ստորագրուած դրուածքիւնը:

Այս երկու պարոնները մէկ օրով երկաթուղով (Երեւան – Սեւան դիծ) դնում են Սեւան, ուր գտնում է Հանդստեան տուն, այնտեղ լողանալու անդիմադրելի ցանկութեամբ լեցուած:

Գնում են երէկի Սեւանին փոխարինած սովետական Սեւանին, քարակարկառ լեղուակի եզերքներն ողողող ջրերին յանձնելու տապից եւ չոդից քրտնած մարմինը:

Դա սովետականացած հայ մարդու իտէալն է, նիւթականացած, դեհկացած:

Չէ՞ որ օրուայ իշխանութիւնը եւ նրա դործավարները Սեւանը վերածել են Հանդստեան տան: Այնտեղ հիմնել են լողարաններ, պատրաստել Հանդերձարաններ, լողազդեստներ, հովանոցներ, տնկել նորատունկ ծառեր եւ սրանց պէս այլեւայլ բարիքներ, որոնցմով հաճելի է դառնում կեանքը Խորհրդային Սեւանում:

Այստեղ յարմար է խօսքը,— իւր հարազատութեան պատկերումի մէջ, տանք պարոնայք երկու թղթակիցներին, որոնք «հրապուրիչ Սեւանի անհրապոյր ափին» ենթախորագրի տակ չարադրում են իրենց տպաւորութիւնները դիտակցական մոռացման տալով Սեւան կղզու դոյութիւնը: Նրանք հովուերդում են լիճը ... քսան մեթրով իջած, խորչոմած ջրամակերեսով Սեւանը:

« Թովիչ է Սեւանը բոլոր ժամերին: Բայց նրա ջինջ հայելին հրապուրիչ ու տրամադրող է յատկապէս կէսօրին, երբ արեւի բարկ ճառադայթները սկսում են այրել ու լողանալու անդիմադրելի ցանկութիւն առաջացնել:

« Միայն պէտք է մտնել հանդերձարա-

(*) Սեւանայ կղզեակը ծադկեց, քարգաւաճեց Բագրատունիների Հարստութեան շրջանին: 9րդ դարում կառուցուած պատմական համալուսն վանքը ունի երեք տաճարներ՝ Ս. Առաքելոց, Ս. Աստուածածնի եւ Ս. Ստեփանոսի անուններով: Սրանք ներկայիս փակ են, են թակայ անտէրունջ պայմանների:

– Հ. Կ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԴԵՂԻՆ ՎՏԱՆԳԸ»

Դ.— ԵՐԿՈՒ ՄԵԾԵՐԸ ԵՒ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինաստանի յարձակողական քաղաքականութեան եւ մեծ փառասիրութիւնների դէմ ուղղէպ լ՚ինչ է աշխարհի երկու մեծերուն դիրքը:

Համաձայնաւար Չինաստանի առեղծուածէն ի վեր, այսինքն՝ 14 տարիէ ի վեր,

նրն ու հաղնել լողազդեստը:

« Որոնող հայեացքով անցնում եմ ափի ամբողջ երկայնքով: Բայց ապարդիւն: Նորատունկ ծառերին, քարերին, աւազի վրայ, այս ու այն տեղ թափուած հագուստները համոզում են զիս, որ փնտռածդ երբեմ չես գտնի:

« Հանդստեան տան լողափում կարուցուած միակ բացօթեայ հանդերձարանն էլ fանդուել է որ դարձել իրա տեսակ ապրանոց:

« Լողացի՛ր, որքան ցանկանում ես: Բայց մի փորձիր անմիջապէս պատկել ափի աւազի վրայ, քանի որ պէտք է նախապէս այն մաքրել բազմատեսակ մրթերքների, բանջարեղէնների, մրդերի ու թղթերի մնացորդներից: Դա գեռ բոլորը չէ:

« Սեւանի ափին հանդստանալ ցանկացողը բարկ արեւից խուսափելու համար պէտք է ժամանակի մեծ մասը անցկացնի լճում: Ինչո՞ւ:

« Որովհետեւ հովանոցներ չկան: Ափին մնացել են դրանց երկաթեայ կոմախքները առանց ծածկոցների: Եւ այս աննորմալ վիճակից օգտուելով, խիղճը կորցրած որոշ քաղաքացիները այդ նպատակի համար օդտագործում են նորատունկ ծառեր»: Այս եւ սրանց նման խորհրդային երեմեականներ ... կարող եւ ցաւել պէտք է:

Այստեղ թերթում տպագրուած են երկու փոքրածաւալ պատկերներ, որոնցից առաջինում երեւում են հովանոցների կոմախքները առանց ծածկոց – պատառների: Իսկ երկրորդում ինչպէս մարդիկ ծածկոցներ փռելով նորատունկ ծառերի վրայ՝ օգտագործում են որպէս հովանոցների, հաշուի չառնելով, որ այդպիսով վնասում եւ փչացնում են նորատունկ ծառերը:

Ահա այս է խորհրդային Սեւանը իրենց իսկ դրիչով պատկերած:

Եղրակացութիւնը մնում է ընթերցողին: Նաեւ այն բոլոր Երեւանեան ուխտագնացներին, որոնք փակ աչքերով կ՚այցելեն Սեւան եւ կը վերադառնան Զաքարիայի չնորհքներով օժտուած:

Հ. ԿՈՄՈՑԵՑԻ

ՊԱՐԱՊ ԱԹՈՌԸ...

« Սէտիր »ին, կամ աթոռներու վրայ բազմած իրենց մերկ սրունքները անճոռնի կերպով աչ ու ձախ փարատելով, ամբիխան դլանիկները իրենց ներկուած չրթունքներուն կպցուցած, հրամայա կա՛ն ...

Սուրճը պէտք էր եփուէր, եւ իրենց առքը բերուէր, ինչո՞ւ էր եղած «պէյ մաման»: Ճաշէն եաք՝ սեղանը հաւաքելու, պնակները լուալու, սենեակը քիչ մը կարդի դնելու համար վէճ ու կռիւ կար: « ... Ա՛խ, դուբպան քեղի, Վարդիկս, քառսուն տարուան էրիկ եմ, տա կաւին մատս մոխիրը թաթխել չես տը ւած ...» կ՚ըսէր Հայրապետ աղբար յաճախ իր տիկնոջ՝ սիրալիր նայուածքով մը:

Ու, տակաւին բաներ, խելք չհասնելիք բաներ, գայթակղեցուցիչ բաներ, չըս ուելիք բաներ, որոնց ականատես կ՚ըլլար Հայրապետ աղբար կամայ – ակամայ, եւ որոնց պէտք էր հանդուրժէր իր սըր տին վրայ խոշոր քար մը դրած: Ահա իր խոր, կոտտացող ցաւը:

×

Օր մը Հայրապետ աղբար մէջքի ցաւով արթնցաւ: « Բան մը չէ» մտածեց ու դործի դնաց: Երեկոյեան կնոջը դանդատեցաւ թէ մէջքը կը ցաւէր, եւ իրօք մէջքին ցաւը երթալով կը բարդանար: « Ծանր բան մը վերցուցած ըլլալու ես, մարդս», մխիթարեց դինք տիկինը:

Օրերը որքան յառաջացան, Հայրապետ աղբօր մէջքին ցաւը մեծցաւ, սաստկացաւ: Ցետոյ տարբեր, մինչ այդ իրեն անծանօթ ցաւեր ալ սկսան չարչարել դինքը: Ախորժակ չունէր, սիրտը երբեմն տակն ու վրայ կ՚ըլլար: Ստամոքսին մէջ աուեն – աուեն ծանր խիթեր կը քայքայէին իր ամբողջ տրամադրութիւնը: Այս բոլորին հետ, չես դիտեր ինչո՞ւ ինք օր աւուր անխօս, լռակեաց, մտածկոտ կը դառնար:

Բժիշկի դիմեց, դեղ ու դարման ըրաւ: Բայց այդ բոլորը որեւէ օդուտ չըրին, ընդհակառակն կը տկարանար, ուժերը երթալով կը նուազէին, ջիղերը կը թուլնային, արագօրէն ծանրութիւնը կը պակսէր:

Ու օր մը մտաւ հիւանդանոց, — իր ըմբռնումով սպանդանոց:

Իրօք հիւանդանոց մուտքը իրեն համար եղաւ ճակատագրական: «Քանսէր» է փսփսացին բժիշկ – պաշտօնեայ: Եւ այդ ձեւով ալ խնամեցին դինքը:

Երկար չտեւեցին այս բոլորը: Հայրապետ աղբօր հիւանդութիւնները փոթթրիկի պէս արագ եկան ու կայծակի պէս չանթահարեցին: Այլեւս անձկութեան օրեր կ՚ապրէր Հայրապետը, անձկութեան օրեր կ՚ապրէին իր ընտանիքն ու չրջապատը:

Այժմ... Հայրապետ աղբարը առանձնացուցեր էին փոքր սենեակի մը մէջ: Մուտքը արդիլուած բոլորին, բոլորին, նոյնիսկ իր հարազատներուն համար: Օրեր եաք, օր մը, վերջապէս աւետեցին թէ հիւանդը աչքերը բացած էր եւ թէ իր առողջական վիճակը դէպի լաւը կ՚ընթանար: Բժիշկները յաջող գործողութիւն մը ըրած էին եւ կը յուսային թէ փրկուած է հիւանդին կեանքը:

Կամաց – կամաց արտօնեցին կարճ այցելութիւններ մասնաւորաբար իր հարազատներուն համար: Ցետոյ սկսան թեթեւ ուտելիքներով սնուցանել դինքը: Փառք Աստուծոյ, վտանգը անցաւ, կը տրամաբանէինք բոլորս:

Շաբաթը քանի մը անդամ կ՚այցելէի իրեն չատ կարճ ժամանակով: Կը հաս կընար մեր ըսածները, բայց պէտք եղածին պէս չէր կրնար պատասխանել, այնքան տկար էր: Աւելի դէմքի եւ ձեռքի չարժումներով կը հասկցնէր իր ցանկութիւնները:

Օր մը թուղթ եւ մատիտ ուղեց: Տըւինք: Դողդողացող ձեռքով բաներ մը

մրոտեց անոր վրայ: Աչքերուս ուժ տալով կարդացի դրածը: «... եթէ երթամ «էնդլ դէմը», չեմ ցաւիր ... բան մը չեմ կորսնցուներ ... այս «բըրբըկ» աշխարհէն վաղուց կչտացած եմ ...»:

Նոյն թուղթին վրայ իր յոռետեսութիւնը փարատելու համար հատ – հատ դրեցի, «պիտի առողջանաս, տուն պիտի վերադառնաս, տակաւին լաւ օրեր կը սպասեն քեղի ...»:

Նայեցաւ աչքերուս, ժպտիլ փորձեց, ու դլուխը յուսահատական կերպով չարժեց:

... Օր մը, երբ այցելութեան րոպէները վերջացած, վար կ՚իջնէի հիւանդանոցի սանդուխներէն, դինք խնամող ձեռնադասհուհիներէն մէկը կանդնեց:

Ներեցէ՛ք պարոն, աղդական է՞ք պարոն Հայրապետին:

— Այո, — պատասխանեցի չուարած, աւելի չփոթած:

— Այդ պարագային լաւ, մտիկ ըրէք, կ՚ազաչեմ իր ընտանիքին մի, մի հաղորդէք: Դուք մխայն դիտցէք... ձեր հիւանդին վիճակը լաւ չէ: Ինչ որ կը նշմարէք իբր լաւ, կարճ ու խաբուսիկ երեւոյթ է, աւա՛ղ: Շա՛տ չէ, երկու, երեք, տասնհինգ օր...

ՄԻՍԱԿ-ՄԻՐԱՔ

(6 Շար.)

Մ. Նահանդները պաշտօնապէս կ'անուն – սեն գայն, չեն ընդունիր անոր իրաւական գոյութիւնը , կարծէք այս ժխտումը բաւական ըլլար գայն վերցնելու աշխար – հիս երեսէն: Ասիկա արդէք չէ սակայն, որ վաշտապետ մէջ, ամերիկեան ուժ չի – նական զեսպանատան կցորդները պար – բերական բայց «անպաշտօն » հանդի – պումներ չունենան իրարու հետ՝ դանա – գան անխուսափելի հարցերու թէմիճէ կարգադրութեան, ու նաեւ, թերեւս , քաղաքականութեան վերաբերող չափում – ներու եւ խորհրդակցութեանց համար :

Մինչեւ այսօր ՄԱԿի մաս չի կազմեր Չինաստան: Անցնող տարիներուն, հա – կառակ Ա. Միութեան բազմիցս կրկնը – ւած առաջարկութեանց Մ. Նահանդները միշտ ալ դրին իրենց վէթօն Ապահովու – թեան Խորհուրդին մէջ: Այսօր հարց կը ծագի , թէ ո՞վ պիտի առաջարկէ Չի – նաստանի թեկնածուութիւնը. ոչ Միացեալ Նահանդները եւ ոչ ալ Խորհրդային Միութիւնը , գոնէ՝ այնքան ա – տեն որ ապրի խրուշչեւեան վար – չակարգը : Իսկ փոքր երկիրներէն քանի՞ հատը բաւականաչափ համարձակութիւն պիտի ունենան դէմ դնելու համար թէ՛ Մ. Նահանդներու եւ թէ՛ Ա. Միութեան կամքին: Կրնան դանուիլ, անշուշտ, քա – նի մը անվեհերներ. բայց « մէկ ծաղի – կով գարուն չի գար »:

Ուրեմն, Մ. Նահանդներու համար , Մայի Չինաստանը օրինապէս «դոյու – թիւն չունի» ցարդ : Բայց, Չայլամի քա – ղաքականութիւնը ձախողած ըլլալով, Չինաստան ա՛յնքան մտահոգիչ կերպով դոյութիւն ունի, ընդհակառակն, որ Մ. Նահանդները առիթ կը փնտռեն զայն ճանչնալու եւ սիրաշահելու համար : Այս անգամ ալ, փեքինն է որ առիթ չընծա – յեր: Միւս եւ իր խումբը պէտք ունին Մ. Նահանդներուն ... որպէս վախազդու հրէշի : Պէտք ունին ժողովուրդին ջղա – դրդութիւնը, առելութիւնը կեդրոնա – ցնելու արտաքին վտանգաւոր ուժի մը վրայ, որպէսզի կարենան ելեկտրականա – ցած մթնոլորտ պահել երկրին ներս, եւ ժողովուրդէն պահանջել նորանոր զոր – ձանքներ, հետզհետէ աւելի յարաճուն չափ :

Չինաստանի ղեկավարները համոզուած են թէ համաշխարհային լարուածութիւ – նն է իրենց փրկութեան միակ ելքը : Աշխարհակալութեան հետ ո՛րեւէ սա – կարկութիւն, համաձայնութիւն կամ դի – ջում, համապատասխան պիտի ըլլայ ընդհանուր հանդարտութեան, համաշ – խարհային խաղաղ համակեցութեան : Այս հիման վրայ, Խրուշչեւ դիւրաւ կըր – նայ ենթարկուիլ Ամերիկայի հետ երկ – բաւունքը երկու մասի բաժնելու փոր – ձութեան՝ բոլորովին մոռացութեան մատնելով Չինաստանը : Ահա թէ ինչու Չինաստան անհրաժեշտօրէն պէտք ունի Մ. Նահանդներու հետ թշնամական յա – րաբերութիւններ պահելու. եւ չի կրնար հանդուրժել որ Ա. Միութիւնն ու Մ. Նահանդները իրարու հետ բնականոն յա – րաբերութեան մէջ ըլլան. ու քանի որ Խրուշչեւ բացայայտօրէն բռնած է Չի – նաստանը «դաւաճանելու » ճամբան , Խրուշչեւ եւս կը դառնայ մահացու թըշ – նամի :

Մինչ Ամերիկա 14 տարի չարունակ ըն – դառաջ դնաց Չինաստանի փափաքին — այսինքն՝ ջնաց ամէն կերպ նուաստա – ցնել, անտեսել, դրժել Չինաստանը, — Ռուսերը, ընդհակառակն, սկիզբը փոր – ձեցին ընտանեկանել Չինաստանը: Երբ համոզուեցան թէ անկարելի է այդ, ու նոյնիսկ՝ յաջողութեան պարագային՝ Ա. Միութեան համար վտանգաւոր, փոր – ձեցին ընկերակցութեան դանդաղ ձե – ւեր, որոնք «բարեկամաբար» խեղդամահ կ'ընէին Չինաստանը:

Այժմ՝ այդ ընկերակցութիւնն ալ լուծ – ուած է ու վերածուած՝ թշնամանքի : Խորհրդային մամուլին մէջ Չինաստանի վերաբերմամբ առաւօրէն կը գործածուի նախատական այն ճոխ բառամթերքը, որ տարիներ չարունակ վերապահուած էր « աշխարհակալ դրամատէր »ներուն : Չինացիք դարձած են թրոցքիական, վե – րաքննական (րէվիզիոնիստ), պատե – րազմի հրձիգ, ֆաշականութեան ծառայ. Մաօ՝ « կեղծուպատիր ստալոս » մըն է, որ « կը չանայ քանդել ընկերվարա – կան պլոճին միասնականութիւնը», որ «պատրաստ է հիւլէական պատերազմի մը մէջ հարիւրաւոր միլիոններով մարդոց կեանքը զոհելու՝ համաշխարհային հա – մայնավարութիւն հաստատելու հեռա – նկարով », որ «աւելի անհատապաշտ է քան Սթալին», որ «աւելի մեծ թիւով Չինացիներ զոհած է արդէն, քան՝ աշ – խարհի ամէնէն դաժան բռնակալը», եւն:

Չինացիք անշուշտ բնաւ ետ չեն մնար: Վերաքննականը՝ Խրուշչեւն է, որ «բո – լորովին չեղած է մարքս – լենինեան ուղ – ղափառութենէն», դառնալով պարզա – պէս՝ քաղքենի: Պատերազմի հրձիգը՝ Խրուշչեւն է, որ «միլիոնաւոր մարդոց կեանքին հետ խաղաց Քուպայի մէջ հիւ – լէական զէնքեր կեդրոնացնելով, եւ ա – պա՝ ամբողջ աշխարհի ծաղր ու ծանա – կին մէջ զանոնք ետ առնելով»: Սթալի – նականը՝ դարձեալ Խրուշչեւն է, որ « տարիներ չարունակ Սթալինի ալ բա – զուկը եղաւ »: Կեղծուպատիր ստալոն ալ Խրուշչեւն է, որ «ամէն օր լեղու եւ քաղաքականութիւն կը փոխէ», եւայլն:

Այժմ, Մ. Նահանդներն ու Ա. Միու – թիւն նոյնքան մտահոգ են Չինաստանի պատճառով: Չեն դիտեր թէ ի՞նչ ընեն այս մտահոգիչ ու վտանգաւոր հսկան . ի՞նչպէս վարուին հետը:

Շ. Ֆ.

(4 Շար.)

ԿԱՐԴԱՑ�էՔ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՈՍԿԵԴԱՐԸ 1984ԻՆ ՊԻՏԻ ՍԿՍԻ...

Կնոջ երկրային ղբաթը, պիտի սկսի ճիշդ 21 տարի ետք : 1984ին, տուները աւելի տաք պիտի ըլլան, աւելի մաքուր , աւելի օդաւէտ եւ աւելի արեւոտ: Տան – տիկինը պիտի ունենայ առանց ծորակի բաղնիք: Բանջարեղէնները պիտի մաքրէ կարճ ալիքի գործիքի մը օժանդակու – թեամբ : Ընդհանուր առմամբ , իր կեանքը դիւրաւար եւ աներեւակայելի կերպով հանգստաւէտ պիտի ըլլայ :

ԵՐԱՋԱՑԻՆ ՏՈՒՆ ՄԸ

1984ին, տանտիկինը բնաւ պիտի չը – մտածէ տան պաղելու մասին ու տան ներքին բոլոր դուռերը բաց պիտի ըլլան: Չերմութիւնը տան տախտակամածէն պիտի դայ ու կորսուելու վախ դոյու – թիւն պիտի չունենայ, որովհետեւ, ա – ռաստաղը ծածկուած պիտի ըլլայ ապա – կիի թելերով ու պատերուն մէջ դետեղ – ուած պիտի ըլլայ կերպընկալ (փլասթիկ) խաւ մը, որ արդելք պիտի ըլլայ տա – քութեան կամ զովութեան ցրուումին : Կրկնակ ապակեփեղկերով պատուհաննե – րը՝ տախտակամածէն մինչեւ առաստաղ պիտի հասնին, որպէսզի արեւուն ճառա – գայթները տունէն ներս թափանցեն եւ նաեւ՝ որպէսզի տան բնակիչները աւելի լայնարձակ տեսարան ունենան : Կարա – սիներն ու զորգերը պիտի չինուին մաս – նաւոր նիւթերէ եւ պիտի չաղդուին ա – րեւէն :

Այէն տուն պիտի ունենայ առնուազն երկու բաղնիք , տաք, չքեղ, լուսառատ եւ հանգստաւէտ: Լոդանքի աւազանը (տաշտը) չինուած պիտի ըլլայ ապակիի բարակ թելերով կերպընկալ բարձերով : Հեռաձայնի ցուցանակին (fատրան) նը – ման ցուցանակի մը վրայ դրուած պիտի ըլլան ջուրի տաքութեան աստիճանները: Այդ ցուցանակին միջոցով՝ լոդանքի ա – ւազանին մէջ ուղուած տաքութեամբ ջու – րը պիտի լեցուի եւ պիտի պարպուի :

Դուռերն ու պատերը ծածկուած պիտի ըլլան կերպընկալ նիւթով մը, որ ար – դելք պիտի հանդիսանայ մաշումի :

Ծոհանոցը իսկական երազ մը պիտի ըլլայ: 1984ին, տուները պիտի ծախուին բոլորովին կահաւորուած էլեկտրական անձայն սառնարանով, լուացքի մեքենա – յով, օճախով եւ բանջարեղէնները մաք – րելու դերարձապանդային մեքենայով :

Մասնագէտներու մարզարէութեանց համաձայն , 1984ին տրամադրելի աւելի շատ դրամ դոյութիւն պիտի ունենայ, եւ այսօր երեք հազար ամսական ստացողը՝ այն աւեն, առնուազն տասը հազար պի – տի առնէ նոյն աշխատանքին համար եւ ապրուստի նոյն սղութեամբ կամ աւելի պակաս :

Կերակուրներու մեծագոյն մասը պատ – րաստ պիտի ծախուի: Բայց, գնումները ի՞նչպէս պիտի ըլլան: Շաբաթը անգամ մը, տանտիկինը իր ինքնաշարժով պիտի երթայ չուկայ, ուր բոլոր վաճառա – տուները կեդրոնացած եւ աքանչելի կեր – պով դասաւորուած պիտի ըլլան: Այդ վաճառատուներէն չատերուն մէջ, յա – ճախորդները իրենք իրենց ձեռքով պիտի դատեն եւ առնեն իրենց ուզած բաները : Մայն՝ անճնապէս գործածելիք առար – կաներուն համար կինը պիտի դիմէ պաշ – տօնեաներու խորհուրդին :

Իրենց դաւակներուն հետ բնակիլ կամ պետական հաստատութիւններու մէջ հաստատուիլ չուզող տարեցներու հարցը պիտի լուծուի դիւղերու կամ ծերերու թաղերու անհատական փանսիոններով : Անոնք հոն պիտի ապրին ազատ եւ ան – կախ կեանք մը :

Շարժական հեռախօսները ընդհանրա – ցած պիտի ըլլան եւ ամէն ոք ուր որ ալ դտնուի, պիտի կրնայ իր ուզած մարդոց հետ հաղորդակցիլ: Գրասենեակները եւ ընդհանրապէս աշխատավայրերը տան չափ հաճելի պիտի ըլլան :

Պիտի ստեղծուին բազմաթիւ նոր քա – ղաքներ, որոնք բոլորն ալ օժտուած պի – տի ըլլան ամէն տեսակ զբօսավայրերով — թատրոն, նուագահանդէսի սրահներ , պարասրահներ, մարզարաններ, դեղար – ուեստական սթիւտիոներ :

Դէպի Անջրպետ ճամբորդութիւնները դեռ ընդհանրացած պիտի չըլլան եւ ժո – ղովուրդը տակաւին պիտի չկրնայ ար – ձակուրդը անցընել Լուսնին կամ Հրատի մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, սակայն , աստղանաւորդներէն զատ, բաւական մարդիկ Անջրպետի մկրտութիւնը ստա – ցած պիտի ըլլան :

Մասնագէտներու այս բոլոր նախատե – սութիւնները, անշուշտ, պիտի իրագոր – ծուին, եթէ Երրորդ Աշխարհամարտը չսկսի յանկարծ :

Ֆրէդ Վէյն

ԿԱՐԺԷ ԳԻՏՆԱԼ

Ռոթհեմստեդի (Անգլիա) փորձարական կայանի կենսաքիմիագիտութեան ճիւղի փրոֆէսէօր Պիրլ Ենթաղրութեամբ , մարդկութեան սնունդի ապրիւրներուն յաւելման բազմաթիւ հնարաւոր լուծում – ներէն մէկն է բոյսերու կանաչ տերեւները , որ այժմ համարեայ կը թափուին: Այսոնք կարելի է վերափոխել սպիտակուցներու:

Անգլիացի փրոֆէսէօրը համոզուած է, որ ապագային իրրեւ սնունդի ապրիւր երթալով աւելի ու աւելի չատ պիտի օգ – տագործուին ոչ թէ անասունները, այլ մանր օրկանիզմները : Արդարեւ , կէս թոն կրնող դոմէյը օրական կուտայ մօ – տաւորապէս 400 կրամ սպիտակուց, մինչդեռ խմորիչներու նոյն քանակը՝ 50 թոն :

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՏԻՒՄԱ – ՈՐԴԻ

ՔԱՄԵԼԻԱՋԱՐԴ ԿԻՆԸ

Եթէ կ'ուղէք՝ հաւատացէք խօսքիս , պարոն, ես այս օրիորդը չէի ճանչնար, չեմ դիտեր թէ ինչ ըրած է, բայց կը սի – րեմ այս հէք աղջիկը եւ հոգ կը տանիմ ու քամէլիաներն ալ իրենց բուն գինովը կը հաշուեմ: Իմ նախասիրած մեռելս է սակայն: Մենք, պարոն, ստիպուած ենք մեռելները սիրելու, վասնզի այնչափ ըղ – ձալները որ դրեթէ ժամանակ չու – նինք ուրիշ բան սիրելու :

Այս մարդուն երեսը կը նայէի եւ ըն – թերցողներս ոմանք բացատրութեան պէտք չունին հասկնալու համար թէ որ – քան կը յուզուէի անոր խօսքերը լսելով : Անշուշտ ինք ալ նշմարեց, վասնզի չա – րունակեց .

— Կ'ըսեն թէ չատ մարդիկ մոխիրի վրայ նստած են այս աղջկան համար եւ թէ սիրողներ ունէր, որ գինքը կը պաշ – տէին, ուրեմն, տխուր եւ հետաքրքրա – կան չէ՞ որ անոնցմէ մէկը օր մը օրանոց չի դար ու ծաղիկ մը խակ չի դներ անոր դերեզմանին վրայ : Դեռ ասիկա այնչափ մեղքնալիք չէ, վասնզի դերեզման մը ունի եւ մէկ հոգի մը կայ որ կը յիշէ գինք եւ միւս չյիշողներուն տեղը կը լե – ցընէ: Բայց մենք հոս ունինք նոյն դա – սակարգին պատկանող եւ նոյն տարիքը ունեցող հէք աղջիկներ, որոնք հասարա – կաց փոսին մէջ կը նետուին եւ սիրտս կտոր կտոր կ'ըլլայ երբ կը լսեմ անոնց տառապեալ մարմնոյն անկումը փոսին մէջ: Անգամ մը որ մեռնին, ալ անոնց վրայ մտածող չկայ :

Զուարթ արհեստ մը չէ մերինը, մա – նաւանդ սրտի տէր մէկու մը համար : Ի՞նչ ընեմ, ձեռքս չէ: Քսան տարեկան աղուոր աղջիկ մը ունիմ եւ երբ անոր տարեկիցը մեռել մը բերեն հոս, աղջիկս կը յիշեմ եւ չեմ կրնար չյուզուիլ, մեռ – նողը աղնուական ըլլայ թէ պոռնիկ :

« Բայց անշուշտ գլուխնիդ կը ցաւցը – նեմ պատմութիւններով եւ դուք պանոնք մտիկ ընելու համար չէ որ հոս եկած էք: Ինծի ըսին որ Օր. Կօթիէի դերեզմանը ցոյց տամ ձեզի: Ահա ասիկա է: Կրնա՞մ ուրիշ ծառայութիւն մը մատուցանել ձե – զի :

— Պ. Աման Տիւվալի հասցէն դի – տէ՞ք, հարցուցի այս մարդուն :

— Այո... փողոցը կը բնակի, գոնէ ես հոն զայի ձեր տեսած այս ծաղիկներուն փոխարժէքը առնելու համար :

— Շնորհակալ եմ, բարեկամս :

Վերջին ակնարկ մը ձգեցի այս ծաղ – կաղարդ դերեզմանին վրայ, որուն խորը կ'ուզէի թափանցել ակամայ, տեսնելու համար թէ հոգը ի՞նչ ըրած էր իր ծոցը նետուած այն աղուոր արարածը եւ հե – ռացայ արտում տխուր :

— Արդեօք Պ. Տիւվա՞լը տեսնել կ'ու – զէք, պարոն, հարցուց պարտիզպանը որ քովէս կը քալէր :

— Այո :

— Հարցնելուս պատճառը սա է որ վստահ եմ թէ տակաւին վերադարձած չէ, ապա թէ ոչ գինքը այստեղ կը տես – նէի արդէն :

— Ուրեմն համոզուա՞ծ էք թէ Մար – կրիթը մոռցած չէ :

— Ոչ միայն համոզուած եմ, այլ նաեւ դրաւ կը դնեմ որ անոր դերեզմանը փո – խել ուզելուն պատճառը ուրիշ բան չէ , բայց եթէ անդամ մըն ալ տեսնել զայն :

— Ի՞նչպէս :

— Դերեզմանատուն եկած օրը առա – ջին անդամ սա խօսքը ըրաւ . «Ի՞նչպէս ընելու է որ անդամ մը տեսնեմ զայն »: Դերեզմանը փոխելով միայն կրնար ըլլալ այս բանը ու ես բացատրեցի իրեն թէ ինչ ձեւակերպութիւններ կատարելու էր այս փոփոխութիւնը ձեռք բերելու հա – մար, վասնզի դիտէք թէ մեռել մը մէկ դերեզմանէն ուրիշ մը փոխադրելու հա – մար պէտք է ճանչնալ զայն եւ միայն ըն – տանիքը կրնայ արտօնել այս գործողու – թիւնը, որուն պէտք է ներկայ դտնուի ոստիկանութեան քոմիսէր մը: Այս ար – տօնութիւնը առնելու համար է որ Պ. Տիւվալ Օր. Կօթիէի քրոջը մօտ գնաց եւ վերադարձին անշուշտ առաջին անդամ հոս պիտի այցելէ :

Գերեզմանատան դուռը հասեր էինք : Նորէն չնորհակալ եղայ պարտիզպանին պարզեւ մը տալով անոր եւ դացի Աման Տիւվալի բնակարանը, որուն հասցէն տուած էր ինծի :

Աման վերադարձած չէր :

Երկտող մը ձգեցի, խնդրելով որ վե – րադառնալուն պէս դայ տեսնէ զիս կամ թէ իմացնէ ինծի թէ ուր կրնամ դտնել զինք :

Հետեւեալ առտու Տիւվալէն նամակ մը առի, որով իր վերադարձը կը ծանուցա – նէր ինծի եւ կը խնդրէր որ իր տունը եր – թամ, որովհետեւ , կ'աւելցնէր, սաս – տիկ յոգնած ըլլալով, իրեն համար ան – կարելի էր դուրս ելլել :

Ամանը անկողնին մէջ դտայ :

Զիս տեսնելուն պէս ինծի երկնցուց ձեռքը, որ կրակներու մէջ էր :

— Տէնդ ունիք, ըսի իրեն :

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Խմբագրատուն իր այցելութեան առ – թիւ Մարսէյլէն Պ. Վահրամ Մխիթիք 10 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճ– ման համար :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Նուաղար ընտանիքը եւ Հ. Բ. Ը. Մի – ղովը կը յայտնեն թէ այս կիրակի առա– ւօտ, յետ պատարագի սիրոյ կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն

ՈՂԲ. ՋԱՐԵՀ ՊԻՁ ՆՈՒՊԱՐԻ

մահուան քառասունքին առթիւ :

Հ. Բ. Ը. Միութեան բոլոր մարմին – ներէն, անդամներէն եւ յարգոյ հայ հա– սարակութենէն կը խնդրուի մասնակցիլ ողբացեալի յիշատակին նուիրուած այս յարդանքի արտայայտութեան :

×

Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղե– ցւոյ հոգաբարձութիւնը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ եկեղեցւոյ բարերար Պետրոսեան զերդաստանի նըն– ջեցեալներու՝ Խաչատուր, Սոֆիա եւ Արամ Պետրոսեաններ, ինչպէս նաեւ Յով – նաթանեան, Անագչեան, Քոչարեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն յիշատակին :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յի – շատակը յարգողները :

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրլ Տիկին Սաթենիկ Մազսուեանի մահուան առթիւ Շաւիլէն Այրլ Տիկին Լիւսի Օհանեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Համի Դա – ւիթեան փոխան ծաղկեպսակի քսանեակ ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի Տան :

(Տառնալ «Յառաջ»էն) :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբը իր խորունկ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ ընկեր Արմենակ Գնեազեանի եւ իր ընտանեկան պարագաններուն իր մօրը կսկծալի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղկեպսակի՝ 50 ֆր. նուիրած է Մշա – կոյթի Տան :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբ. Յարութիւն Թահմազեանի մահ – ուան առթիւ Սէն Թերոմի Թաղականու – թիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպը – սակի : Փառէն Սէֆէրեան եւ զաւակնե – րը յիսուն ֆրանք, Մեսրոպեան, Պօյա – ճեան եւ Տալաքիւրկեան եղբարք 20ա – կան, Պատ. Անթուան, Յովհաննէս Ժամ – կոչեան, Գէորգ Քիւրտօղլուեան, Կար – պիս Կաուճեան, տասնական, Կարապետ Եսայեան, Վէնսան Ալթունեան եւ Վէն – սան Թոքաթլեան հինգական, եկեղեցւոյ : Մինասեան ընտանիք, Գրիգոր Դաւիթեան եւ Պերճ Կարապետեան տասնական ֆր. դպրոցին : Թաղականութիւնը իր ցաւակ– ցութիւնները կը յայտնէ ննջեցեալին պա– րագաններուն :

Հ. Յ. Դ.

ՎԱՂԱՆՍ. – Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Ահարոնեան ակումբը : Կարեւոր օրակարգ : Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը պարտաւորիչ է :

ՆՈՒՐՀԱՆ ՓՐԻՆՔԵԱՆ

Ձեր տրամադրութեան տակ է
բոլոր ճամբորդութիւններու համար
ՕԴԱՆԱՒ–ՇՈՓԵՆԱՒ–ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Դիմել

Agence de Voyage

PARENTY & DESROUSSEAUX

7, Rue de Hanovre — PARIS (2e)
Métro :
4 Septembre ou Opéra
Téléph. : RIC. 79-86
RIC. 79-39

Բաց է ամէն օր,
ժամը 9–12 եւ 14–18
բացի շաբաթէն,

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆր. Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու բարեկամ. Միութեան :

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պատա – րագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, երկու համաշխարհային պատերազմներու եւ ազատագրութեան զոհերուն համար :

Կ'ոգեկոչուի Արարայի յաղթական ճա– կատամարտի եւ Կիլիկիոյ դրաւման 45րդ տարեդարձը :

ԺԱՄԸ 12ԻՆ.— Պատարագէն ետք դրօ– շի պարզում :

Կը նախագահէ.— ՋՕՐ. ՀՈՒՍԷ :

Կը խօսի՝ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ :

ԺԱՄԸ 13ԻՆ.— Ֆրանքեւհայկական ճաշ Շաթօ տէ Ֆլէօրի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ երեսփոխան եւ Մար – սէյլի քաղաքապետ՝ ԿԱՄՈՆ ՏԷՖԼԻ :

ՃԱՇԱԳԻՆ.— 18 ֆրանք : Տոմսերը ա– պահովել մինչեւ Հոկտ. 3 : Դիմել.— Սէլէքթ – Պառ, 18 Պուլվ. Տիւկոմիէ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Արիմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինգշաբթի : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր. Բէկա Ալջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ. Կ. Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Արձանագրութիւն, դասարանական բա– ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա– տարէ՝ ուսուցիչ Վ. Մ., նոյն առտուն, Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա– ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ– մոնի եւ շրջակայքի յարգելի ծնողքնե – րուն որ իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ. դաստիարակու – թենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիր ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ կապոյտ Խաչն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թուշակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանին վե – րամուտի արձանագրութիւնները սկսած ըլլալով, կը խնդրուի ծնողքներէն որ ներկայանան եկեղեցւոյ դիւանատունը, արձանագրել տալու համար իրենց զա – ւակները$ ժամը 10էն 12 եւ 16էն 19 կամ հեռաձայնել՝ 60 – 47 – 18:

Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ ուսուց– չական նոր կազմով է որ պիտի սկսին նոր շրջանի դասաւանդութիւնները :

×

Ֆ. Կ. Խաչի Կրընոպլի Կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը սկսի այս Կի– րակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ : Քրուա – Ռուժ, ուսուցիչք՝ Պ. Պ. Մարտիրոս Յակոբեան եւ Իշխան Մարտիրոսեան 31 Րիւ տ'Ալամպէռ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն կատարել Իր– րենց պարտականութիւնը՝ առանց խըտ – րութեան արձանագրելով իրենց տղաքը :

Դպրոցը ձրի է :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ալֆորվիլի դպրոցին հայերէնի դասա– ւանդութիւնները սկսած են Հինգշաբթի Սեպտեմբեր 26ին : Արձանագրութեանց համար դիմել միեւնոյն դպրոցին սրահը Հինգշաբթի օրերը առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն ետքը 14–16 :

Պատասխանատու մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները :

IMPRIMERIE SPECIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Շաբաթ իրիկուն, Հոկտ. 5, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Բարձր հովանաւորութեամբ

GASTON DEFFERRE
(Député-Maire de Marseille)

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ շրջանի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խումբերուն, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի եւ կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ՏՕՍԻ՝ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ**

Նոր Սերունդի խօսքը կ'արտասանէ .— ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Խօսնակ.— Կարօ Յովսէփեան

Գեղարուեստական ճոխ եւ ընտիր բաժին : Հայկական պարեր Նոր Սերունդի Ռուստոմ խումբին կողմէ, ղեկավարութեան ֆեմանչիստ ՀԱՄՈՅԻ :

Կ'երգէ՝ ՕՐ. ԺԱԳԼԻՆ ՓԱՓԱՓԵԱՆ

Կ'արտասանեն՝ ՕՐ. ՍԵԴԱ, ԹԻԹԻԼԷԱՆ, ՕՐ. ԷԼԻԶ ԵԶԻԿԵԱՆ, ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՀԱՅՐԱՊԵԵԱՆ :

Զեռնադաշնակ՝ ՓՈՓՐԻԿՆ ՃՕՇԿՈՒՆԵԱՆ : Խմբական արտասանութիւն Նոր Սերնդականներու կողմէ :

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ — Մխիթարու մասնակցութիւն

Bonnetiers

s/mach. circulaires ; se présenter

TRICOTS LYONNAIS

80, Rue d'Aboukir — PARIS (2e)

ՊԱՏԱՐԱԳ ՇԱԻԻԼԻ ՄԷՋ

Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ, այս կիրակի Ս. պատարագ կը մատուցուի Շաւիլի եկեղեցին մէջ, սովորական ժա– մուն :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ Փարիզի մէջ կը տօնուի 26 Հոկտ. չաբաթ դիւղեր մինչեւ լոյս, 6րդ թաղամասի քաղաքա – պետարանի սրահներուն մէջ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի տարե – կան մեծ պարահանդէսը 16 Փետրուար, 1964, կիրակի, ժորժ Ե.ի չքեղ սրահնե– րուն մէջ :

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

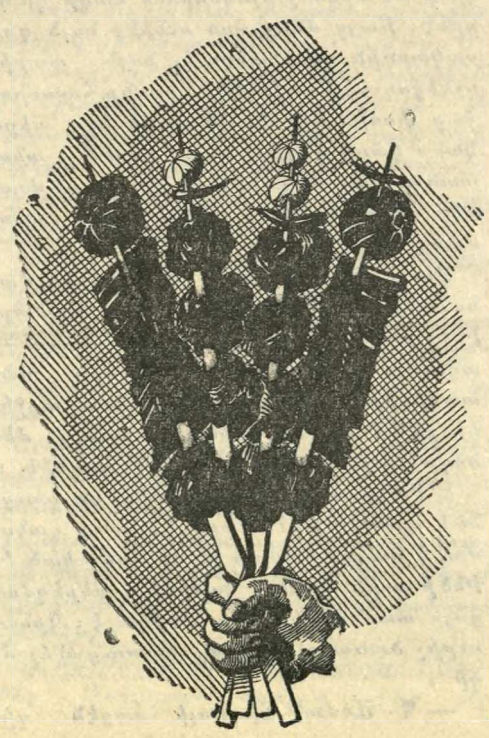
ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՋԴ	40 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	20 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ.	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՒՆԴ	20 Ֆ.	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ.	»	»	»
ՇԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ՃԱՇԱՐԱՆ
ԵԱՐ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԹԵՒԱՆԵԱՆ

Եւրոպական, հայկական եւ
կովկասեան ընտիր ճաշեր :

Առաջնակարգ կովկասեան խորովածներ :

ՀԱՃԵԼԻ ՄԹՆՈԼՈՐՏ

AU CŒUR MÊME DES CHAMPS-ÉLYSÉES

4, RUE ROBERT-ESTIENNE
(coin Rue Marbeuf) PARIS-8e
Téléph. : BAL. 31-21 et 30-84
Métro : F. D. Roosevelt

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, Rue de Trévise - PARIS-9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

Téléph. : PRO. 86 - 60
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա՝ Տար· 50 Ֆ· Վեցամսեայ՝ 27 Ֆ·
Արտասահման՝ Տար· 60 Ֆ· Հատը 0·30 Ֆ·

ԿԻՐԱԿԻ
29
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
29 SEPTEMBRE
1963

LE NUMERO : 0,30 FR.

39ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 9821

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

39e ANNÉE — N° 9821

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԴԱՏԸ

—o—

Բ·

Մոսկուայի գործակալները բուռն քա – րոզչութեան լծուած էին 1945էն 1947 :

Անոնք կը պատմէին թէ 1945ի Մայի – սին, կաթողիկոսական ընտրութեան նա – խորեակին, Սթալին Մոսկուայի մէջ ըն– դունելով տեղապահ Գէորգ Սրբ· Զէօ – րէքեանը (եաքէն Գէորգ Ձ· Կաթողի – կոս), խոստացած էր ընդարձակել Հա – յաստանի սահմանները :

Այս աւետիսը արտասահման կը բերէ– ին 1945 Յունիսին կաթողիկոսական ըն – տրութեան մասնակցող պատուիրակ – ները :

Նոյն չափուած (1945 Նոյեմբերին) Մոս– կուայի գործավարներու խորհուրդը կ'ո– րոշէր Հայերու ներդաղթ կազմակերպել :

Կ'ուզէին այն տպաւորութիւնը թո – ղուլ, որ Հայաստանի սահմանները պիտի ընդարձակուին, ներդաղթողներուն տեղ յատկացնելու համար :

Ներդաղթը տեղի ունեցաւ ծանօթ խայ– տառակ պայմաններու տակ : Երկու տարուան ընթացքին չուրջ հարիւր հա – զար Հայեր զայրն Հայաստան Ֆրանսա– յէն, Սուրիա – Լիբանանէն, Եգիպտո – սէն, Յունաստանէն եւ Իրանէն :

Եւ սակայն թիւ մը հազ չաւելցաւ Հա– յաստանի սահմաններուն վրայ :

Վիչինսկիի ծանօթ յայտարարութենէն վերջ, 1948 Փետրուարի սկիզբը լուծ – ուեցաւ Փարիզի « Թրքական Գատի Հաշտեպահ Յանձնախումբը » այլեւս «ա – նհրէք» չունենալով :

Ու դարձեալ խոր լռութիւն :

« Հայաստանասէր » տարրերը կըը – նան քաջուկան իրենց պատեհանին մէջ եւ մէկ բերան չտուին Հայկական Դատը, ո – րուն միակ պաշտպան մնաց դարձեալ Ս· Յ· Դաշնակցութիւնը :

Վրացի «Հանճարափայլ»ը չէր կատա – րած իր խոստումը : Ի վերջոյ իր պատ – ասխանին բերնով Կարսն ու Արտահանը պատանդած էր Վրաստանի համար :

Սթալին մեռաւ 1953 Մարտ 5ին : Երեք ամիս վերջ Կրեմլինի նոր տէրերը ուզե – ցին լռել ու սիրաշահիլ Թուրքը : Ս· Պատերազմի օրուան արտաքին նախարար Մոլոթով 1953 Մայիս 30ին ծանուցագիր մը ուղղեց Անգարայի «յանուն Հայաստա– նի եւ Վրաստանի կառավարութեանց», որպէսզի Հայաստանի սահմանները պիտի ընդարձակուին, ներդաղթողներուն տեղ յատկացնելու համար, որ այս երկու երկիր– ները հողային ո՛չ մէկ պահանջ ունին Թուրքիայէն :

Մոսկուա հարցուցե՞ր էր Երեւանի եւ Պոլսոյ «կառավարութիւն»ներուն կար– ծիքը նման պատասխանատու եւ վճռա– կան յայտարարութիւն մը ընելու համար առանց նախապէս :

Մինչ կը մտածեն այս մասին ռամկա– կան բերքերը, որոնք կը պնդեն թէ մեր դարուն պատմութեան ընթացքին Հայաս– տան երբե՛ք ա՛յքան ազատ ու անկախ եղած : Եւ Հայ Դատի լուծումը անկասկած Մոսկուայէն :

Անցաւ հօքը տարի :

1960ին Մոսկուայի գործակալները այս անգամ լուր տարածեցին թէ ինչ որ պիտի ընէր Խրուշչեւ՝ մասամբ պիտի իրագոր ծէր իր յաջորդը : Ուզեցին հաւատացնել թէ բերքերու մէջ ալ դրել տուին թէ Հայաստանի խորհրդայնացման քառաս– տամեակին առթիւ Խրուշչեւ Երեւան պի– տի գար՝ պայտաակին մէջ դրած Ղա– զարոսի ու Նախիջեւանը, իբրեւ դոյզն ետ տալ, արմատաց...

Խրուշչեւ Հայաստանի մայրաքաղաքը չգնաց վեց ամիս վերջ, 1961 Մայիսին : Պայտաակը պարապ էր···:

Վերջերս Հայաստանէն եկողներ կը պատմեն թէ՝ պատասխանելով Վիկտոր Համբարձումեանի այս մասին իրեն ուղղած հարցումին, Թամարիչ Նիկիտա Սերգեեւիչ ըսեր է, որ «դուք բարեկամ էք Ազրբէյճանի, ուզեցէ՛ք թող տայ»···:

Քառասնամեակի այս հիասթափու– թիւնն ալ չէր բաւեր : Քանի մը ամիս ա– ռաջ, Խրուշչեւ ընդունելով Թուրք երես– փոխաններու պատուիրակութիւն մը, յայտներ է թէ Ս· Մուրթիւնը շատ բա– րեկամ է Թուրքիոյ : Եթէ անցեալին մէջ հողեր պահանջած է՝ յանցաւորը Սթա– լինն է :

Ուրեմն հայկական Դատին գաւազրե – լու մէջ հետեւողական քաղաքականու– թիւն ունեցած են բոլշեւիկները :

Այս կէտին մէջ իրար կ'արժէն Լենին, Սթալին եւ Խրուշչեւ :

ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ԿԸ ՁԳԵՆՔ ԽՋԵԼՈՒ ՊԱՏԻՒԸ

—o—

Կ'ԸՍԷ ԱՃՈՒՊԼԻՋ

Իզվեստիայի խմբագրապետը Ադժուպէյ առեսակցութիւն մը չնորհած է իտալական Լէ Օռէ չաթաթաթերթին եւ չեչտած է· «Եթէ նոյնիսկ Չինաստան ցաւալի նախա– ձեռնութիւններ ձեռք առնէ, մենք կը պահպանենք կոչ ընելով խելացա – ւութեան : Չենք ուզեր ըլլար այն կինե– րուն պէս, որոնք կը կռուին ալբիւրի մը առջեւ : Սքանչելի յարաբերութիւններ ու– նինք երկիրներու հետ, որոնք բոլորովին տարբեր ուղղութիւն ունին, ինչպէս Ի– տալիա եւ Ֆինլանտա : Ինչո՞ւ լաւ յարա– բերութիւններ չունենանք Չինաստանի հետ» :

Երուչչեւի փեսան աւելցուցած է թէ դիւանագիտական խզումի մը պարագա– յին «Մաօ–Ցէ–Թունկին կը ձգենք նախա– ձեռնութեան պատիւը : Ընդհակառակն, կ'ուզենք աւելի զործօն դեր խաղալ հա– մերաշխութեան քաղաքականութեան մէջ : Ապահով չէ որ հիւլէական պատերազմ մը ողջ ձգէ 200–300 միլիոն Չինացի համայ– նավարութիւն կառուցանելու համար : Ա– պահով է, ընդհակառակն, որ խաղաղու– թիւնը բոլորին ապրելու իրաւունքը չը– նորհէ» :

Ադժուպէյի յայտարարած էնաեւ թէ խա– զաղ համակեցութիւնը միակ ճամբան է : Անդրադառնալով Միացեալ–Նահանգնե – րու եւ Խորհ· Միութեան յարաբերու– թեանց, Իզվեստիայի խմբագրապետը ը– սած է·— «Վստահութիւն ունինք Քենը– տիին : Հակահիւլէական զաւինքը փառա– ւոր բան մըն էր : Մեր առաջին հեռանը– կարն է ամբողջական սպառազինման չուրջ համաձայնութիւն մը» : Ադժուպէյ ճչդած է թէ Խորհրդային ծրագրին մաս կը կազմէ հաշտութեան դաշնագիր մը Գերմանիոյ հետ, Պերլինի հարցը, ապա– հիւլէացած զօտի մը եւ ոչ–յարձակողա– կան դաշինք մը Ատլանտեան կազմակեր– պութեան եւ Վարշաւայի Ուխտին միջեւ :

Վերջապէս, Ադժուպէյ յիշեցուցած է որ Ճովհաննէս ԻԳ·ի հետ ունեցած տեսակ– ցութեան ընթացքին, Պապը իրեն ըսած է·— «Պատերազմ մը կրնայ աշխարհի վերջն ըլլալ : Մարդիկ առոր արժանի չեն : Մենք լէ առաջ կ'ուզեմ խաղաղու– թիւնը տեսնել» :

Ադժուպէյի եզրակացութիւնն այն է որ մեծհետաքրքրութեամբ պիտի հետեւին Պօղոս Զ·ի քաղաքականութեան, ի մաս– նաւորի Տիեզերական ժողովի ընթաց– քին» :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍԱՅԱԹ – ՆՈՎԱՅԻ 250ԱՄԵԱԿԸ

Գրասէր դասախօսներու եւ բանասէր ուսանողներու մասնակցութեամբ արդէն իսկ կը կազմակերպուին երեկոներ՝ նո– ւիրուած Սայաթ – Նովայի ծննդեան 250ամեակին :

Մեծ բանաստեղծին յոբելեանին առթիւ հաստատուած է մրցանակաբաշխութիւն մը լաւագոյն քերթուածներուն եւ պատ – մուածքներուն համար : Ցատուկ քննիչ յանձնախումբ մը պիտի որոշէ լաւագոյն գործերը :

Հոկտեմբեր 4ին, 5ին եւ 7ին, համա – լսարանի մեծ սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր նիստ մը, ուր Սա– յաթ – Նովայի գործին եւ անձին մասին վերլուծումներ պիտի ընեն աշուղական արուեստին մասնագէտ մտաւորականներ :

ՕՓԵՐԱՅԻ ՆՈՐ ՇԻՋԱՆԸ

Սեպտեմբեր 22ին, «Ազմասա»ի նե – կայացումով բացուեցաւ Երեւանի Օփե – րայի նոր եղանակը :

Այս նոր շրջանի յայտագրին մաս կը կազմեն Այվազեանի «Մորկանի խնա – մին»՝ ըստ Ալ· Շիրվանզադէի համանուն վէպին, Ալ· Ցարութիւնեանի « Սայաթ– Նովա»ն, Վերտիի «Մակպէթ»ը, Տօնի – զեթթիի «Լուչիա տե Լամերմուր»ը՝ ըստ Ուալթըր Սքոթի «Լամերնուրի հար– սնացուն» վէպին, Ռախմանինովի «Ա– լեկօ»ն, Փուչչինիի «Ճիաննի Սքիքքի»ն, Մոցարթի «Թատրոնի տնօրէնը », Ռա – վելի «Սպանական ժամ»ը օփերաները եւ օփերէթները :

Նաեւ հետեւեալ բեմապարերը ·— Ալ· Սպենդիարեանի «Երեք արմաւենին » , Էդ· Ցովհաննիսեանի «Երկնագոյն Նոկ – տիւրն»ը, Առնօ Բաբաջանեանի «Հերո – սական Բալլատ», Ա· Ղաչատուրեանի «Գայեանէ», Գր· Հախինեանի Թուման – եանի գործերէն ներշնչուած մէկ դոր – ծողութեամբ երեք բեմապարերը՝ «Լո – ռեցի Սաքօ», «Ախթամար», «Ատամ են ուտին», ինչպէս նաեւ «Կարապի լիճը » եւ «Ժիզել» բեմապարերը :

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Բարձրագոյն կրթարաններու համար իբրեւ դասագիրք վերամշակուած ձեւով վերհրատարակուած է Լ· Ազայեանի « Լեզուաբանութեան ներածութիւն » դիրքը, որ բաղկացած է եօթը հիմնական գլուխներէ՝ ընդհանուր հիմունքներ , հնչիւնաբանութիւն, բառագիտութիւն , քերականութիւն, լեզուի ծագումը, լեզ – ուի զարգացումը, աշխարհի լեզուները եւ անոնց դասակարգումը :

Լուսաբանուած են այնպիսի հարցեր , ինչպէս, օրինակ, լեզուաբանութիւնը , անոր խնդիրները, ընդհանուրը եւ մաս – նաւորը, վերացականը եւ կայունը , լեզուի բնորոշումը, լեզու, բարբառ , ա– զատաղուած լեզու, լեզուն իբրեւ ընկե – րային երեւոյթ, լեզու եւ մտածողու – թիւն, լեզուաբանական եղանակները , հնչիւնախօսութիւն , հնչիւնաբանու – թիւն, պատմական հնչիւնաբանութիւն կամ հնչիւնափոխութիւն, զրին պատ – մութիւնը, իմաստաբանութիւն, լեզուին բառային կազմը եւ անոր զարգացումը, ի՞նչպէս լեզուները իրարու վրայ կ'ազ – դեն, ի՞նչպէս մէջտեղ կուգան բարբառ – ները, լեզուի զարգացման հանգրուան – ները, աշխարհի լեզուները եւ անոնց համեմատական ցուցակը ըստ խօսողնե – րու թիւին, լեզուներու դասակարգումը , լեզուներու ծագումին դասակարգումը, հնդեւրոպական ընտանիք, իպերօ–կով– կասեան ընտանիք, ուրօ – ֆիննական ընտանիք, թրքական, մոնկոլական ըն – տանիքներ, ափրիկեան լեզուներ , տրա – ւիտեան, չին - թիպետական, աւստրօ– ասիական, աւստրօնեզիական, հնասիա – կան, ասիական ընտանիքներ, փափուա– սիան եւ քորէական լեզուներ, ամերիկ – եան լեզուներ եւայլն : Ներկայացուած են նաեւ Ն· Մասի խմբաստաբանական տե – սութիւնը եւ անոր քննադատութիւնը , լեզուներու դասակարգումը եւ անոր քննադատութիւնը : Վերջապէս ներկա – յացուած են լեզուներու ծանօթագրու – թեան ցանկը եւ անուանացանկը :

×

Հայաստանի պետական պատմական թանգարանը հրատարակած է Վ· Բդոյ – եանի եւ Մ· Մամիկոնեանի պատրաս – տած «Հայ ժողովրդական խաղեր» չար – քին Ա· հատորը :

Հատորը կ'ընդգրկէ ժողովրդական տօ– ներու ընթացքին կատարուող ծիսական – թատերական խաղեր, լարախաղեր, ըն – տանեկան կենցաղը պատկերացնող խա – ղաձեւեր եւայլն : Գիրքին ներածութիւնը նուիրուած է խաղերուն դաղափարական էութեան պարզաբանման :

Գիրքը օգտակար նիւթեր կը պարու – նակէ ազգագրագէտներու, թատեր – գէտներու, խաղի եւ մարմնամարզի մաս– նագէտներուն համար :

ԲԱՄՊԱԿԻ ԲԵՐԲԸ

Պետութեան երեսուն հազար թոն բամ– պակ պէտք է յանձնեն Հայաստանի կոլ – տնտեսութիւնները եւ Սովխոզները այս տարի :

Որոշ շրջաններու մէջ բերքահաւաքի նախապատրաստական աշխատանքները լաւ են, այսուհանդերձ, ըստ «Սով· Հա– յաստան»ի Սեպտեմբեր 17ի խմբագրա – կանին, բաւական մեծ թիւով կոլտնտե – սութիւններ դեռ հարկ եղած ձեւով նա – խապատրաստական միջոցներ ձեռք չեն առած : Շատ մը վայրերու մէջ, կը գրէ թերթը, «արհամարհական վերաբերում դոյութիւն ունի արդի թեխնիիին նկատ – մամբ : Այդ է պատճառը, որ մինչեւ այ– սօր բամպակահաւաք մեքենաներուն մեծ մասը չէ նորոգուած, իսկ մէկ մասն ալ կը մնայ բաց երկինքին տակ եւ կը փճա– նայ » :

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր այսօրուան թիւը լոյս կը տեսնէ անսովոր դիմագիծով եւ միայն 2 էջ, տա– ղտաշար մեքենայի ծանր խանգարման մը հետեւանքով, շարաթ առտու :

Կը խնդրենք մեր ընթերցողներէն որ ներողամիտ ըլլան :

ՀՐԱՉ ՄԱՐԳԻՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հրաչ Մարգիսեանի մահուան 9րդ տա – րեդարձին առթիւ, իր այրին՝ Տիկին Աբշալոյս Մարգիսեան 40ական ֆրանք կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վար – ժարանին եւ Եկեղեցւոյ Կրթ. ձեռնարկ – ներուն : (Տառնալ « Յառաջ »էն) :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէսինի Եկեղ. Կրօն. Ընկ. վարչու – թիւնս չնորհակալութեամբ ստացած է յիսուն ֆրանք Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Գարաճեանէ (Փարիզ) իրենց Տէսին այ – ցելութեան առթիւ, փոխան ծաղկեպսա – կի, ի յիշատակ իրենց ննջեցեալ բարե – կամներուն :

Bonnetiers

s/mach. circulaires ; se présenter
TRICOTS LYONNAIS
80, Rue d'Aboukir — Paris (2e)

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Պանեէօ – Քաչա – նի «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողո – վի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ե – րեքշաբթի, ժամը 20·30ին, ծանօթ հա – ւաքատեղին : Կարեւոր օրակարգ :

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հոկտեմբեր 1էն, Յառաջի բաժանոր – դագրութեան պայմաններն են.—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	60 *Ֆրանք*
Վեցամսեայ	35 *Ֆրանք*

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ մէյն տարեկան՝ 75 Ֆ. :

ՄԻՆՉԵՒ ԱՄՍՈՒ ԳԼՈՒԽ, ՓԱԿԵՑԷՔ ՁԵՐ ԱՌԿԱԽ ՀԱՇԻՒՆԵՐԸ :

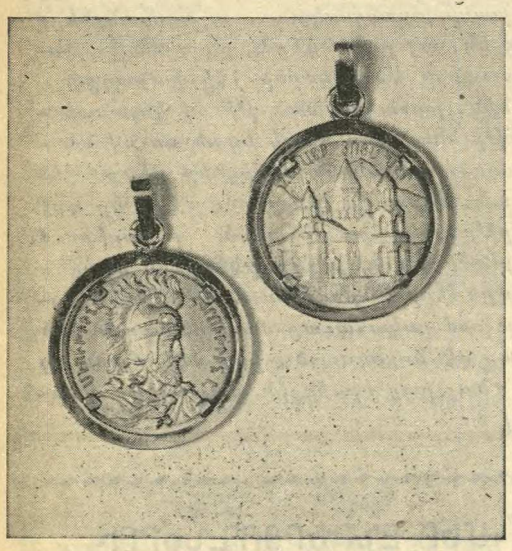
Շնորհակալութիւն մեր այն բոլոր բա – ժանորդներուն, որոնք իրենց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներով կը դիւրացնեն Յառաջի վարչական ծանր դործը :

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի տարե – կան մեծ պարահանդէսը 16 Փետրուար, 1964, կիրակի, ժողմ ե.ի չքեղ սրահնե – րուն մէջ :

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈՍԿԻ ՇՔԱՆՇԱՆ
Modèle Deposé
Թանկագին ու Մնայուն
Ամէնէն Սիրուն Նուէրը

Պարզ ձեւ՝ 200 Ն· Ֆ· Շրջանակով 300 Ն· Ֆ·
Գնելու համար դիմել՝
EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9·)
Tél. : PRO. 11-63
Expédition contre-remboursement

ՏԱՐԵԿԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Ֆը· Բանակի Նախկին Հայ Ռազմիկներու բարեկամ. Միութեան :

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 6

Առաւօտեան Հոգեհանդստեան պատա – րագ Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, երկու համաշխարհային պատերազմներու եւ ազատագրութեան զոհերուն համար :

Կ'ողեկոչուի Արարայի յաղթական ճա – կատամարտի եւ Կիլիկիոյ դրաւման 45րդ տարեդարձը :

ԺԱՄԸ 12ԻՆ.— Պատարագէն ետք դրօ – շի պարզում :

Կը նախագահէ.— ՋՕՐ· ՀՈՒՍԷ :

Կը խօսի՝ Պ· ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ :

ԺԱՄԸ 13ԻՆ.— Ֆրանքեւհայկական ճաշ Շաքօ տէ Ֆլէօրի սրահին մէջ :

Կը նախագահէ երեսփոխան եւ Մար – սէյլի քաղաքապետ՝ ԿԱՄՐՈՆ ՏԷՖԷՒ :

ՁԱՇԱԴԻՆ.— 18 Ֆրանք : Տոմսերը ա – պահովել մինչեւ Հոկտ· 3 : Դիմել.— Սելեքթ – Պառ, 18 Պուվ· Տիւկոմիէ :

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Աչէ Իսիլ Խրիմեան վար – ժարանը կը բացուի Հոկտեմբերի առա – ջին Հինդշաբթի : Ուրճանագրութիւնները տեղւոյն վրայ, ուսուցչուհի Օր· Բէկա Ալջարեան :

×

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ֆ· Կ· Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղին վարժարանը կը վերա – բացումը Հոկտեմբեր 3ին, Հինդշաբթի առաւօտ, ժամը 9ին :

Ուրճանագրութիւն, դասարանական բա – ժանում եւ դասաւանդութիւն պիտի կա – տարէ՝ ուսուցիչ Վ· Մ·, նոյն առտուն, Ս· Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Պատանի նոր սերնդականներու դասա – ւանդութիւնը՝ ըստ առաջնոյն, չաբաթ իրիկուն :

Վարչութիւնս սրտագին կոչ կ'ընէ Պօ – մոնի եւ շրջակայքի յարդելի ծնողքնե – րուն որ իրենց զաւակները մայրենի լեզ – ուի ուսումէն եւ ազգ· դաստիարակու – թենէն : Այդպէսով՝ կատարած կ'ըլլան՝ ոչ միայն խղճմտիկ ծնողքի իրենց պարտքը, այլեւ՝ քաջալերած՝ Կապոյտ Աչէն իր հանրանուէր գործունէութեան մէջ :

Նորընտիր վարչութիւն

ԾԱՆՕԹ.— Թուչակի վճարումը պար – տաւորիչ չէ :

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Հայկազեան վարժարանին վե – րամուտի արձանագրութիւնները սկսած ըլլալով, կը խնդրուի ծնողքներէն որ ներկայանան եկեղեցւոյ դիւանատունը, արձանագրել տալու համար իրենց զա – ւակները$ ժամը 10էն 12 եւ 16էն 19 կամ հեռաձայնել՝ 60 – 47 – 18 :

Այս առթիւ կը հաղորդուի թէ ուսուց – չական նոր կազմով է որ պիտի սկսին նոր չրջանի դասաւանդութիւնները :

×

Ֆ· Կ· Խաչի Կրընոպլի կիրակնօրեայ հայերէնի դասընթացքը կը սկսի այս կի – րակի առաւօտեան ժամը 9ին, դպրոցի սրահին մէջ : Քրուա – Ռուժ, ուսուցիչք՝ Պ· Պ· Մարտիրոս Յակոբեան եւ Իշխան Մարտիրոսեան 31 Րիւ տ'Ալամպէռ :

Կը խնդրուի ծնողքներէն կատարել ի – րենց պարտականութիւնը՝ առանց խըտ – րութեան արձանագրելով իրենց տղաքը : Դպրոցը ձրի է :

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ալֆորվիլի դպրոցին հայերէնի դասա – ւանդութիւնները սկսած են Հինդշաբթի Սեպտեմբեր 26ին : Ուրճանագրութեանց համար դիմել մինչեւ յոյն դպրոցին սրահը Հինդշաբթի օրերը առաւօտեան ժամը 10էն 11, կէսօրէն ետքը 14–16 :

Պատասխանատու մարմինը լիայոյս է որ ծնողքները պիտի չթերանան իրենց պարտականութեան մէջ դպրոց ղրկելով իրենց զաւակները :

Imprimerie Speciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise, Paris (9e)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Շաբաթ իրիկուն, Հոկտ· 5, ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

Բարձր հովանաւորութեամբ

GASTON DEFFERRE
(Député-Maire de Marseille)

Նախաձեռնութեամբ Հ· Յ· Դ· Մարսէյլի Շրջ· կոմիտէին, մասնակցութեամբ չրջանի բոլոր ենթակոմիտէներուն եւ խո ւմբերուն, Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի եւ Կասպոյտ Խաչի մասնաճիւղերուն :

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **ԸՆԿ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ՝ **ՏԻԿԻՆ ՀՈՒՐԻ ԻՓԷՔԵԱՆ**

Նոր Սերունդի խօսքը կ'արտասանէ.— Ընկ· ՅԱԿՈԲ ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Խօսնակ.— կարօ Յովսէփեան

Գեղարուեստական ճոխ եւ ընտիր բաժին : Հայկական պարեր Նոր Սերունդի Ռուստոմ խումբին կողմէ, դեկավարութեան ֆեմանչիստ ՀԱՄՈՅԻ :

Կ'երգէ՝ ՕՐ· ԺԱԳԼԻՆ ՓԱՓԱՓԵԱՆ

Կ'արտասանեն՝ ՕՐ· ՍԵԴԱ, ԹԻԹԻԼԷԱՆ, ՕՐ· ԷԼԻԶ ԵԶԻԿԵԱՆ, ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ եւ ՅԱԿՈԲ ՀԱՅՐԱՅԵԱՆ :

Ձեռնադաշնակ՝ *ՓՈՔՐԻԿՆ ՃՕՇԿՈՒՆԵ ԱՆ : Խմբական արտասանութիւն Նոր Սերնդականներու կողմէ :*

Կէս գիշերէն ետք եւրոպական պարեր :

Ճոխ պիւֆէ — Ծախքերու մասնակցութիւն

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՆՈՐ ՍԱԿԱԳԻՆ

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱՁԴ	40 Ֆ·	միջեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԴԻՍՏ	20 Ֆ·	միջեւ	1/8	սիւնակ
ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	5	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	20 Ֆ·	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	20 Ֆ·	»	»	»
ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ	10 Ֆ·	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	20 Ֆ·	»	»	»
«ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ»	10 Ֆ·	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	5 Ֆ·	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ·	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ ճշաճակուած ծաւալով ազ – դերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան :

ԼՈՑԸՐ ԳՈՑՆ Է···· ԳՈՑՆԸ ԼՈՑՐ Է
ՁԵՐ ՏԱՆԸ ԼՈՑՐ ՏՈՒԷ՛Ք···· ԹՈՄԼԱՔԻ ԳՈՑՆ ՏՈՒԷ՛Ք

Ձեր բնակարանը կը լուսաւորուի
Եթէ ներսը եւ դուրսը

ՎԵՐԱՆՈՐՈԳԷՔ – ՁԱՐԴԱՐԷՔ – ՆԵՐԿԷՔ

ԹՈՄԼԱՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

PEINTURES THOMLAC

16 bis, Bd. Sébastopol, Paris 4e

Tél. ARC 26-61 – Métro : Halles et Chatelet

136, RUE DES BOURGUIGNONS — ASNIERES - BOIS COLOMBES (Seine)
Tél : GRE. 09-47
11, BD. DE LA REPUBLIQUE — LA GARENNE (Seine)
Tél. : STA. 19-06

ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆԵՐՈՎ

Ամէնէն արդիական, նուրբ եւ ընտիր ճաշակով պատրաստուած՝ առաջնա – կարգ ներկեր : Բնական եւ արուեստական բազմերանգ գոյներու մեծ ընտրու – թիւն : Նորոյթ իւղաներկեր, պատի դեղեցիկ թուղթերու ճոխ ընտրութիւն : Գեանի համար՝ ամէն տեսակ — լինոլէում եւ փլասթիֆ — ծածկոցներ. —
Tapiflex — Tapisom — Carpette

Ձեր բնակարաններուն արտաքին եւ ներքին խնամքներուն համար անհրաժեշտ բոլոր նիւթերը :

Ամէն գնորդի կը նուիրուի յատուկ տետրակ մը, որու շնորհիւ կրնայ 10–30 առ հարիւր զեղչ ունենալ :

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐ

52, RUE CHALON, PARIS 12e
166, AV. ARISTIDE BRIAND
4 bis, RUE PAUL VAILLANT COUTURIER — ARGENTEUIL (S. et O.)
24, RUE PAUL VAILLANT-COUTURIER — ALFORTVILLE (Seine)
48 bis, RUE DALAVRAC — FONTENAY - SOUS - BOIS (Seine)
64, BLD. DE BELLEVILLE, PARIS 20e
PAVILLONS - SOUS-BOIS (Seine)